

**UJEDINJENE
NACIJE**

Međunarodni rezidualni Mehanizam
za krivične sudove

Predmet br. MICT-13-56-A

Datum: 8. juni 2021.

Original: engleski

ŽALBENO VIJEĆE

U sastavu: sudija Prisca Matimba Nyambe, predsjedavajuća
sudija Aminatta Lois Runeni N'gum
sudija Seymour Panton
sudija Elizabeth Ibanda-Nahamya
sudija Mustapha El Baaj

Sekretar: g. Abubacarr Tambadou

Presuda od: 8. juna 2021.

TUŽILAC

protiv

RATKA MLADIĆA

JAVNO REDIGOVANO

PRESUDA

Tužilaštvo:

g. Serge Brammertz
gđa Laurel Baig
gđa Barbara Goy

Odbrana g. Ratka Mladića:

g. Branko Lukić
g. Dragan Ivetić

SADRŽAJ

I. UVOD	1
A. KONTEKST.....	1
B. ŽALBE	3
II. STANDARDI PREISPITIVANJA U ŽALBENOM POSTUPKU	5
III. ŽALBA RATKA MLADIĆA	9
A. NAVODNE POVREDE PRAVA NA PRAVIČNO SUĐENJE.....	9
1. Navodne greške u vezi s Optužnicom (osnova 1).....	9
2. Navodne greške u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno (osnova 2).....	17
(a) Navodna greška zbog korištenja činjenica o kojima je presuđeno (osnova 2.A).....	17
(i) Navodna greška zbog formalnog primanja na znanje činjenica koje se odnose na ponašanje potčinjenih	17
(ii) Navodna greška zbog povisivanja standarda za izvođenje protivdokaza	23
(b) Navodne greške zbog primjene pogrešnog standarda dokazivanja, propusta da se iznese obrazloženje i oslanjanja na neprovjerene dokaze (osnove 2.B, 2.C i 2.D)	27
3. Navodne greške zbog propusta da se osigura ravnopravnost strana u postupku (osnova 8.A).....	28
(a) Izmjena roka za dovođenje svjedoka odbrane.....	29
(b) Zaključenje dokaznog postupka odbrane.....	33
4. Navodne greške zbog vođenja postupka nauštrb Mladićevog zdravlja i ocjene uticaja Mladićevog zdravstvenog stanja na njegovo ponašanje tokom pretresa (osnova 8.B).....	35
(a) Navodne greške u vezi s rasporedom suđenja.....	35
(b) Navodne greške u vezi s korištenjem privilegovane komunikacije	42
(c) Zaključak.....	48
5. Navodne greške zbog dopuštanja kršenja obaveze objelodanjivanja i propusta da se kršenja isprave pravnim sredstvom (osnova 8.D)	48
(a) Navodne greške u vezi s kasno objelodanjenim materijalom	49
(b) Navodne greške u vezi s objelodanjivanjem putem EDS-a	52
(c) Zaključak.....	54
B. NAVODNE GREŠKE U VEZI SA SVEOBUHVAATNIM UZP-OM (OSNOVA 3)	54
1. Navodne greške u vezi sa sveobuhvatnim UZP-om i Mladićevim učešćem (osnova 3.A) ...	55
(a) Oslanjanje na činjenice o kojima je presuđeno kako bi se utvrdila krivična djela u osnovi sveobuhvatnog UZP-a.....	55
(i) Incident 16.2 iz priloga B Optužnici.....	56
(ii) Incident 10.2 iz priloga B Optužnici.....	60
(iii) Drugi incidenti iz priloga Optužnici	62
(iv) Zaključak	63
(b) Ocjena oslobađajućih dokaza u vezi s Mladićevim učešćem u sveobuhvatnom UZP-u	63
(i) Dokazi o zbrinjavanju civila nesrba.....	64
(ii) Dokazi da je Mladić o svojoj zabrinutosti izvijestio Karadžića i ministra unutrašnjih poslova.....	71
(iii) Dokazi iz bilježaka u Mladićevom dnevniku o ograničenjima tokom rata i o pomoći pruženoj nesrbima.....	73
(iv) Zaključak	77
(c) Navodne greške u vezi s obimom sveobuhvatnog UZP-a i Mladićevim učešćem u njemu... ..	77
(d) Zaključak.....	81
2. Navodne greške u vezi sa znatnim doprinosom i <i>mens rea</i> (osnova 3.B)	81
(a) Znatni doprinos.....	81
(i) Rukovođenje i komandovanje pripadnicima MUP-a.....	83
(ii) Rukovođenje i komandovanje vojnicima VRS-a	87
(iii) Znanje o zločinima, njihova istraga i kažnjavanje	93
a. Dokazi da Mladić nije znao za zločine	95

b. Dokazi da je Mladić preduzeo mjere da istraži i/ili kazni zločine	98
c. Propust da se oslobađajućim dokazima prida dovoljna težina	102
d. Greška zbog konstatacije o znatnom doprinosu na osnovu nedovoljnih dokaza	103
e. Ograničenja s kojima se Mladić suočavao i nezavisnost vojnog pravosuđa	107
(iv) Zaključak	110
(b) <i>Mens rea</i>	110
(i) Navodna greška zbog miješanja <i>mens rea</i> i <i>actus reusa</i>	112
(ii) Navodna greška u ocjeni dokaza	116
(iii) Navodna greška zbog selektivnog oslanjanja na dijelove govora u skupštini.....	124
(iv) Zaključak	130
(c) Zaključak.....	130
C. NAVODNE GREŠKE KOJE SE ODNOSI NA UZP U VEZI SA SARAJEVOM (OSNOVA 4).....	130
1. Navodne greške u vezi s krivičnim djelom terorisanja i Mladićevom <i>mens rea</i> (osnova 4.A).....	131
4.A).....	131
(a) Navodne greške zbog primjene nadležnosti nad krivičnim djelom terorisanja.....	132
(b) Navodna greška zbog propusta da se utvrdi da je Sarajevo bilo "branjeni grad"	139
(c) Navodne greške koje se odnose na postojanje UZP-a u vezi sa Sarajevom i na Mladićevu namjeru	142
(d) Navodne greške u ocjeni posebne namjere za krivično djelo terorisanja	145
(e) Zaključak.....	148
2. Navodne greške koje se odnose na krivična djela ubistva i protivpravnih napada na civile, kao i na to da je širenje terora bilo primarni cilj UZP-a u vezi sa Sarajevom (osnova 4.B).....	148
(a) Navodne greške zbog propusta da se razmotre dokazi o legitimnim vojnim dejstvima	149
(b) Navodne greške zbog oslanjanja na činjenice o kojima je presuđeno	152
(c) Navodna greška zbog propusta da se iznese obrazloženje	155
(d) Navodne greške zbog izvođenja zaključka o odgovornosti Sarajevsko-romanijskog korpusa na osnovu posrednih dokaza	157
(e) Zaključak.....	159
D. NAVODNE GREŠKE KOJE SE ODNOSI NA UZP U VEZI SA SREBRENICOM (OSNOVA 5).....	159
1. Navodne greške u vezi sa zajedničkim planom za prisilno premještanje, genocid, istrebljivanje i ubistvo (osnova 5.A)	160
(a) Navodne greške u vezi sa zajedničkim planom za prisilno premještanje	160
(b) Navodne greške u vezi sa zajedničkim planom da se izvrše genocid, istrebljivanje i ubistvo.....	164
(c) Zaključak.....	169
2. Navodna greška u vezi sa znatnim doprinosom (osnova 5.B).....	169
(a) Dokazi o Mladićevom odsustvu iz Srebrenice	170
(b) Rukovođenje i komandovanje pripadnicima MUP-a.....	176
(c) Naređenja koja je izdao Mladić.....	179
(d) Presretnuti razgovori	184
(e) Znanje o zločinima, njihova istraga i kažnjavanje	186
(i) Navodni propust da se prida dovoljna težina dokazima s dokaznom vrijednošću	186
(ii) Navodna greška zbog utvrđivanja znatnog doprinosa oslanjanjem na propust da se istraže i kazne zločini	192
(f) Zaključak	193
3. Navodne greške zbog prebacivanja tereta dokazivanja i kršenja načela <i>in dubio pro reo</i> (osnova 5.D).....	194
(a) Mladićeve izjave i pozitivne radnje koje je preduzeo u cilju pridržavanja međunarodnog prava	195
(b) Naređenja koja su izdali Mladić i njegovi potčinjeni.....	200
(c) Zaključak.....	202
4. Navodne greške zbog propusta da se iznese obrazloženje ili ocijeni vojni status žrtava (genocid i istrebljivanje u Srebrenici) (osnova 5.E).....	202
(a) Navodna greška zbog propusta da se iznese obrazloženje o vojnom statusu žrtava	204

(b) Navodna greška u korištenju činjenice o kojoj je presuđeno 1476 i definisanju Mladićeve odgovornosti	207
(c) Navodna greška zbog propusta da se razmotre protivdokazi	209
(d) Zaključak.....	210
5. Navodna greška zbog oslanjanja na određene nepotkrijepljene dokaze (osnova 5.I).....	210
(a) Navodna greška zbog oslanjanja na nepotkrijepljene dokaze iz druge ruke	210
(i) Svjedočenje svjedoka Deronjića na osnovu pravila 92 <i>quater</i>	211
(ii) Svjedočenje svjedoka Drinića na osnovu pravila 92 <i>bis</i>	214
(iii) Svjedočenje svjedoka Orića na osnovu pravila 92 <i>bis</i>	216
(b) Navodna greška zbog oslanjanja na činjenicu o kojoj je presuđeno 1612	218
(c) Zaključak.....	221
E. NAVODNE GREŠKE KOJE SE ODOSE NA UZP U VEZI S UZIMANJEM TALACA (OSNOVA 6)	221
1. Navodna greška u primjeni pravnog standarda na osnovu kojeg je konstatovano da je zatočenje pripadnika UN-a predstavljalo krivično djelo uzimanja talaca (osnova 6.A) ..	222
2. Navodna greška u zaključcima izvedenim iz ocjene dokaza u vezi sa zatočenjem pripadnika UN-a (osnova 6.B)	230
3. Navodne greške u ocjeni posrednih dokaza (osnova 6.C)	232
(a) Navodni propust da se prida dovoljna težina "oslobađajućim dokazima" koji se odnose na Mladićev znatan doprinos UZP-u u vezi s uzimanjem talaca.....	232
(b) Navodni propust da se prida dovoljna težina "oslobađajućim dokazima" koji se odnose na Mladićevu <i>mens rea</i>	238
(c) Zaključak.....	242
F. NAVODNE GREŠKE U VEZI S VIDOVIMA ODGOVORNOSTI (OSNOVA 7)	242
G. NAVODNA SISTEMATSKA NEPRAVIČNOST ILI PRISTRASNOST SVE VRIJEME TRAJANJA POSTUPKA (OSNOVA 8.E).....	246
H. ODMJERAVANJE KAZNE (OSNOVA 9)	248
1. Zloupotreba nadređenog položaja (osnova 9.A).....	249
2. Olakšavajuće okolnosti (osnove 9.B i 9.C).....	252
3. Praksa odmjeravanja kazni na sudovima u bivšoj Jugoslaviji (osnova 9.D)	256
IV. ŽALBA TUŽILAŠTVA	261
A. NAVODNE GREŠKE U KONSTATACIJI DA ZAJEDNICE IZ TAČKE 1 NISU ČINILE ZNATAN DIO ZAŠTIĆENE GRUPE (OSNOVA 1).....	262
B. NAVODNE GREŠKE U KONSTATACIJI DA MLADIĆ I DRUGI UČESNICI SVEOBUHVAATNOG UZP-A NISU "IMALI NAMJERU DA UNIŠTE" (OSNOVA 2).....	268
V. DISPOZITIV	272
VI. DJELIMIČNO SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE NYAMBE	274
A. OSNOVA 1 – OPTUŽNICA I OBAVIJEŠTENOST O OPTUŽBAMA	274
B. OSNOVA 2 – ČINJENICE O KOJIMA JE PRESUĐENO.....	277
1. Navodna greška zbog korištenja činjenica o kojima je presuđeno (osnova 2.A)	277
(a) Korištenje činjenica o kojima je presuđeno koje se odnose na ponašanje potčinjenih	277
(b) Povišeni standard za izvođenje protivdokaza	282
2. Navodne greške zbog primjene pogrešnog standarda dokazivanja, propusta da se iznese obrazloženje i oslanjanja na neispitane dokaze (osnove 2.B, 2.C i 2.D)	287
C. OSNOVA 3 – SVEOBUHVAATNI UZP	287
1. Vremenski i geografski obim sveobuhvatnog UZP-a.....	287
2. Korištenje posrednih dokaza.....	289
3. Rukovođenje paravojnim snagama i MUP-om.....	293
(a) Paravojne snage.....	293
(b) MUP.....	295
4. Legitimni vojni ciljevi VRS-a.....	296
5. Zaključak	301
D. OSNOVA 4 – UZP U VEZI SA SARAJEVOM	301

E. OSNOVA 5 – UZP U VEZI SA SREBRENICOM	305
1. Prisilno premještanje.....	305
2. Genocid, istrebljivanje i ubistva	311
3. Alibi	317
4. Status žrtava.....	319
5. Zaključak	319
F. OSNOVA 6 – UZP U VEZI S UZIMANJEM TALACA	320
G. OSNOVA 8.A – PROPUST DA SE OSIGURA RAVNOPRAVNOST STRANA U POSTUPKU	320
H. OSNOVA 8.D – KRŠENJA OBAVEZE OBJELODANJIVANJA	321
I. OSNOVA 9 – KAZNA	321
J. ZAKLJUČAK	322
VII. ZAJEDNIČKO DJELIMIČNO SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE N'GUM I SUDIJE PANTONA.....	323
A. OSNOVA 1 ŽALBE TUŽILAŠTVA: GREŠKE PRETRESNOG VIJEĆA U KONSTATACIJI DA ZAJEDNICE BOSANSKIH MUSLIMANA U OPŠTINAMA IZ TAČKE 1 OPTUŽNICE NISU ČINILE ZNATAN DIO GRUPE BOSANSKIH MUSLIMANA U BOSNI I HERCEGOVINI.....	324
B. OSNOVA 2 ŽALBE TUŽILAŠTVA: GREŠKE PRETRESNOG VIJEĆA U ZAKLJUČKU DA UČESNICI SVEOBUHVAATNOG UZP-A NISU IMALI "NAMJERU DA UNIŠTE"	338
C. MLADIĆA TREBA OSUDITI ZA POČINJENJE GENOCIDA U OPŠTINAMA IZ TAČKE 1 OPTUŽNICE	346
VIII. DODATAK A: ISTORIJAT POSTUPKA	348
A. SASTAV ŽALBENOG VIJEĆA	348
B. ŽALBE	348
C. ODLUKA PO ZAHTJEVU ZA PONIŠTENJE PRVOSTEPENE PRESUDE I ZA OBUSTAVU POSTUPKA	349
D. ODLUKE NA OSNOVU PRAVILA 142 PRAVILNIKA	349
E. STATUSNE KONFERENCIJE.....	350
F. ŽALBENI PRETRES	350
IX. DODATAK B - CITIRANI MATERIJALI I DEFINISANI POJMOVI	352
A. SUDSKA PRAKSA	352
1. Mehanizam.....	352
2. MKSR	355
3. MKSJ	358
4. Praksa drugih sudova	368
B. ODABRANI CITIRANI PODNESCI.....	368
C. DRUGI MATERIJALI	373
D. DEFINISANI TERMINI I SKRAĆENICE	374

1. Žalbeno vijeće Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične sudove (dalje u tekstu: Žalbeno vijeće odnosno Mehanizam) rješava po žalbama g. Ratka Mladića (dalje u tekstu: Mladić) i Tužilaštva Mehanizma (dalje u tekstu: tužilaštvo) na presudu u predmetu *Tužilac protiv Ratka Mladića* (dalje u tekstu: Prvostepena presuda), koju je Pretresno vijeće I Međunarodnog krivičnog suda za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine (dalje u tekstu: Pretresno vijeće odnosno MKSJ) izreklo 22. novembra 2017.

I. UVOD

A. Kontekst

2. Mladić je rođen 12. marta 1942. u Božanovićima, u opštini Kalinovik.¹ Od 27. septembra 1965. do 10. maja 1992. bio je pripadnik Jugoslovenske narodne armije (dalje u tekstu: JNA), u kojoj je služio na različitim položajima u vojnoj strukturi širom bivše Jugoslavije.² Dana 12. maja 1992., Skupština bosanskih Srba postavila je Mladića za komandanta Glavnog štaba Vojske Republike Srpske (dalje u tekstu: VRS).³ Na dužnosti komandanta Glavnog štaba VRS-a ostao je barem do 8. novembra 1996.⁴

3. Optužnice protiv Mladića podignute su 24. jula i 16. novembra 1995., a operativna optužnica protiv njega je, nakon više izmjena i dopuna, zavedena 16. decembra 2011.⁵ Tužilaštvo tereti Mladića individualnom krivičnom odgovornošću po članovima 7(1) i 7(3) Statuta MKSJ-a u 11 tačaka Optužnice za genocid, zločine protiv čovječnosti i kršenja zakona i običaja ratovanja na osnovu članova 3, 4 i 5 Statuta MKSJ-a.⁶ Zločini obuhvaćeni Optužnicom počinjeni su, kako se navodi, u periodu od 12. maja 1992. do 30. novembra 1995. na teritoriji Bosne i Hercegovine.⁷

¹ Prvostepena presuda, par. 272.

² Prvostepena presuda, par. 272-274.

³ Prvostepena presuda, par. 275, 276. Prije 12. avgusta 1992. Republika Srpska nosila je naziv Srpska republika Bosna i Hercegovina. V. Prvostepena presuda, str. 13.

⁴ Prvostepena presuda, par. 275, 276.

⁵ Prvostepena presuda, par. 1, 5229-5234, u kojima se, između ostalog, upućuje na *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Četvrta izmijenjena optužnica i Prilozi s incidentima, 16. decembar 2011., Dodatak A (dalje u tekstu: Optužnica).

⁶ Optužnica, par. 4-86. V. takođe Prvostepena presuda, par. 2-10.

⁷ V. Optužnica, par. 8, 13, 14, 18, 19, 23, 24, 28, 35-86, prilozi Optužnici A-G. V. takođe Prvostepena presuda, par. 2.

4. Pretresno vijeće je Mladića oslobodilo optužbe za genocid iz tačke 1 Optužnice,⁸ a osudilo ga, na osnovu člana 7(1) Statuta MKSJ-a, za genocid, zločine protiv čovječnosti (progon, istrebljivanje, ubistvo, deportacija i nehumana djela) i kršenja zakona i običaja ratovanja (ubistvo, terorisanje, protivpravni napadi na civile i uzimanje talaca).⁹ Pretresno vijeće mu je odgovornost za počinjenje tih krivičnih djela utvrdilo na osnovu njegove “vodeće i presudne uloge” u četiri udružena zločinačka poduhvata.¹⁰

5. Pretresno vijeće je konstatovalo da je Mladić u periodu od 12. maja 1992. do 30. novembra 1995. učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu s ciljem trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja u Bosni i Hercegovini na koja su bosanski Srbi polagali pravo, putem progona, istrebljivanja, ubistva, nehumanih djela (prisilno premještanje) i deportacije (dalje u tekstu: sveobuhvatni UZP),¹¹ i osudilo ga je za ta krivična djela.¹²

6. Pretresno vijeće je nadalje konstatovalo da je Mladić u periodu od 12. maja 1992. do novembra 1995. učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu s ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom Sarajeva putem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja (dalje u tekstu: UZP u vezi sa Sarajevom)¹³ i osudilo ga je za krivična djela terorisanja, protivpravnih napada na civile i ubistva.¹⁴

7. Pretresno vijeće je takođe konstatovalo da je, od dana koji su neposredno prethodili 11. julu 1995. pa do barem oktobra 1995., Mladić učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu s ciljem da se bosanski Muslimani u Srebrenici uklone ubijanjem srebreničkih muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca (dalje u tekstu: UZP u vezi sa Srebrenicom),¹⁵ i osudilo ga je za krivično djelo genocida, kao i za progon, nehumana djela (prisilno premještanje), ubistvo i istrebljivanje.¹⁶

⁸ Prvostepena presuda, par. 5214.

⁹ Prvostepena presuda, par. 5214. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3065, 3116, 3183, 3206, 3212, 3226, 3286, 3312, 3324, 3359, 3380, 3387, 3405, 3418, 3431, 3555, 4232, 4612, 4688, 4740, 4893, 4921, 4987, 5098, 5128, 5130, 5131, 5141, 5156, 5163, 5168, 5188-5192. U slučajevima u kojima je Pretresno vijeće Mladiću utvrdilo krivicu za ubistvo i istrebljivanje kao zločine protiv čovječnosti na osnovu istih incidenata, Vijeće je u skladu s pravnim odredbama u vezi s kumulativnim osuđujućim presudama izreklo osuđujuće presude samo za istrebljivanje. V. Prvostepena presuda, par. 5179. V. takođe Prvostepena presuda, par. 5168-5178.

¹⁰ Prvostepena presuda, par. 5165. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4232, 4612, 4688, 4740, 4892, 4893, 4921, 4987, 5096-5098, 5128, 5130, 5131, 5141, 5156, 5163, 5188-5193.

¹¹ Prvostepena presuda, par. 4232, 4610, 4612, 4688, 5189. Pretresno vijeće je utvrdilo da je sveobuhvatni UZP postojao u periodu od 1991. do 30. novembra 1995. V. Prvostepena presuda, par. 4232, 4610.

¹² Prvostepena presuda, par. 5214. V. takođe Prvostepena presuda, par. 5189.

¹³ Prvostepena presuda, par. 4740, 4892, 4893, 4921, 5190.

¹⁴ Prvostepena presuda, par. 4893, 4921, 5190, 5214.

¹⁵ Prvostepena presuda, par. 4987, 4988, 5096-5098, 5128, 5130, 5131. Pretresno vijeće je utvrdilo da je u danima neposredno prije 11. jula 1995. cilj UZP-a u vezi sa Srebrenicom obuhvatao počinjenje krivičnih djela progona i

8. Nadalje, Pretresno vijeće je konstatovalo da je Mladić od oko 25. maja 1995. do približno 24. juna 1995. učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu s ciljem da se pripadnici Ujedinjenih nacija (dalje u tekstu: UN) razmješteni u različitim dijelovima Bosne i Hercegovine zarobe i zatoče na strateškim vojnim položajima kako bi se Sjevernoatlanski savez (dalje u tekstu: NATO) spriječio da nastavi izvođenje vojnih vazdušnih udara po vojnim ciljevima bosanskih Srba (dalje u tekstu: UZP u vezi s uzimanjem talaca)¹⁷ i osudilo ga je za krivično djelo uzimanja talaca kao kršenje zakona i običaja ratovanja.¹⁸

9. Pretresno vijeće je Mladiću izreklo kaznu doživotnog zatvora.¹⁹

B. Žalbe

10. Mladić je predočio devet žalbenih osnova u kojima osporava svoje osuđujuće presude i kaznu.²⁰ Mladić traži da Žalbeno vijeće poništi sve pogrešne konstatacije Pretresnog vijeća, da poništi njegove osuđujuće presude i da mu izrekne oslobađajuću presudu.²¹ Alternativno, Mladić traži ponavljanje suđenja²² ili smanjenje kazne.²³ Tužilaštvo odgovara da Mladićevu žalbu treba odbiti u cijelosti.²⁴

11. Tužilaštvo je predočilo dvije žalbene osnove u kojima je osporilo neke konstatacije ili zaključke Pretresnog vijeća u vezi sa sveobuhvatnim UZP-om, kao i oslobađajuću presudu koju je Vijeće izreklo za genocid po tački 1 Optužnice.²⁵ Tužilaštvo traži da Žalbeno vijeće ispravi greške Pretresnog vijeća²⁶ i da Mladića osudi za genocid po tački 1 Optužnice na osnovu prve kategorije udruženog zločinačkog poduhvata ili, alternativno, treće kategorije udruženog zločinačkog

nehumanih djela (prisilno premještanje), no do ranih jutarnjih sati 12. jula 1995. krivična djela genocida, istrebljivanja i ubistva postala su dodatno sredstvo za postizanje tog cilja. V. Prvostepena presuda, par. 4987, 5096, 5108.

¹⁶ Prvostepena presuda, par. 5098, 5128, 5130, 5131, 5191, 5214.

¹⁷ Prvostepena presuda, par. 5141, 5142, 5156, 5163, 5192.

¹⁸ Prvostepena presuda, par. 5192, 5214.

¹⁹ Prvostepena presuda, par. 5215.

²⁰ V. Mladićeva najava žalbe, par. 5, 7, 12-91; Mladićev žalbeni podnesak, par. 10-19, 41-958. U svojoj najavi žalbe, Mladić je izložio devet žalbenih osnova koje obuhvataju ukupno 40 podosnova. U svom žalbenom podnesku, Mladić je povukao pet podosnova, nije se bavio jednom podosnovom (osnova 5(J)), a osam podosnova podveo je pod druge podosnove, tako da je Žalbenom vijeću na kraju predočeno devet žalbenih osnova s 26 podosnova po kojima se moralo očitovati. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 61, 565-569, 644, 678-680, 760, 761, 876.

²¹ Mladićeva najava žalbe, par. 10, p. 32; Mladićev žalbeni podnesak, par. 20, 22, 60, 114, 185, 210, 224, 237, 269, 293, 316, 334, 335, 338, 349, 351, 372, 375, 397, 400, 442, 445, 458, 465, 496, 527, 541, 554, 563, 564, 583, 600, 641, 643, 665, 694, 697, 710, 713, 734, 759, 875, 884, 930, 958, 959, 960.

²² Mladićeva najava žalbe, par. 10, str. 32; Mladićev žalbeni podnesak, par. 21, 885, 916, 959.

²³ Mladićeva najava žalbe, par. 11, str. 32; Mladićev žalbeni podnesak, par. 22, 60, 677, 780, 920, 926, 930, 931, 958, 960.

²⁴ Odgovor tužilaštva, par. 4.

²⁵ Najava žalbe tužilaštva, par. 3-9; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 1-3, 5-50.

²⁶ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 1, 4, 17, 43.

poduhvata, odnosno kao nadređenog, u skladu s članom 7(3) Statuta MKSJ-a.²⁷ Mladić odgovara da žalbu tužilaštva treba odbiti u cijelosti.²⁸

12. Žalbeno vijeće je saslušalo usmenu argumentaciju u vezi s ovim žalbama 25. i 26. avgusta 2020.²⁹

²⁷ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 1, 4, 18, 44, 47-50.

²⁸ V. Mladićev odgovor, par. 9-343.

²⁹ T. 25. avgust 2020., str. 1-110; T. 26. avgust 2020., str. 1-109.

II. STANDARDI PREISPITIVANJA U ŽALBENOM POSTUPKU

13. Mehanizam je osnovan Rezolucijom 1966 (2010) Savjeta bezbjednosti UN-a i nastavlja materijalnu, teritorijalnu, vremensku i personalnu nadležnost Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu (dalje u tekstu: MKSR) i MKSJ-a.³⁰ Statut i Pravilnik o postupku i dokazima Mehanizma (dalje u tekstu: Pravilnik) odražavaju normativni kontinuitet statuta i pravilnika o postupku i dokazima MKSR-a i MKSJ-a (dalje u tekstu: Pravilnik MKSR-a odnosno Pravilnik MKSJ-a).³¹ Žalbeno vijeće smatra da je dužno da tumači Statut i Pravilnik na način dosljedan praksi MKSR-a i MKSJ-a.³² Isto tako, prilikom tumačenja Statuta MKSR-a i Pravilnika MKSR-a ili Statuta MKSJ-a i Pravilnika MKSJ-a, Žalbeno vijeće je dužno da uzme u obzir relevantne presedane tih sudova.³³

14. Mada nije dužno da se pridržava prakse MKSR-a ili MKSJ-a, Žalbeno vijeće se rukovodi načelom da, u interesu pravne sigurnosti i predvidljivosti, treba slijediti prethodne odluke žalbenih vijeća MKSR-a i MKSJ-a i odstupiti od njih samo onda kada postoje uvjerljivi razlozi u interesu pravde, odnosno kada je prethodna sudska odluka donijeta na osnovu pogrešnog pravnog načela ili kada se u njoj "pogrešno odlučilo, obično zato što su sudije bile loše informisane o primjenjivom pravu".³⁴ Ona strana koja tvrdi da Žalbeno vijeće treba odstupiti od date sudske prakse mora pokazati da za to postoje uvjerljivi razlozi koji su u interesu pravde.³⁵

15. Član 23(2) Statuta predviđa da Žalbeno vijeće može potvrditi, poništiti ili preinačiti odluke pretresnog vijeća. Žalbeno vijeće podsjeća da žalbeni postupak nije suđenje *de novo*.³⁶ Žalbeno

³⁰ Rezolucija 1966 Savjeta bezbjednosti UN-a, U.N. Doc. S/RES/1966, 22. decembar 2010. (dalje u tekstu: Rezolucija 1966 Savjeta bezbjednosti), par. 1, 4, Dodatak 1, Statut Mehanizma (dalje u tekstu: Statut), Preambula, član 1. V. takođe Rezolucija 1966 Savjeta bezbjednosti, Dodatak 2, član 2(2); Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 6.

³¹ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 6. V. takođe *Tužilac protiv Miće Stanišića i Stojana Župljanina*, predmeti br. IT-08-91-A i MICT-13-55, Odluka po Karadžićevom zahtjevu za pristup šestom zahtjevu tužilaštva za zaštitne mjere, 28. juni 2016., str. 2; *Phénéas Munyarugarama protiv tužioca*, predmet br. MICT-12-09-AR14, Odluka po žalbi na prosljeđivanje predmeta Phénéasa Munyarugarama Ruandi i po zahtjevu tužilaštva za odbacivanje, 5. oktobar 2012. (dalje u tekstu: Odluka u predmetu *Munyarugarama* od 5. oktobra 2012.), par. 5.

³² Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 6; Odluka u predmetu *Munyarugarama* od 5. oktobra 2012., par. 6.

³³ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 6; Odluka u predmetu *Munyarugarama* od 5. oktobra 2012., par. 6.

³⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 11. Up. Odluka u predmetu *Munyarugarama* od 5. oktobra 2012., par. 5 (gdje se ima u vidu "normativni kontinuitet" Pravilnika i Statuta i Pravilnika MKSJ-a i Statuta MKSJ-a, kao i to da "paralele nisu naprosto pitanje pogodnosti ili efikasnosti, već služe tome da se osigura poštovanje načela zakonitog postupka i temeljne pravičnosti, koji su temelji međunarodne pravde").

³⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 11. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 968; Drugostepena presuda u predmetu *Bizimungu*, par. 370.

³⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 14; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 12. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 17.

vijeće razmatra samo greške u primjeni prava koje mogu obesnažiti odluku pretresnog vijeća i greške u utvrđivanju činjeničnog stanja zbog kojih je došlo do neostvarenja pravde.³⁷ Ovi kriterijumi navedeni su u členu 23 Statuta i čvrsto su utvrđeni u sudskoj praksi.³⁸

16. Strana u postupku koja tvrdi da je napravljena greška u primjeni prava mora navesti o kojoj je navodnoj grešci riječ, iznijeti argumente u prilog svojoj tvrdnji i objasniti kako ta greška obesnažuje sudsku odluku.³⁹ Navod o pogrešnoj primjeni prava koji nema izgleda da promijeni ishod sudske odluke može biti odbačen po toj osnovi.⁴⁰ Međutim, čak i ako argumenti te strane nisu dovoljni da potkrijepe navod o grešci, Žalbeno vijeće može, iz drugih razloga, zaključiti da je greška u primjeni prava ipak napravljena.⁴¹ Svaki žalilac koji tvrdi da je pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava zbog toga što nije dalo obrazloženje mora navesti konkretna pitanja, zaključke o činjenicama ili argumente za koje tvrdi da je pretresno vijeće propustilo da ih razmotri, te da objasni zbog čega taj propust obesnažuje presudu.⁴²

17. U slučaju da Žalbeno vijeće pronade grešku u primjeni prava u prvostepenoj presudi do koje je došlo zbog toga što je primijenjen pogrešan pravni standard, Vijeće će formulirati ispravan pravni standard i s tim u skladu preispitati relevantne činjenične zaključke pretresnog vijeća.⁴³ Na taj način, Žalbeno vijeće ne samo da ispravlja grešku u primjeni prava, nego, kada je potrebno, primjenjuje ispravan pravni standard na dokaze sadržane u spisu prvostepenog postupka i utvrđuje da li se i samo, van razumne sumnje, uvjerilo u zaključak o činjenicama koje žalilac osporava, i tek ga onda potvrđuje u žalbenom postupku.⁴⁴ Žalbeno vijeće ne preispituje cijeli spis prvostepenog postupka *de novo*; Vijeće, u načelu, uzima u obzir samo dokaze na koje pretresno vijeće upućuje u

³⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 14; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 7. V. također npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 29.

³⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 14; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 7. V. također npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 29.

³⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 15; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 8. V. također npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 30.

⁴⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 15; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 8. V. također npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 19.

⁴¹ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 15; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 8. V. također npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 30.

⁴² Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 15; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 8. V. također npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 19.

⁴³ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 16; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 14; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 9. V. također npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 20; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 31.

tekstu presude ili u pratećim fusnotama, dokaze iz spisa prvostepenog postupka koje su u svojim žalbama navele strane u postupku i, prema potrebi, eventualne dodatne dokaze uvrštene u spis žalbenog postupka.⁴⁵

18. Prilikom razmatranja navodnih grešaka u utvrđivanju činjeničnog stanja, Žalbeno vijeće će zaključiti da je napravljena greška u utvrđivanju činjeničnog stanja samo ako utvrdi da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao doći do osporenog zaključka.⁴⁶ Žalbeno vijeće primijenjuje isti standard razumnosti na navodne greške u utvrđivanju činjeničnog stanja bez obzira na to da li je činjenični zaključak donesen na osnovu neposrednih ili posrednih dokaza.⁴⁷ Žalbeno vijeće neće poništiti odluku pretresnog vijeća zbog svake greške u utvrđivanju činjeničnog stanja, nego samo zbog one koja je dovela do neostvarenja pravde.⁴⁸ Prilikom utvrđivanja da li je zaključak pretresnog vijeća bio razuman, Žalbeno vijeće neće olako poništiti činjenične zaključke pretresnog vijeća.⁴⁹

19. Isti standard razumnosti i uvažavanja činjeničnih zaključaka važi i u slučaju kada tužilaštvo uloži žalbu na oslobađajuću presudu.⁵⁰ Žalbeno vijeće će smatrati da je napravljena greška u utvrđivanju činjeničnog stanja samo ako utvrdi da nijedan razuman presuditelj o činjenicama nije mogao doći do osporenog zaključka.⁵¹ Međutim, budući da u prvostepenom postupku tužilaštvo snosi teret dokazivanja krivice optuženog van svake razumne sumnje, značaj greške u utvrđivanju činjeničnog stanja koja dovodi do neostvarenja pravde donekle se razlikuje u slučaju žalbe

⁴⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 16; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 14; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 9. V. takođe npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 20; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 31.

⁴⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 16; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 14. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 20; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 31.

⁴⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 17; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 15; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 10. V. takođe npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 21; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 32.

⁴⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 17; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 15; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 10. V. takođe npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 21.

⁴⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 17; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 15; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 10. V. takođe npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 21; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 32.

⁴⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 17; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 15; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 10. V. takođe npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 22; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 32.

⁵⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 16. V. takođe npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 23; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 32.

⁵¹ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 15; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 10. V. takođe npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 23; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 32.

tužilaštva na oslobađajuću presudu od slučaja žalbe odbrane na osuđujuću presudu.⁵² Dok osuđena osoba mora pokazati da činjenične greške pretresnog vijeća izazivaju razumnu sumnju u pogledu njene krivice,⁵³ tužilaštvo mora pokazati da je, kada se uzmu u obzir greške u utvrđivanju činjeničnog stanja pretresnog vijeća, eliminisana svaka razumna sumnja u krivicu.⁵⁴

20. Strana u postupku ne može naprosto ponavljati argumente koji nisu prihvaćeni u prvostepenom postupku, osim ako ne može da pokaže da je odbacivanje tih argumenata od strane pretresnog vijeća predstavljalo grešku koja zahtijeva intervenciju Žalbenog vijeća.⁵⁵ Argumente koji nemaju potencijal da dovedu do poništenja ili preinačenja pobijane odluke Žalbeno vijeće može odmah odbaciti i ne mora razmatrati njihov meritum.⁵⁶

21. Da bi Žalbeno vijeće ocijenilo argumente u žalbenom postupku, strana koja ulaže žalbu mora precizno navesti relevantne stranice transkripta ili paragrafe odluke ili presude koju osporava.⁵⁷ Osim toga, od Žalbenog vijeća se ne može očekivati da detaljno razmotri tvrdnje strane u postupku ako su one nerazumljive, protivrječne, nejasne ili imaju neke druge formalne ili očigledne nedostatke.⁵⁸ I konačno, Žalbeno vijeće ima inherentno diskreciono ovlaštenje da odredi koje tvrdnje zaslužuju iscrpno pismeno obrazloženje i bez detaljnog obrazloženja će odbaciti argumente koji su očigledno neutemeljeni.⁵⁹

⁵² Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 16. V. takođe npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 23; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 32.

⁵³ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 16. V. takođe npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 23; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 32.

⁵⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 16. V. takođe npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 23; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 32.

⁵⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 17; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 11. V. takođe npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 25; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 34.

⁵⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 17; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 11. V. takođe npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 25; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 34.

⁵⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 20; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 12. V. takođe npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 24; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 35.

⁵⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 20; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 12. V. takođe npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 24; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 35.

⁵⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 20; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 12. V. takođe npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 24; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 35.

III. ŽALBA RATKA MLADIĆA

A. Navodne povrede prava na pravično suđenje

1. Navodne greške u vezi s Optužnicom (osnova 1)

22. Pretresno vijeće je u odluci od 13. oktobra 2011., prilikom razmatranja prigovora u vezi s formom Druge izmijenjene optužnice, primijetilo da se Mladiću ne stavlja na teret da je lično izvršio bilo koje od djela za koje se tereti u toj optužnici i da se optužbe protiv njega odnose na ogroman dio teritorije i period duži od tri godine.⁶⁰ Na toj osnovi, Pretresno vijeće je odbilo Mladićevu tvrdnju da su u optužnici ispuštene pravno relevantne činjenice jer nisu dovoljno konkretno navedeni identitet žrtava, datumi, lokacije i izvršiocu u vezi s više krivičnih djela u osnovi.⁶¹

23. U svojoj odluci od 2. decembra 2011., Pretresno vijeće je primilo na znanje argument tužilaštva da Treća izmijenjena optužnica sadrži “196 krivičnih djela”, kao i prijedlog tužilaštva na osnovu pravila 73bis(D) Pravilnika MKSJ-a da “izvođenj[e] svojih dokaza ograniči na 106 odabranih krivičnih djela” (dalje u tekstu: incidenti iz priloga Optužnici).⁶² Pretresno vijeće je, “[u] interesu pravičnog i ekspeditivnog suđenja, broj mjesta zločina ili incidenata za optužbe za koje tužilaštvo može izvesti dokaze [...] utvr[dilo]” u skladu s prijedlogom tužilaštva.⁶³

24. Shodno tome, Pretresno vijeće je u svojoj Odluci od 2. decembra 2011. naložilo da tužilaštvo smije izvoditi dokaze samo u vezi s onim krivičnim djelima za koja je predložilo da ih zadrži, osim (i) ako ne smatra da su ti dokazi potrebni za utvrđivanje elementa neke od tačaka Treće izmijenjene optužnice; i (ii) uz pravovremeno obavještenje o tim dokazima “čije je izostavljanje [...] predložilo” iz te optužnice i objašnjenje njihovog konkretnog značaja za tezu tužilaštva u svojim podnescima na osnovu pravila 65ter Pravilnika MKSJ-a (dalje u tekstu: podnesci na osnovu pravila 65ter).⁶⁴

⁶⁰ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Odluka po preliminarnom prigovoru odbrane na formu Druge izmijenjene optužnice, 13. oktobar 2011. (dalje u tekstu: Odluka od 13. oktobra 2011.), par. 7, gdje se upućuje na *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-I, Druga izmijenjena optužnica tužilaštva, 1. juni 2011. (dalje u tekstu: Druga izmijenjena optužnica).

⁶¹ Odluka od 13. oktobra 2011., par. 8-10, 13, 14, 16.

⁶² *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Odluka na osnovu pravila 73bis(D), 2. decembar 2011. (dalje u tekstu: Odluka od 2. decembra 2011.), par. 2-4, gdje se upućuje na *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Treća izmijenjena optužnica, 20. oktobar 2011. (dalje u tekstu: Treća izmijenjena optužnica).

⁶³ Odluka od 2. decembra 2011., par. 14. V. takođe Odluka od 2. decembra 2011., par. 15 (“Iz gorenavedenih razloga, na osnovu pravila 73bis(D) Pravilnika, Vijeće USVAJA prijedloge tužilaštva u vezi sa smanjenjem njegove teze i izborom krivičnih djela za [svaku] pojedinu optužbu”).

⁶⁴ Odluka od 2. decembra 2011., par. 15.

25. Tužilaštvo je operativnu optužnicu zavelo 16. decembra 2011., s Prilozima A do G, u kojima se navodi 106 incidenata.⁶⁵ Kao i Druga izmijenjena optužnica, za koju je, u vezi s Mladićevim prigovorom da nije bio dovoljno obaviješten o optužbama, Pretresno vijeće utvrdilo da nema nedostataka,⁶⁶ i ova Optužnica tereti Mladića u 11 tačaka u vezi s događajima iz vremenskog perioda dužeg od tri godine,⁶⁷ u brojnim opštinama u Bosni i Hercegovini,⁶⁸ pri čemu se žrtve zločina koji mu se stavljaju na teret broje u hiljadama.⁶⁹ S tim u vezi, Mladić se prvenstveno tereti za učešće u četiri zasebna zločinačka poduhvata, na osnovu člana 7(1) Statuta MKSJ-a,⁷⁰ kao i za odgovornost nadređenog, na osnovu člana 7(3) Statuta MKSJ-a, za zločine koje su počinile snage bosanskih Srba.⁷¹

26. Po zaključenju dokaznog postupka odbrane, 25. oktobra 2016., Mladić je dostavio podnesak u kojem je naveo da postoje nedostaci u formi optužnice.⁷² Pretresno vijeće je podnesak odbilo kao neblagovremen.⁷³ Kada je potom odbacilo Mladićev zahtjev za ponovno razmatranje ili odobrenje za ulaganje žalbe, Pretresno vijeće je odbacilo Mladićev argument da je Optužnica ograničena na incidente iz priloga Optužnici.⁷⁴ Pretresno vijeće je izjavilo da je Odluka od 2. decembra 2011. "utvrdila [...] broj incidenata u prilogima Optužnice, ali nije uticala na druge incidente u okviru Optužnice, koji su ostali dio Optužnice, kako je ona podignuta".⁷⁵

27. U Prvostepenoj presudi, Pretresno vijeće je razmotrilo Mladićevu tvrdnju iz njegovog završnog podneska da se krivična djela na kojima se temelje sve tačke Optužnice svode na incidente iz priloga Optužnici.⁷⁶ Pretresno vijeće je ponovilo da Odlukom od 2. decembra 2011. nije

⁶⁵ V. gore, par. 3.

⁶⁶ Odluka od 13. oktobra 2011., par. 16. V. takođe *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Preliminarni podnesak odbrane s prigovorom na formu Druge izmijenjene optužnice, 12. septembar 2011.

⁶⁷ Optužnica, par. 5, 8, 14, 19, 36, 43-46, 49, 51, 52, 56, 57, 59, 61, 62, 64, 65, 68-74, 76, 78, 84, 85.

⁶⁸ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Podnesak tužilaštva sa Četvrtom izmijenjenom optužnicom i Prilozima s incidentima, 16. decembar 2011., par. 3; Optužnica, par. 37, 41, 47, 61, 62, 67, 76, 85; Prilozi A-G.

⁶⁹ Optužnica, par. 39, 46, 55, 59, 64, 65, 71, 72, 78, 80, 81, 85; Prilozi A-G.

⁷⁰ Optužnica, par. 5-30.

⁷¹ Optužnica, par. 30-34, str. 18, 21, 27, 30, 33, 35, 37.

⁷² *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Podnesak odbrane u kojem se navode nedostaci u formi Optužnice, 25. oktobar 2016. V. takođe *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po podnesku odbrane u kojem se navode nedostaci u formi optužnice, 30. novembar 2016. (dalje u tekstu: Odluka od 30. novembra 2016.), par. 1.

⁷³ Odluka od 30. novembra 2016., par. 10-13. V. takođe *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po zahtjevu odbrane za ponovno razmatranje ili, alternativno, za odobrenje radi ulaganja žalbe na Odluku po podnesku odbrane u kojem se navode nedostaci u formi Optužnice, 24. februar 2017. (dalje u tekstu : Odluka od 24. februara 2017.), par. 12.

⁷⁴ Odluka od 24. februara 2017., par. 11, 14.

⁷⁵ Odluka od 24. februara 2017., par. 11. V. takođe Odluka od 2. decembra 2011., par. 12, 14, 15.

⁷⁶ Prvostepena presuda, par. 5265-5270, gdje se, između ostalog, upućuje na *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, *Corrigendum* Dodatka A Obavještenju o podnesku s prigovorom i pridržavanjem prava od 25. oktobra 2016., 2. novembar 2016., Dodatak A (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena 8. marta 2018.) (dalje u tekstu:

ograničilo obim izvođenja dokaza tužilaštva na incidente iz priloga Optužnici i da su drugi incidenti iz djelokruga Optužnice ostali dio Optužnice i u njoj sadržanih navoda.⁷⁷ Pretresno vijeće je podsjetilo da je ključno pitanje to da li su pravno relevantne činjenice u dovoljnoj mjeri obrazložene u skladu s mjerodavnim pravom⁷⁸ i napomenulo da se u Optužnici navodi dovoljan broj pravno relevantnih činjenica, kao što su podaci koji se odnose na žrtve, datume i lokacije za svaki incident.⁷⁹

28. U žalbi, Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je uzelo u obzir incidente koji se ne navode u Prilozima A do G Optužnici i/ili incidente koje tužilaštvo nije na neki drugi način identifikovalo u svojim podnescima na osnovu pravila 65ter kao dio svoje teze protiv njega (dalje u tekstu: neimenovani incidenti koji nisu navedeni u prilogima Optužnici) i kada se oslonilo na njih kao da oni dokazuju obilježja krivičnih djela, iako on o tim incidentima nije bio unaprijed obaviješten, što je suštinski otežalo njegovu sposobnost da pripremi odbranu.⁸⁰ On tvrdi da je Pretresno vijeće u svojoj Odluci od 2. decembra 2011. broj “mjesta zločina ili incidenata za optužbe” svelo na incidente iz priloga Optužnici i na one koje je tužilaštvo identifikovalo kao incidente koji nisu navedeni u prilogima Optužnici na koje se namjeravalo osloniti u svojim podnescima na osnovu pravila 65ter, čime bi on bio adekvatno obaviješten o optužbama.⁸¹ Mladić traži da Žalbeno vijeće poništi, u cijelosti ili djelimično, konstatacije u vezi s krivičnim djelima zasnovane na neimenovanim incidentima koji nisu navedeni u prilogima Optužnici i osuđujuće presude izrečene po tačkama 3, 5, 9 i 10 Optužnice i da mu u skladu s tim smanji kaznu.⁸²

Mladićev završni podnesak). V. takođe *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. MICT-13-56-A, Obavještenje o zavođenju javne redigovane verzije završnog podneska, 8. mart 2018.

⁷⁷ Prvostepena presuda, par. 5267.

⁷⁸ Prvostepena presuda, par. 5269.

⁷⁹ Prvostepena presuda, par. 5270.

⁸⁰ Mladićeva najava žalbe, par. 13, 14; Mladićev žalbeni podnesak, par. 41, 43, 46-59. Mladić dalje tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je neimenovane incidente koji nisu navedeni u prilogima Optužnici uzelo u obzir *proprio motu* kao dio teze tužilaštva i oslonilo se na njih u svrhu dokazivanja obilježja krivičnih djela kao da oni čine dio Optužnice. V. Mladićeva najava žalbe, par. 13; Mladićev žalbeni podnesak, par. 41, 50, 59; T. 25. avgust 2020., str. 21, 22, 27; T. 26. avgust 2020., str. 60.

⁸¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 46, 47, 49, gdje se upućuje na Odluku od 2. decembra 2011.; T. 25. avgust 2020., str. 21, 23.

⁸² Mladićev žalbeni podnesak, par. 60; T. 25. avgust 2020., str. 28. Mladić tvrdi da se nije odrekao svog prava na žalbu u vezi s ovom greškom budući da je postao svjestan neimenovanih incidenata koji nisu navedeni u prilogima Optužnici tek po izricanju Prvostepene presude. Mladićev žalbeni podnesak, par. 43; T. 25. avgust 2020., str. 23. Mladić je povukao svoju žalbu u vezi sa sljedećim incidentima: incident u vezi sa Srebrenicom (v) 18. jula 1995., incident u vezi sa snajperskim djelovanjem (o) 10. decembra 1994. i incidenti granatiranja (i) i (k) u Geteovoj ulici 22. i 28. juna 1995. V. T. 25. avgust 2020., str. 22, 23; T. 26. avgust 2020., str. 25, 59 (gdje je potvrdio da je tužilaštvo “u pravu i da je Žalbeno vijeće usmeno bilo obaviješteno da te [incidente] ne uzima u obzir”).

29. Tužilaštvo odgovara da Optužnica nije manjkava jer se u njoj dovoljno konkretno iznose pravno relevantne činjenice.⁸³ Tužilaštvo tvrdi da se Odlukom od 2. decembra 2011. uklanja jedan broj incidenata iz priloga Optužnici, što ne utiče na djelokrug teze tužilaštva u vezi s Mladićevom krivičnom odgovornošću za događaje koji se ne navode u Prilozima A do G Optužnici.⁸⁴ Tužilaštvo smatra da se Odluka od 2. decembra 2011. nije bavila neimenovanim incidentima koji nisu navedeni u prilogima Optužnici i da je Pretresno vijeće odbacilo Mladićevo pogrešno tumačenje ove odluke i potvrdilo da neimenovani incidenti koji nisu navedeni u prilogima Optužnici ulaze u djelokrug Optužnice.⁸⁵ U svakom slučaju, kako tvrdi tužilaštvo, “Mladić se ne može pretvarati da je iznenađen time što njegove osuđujuće presude uključuju i [neimenovane] incidente koji nisu navedeni u Optužnici”, budući da je on u vezi s njima iznio potpunu odbranu.⁸⁶

30. Mladić replicira da Odluka od 2. decembra 2011. daje smjernice za pravilan pristup pitanju dostavljanja obavijesti.⁸⁷ On tvrdi da tužilaštvo nije pokazalo da je on na osnovu više podnesaka u fazi poslije podizanja Optužnice na koje upućuje bio u dovoljnoj mjeri obaviješten da će neimenovani incidenti koji nisu navedeni u prilogima Optužnici predstavljati osnovu za utvrđivanje zasebnih krivičnih djela kojima se potkrepljuje njegova krivična odgovornost.⁸⁸ Mladić još tvrdi da nedostaci u Optužnici nisu uklonjeni time što se on na suđenju “branio u opštem smislu” ili što je

⁸³ Odgovor tužilaštva, par. 6-13; T. 26. avgust 2020., str. 23. Konkretno, tužilaštvo tvrdi sljedeće: (i) formulacije u Optužnici pokazuju da Prilozi A do G nisu zamišljeni da budu sveobuhvatni; (ii) optužbe uključuju neimenovane incidente koji nisu navedeni u prilogima Optužnici budući da se za određeni broj krivičnih djela tereti bez upućivanja na Priloge A do G ili na incidente iz priloga Optužnici; (iii) Pretresno vijeće je dosljedno iznosilo svoje stavove o djelokrugu Optužnice; i (iv) iz spisa je jasno da je Mladić znao da neimenovani incidenti koji nisu navedeni u prilogima Optužnici čine dio optužbi protiv njega. V. Odgovor tužilaštva, par. 7-13. Tužilaštvo još dodaje da je Mladić bio obavještavan i putem drugih podnesaka, te da je svaka nepreciznost u Optužnici otklonjena tim dodatnim informacijama. V. Odgovor tužilaštva, par. 14-18; T. 26. avgust, str. 24-27.

⁸⁴ Odgovor tužilaštva, par. 8-10.

⁸⁵ Odgovor tužilaštva, par. 9, 11; T. 26. avgust 2020., str. 27, 30, 31.

⁸⁶ Odgovor tužilaštva, par. 19-23; T. 26. avgust 2020., str. 31, 32. Tužilaštvo još tvrdi da je Mladićevo osporavanje Optužnice neblagovremeno i da je na njemu da pokaže da mu je nanesena šteta. V. Odgovor tužilaštva, par. 21; T. 26. avgust 2020., str. 27-29, 32. Tužilaštvo dalje tvrdi, alternativno, da poništavanje konstatacija Pretresnog vijeća u vezi s neimenovanim incidentima koji nisu navedeni u prilogima Optužnici ne bi uticalo na Mladićeve osuđujuće presude ili kaznu jer ti incidenti predstavljaju tek neznatan dio događaja za koje je on osuđen. Odgovor tužilaštva, par. 24; T. 26. avgust 2020., str. 24.

⁸⁷ Mladićeva replika, par. 10. Mladić dalje tvrdi da se tužilaštvo ne bavi njegovim argumentom da je propustilo da uputi Pretresno vijeće da izrekne osuđujuće presude po neimenovanim incidentima koji nisu navedeni u prilogima Optužnici i da je Pretresno vijeće to učinilo *proprio motu*. Mladićeva replika, par. 8.

⁸⁸ Mladićeva replika, par. 11, 12, 14; T. 26. avgust 2020., str. 60. Konkretno, Mladić iznosi argument da tužilaštvo nije pokazalo da je, o tome da će neimenovani incidenti koji nisu navedeni u prilogima Optužnici predstavljati osnovu za utvrđivanje zasebnih krivičnih djela, on bio u dovoljnoj mjeri obaviješten putem: (i) obavijesti da će neki svjedok iznijeti svjedočenje u vezi s incidentima iz priloga Optužnici; (ii) pominjanja neimenovanih incidenata koji nisu navedeni u prilogima Optužnici u sažetku svjedočenja nekog svjedoka ili u podnescima ili putem izvođenja dokaza o tim incidentima; i (iii) oslanjanja na neimenovane incidente koji nisu navedeni u prilogima Optužnici kao na činjenice o kojima je presuđeno u cilju utvrđivanja pravnih obilježja nekog krivičnog djela. Mladićeva replika, par. 11, 12, 14; T. 25. avgust 2020., str. 22, 23.

vršio unakrsno ispitivanje kako bi doveo u pitanje dokaze uvrštene u spis s ciljem da se dokažu pravna obilježja krivičnih djela.⁸⁹

31. Žalbeno vijeće konstatuje da Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je uzelo u obzir neimenovane incidente koji nisu navedeni u prilogima Optužnici prilikom utvrđivanja njegove odgovornosti za krivična djela za koja se tereti u Optužnici. U Odluci od 2. decembra 2011., Pretresno vijeće je smanjilo broj “incidenata iz priloga Optužnici” koji se navode u prilog tačkama Optužnice i uputilo tužilaštvo da u svojim podnescima na osnovu pravila 65ter dostavi obavještenje “ako namjerava da izvodi dokaze o zločinima čije je izostavljanje iz [Treće izmijenjene] optužnice predložilo”.⁹⁰ Žalbeno vijeće primjećuje da je jasno da se ova odluka odnosi samo na incidente iz priloga Optužnici, a da se uputstvo tužilaštvu u vezi s dostavljanjem obavijesti konkretno odnosi na one incidente iz priloga Optužnici za koje je Pretresno vijeće odobrilo da se uklone iz Treće izmijenjene optužnice. Kao što je Pretresno vijeće navelo u Odluci od 24. februara 2017., i ponovo potvrdilo u Prvostepenoj presudi, Odluka od 2. decembra 2011. ne ograničava djelokrug teze tužilaštva na 106 incidenata iz priloga Optužnici; drugi incidenti iz djelokruga Optužnice ostali su dio Optužnice i u njoj sadržanih navoda.⁹¹

32. Od prvih Mladićevih prigovora u kojima je navodio da Druga izmijenjena optužnica ima nedostataka zbog izostavljenih pravno relevantnih činjenica, Pretresno vijeće je naglašavalo da se Mladić ne tereti da je lično izvršio bilo koje djelo iz Optužnice, te da se optužbe protiv njega odnose na ogroman dio teritorije i period duži od tri godine.⁹² U tom kontekstu, Pretresno vijeće je odbacilo Mladićevu tvrdnju da su u Drugoj izmijenjenoj optužnici ispuštene pravno relevantne činjenice time što nisu dovoljno konkretno navedeni identitet žrtava, datumi, lokacije i izvršiooci.⁹³ Osim toga, iako je tužilaštvu naložilo da dodatno konkretizira poznate žrtve, Pretresno vijeće je naglasilo da tužilaštvo nije obavezno da te informacije iznese kao prilog optužnici.⁹⁴

⁸⁹ Mladićeva replika, par. 14; T. 25. avgust 2020., str. 24, 27. Mladić iznosi argument da uključive formulacije u Optužnici ne treba da posluže za to da se njima obuhvate sve optužbe koje se iznose pred Pretresno vijeće bez primjerene obavijesti, te da tužilaštvo mora identifikovati u vezi s kojom svojom tezom i s kojim incidentima traži izricanje osuđujuće presude. V. T. 25. avgust 2020., str. 22-24; T. 26. avgust 2020., str. 59. U vezi s nanesenom štetom, Mladić kaže da je “[p]otvrđivanje bilo koje konstatacije na pogrešnoj pravnoj osnovi nepravilno i štetno”. V. T. 26. avgust 2020., str. 61, 62.

⁹⁰ Odluka od 2. decembra 2011., str. 5 (naglasak dodat).

⁹¹ Odluka od 24. februara 2017., par. 11; Prvostepena presuda, par. 5267.

⁹² Odluka od 13. oktobra 2011., par. 7.

⁹³ Odluka od 13. oktobra 2011., par. 8-10, 13, 14, 16.

⁹⁴ Odluka od 13. oktobra 2011., par. 8 (“Odbrana tvrdi da se od tužilaštva u predmetu *Popović* tražilo da identitet poznatih žrtava navodnih krivičnih djela navede u dodacima Optužnici. Prema mišljenju Vijeća, to što je Pretresno vijeće u predmetu *Popović* naložilo tužilaštvu da to učini ne znači da postoji princip prema kojem imena žrtava moraju biti priložena optužnici u dodatku ili prilogu. Naprotiv, praksa Međunarodnog suda ne nameće nikakve formalne uslove

33. Nadalje, Pretresno vijeće je primijetilo da jedan broj navoda na kojima se zasnivaju tačke Optužnice, koja je zavedena nakon što su Mladićevi prigovori na formu Optužnice odbačeni i nakon što je Pretresno vijeće smanjilo broj incidenata iz priloga Optužnici, nije povezan ni s jednim od 106 incidenata iz priloga Optužnici.⁹⁵ Žalbeno vijeće smatra da je to u skladu sa samim tekstom Optužnice, koja ni na koji način ne ograničava Mladićevu krivičnu odgovornost na 106 incidenata nabrojanih u Prilozima A do G Optužnici.⁹⁶ Pretresno vijeće je takođe primijetilo da se, onda kada se Optužnica oslanjala na informacije iz Priloga A do G, jasno navodilo da tih 106 incidenata koji su tamo popisani nisu sveobuhvatni i da su “ilustrativni” primjeri kažnjivog ponašanja na kojem se zasnivaju optužbe.⁹⁷ To je očigledno i iz samog teksta Optužnice.⁹⁸

34. Na osnovu gore navedenog, Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće ograničilo djelokrug njegovog kažnjivog ponašanja na 106 incidenata koji su nabrojani u Prilozima A do G Optužnici. Zapravo, odluke Pretresnog vijeća, kao i sam tekst Optužnice, pokazuju da incidenti iz priloga Optužnici nisu bili potpun popis cjelokupnog kažnjivog ponašanja u osnovi na koje se može osloniti da bi se potkrijepila neka konkretna tačka kojom se tereti u Optužnici.

35. Žalbeno vijeće takođe primjećuje da Mladić, najvećim dijelom u svojoj replici, osporava argumente tužilaštva da je u Optužnici izneseno dovoljno pravno relevantnih činjenica u vezi s neimenovanim incidentima koji nisu navedeni u prilozima Optužnici ili da podnesci dostavljeni nakon objavljivanja Optužnice i priroda njegove odbrane pokazuju da su u vezi s tim incidentima uklonjeni svi eventualni nedostaci u Optužnici.⁹⁹ Međutim, Mladić nije pokazao grešku u zaključku Pretresnog vijeća da, u svjetlu njegovih prigovora u pretpretresnoj fazi postupka u vezi s nedovoljnim obavještenjem, u Optužnici nema nedostataka u pogledu prirode i obima teze protiv njega, niti je pokazao grešku u zaključku Pretresnog vijeća u Prvostepenoj presudi da Optužnica sadrži dovoljno pravno relevantnih činjenica, kao što su informacije o žrtvama, datumima i lokacijama u vezi sa svakim incidentom, bez obzira na to da li je on naveden u prilozima Optužnici ili ne.

u vezi s načinom na koji treba dostaviti relevantno obavještenje o identitetu žrtava i pristup tom pitanju razlikuje se od predmeta do predmeta.”) (oznake za fusnote unutar citata izostavljene).

⁹⁵ Prvostepena presuda, par. 5270.

⁹⁶ V. npr. Optužnica, par. 46(b), 59(e), (f), (h), (i), (k), 67-74, 82-86.

⁹⁷ Prvostepena presuda, par. 5270. Pretresno vijeće upućuje na formulacije u Optužnici poput “uključujući”, “ilustrativni primjeri”, “kao i” te “uključujući, između ostalog” koje pokazuju da nabrojanje krivičnih djela u Prilozima A do G nije sveobuhvatno. V. Prvostepena presuda, par. 5270.

⁹⁸ V. npr. Optužnica, par. 39(a)-(c), 46(a), 59(a)-(d), (g), (i), 62, 64, 81.

⁹⁹ Mladićeva replika, par. 11, 12, 14.

36. Žalbeno vijeće podsjeća da pretresno vijeće može osuditi optuženog samo za krivična djela za koja se tereti u optužnici.¹⁰⁰ Optužbe protiv optuženog i pravno relevantne činjenice na kojima se one temelje moraju se u optužnici navesti dovoljno precizno kako bi optuženi bio o njima obaviješten i mogao da pripremi efikasnu odbranu.¹⁰¹ Optužnica ne mora imati isti stepen konkretnosti kao dokazi na kojima počiva; traženi stepen konkretnosti zavisi od prirode i razmjera navodnog kriminalnog ponašanja, uključujući blisku povezanost optuženog s relevantnim događajima.¹⁰² Kako je rečeno gore u tekstu, Mladić se u optužbama ne tereti kao fizički izvršilac, optužbe se odnose na ogroman dio teritorije Bosne i Hercegovine i obuhvataju period duži od tri godine.¹⁰³ Relevantna sudska praksa nalaže da se u optužnici moraju navesti pravno relevantne činjenice na osnovu kojih tužilaštvo želi pokazati krivičnu odgovornost optuženog, ali što je blizina optuženog u odnosu na te događaje manja, traži se manja preciznost u odnosu na konkretne pojedinosti, a veći naglasak stavlja se na ponašanje samog optuženog na koje se optužba oslanja kako bi pokazala njegovu odgovornost kao saučesnika ili nadređenog osobama koje su lično počinile djela za koja se on tereti.¹⁰⁴ Doista, u predmetima koji se odnose na rašireno i kontinuirano kriminalno ponašanje, konkretizacijom u smislu vremenskih odrednica, podataka o žrtvama i lokacijama “reprezentativnih” incidenata kriminalnog ponašanja može se ispuniti obaveza da optuženi bude primjereno obaviješten o karakteru optužbi na koje treba da odgovori kako bi efikasno pripremio svoju odbranu.¹⁰⁵

37. Na Mladiću je da razradi argumente kako bi pokazao grešku,¹⁰⁶ a budući da on nije ni pokušao pokazati da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je konstatovalo da se u Optužnici iznosi dovoljno pravno relevantnih činjenica, kao što su podaci o žrtvama, datumima i lokacijama, u vezi sa svakim incidentom, bez obzira na to da li je on naveden u prilogima ili ne, Žalbeno vijeće odbija da te konstatacije samoinicijativno ponovo ocjenjuje. Što se tiče Mladićeve tvrdnje da je Pretresno

¹⁰⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 441; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 116; Drugostepena presuda u predmetu *Mugenzi i Mugiraneza*, par. 117; Drugostepena presuda u predmetu *Ntawukulilyayo*, par. 189.

¹⁰¹ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 441; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 32, 115; Drugostepena presuda u predmetu *Ntawukulilyayo*, par. 171; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 213, 225, 262.

¹⁰² Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 441, gdje se poziva na Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 32; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 225, 233; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 65; Drugostepena presuda u predmetu *Rutaganda*, par. 302.

¹⁰³ Odluka od 13. oktobra 2011., par. 7.

¹⁰⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 65.

¹⁰⁵ Up. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 3, 222, 223, fusnote 636, 637 (gdje se napominje da je tužilaštvo, kada optuženog tereti za provođenje gotovo dvogodišnje kampanje granatiranja i snajperskog djelovanja, obavezno da dostavi pojedinosti o nekim od slučajeva snajperskog djelovanja i granatiranja iz optužnice, ali da nije obavezno da popiše sve konkretne incidente kako bi ispunito svoju obavezu da navede pravno relevantne činjenice i time obavijestilo optuženog o prirodi navoda na koje on treba da odgovori).

¹⁰⁶ V. gore, odjeljak II.

vijeće pogriješilo time što ga je osudilo *proprio motu*, Žalbena vijeće podsjeća da je zadatak pretresnih vijeća da utvrde krivicu ili nevinost optuženog i da to moraju učiniti na osnovu cjelokupnih dokaza uvrštenih u spis.¹⁰⁷ Kako nije pokazao da je Pretresno vijeće pogriješilo u svojim zaključcima da Optužnica nije manjkava u odnosu na svaki incident, bez obzira na to da li je on naveden u priložima ili ne, Mladić ni u vezi s ovim nije pokazao da postoji greška.

38. Na osnovu gore navedenog, Žalbena vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, odbija Mladićevu žalbenu osnovu 1.

¹⁰⁷ V. Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 115.

2. Navodne greške u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno (osnova 2)

(a) Navodna greška zbog korištenja činjenica o kojima je presuđeno (osnova 2.A)

39. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo u primjeni prava i/ili u utvrđivanju činjeničnog stanja kada se prilikom donošenja osuđujuće presude oslonilo na činjenice o kojima je presuđeno i traži da Žalbeno vijeće poništi one konstatacije na koje je uticala ta greška Pretresnog vijeća.¹⁰⁸ Konkretno, on tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo (i) kada je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na ponašanje njegovih neposredno potčinjenih¹⁰⁹ ili, alternativno, (ii) kada je primijenilo viši standard za izvođenje protivdokaza.¹¹⁰ Žalbeno vijeće će ove tvrdnje razmotriti redom. Mladić, između ostalog tvrdi sljedeće: (i) Pretresno vijeće je pogriješilo kada se oslonilo na “djelimičnu konsistentnost” činjenica o kojima je presuđeno s dokazima; (ii) Pretresno vijeće se u velikoj mjeri oslonilo na činjenice o kojima je presuđeno iz predmeta u kojima su sudije Pretresnog vijeća predsjedale, u kojima je bilo riječi o njegovoj ulozi i krivici, što ostavlja utisak pristrasnosti; (iii) Pretresno vijeće nije obrazložilo zašto je odbilo dokaze kojima se pobijaju činjenice o kojima je presuđeno; i (iv) Pretresno vijeće je u više navrata u Prvostepenoj presudi propustilo da navede koje je činjenice o kojima je presuđeno formalno primilo na znanje i/ili na koje se od tih činjenica oslonilo kada je izvodilo svoje konstatacije o činjenicama.¹¹¹ Međutim, Žalbeno vijeće napominje da Mladić ove tvrdnje ne razrađuje u svom žalbenom podnesku i, shodno tome, smatra da je on od njih odustao. Žalbeno vijeće će stoga razmotriti samo Mladićeve navode o greškama u onoj mjeri u kojoj su oni izneseni u njegovoj najavi žalbe i u dovoljnoj mjeri razrađeni u njegovom žalbenom podnesku.

(i) Navodna greška zbog formalnog primanja na znanje činjenica koje se odnose na ponašanje potčinjenih

40. Pretresno vijeće je na, osnovu pravila 94(B) Pravilnika MKSJ-a, formalno primilo na znanje približno 2.000 činjenica o kojima je presuđeno.¹¹² Mladić je osporio formalno primanje na znanje

¹⁰⁸ V. Mladićeva najava žalbe, par. 21-25; Mladićev žalbeni podnesak, par. 62-114; T. 25. avgust 2020., str. 28-30, 32-40. V. također Mladićeva replika, par. 15-32; T. 26. avgust 2020., str. 62-65.

¹⁰⁹ V. Mladićeva najava žalbe, par. 21; Mladićev žalbeni podnesak, par. 62-95; T. 25. avgust 2020., str. 28-30, 32-35. V. također Mladićeva replika, par. 16-19; T. 26. avgust 2020., str. 62, 63.

¹¹⁰ V. Mladićeva najava žalbe, par. 22; Mladićev žalbeni podnesak, par. 96-113; T. 25. avgust 2020., str. 35-40. V. također Mladićeva replika, par. 20-32; T. 26. avgust 2020., str. 63-65.

¹¹¹ V. Mladićeva najava žalbe, par. 22-27.

¹¹² V. Prvostepena presuda, par. 16, 5262, gdje se upućuje na *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Prva odluka po zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, 28. februar 2012. (dalje u tekstu: Prva odluka u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno), *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Druga odluka po zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, 21. mart 2012. (dalje u tekstu: Druga odluka u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno), *Tužilac protiv Ratka Mladića*,

činjenica o kojima je presuđeno, uključujući činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na djela ili ponašanje njegovih navodno potčinjenih.¹¹³ Žalbeno vijeće MKSJ-a u ovom predmetu preispitalo je pristup Pretresnog vijeća i ustanovilo da je on u skladu s mjerodavnom sudskom praksom.¹¹⁴ Oslonivši se prvenstveno na odluku u predmetu *Karemera i drugi*, Žalbeno vijeće MKSJ-a je 12. novembra 2013. iznijelo stav da je diskreciono pravo pretresnih vijeća da formalno primaju na znanje “činjenice vezane za postojanje udruženog zločinačkog poduhvata, ponašanje drugih pripadnika osim optuženog i činjenice vezane za ponašanje fizičkih počinitelja zločina za koje se navodi da je optuženi krivično odgovoran”.¹¹⁵

41. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo time što se oslonilo na odluku Žalbenog vijeća MKSR-a u predmetu *Karemera i drugi*, kada je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na djela ili ponašanje njegovih neposredno potčinjenih.¹¹⁶ On tvrdi da Žalbeno vijeće MKSR-a u Odluci u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006. nije razmotrilo pitanje da li se takve činjenice mogu formalno primiti na znanje.¹¹⁷ Mladić tvrdi da je u odluci Žalbenog vijeće MKSJ-a u predmetu *Galić* uvažena inherentna nepravdičnost uvrštavanja u spis pismenih dokaza koji se odnose na djela ili ponašanje neposredno potčinjenih, pogotovo u predmetima u kojima se tereti za komandnu odgovornost, i iznosi argument da Odluku u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006. treba preispitati s obzirom na pomenutu odluku iz predmeta

predmet br. IT-09-92-PT, Treća odluka po zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, 13. april 2012. (dalje u tekstu: Treća odluka u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno), *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Četvrta odluka po zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno u vezi s procedurom vezanom za dokaze u postupku pobijanja, 2. maj 2012. (dalje u tekstu: Četvrta odluka u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno), *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odluka o *proprio motu* formalnom primanju na znanje dvije činjenice o kojima je presuđeno, 5. juni 2012.

¹¹³ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-AR73.1, Interlokutorna žalba odbrane na odluke Pretresnog vijeća po zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, 4. juli 2012. (dalje u tekstu: Interlokutorna žalba odbrane od 4. jula 2012.), par. 26.

¹¹⁴ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-AR73.1, Odluka po žalbi Ratka Mladića na odluke Pretresnog vijeća po zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, 12. novembar 2013. (dalje u tekstu: Odluka po žalbi na formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno), par. 85. V. takođe Odluka po žalbi na formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, par. 82-84, 86, 87.

¹¹⁵ Odluka po žalbi na formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, par. 85, gdje se, između ostalog, upućuje na *Tužilac protiv Édouarda Karemera i drugih*, predmet br. ICTR-98-44-AR73(C), Odluka po interlokutornoj žalbi tužioca na odluku u vezi s formalnim primanjem na znanje, 16. juni 2006. (dalje u tekstu: Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006.), par. 52, 53. V. takođe Odluka po žalbi na formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, par. 81, 83.

¹¹⁶ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 62-94, gdje se upućuje na Odluku u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006.; T. 25. avgust 2020., str. 28-30, 32-35.

¹¹⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 76; T. 25. avgust 2020., str. 30. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 80-88; T. 25. avgust 2020., str. 29, 30, 32-34; T. 26. avgust 2020., str. 63, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2210 (Incident od 23. jula 1995.), *Tužilac protiv Dragomira Miloševića*, predmet br. IT-98-29/1-AR73.1, Odluka po interlokutornim žalbama na odluku Pretresnog vijeća po zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno i tužiočevom katalogu činjenica o kojima su se strane složile, 26. juni 2007. (dalje u tekstu: Odluka u predmetu *D. Milošević* od 26. juna 2007.), par. 16.

Galić kako bi se utvrdilo mogu li se ovakve činjenice formalno primati na znanje.¹¹⁸ On iznosi argument da je primjena prava od strane Pretresnog vijeća, iako je bila potvrđena po žalbi u ovom predmetu,¹¹⁹ dovela do neostvarenja pravde jer se Vijeće oslonilo na činjenice, formalno primljene na znanje, koje se odnose na djela ili ponašanje njegovih neposredno potčinjenih kako bi utvrdilo njegovu krivičnu odgovornost, čime je stvorilo osporivu pretpostavku o njegovoj krivici za njihova krivična djela.¹²⁰ Mladić tvrdi da u sudskoj praksi postoje nepodudarni pristupi i vrlo jaki razlozi da se ponovo ispita Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006., odnosno da se daju smjernice u vezi s primjenom diskrecionog ovlaštenja prilikom formalnog primanja na znanje činjenica koje se odnose na osobe neposredno potčinjene optuženom i da se utvrdi da li se na takve činjenice koje su formalno primljene na znanje može oslanjati u tako isključivoj ili konačnoj mjeri. te traži da Žalbeno vijeće s tim u skladu preispita relevantne konstatacije Pretresnog vijeća.¹²¹

42. Tužilaštvo odgovara da Mladić nije pokazao nijedan uvjerljiv razlog za preinačenje ustaljene sudske prakse u vezi s formalnim primanjem na znanje činjenica o kojima je presuđeno niti bilo kakvu zloupotrebu diskrecionog ovlaštenja od strane Pretresnog vijeća.¹²² Tužilaštvo tvrdi da Mladić pogrešno shvata pristup Žalbenog vijeća MKSJ-a u Odluci u predmetu *Galić* od 7. juna 2002., u kojoj se ne isključuje mogućnost prihvatanja pismenih dokaza koji se odnose na djela i ponašanje neposredno potčinjenih,¹²³ i dodaje da je on slične argumente već pokrenuo tokom suđenja i da su oni odbačeni po žalbi u ovom predmetu.¹²⁴

43. U replici, Mladić ostaje pri svojoj tvrdnji da tužilaštvo iskrivljeno prikazuje njegovu argumentaciju i da pogrešno shvata relevantne pravne odredbe.¹²⁵

¹¹⁸ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 64, 65, 68, 69, 72-75, 80, 93, 94, gdje se upućuje na *Tužilac protiv Stanislava Galića*, predmet br. IT-98-29-AR73.2, Odluka po interlokutornoj žalbi na osnovu pravila 92bisC Pravilnika, 7. juni 2002. (dalje u tekstu: Odluka u predmetu *Galić* od 7. juna 2002.); T. 25. avgust 2020., str. 28, 29. V. takođe Mladićeva replika, par. 17, 18.

¹¹⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 66, 67, 90, gdje se upućuje na Odluku po žalbi na formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno.

¹²⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 62-65, 89, 91, 92. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 32-35.

¹²¹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 65, 68, 69, 81-84, 93-95; Mladićeva replika, par. 16; T. 25. avgust 2020., str. 28-30, 33-35; T. 26. avgust 2020., str. 62, 63.

¹²² Odgovor tužilaštva, par. 25-31; T. 26. avgust 2020., str. 32-35. Tužilaštvo ističe da je Žalbeno vijeće u predmetu *Karadžić* nedavno utvrdilo da pretresno vijeće MKSJ-a u tom predmetu nije pogriješilo kada je formalno primilo na znanje postojanje krivičnih djela koja su počinili Karadžićevi podređeni. T. 26. avgust 2020., str. 34. Tužilaštvo dalje tvrdi da Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće upotrijebilo ijednu činjenicu o kojoj je presuđeno u vezi s djelima njegovih neposredno potčinjenih kako bi donijelo konstatacije o njegovim doprinosima ili *mens rea* koji su relevantni za udružene zločinačke poduhvate. T. 26. avgust 2020., str. 35.

¹²³ Odgovor tužilaštva, par. 27, 28, 30.

¹²⁴ Odgovor tužilaštva, par. 31.

¹²⁵ Mladićeva replika, par. 15-19. V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 62, 63.

44. Žalbeno vijeće konstatuje da Mladić, kada u svojoj žalbi osporava odluku Pretresnog vijeća o formalnom primanju na znanje činjenica o kojima je presuđeno koje se odnose na djela ili ponašanje njegovih navodno potčinjenih, zapravo traži ponovno razmatranje Odluke po žalbi na formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno. Pobjana odluka zasnivala se na pristupu koji je Žalbeno vijeće MKSJ-a u ovom predmetu potvrdilo kao pristup konsistentan s mjerodavnom sudskom praksom. Žalbeno vijeće podsjeća da prethodne interlokutorne odluke u pravilu smatra obavezujućim u nastavku postupka u istom predmetu u vezi sa svim pitanjima po kojima je u njima definitivno odlučeno kako bi se strane u postupku spriječile da beskonačno otvaraju raspravu o istim pitanjima i kako bi se omogućilo da određena pitanja budu konačno riješena prije no što se postupak nastavi u vezi s drugim pitanjima.¹²⁶ Kao jedini izuzetak od tog načela, Žalbeno vijeće u okviru svojih inherentnih diskrecionih ovlaštenja može ponovo razmotriti neku prethodnu interlokutornu odluku ako se pokaže da postoji očigledna greška u rezonovanju ili je to nužno kako bi se spriječila nepravda.¹²⁷

45. Ispitujući da li postoji jasna greška u rezonovanju u Odluci po žalbi na formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, Žalbeno vijeće ima u vidu Mladićev argument da je u Odluci u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006., prilikom razmatranja pitanja treba li primati na znanje činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na djela ili ponašanje neposredno potčinjenih, ispuštena iz vida relevantnost Odluke u predmetu *Galić* od 7. juna 2002.¹²⁸ Žalbeno vijeće primjećuje da se u Odluci u predmetu *Galić* od 7. juna 2002. ne isključuje prihvatanje pismenih dokaza umjesto usmenog svjedočenja u vezi s djelima i ponašanjem neposredno potčinjenih.¹²⁹ Zapravo, tom odlukom se isključuje prihvatanje takvih dokaza samo kada se ona odnose na djela i ponašanje ili stanje svijesti optuženog.¹³⁰ U toj odluci, Žalbeno vijeće MKSJ-a izričito je napomenulo da pravilo MKSJ-a u vezi s prihvatanjem pismenih izjava umjesto usmenog svjedočenja ne isključuje prihvatanje takvih izjava kada se one odnose na djela i ponašanje drugih

¹²⁶ V. npr. *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. MICT-13-56-A, Javna redigovana verzija “Odluke po zahtjevu za ponovno razmatranje i odobrenje radi ulaganja žalbe na Odluku po zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu”, od 22. maja 2018., 8. juni 2018. (dalje u tekstu: Odluka od 22. maja 2018.), str. 2; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 127; *Tužilac protiv Mladena Naletilića zvanog Tuta i Vinka Martinovića zvanog Štela*, predmet br. IT-98-34-A, Odluka po Naletilićevom izmijenjenom drugom zahtjevu na osnovu pravila 115 i trećem zahtjevu na osnovu pravila 115 za izvođenje dodatnih dokaza, 7. juli 2005. (dalje u tekstu: Odluka u predmetu *Naletilić i Martinović* od 7. jula 2005.), par. 20; Drugostepena presuda u predmetu *Kajelijeli*, par. 202.

¹²⁷ V. npr. Odluka od 22. maja 2018., str. 2, fn. 16; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 127; Odluka u predmetu *Naletilić i Martinović* od 7. jula 2005., par. 20; Drugostepena presuda u predmetu *Kajelijeli*, par. 203.

¹²⁸ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 64, 65, 69, 76, 80, 82, 85, 86, 94; T. 25. avgust 2020 str. 28-30.

¹²⁹ V. Odluka u predmetu *Galić* od 7. juna 2002, par. 9, 13-16.

¹³⁰ V. Odluka u predmetu *Galić* od 7. juna 2002, par. 9-11.

osoba za koje se optuženi tereti odgovornošću u optužnici.¹³¹ Čak i u vezi s prihvatanjem pismenog dokaza koji je “od ključne važnosti za tezu optužbe i gdje je osoba čija djela i ponašanje opisuje [...] u bliskoj vezi s optuženim”, u Odluci u predmetu *Galić* od 7. juna 2002. uvažava se da to pitanje ulazi u diskreciono ovlaštenje pretresnog vijeća, uz napomenu da u takvim okolnostima pretresno vijeće “može odlučiti da ne bi bilo pravično prema optuženom” da se dozvoli prihvatanje takvog dokaza.¹³²

46. Uvid u Odluku u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006. pokazuje da je Žalbeno vijeće MKSR-a analizu Žalbenog vijeća MKSJ-a u Odluci u predmetu *Galić* od 7. juna 2002. izričito smatralo mjerodavnom u kontekstu formalnog primanja na znanje činjenica o kojima je presuđeno.¹³³ Konkretno, u Odluci u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006. podsjeća se na razliku koja je u toj odluci napravljena između “(a) djela i ponašanja drugih osoba koje su izvršile zločin za koji se u optužnici tereti individualnom odgovornošću i (b) djela i ponašanja optuženog za koja se tereti u optužnici, a koja ga čine odgovornim za djela i ponašanje tih drugih osoba”¹³⁴ da bi se naglasilo da se samo činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na ovo potonje, mogu u potpunosti isključiti iz formalnog primanja na znanje.¹³⁵ Što se tiče svih ostalih činjenica o kojima je presuđeno koje se odnose na krivičnu odgovornost optuženog, Žalbeno vijeće MKSR-a odlučilo se za oprezan pristup i izjavilo da je “na pretresnim vijećima, *dok pažljivo vrše svoja diskreciona ovlaštenja*, da ocijene svaku konkretnu činjenicu kako bi utvrdila da li je formalno primanje na znanje te činjenice – što znači prebacivanje tereta dokazivanja na optuženog kako bi je opovrgnuo – u skladu s pravima optuženog u okolnostima datog predmeta”.¹³⁶ Nakon što je pregledalo obje odluke, Žalbeno vijeće smatra da je pristup iz Odluke u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006. očigledno dosljedan pristupu iz Odluke u predmetu *Galić* od 7. juna 2002. Žalbeno vijeće dalje smatra da se u Mladićevom stavu ne uvažava to da su činjenice o kojima je presuđeno, u smislu pravila 94(B) Pravilnika MKCR-a i Pravilnika MKSJ-a, pretpostavke i da nisu ekvivalentne neprovjerenim dokazima o kojima je riječ u Odluci u predmetu *Galić* od 7. juna 2002., te da ta odluka, stoga, nije umjesna kada se razmatraju ograničenja koja valja postaviti pretresnim vijećima za oslanjanje na činjenice o kojima je presuđeno u okviru pravila 94(B) Pravilnika MKSJ-a.¹³⁷ Konkretno, činjenice o kojima je presuđeno, shodno pravilu 94(B) Pravilnika MKSJ-a, su osporive

¹³¹ Odluka u predmetu *Galić* od 7. juna 2002, par. 10.

¹³² Odluka u predmetu *Galić* od 7. juna 2002, par. 13.

¹³³ V. Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006., par. 52.

¹³⁴ Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006., par. 52, gdje se citira Odluka u predmetu *Galić* od 7. juna 2002., par. 9.

¹³⁵ V. Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006., par. 50-53.

¹³⁶ Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006., par. 52 (naglasak dodat).

¹³⁷ V. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 452, fn. 1189.

pretpostavke koje mogu biti prihvaćene samo u slučaju da su, između ostalog, provjerene i utvrđene na nekom drugom suđenju, dok su uslovi u vezi s pouzdanošću i vjerodostojnošću, koji se primjenjuju kod prihvatanja neprovjerenih dokaza na osnovu pravila 89(C) i 92**bis** Pravilnika MKSJ-a, daleko blaži.¹³⁸

47. Pored toga, ovo Žalbeno vijeće nedavno je zauzelo stav da se pretresno vijeće može osloniti na činjenice o kojima je presuđeno koje su formalno primljene na znanje u skladu s pravilom 94(B) Pravilnika MKSJ-a, kako bi utvrdilo bazu zločina u osnovi prilikom donošenja konstatacija u prilog osuđujućim presudama, ako se te činjenice o kojima je presuđeno ne odnose na djela, ponašanje ili stanje svijesti optuženog.¹³⁹ Time je Žalbeno vijeće potvrdilo stav koji je zauzelo u Odluci po žalbi na formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, da se činjenice o kojima je presuđeno mogu odnositi na, između ostalog, ponašanje fizičkih počinitelja zločina za koje se navodi da je optuženi odgovoran, što nužno obuhvata navodno potčinjene.¹⁴⁰ S obzirom na gore navedeno, Mladić nije pokazao da je Žalbeno vijeće MKSJ-a u Odluci po žalbi na formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno pogriješilo kada se oslonilo na Odluku u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006. ili da je učinilo bilo koju drugu grešku.

48. Što se tiče pitanja da li je neophodno ponovno razmotriti Odluku po žalbi na formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno kako bi se spriječila nepravda, Žalbeno vijeće napominje da Mladić tvrdi da je “[f]ormalno primanje na znanje činjenica [...] [koje se odnose na djela ili ponašanje njegovih neposredno potčinjenih] *doprinijelo* konstatacijama Pretresnog vijeća da je žalilac time što je komandovao i rukovodio srpskim snagama značajno doprinio [udruženim zločinačkim poduhvatima]”,¹⁴¹ ali da on u ovoj žalbenoj osnovi ne upućuje konkretno ni na jednu konstataciju u kojoj se Pretresno vijeće isključivo ili konačno oslonilo na neke takve činjenice o kojima je presuđeno kako bi utvrdilo njegovu krivičnu odgovornost.¹⁴² Naprotiv, pregled

¹³⁸ V. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, fn. 1189 (citati izostavljeni).

¹³⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 452, 453.

¹⁴⁰ V. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 452; Odluka po žalbi na formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, par. 85.

¹⁴¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 91 (naglasak dodat). V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 62.

¹⁴² Up. Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 36. Što se tiče Mladićeve tvrdnje da se u vezi s incidentom od 23. jula 1995. Pretresno vijeće oslonilo isključivo na činjenice o kojima je presuđeno kada je riječ o identitetu izvršioca, što se “ticalo suštine argumentacije o njegovoj odgovornosti”, (v. T. 25. avgust 2020., str. 32, 33; T. 26. avgust 2020., str. 63, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2210, fn. 9385, činjenica o kojoj je presuđeno 2871), Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće već razmotrilo i odbacilo Mladićev argument da tužilaštvo u vezi s tim incidentom nije “iznijelo druge značajne dokaze osim činjenica o kojima je presuđeno” (v. Prvostepena presuda, par. 2211) i da Mladić nije pokazao grešku s tim u vezi. U svakom slučaju, Pretresno vijeće je napomenulo da su mu, kada je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno u vezi s ovim incidentom, predloženi i dokumentarni dokazi koji su bili u skladu s tim činjenicama o kojima je presuđeno (v. Prvostepena presuda, par. 2209). Mladićevi argumenti se stoga odbacuju.

Prvostepene presude pokazuje da je Pretresno vijeće u svom vijećanju dužno razmotrilo činjenice o kojima je presuđeno zajedno s drugim dokazima.¹⁴³ Mladić stoga nije pokazao da je Pretresno vijeće, primjenom relevantnih pravnih odredbi koje je potvrdilo u Odluci po žalbi na formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, dovelo do neostvarenja pravde.

49. Žalbeno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić, budući da nije uspio da pokaže da u Odluci po žalbi na formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno postoji jasna greška u rezonovanju ili da je ponovno razmatranje te odluke nužno kako bi se spriječila nepravda nije pokazao da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na ponašanje njegovih neposredno potčinjenih.

(ii) Navodna greška zbog povisivanja standarda za izvođenje protivdokaza

50. Formulšući svoj pristup u vezi s dokazima izvedenim u svrhu pobijanja činjenica o kojima je presuđeno Pretresno vijeće je, između ostalog, konkretno reklo sljedeće:

Pretresno vijeće je analiziralo dokaze i, kao prvo, razmotrilo da li su dokazi u protivrječnosti s činjenicama o kojima je presuđeno. Pretresno vijeće je zahtijevalo da dokazi po svom značenju budu nedvosmisleni kako bi se moglo reći da su "u protivrječnosti s činjenicama o kojima je presuđeno". Na primjer, smatralo se da dokazi koji upućuju na puke mogućnosti ne dosežu taj prag. Drugim riječima, puka naznaka mogućnosti alternativnih scenarija nije sama po sebi dovoljna osnova za ponovno otvaranje dokazne debate. Protivrječnost može da postoji onda kada se izvedu dokazi o nekom konkretnom alternativnom scenariju umjesto puke naznake o tome da postoji jedan ili više alternativnih scenarija, ili kada se nedvosmisleno pokaže da se mora razumno isključiti da je scenario koji je naveden u činjenici o kojoj je presuđeno istinit. [...] Pretresno vijeće je imalo u vidu da dokazi koji su u protivrječnosti s činjenicama o kojima je presuđeno ne pobijaju automatski činjenicu o kojoj je presuđeno. Pretpostavku tačnosti činjenice o kojoj je presuđeno mogu pobiti isključivo "pouzdana i vjerodostojna" suprotni dokazi.¹⁴⁴

51. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo time što je povisilo standard dokazivanja i da je uz obavezu da se prilikom pobijanja činjenica o kojima je presuđeno predoče vjerodostojni i pouzdani dokazi uvelo i dodatni zahtjev da ti dokazi budu "nedvosmisleni", čime je na njega prebacilo teret uvjeravanja, zahtijevajući da on činjenice koje su formalno primljene na znanje pobije van razumne sumnje.¹⁴⁵ Prema Mladićevim riječima, zbog te greške se Pretresno vijeće u

¹⁴³ V. npr. Prvostepena presuda, par. 16, 17, 33, 41, 51, 68, 71, 91, 108, 165, 187, 221, 298, 314, 349, 361, 378, 459, 479, 520, 577, 581, 590, 633, 657, 669, 675, 686, 709, 713, 727, 739, 760, 776, 785, 792, 800, 821, 833, 840, 854, 862, 870, 895, 920, 947, 976, 986, 1017, 1042, 1054, 1152, 1176, 1182, 1238, 1271, 1327, 1330, 1384, 1411, 1422, 1431, 1477, 1553, 1615, 1617, 1623, 1627, 1639, 1681, 1689, 1744, 1752, 1758, 1774, 1803, 1813, 1816, 1823, 1850, 1892, 1915, 1923, 1931, 1938, 1944, 1954, 1960, 1965, 1970, 1995, 1997, 2001, 2012, 2042, 2058, 2098, 2107, 2115, 2120, 2178, 2184, 2187, 2194, 2209, 2319, 2388, 2479, 2572, 2677, 2685, 2709, 2724, 2733, 2767, 2777, 2792, 2827, 2883, 2895, 2989, 3580, 3678, 3785, 3904, 3919, 4694. V. također Prvostepena presuda, par. 5276, 5277.

¹⁴⁴ Prvostepena presuda, par. 5273, 5274 (interni citati izostavljeni).

¹⁴⁵ Mladićev žalbeni podnesak, par. 96-105, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 5273; T. 25. avgust 2020., str. 35-40. V. također Mladićev žalbeni podnesak, par. 110.

cilju utvrđivanja njegove krivične odgovornosti oslonilo na činjenice o kojima je presuđeno koje bi inače bile pobijene i time je dovelo do neostvarenja pravde.¹⁴⁶ Mladić od Žalbenog vijeća traži da formuliše ispravan pravni standard, da s njim u skladu preispita relevantne konstatacije Pretresnog vijeća i da poništi one konstatacije i osuđujuće presude na koje je ta greška uticala.¹⁴⁷

52. Tužilaštvo odgovara da Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće uvelo dodatni uslov ili primijenilo neispravan pravni standard u vezi s dokazima kojima se pobijaju činjenice o kojima je presuđeno.¹⁴⁸ Kako navodi tužilaštvo, Pretresno vijeće je ispravno objasnilo kada se može smatrati da su dokazi u jasnoj protivrječnosti s nekom presuđenom činjenicom, ne tražeći pritom od Mladića da takvu činjenicu pobije van razumne sumnje.¹⁴⁹ Tužilaštvo dodaje da su incidenti koje Mladić iznosi kao one na koje je uticala navodna greška Pretresnog vijeća neumjesni.¹⁵⁰

53. Mladić u svojoj replici ostaje pri tvrdnji da bi, da je bio primijenjen ispravni standard, njegovi dokazi bili dovoljni da se ponovo pokrene rasprava o dokazima i ospore te činjenice o kojima je presuđeno.¹⁵¹

54. Žalbeno vijeće podsjeća da se formalno primljene na znanje činjenice o kojima je presuđeno prihvataju uz pretpostavku o njihovoj tačnosti, koju protivna strana u postupku može pobijati na suđenju izvođenjem svojih dokaza.¹⁵² Žalbeno vijeće MKSR-a je u predmetu *Karemera i drugi* pojasnilo da “[formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno] samo oslobađa tužilaštvo početne obaveze da iznese dokaze u prilog datom argumentu. Odbrana potom to može dovesti u pitanje tako što će izvesti pouzdane i vjerodostojne dokaze o protivnom”.¹⁵³ S tim u vezi, Mladić tvrdi da se “[p]otreba da protivdokazi budu ‘vjerodostojni i pouzdani’ [...] mora čitati u

¹⁴⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 106-113; T. 25. avgust 2020., str. 38-40. Mladić tvrdi da je, čak i kad je tačnost neke činjenice o kojoj je presuđeno bila osporena dokazima koje je izvelo tužilaštvo, Pretresno vijeće takve dokaze često zanemarivalo kao nedovoljno pouzdane da bi pobili činjenicu o kojoj je presuđeno ili se isključivo oslonilo na činjenicu o kojoj je presuđeno. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 110; T. 25. avgust 2020., str. 39. V. takođe Mladićeva replika, par. 31, 32, 34.

¹⁴⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 114; T. 25. avgust 2020., str. 40.

¹⁴⁸ V. Odgovor tužilaštva, par. 32-41; T. 26. avgust 2020., str. 33, 36, 37.

¹⁴⁹ V. Odgovor tužilaštva, par. 32-35. V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 36, 37.

¹⁵⁰ V. Odgovor tužilaštva, par. 36-41.

¹⁵¹ V. Mladićeva replika, par. 20-32, 34.

¹⁵² V. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 452. V. takođe Odluka po žalbi na formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, par. 24. V. takođe *Édouard Karemera i drugi* protiv tužioca, predmet br. ICTR-98-44-AR73.17, Odluka po žalbi Josepha Nzirorere na odluku o prihvatanju dokaza kojima se pobijaju činjenice o kojima je presuđeno, 29. maj 2009. (dalje u tekstu: Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 29. maja 2009.), par. 13 i reference koje se tamo navode.

¹⁵³ Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006., par. 42. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 452; Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 29. maja 2009., par. 13, 14; Odluka u predmetu *D. Milošević* od 26. juna 2007., par. 16, 17; Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006., par. 49.

kontekstu opšteg standarda za prihvatljivost dokaza”,¹⁵⁴ koji je “relativno nizak”,¹⁵⁵ i da “nikada nije postojala namjera da se on primjenjuje zajedno s dodatnim uslovom da dokazi budu ‘nedvosmisleni’”.¹⁵⁶ On tvrdi da su zbog greške Pretresnog vijeća kojom je povisilo standard, njegovi dokazi ocijenjeni kao “nedovoljni da bi oživjeli postupak pobijanja ili opovrgli tačnost činjenice o kojoj je presuđeno”.¹⁵⁷

55. Po mišljenju Žalbenog vijeća, Mladić brka standard za prihvatljivost dokaza s konačnom ocjenom dokaza. Uvid u Prvostepenu presudu pokazuje da se kriterijum Prvostepenog vijeća u vezi s nedvosmislenošću ne odnosi na pouzdanost ili vjerodostojnost dokaza, nego na njihovu protivrječnu prirodu.¹⁵⁸ U skladu sa standardom koji je Žalbeno vijeće MKSR-a objasnilo u predmetu *Karemera i drugi*, da bi dokazi koji se izvode u svrhu pobijanja neke činjenice o kojoj je presuđeno bili prihvatljivi, odnosno da bi mogli osporiti pretpostavku njene tačnosti, ti dokazi moraju biti u suprotnosti s činjenicom o kojoj je presuđeno i pritom imati dovoljno *prima facie* pokazatelja pouzdanosti i vjerodostojnosti.¹⁵⁹ Međutim, Žalbeno vijeće naglašava da “činjenice o kojima je presuđeno i koje su formalno primljene na znanje [...] mora procijeniti Pretresno vijeće i odlučiti koji se eventualni zaključci iz njih mogu izvući, što će zahtijevati njihovo razmatranje zajedno sa svim ostalim dokazima izvedenim pred Sud”.¹⁶⁰ Dakle, konačna evaluacija dokazne vrijednosti protivdokaza, što uključuje konačnu ocjenu njihove pouzdanosti i vjerodostojnosti, kao i mjere u kojoj se oni podudaraju s činjenicama o kojima je presuđeno ili im protivrječe, “može biti izvršena samo u kontekstu ukupnih dokaza u predmetu, prilikom utvrđivanja težine koja će im biti pridana”.¹⁶¹

56. S obzirom na gore navedeno i uzimajući u obzir da se pretpostavlja da je, nakon što je formalno primljena na znanje, činjenica o kojoj je presuđeno istinita, Žalbeno vijeće konstatuje da nema nedosljednosti u uslovu koji je postavilo Pretresno vijeće da dokazi kojima se ona pobija

¹⁵⁴ Mladićev žalbeni podnesak, par. 103; T. 25. avgust 2020., str. 36. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 98.

¹⁵⁵ Mladićev žalbeni podnesak, par. 103, gdje se citira Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 29. maja 2009., par. 15 (“[P]rag za prihvatanje tog tipa protivdokaza relativno je nizak: ne traži se konačni dokaz pouzdanosti ili vjerodostojnosti dokaza nego je na osnovu dovoljnih pokazatelja potrebno pokazati *prima facie* pouzdanost i vjerodostojnost”); T. 25. avgust 2020., str. 36.

¹⁵⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 104; T. 25. avgust 2020., str. 37, 38.

¹⁵⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 106; T. 25. avgust 2020., str. 39, 40. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 112; Mladićeva replika, par. 27.

¹⁵⁸ V. Prvostepena presuda, par. 5273 (“Pretresno vijeće je zahtijevalo da dokazi po svom značenju budu nedvosmisleni kako bi se moglo reći da su ‘u protivrječnosti s činjenicama o kojima je presuđeno.’”).

¹⁵⁹ V. Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 29. maja 2009., par. 13-15. V. takođe Odluka u predmetu *D. Milošević* od 26. juna 2007., par. 16, 17; Odluka u predmetu *Karemerai drugi* od 16. juna 2006., par. 42, 49.

¹⁶⁰ Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 29. maja 2009., par. 21. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 452.

¹⁶¹ Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 29. maja 2009., par. 15. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 128.

moraju da “po svom značenju budu nedvosmisleni” – odnosno, da moraju ili ukazivati na “nek[i] konkretn[i] alternativn[i] scenari[o]” ili “nedvosmisleno poka[zati] da se mora razumno isključiti da je scenario koji je naveden u činjenici o kojoj je presuđeno istinit”¹⁶² – kako bi se moglo reći da su s njom u protivrječnosti. Stoga, kada se ovo čita u kontekstu, Pretresno vijeće je dalo smjernice u vezi s tipom dokaza koji predstavljaju protivdokaze u odnosu na činjenice o kojima je presuđeno i nije prebacilo teret dokazivanja ili uvjeravanja, nego je on i dalje jasno ostao na tužilaštvu, koje je svoju tezu moralo dokazati van razumne sumnje.¹⁶³ Mladić ne ukazuje ni na jednu situaciju u kojoj je Pretresno vijeće odbilo prihvatiti dokaze izvedene u svrhu pobijanja činjenica o kojima je presuđeno zato što oni nisu bili nedvosmisleni ili iz bilo kojeg drugog razloga. Zapravo, pregled Prvostepene presude pokazuje da je Pretresno vijeće na valjan način razmotrilo, između ostalog, pitanje jesu li protivdokazi u dovoljnoj mjeri protivni, pouzdani i vjerodostojni da bi osporili pretpostavku o tačnosti neke činjenice o kojoj je presuđeno prije no što je utvrdilo da li se može bezbjedno osloniti na tu činjenicu, djelimično ili u cijelosti, u svojim konstatacijama.¹⁶⁴ To što je Pretresno vijeće, u kontekstu svih prihvaćenih dokaza, u najvećem broju slučajeva utvrdilo da protivdokazi u spisu nisu u protivrječnosti s činjenicama o kojima je presuđeno ne ukazuje ni na kakvu grešku Pretresnog vijeća.

57. S obzirom na gore navedeno, Žalbena vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće pogriješilo tako što je povisilo standard za izvođenje protivdokaza ili na njega prebacilo teret uvjeravanja. Žalbena vijeće stoga odbacuje ostale Mladićeve argumente u vezi s njegovim zahtjevom za preispitivanje relevantnih konstatacija Pretresnog vijeća i poništenje tih konstatacija i osuđujućih presuda na koje je uticala navodna greška.

58. Na osnovu gore navedenog, Žalbena vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, odbija Mladićeve žalbene osnovu 2.A.

¹⁶² Prvostepena presuda, par. 5273.

¹⁶³ V. Prvostepena presuda, par. 5272 (“Formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno ne prebacuje konačni teret uvjeravanja, koji i dalje ostaje na tužilaštvu.”). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 219; Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006., par. 49.

¹⁶⁴ V. npr. Prvostepena presuda, par. 351, 353, 362, 447, 448, 603, 608, 682, 750, 771, 787, 829, 887, 905, 915, 969, 1050, 1064, 1076, 1089, 1092, 1101, 1113, 1124, 1149, 1156, 1159, 1263, 1264, 1318, 1319, 1378, 1486-1488, 1515, 1589, 1599, 1604, 1611, 1623, 1635, 1639, 1662, 1664, 1668, 1720, 1739, 1767, 1771, 1787-1792, 1912, 1919, 1920, 1929, 1934, 1942, 1950-1952, 1957, 1963, 1968, 1973, 2008, 2010, 2035, 2039, 2042, 2047, 2048, 2051, 2054, 2055, 2085, 2086, 2095, 2096, 2144-2148, 2182, 4734, fn. 4284, 4560, 5424, 5425, 7565. V. takođe Prvostepena presuda, par. 5273-5277.

(b) Navodne greške zbog primjene pogrešnog standarda dokazivanja, propusta da se iznese obrazloženje i oslanjanja na neprovjerene dokaze (osnove 2.B, 2.C i 2.D)

59. U sklopu osnove 2 svoje žalbe, Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće u cijeloj Prvostepenoj presudi sistematski pogrešno primijenjivalo pravo i pogrešno utvrđivalo činjenično stanje: (i) time što je primijenjivalo pogrešan standard dokazivanja, čime je olakšalo obavezu tužilaštva da Mladićevu krivicu dokaže van razumne sumnje (osnova 2.B);¹⁶⁵ (ii) time što se u svom rezonovanju nije jasno očitovalo o relevantnim oslobađajućim dokazima, što upućuje na to da Vijeće te dokaze ili nije uzelo u obzir ili im nije pridalo dovoljnu težinu (osnova 2.C);¹⁶⁶ i (iii) time što se isključivo ili u odlučujućoj mjeri oslonilo na neprovjerene dokaze (osnova 2.D).¹⁶⁷ U vezi sa svim tim, Mladić tvrdi da greške Pretresnog vijeća i njihov uticaj, o čemu konkretnije govori u osnovama 3 do 7 svojeg žalbenog podneska, svaka za sebe ili uzete zajedno, obesnažuju konstatacije na kojima se zasnivaju njegove osuđujuće presude.¹⁶⁸

60. Tužilaštvo se u odgovoru na relevantne osnove bavi osnovama 2.B, 2.C i 2.D Mladićeve žalbe, u kojima on iznosi svoje bitne argumente.¹⁶⁹

61. U mjeri u kojoj Mladić razrađuje svoju argumentaciju u vezi s osnovama 2.B, 2.C i 2.D svoje žalbe, Žalbeno vijeće će te osnove ocijeniti zajedno s argumentima kojima su potkrijepljene.

¹⁶⁵ V. Mladićeva najava žalbe, par. 26, 27; Mladićev žalbeni podnesak, par. 115-125.

¹⁶⁶ V. Mladićeva najava žalbe, par. 28-30; Mladićev žalbeni podnesak, par. 127-140. V. također Mladićeva replika, par. 33, 34.

¹⁶⁷ V. Mladićeva najava žalbe, par. 31, 32; Mladićev žalbeni podnesak, par. 142, 145-150.

¹⁶⁸ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 115, 116, 118-129, 136-144, 148-151.

¹⁶⁹ Odgovor tužilaštva, par. 42, fn. 226.

3. Navodne greške zbog propusta da se osigura ravnopravnost strana u postupku (osnova 8.A)

62. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće prekršilo njegovo pravo na pravično suđenje jer nije osiguralo ravnopravnost strana u postupku.¹⁷⁰ On konkretno tvrdi da je Pretresno vijeće: (i) zloupotrijebilo svoja diskreciona ovlaštenja kada je odbilo da produži rok za dovođenje svjedoka i time onemogućilo da dva svjedoka odbrane svjedoče;¹⁷¹ i (ii) pogriješilo kada je okončalo dokazni postupak odbrane iako još nisu bila riješena sva pitanja u vezi s dokaznim postupkom.¹⁷² Žalbeno vijeće će ove argumente razmotriti redom.

63. Prije no što to učini, Žalbeno vijeće podsjeća da načelo jednakosti sredstava predviđa da svaka strana u postupku mora imati razumnu mogućnost da brani svoje interese u uslovima koji je ne stavljaju u suštinski nepovoljniji položaj u odnosu na protivnu stranu.¹⁷³ Na osnovu pravila 85 Pravilnika MKSJ-a, svaka strana ima pravo da poziva svjedoke i izvodi dokaze, a u skladu s pravilom 87(A) Pravilnika MKSJ-a, pretres se proglašava zatvorenim kad su “obje strane privede kraju svoje izvođenje dokaza”. Žalbeno vijeće podsjeća nadalje da pitanja u vezi s vođenjem pretresnog postupka spadaju u diskreciona ovlaštenja pretresnog vijeća¹⁷⁴ i da “svaki sud raspolaže inherentnim ovlastima da kontroliše postupak *u toku* trajanja suđenja”.¹⁷⁵ Ovo slijedi iz pravila 73ter Pravilnika MKSJ-a, u kojem stoji da pretresno vijeće raspolaže ovlaštenjem da odredi vrijeme dodijeljeno za izvođenje dokaza odbrane i broj svjedoka koje odbrana može pozvati.¹⁷⁶

¹⁷⁰ V. Mladićeva najava žalbe, par. 77, 78, 84, 85, str. 27; Mladićev žalbeni podnesak, par. 781-809, 876, 908.

¹⁷¹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 781, 792-802, 806; T. 25. avgust 2020., str. 85, 86.

¹⁷² V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 782, 789-791, 803-805, 807.

¹⁷³ V. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 201; *Tužilac protiv Jadranka Prlića i drugih*, predmet br. IT-04-74-AR73.9, Odluka po žalbi Slobodana Praljka protiv odluke Pretresnog vijeća u vezi s prijevodom dokumenata od 16. maja 2008., 4. septembar 2008., par. 29. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kalimanzira*, par. 34; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 173.

¹⁷⁴ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 72, 330; Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 26, 119; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 29; Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 17; *Tužilac protiv Ante Gotovine i drugih*, predmet br. IT-06-90-AR73.6, Odluka po interlokutornim žalbama Ivana Čermaka i Mladena Markača na Odluku Raspravnog vijeća o ponovnom otvaranju dokaznog postupka tužiteljstva, 1. juli 2010. (dalje u tekstu: Odluka u predmetu *Gotovina i drugi* od 1. jula 2010.), par. 5; *Tužilac protiv Vujadina Popovića i drugih*, predmet br. IT-05-88-AR73.5, Odluka po interlokutornoj žalbi Vujadina Popovića na Odluku po zahtjevu tužilaštva za ponovno otvaranje dokaznog postupka tužilaštva, 24. septembar 2008. (dalje u tekstu: Odluka u predmetu *Popović i drugi* od 24. septembra 2008.), par. 3.

¹⁷⁵ V. *Augustin Ngirabatware protiv Tužioca*, predmet br. ICTR-99-54-AR73(C), Odluka po žalbi Ngirabatwarea na Odluku kojom se smanjuje broj svjedoka odbrane, 20. februar 2012. (dalje u tekstu: Odluka u predmetu *Ngirabatware* od 20. februara 2012.), par. 13; *Tužilac protiv Jadranka Prlića i drugih*, predmet br. IT-04-74-AR73.17, Odluka po žalbi Slobodana Praljka zbog odbijanja Pretresnog vijeća da donese odluku o dokazima ponuđenim na osnovu pravila 92bis, 1. juli 2010. (dalje u tekstu: Odluka u predmetu *Prlić i drugi* od 1. jula 2010.), par. 31.

¹⁷⁶ V. pravilo 73ter(C) i (E) Pravilnika MKSJ-a. V. takođe *Tužilac protiv Radovana Karadžića*, predmet br. IT-95-5/18-AR73.10, Odluka po žalbi na odluku o trajanju dokaznog postupka odbrane, 29. januar 2013. (dalje u tekstu: Odluka u predmetu *Karadžić* od 29. januara 2013.), par. 9; Odluka u predmetu *Prlić i drugi* od 1. jula 2010., par. 31. Žalbeno vijeće uz to podsjeća da ovlaštenja Pretresnog vijeća da ograniči broj svjedoka uvijek podliježu opštem uslovu da se, u skladu s članom 21 Statuta MKSJ-a, moraju poštovati prava optuženog. Doista, pretresno vijeće mora osigurati da broj svjedoka u dokaznom postupku odbrane bude dovoljan da optuženom na pravičan način omogući izvođenje njegove odbrane. V. Odluka u predmetu *Prlić i drugi* od 1. jula 2010., par. 31.

Osim toga, pravilom 54 Pravilnika MKSJ-a predviđa se da pretresno vijeće može izdavati naloge koji su potrebni za vođenje suđenja. Da bi uspješno osporila neku diskrecionu odluku, strana u postupku mora pokazati da je pretresno vijeće napravilo primjetnu grešku koja je toj strani nanijela štetu.¹⁷⁷ Žalbeno vijeće će poništiti odluku koju je pretresno vijeće donijelo primjenjujući svoje diskreciono ovlaštenje samo ako zaključi da je ona zasnovana na netačnom tumačenju mjerodavnog prava, da proističe iz očiglednog pogrešnog zaključka o činjenicama ili da je toliko nepravična ili nerazumna da predstavlja zloupotrebu diskrecionog ovlaštenja pretresnog vijeća.¹⁷⁸

(a) Izmjena roka za dovođenje svjedoka odbrane

64. Mladić je 19. maja 2014. dostavio spisak svjedoka, na kojem su bila [REDIGOVANO].¹⁷⁹ Dana 25. marta 2015., izmijenio je svoj spisak svjedoka, [REDIGOVANO].¹⁸⁰ Mladić je 18. januara 2016. dostavio zahtjeve da Pretresno vijeće prihvati dokumentarne dokaze u vezi sa, između ostalih, [REDIGOVANO].¹⁸¹ Pretresno vijeće je 26. aprila 2016. odredilo sedmicu koja je počinjala 30. maja 2016. kao rok da se pozovu da svjedoče preostala tri svjedoka odbrane sa spiska svjedoka, na kojem nisu bili [REDIGOVANO].¹⁸² Pretresno vijeće je 23. i 30. maja 2016. odbilo Mladićeve zahtjeve da u spis uvrsti dokumentarne dokaze u vezi s [REDIGOVANO].¹⁸³ Nakon toga, dana 13. jula 2016., Mladić je zatražio izmjenu roka za dovođenje svjedoka odbrane i najavio

¹⁷⁷ V. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 72, 330; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 68; Drugostepena presuda u predmetu *Ndahimana*, par. 14; Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 17.

¹⁷⁸ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 85; Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 26; Drugostepena presuda u predmetu *Ndahimana*, par. 14; Odluka po žalbi na formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 17.

¹⁷⁹ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Dopunski podnesak odbrane s preliminarnim spiskovima svjedoka i dokaznih predmeta na osnovu pravila 65ter(G), 19. maj 2014. (povjerljivo), Dodatak A, paginacija Sekretarijata (dalje u tekstu: PS) 78906, 78905, 78834, 78833.

¹⁸⁰ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Zahtjev odbrane za izmjenu spiska svjedoka na osnovu pravila 65ter kako bi se dodali svjedoci koji ranije nisu bili na spisku i obavještenje o namjeri da se ne izvode dokazi nekih svjedoka i da se izmijeni modalitet drugih, 25. mart 2015. (povjerljivo), par. 4, Dodatak A, paginacija Sekretarijata (dalje u tekstu: PS) 87883, Dodatak B, PS. 87881.

¹⁸¹ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Drugi zahtjev odbrane za prihvatanje dokumenata bez posredstva svjedoka - Srebrenica, 18. januar 2016. (povjerljivo), PS. 95519, 95507; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Peti zahtjev odbrane za prihvatanje dokumenata bez posredstva svjedoka - Neprijateljske akcije, 18. januar 2016., PS. 95703.

¹⁸² T. 26. april 2016., str. 43703. V. takođe *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po Zahtjevu odbrane za izmjenu roka za dovođenje svjedoka, 15. avgust 2016. (povjerljivo) (dalje u tekstu: Odluka od 15. avgusta 2016.), par. 1, 14, fn. 44.

¹⁸³ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po drugom zahtjevu odbrane za prihvatanje dokumenata bez posredstva svjedoka, 23. maj 2016., par. 19, 20, str. 9; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po petom zahtjevu odbrane za prihvatanje dokumenata bez posredstva svjedoka, 30. maj 2016., par. 22, str. 15. V. takođe *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po Zahtjevu odbrane za djelimično ponovno razmatranje Odluke po Drugom zahtjevu odbrane za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka ili za odobrenje da uloži žalbu na tu odluku, 7. juli 2016., par. 11, 12.

svoju provizornu namjeru da [REDIGOVANO] pozove kao svjedoke *viva voce*.¹⁸⁴ Pretresno vijeće je te zahtjeve odbilo 15. avgusta 2016., uz konstataciju, između ostalog, da Mladić nije pokazao da su očekivana svjedočenja [REDIGOVANO] toliko značajna da bi prevagnula u prilog zatražene izmjene.¹⁸⁵ Mladić je 22. avgusta 2016. zatražio da se Odluka od 15. avgusta 2016. ponovo razmotri ili, alternativno, da mu se odobri da na nju uloži žalbu,¹⁸⁶ što je Pretresno vijeće odbilo 26. oktobra 2016.¹⁸⁷

65. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće zloupotrijebilo svoje diskreciono ovlaštenje kada je odbilo da produži rok za pozivanje svjedoka kako bi se [REDIGOVANO] omogućilo da svjedoče.¹⁸⁸ On tvrdi da Pretresno vijeće, kada je utvrđivalo postoji li “valjan razlog” za produženje roka, nije uzelo u obzir relevantnost, kontekst i potencijalni uticaj [REDIGOVANO]¹⁸⁹ i [REDIGOVANO]¹⁹⁰ svjedočenja, odnosno da je tim faktorima pridalo “nedovoljnu težinu”, kao i da nije uzelo u obzir ni interese pravde.¹⁹¹ Prema Mladiću, ta greška Pretresnog vijeća negativno je uticala na njegovu mogućnost da iznese odbranu¹⁹² i obesnažuje konstatacije iz Prvostepene presude u vezi sa Srebrenicom i Sarajevom u obimu koji on identifikuje u svojoj žalbenoj argumentaciji.¹⁹³

¹⁸⁴ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Zahtjev odbrane za izmjenu rokova u vezi sa svjedocima pošto su odbijena tri dokazna predmeta bez posredstva svjedoka i, ako isti bude odobren, obavještenje odbrane o namjeri da pozove [REDIGOVANO] *viva voce*, 13. juli 2016. (povjerljivo) (dalje u tekstu: Zahtjev od 13. jula 2016. u vezi s [REDIGOVANO]), par. 2, 20; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Zavisno od ishoda zahtjeva za odobrenje za ulaganje žalbe u vezi sa dokumentom br. 1D07014 na osnovu pravila 65ter, preliminarno obavještenje odbrane o namjeri da zatraži izmjenu rokova u vezi sa svjedocima i, ako to bude odobreno, o namjeri da pozove [REDIGOVANO] *viva voce*, 13. juli 2016. (povjerljivo) (dalje u tekstu: Zahtjev od 13. jula 2016. u vezi sa [REDIGOVANO]), par. 2, 17.

¹⁸⁵ Odluka od 15. avgusta 2016., par. 16, 17, 19.

¹⁸⁶ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Zahtjev odbrane za ponovno razmatranje ili, alternativno, za odobrenje da uloži žalbu na Odluku po zahtjevu odbrane za izmjenu roka za pozivanje svjedoka, 22. avgust 2016. (povjerljivo) (dalje u tekstu: Zahtjev za ponovno razmatranje od 22. avgusta 2016.), str. 2, 18.

¹⁸⁷ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po zahtjevu odbrane za ponovno razmatranje ili, alternativno, za odobrenje za ulaganje žalbe na Odluku po Zahtjevu odbrane za izmjenu roka za dovođenje svjedoka, 26. oktobar 2016. (povjerljivo) (dalje u tekstu: Odluka od 26. oktobra 2016.), str. 8.

¹⁸⁸ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 781, 792-802; T. 25. avgust 2020., str. 85, 86.

¹⁸⁹ Mladić tvrdi da je [REDIGOVANO] svjedočenje neposredno relevantno za ocjenu Pretresnog vijeća u vezi s uzrokom smrti žrtava u Srebrenici i njihovim vojnim statusom, te da je bez toga odbrana bila prisiljena da se oslanja na “međusobno nepovezane dokaze”. Mladić konkretno tvrdi da [REDIGOVANO]. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 797-799. V. takođe Mladićeva replika, par. 109; T. 25. avgust 2020., str. 85, 86.

¹⁹⁰ Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće odbacilo tvrdnje odbrane da je određene incidente snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu prouzročila Armija Republike Bosne i Hercegovine (dalje u tekstu: ABiH) i da [REDIGOVANO]. Mladićev žalbeni podnesak, par. 800-802. V. takođe Mladićeva replika, par. 111.

¹⁹¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 792, 795. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 793, 794.

¹⁹² Mladićev žalbeni podnesak, par. 795, 808. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 793, 794, 799, 802.

¹⁹³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 806. Mladić tvrdi da navodna greška Pretresnog vijeća obesnažuje konstatacije u vezi sa Srebrenicom i Sarajevom “u obimu identifikovanom gore u tekstu”. Nakon što je pregledalo njegove tvdnje, Žalbeno vijeće smatra da se Mladić poziva na paragrafe 796 do 802 svog žalbenog podneska, u kojima opisuje navodni uticaj koji [REDIGOVANO] svjedočenje moglo imati na konstatacije Pretresnog vijeća u vezi s uzrokom smrti

66. Tužilaštvo odgovara da Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće zloupotrijebilo svoje diskreciono ovlaštenje kada nije odobrilo dodatno vrijeme kako bi se omogućilo svjedočenje [REDIGOVANO].¹⁹⁴ Po mišljenju tužilaštva, odbivši Mladićev zahtjev za izmjenu roka za dovođenje svjedoka, “podnesen u posljednjem trenutku”, Pretresno vijeće je “na valjan i razuman način primijenilo svoje diskreciono ovlaštenje”,¹⁹⁵ naročito ako se imaju u vidu “upitna relevantnost i zanemariva dokazna vrijednost [REDIGOVANO] svjedočenja”.¹⁹⁶ Tužilaštvo još tvrdi da Mladić u svojoj argumentaciji iskrivljeno prikazuje spis i da ponavlja tvrdnje koje nisu bile uspješne na suđenju.¹⁹⁷

67. Mladić replicira da je, suprotno onome što tužilaštvo kaže u svom odgovoru, u žalbi pokazao da je Pretresno vijeće zloupotrijebilo svoje diskreciono ovlaštenje.¹⁹⁸

68. Žalbeno vijeće podsjeća da, prema pravilu 73ter(F) Pravilnika MKSJ-a, pretresno vijeće može odobriti zahtjev odbrane za dodatno vrijeme za izvođenje dokaza ako je to u interesu pravde. Kontekstualni faktori u predmetu, uključujući potencijalnu važnost svjedočenja nekog svjedoka, mogu biti relevantni prilikom odlučivanja o tome da li strani u postupku treba odobriti dodatno vrijeme za izvođenje njenih dokaza.¹⁹⁹ Kada je zatražio dodatno vrijeme na suđenju, Mladić je iznio argument da će [REDIGOVANO] iskaz biti u interesu pravde jer su njihova svjedočenja relevantna i imaju dokaznu vrijednost i da će svako odgađanje uslijed saslušanja njihovih svjedočenja biti minimalno.²⁰⁰ Mladić je konkretno naveo da [REDIGOVANO],²⁰¹ a da [REDIGOVANO].²⁰²

69. Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće u Odluci od 15. avgusta 2016. razmotrilo Mladićeve tvrdnje u vezi s interesima pravde, a naročito u vezi sa “značajem” [REDIGOVANO] svjedočenja.²⁰³ Pretresno vijeće je primilo na znanje Mladićeve tvrdnje da [REDIGOVANO].²⁰⁴

srebreničkih žrtava i njihovim vojnim odnosno civilnim statusom ([REDIGOVANO]), kao i s mjestom otvaranja vatre i pripadnošću izvršilaca snajperskog djelovanja i granatiranja u Sarajevu ([REDIGOVANO]).

¹⁹⁴ V. Odgovor tužilaštva, par. 328-335; T. 26. avgust 2020., str. 39, 40.

¹⁹⁵ Odgovor tužilaštva, par. 329.

¹⁹⁶ Odgovor tužilaštva, par. 325, 331-334. Tužilaštvo dalje tvrdi da Mladić nije pokazao na koji bi način [REDIGOVANO] svjedočenje uticalo na dispozitiv u Prvostepenoj presudi. V. Odgovor tužilaštva, par. 332, 335. V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 39, 40.

¹⁹⁷ Odgovor tužilaštva, par. 324, 333, 334.

¹⁹⁸ V. Mladićeva replika, par. 109-111, str. 32.

¹⁹⁹ Up. Odluku u predmetu *Karadžić* od 29. januara 2013., par. 20, 22; Drugostepenu presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 38-40, 43, 49; *Tužilac protiv Jadranka Prlića i drugih*, predmet br. IT-04-74-AR73.7, Odluka po žalbi okrivljenih na “Odluku o dodjeljivanju vremena za izvođenje dokaza odbrane”, 1. juli 2008., par. 20, 21, 25, 27.

²⁰⁰ Zahtjev od 13. jula 2016. u vezi s [REDIGOVANO], par. 18, 19; Zahtjev od 13. jula 2016. u vezi sa [REDIGOVANO], par. 15.

²⁰¹ Zahtjev od 13. jula 2016. u vezi s [REDIGOVANO], par. 18. V. takođe Zahtjev od 13. jula 2016. u vezi s [REDIGOVANO], par. 1, 3, 15, 16.

²⁰² Zahtjev od 13. jula 2016. u vezi sa [REDIGOVANO], par. 15, 16. V. takođe Zahtjev od 13. jula 2016. u vezi sa [REDIGOVANO], par. 1, 3, 13.

²⁰³ V. Odluka od 15. avgusta 2016., par. 4, 5, 7, 8, 16.

Pretno vijeće je razmotrilo te tvrdnje i primijetilo da [REDIGOVANO].²⁰⁵ Pretresno vijeće je isto tako primilo na znanje i Mladićeve argumente o [REDIGOVANO].²⁰⁶ Pretresno vijeće je smatralo da [REDIGOVANO], iako je relevantno, [REDIGOVANO].²⁰⁷ Pretresno vijeće je takođe odbacilo i Mladićevu tvrdnju da [REDIGOVANO].²⁰⁸ Zaključivši da očekivano [REDIGOVANO] svjedočenje nije toliko značajno da bi prevagnulo u prilog izmjene roka za izvođenje dokaza, Pretresno vijeće je konstatovalo da nije u interesu pravde da izmijeni rok.²⁰⁹ Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće ponovilo svoj stav u Odluci od 26. oktobra 2016. kada je odbilo zahtjev za ponovno razmatranje Odluke od 15. avgusta 2016. i zahtjev za odobrenje za ulaganje žalbe na tu odluku.²¹⁰

70. Imajući na umu široko diskreciono ovlaštenje kojim raspolaže Pretresno vijeće u vođenju sudskog postupka u kojem zasjeda i s obzirom na konstatacije Pretresnog vijeća u vezi s ograničenim značajem [REDIGOVANO] svjedočenja, Žalbeno vijeće se nije uvjerilo da je Pretresno vijeće, odbivši da Mladiću odobri dodatno vrijeme, zloupotrijebilo svoje diskreciono ovlaštenje. Vrijedi primijetiti da Mladić nije potkrijepio svoje tvrdnje da Pretresno vijeće nije kontekstualizovalo [REDIGOVANO] svjedočenje ili da nije pridalo dovoljnu težinu njihovoj relevantnosti, odnosno da nije adekvatno uzelo u obzir interese pravde.²¹¹ Žalbeno vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće ta pitanja ispravno razmotrilo u Odluci od 15. avgusta 2016.,²¹² a potom i u Odluci od 26. oktobra 2016.²¹³ Mladić u žalbi ponavlja argumente koji su bili neuspješni na suđenju,²¹⁴ pri čemu ne pokazuje nijednu primjetnu grešku. Shodno tome, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, odbacuje Mladićevu argumentaciju s tim u vezi.

²⁰⁴ V. Odluka od 15. avgusta 2016., par. 4, gdje se upućuje na Zahtjev od 13. jula 2016. u vezi s [REDIGOVANO], par. 1, 2, 15, 16, 18.

²⁰⁵ V. Odluka od 15. avgusta 2016., par. 16, fn. 45. V. takođe Odluka od 15. avgusta 2016., par. 4.

²⁰⁶ V. Odluka od 15. avgusta 2016., par. 7, gdje se upućuje na Zahtjev od 13. jula 2016. u vezi sa [REDIGOVANO], par. 1, 2, 13-16.

²⁰⁷ V. Odluka od 15. avgusta 2016., par. 16, fn. 46.

²⁰⁸ V. Odluka od 15. avgusta 2016., par. 16.

²⁰⁹ Odluka od 15. avgusta 2016., par. 17. Žalbeno vijeće nadalje primjećuje da se u Mladićevoj žalbenoj argumentaciji zanemaruje da je Pretresno vijeće uzelo u obzir da je odbrana sa zakašnjenjem obavijestila Vijeće i tužilaštvo da je dodala [REDIGOVANO] kao svjedoke. V. Odluka od 15. avgusta 2016., par. 14, fn. 44. S tim u vezi, Pretresno vijeće je odbranu podsjetilo na njeno diskreciono pravo da upravlja svojim izvođenjem dokaza i naglasilo posljedice predlaganja dokaza na usvajanje u kasnijoj fazi postupka. V. Odluka od 15. avgusta 2016., par. 15.

²¹⁰ V. Odluka od 26. oktobra 2016., par. 11, 12, 16.

²¹¹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 792, 795.

²¹² V. Odluka od 15. avgusta 2016., par. 4, 5, 7, 8, 10, 16-18.

²¹³ V. Odluka od 26. oktobra 2016., par. 4, 6, 11, 12.

²¹⁴ Up. Mladićev žalbeni podnesak, par. 792-795, 797-799, 802 sa Zahtjevom od 13. jula 2016. u vezi s [REDIGOVANO], par. 1, 2, 15-19 i Zahtjevom od 13. jula 2016. u vezi sa [REDIGOVANO], par. 1, 2, 13, 15, 16 i Zahtjevom za ponovno razmatranje od 22. avgusta 2016., par. 2, 3, 6, 18, 19, 23 i Odlukom od 26. oktobra 2016., par. 4, 6, 11, 12.

(b) Zaključenje dokaznog postupka odbrane

71. Pretresno vijeće je 16. avgusta 2016. od odbrane zatražilo da se izjasni da li je završila svoj dokazni postupak.²¹⁵ Odbrana je odgovorila da nije, pozvavši se na svoj neriješeni zahtjev, kojim je zatražila ponovno razmatranje dviju odluka u vezi s jednim svjedokom tužilaštva, i na svoju namjeru da dostavi zahtjev za odobrenje da uloži žalbu na Odluku od 15. avgusta 2016.²¹⁶ Pretresno vijeće je bilo mišljenja da “[o]dobrenje ili zahtjevi za ponovno razmatranje nemaju učinak odgađanja” na okončanje dokaznog postupka i shodno tome je zaključilo dokazni postupak odbrane, budući da više nije bilo otvorenih pitanja u vezi s dokazima.²¹⁷ Mladić je 18. avgusta 2016. dostavio obavijest o prigovoru na zaključenje dokaznog postupka odbrane, ustvrdivši, između ostalog, da odluka Pretresnog vijeća nije pravilno obrazložena.²¹⁸ Pretresno vijeće je 23. avgusta 2016. odbilo taj prigovor²¹⁹ i, kako je navedeno gore u tekstu, 26. oktobra 2016. odbilo je i Mladićev zahtjev za ponovno razmatranje Odluke od 15. avgusta 2016., odnosno za odobrenje za ulaganje žalbe na tu odluku.²²⁰

72. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je okončalo dokazni postupak odbrane dok su još postojala neriješena pitanja u vezi s dokazima.²²¹ Prema Mladićevim riječima, u dijalogu s Pretresnim vijećem 16. avgusta 2016., odbrana je obavijestila Pretresno vijeće o svojoj namjeri da traži ponovno razmatranje Odluke od 15. avgusta 2016.²²² Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava kada je zaključilo da zahtjev za ponovno razmatranje odluke u vezi s određenim pitanjem u vezi s dokazima ne predstavlja neriješeno pitanje u vezi s dokazima.²²³

²¹⁵ T. 16. avgust 2016., str. 44313, 44314.

²¹⁶ T. 16. avgust 2016., str. 44314-44319. V. takođe *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Zahtjev odbrane kojim se traži odbacivanje tabela Amora Mašovića zbog očite greške i novih konkretnih okolnosti, ili alternativno, da ovo Pretresno vijeće zatraži svjedočenje Amora Mašovića ili da primijeni svoje ovlaštenje na osnovu pravila 98 i pozove Amora Mašovića da objasni pouzdanost svojih opsežnih forenzičkih tvrdnji, 9. avgust 2016. (javno s povjerljivim i javnim dodacima) (dalje u tekstu: Zahtjev od 9. avgusta 2016.), par. 9, 28-31, 40-44.

²¹⁷ T. 16. avgust 2016., str. 44317, 44319.

²¹⁸ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Obavještenje odbrane o prigovoru na zaključenje njenog dokaznog postupka od strane Vijeća, 18. avgust 2016., par. 1, 8-11.

²¹⁹ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po zahtjevu odbrane za obrazložjenje Odluke u vezi sa zaključenjem dokaznog postupka odbrane, 23. avgust 2016., par. 7, 8.

²²⁰ Odluka od 26. oktobra 2016., str. 8.

²²¹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 782, 803-805, 807.

²²² Mladićev žalbeni podnesak, par. 789, 804.

²²³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 803, 805. Prema Mladiću, zahtjev za ponovno razmatranje iziskivao bi od Pretresnog vijeća da svoju prethodnu odluku u vezi s dokazima preispita na osnovu toga što je ona bila pogrešna ili je dovela do nepravde ili na osnovu toga što postoji neka nova činjenica ili argument, koji izvorno nisu bili uzeti u obzir. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 805.

73. Tužilaštvo odgovara da Mladić nije pokazao da mu je Pretresno vijeće svojom odlukom da okonča dokazni postupak odbrane nanijelo štetu.²²⁴ S tim u vezi, tužilaštvo tvrdi da odluka Pretresnog vijeća da odbije ponovno razmatranje ili odobrenje za ulaganje žalbe na Odluku od 15. avgusta 2016. nije povezana s okončanjem dokaznog postupka odbrane.²²⁵ Prema tužilaštvu, Mladić takođe griješi kada tvrdi da je obavijestio Pretresno vijeće da će zatražiti ponovno razmatranje Odluke od 15. avgusta 2016.²²⁶

74. Mladić replicira da tužilaštvo netačno tvrdi da on nije obavijestio Pretresno vijeće o svojoj namjeri da zatraži ponovno razmatranje Odluke od 15. avgusta 2016.²²⁷

75. Žalbeno vijeće primjećuje da se, kada je Pretresno vijeće 16. avgusta 2016. zaključilo dokazni postupak odbrane, jedini neriješeni zahtjev za ponovno razmatranje odnosio na jednog svjedoka tužilaštva, a ne na izvođenje dokaza odbrane i da je odbrana u tom trenutku tek objavila svoju namjeru da ospori Odluku od 15. avgusta 2016.²²⁸ Mladić u žalbi ne navodi nijedan izvor kojim bi potkrijepio svoju tvdnju da Pretresno vijeće nije smjelo okončati dokazni postupak odbrane nakon što je odbrana izjavila da će zatražiti ponovno razmatranje Odluke od 15. avgusta 2016. ili odobrenje da na nju uloži žalbu. S obzirom na široka diskreciona ovlaštenja kojima Pretresno vijeće raspolaže u vođenju pretresnog postupka,²²⁹ kao i s obzirom na njegova inherentna ovlaštenja da kontroliše postupak tokom cijelog suđenja,²³⁰ Žalbeno vijeće smatra da je Pretresno vijeće u tadašnjim okolnostima postupilo u okviru svojih diskrecionih ovlaštenja. Mladićeve tvrdnje tek su odraz njegovog neslaganja s odlukom Pretresnog vijeća da zaključi dokazni postupak odbrane i ne pokazuju da postoji ijedna primjetna greška koja bi predstavljala zloupotrebu diskrecionog ovlaštenja.

76. Žalbeno vijeće uz to smatra da, osim što tvrdi da Pretresno vijeće nije garantovalo ravnopravnost strana u postupku i da nije dobio pravičnu priliku da iznese svoje dokaze, Mladić

²²⁴ Odgovor tužilaštva, par. 336. V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 39, 40.

²²⁵ Tužilaštvo tvrdi da se u Odluci od 26. oktobra 2016. ponavlja da priroda [REDIGOVANO] svjedočenja ne ide u prilog izmjeni roka za izvođenje dokaza odbrane. V. Odgovor tužilaštva, par. 336, gdje se upućuje na Odluku od 26. oktobra 2016., par. 10-16.

²²⁶ Odgovor tužilaštva, fn. 1324.

²²⁷ Mladićeve replika, par. 112.

²²⁸ V. Zahtjev od 9. avgusta 2016., par. 48; T. 16 avgust 2016 str. 44314-44319.

²²⁹ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 72, 330; Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 17; Odluka u predmetu *Gotovina i drugi* od 1. jula 2010., par. 5; Odluka u predmetu *Popović i drugi* od 24. septembra 2008., par. 3.

²³⁰ V. npr. Odluka u predmetu *Ngirabatware* od 20. februara 2012., par. 13; Odluka u predmetu *Prlić i drugi* od 1. jula 2010., par. 31.

ničim ne potkrepljuje svoje tvrdnje.²³¹ Mladićeva argumentacija u vezi s ravnopravnošću strana u postupku stoga se odbacuje.

77. Na osnovu gore navedenog, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, odbija Mladićevu žalbenu osnovu 8.A.

4. Navodne greške zbog vođenja postupka nauštrb Mladićevog zdravlja i ocjene uticaja Mladićevog zdravstvenog stanja na njegovo ponašanje tokom pretresa (osnova 8.B)

78. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće vodilo pretresni postupak nauštrb njegovog zdravlja i da nije ispravno ocijenilo uticaj njegovog zdravstvenog stanja na njegovo ponašanje tokom pretresa.²³² On konkretno tvrdi da je Pretresno vijeće: (i) zloupotrijebilo svoje diskreciono ovlaštenje kada je odbilo njegov zahtjev za četverodnevni raspored zasjedanja na suđenju i nametnulo petodnevni raspored zasjedanja tokom devet mjeseci;²³³ i (ii) pogrešno se oslonilo na komunikaciju zaštićenu privilegovanim odnosom između advokata i klijenta kako bi utvrdilo njegovu *mens rea* za sveobuhvatni UZP.²³⁴ Mladić traži da Žalbeno vijeće zbog tih grešaka poništi njegove osuđujuće presude po svim tačkama, naloži ponavljanje suđenja ili dio predmeta vrati na ponovno suđenje.²³⁵ Konkretno u vezi s tvrdnjom koja se odnosi na grešku u vezi s privilegovanim odnosom između advokata i klijenta, Mladić dalje traži da Žalbeno vijeće formuliše ispravan pravni standard, preispita činjenične konstatacije Pretresnog vijeća i poništi konstatacije po svim tačkama u odnosu na identifikovanu grešku.²³⁶ Žalbeno vijeće će ove argumente razmotriti redom. Žalbeno vijeće napominje da je, u najavi žalbe, Mladić iznio navode u vezi sa svojom procesnom sposobnošću.²³⁷ Međutim, Mladić taj argument nije razradio u svom žalbenom podnesku, a u replici se pojašnjava da on s tim u vezi ne ulaže žalbu.²³⁸ Shodno tome, Žalbeno vijeće konstatuje da je Mladić odustao od tog argumenta i neće ga dalje razmatrati.²³⁹

(a) Navodne greške u vezi s rasporedom suđenja

79. Mladić je 15. januara 2013., tokom dokaznog postupka tužilaštva, podnio zahtjev da se petodnevni sedmični raspored zasjedanja na suđenju izmijeni iz zdravstvenih razloga, uz koji je

²³¹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 783, 808, 908.

²³² V. Mladićeva najava žalbe, par. 79-83; Mladićev žalbeni podnesak, par. 810-875, 904-907.

²³³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 810, 830-840, 904-906.

²³⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 842-875, 907. V. takođe Mladićeva najava žalbe, par. 81.

²³⁵ Mladićev žalbeni podnesak, par. 915, 916.

²³⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 875.

²³⁷ V. Mladićeva najava žalbe, par. 80, 82.

²³⁸ V. Mladićeva replika, par. 113.

priložio medicinski izvještaj s preporukom, između ostalog, da se sedmično zasjeda dva puta po dva uzastopna četverosatna radna dana između kojih bi bio jedan dan za odmor.²⁴⁰ Nakon što je konstatovalo da medicinski izvještaj nije uvjerljiv, Pretresno vijeće je odbilo Mladićev zahtjev 13. marta 2013.²⁴¹ Mladić je 16. aprila 2013., ponovo iz zdravstvenih razloga, zatražio skraćenje rasporeda zasjedanja na suđenju,²⁴² što je Pretresno vijeće odbilo 12. jula 2013.²⁴³ Žalbeno vijeće MKSJ-a je 22. oktobra 2013. preinačilo Odluku od 12. jula 2013., naložilo Pretresnom vijeću da usvoji četverodnevni sedmični raspored zasjedanja na suđenju tokom ostatka dokaznog postupka tužilaštva i uputilo Pretresno vijeće da ponovo ocijeni to pitanje na početku dokaznog postupka odbrane.²⁴⁴

80. Pretresno vijeće je 15. novembra 2013. naložilo Sekretarijatu da se prije početka dokaznog postupka odbrane obave ljekarski pregledi i utvrdi Mladićevo zdravstveno stanje.²⁴⁵ Sekretarijat je dostavio ljekarske izvještaje 24. januara 2014.²⁴⁶ Na osnovu tih izvještaja, Pretresno vijeće je 14. marta 2014. naložilo petodnevni raspored zasjedanja tokom dokaznog postupka odbrane, uz stalni nadzor Mladićevog zdravlja i s “redovnom re-evaluacijom” rasporeda sjednica s obzirom na eventualne promjene njegovog zdravstvenog stanja.²⁴⁷ Nakon što je Sekretarijat dostavio dodatne

²³⁹ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, fn. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Karemera i Ngirumpatse*, fn. 28, 29.

²⁴⁰ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Zahtjev odbrane za izmjenu rasporeda pretresa zbog zdravstvenih problema optuženog, 15. januar 2013. (povjerljivo), str. 8, Dodatak C, PS. 50952. V. takođe *Tužilac protiv Ratka Mladića*, IT-09-92-AR73.3, Odluka po Mladićevoj interlokutornoj žalbi u vezi s izmjenom rasporeda zasjedanja zbog zdravstvenog stanja, 22. oktobar 2013. (dalje u tekstu: Odluka od 22. oktobra 2013.), par. 3.

²⁴¹ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po zahtjevu odbrane za izmjenu modaliteta suđenja, 13. mart 2013., par. 12, 14. V. takođe Odluka od 22. oktobra 2013., par. 3.

²⁴² *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Drugi zahtjev odbrane za izmjenu rasporeda pretresa zbog zdravstvenih problema optuženog, 16. april 2013. (povjerljivo), par. 27. V. takođe Odluka od 22. oktobra 2013., par. 5.

²⁴³ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po drugom zahtjevu odbrane za prilagođavanje rasporeda suđenja zdravstvenom stanju optuženog, 12. juli 2013. (dalje u tekstu: Odluka od 12. jula 2013.), par. 18, 19. V. takođe Prvostepena presuda, par. 5248; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po zahtjevu tužilaštva za odobrenje da izmijeni spisak svjedoka na osnovu pravila 65ter, 22. avgust 2013., par. 8 (kojom se daje odobrenje za ulaganje žalbe na Odluku Pretresnog vijeća od 12. jula 2013.).

²⁴⁴ Odluka od 22. oktobra 2013., par. 16, 17. V. takođe Prvostepena presuda, par. 5248.

²⁴⁵ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Nalog za ljekarski pregled optuženog na osnovu pravila 74bis, 15. novembar 2013. (dalje u tekstu: Nalog od 15. novembra 2013.), par. 5, 9. V. takođe Prvostepena presuda, par. 5248.

²⁴⁶ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Podnesak zamjenika sekretara s medicinskim izvještajima, 24. januar 2014. (povjerljivo) (dalje u tekstu: Podnesak od 24. januara 2014.).

²⁴⁷ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odluka o rasporedu pretresa tokom suđenja, 14. mart 2014. (povjerljivo; javno zavedena 28. marta 2014.) (dalje u tekstu: Odluka od 14. marta 2014.), par. 20, 22.

ljekarske izvještaje 9. i 24. jula 2014.,²⁴⁸ Pretresno vijeće je 25. avgusta 2014. odlučilo da će se zasjedati četiri dana sedmično i privremeno je odredilo da petak bude dan kada se neće zasjedati.²⁴⁹

81. Mladić tvrdi da je uprkos ljekarskim preporukama u vezi s četverodnevnom sedmičnim rasporedom zasjedanja Pretresno vijeće vodilo pretresni postupak po petodnevnom sedmičnom rasporedu, i to tokom devet mjeseci – pet mjeseci dok je trajao dokazni postupak tužilaštva i četiri mjeseca za vrijeme dokaznog postupka odbrane.²⁵⁰ On tvrdi da je petodnevni sedmični raspored zasjedanja kod njega uzrokovao hronični zamor i pogoršanje zdravlja, što mu je onemogućilo da svrsishodno učestvuje u postupku i ostvaruje svoja prava.²⁵¹ Mladić konkretno osporava Odluku od 14. marta 2014., kojom je, kako navodi, Pretresno vijeće tokom dokaznog postupka odbrane, odnosno od 19. maja 2014. do avgusta 2014., pogrešno ponovno uvelo petodnevni sedmični raspored zasjedanja.²⁵² Prema Mladićevim riječima, Pretresno vijeće je povrijedilo njegovo pravo da svrsishodno učestvuje u svojoj odbrani, naškodilo njegovom zdravlju, zanemarilo ljekarske preporuke i tokom devet mjeseci nastavilo voditi postupak po petodnevnom sedmičnom rasporedu zasjedanja.²⁵³ Po njegovom mišljenju, time što je nametnulo petodnevni sedmični raspored zasjedanja Pretresno vijeće je prouzrokovalo štetu i dovelo do neostvarenja pravde.²⁵⁴

82. Tužilaštvo odgovara da, suprotno Mladićevim riječima, on jeste aktivno učestvovao u svojoj odbrani u vrijeme dok je na snazi bio petodnevni sedmični raspored zasjedanja tokom dokaznih postupaka tužilaštva i odbrane, što dovodi u pitanje njegovu tvrdnju.²⁵⁵ Tužilaštvo nadalje tvrdi da Mladić nije pokazao na koji je način Pretresno vijeće zloupotrijebilo svoje diskreciono ovlaštenje u Odluci od 14. marta 2014., kojom je naložilo petodnevni sedmični raspored tokom dokaznog postupka odbrane,²⁵⁶ budući da se Vijeće pritom oslonilo na izvještaje dva ljekara koji su izjavili da

²⁴⁸ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Podnesak zamjenika sekretara s medicinskim izvještajem, 9. juli 2014. (povjerljivo), Dodatak A [REDIGOVANO] (dalje u tekstu: Medicinski izvještaj od 28. juna 2014.); *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Podnesak sekretara s medicinskim izvještajem, 24. juli 2014. (povjerljivo), Dodatak B [REDIGOVANO] (dalje u tekstu: Medicinski izvještaj od 7. jula 2014.).

²⁴⁹ T. 25. avgust 2014., str. 24701. Dana 17. septembra 2014., Pretresno vijeće je izdalo pismeno obrazloženje skraćenog rasporeda zasjedanja. V. *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Obrazloženje odluke o rasporedu pretresa tokom suđenja, 17. septembar 2014. (dalje u tekstu: Obrazloženje od 17. septembra 2014.), par. 10-17, 19.

²⁵⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 830-839, 905, 906. Konkretno, Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće nametnulo petodnevni sedmični raspored u periodu od 1. juna do oktobra 2013. tokom dokaznog postupka tužilaštva, a da se četverodnevni raspored zasjedanja počeo primijenjivati tek nakon intervencije u vidu žalbe 22. oktobra 2013. Mladićev žalbeni podnesak, par. 825, 836, gdje se upućuje na Odluku od 22. oktobra 2013. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 818-824.

²⁵¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 831, 833-835, 837-840, 906.

²⁵² Mladićev žalbeni podnesak, par. 826, 827, 829, 830, 837, gdje se upućuje na Odluku od 14. marta 2014., Obrazloženje od 17. septembra 2014.

²⁵³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 831, 839, 840, 906.

²⁵⁴ Mladićev žalbeni podnesak, par. 810, 840, 906.

²⁵⁵ Odgovor tužilaštva, par. 344, 345.

²⁵⁶ Odgovor tužilaštva, par. 338, 346, 347.

bi se skraćivanjem rasporeda zasjedanja na četiri dana sedmično suđenje produžilo, što bi išlo na štetu Mladićevog zdravlja.²⁵⁷ Tužilaštvo dalje tvrdi da Mladić u svakom slučaju nije pokazao da je Odluka od 14. marta 2014. imala ikakav konkretan uticaj na njegova prava na pravično suđenje jer je slijedom te odluke petodnevni sedmični raspored zasjedanja realizovan “sveukupno samo tokom šest sedmica u periodu od tri mjeseca”.²⁵⁸

83. Mladić replicira da odgovor tužilaštva pokazuje da je Pretresno vijeće bilo svjesno štetnog uticaja postojećeg rasporeda zasjedanja i da nije s tim u skladu prilagodilo postupak.²⁵⁹ On ponavlja da je Pretresno vijeće u Odluci od 14. marta 2014. zloupotrijebilo svoje diskreciono ovlaštenje kada je odbilo njegov zahtjev da se raspored promijeni i zanemarilo medicinske dokaze kojima je preporučeno da se izmjeni raspored održavanja pretresa kako bi se očuvalo njegovo zdravlje.²⁶⁰

84. Žalbeno vijeće podsjeća da su odluke u vezi s rasporedom suđenja i upravljanjem postupkom diskrecione odluke pretresnog vijeća, koje Žalbeno vijeće uvažava.²⁶¹ Međutim, diskreciono ovlaštenje pretresnog vijeća mora se vršiti u skladu s članovima 20(1) i 21 Statuta MKSJ-a, koji nalažu da pretresna vijeća trebaju obezbijediti da suđenja budu pravična i da se vode uz puno poštovanje prava optuženog.²⁶²

85. Što se tiče rasporeda zasjedanja tokom izvođenja dokaza tužilaštva, posebno u periodu od 1. juna do oktobra 2013.,²⁶³ Žalbeno vijeće podsjeća da se Žalbeno vijeće MKSJ-a tim pitanjem bavilo u svojoj Odluci od 22. oktobra 2013.²⁶⁴ Žalbeno vijeće MKSJ-a je zaključilo da Pretresno vijeće nije pripisalo dovoljnu težinu relevantnim ljekarskim izvještajima, da je zloupotrijebilo svoje diskreciono pravo odbivši Mladićev zahtjev za izmjenu rasporeda i da je stoga napravilo primjetnu

²⁵⁷ Odgovor tužilaštva, par. 338, 346, 347.

²⁵⁸ Odgovor tužilaštva, par. 338, 348. Kako navodi tužilaštvo, Mladić nije pokazao da je uslijed tih šest sedmica njegovo suđenje, koje je trajalo 239 sedmica, postalo nepravično, ili da mu je time uskraćeno bilo koje pravo, odnosno da je umanjeno njegovo svrsishodno učešće na suđenju. V. Odgovor tužilaštva, par. 348.

²⁵⁹ Mladićeva replika, par. 114.

²⁶⁰ Mladićeva replika, par. 116. V. takođe Mladićeva replika, par. 115.

²⁶¹ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-AR73.5, Odluka po intelokutornoj žalbi na Odluku Pretresnog vijeća od 27. marta 2015. u vezi s modalitetima ponovnog otvaranja dokaznog postupka tužilaštva, 22. maj 2015., par. 6; Odluka od 22. oktobra 2013., par. 11. Da bi uspješno osporila neku diskrecionu odluku, strana koja ulaže žalbu mora dokazati da je pretresno vijeće napravilo primjetnu grešku kojom je toj strani nanesena šteta. V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 85; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 431, fn. 1018 i reference koje se tamo navode.

²⁶² V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 26, 72; Drugostepena presuda u predmetu *Ndahimana*, par. 14; Odluka od 22. oktobra 2013., par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 18. Strana koja u žalbenom postupku navede da je prekršeno njeno pravo na pravično suđenje mora dokazati da joj je navedenim kršenjem nanijeta šteta koja predstavlja grešku u primjeni prava koja obesnažuje presudu. V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 26, 72; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 346; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 29 i reference koje se tamo navode.

²⁶³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 833-836.

²⁶⁴ V. Odluka od 22. oktobra 2013., par. 12-17.

grešku.²⁶⁵ Žalbeno vijeće MKSJ-a naložilo je Pretresnom vijeću da, između ostalog, usvoji četverodnevni sedmični raspored tokom ostatka dokaznog postupka tužilaštva.²⁶⁶

86. Što se tiče rasporeda zasjedanja tokom dokaznog postupka odbrane, Žalbeno vijeće primjećuje da je, u Odluci od 22. oktobra 2013., Žalbeno vijeće MKSJ-a uputilo Pretresno vijeće da “ponovno procijeni to pitanje na početku izvođenja dokaza odbrane”.²⁶⁷ U skladu s ovim uputstvom, Pretresno vijeće je 15. novembra 2013. naložilo Sekretarijatu da obezbijedi da se obave dalji ljekarski pregledi i utvrdi Mladićevo zdravstveno stanje.²⁶⁸ Sekretarijat je dostavio ljekarske izvještaje o Mladićevom zdravlju 24. januara 2014.²⁶⁹ Nakon toga, Pretresno vijeće je 14. marta 2014. ponovno uvelo petodnevni sedmični raspored zasjedanja.²⁷⁰ Pri tome je Pretresno vijeće, između ostalog, smatralo sljedeće: (i) u dva izvještaja ljekara specijalista, [REDIGOVANO], priložena Podnesku Sekretarijata od 24. januara 2014., zaključuje se da bi “odlaganje ili produživanje toka suđenja išlo na štetu zdravlja [...] Mladića”;²⁷¹ (ii) drugi ljekarski izvještaji, koje su dostavili Sekretarijat i medicinsko osoblje PJUN-a, daju prednost četverodnevnom sedmičnom rasporedu zbog [REDIGOVANO] ili radi održavanja Mladićevog zdravlja “u što boljem stanju”;²⁷² i (iii) izvještajima [REDIGOVANO] treba pridati veću težinu jer njihova mišljenja potpadaju neposredno pod njihovo polje stručnosti.²⁷³ Na osnovu svih tih faktora, Pretresno vijeće je konstatovalo da bi odlaganje ili produživanje suđenja išlo na štetu Mladićevog zdravlja, s obzirom na vjerovatnoću da bi svako dalje odlaganje moglo povećati [REDIGOVANO] zbog postojanja ozbiljnih faktora rizika – poput [REDIGOVANO] – kao i zbog njegove životne dobi.²⁷⁴ Pretresno vijeće je takođe naložilo da isti [REDIGOVANO] nastave na trajnoj osnovi provjeravati Mladićevo zdravstveno stanje barem svaka četiri mjeseca.²⁷⁵

87. Žalbeno vijeće napominje da je 13. juna 2014. odbrana od Pretresnog vijeća zatražila da trajno usvoji četverodnevni sedmični raspored suđenja, sa srijedom kao danom za odmor.²⁷⁶ Sekretarijat je 9. jula 2014. dostavio Medicinski izvještaj od 28. juna 2014., a 24. jula 2014.

²⁶⁵ Odluka od 22. oktobra 2013., par. 16.

²⁶⁶ Odluka od 22. oktobra 2013., par. 17.

²⁶⁷ Odluka od 22. oktobra 2013., par. 17.

²⁶⁸ Nalog od 15. novembra 2013., par. 5, 9.

²⁶⁹ Podnesak od 24. januara 2014., Dodaci B, D-F.

²⁷⁰ Odluka od 14. marta 2014., par. 22.

²⁷¹ Odluka od 14. marta 2014., par. 15. [REDIGOVANO]. V. Podnesak od 24. januara 2014., Dodaci D-F, PS. 76203, 76191, 76188.

²⁷² Odluka od 14. marta 2014., par. 17, 18.

²⁷³ Odluka od 14. marta 2014., par. 18.

²⁷⁴ Odluka od 14. marta 2014., par. 19.

²⁷⁵ Odluka od 14. marta 2014., par. 20, 22.

Medicinski izvještaj od 7. jula 2014.²⁷⁷ U Medicinskom izvještaju od 28. juna 2014., koji je sastavio [REDIGOVANO], stoji, između ostalog, sljedeće: (i) [REDIGOVANO].²⁷⁸ U Medicinskom izvještaju od 7. jula 2014., koji je sastavio [REDIGOVANO], stoji, između ostalog, sljedeće: [REDIGOVANO].²⁷⁹ [REDIGOVANO].²⁸⁰ Nakon što je razmotrilo te medicinske izvještaje, a naročito preporuku iz Medicinskog izvještaja od 7. jula 2014., Pretresno vijeće je 25. avgusta 2014. usvojilo četverodnevni sedmični raspored i privremeno je odredilo da petak bude dan kada se neće zasjedati.²⁸¹

88. Žalbeno vijeće napominje da nema naznaka da je tokom trajanja prvostepenog postupka Mladić pokušao uložiti žalbu na Odluku od 14. marta 2014., koju sada osporava u žalbi, ili da je od Pretresnog vijeća zatražio da tu odluku ponovno razmotri. S tim u vezi, Žalbeno vijeće podsjeća da, ako strana u postupku pred pretresnim vijećem na neko pitanje ne uloži prigovor kada je objektivno imala mogućnost da to učini, Žalbeno vijeće će, u odsustvu vanrednih okolnosti, konstatovati da se strana odrekla svog prava da to pitanje pokrene u žalbenom postupku.²⁸² Iako Mladić tokom suđenja nije osporio Odluku od 14. marta 2014., Žalbeno vijeće primjećuje da je on u više navrata izrazio svoju zabrinutost zbog petodnevnog sedmičnog rasporeda zasjedanja nakon što je ta odluka donesena.²⁸³ S obzirom na te okolnosti, Žalbeno vijeće donosi diskreionu odluku da ispita argumentaciju koju Mladić u svojoj žalbi iznosi u vezi s Odlukom od 14. marta 2014.

89. Imajući u vidu gore navedeno, Mladić svojom argumentacijom nije uvjerio Žalbeno vijeće da je Pretresno vijeće zloupotrijebilo svoje diskreiono ovlaštenje u Odluci od 14. marta 2014., na osnovu koje je u periodu od 19. maja do 25. avgusta 2014. ponovno stupio na snagu petodnevnog sedmičnog rasporeda zasjedanja.²⁸⁴ Zapravo, Pretresno vijeće je ponovno ocijenilo pitanje rasporeda, u skladu s odlukom Žalbenog vijeća MKSJ-a,²⁸⁵ i svoje konstatacije zasnovalo na stručnim izvještajima ljekara specijalista, čija je preporuka bila da treba izbjeći produženje postupka suđenja, do kojeg bi došlo uslijed skraćivanja rasporeda zasjedanja.²⁸⁶ Pretresno vijeće je uz to naložilo

²⁷⁶ T. 13. juni 2014 str. 22668-22670, 22674, 22675. V. takođe *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Novi podnesci odbrane u vezi s budućim rasporedom pretresa tokom suđenja, 7. avgust 2014. (povjerljivo) (dalje u tekstu: Podnesci odbrane od 7. avgusta 2014. u vezi s rasporedom pretresa), par. 4.

²⁷⁷ V. Medicinski izvještaj od 28. juna 2014.; Medicinski izvještaj od 7. jula 2014.

²⁷⁸ Medicinski izvještaj od 28. juna 2014., PS. 80024, 80023.

²⁷⁹ Medicinski izvještaj od 7. jula 2014., PS. 80339.

²⁸⁰ Medicinski izvještaj od 7. jula 2014., PS. 80339.

²⁸¹ V. T. 25. avgust 2014., str. 24701; *Obrazloženje od 17. septembra 2014.*, par. 10-19.

²⁸² V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 25, 312.

²⁸³ V. T. 12. juni 2014., str. 22629; T. 13. juni 2014., str. 22668-22670, 22674, 22675; Podnesci odbrane od 7. avgusta 2014. u vezi s rasporedom pretresa.

²⁸⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 830; Odluka od 14. marta 2014., par. 20, 22.

²⁸⁵ V. Nalog od 15. novembra 2013., par. 5; Odluka od 14. marta 2014., par. 6.

²⁸⁶ V. Odluka od 14. marta 2014., par. 18, 19.

obavljanje redovnih zdravstvenih pregleda i da se ti pregledi, “uvijek kada je to moguće, planira[ju] tako da se podudaraju sa sudskim sjednicama tokom eventualnog dokaznog postupka odbrane, a u cilju da se zdravstveno stanje [...] Mladića evaluira tokom perioda u kojem se najbolje može ocijeniti stepen uticaja pretresa na njegovo zdravlje”.²⁸⁷ Nakon toga, pošto su 9. i 24. jula 2014. dostavljena još dva dodatna stručna izvještaja ljekara specijalista, Pretresno vijeće je s dužnom pažnjom primilo na znanje da se prednost jasno daje četverodnevnom sedmičnom rasporedu zasjedanja kako bi se umanjio pritisak na Mladićevo zdravlje.²⁸⁸ Pretresno vijeće je stoga prilagodilo raspored i preinačilo ga u četverodnevnu radnu sedmicu do kraja suđenja.²⁸⁹ Sve gore navedeno ukazuje na to da je u fazi dokaznog postupka odbrane Pretresno vijeće bilo svjesno svoje obaveze definisane članom 20(1) Statuta MKSJ-a da osigura pravično i ekspeditivno suđenje i da je tu obavezu nastojalo držati u ravnoteži s Mladićevim pravima i dobrobiti. Žalbena vijeće ima u vidu i Mladićevu tvrdnju da je Pretresno vijeće pogriješilo jer je zanemarilo preporuke ljekara da slobodni dan bude srijeda, a ne petak.²⁹⁰ Žalbena vijeće napominje da je Pretresno vijeće izričito razmotrilo ovo pitanje, no u medicinskim izvještajima nije uspjelo pronaći medicinske razloge za to da srijeda bude dan za odmor. Pretresno vijeće je uz to bilo mišljenja da prednost treba dati konsekutivnom održavanju sjednica kako bi se izbjegli prekidi u izvođenju dokaza i Mladiću omogućio duži kontinuirani odmor.²⁹¹ Žalbena vijeće smatra da Mladić nije potkrijepio svoju tvrdnju da je Pretresno vijeće s tim u vezi napravilo ikakvu grešku. Budući da Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće napravilo primjetnu grešku u vezi s rasporedom zasjedanja tokom dokaznog postupka odbrane, njegova se tvrdnja da je Pretresno vijeće zloupotrijebilo svoje diskreciono pravo u Odluci od 14. marta 2014. odbacuje.

90. Isto tako, Žalbena vijeće ne smatra da su uvjerljivi Mladićevi argumenti o uticaju kombinovanog petodnevnog sedmičnog rasporeda tokom dokaznih postupaka tužilaštva i odbrane na njegovu sposobnost da učestvuje u postupku i ostvaruje svoja prava.²⁹² Podsjećajući na to da je na Mladiću da potkrijepi svoje tvrdnje o greškama ili kršenjima koja navodi, Žalbena vijeće se nije uvjerilo da je petodnevni sedmični raspored zasjedanja tokom ograničenih perioda suđenja narušio

²⁸⁷ V. Odluka od 14. marta 2014., par. 20, 22.

²⁸⁸ V. T. 25. avgust 2014., str. 24701; Obrazloženje od 17. septembra 2014., par. 10-17, 19.

²⁸⁹ V. T. 25. avgust 2014., str. 24701; Obrazloženje od 17. septembra 2014., par. 10-17, 19.

²⁹⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 836, 839.

²⁹¹ V. Obrazloženje od 17. septembra 2014., par. 17.

²⁹² V. npr. Mladićev žalbeni podnesak, par. 831, 833, 835, 838-840. Žalbena vijeće napominje da je petodnevni sedmični raspored zasjedanja bio na snazi tokom 19 sedmica pretresa. V. <http://www.icty.org/case/mladic/4#trans> (pristupljeno 8. juna 2021.) (u periodu od juna do 22. oktobra 2013. – što je sporni petomjesečni period za vrijeme dokaznog postupka tužilaštva – tokom 13 od 20 sedmica radilo se po petodnevnom rasporedu zasjedanja; za vrijeme dokaznog postupka odbrane, od 19. maja do 25. avgusta 2014., tokom šest od 14 sedmica radilo se po petodnevnom rasporedu zasjedanja). Mladićev argument da je Pretresno vijeće vodilo postupak u skladu s petodnevnom rasporedom zasjedanja tokom “devet mjeseci”, stoga je iskrivljen prikaz spisa. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 810, 840, 906.

njegovu sposobnost da svrsishodno učestvuje u svojoj odbrani ili da je naštetio njegovom zdravlju i da je time prekršeno bilo koje od njegovih prava utvrđenih u Statutu MKSJ-a, što bi zahtijevalo intervenciju po žalbi u ovoj fazi postupka. S tim u vezi, Mladić tek iznosi argumente u vezi s kojima je Žalbeno vijeće MKSJ-a već donijelo odluku o pravnom lijeku ili koje je Pretresno vijeće već razmotrilo, a da pritom ne ukazuje ni na kakvu grešku.²⁹³ Žalbeno vijeće, nadalje, ima u vidu situacije tokom relevantnih perioda, u kojima je Mladić aktivno učestvovao u svom suđenju.²⁹⁴ Njegova tvrdnja da je Pretresno vijeće s tim u vezi narušilo njegova prava na pravično suđenje stoga nije osnovana i odbacuje se.

91. Na osnovu gore navedenog, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, odbacuje Mladićeve tvrdnje u vezi s rasporedom zasjedanja tokom prvostepenog postupka.

(b) Navodne greške u vezi s korištenjem privilegovane komunikacije

92. Tužilaštvo je 18. februara 2013. obavijestilo Pretresno vijeće da je Mladić navodno tokom pauze iznio neke “strašno uvredljive” izjave (dalje u tekstu: navodne riječi), koje su slučajno čuli službenici tužilaštva.²⁹⁵ Tužilaštvo je tom prilikom najavilo svoju namjeru da istraži slučaj, a iznijelo je i stav da bi navodne riječi mogle predstavljati “dokaze u vezi s *mens rea* i znanjem o zločinima”.²⁹⁶ Tužilaštvo je 18. marta 2013. ponudilo na usvajanje izvještaj istražitelja sa, između ostalog, izjavama dva službenika tužilaštva, Marie Karall i Dore Sokole, koje su potvrdile da su čule navodne riječi.²⁹⁷ Pretresno vijeće je 4. juna 2013. odbilo Zahtjev od 18. marta 2013., s objašnjenjem da su navodne riječi “potencijalno *prima facie* relevantne kad je riječ o [Mladićevom] znanju o navodnom zatočavanju i zlostavljanju muslimanskih žena i djevojčica” i da se na usvajanje moraju ponuditi kao svjedočenje *viva voce* ili na osnovu pravila 92ter Pravilnika MKSJ-a.²⁹⁸ Pretresno vijeće je 22. avgusta 2013. odobrilo zahtjev tužilaštva da Mariu Karall i Doru Sokolu doda na spisak svjedoka.²⁹⁹

²⁹³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 831-838.

²⁹⁴ V. npr. T. 5. septembar 2013., str. 16313; T. 26. juni 2014., str. 23098.

²⁹⁵ T. 18. februar 2013., str. 8830, 8831.

²⁹⁶ T. 18. februar 2013., str. 8830, 8831.

²⁹⁷ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Zahtjev za uvrštavanje u spis izjava optuženog, 18. mart 2013. (povjerljivo), par. 1, 15.

²⁹⁸ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po zahtjevu tužilaštva za uvrštavanje u spis izjava optuženog, 4. juni 2013. (dalje u tekstu: Odluka od 4. juna 2013.), par. 5, 7.

²⁹⁹ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po zahtjevu tužilaštva za odobrenje da izmijeni spisak svjedoka na osnovu pravila 65ter, 22. avgust 2013. (dalje u tekstu: Odluka od 22. avgusta 2013.), par. 7-9, 11. V. takođe *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Zahtjev tužilaštva za odobrenje da izmijeni spisak svjedoka na osnovu pravila 65ter, 20. juni 2013., par. 1, 10.

93. Prije nego što je Maria Karall svjedočila 12. septembra 2013., odbrana je uložila dva prigovora, tvrdeći da navodne riječi potpadaju pod privilegovanu komunikaciju između advokata i klijenta i da je Maria Karall kao službenik tužilaštva u sukobu interesa.³⁰⁰ Pretresno vijeće je odbilo oba prigovora, sa sljedećim obrazloženjem: (i) argument odbrane u vezi s privilegovanom komunikacijom “zanemaruje činjenicu da se u situaciji kada se govori vrlo glasno [...] komunikacija više ne može smatrati povjerljivom, na što je optuženi već bio upozoren ili mu je na to, u najmanju ruku, već bila skrenuta pažnja”; i (ii) sukob interesa ne postoji jer je Maria Karall “činjenični svjedok” i “nije ovdje s ciljem da se utvrdi *mens rea* ili bilo šta tome slično”.³⁰¹

94. U svojim svjedočenjima, i Maria Karall i Dora Sokola su izjavile da im je tužilaštvo naložilo da slušaju izjave koje izgovara Mladić i da su čule navodne riječi u sudnici tokom pauze 18. februara 2013.³⁰² Baveći se u Prvostepenoj presudi ponuđenim dokazima u vezi s Mladićevom *mens rea* u vezi sa sveobuhvatnim UZP-om, Pretresno vijeće je uputilo na svjedočenje Marie Karall i Dore Sokole,³⁰³ prema kojima je, [REDIGOVANO]:

[REDIGOVANO]³⁰⁴

95. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je prihvatilo svjedočenje Marie Karall i Dore Sokole i kada se, uprkos svojoj izjavi o suprotnom, na njega oslonilo u vezi s navodnim riječima kako bi utvrdilo njegovu *mens rea*.³⁰⁵ Mladić s tim u vezi tvrdi da je Pretresno vijeće: (i) propustilo da uzme u obzir pravilo 97 Pravilnika MKSJ-a kako bi utvrdilo da li su navodne riječi objelodanjene dobrovoljno;³⁰⁶ (ii) zanemarilo okolnosti u kojima su Karall i Sokola “slučajno čule” navodne riječi i nije dalo obrazloženje na koji je način, u takvim okolnostima, objelodanjivanje moglo biti dobrovoljno;³⁰⁷ i (iii) pogriješilo je zato što nije uzelo u obzir “idiosinkrazije” u Mladićevom govoru, koje su posljedica njegovog zdravstvenog stanja, kada je utvrđivalo da li je on dobrovoljno objelodanio navodne riječi, odnosno nije iznijelo obrazloženje s tim u vezi.³⁰⁸

³⁰⁰ T. 12. septembar 2013., str. 16585, 16586.

³⁰¹ T. 12. septembar 2013., str. 16589, 16590. Dana 21. oktobra 2013. Pretresno vijeće je odbilo Zahtjev odbrane za odobrenje da uloži žalbu na usmenu odluku od 12. septembra 2013. *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po zahtjevu odbrane za odobrenje da uloži žalbu na usmenu odluku od 12. septembra 2013., 21. oktobar 2013. (dalje u tekstu: Odluka od 21. oktobra 2013.), par. 9.

³⁰² T. 12. septembar 2013., str. 16593, 16594, 16595 (djelimično zatvorena sjednica), 16597-16599, 16601, 16602, 16604; T. 21. oktobar 2013., str. 18165-18183.

³⁰³ Prvostepena presuda, par. 4614, 4643, 5352 (povjerljivo), fn. 16380.

³⁰⁴ Prvostepena presuda, par. 5352 (povjerljivo).

³⁰⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 842-875, 907. V. takođe Mladićeva replika, par. 123.

³⁰⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 842, 851, 856-859, 866-868.

³⁰⁷ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 842, 853-858, 860-865, 874, 907. V. takođe Mladićeva replika, par. 118-121.

³⁰⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 821, 856, 869-871. V. takođe Mladićeva replika, par. 122.

96. Tužilaštvo odgovara da Mladić nije pokazao grešku u odluci Pretresnog vijeća da u spis uvrsti svjedočenja o navodnim riječima i da se na njih osloni, pri čemu su navodne riječi bile relevantne, prihvatljive kao dokaz i nisu bile privatne.³⁰⁹ Tužilaštvo, između ostalog, tvrdi sljedeće: (i) pravilo 97 Pravilnika MKSJ-a nije mjerodavno jer navodne riječi nisu izgovorene u privatnom prostoru koji bi garantovao povjerljivost, nego su ih “službenici tužilaštva, koji su bili potpuno vidljivi dok su sjedili u istoj sudnici, s lakoćom mogli čuti”;³¹⁰ (ii) Pretresno vijeće je znalo za okolnosti u kojima su Maria Karall i Dora Sokola čule navodne riječi;³¹¹ (iii) Mladić nije pokazao na koji je način Pretresno vijeće pogriješilo kada je pridalo malu težinu uticaju njegovih zdravstvenih problema;³¹² i (iv) Pretresno vijeće se pravilno oslonilo na navodne riječi kako bi utvrdilo njegovu *mens rea* za sveobuhvatni UZP.³¹³

97. Mladić replicira da tužilaštvo nije iznijelo pravnu osnovu za tvrdnju da se pravilo 97 Pravilnika MKSJ-a ne primjenjuje na javne prostore ili da glasnoća izgovorenih riječi negira značaj ponašanja tužilaštva ili ga oslobađa odgovornosti za takvo ponašanje – odnosno za izdavanje uputstva vlastitim službenicima da slušaju sve što on kaže – čime se negira dobrovoljnost tog objelodanjivanja.³¹⁴ On dalje tvrdi da je Pretresno vijeće odlučilo da se on odrekao prava na privilegovanu komunikaciju prije no što je saslušalo iskaze Marie Karall i Dore Sokole.³¹⁵ Prema Mladiću, tužilaštvo isto tako nije uspjelo dovesti u pitanje njegovu tvrdnju da Pretresno vijeće nije uzelo u obzir uticaj njegovog zdravstvenog stanja na glasnoću njegovog govora, kao ni to da je Vijeće izričito izjavilo da se na te svjedoke neće osloniti kada bude utvrđivalo njegovu *mens rea*.³¹⁶

98. Žalbeno vijeće podsjeća da se, prema pravilu 97 Pravilnika MKSJ-a, sva komunikacija između advokata i klijenta smatra privilegovanom i zato nije podložna objelodanjivanju na suđenju, osim u sljedećim slučajevima: (i) ako klijent pristane na takvo objelodanjivanje; ili (ii) ako je klijent dobrovoljno objelodanio sadržaj komunikacije trećoj osobi i ta treća osoba onda o tom svjedoči. Ta privilegija je od ključnog značaja za odbranu optuženog ili žalioca jer omogućava otvorenu

³⁰⁹ Odgovor tužilaštva, par. 350-362. Tužilaštvo dalje tvrdi da bi Pretresno vijeće, čak i da je izuzelo navodne riječi, proglasilo Mladića krivim za krivična djela povezana sa sveobuhvatnim UZP-om na osnovu drugih uvjerljivih dokaza o njegovoj zločinačkoj namjeri. V. Odgovor tužilaštva, par. 351, 363.

³¹⁰ V. Odgovor tužilaštva, par. 350, 352, 353, 358.

³¹¹ Odgovor tužilaštva, par. 354-357.

³¹² Odgovor tužilaštva, par. 361.

³¹³ Odgovor tužilaštva, par. 362.

³¹⁴ Mladićeva replika, par. 117, 118, 120, 121.

³¹⁵ Mladićeva replika, par. 119.

³¹⁶ Mladićeva replika, par. 122, 123.

komunikaciju između advokata i klijenta koja je neophodna za efikasnu pravnu pomoć zajamčenu članom 21(4)(d) Statuta MKSJ-a.³¹⁷

99. U smislu uvodne napomene, Žalbeno vijeće primjećuje da se čini da Mladić ne osporava činjenicu da je izgovorio navodne riječi, odnosno da ih je izgovorio glasno u sudnici.³¹⁸ Što se tiče tvrdnje da Pretresno vijeće nije uputilo na pravilo 97 Pravilnika MKSJ-a i nije pokrenulo pitanje privilegovane komunikacije,³¹⁹ Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće izričito primilo na znanje da se Mladić usprotivio prihvatanju navodnih riječi i da je to obrazložio argumentom da se time krši njegovo pravo na privilegovanu komunikaciju s braniocem.³²⁰ U tom kontekstu, Mladić nije pokazao da se Pretresno vijeće nije bavilo ovim kao pitanjem privilegovane komunikacije između advokata i klijenta u skladu s pravilom 97 Pravilnika MKSJ-a. Što se, pak, tiče Mladićeve tvrdnje da je Pretresno vijeće pogrešno utvrdilo da se on odrekao privilegovane komunikacije, a da prije toga nije održalo pretres s izvođenjem dokaza s tim u vezi, Žalbeno vijeće napominje da Mladić nije zatražio da se održi pretres s izvođenjem dokaza u vezi s tim pitanjem i da u žalbenom postupku on ni ne pokušava pokazati da je takav pretres bio nužan.³²¹ S obzirom na gore navedeno, Mladićeve tvrdnje da se Pretresno vijeće nije bavilo pitanjem privilegovanog odnosa između advokata i klijenta ili da je pogriješilo zato što u vezi s ovim pitanjem nije održalo pretres s izvođenjem dokaza se odbacuju.

³¹⁷ V. *Tužilac protiv Vujadina Popovića i drugih*, predmet br. IT 05-88-A, Odluka po zahtjevu tužilaštva za imenovanje nezavisnog advokata da pregleda materijal koji potencijalno podliježe privilegovanom odnosu između klijenta i advokata, 16. juli 2012. (javna redigovana verzija) (dalje u tekstu: Odluka u predmetu *Popović i drugi* od 16. jula 2012.), par. 7.

³¹⁸ V. npr. Mladićev žalbeni podnesak, par. 866, 867, 870, 871.

³¹⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 856, 857.

³²⁰ V. Odluka od 22. avgusta 2013., par. 4; T. 12. septembar 2013., str. 16587-16589; Odluka od 21. oktobra 2013., par. 7. Žalbeno vijeće takođe podsjeća da pretresna vijeća obično iznesu pravne odredbe koje imaju namjeru primijeniti, ali da to nije formalni uslov. V. Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 57, 160.

³²¹ V. T. 12. septembar 2013., str. 16585-16589. V. takođe *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odgovor odbrane na zahtjev tužilaštva za uvrštavanje u spis izjava optuženog, 2. april 2013. (povjerljivo); *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odgovor odbrane na zahtjev tužilaštva za odobrenje da izmijeni spisak svjedoka na osnovu pravila 65ter, 4. juli 2013. Žalbeno vijeće uz to napominje da je, prije no što je Maria Karall počela da svjedoči, Pretresno vijeće odbrani dalo mogućnost da obrazloži zašto smatra da se Mladić nije odrekao prava na privilegovanu komunikaciju iako je vičući izgovorio navodne riječi u prisustvu drugih ljudi. V. T. 12. septembar 2013., str. 16587, 16588 (sudija Orić se obraća braniocu: “Na kojem se pravnom izvoru zasniva tvrdnja da, ako viknete nešto što su svi mogli čuti, ali to nije bilo u prisustvu Vijeća, onda [] odjednom postaju mjerodavna ta druga pravila? I da se niste odrekli svoje privilegovane komunikacije ako ste vikali [...] ili ste se derali u prisustvu drugih osoba, ali ne Vijeća? Postoji li ikakav pravni izvor za to? Ili, možete li analizirati odricanje od privilegovane komunikacije na takav način da pokažete kako se to primjenjuje samo dok zasjeda sud, ali se ne primjenjuje ako to učinite bilo gdje drugdje?”). Pretresno vijeće je konstatovalo da argumenti odbrane s ovim u vezi nisu uvjerljivi. U istom smislu, u Odluci od 21. oktobra 2013. Pretresno vijeće je bilo mišljenja da odbrana “nije u stanju da se bavi pitanjem tajnosti komunikacija između branioca i optuženog na dovoljnoj razini pravne analize da bi [Pretresno] vijeće valjano shvatilo glavne crte predmetnog pitanja”. V. Odluka od 21. oktobra 2013., par. 7.

100. Žalbeno vijeće se isto tako nije uvjerilo da je tačna Mladićeva tvrdnja da je Pretresno vijeće zanemarilo okolnosti u kojima su Maria Karall i Dora Sokola “slučajno čule” navodne riječi.³²² Suprotno njegovoj tvrdnji, iz zapisnika slijedi da je Pretresno vijeće znalo za relevantne okolnosti i da ih je razmotrilo.³²³ Osim toga, Mladićev argument da Pretresno vijeće nije iznijelo obrazloženje s tim u vezi³²⁴ previđa izjavu sudije Orijea u usmenoj odluci od 12. septembra 2013. da u svom prigovoru zbog svjedočenja svjedokinje Marie Karall, odbrana “u vezi s odricanjem od privilegovane komunikacije [...], zanemaruje činjenicu da se, kad se govori vrlo glasno, ta komunikacija više ne može smatrati privilegovanom, na što je optuženi bio upozoren”.³²⁵ S obzirom na gore navedeno, Mladić nije pokazao da Pretresno vijeće nije u dovoljnoj mjeri uzelo u obzir to da se on nije odrekao privilegovane komunikacije u vezi s navodnim riječima.

101. Žalbeno vijeće će sada razmotriti Mladićevu tvrdnju da Pretresno vijeće nije uzelo u obzir to da njegovo zdravstveno stanje za posljedicu ima “glasno, otresit i ukočen” govor, te da je Pretresno vijeće pridalo neprimjerenu težinu glasnoći njegovog govora kako bi opravdalo svoju konstataciju da je objelodanjivanje bilo dobrovoljno.³²⁶ Žalbeno vijeće podsjeća da je u odluci u vezi s navodnim riječima Pretresno vijeće izričito razmotrilo i odbacilo kao nepotkrijepljen pokušaj odbrane da Mladićevo zdravstveno stanje poveže s njegovom sklonošću da govori glasno.³²⁷ Žalbeno vijeće dalje podsjeća da je Pretresno vijeće Mladića upozorilo 23. avgusta 2012. da će se glasne izjave koje se mogu čuti smatrati odricanjem od privilegovane komunikacije advokata i klijenta.³²⁸ Pretresno vijeće je podsjetilo na Upozorenje od 23. avgusta 2012. kada je odbacilo

³²² V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 856, 860-863, 874. Žalbeno vijeće dalje konstatuje da Mladićeva tvrdnja, u kojoj se sugerije da je tužilaštvo potajno zadužilo Mariu Karall i Doru Sokolu da neselektivno slušaju razgovore Mladića i njegovog branioca, predstavlja iskrivljeno prikazivanje činjenica. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 861, 862. Žalbeno vijeće napominje da je tužilaštvo, prije no što su Maria Karall i Dora Sokola čule navodne riječi, otvoreno najavilo svoju namjeru da “upotrijebi sve eventualne inkriminirajuće izjave koje [Mladić] vičući izgovori” u sudnici, te da je i Pretresno vijeće upozorilo Mladića da se glasne izjave koje se čuju dok ih “izvikuje preko sudnice” smatraju odricanjem od njegove privilegovane komunikacije advokata s klijentom. V. T. 23. avgust 2012., str. 1481 (dalje u tekstu: Upozorenje od 23. avgusta 2012.).

³²³ Prilikom donošenja Usmene odluke od 12. septembra 2013., Pretresno vijeće je razmotrilo argument odbrane da je Maria Karall bila u sukobu interesa jer je službenik tužilaštva i jer se 18. februara 2013. nalazila u sudnici dok je slušala Mladićev razgovor s njegovim braniocem, koji se odvijao van službenog dijela pretresa. V. T. 12. septembar 2013., str. 16585, 16586, 16589. Na pretresu na kojem su Maria Karall i Dora Sokola svjedočile, Pretresno vijeće je takođe saslušalo svjedočenja da su obje imale zadatak da slušaju Mladićeve ispade i o okolnostima u kojima su čule navodne riječi. V. npr. T. 12. septembar 2013., str. 16593, 16594, 16595 (djelimično zatvorena sjednica), 16596; T. 21. oktobar 2013., str. 18165-18173.

³²⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 865.

³²⁵ T. 12. septembar 2013., str. 16589.

³²⁶ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 856, 869-871. V. takođe *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odluka u vezi sa Zahtjevom odbrane za prekoračenje ograničenja broja riječi i Zahtjevom odbrane na osnovu pravila 15(B) kojim se traži izuzeće predsjedavajućeg sudije Alphonsa Oriea, 22. januar 2014., Dodatak B, par. 18 (gdje je sudija Orije izjavio da je tokom dokaznog postupka tužilaštva Mladić “sasvim dobro mo[gao] kontrolisati koliko glasno govori”).

³²⁷ V. Odluka od 21. oktobra 2013., par. 7.

³²⁸ V. Upozorenje od 23. avgusta 2012.

tvrdnje odbrane o privilegovanoj komunikaciji u vezi s navodnim riječima.³²⁹ Zapisnik takođe pokazuje da je nakon Upozorenja od 23. avgusta 2012. Mladić kontrolisao koliko glasno govori kada se u brojnim prilikama obraćao svom braniocu.³³⁰ S obzirom na gore navedeno, Žalbeno vijeće konstatuje da su neutemeljeni Mladićevi argumenti da Pretresno vijeće nije uzelo u obzir njegovo zdravstveno stanje ili da je pridalo neprimjerenu težinu glasnoći njegovog govora kad je odbacilo tvrdnje o privilegovanoj komunikaciji u vezi s navodnim riječima.

102. Mladić tvrdi da je uslijed navodnih grešaka o kojima je riječ gore Pretresno vijeće uvrstilo u spis navodne riječi i da je pogriješilo kada se na njih oslonilo da bi utvrdilo njegovu *mens rea*, uprkos tome što je u svojoj usmenoj odluci od 12. septembra 2013. izjavilo da s tim u vezi neće upotrijebiti svjedočenje Marie Karall.³³¹ Žalbeno vijeće podsjeća da je 12. septembra 2013., odbijajući prigovor odbrane na svjedočenje Marie Karall, Pretresno vijeće navelo da Maria Karall ima zadatak da iznese detalje o događajima od 18. februara 2013. u vezi s navodnim riječima i da ona “nije ovdje s ciljem da se utvrdi *mens rea* ili bilo što tome slično”.³³² Po mišljenju Žalbenog vijeća, Pretresno vijeće je jednostavno naglasilo da je Maria Karall svjedok o činjenicama, sa zadatkom da iznese iskaz o “onom što je vidjela, čula ili doživjela” 18. februara 2013.³³³ Ova izjava ni na koji način nije protivrječna konačnoj odluci Pretresnog vijeća da, u osvrtu na ponuđene dokaze o Mladićevoj *mens rea* u vezi sa sveobuhvatnim UZP-om, iznese sažetak svjedočenja o navodnim riječima. Pored toga, Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće u više navrata pomenulo mogućnost da navodne riječi budu dokazi koji se odnose na Mladićeva djela i ponašanje za koje se tereti u Optužnici. Na primjer, u Odluci od 4. juna 2013., Pretresno vijeće je reklo da se iskazi Marie Karall i Dore Sokole o navodnim riječima moraju dati *viva voce* ili na osnovu pravila 92ter Pravilnika MKSJ-a jer se “odnose na djela i ponašanje optuženog za koje se tereti u

³²⁹ V. T. 12. septembar 2013., str. 16589.

³³⁰ V. npr. T. 28. avgust 2012., str. 1825 (gdje je sudija Orije podsjetio Mladića i branioca da treba da razgovaraju s ugašenim mikrofonom i tiše, i to se uputstvo poštovalo); T. 30. avgust 2012., str. 1939, 1940 (gdje je branilac zatražio da se konsultuje s Mladićem, a sudija Orije je odobrio zahtjev, uz napomenu: “Molim vas da pazite da on govori tiho”, što se poštovalo, pa je sudija Orije rekao da “Vijeće cijeni način na koji je ovo urađeno [...], da je g. Mladić dao znak da se želi konsultovati s braniocem i da ste govorili dovoljno tiho [...] da je to bilo u skladu s onim kako od vas očekujemo [...] da postupite”); T. 31. avgust 2012., str. 2051 (gdje je branilac zatražio da se konsultuje s Mladićem i činilo se da je to uradio tihim glasom); T. 16. maj 2013., str. 11194 (sudija Orije je zatražio od branioca da se konsultuje s Mladićem i to se odigralo bez incidenta ili opomene od strane Pretresnog vijeća); T. 12. septembar 2013., str. 16601, 16643, 16653 (gdje se branilac više puta konsultovao s Mladićem bez ijednog incidenta).

³³¹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 872-874. O argumentima u vezi s Mladićevom *mens rea* za sveobuhvatni UZP riječ je drugdje u ovoj Presudi. V. dolje, odjeljak III.B.2(b).

³³² V. T. 12. septembar 2013., str. 16589, 16590.

³³³ V. T. 12. septembar 2013., str. 16589, 16590.

Optužnici”.³³⁴ Pretresno vijeće je nešto slično reklo kada je tužilaštvu odobrilo zahtjev da doda Mariu Karall i Doru Sokolu na svoj spisak svjedoka.³³⁵

103. Nakon što je pregledalo relevantne dijelove Prvostepene presude, Žalbeno vijeće ima u vidu obimne dokaze na koje se Pretresno vijeće oslonilo prilikom utvrđivanja Mladićeve *mens rea* u vezi sa sveobuhvatnim UZP-om.³³⁶ U kontekstu svih tih dokaza, Žalbeno vijeće primjećuje da, osim sažetka svjedočenja Marie Karall i Dore Sokole, nijedan izričit navod u Prvostepenoj presudi ne ukazuje na to da se Pretresno vijeće oslonilo na navodne riječi prilikom donošenja konstatacija o Mladićevoj *mens rea* za sveobuhvatni UZP.³³⁷ S obzirom na vrlo malu relevantnost i dokaznu vrijednost ovih dokaza u odnosu na druge dokaze na koje se Pretresno vijeće oslonilo u vezi sa sveobuhvatnim UZP-om, Mladić nije pokazao kako bi ikakva greška Pretresnog vijeća zbog oslanjanja na navodne riječi uticala na konstatacije u Prvostepenoj presudi.

104. S obzirom na gore navedeno, Žalbeno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić nije pokazao nikakvu grešku zbog koje bi bilo potrebno intervenirati po žalbi u vezi s navodnim riječima.

(c) Zaključak

105. Na osnovu gore navedenog, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, odbija Mladićevu žalbenu osnovu 8.B.

5. Navodne greške zbog dopuštanja kršenja obaveze objelodanjivanja i propusta da se kršenja isprave pravnim sredstvom (osnova 8.D)

106. Mladić tvrdi da Pretresno vijeće nije obezbijedilo odgovarajuće pravno sredstvo za kršenja obaveze objelodanjivanja od strane tužilaštva, što ga je nepravično stavilo u neravnopravan položaj i otežalo njegovu sposobnost da pripremi odbranu.³³⁸ Konkretno, on osporava to što je Pretresno vijeće odbilo da odbrani odobri dovoljno dodatnog vremena prije početka suđenja kako bi mogla pregledati materijale koje je tužilaštvo: (i) objelodanilo sa zakašnjenjem; i (ii) dostavilo putem

³³⁴ V. Odluka od 4. juna 2013., par. 5.

³³⁵ V. Odluka od 22. avgusta 2013., par. 7.

³³⁶ V. Prvostepena presuda, par. 4613-4688, 5352.

³³⁷ V. Prvostepena presuda, par. 4614, 4685-4688, 5352.

³³⁸ V. Mladićeva najava žalbe, par. 86, str. 30; Mladićev žalbeni podnesak, par. 877-880, 908; Mladićeva replika, par. 125.

sistema za elektronsko objelodanjivanje (dalje u tekstu: EDS) bez meta-podataka.³³⁹ Žalbena vijeće će ove argumente razmotriti redom.

107. Prije toga, Žalbena vijeće podsjeća da član 21(4)(b) Statuta MKSJ-a predviđa da optuženi ima odgovarajuće vrijeme i uslove za pripremu odbrane. Međutim, pretresna vijeća raspolažu znatnim diskrecionim ovlaštenjima u pogledu vođenja suđenja u predmetima koji su im dodijeljeni.³⁴⁰ Odluke u vezi s objelodanjivanjem, kao i s tim povezana pravna sredstva, odnose se na opšte vođenje sudskog postupka i stoga spadaju u diskreciona ovlaštenja pretresnih vijeća.³⁴¹ Da bi uspješno osporila neku diskrecionu odluku, strana koja ulaže žalbu mora dokazati da je pretresno vijeće napravilo primjetnu grešku kojom je toj strani nanesena šteta.³⁴² Žalbena vijeće će poništiti odluku koju je pretresno vijeće donijelo primjenjujući svoje diskreciono ovlaštenje samo ako zaključi da je zasnovana na netačnom tumačenju mjerodavnog prava, da proističe iz očiglednog pogrešnog zaključka o činjenicama ili da je toliko nepravična ili nerazumna da predstavlja zloupotrebu diskrecionog ovlaštenja pretresnog vijeća.³⁴³

(a) Navodne greške u vezi s kasno objelodanjenim materijalom

108. Početak izvođenja dokaza tužilaštva prvobitno je bio zakazan za 29. maj 2012.³⁴⁴ Tužilaštvo je 25. aprila 2012. dostavilo obavijest da, zbog greške pri unošenju u elektronski sistem, znatan dio materijala koji su trebali biti objelodanjeni 11. novembra 2011., tačnije peta serija (dalje u tekstu: serija 5), nije objelodanjen.³⁴⁵ Tužilaštvo je 11. maja 2012. obavijestilo odbranu da dijelovi serije 4-c materijala za objelodanjivanje od 3. oktobra 2011. (dalje u tekstu: serija 4-c) iz tehničkih razloga

³³⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 879, 880. V. takođe Mladićeva replika, par. 125.

³⁴⁰ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 72, 330; Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 26; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 29; Drugostepena presuda u predmetu *Ndahimana*, par. 14.

³⁴¹ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 85; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 431; Drugostepena presuda u predmetu *Ndindiliyimana i drugi*, par. 22; *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-AR73.5, Odluka po interlokutornoj žalbi Vojislava Šešelja na odluku Pretresnog veća o formi obelodanjivanja, 17. april 2007., par. 14.

³⁴² V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 85; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 431 i reference koje se tamo navode.

³⁴³ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 85; Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 26; Drugostepena presuda u predmetu *Ndahimana*, par. 14; Odluka po žalbi na formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 17.

³⁴⁴ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Nalog o rasporedu, 15. februar 2012. (javno s povjerljivim dodatkom), str. 7.

³⁴⁵ V. *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Osmi izvještaj tužilaštva u vezi s pripremama za suđenje, 1. maj 2012. (povjerljivo) (dalje u tekstu: Osmi pretpretresni izvještaj tužilaštva), par. 6, Dodatak A, PS. 39041; T. 2. maj 2012., str. 404-410 (zatvorena sjednica).

takođe nisu objelodanjeni.³⁴⁶ Mladić je 14. maja 2012. dostavio zahtjev da se, između ostalog, odgodi početak suđenja za šest mjeseci.³⁴⁷ Imajući u vidu “značajne greške tužilaštva u objelodanjivanju”, Pretresno vijeće je 17. maja 2012. odgodilo početak izvođenja dokaza tužilaštva.³⁴⁸ U odluci od 24. maja 2012., Pretresno vijeće je ocijenilo uticaj kršenja obaveze objelodanjivanja od strane tužilaštva u vezi sa serijom 4-c i serijom 5³⁴⁹ i konstatovalo da je odgovarajuće pravno sredstvo da se izvođenje dokaza tužilaštva u ograničenoj mjeri odgodi do 25. juna 2012.³⁵⁰ Kada je Mladić zbog kršenja obaveze objelodanjivanja zatražio još jedno pravno sredstvo, Pretresno vijeće je ponovo odgodilo početak suđenja i uputilo tužilaštvo da prvo zakaže svjedočenje svjedoka na koje su najmanje uticali propusti u objelodanjivanju.³⁵¹ Prvi svjedok tužilaštva svjedočio je tek 9. jula 2012.³⁵²

109. Mladić tvrdi da nije imao razumnu mogućnost da pregleda materijale objelodanjene sa zakašnjenjem, tačnije dokumente iz serije 4-c i serije 5, prije početka suđenja.³⁵³ S tim u vezi, on tvrdi da ograničena odgoda, koju je naložilo Pretresno vijeće, nije bila dovoljna da otkloni

³⁴⁶ V. *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Podnesak kojim tužilaštvo dostavlja neformalnu prepisku, 16. maj 2012., Dodatak A, PS. 40193; T. 16. maj 2012., str. 400. V. takođe Osmi pretpretresni izvještaj tužilaštva, Dodatak A, PS. 39041.

³⁴⁷ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Hitni zahtjev odbrane za odgodu i nastavak suđenja i, alternativno, za zabranu tužilaštvu da pozove bilo kog svjedoka ili predoči bilo koji dokazni predmet koji su neblagovremeno objelodanjeni, 14. maj 2012., par. 4, str. 9. Žalbeno vijeće napominje da je Mladić ranije dostavio nekoliko podnesaka kojima je obavijestio Pretresno vijeće da je tužilaštvo prekršilo svoje obaveze objelodanjivanja i zatražio da se početak suđenja odgodi. V. npr. *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Obavještenje na osnovu upute Vijeća od 29. marta 2012. godine i hitni zahtjev za izdavanje obavezujućeg naloga, 10. april 2012. (povjerljivo), str. 6; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Odgovor odbrane na “*Corrigendum*” tužilaštva kojim se traži dodavanje dokumenata na spisak dokaznih predmeta na osnovu pravila 65ter, 12. april 2012., par. 3, 7-10, str. 4; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Izvještaj o objelodanjivanju i Zahtjev za nastavak suđenja, 1. maj 2012. (povjerljivo), par. 3-9, Dodaci A, B. V. takođe T. 29. mart 2012., str. 243-253. Te zahtjeve za odgodu Pretresno vijeće je odbilo 3. maja 2012. V. *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Odluka po dva zahtjeva odbrane za odgodu početka suđenja, 3. maj 2012., par. 1, 3.

³⁴⁸ T. 17. maj 2012., str. 524.

³⁴⁹ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po hitnom zahtjevu odbrane od 14. maja 2012. godine i Obrazloženje odluke po dva zahtjeva odbrane za odgodu početka suđenja od 3. maja 2012., 24. maj 2012. (dalje u tekstu: Odluka od 24. maja 2012.), par. 20-26.

³⁵⁰ Odluka od 24. maja 2012., par. 26, 27.

³⁵¹ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po zahtjevu odbrane za ponovno razmatranje, 22. juni 2012. (dalje u tekstu: Odluka od 22. juna 2012.), str. 2; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Obrazloženje odluke po zahtjevu odbrane za ponovno razmatranje, 29. juni 2012. (dalje u tekstu: Odluka od 29. juna 2012.), par. 25. V. takođe *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Zahtjev za ponovno razmatranje Odluke od 24. maja 2012, 31. maj 2012., str. 13; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Dopuna Zahtjeva za ponovno razmatranje Odluke od 24. maja 2012., 5. juni 2012., par. 16.

³⁵² T. 9. juli 2012., str. 525, 537. V. takođe Odluka od 22. juna 2012., str. 2; Odluka od 29. juna 2012., par. 25.

³⁵³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 879, 880.

kumulativni učinak propusta tužilaštva u objelodanjivanju.³⁵⁴ Osim toga, on osporava i mišljenje Pretresnog vijeća da se odbrana ne priprema isključivo u pretpretresnoj fazi.³⁵⁵

110. Tužilaštvo odgovara da Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće zloupotrijebilo svoje diskreciono ovlaštenje ili da je pretrpio ikakvu štetu, budući da mu je Pretresno vijeće odobrilo značajnu odgodu početka postupka i usvojilo druge mjere kako bi osiguralo odgovarajuće vrijeme za pripremu.³⁵⁶

111. Mladić replicira da tužilaštvo netačno tvrdi da on nije identifikovao nikakvu nepravu i nerazumnost u odlukama Pretresnog vijeća.³⁵⁷

112. Žalbeno vijeće podsjeća da su odgode zbog obimnog objelodanjivanja usred postupka upravo ono pravno sredstvo koje može biti neophodno da bi se osiguralo pravo optuženog na pravično suđenje.³⁵⁸ Kada je odobrilo da se u ograničenoj mjeri početak suđenja od 29. maja 2012. odgodi do svjedočenja prvog svjedoka tužilaštva 9. jula 2012., Pretresno vijeće je smatralo da su kršenja obaveze objelodanjivanja od strane tužilaštva imala uticaja na pripremu odbrane za suđenje i da postoji mogućnost da se priprema mora dopuniti dodatnim pretragama i pregledom materijala.³⁵⁹ Vijeće je, međutim, napomenulo da je uticaj tih kršenja obaveze objelodanjivanja bio ograničen.³⁶⁰ Pretresno vijeće je, osim toga, uzelo u obzir sljedeće: (i) tužilaštvo je olakšalo pripremu odbrane izvan okvira svojih obaveza objelodanjivanja; (ii) priprema odbrane ne obavlja se isključivo u pretpretresnoj fazi postupka; i (iii) kada to bude opravdano, odbrana može zatražiti i druge mjere.³⁶¹ U Mladićevoj argumentaciji u žalbenom postupku nije potkrijepljeno da su gore navedena mišljenja i konstatacije Pretresnog vijeća bili netačni, nepravu ili nerazumni. Konkretno, Žalbeno vijeće smatra neutemeljenom Mladićevu tvrdnju kojom se osporava izjava Pretresnog vijeća da se “priprema odbrane ne obavlja isključivo u pretpretresnoj fazi postupka”.³⁶²

³⁵⁴ Mladićeva replika, par. 125. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 879.

³⁵⁵ Mladić tvrdi da to mišljenje Pretresnog vijeća “u potpunosti zanemaruje važnost utvrđivanja teorije na kojoj se temelji teza i određivanja strategije u svjetlu izvedenih dokaza”. Mladićev žalbeni podnesak, par. 880.

³⁵⁶ V. Odgovor tužilaštva, par. 325, 364-367.

³⁵⁷ Mladićeva replika, par. 125.

³⁵⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 90.

³⁵⁹ V. Odluka od 24. maja 2012., par. 2, 25-27; Odluka od 29. juna 2012., par. 23-25.

³⁶⁰ U vezi sa serijom 5, Pretresno vijeće je smatralo da je materijal koji se odnosi na prve svjedoke tužilaštva već objelodanjen u aprilu 2012. i da su ti dokumenti u velikoj mjeri dostupni na javnom *websiteu* MKSJ-a. V. Odluka od 24. maja 2012., par. 22. U vezi sa serijom 4-c, Pretresno vijeće je smatralo da su dokumenti koji su nedostajali objelodanjeni u maju 2012., da su dokumenti koji su se odnosili na prve svjedoke tužilaštva objavljeni u *e-court* u aprilu i maju 2012., a da su se propusti u objelodanjivanju uglavnom odnosili na dokumente na engleskom jeziku, dok su ti isti dokumenti na bosanskom/hrvatskom/srpskom bili objelodanjeni odbrani, a mnogi od neobjelodanjenih dokumenata bili su fotografije ili karte. Vijeće je zaključilo da je uticaj zakašnjelog objelodanjivanja stoga bio ograničen. V. Odluka od 24. maja 2012., par. 23.

³⁶¹ V. Odluka od 24. maja 2012., par. 25; Odluka od 29. juna 2012., par. 23, 24. V. takođe Odgovor tužilaštva, par. 365.

³⁶² V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 880.

Mladić zanemaruje da je Pretresno vijeće, u sljedećoj rečenici nakon osporene izjave, smatralo da će “[č]lanovi tima odbrane [...] nastaviti da pomažu braniocima u sedmicama i mjesecima nakon početka suđenja, uključujući i analizom dokaznog materijala koji će tužilaštvo predložiti u vezi s konkretnim svjedocima”.³⁶³ Ovaj stav Pretresnog vijeća u skladu je sa sudskom praksom, koja kaže da je vrijeme pripreme tokom suđenja jedan od faktora prilikom ocjene da li je timu odbrane pruženo adekvatno ukupno vrijeme za pripremu svoje argumentacije.³⁶⁴ Žalbeno vijeće smatra, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da osim što se ne slaže s odlukom Pretresnog vijeća da odobri ograničenu odgodu početka suđenja i izvođenja dokaza tužilaštva, Mladić nije pokazao kako je Pretresno vijeće zloupotrijebilo svoje diskreciono ovlaštenje ili otežalo njegovu sposobnost da pripremi odbranu.

(b) Navodne greške u vezi s objelodanjivanjem putem EDS-a

113. Mladić je 9. februara 2012. dostavio zahtjev u kojem je, između ostalog: (i) ustvrdio da za dokumente koje je tužilaštvo objelodanilo putem EDS-a nedostaju meta-podaci; i (ii) zatražio da se izda nalog tužilaštvu da sve prethodno objelodanjene materijale ponovo objelodani s uključenim meta-podacima i da se datum početka suđenja poništi “dok se ne bude mogao odrediti prihvatljiviji datum nakon što [tužilaštvo] otkloni nedostatke u svom objelodanjivanju”.³⁶⁵ Pretresno vijeće je 26. juna 2012. odbilo ove zahtjeve.³⁶⁶ Mladić je na tu odluku 21. avgusta 2012. uložio žalbu,³⁶⁷ koju je Žalbeno vijeće MKSJ-a odbilo 28. novembra 2013.³⁶⁸

³⁶³ Odluka od 24. maja 2012., par. 25. V. takođe Odluka od 29. juna 2012., par. 23.

³⁶⁴ V. *Tužilac protiv Radovana Karadžića*, predmet br. IT-95-5/18-AR73.5, Odluka po žalbi Radovana Karadžića na odluku o početku suđenja, 13. oktobar 2009., par. 24.

³⁶⁵ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Izmijenjeni i dopunjeni podnesak odbrane u skladu s uputstvom Vijeća i Podnesak u vezi s problemima u pogledu objelodanjivanja koji sprečavaju pripreme za suđenje, 9. februar 2012. (javno s povjerljivim dodacima), par. 9-11, str. 5. V. takođe npr. T. 23. februar 2012., str. 200-202; T. 29. mart 2012., str. 263-266.

³⁶⁶ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odluka u vezi s podnescima koji se odnose na predloženi “EDS” metod objelodanjivanja, 26. juni 2012. (dalje u tekstu: Odluka od 26. juna 2012.), par. 14. Pretresno vijeće je konkretno utvrdilo sljedeće: (i) Mladić nije pokazao da tužilaštvo nije izvršavalo svoje obaveze objelodanjivanja; (ii) nema potrebe da se u interesu pravde naloži pravno sredstvo koje je zatražio; i (iii) tužilaštvo treba da nastavi pomagati odbrani u pristupu EDS-u i pretraživanju u njemu. V. Odluka od 26. juna 2012., par. 10-13.

³⁶⁷ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-AR73.2, Interlokutorna žalba odbrane na odluku Pretresnog vijeća u vezi s podnescima koji se odnose na predloženi “EDS” metod objelodanjivanja, 21. avgust 2012., par. 1, 21-37 (gdje Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo time što nije naložilo da se meta-podaci uključe u sve materijale objelodanjene putem EDS-a i što mu nije odobrilo dodatno vrijeme). V. takođe *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Zahtjev odbrane za odobrenje da uložiti žalbu na odluku u vezi s podnescima koji se odnose na predloženi “EDS” metod objelodanjivanja, 3. juli 2012.; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po zahtjevu odbrane za odobrenje da uložiti žalbu na odluku u vezi s podnescima koji se odnose na predloženi “EDS” metod objelodanjivanja, 13. avgust 2012.

³⁶⁸ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-AR73.2, Odluka po intelokutornoj žalbi odbrane na odluku Pretresnog vijeća u vezi s “EDS” metodama objelodanjivanja, 28. novembar 2013. (dalje u tekstu: Odluka od 28. novembra 2013.), par. 45, 46.

114. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je odbilo da mu dodijeli dodatno vrijeme za obradu dokumentacije koju mu je tužilaštvo dostavilo putem EDS-a bez meta-podataka.³⁶⁹

115. Tužilaštvo odgovara da je Žalbeno vijeće MKSJ-a već razmotrilo ovo pitanje u odluci po interlokutornoj žalbi i da Mladićeve tvrdnje predstavljaju zahtjev za ponovno razmatranje, a da pritom ne ispunjavaju uslove za preispitivanje, te da Mladić nije pokazao da je bilo ikakve nepravichnosti.³⁷⁰

116. Žalbeno vijeće primjećuje da je Žalbeno vijeće MKSJ-a već razmotrilo i odbacilo Mladićev argument da je Pretresno vijeće pogriješilo kada mu nije odobrilo dodatno vrijeme zbog nedostatka meta-podataka.³⁷¹ Konkretno, u svojoj Odluci od 28. novembra 2013., Žalbeno vijeće MKSJ-a smatralo je da je Pretresno vijeće razmotrilo teškoće uzrokovane nedostatkom meta-podataka i da je konstatovalo da neriješeno pitanje meta-podataka za odbranu “predstavlja tek ‘poteškoću’”, a ne znatno opterećenje, te da stoga nema razloga da se odobri dodatno vrijeme.³⁷² Po mišljenju Žalbenog vijeća MKSJ-a, odbijanje Pretresnog vijeća da odobri dodatno vrijeme za obradu dokumentata bez meta-podataka nije bilo nerazumno.³⁷³ Budući da je Žalbeno vijeće MKSJ-a u vezi s ovim pitanjem već donijelo odluku, Mladićeve tvrdnje u žalbenom postupku predstavljaju zahtjev za ponovno razmatranje.

117. Žalbeno vijeće podsjeća da svoje prethodne interlokutorne odluke obično smatra obavezujućim u nastavku postupka u istom predmetu u vezi sa svim pitanjima o kojima je u njima definitivno odlučeno.³⁷⁴ Jedini izuzetak od ovog načela je to da Žalbeno vijeće može ponovo razmotriti svoju raniju interlokutornu odluku u skladu sa svojim inherentnim diskrecionim ovlaštenjem da to učini ako se pokaže da je napravljena očita greška u rezonovanju ili ako je to potrebno da bi se spriječila nepravda.³⁷⁵ Žalbeno vijeće primjećuje da Mladić nije predočio nijedan argument kojim bi pokazao očitu grešku u rezonovanju u odluci Žalbenog vijeća MKSJ-a, niti je pokazao da je ponovno razmatranje Odluke od 28. novembra 2013. potrebno kako bi se spriječila nepravda. Shodno tome, Žalbeno vijeće odbija da ponovo razmotri Odluku od 28. novembra 2013.

³⁶⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 879.

³⁷⁰ V. Odgovor tužilaštva, par. 325, 368, 369.

³⁷¹ Odluka od 28. novembra 2013., par. 39-46.

³⁷² Odluka od 28. novembra 2013., par. 41, 42.

³⁷³ Odluka od 28. novembra 2013., par. 43, 44.

³⁷⁴ V. npr. Odluka od 22. maja 2018., fn. 15, 16; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 127; Odluka u predmetu *Naletilić i Martinović* od 7. jula 2005., par. 20; Drugostepena presuda u predmetu *Kajelijeli*, par. 202.

³⁷⁵ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 56, 127; Odluka u predmetu *Naletilić i Martinović* od 7. jula 2005., par. 20; Drugostepena presuda u predmetu *Kajelijeli*, par. 203.

118. S obzirom na gore navedeno, Žalbena vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće napravilo primjetnu grešku time što mu nije odobrilo dodatno vrijeme za pregled materijala koje je tužilaštvo objelodanilo sa zakašnjenjem ili dostavilo putem EDS-a bez meta-podataka. Isto tako, nije pokazao ni da ga je odbijanje Pretresnog vijeća da to učini dovelo u nepovoljniji položaj u odnosu na tužilaštvo.

(c) Zaključak

119. Na osnovu gore navedenog, Žalbena vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, odbija Mladićevu žalbenu osnovu 8.D.

B. Navodne greške u vezi sa sveobuhvatnim UZP-om (osnova 3)

120. Pretresno vijeće je konstatovalo da je, u periodu od 1991. godine do 30. novembra 1995., postojao sveobuhvatni UZP s ciljem trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja u Bosni i Hercegovini na koja su bosanski Srbi polagali pravo, putem krivičnih djela progona, istrebljivanja, ubistva, nehumanih djela (prisilnog premještanja) i deportacije.³⁷⁶ Pretresno vijeće je zaključilo da su među učesnicima sveobuhvatnog UZP-a bili Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik, Biljana Plavšić, Nikola Koljević, Bogdan Subotić, Momčilo Mandić, Mićo Stanišić i Mladić.³⁷⁷ Pretresno vijeće je konstatovalo da su učesnici sveobuhvatnog UZP-a koristili jedinice VRS-a i Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske (dalje u tekstu: MUP), kao i paravojne formacije, regionalne i opštinske vlasti, te jedinice Teritorijalne odbrane koje su bile potčinjene VRS-u ili MUP-u ili su blisko sarađivale s njima, “kao sredstvo za počinjenje zločina u Opštinama” u okviru ostvarivanja tog udruženog zločinačkog poduhvata.³⁷⁸

121. Pretresno vijeće je konstatovalo, nadalje, da je Mladić, kao komandant Glavnog štaba VRS-a od 12. maja 1992. do barem 8. novembra 1996.,³⁷⁹ svojim činjenjem i nečinjenjem u znatnoj mjeri doprinio sveobuhvatnom UZP-u.³⁸⁰ Pretresno vijeće je takođe konstatovalo da je Mladić znao da su

³⁷⁶ Prvostepena presuda, par. 4232, 4610. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4218-4231. Pretresno vijeće je konstatovalo da su zločini povezani sa sveobuhvatnim UZP-om počinjeni u sljedećim opštinama: Banja Luka, Bijeljina, Foča, Ilidža, Kalinovik, Ključ, Kotor-Varoš, Novi Grad, Pale, Prijedor, Rogatica, Sanski Most, Sokolac i Vlasenica (dalje u tekstu: Opštine). V. Prvostepena presuda, par. 4218, 4225, 4227, 4229-4231. V. takođe Prvostepena presuda, str. 176-948.

³⁷⁷ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4238, 4610, 4612, 4688, 5188, 5189. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 3578-3742, 3784-3827.

³⁷⁸ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4225-4231, 4239. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 108-271, 3784-3985.

³⁷⁹ Prvostepena presuda, par. 275, 276, 4383.

³⁸⁰ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4611, 4612, 4685. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4241-4610.

u Opštinama činjeni zločini protiv nesrba i da je, svojim izjavama i ponašanjem, počevši najkasnije od 12. maja 1992., dijelio namjeru za ostvarenje zajedničkog cilja sveobuhvatnog UZP-a.³⁸¹

122. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je konstatovalo: (i) da je postojao sveobuhvatni UZP i da je on u njemu učestvovao; i (ii) da je on u znatnoj mjeri doprinio ostvarenju tog sveobuhvatnog UZP-a i dijelio namjeru za njegovo ostvarenje.³⁸² Žalbena vijeće će te tvrdnje razmotriti redom.

1. Navodne greške u vezi sa sveobuhvatnim UZP-om i Mladićevim učešćem (osnova 3.A)

123. Kao što se podsjeća gore u tekstu, Pretresno vijeće je zaključilo da je, u periodu od 1991. godine do 30. novembra 1995., postojao sveobuhvatni UZP s ciljem trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s teritorije na koju su bosanski Srbi polagali pravo³⁸³ i da je, počevši najkasnije od 12. maja 1992., Mladić u znatnoj mjeri doprinio ostvarenju tog udruženog zločinačkog poduhvata i dijelio namjeru za njegovo ostvarenje.³⁸⁴

124. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće, konstatovavši da je postojao sveobuhvatni UZP i da je on u njemu učestvovao, pogriješilo u sljedećem: (i) time što se neprimjereno oslonilo na činjenice o kojima je presuđeno kako bi utvrdilo bazu zločina;³⁸⁵ (ii) time što nije pridalo dovoljnu težinu oslobađajućim dokazima u vezi s njegovim učešćem;³⁸⁶ i (iii) time što je proširilo obim udruženog zločinačkog poduhvata i donijelo nedosljedne ili pogrešne zaključke u vezi s njegovim odnosom s rukovodstvom bosanskih Srba i njegovom ulogom u VRS-u.³⁸⁷ On tvrdi da, zbog tih grešaka Pretresnog vijeća, Žalbena vijeće treba da ukine njegove osuđujuće presude u vezi sa sveobuhvatnim UZP-om, ili, alternativno, da poništi zaključke u onoj mjeri u kojoj u njima postoje bilo kakve greške.³⁸⁸ Žalbena vijeće će ove argumente razmotriti redom.

(a) Oslanjanje na činjenice o kojima je presuđeno kako bi se utvrdila krivična djela u osnovi sveobuhvatnog UZP-a

125. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće, konstatovavši da je sveobuhvatni UZP postojao, pogriješilo u svojoj metodi korištenja činjenica o kojima je presuđeno time: (i) što se oslonilo

³⁸¹ Prvostepena presuda, par. 4685, 4686, 4688.

³⁸² V. Mladićeva najava žalbe, par. 33-38; Mladićev žalbeni podnesak, par. 13, 152-335; Mladićeva replika, par. 38-66. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 41-59; T. 26. avgust 200 str. 57-59.

³⁸³ Prvostepena presuda, par. 4232, 4610. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4218-4231.

³⁸⁴ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4611, 4612, 4685-4688, 5188, 5189.

³⁸⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 118, 156, 158-185, 207. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 46.

³⁸⁶ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 186, 194-202, 208; Mladićeva replika, par. 41, 42.

³⁸⁷ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 203-206.

isključivo na činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na djela i ponašanje njegovih neposredno potčinjenih; i (ii) što se oslonilo na činjenice o kojima je presuđeno koje su potkrijepljene samo dokazima prihvaćenim na osnovu pravila 92bis Pravilnika MKSJ-a (dalje u tekstu: dokazi na osnovu pravila 92bis).³⁸⁹ On iznosi argument da su te greške dovele do “nepravilnog pristupa dokazima” prilikom donošenja konstatacija o bazi zločina sveobuhvatnog UZP-a.³⁹⁰ Da bi ilustrovaio pogrešan pristup Pretresnog vijeća, Mladić konkretno upućuje na incidente 10.2 i 16.2 iz Priloga B Optužnici,³⁹¹ te generalno na 13 drugih incidenata koji se navode u prilogu Optužnici i pet poglavlja Prvostepene presude.³⁹² Mladić tvrdi da, uslijed grešaka Pretresnog vijeća, konstatacije u Prvostepenoj presudi u vezi s postojanjem sveobuhvatnog UZP-a nisu valjane.³⁹³

126. Žalbeno vijeće će ove Mladićeve tvrdnje o grešci razmotriti redom. Prije nego što to učini, Žalbeno vijeće podsjeća da su činjenice o kojima je presuđeno, u smislu pravila 94(B) Pravilnika MKSJ-a, pretpostavke koje, kao takve, ne iziskuju potkrepljenje.³⁹⁴ Činjenice o kojima je presuđeno mogu se odnositi na postojanje udruženog zločinačkog poduhvata, ponašanje njegovih učesnika osim optuženog, te mogu da obuhvataju činjenice vezane za ponašanje fizičkih počinitelja zločina za koje je optuženi, prema navodima, odgovoran.³⁹⁵ U ovom kontekstu, pretresna vijeća se, nakon što pregledaju spis predmeta u cjelini, mogu osloniti na činjenice o kojima je presuđeno kako bi utvrdila bazu zločina prilikom donošenja zaključaka u prilog osuđujućim presudama.³⁹⁶

(i) Incident 16.2 iz priloga B Optužnici

127. U vezi s incidentom 16.2 iz Priloga B Optužnici, Pretresno vijeće je konstatovalo sljedeće:

[U] večernjim satima 30. septembra 1992., policajci srpskog MUP-a iz SJB-a [Stanica javne bezbjednosti (dalje u tekstu: SJB)] Vlasenica došli [su] u logor Sušica i, po naređenju Maneta Đurića [(dalje u tekstu: Đurić)], odveli 140 do 150 zatočenika, nesrba, u četiri grupe. Kada su policajci MUP-a odveli posljednju grupu zatočenika, tu su bili prisutni i Srbi u vojnim uniformama.

³⁸⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 184, 185, 209, 210.

³⁸⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 158, 159, 180.

³⁹⁰ Mladićev žalbeni podnesak, par. 118, 160, 182.

³⁹¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 161-179.

³⁹² Mladićev žalbeni podnesak, par. 160, 182.

³⁹³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 183, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4216, 4232. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 118.

³⁹⁴ V. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 452, fn. 1189 i reference koje se tamo navode.

³⁹⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 452, fn. 1193; Odluka po žalbi na formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, par. 85; Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006., par. 52, 53.

³⁹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 452, fn. 1194 i reference koje se tamo navode.

Policajci MUP-a su ubili sve zatočenike. S obzirom na to da su u logoru Sušica bili zatočeni samo bosanski Muslimani, Pretresno vijeće konstatuje da su oni koji su ubijeni bili bosanski Muslimani.³⁹⁷

Prilikom donošenja konstatacija o ovom događaju, Pretresno vijeće je razmotrilo činjenice o kojima je presuđeno 1266 do 1268, kao i svjedočenja svjedoka RM-066 i Ewe Tabeau.³⁹⁸ Pretresno vijeće je, nadalje, utvrdilo da je taj incident predstavljao ubistvo, kako se tereti u tačkama 5 i 6 Optužnice.³⁹⁹

128. Mladić navodi da se Pretresno vijeće, kako bi došlo do svojih konstatacija o incidentu 16.2 iz Priloga B Optužnici, oslonilo na činjenice o kojima je presuđeno 1266 do 1268 i na dokaze tužilaštva.⁴⁰⁰ On tvrdi da dokazi tužilaštva nisu sami za sebe bili dovoljni da se utvrdi da su službenici MUP-a uzrokovali smrt žrtava u incidentu 16.2 iz Priloga B Optužnici.⁴⁰¹ Mladić dalje tvrdi da nije bio u mogućnosti da ospori činjenice o kojima je presuđeno 1266 do 1268 putem unakrsnog ispitivanja zato što dokazi tužilaštva nisu potkrijepili činjenice koje su dokazivale obilježja krivičnog djela.⁴⁰² Shodno tome, Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo time što se oslonilo isključivo na činjenice o kojima je presuđeno “koje nije bilo moguće osporiti” kako bi došlo do konstatacija u vezi s incidentom 16.2 iz Priloga B Optužnici.⁴⁰³ Mladić takođe upućuje na argumente koje je iznio u osnovi 2 svoje žalbe, da je za pobijanje činjenica o kojima je presuđeno nametnut nedopustivo visok standard.⁴⁰⁴

129. Tužilaštvo odgovara da je Pretresno vijeće ispravno razmotrilo činjenice o kojima je presuđeno kako bi utvrdilo bazu zločina sveobuhvatnog UZP-a i da Mladić ne pokazuje grešku u vezi s incidentom 16.2 iz Priloga B Optužnici.⁴⁰⁵ Ono tvrdi da ništa nije sprečavalo Mladića da izvede protivdokaze u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno, te [REDIGOVANO].⁴⁰⁶

130. Žalbeno vijeće napominje da je, prilikom donošenja svojih konstatacija u vezi s incidentom 16.2 iz Priloga B Optužnici, Pretresno vijeće uzelo u obzir sljedeće: (i) prema činjenici o kojoj je presuđeno 1266, dana 30. septembra 1992. u gradu Vlasenici održana je javna sahrana više od 20

³⁹⁷ Prvostepena presuda, par. 1773. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3051 (Prilog B (r)), 4190. Kako je navelo Pretresno vijeće, Đurić je bio načelnik SJB-a Vlasenica počev od 20. maja 1992. V. npr. Prvostepena presuda, par. 51, 520.

³⁹⁸ Prvostepena presuda, par. 1771-1773.

³⁹⁹ Prvostepena presuda, par. 3051 (Prilog B (r)), 3065.

⁴⁰⁰ Mladićev žalbeni podnesak, par. 164.

⁴⁰¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 164, 165.

⁴⁰² Mladićev žalbeni podnesak, par. 167.

⁴⁰³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 165, 168.

⁴⁰⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 118, 167, 169.

⁴⁰⁵ Odgovor tužilaštva, par. 46, 49, 50.

⁴⁰⁶ Odgovor tužilaštva, par. 49, 50. [REDIGOVANO]. Odgovor tužilaštva, par. 50, fn. 245, 246, gdje se upućuje na Mladićev završni podnesak, par. 1669, 1671-1674 (povjerljivo).

srpskih vojnika koje je iz zasjede ubila ABiH,⁴⁰⁷ (ii) prema činjenici o kojoj je presuđeno 1267, tokom noći, u logor Sušica autobusom su došla tri policajca MUP-a i izvela svih 140 do 150 zatvorenika u četiri grupe i ubila ih,⁴⁰⁸ i (iii) prema činjenici o kojoj je presuđeno 1268, o tom pokolju obaviješteni su članovi Kriznog štaba Vlasenica, koji nisu preduzeli nikakve druge mjere osim što su naredili raspuštanje logora i sakrivanje tragova.⁴⁰⁹

131. Prvenstveno na osnovu dokaza koje je iznio svjedok RM-066, Pretresno vijeće je dalje, između ostalog, navelo sljedeće: (i) nakon što je Manetu Đuriću iznesena zabrinutost u vezi s bezbjednošću zatočenika u logoru Sušica poslije sahrane koja je održana u Vlasenici 30. septembra 1992. i nakon što mu je preporučeno da se zatočenici prebace negdje drugdje “dok se situacija ne smiri”, Đurić “je obećao da će poslati vozila da se zatočenici premjeste”,⁴¹⁰ (ii) iste večeri, tri policajca MUP-a iz SJB-a Vlasenica – među kojima su bili jedan čovjek s nadimkom “Četnik”, jedan koji se prezivao Garić i Predrag Bastah – došli su u logor Sušica s Đurićevim naređenjem da se zatočenici uklone što je prije moguće,⁴¹¹ (iii) posljednja grupa zatočenika, koju su najvećim dijelom činili Muslimani mještani Vlasenice, ukrcana je u minibus u kojem je bilo i nekoliko Srba u vojnim i policijskim uniformama i taj su minibus policijskim automobilom pratili Četnik, Bastah i Garić;⁴¹² (iv) nakon što su policajci odveli posljednju grupu zatočenika, u logor je došla grupa vojnika i pitala gdje su Muslimani;⁴¹³ i (v) o tom pokolju obaviješteni su članovi Kriznog štaba Vlasenica, koji nisu preduzeli nikakve druge mjere osim što su naredili raspuštanje logora i sakrivanje tragova.⁴¹⁴

132. Podsjećajući na pravni navod gore,⁴¹⁵ Žalbeno vijeće smatra da je Pretresno vijeće postupilo u okviru svojih diskrecionih ovlaštenja kada se oslonilo na činjenice o kojima je presuđeno 1267 i 1268 da bi došlo do konstatacija u vezi s uklanjanjem i ubijanjem zatočenih bosanskih Muslimana od strane pripadnika MUP-a i Mladić nije uspio da pokaže nikakvu grešku s tim u vezi. Pored tih

⁴⁰⁷ Prvostepena presuda, par. 1772, fn. 7431. V. takođe Prva odluka u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno, par. 51(1); *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Zahtjev tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, 9. decembar 2011. (dalje u tekstu: Zahtjev tužilaštva u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno), Dodatak A, str. 473, 474.

⁴⁰⁸ Prvostepena presuda, par. 1772, fn. 7433, 7435. V. takođe Prva odluka u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno, par. 51(1); Zahtjev tužilaštva u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno, Dodatak A, str. 474.

⁴⁰⁹ Prvostepena presuda, par. 1772, fn. 7440. V. takođe Prva odluka u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno, par. 51(1); Zahtjev tužilaštva u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno, Dodatak A, str. 474.

⁴¹⁰ Prvostepena presuda, par. 1772, fn. 7432, gdje se upućuje na dokazni predmet P182 (povjerljivo), par. 126.

⁴¹¹ Prvostepena presuda, par. 1772, fn. 7434, gdje se upućuje na dokazni predmet P182 (povjerljivo), par. 128, T. 18 septembar 2012 str. 2528, 2529 (zatvorena sjednica).

⁴¹² Prvostepena presuda, par. 1772, fn. 7436-7438, gdje se upućuje na dokazne predmete P182 (povjerljivo), par. 132, 134, P197.

⁴¹³ Prvostepena presuda, par. 1772, fn. 7439, gdje se upućuje na dokazni predmet P182 (povjerljivo), par. 133.

⁴¹⁴ Prvostepena presuda, par. 1772, fn. 7441, gdje se upućuje na dokazni predmet P182 (povjerljivo), par. 135, 136, T. 17 septembar 2012 str. 2430, 2431, 2456 (zatvorena sjednica). V. takođe Prvostepena presuda, par. 4191.

činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno vijeće je prihvatilo izjavu i saslušalo svjedočenje svjedoka RM-066, koji je izjavio da [REDIGOVANO].⁴¹⁶ Žalbeno vijeće dalje primjećuje da je Pretresno vijeće razmotrilo svjedočenje svjedokinje Tabeau, kao i dokumentarne i forenzičke dokaze u vezi s osobama koje se vode kao nestale iz opštine Vlasenica.⁴¹⁷ Na osnovu toga, Mladićeva tvrdnja – da su dokazi tužilaštva na koje se Pretresno vijeće oslonilo nedovoljni da bi se uspostavila veza između smrti 140 do 150 zatočenika i počinitelja tog ubijanja – je neutemeljena.

133. Žalbeno vijeće takođe odbacuje Mladićev argument da mu je, s obzirom na to da dokazi tužilaštva nisu potkrijepili činjenice o kojima je presuđeno, bilo onemogućeno da ih ospori putem unakrsnog ispitivanja.⁴¹⁸ S tim u vezi, Žalbeno vijeće napominje da [REDIGOVANO].⁴¹⁹

134. Žalbeno vijeće je odbacilo Mladićevu tvrdnju da je teret koji je nametnut za pobijanje činjenica o kojima je presuđeno nedopustivo visok ili da je Pretresno vijeće prebacilo teret dokazivanja time što je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na ponašanje njegovih neposredno potčinjenih.⁴²⁰ Žalbeno vijeće podsjeća da formalno primanje na znanje neke činjenice o kojoj je presuđeno služi samo za to da se tužilaštvo oslobodi svog prvobitnog tereta izvođenja dokaza o datom pitanju, a da odbrana može dotično pitanje osporiti izvođenjem pouzdanih i vjerodostojnih dokaza o suprotnom.⁴²¹ Ništa nije sprečavalo Mladića da iznese dokaze kako bi pobio činjenice o kojima je presuđeno 1266 do 1268. Pored toga, čini se da Mladić na suđenju nije osporio činjenice koje se odnose na incident 16.2 iz Priloga B Optužnici ili na svjedočenje svjedoka RM-066. Zapravo, oslanjajući se na svjedočenje svjedoka RM-066, Mladić je iznio argument da je lišavanje života 140 do 150 zatočenika počinila srpska policija, koja nije bila pod efektivnom kontrolom VRS-a ni pod njegovom nadležnošću, te da se ono ne može pripisati njemu s obzirom na odsustvo *actus reusa* ili *mens rea*.⁴²²

135. S obzirom na gore navedeno, Mladić nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće pogriješilo tako što se isključivo oslonilo na činjenice o kojima je presuđeno “koje nije bilo moguće osporiti” kako bi došlo do konstatacija o incidentu 16.2 iz Priloga B Optužnici.

⁴¹⁵ V. gore, par. 126.

⁴¹⁶ V. dokazni predmet P182 (povjerljivo), par. 120, 128-136; T. 17. septembar 2012., str. 2428-2432, 2455-2457 (zatvorena sjednica); T. 18. septembar 2012., str. 2528, 2529 (zatvorena sjednica).

⁴¹⁷ V. Prvostepena presuda, par. 1771, fn. 7430.

⁴¹⁸ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 166, 167, 181.

⁴¹⁹ V. T. 17. septembar 2012., str. 2455-2457 (zatvorena sjednica); T. 18. septembar 2012., str. 2528, 2529 (zatvorena sjednica).

⁴²⁰ V. gore, odjeljak III.A.2(a)(ii); Mladićev žalbeni podnesak, par. 118, 167, 169.

⁴²¹ V. Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006., par. 42, 49; Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 29. maja 2009., par. 13, 14; Odluka u predmetu *D. Milošević* od 26. juna 2007., par. 16, 17.

(ii) Incident 10.2 iz priloga B Optužnici

136. U vezi s incidentom 10.2 iz Priloga B Optužnici, Pretresno vijeće je konstatovalo

da su 14. juna 1992. najmanje 52 zatočenika iz cisterni za naftu u blizini kasarne u Rajlovcu bila prisiljena da uđu u autobus, koji je vozio jedan Srbin zvani Žuti, vozač Jovana Tintora. U autobusu su se nalazila dva stražara i Pretresno vijeće na osnovu dokaza Elvira Jahića, koji ih je opisao kao pripadnike "srpskih vojno-policijskih snaga", konstatuje da su oni bili pripadnici vojne policije VRS-a. U pratnji autobusa su bila četiri vozila. Žuti je autobus zaustavio nedaleko sela Sokoline, u blizini Srednjeg, a onda su on i ta dva vojna policajca izašli iz autobusa. Neposredno zatim, napali su autobus vatrom iz automatskog oružja, ručnim bombama i zoljama, a zatočenici koji su pokušali pobjeći ubijeni su iz vatrenog oružja. Neki zatočenici preživjeli su pucnjavu. Nekoliko minuta kasnije, došlo je jedno od vozila koja su bila u pratnji autobusa. Iz njega je izašao vozač, ušao u autobus i iz automatske puške otvorio vatru na mrtva tijela i preživjele. Bacio je dvije ručne bombe i otišao. Ukupno je ubijeno najmanje 47 zatočenika, od kojih je 38 nađeno u masovnoj grobnici. Od tog broja, 26 je pronađeno u civilnoj odjeći. Na osnovu dokaza svjedoka RM-145 [...], Pretresno vijeće konstatuje da su sva 52 zatočenika bila bosanski Muslimani.⁴²³

Prilikom donošenja ove konstatacije, Pretresno vijeće je razmotrilo činjenicu o kojoj je presuđeno 1229, kao i svjedočenja svjedoka Elvira Jahića, RM-145 i Ewe Tabeau.⁴²⁴ Pretresno vijeće je, nadalje, utvrdilo da taj incident predstavlja ubistvo, kako se tereti u tačkama 5 i 6 Optužnice.⁴²⁵

137. Mladić napominje da se Pretresno vijeće, kako bi došlo do konstatacije u vezi s incidentom 10.2 iz Priloga B Optužnici da su najmanje 47 od tih 52 zatočenika ubili pripadnici VRS-a, oslonilo na činjenicu o kojoj je presuđeno 1229 koja je "utvrdila dio uslova vezanih za obilježja krivičnog djela".⁴²⁶ Mladić tvrdi da su, u vezi ovim incidentom iz priloga Optužnici, Pretresnom vijeću takođe predloženi dokazi svjedoka Jahića i RM-145, koje on nije mogao da ospori zbog toga što su prihvaćeni na osnovu pravila 92bis Pravilnika MKSJ-a.⁴²⁷ On takođe ponavlja da je teret za pobijanje činjenica o kojima je presuđeno "nedopustivo visok".⁴²⁸ Shodno tome, Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo time što se oslonilo na činjenice o kojima je presuđeno "koje nije bilo moguće osporiti" da bi utvrdilo obilježja krivičnog djela.⁴²⁹

138. Tužilaštvo odgovara da je Pretresno vijeće pravilno razmotrilo činjenice o kojima je presuđeno i dokaze na osnovu pravila 92bis da bi utvrdilo bazu zločina sveobuhvatnog UZP-a i da

⁴²² V. Mladićev završni podnesak, par. 61, 122, 123, 125, 130, 1669, 1671-1674, fn. 179, 180, 182, 183, 186, 187, 193, 205-207.

⁴²³ Prvostepena presuda, par. 974. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3051 (Prilog B (i)).

⁴²⁴ Prvostepena presuda, par. 969-974.

⁴²⁵ Prvostepena presuda, par. 3051 (Prilog B (i)), 3065.

⁴²⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 171.

⁴²⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 171, 172. S tim u vezi, Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće zloupotrijebilo svoja diskreciona ovlaštenja time što se oslonilo samo na neprovjerene pismene dokaze na osnovu pravila 92bis da bi potkrijepilo činjenicu o kojoj je presuđeno 1229 i utvrdilo ponašanje njegovih neposredno potčinjenih. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 174-180, gdje se, između ostalog, upućuje na Odluku u predmetu *Galić* od 7. juna 2002., par. 14-16.

⁴²⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 170, 172, 173, 181.

Mladić ne pokazuje nikakvu grešku u vezi s incidentom 10.2 iz Priloga B Optužnici.⁴³⁰ Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće postupilo u okviru svojih diskrecionih ovlaštenja kada je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na djela i ponašanje osoba koje su bile potčinjene optuženom, neposredno ili posredno, te kada se oslonilo na činjenice o kojima je presuđeno same za sebe ili u kombinaciji s dokazima na osnovu pravila 92bis prilikom donošenja konstatacija o bazi zločina incidenta.⁴³¹ Tužilaštvo dalje tvrdi da, u svakom slučaju, Mladić pogrešno tvrdi da nije mogao osporiti ili unakrsno ispitati dokaze koji potkrepljuju činjenicu o kojoj je presuđeno 1229, s obzirom na to da je on svjedoka RM-145, čiji su dokazi uvršteni u spis na osnovu pravila 92ter Pravilnika MKSJ-a, unakrsno ispitao o događajima koji se odnose na tu činjenicu o kojoj je presuđeno.⁴³²

139. U vezi s Mladićevom tvrdnjom da činjenicu o kojoj je presuđeno 1229 “nije bilo moguće osporiti” zato što nije mogao unakrsno ispitati dokaze na osnovu pravila 92bis koji su izvedeni u prilog toj činjenici, Žalbeno vijeće, podsjećajući na pravo u vezi s korištenjem činjenica o kojima je presuđeno, smatra da je Pretresno vijeće postupilo u okviru svojih diskrecionih ovlaštenja kada se oslonilo na činjenicu o kojoj je presuđeno 1229 kako bi konstatovalo da su pripadnici policije VRS-a ubili barem 47 zatočenika iz cisterni za naftu u blizini kasarne u Rajlovcu u Sokolini i da Mladić nije pokazao nikakvu grešku s tim u vezi. Žalbeno vijeće smatra, nadalje, da Mladić u svom argumentu ne uvažava da se činjenice o kojima je presuđeno koje su prihvaćene na osnovu pravila 94(B) Pravilnika MKSJ-a ne mogu izjednačiti s neprovjerenim dokazima prihvaćenim na osnovu pravila 92bis Pravilnika MKSJ-a.⁴³³ Pored toga, Žalbeno vijeće pretpostavlja da se ovaj argument odnosi na dokaze svjedoka Jahića, čija je izjava prihvaćena na osnovu pravila 92bis Pravilnika MKSJ-a.⁴³⁴ Međutim, u tom se argumentu zanemaruje činjenica da je Mladić unakrsno ispitao svjedoka RM-145, koji je takođe iznio potkrepljujuće dokaze o napadu od 14. juna 1992. i čije je svjedočenje Pretresno vijeće uzelo u obzir prilikom donošenja svojih konstatacija.⁴³⁵ Uz to, pregled Mladićevog završnog podneska pokazuje da Mladić nije osporio da se događaji od 14. juna 1992.

⁴²⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 173.

⁴³⁰ Odgovor tužilaštva, par. 46, 51, 52.

⁴³¹ Odgovor tužilaštva, par. 47, 48, 52. Tužilaštvo tvrdi da, u svakom slučaju, dotični počinioци nisu bili osobe koje su Mladiću bile neposredno potčinjene. Odgovor tužilaštva, par. 47.

⁴³² Odgovor tužilaštva, par. 52.

⁴³³ V. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 452, fn. 1189 i reference koje se tamo navode. Formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno ne dovodi do toga da te činjenice “nije moguće osporiti” i pretresna vijeća se mogu razumno osloniti na činjenice o kojima je presuđeno kao na dokaz o činjenicama koji se između ostalog, odnosi, na ponašanje fizičkih izvršilaca zločina za koje se tereti neka optužena osoba. V. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 452, fn. 1193; Odluka po žalbi na formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, par. 85; Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006., par. 52, 53.

⁴³⁴ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po dvadeset i osmom zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza na osnovu pravila 92bis, 2. decembar 2013., str. 8.

jesu desili niti je osporio vjerodostojnost svjedočenja svjedoka RM-145.⁴³⁶ Zapravo, Mladić je na suđenju jednostavno tvrdio da ni VRS ni on nisu rukovodili i komandovali fizičkim izvršiocima u tom događaju.⁴³⁷

140. Pored toga, Žalbeno vijeće podsjeća da je odbacilo Mladićeve argumente da je teret koji je nametnut za pobijanje činjenica o kojima je presuđeno nedopustivo visok i da je Pretresno vijeće prebacilo teret dokazivanja time što je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na ponašanje njegovih neposredno potčinjenih.⁴³⁸ Žalbeno vijeće ponavlja da formalno primanje na znanje neke činjenice o kojoj je presuđeno služi samo za to da se tužilaštvo oslobodi svog prvobitnog tereta izvođenja dokaza o datom pitanju, a da odbrana može izvesti pouzdane i vjerodostojne dokaze o suprotnom.⁴³⁹ Kao i kod incidenta 16.2 iz Priloga B Optužnici, ništa nije sprečavalo Mladića da iznese dokaze kako bi pobio činjenicu o kojoj je presuđeno 1229 u vezi s incidentom 10.2 iz Priloga B Optužnici. Nema nikakve naznake da je on iznio takve dokaze.

141. S obzirom na gore navedeno, Mladić nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće prilikom donošenja konstatacija o incidentu 10.2 iz Priloga B Optužnici pogriješilo time što se oslonilo na činjenicu o kojoj je presuđeno “koju nije bilo moguće osporiti”.

(iii) Drugi incidenti iz priloga Optužnici

142. Mladić tvrdi da je, slično kao kod incidenata 10.2 i 16.2 iz Priloga B Optužnici, Pretresno vijeće takođe primijenilo “nepravilan pristup dokazima” u vezi s 13 drugih incidenata iz priloga Optužnici i pet poglavlja Prvostepene presude.⁴⁴⁰ Kako navodi Mladić, to obuhvata incidente 4.4, 6.4, 6.6, 6.7, 7.2, 7.4 i 7.5 iz Priloga A, incidente 1.1, 1.2, 10.1, 13.3 i 13.4 iz Priloga B, te incident 6.1 iz Priloga C Optužnici, kao i poglavlja 4.2.4, 4.3.6, 4.5.5, 4.5.6 i 4.8.7 Prvostepene presude.⁴⁴¹ On tvrdi da je taj pristup primjenjivan sistematski prilikom utvrđivanja baze zločina za sveobuhvatni UZP.⁴⁴²

⁴³⁵ T. 26. septembar 2012., str. 3068, 3080-3087.

⁴³⁶ Mladićev završni podnesak, par. 1372-1377.

⁴³⁷ Mladićev završni podnesak, par. 1372, 1377.

⁴³⁸ V. gore, odjeljak III.A.2(a); Mladićev žalbeni podnesak, par. 118, 167, 169.

⁴³⁹ V. Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006., par. 42, 49; Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 29. maja 2009., par. 13, 14; Odluka u predmetu *D. Milošević* od 26. juna 2007., par. 16, 17.

⁴⁴⁰ Mladićev žalbeni podnesak, par. 160, 182.

⁴⁴¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 160.

⁴⁴² Mladićev žalbeni podnesak, par. 182.

143. Tužilaštvo odgovara da Mladić u svom osporavanju tih 13 drugih incidenata, koje se svodi na jednu jedinu rečenicu u njegovom žalbenom podnesku, nije identifikovao nikakvu grešku i da bi se to osporavanje trebalo odbiti bez razmatranja.⁴⁴³

144. Žalbeno vijeće primjećuje da, s tim u vezi, Mladić samo nabroja incidente iz priloga Optužnici i poglavlja Prvostepene presude, a da pritom ni ne pokušava da potkrijepi svoj navod o “nepravilnom pristupu dokazima”.⁴⁴⁴ Shodno tome, Mladić nije iznio svoj teret dokazivanja u žalbenom postupku⁴⁴⁵ i njegovi argumenti u vezi s ovim se odbacuju.

(iv) Zaključak

145. U svjetlu gore navedenih faktora, Žalbeno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće napravilo bilo kakvu grešku u svom pristupu time što se oslonilo na činjenice o kojima je presuđeno prilikom donošenja konstatacija o krivičnim djelima u osnovi sveobuhvatnog UZP-a.

(b) Ocjena oslobađajućih dokaza u vezi s Mladićevim učešćem u sveobuhvatnom UZP-u

146. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je konstatovalo da je on bio učesnik sveobuhvatnog UZP-a time što je zanemarilo ili pripisalo nedovoljnu težinu neposrednim i oslobađajućim dokazima o tome da je on postupao suprotno zajedničkom zločinačkom cilju tog udruženog zločinačkog poduhvata.⁴⁴⁶ On ukazuje na dokaze o svom “pozitivnom stavu i ponašanju” prema civilima, bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima,⁴⁴⁷ uključujući: (i) dokaze o tome da je zbrinjavao nesrpske civile tokom sukoba,⁴⁴⁸ kao i dokaze o tome da su oni tokom sukoba ostali u svojim opštinama⁴⁴⁹ i da im je bio omogućen izbor da odu iz svojih sela ili da ostanu u njima;⁴⁵⁰ (ii) dokaze o tome da je izvijestio Karadžića i ministra unutrašnjih poslova o svojim bojaznima u vezi s činjenjem zločina nad nesrbima od strane “snaga MUP-a”, te da je pozvao da se preduzmu odlučne radnje;⁴⁵¹ i (iii) izvode iz svojih vojnih bilježnica koji sadrže neposredne dokaze

⁴⁴³ Odgovor tužilaštva, par. 48.

⁴⁴⁴ Mladićev žalbeni podnesak, par. 160, fn. 229-238, 240, 241, 243-248.

⁴⁴⁵ V. gore, odjeljak II.

⁴⁴⁶ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 136, 186, 197-202, 208. V. takođe Mladićeva replika, par. 42.

⁴⁴⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 198.

⁴⁴⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 198, 200, fn. 280, 289, 290.

⁴⁴⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 198, 199, fn. 281, 282, 284, 285.

⁴⁵⁰ Mladićev žalbeni podnesak, par. 200, fn. 287, 288, 291.

⁴⁵¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 199, fn. 286.

o ograničenjima na koja je nailazio u Opštinama i zaštiti koju je namjeravao pružiti nesrbima.⁴⁵² Žalbeno vijeće će te argumente razmotriti redom.

(i) Dokazi o zbrinjavanju civila nesrba

147. Mladić tvrdi da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu ili ikakvu težinu dokazima o njegovom pozitivnom stavu i ponašanju prema civilima, bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, putem njegovih “usklađenih napora da zbrine civile” i mjera koje su bile preduzimane tokom sukoba kako bi se seljanima, bosanskim Muslimanima, pružila bezbjednost.⁴⁵³ U prilog toj tvrdnji, on ukazuje na zapisnik s jedne sjednice Skupštine opštine Pale,⁴⁵⁴ kao i na svjedočenja svjedoka Branka Basare,⁴⁵⁵ Safeta Gagule,⁴⁵⁶ RM-802⁴⁵⁷ i Svete Veselinovića.⁴⁵⁸

148. Mladić dalje tvrdi da Pretresno vijeće nije u svoje obrazloženje uključilo svjedočenja svjedoka Slavka Mijanovića,⁴⁵⁹ Mileta Ujića⁴⁶⁰ i Elvedina Pašića⁴⁶¹ – u kojima se navodi da su nesrbi ostali u svojim opštinama tokom sukoba.⁴⁶² On takođe tvrdi da je Pretresno vijeće pogrešno konstatovalo da je svjedočenje svjedoka Vinka Nikolića o tome da je više od 8.000 bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata nastavilo da živi u opštini Sanski Most nepouzđano, te da nije pridalo dovoljnu težinu objašnjenju koje je taj svjedok dao tokom unakrsnog ispitivanja, da je u opštini ostalo više od 4.400 bosanskih Muslimana.⁴⁶³ Mladić iznosi argument da Pretresno vijeće, isto tako, nije dalo analizu dokazne vrijednosti svjedočenja svjedoka RM-009, da su bosanski Muslimani “odlazili slobodno iz svojih sela”,⁴⁶⁴ i svjedoka Dragiše Masala, da je Mladić ulagao usklađene napore kako bi se civilima dao izbor da ostanu u opštinama ili da odu iz njih, a

⁴⁵² Mladićev žalbeni podnesak, par. 202.

⁴⁵³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 198, 200.

⁴⁵⁴ Mladićev žalbeni podnesak, par. 198, fn. 280, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1014, dokazni predmet P3972.

⁴⁵⁵ Mladićev žalbeni podnesak, par. 198, fn. 280, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1619, 1692, dokazni predmet D1031, par. 48.

⁴⁵⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 198, fn. 280, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1753, dokazni predmet P2525, str. 5.

⁴⁵⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 200, fn. 289, gdje se upućuje na dokazni predmet P439 (zapečaćeno), par. 64.

⁴⁵⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 200, fn. 290, gdje se upućuje na dokazni predmet D770, par. 16, 17.

⁴⁵⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 198, fn. 281, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet D799.

⁴⁶⁰ Mladićev žalbeni podnesak, par. 198, fn. 281, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet D691.

⁴⁶¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 198, fn. 281, gdje se, između ostalog, upućuje na T. 9. juli 2012., str. 555, 556. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 198, fn. 282, 283, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 948, 952, 960.

⁴⁶² Mladićev žalbeni podnesak, par. 198.

⁴⁶³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 199, fn. 284, 285, gdje se upućuje na dokazni predmet D892, T. 5. februar 2015., str. 31279, 31280, Prvostepena presuda, par. 1716, 1720.

⁴⁶⁴ Mladićev žalbeni podnesak, par. 200, fn. 288, gdje se upućuje na dokazni predmet P843 (zapečaćeno), par. 61. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 200, fn. 287, gdje se upućuje na dokazni predmet P854, str. 5.

nenoružanim civilima dozvolilo da obrađuju zemlju i primaju humanitarnu pomoć.⁴⁶⁵ Kako navodi Mladić, Pretresno vijeće nije uzelo te dokaze u obzir kada je donosilo svoje konstatacije.⁴⁶⁶

149. Tužilaštvo odgovara da Mladić nije djelovao kako bi zaštitio nesrbe, da ponavlja argumente koji nisu bili uspješni na suđenju, a da pritom ne pokazuje nikakvu grešku, te da je Pretresno vijeće izričito razmotrilo dokaze na koje on ukazuje u svom žalbenom podnesku.⁴⁶⁷ U vezi s navodnim dobrovoljnim odlaskom nesrba, tužilaštvo odgovara da Mladić zanemaruje to da je Pretresno vijeće izričito odbacilo taj argument na suđenju, te da se oni koji su zatražili da odu više nikad nisu vratili, što iz straha, što zbog toga što su im domovi spaljeni.⁴⁶⁸ Tužilaštvo dalje tvrdi da je Pretresno vijeće razumno zaključilo da svjedočenje svjedoka Vinka Nikolića nije u dovoljnoj mjeri pouzdano da bi pobilo činjenicu o kojoj je presuđeno da su do kraja 1992. skoro svi bosanski Muslimani napustili Sanski Most, zato što je taj svjedok priznao da su njegove procjene bez ikakve osnove.⁴⁶⁹ Kako navodi tužilaštvo, Mladićeve neargumentovane tvrdnje da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu dijelovima navodno “oslobađajućih dokaza” iziskuju odbijanje bez razmatranja.⁴⁷⁰

150. Mladić replicira da tužilaštvo ne odgovara direktno na njegove tvrdnje i da nije uspjelo da pobije njegove argumente da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu određenim dokazima.⁴⁷¹

151. U vezi s Mladićevom tvrdnjom da je on uložio usklađene napore kako bi zbrinuo nesrpske civile,⁴⁷² Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće izričito razmotrilo dokaze na koje Mladić upućuje u žalbi. Konkretno, Pretresno vijeće je imalo u vidu: (i) relevantni zapisnik sjednice Skupštine opštine Pale u kojem se navodi da će SJB Pale garantovati sigurnost nesrpskih civila;⁴⁷³ (ii) svjedočenje svjedoka Basare da su pripadnici njegove brigade u VRS-u štitili civile u muslimanskim selima u opštini Sanski Most;⁴⁷⁴ (iii) izjavu svjedoka Gagule da je, iako su srpski predstavnici u Knežini, opština Sokolac, rekli da će štititi muslimanske civile, mnogo Muslimana

⁴⁶⁵ Mladićev žalbeni podnesak, par. 200, fn. 291, gdje se upućuje na dokazni predmet D942, par. 15.

⁴⁶⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 200, fn. 292, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 960, 1720.

⁴⁶⁷ V. Odgovor tužilaštva, par. 54-58. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 96, 97.

⁴⁶⁸ Odgovor tužilaštva, par. 60.

⁴⁶⁹ Odgovor tužilaštva, par. 58, fn. 282, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1720.

⁴⁷⁰ Odgovor tužilaštva, par. 53, 54. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 96, 97.

⁴⁷¹ V. Mladićeva replika, par. 40-42.

⁴⁷² V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 198, 200.

⁴⁷³ Prvostepena presuda, par. 1007, 1014, gdje se upućuje na dokazni predmet P3972. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 198, fn. 280, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1014, dokazni predmet P3972.

⁴⁷⁴ Prvostepena presuda, par. 1617, 1619, 1692, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet D1031, par. 36-38, 48, 49, T. 21. april 2015., str. 34494-34496, T. 22. april 2015., str. 34562. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 198, fn. 280, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1619, 1692, dokazni predmet D1031, par. 48.

otišlo iz tog sela drugom polovinom maja 1992., a znatan broj njih krajem juna 1992.,⁴⁷⁵ (iv) svjedočenje svjedoka RM-802 da su političke vlasti bosanskih Srba izvršile pripreme za zbrinjavanje civilnog stanovništva tako što su obezbijedile autobuse za transport žena, djece i starijih ljudi iz Večića, opština Kotor-Varoš;⁴⁷⁶ i (v) svjedočenje svjedoka Veselinovića u vezi s postupanjem prema izbjeglicama i bosanskim Muslimanima u opštini Rogatica.⁴⁷⁷

152. Pretresno vijeće je, međutim, konstatovalo u vezi sa: (i) opštinom Pale, da je krajem juna i početkom jula 1992. preko 2.000 bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata otišlo iz te opštine u konvojima u čijoj su pratnji bili pripadnici SJB-a Pale;⁴⁷⁸ (ii) opštinom Sanski Most, da svjedočenje svjedoka Basare nije vjerodostojno ni uvjerljivo, u svjetlu “velike količine pouzdanih dokaza” koji pokazuju da je VRS učestvovao u premještanjima i evakuacijama, te da je izvodio napade i kampanje granatiranja kako bi “očistio” većinski muslimanska sela i zaseoke;⁴⁷⁹ (iii) opštinom Sokolac, da su bosanski Muslimani iz, između ostalog, Knežine, bježali iz svojih domova počev od 12. maja 1992. nadalje zbog prijetnji nasiljem koju su osjećali, kao i zbog nedostatka zaštite od strane opštinskih vlasti;⁴⁸⁰ (iv) opštinom Kotor-Varoš, da su od juna do novembra 1992., između ostalih, pripadnici VRS-a, MUP-a i Kriznog štaba Kotor-Varoš, konvojima iselili velike dijelove nesrpskog stanovništva, uključujući stanovništvo Večića, i da to iseljavanje nije bilo na dobrovoljnoj osnovi;⁴⁸¹ i (v) opštinom Rogatica, da su hiljade Muslimana na nedobrovoljnoj osnovi

⁴⁷⁵ Prvostepena presuda, par. 1753, gdje se upućuje na dokazni predmet P2525, str. 2, 3, 5. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 198, fn. 280, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1753, dokazni predmet P2525, str. 5.

⁴⁷⁶ V. Prvostepena presuda, par. 948, 958, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet P439 (zapečaćeno), par. 58-60, 64, T. 5. novembar 2012., str. 4532 (djelimično zatvorena sjednica), T. 6. novembar 2012., str. 4615-4622 (djelimično zatvorena sjednica), 4627 (djelimično zatvorena sjednica). V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 200, fn. 289, gdje se upućuje na dokazni predmet P439 (zapečaćeno), par. 64. Pretresno vijeće je smatralo, na osnovu svjedočenja svjedoka RM-802, da su, od 120.000 nesrba koji su prošli pored komandnog mjesta VRS-a, “neki [...] bili fizički natjerani da odu, dok su se neki prijavili za odlazak zbog nepodnošljivih uslova života”, “[n]eki [...] silom protjerani iz svojih domova”, a drugi “su bili primorani da odu jer su na radiju puštane samo srpske pjesme, na dokumentima su bili samo srpski pečati, a rukovodioci su otpušteni s posla i upućivani na poslove čistača”. V. Prvostepena presuda, par. 959, gdje se upućuje na dokazni predmet P439 (zapečaćeno), par. 32.

⁴⁷⁷ Prvostepena presuda, par. 1560, fn. 6605, gdje se upućuje na dokazni predmet D770, par. 16. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 200, fn. 290, gdje se upućuje na dokazni predmet D770, par. 16, 17. Žalbeno vijeće napominje da se paragraf 17 dokaznog predmeta D770 odnosi na ulogu Srpske demokratske stranke tokom rata, a ne na pomoć izbjeglicama.

⁴⁷⁸ Prvostepena presuda, par. 1016. V. takođe Prvostepena presuda, par. 1004-1015.

⁴⁷⁹ Prvostepena presuda, par. 1625, 1723, fn. 7288. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 1691-1717.

⁴⁸⁰ Prvostepena presuda, par. 1754. V. takođe Prvostepena presuda, par. 1752, 1753.

⁴⁸¹ Prvostepena presuda, par. 959, 960, 3122(g), 3147. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 948-959. Žalbeno vijeće smatra da Mladić u svom selektivnom korištenju dokaznog predmeta P439 zanemaruje aspekte koji potkrepljuju konstataciju Pretresnog vijeća da su nesrpske civile iz Kotor-Varoša protjerale srpske snage. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 200, fn. 289, gdje se upućuje na dokazni predmet P439 (zapečaćeno), par. 64. Kao što se navodi gore, dokazni predmet P439 i izjava svjedoka RM-802 pokazuju da su nesrbi bili fizički prisiljeni da odu ili da su se osjećali pod pritiskom da odu zbog nepodnošljivih uslova. V. Prvostepena presuda, par. 959, gdje se upućuje na dokazni predmet P439 (zapečaćeno), par. 32.

otišle iz te opštine počev od maja 1992. iz straha uzrokovanog prijetnjama nasiljem, te da su počiniooci tog raseljavanja bili pripadnici VRS-a.⁴⁸²

153. Žalbno vijeće dalje primjećuje da se dijelovi svjedočenja svjedoka Veselinovića na koje ukazuje Mladić odnose na napore koje su srpske opštinske vlasti preduzimale kako bi zaštitile isključivo srpske izbjeglice,⁴⁸³ a ne nesrbe. Nakon što je pregledalo gore navedene dokaze na koje se poziva Mladić, Žalbno vijeće zapaža da se nijedan od njih ne odnosi na njegove lične postupke niti pokazuje njegove napore u cilju zbrinjavanja ili bezbjednosti civila, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata. Žalbno vijeće, stoga, konstatuje da Mladićevi površni argumenti ne potkrepljuju njegovu tvrdnju da je Pretresno vijeće pogriješilo time što nije pridalo dovoljnu težinu dokazima o tome da je zbrinjavao nesrbe.

154. Žalbno vijeće će sada razmotriti Mladićeve argumente da Pretresno vijeće nije u svoje obrazloženje uključilo dokaze o tome da su nesrbi ostali u svojim opštinama tokom sukoba i da je on ulagao usklađene napore da se civilima pruži izbor da ostanu ili odu.⁴⁸⁴ Mladić tvrdi da Pretresno vijeće nije uključilo dokazni predmet D799, izjavu svjedoka Mijanovića, u svoju analizu o konstatacijama u vezi s opštinom Ilidža.⁴⁸⁵ Pregled Prvostepene presude ukazuje na to da je Pretresno vijeće izričito uputilo na dokazni predmet D799 i rezimiralo izjavu svjedoka Mijanovića da, između ostalog, srpske vlasti u opštini Ilidža nisu protjerivale nesrbe.⁴⁸⁶ Pretresno vijeće je konstatovalo da mu, osim jednog konkretnog incidenta,⁴⁸⁷ nisu predloženi nikakvi dokazi “koji ukazuju na to da su ti stanovnici [na Ilidži] bili prisilno premješteni”.⁴⁸⁸ S obzirom na ovu konstataciju, Žalbno vijeće smatra da nije bilo potrebe da Pretresno vijeće dalje raspravlja o dokaznom predmetu D799 i Mladić ne pokazuje nikakvu grešku s tim u vezi.

155. U vezi s navodnim propustom Pretresnog vijeća da u svom obrazloženju raspravlja o dokaznom predmetu D691, izjavi svjedoka Ujića da su nesrbi tokom sukoba ostali u opštini

⁴⁸² V. npr. Prvostepena presuda, par. 1554-1585, 3122(k), 3151, 3183.

⁴⁸³ Pregled relevantnih dijelova dokaznog predmeta D770 pokazuje, između ostalog, sljedeće: (i) u maju 1992., zbog sve veće nesigurnosti u opštini Rogatica i pucnjave na ulicama, i Srbi i Muslimani su odlazili iz grada i selili se u predgrađa ili još dalje odatle; i (ii) srpske opštinske vlasti organizovale su transport srpskih porodica u Srbiju u cilju njihove sigurnosti, primale srpske izbjeglice s drugih područja, te smještale izbjeglice u napuštenim muslimanskim i srpskim domovima na kontrolisan i organizovan način. V. dokazni predmet D770, par. 15, 16.

⁴⁸⁴ Mladićev žalbeni podnesak, par. 198-200.

⁴⁸⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 198, fn. 281-283, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet D799, par. 6, Prvostepena presuda, par. 746, 748.

⁴⁸⁶ Prvostepena presuda, par. 746, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet D799, par. 6.

⁴⁸⁷ Pretresno vijeće je na kraju konstatovalo, na osnovu svjedočenja svjedoka RM-104, da je jedna porodica bosanskih Muslimana napustila opštinu Ilidža i otišla u Sarajevo nakon što je jedan pripadnik Belih orlova prijetio da će pobiti članove te porodice ukoliko se ne povinuju ultimatumu da odu iz opštine ili ne uzmu oružje i ne postanu lojalni srpskim vlastima. Pretresno vijeće je konstatovalo da taj jedan incident u opštini Ilidža predstavlja prisilno premještanje, kako se tereti u tački 8 Optužnice. V. Prvostepena presuda, par. 747-749, 3122(d), 3144, 3183.

Rogatica,⁴⁸⁹ Žalbeno vijeće primjećuje da se paragrafi Prvostepene presude koje Mladić s tim u vezi osporava ne odnose na Rogaticu, nego na druge opštine, konkretno, na opštine Ilidža i Kotor-Varoš.⁴⁹⁰ Mladić ne identifikuje nijedan razlog iz kojeg je Pretresno vijeće trebalo da razmotri taj dokaz prilikom razmatranja zločina u drugim opštinama i ne pokazuje nikakvu grešku u tom pogledu. Žalbeno vijeće napominje da je Pretresno vijeće, u svakom slučaju, izričito uputilo na dokaze svjedoka Ujića, uključujući dokazni predmet D691, u vezi s događajima u opštini Rogatica.⁴⁹¹

156. Žalbeno vijeće se isto tako nije uvjerilo u Mladićevu tvrdnju da je Pretresno vijeće pogriješilo time što u svoju analizu nije uključilo svjedočenje svjedoka Pašića da su nesrbi tokom sukoba ostali u opštini Kotor-Varoš.⁴⁹² Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće izričito razmotrilo relevantne dijelove svjedočenja svjedoka Pašića u vezi s bjekstvom 50 do 70 bosanskih Muslimana iz sela Hrvaćani sredinom 1992. godine i sudbinom onih koji su ostali.⁴⁹³ Pretresno vijeće je konstatovalo, na osnovu cjelokupnih dokaza, da su u periodu od juna do novembra 1992., između ostalih, pripadnici VRS-a, MUP-a i Kriznog štaba Kotor-Varoš, prisilno raselili velike dijelove nesrpskog stanovništva opštine Kotor-Varoš.⁴⁹⁴ Postupivši tako, Pretresno vijeće je izričito podsjetilo na svjedočenje svjedoka Pašića da je “grupa od 50 do 70 Muslimana” naišla na srpske vojnike, koji su toj grupi rekli “da za njih nema ništa u Hrvaćanima i da idu u Tursku”.⁴⁹⁵ Mladić jednostavno izdvaja dijelove iskaza svjedoka Pašića koji idu prilog njegovom stavu i zanemaruje ostatak svjedočenja tog svjedoka i konstatacije Pretresnog vijeća u vezi s događajima u opštini Kotor-Varoš. Shodno tome, njegovi argumenti ne pokazuju nikakvu grešku u ocjeni svjedočenja svjedoka Pašića od strane Pretresnog vijeća ni u konstataciji Pretresnog vijeća da su nesrbi odlazili iz opštine, ali ne na dobrovoljnoj osnovi.

⁴⁸⁸ Prvostepena presuda, par. 748.

⁴⁸⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 198, fn. 281, 283, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet D691, par. 35.

⁴⁹⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 198, fn. 283, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 748 (opština Ilidža), 960 (opština Kotor-Varoš).

⁴⁹¹ V. npr. Prvostepena presuda, par. 1555, gdje se upućuje na dokazni predmet D691, par. 35, T. 16. oktobar 2014., str. 26895, 26896.

⁴⁹² V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 198, fn. 281-283, gdje se, između ostalog, upućuje na T. 9. juli 2012., str. 555, 556, Prvostepena presuda, par. 948, 952, 960.

⁴⁹³ Pretresno vijeće je, shodno iskazu svjedoka Pašića, primilo na znanje sljedeće: (i) kada je njegova porodica pobjegla iz Hrvaćana sredinom 1992. godine, u tom selu je ostalo šest porodica bosanskih Muslimana; (ii) nakon što su otišli iz Hrvaćana, svjedok i njegova porodica, zajedno s još 50 do 70 ljudi, uglavnom civila, vratili su se u Hrvaćane na putu ka jednom drugom mjestu i tamo naišli na srpske vojnike koji su ih zvali “balijama” i koji su ljudima iz te grupe rekli da za njih više nema ništa u Hrvaćanima i da idu u Tursku; i (iii) dok su prolazili kroz Hrvaćane, “selo je bilo razoreno, kuće opljačkane, životinje pobijene, a stari ljudi koji su ostali bili su ili ubijeni vatrenim oružjem ili spaljeni”. V. Prvostepena presuda, par. 952, gdje se upućuje na T. 9. juli 2012., str. 550, 551, 553, 555, 556. V. takođe Prvostepena presuda, par. 949.

⁴⁹⁴ Prvostepena presuda, par. 960, 3122(g), 3147, 3183. V. takođe Prvostepena presuda, par. 947-959.

⁴⁹⁵ Prvostepena presuda, par. 960.

157. Što se tiče Mladićeve tvrdnje u vezi sa svjedokom Vinkom Nikolićem, Žalbeno vijeće se nije uvjerilo da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu “objašnjenju” koje je taj svjedok dao tokom unakrsnog ispitivanja.⁴⁹⁶ Rezimirajući dokaze u vezi s opštinom Sanski Most, Pretresno vijeće je navelo da je svjedok Vinko Nikolić procijenio da je više od 8.000 Muslimana i Hrvata tokom rata nastavilo da živi u toj opštini.⁴⁹⁷ Tokom unakrsnog ispitivanja svjedoka, tužilaštvo je osporilo tu brojku, i navelo da je Služba državne bezbjednosti Banja Luka krajem februara 1995. procijenila da je u Sanskom Mostu ostalo oko 4.400 nesrba.⁴⁹⁸ Kada je od njega zatraženo da pojasni svoju procijenjenu brojku od 8.000, svjedok Vinko Nikolić je izjavio da je ta brojka obuhvatala “Muslimane i Hrvate”, da se radi o “[s]lobodnoj procjeni”, te da je “izašao [...] spontano s tim brojem”.⁴⁹⁹ Žalbeno vijeće napominje da, suprotno Mladićevoj tvrdnji,⁵⁰⁰ svjedok ni u jednom trenutku tokom unakrsnog ispitivanja nije “pояasnio” svoju procjenu. Pretresno vijeće je izričito smatralo da svjedokova procjena od 8.000 ljudi nema nikakve osnove i da svjedok nije mogao da opravda taj broj u svjetlu drugih dokaza koji ukazuju na to da je broj bio “znatno niži”.⁵⁰¹ Shodno tome, Pretresno vijeće je smatralo da svjedočenje tog svjedoka nije u dovoljnoj mjeri pouzdano.⁵⁰² Po mišljenju Žalbenog vijeća, Mladić ne pokazuje nikakvu grešku u ocjeni svjedočenja svjedoka Vinka Nikolića od strane Pretresnog vijeća.

158. Što se tiče Mladićeve tvrdnje da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu dokazima o tome da su bosanski Muslimani slobodno odlazili iz svojih sela i podnosili zahtjeve da se vrate, Žalbeno vijeće napominje da se on oslanja na dokazni predmet P843, izjavu svjedoka RM-009, i dokazni predmet P854, izvještaj Kotorvaroške lake brigade iz decembra 1992.⁵⁰³ U dokaznom predmetu P843, svjedok RM-009 je izjavio da je sredinom 1992. godine barem 50 autobusa punih bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata otišlo iz opštine Kotor-Varoš.⁵⁰⁴ Svjedok je konkretno naveo: “Odlazili su slobodno, to jest niko ih nije silom uvodio u autobuse, ali je glavni razlog njihovog odlaska bio taj što su se plašili šta im se može desiti ako ostanu. Stanovnici nesrpske

⁴⁹⁶ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 199, fn. 285, gdje se upućuje na T. 5. februar 2015., str. 31279, 31280, Prvostepena presuda, par. 1716, 1720.

⁴⁹⁷ Prvostepena presuda, par. 1716, fn. 7270, gdje se upućuje na dokazni predmet D892, par. 12, T. 5. februar 2015., str. 31279, 31280.

⁴⁹⁸ T. 5. februar 2015., str. 31279.

⁴⁹⁹ T. 5. februar 2015., str. 31279, 31280.

⁵⁰⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 199.

⁵⁰¹ Prvostepena presuda, par. 1720. V. također Prvostepena presuda, par. 1716, gdje se, između ostalog, upućuje na T. 5. februar 2015., str. 31279, 31280.

⁵⁰² Prvostepena presuda, par. 1720.

⁵⁰³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 200, fn. 287, 288, gdje se upućuje na dokazne predmete P843 (zapečaćeno), par. 61, P854, str. 5.

⁵⁰⁴ V. dokazni predmet P843 (zapečaćeno), par. 61. V. također Prvostepena presuda, par. 953.

nacionalnosti su bili pod pritiskom i, rekao bih, progonjeni.”⁵⁰⁵ Svjedok je takođe naveo da su hiljade nesrba otišle “[z]bog krivičnih djela koja su nad njima počinili pripadnici specijalne jedinice ili vojske”.⁵⁰⁶ Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće s dužnom pažnjom razmotrilo te dokaze,⁵⁰⁷ kao i dokazni predmet P854, u kojem se navodi da su mnogi bosanski Muslimani podnosili zahtjeve da se vrate u svoja sela.⁵⁰⁸ Međutim, Pretresno vijeće je smatralo da su, prema svjedočenju svjedoka RM-009, takvi zahtjevi bili podnošeni lokalnom Ratnom predsjedništvu koje ih je odobravallo, “ali se ti ljudi nisu nikad vratili”.⁵⁰⁹ Žalbeno vijeće dalje primjećuje da je, konkretno u vezi s opštinom Kotor-Varoš, Pretresno vijeće odbacilo argumente odbrane da su ljudi dobrovoljno odlučivali da odu.⁵¹⁰ Podsjetivši na svoje konstatacije da su se bosanski Muslimani i bosanski Hrvati u Kotor-Varošu suočavali, između ostalog, s ograničenjima slobode kretanja, ograničenim pristupom medicinskoj njezi, otpuštanjima s posla, ubijanjem, protivpravnim zatočenjem, kao i okrutnim i nečovječnim postupanjem, Pretresno vijeće je konstatovalo da nesrpski civili koji su otišli iz te opštine “nisu imali stvarnog izbora nego da odu”.⁵¹¹ Žalbeno vijeće smatra da se Mladić oslanja na jedan izdvojeni dio svjedočenja svjedoka RM-009 i da zanemaruje njegovo cjelokupno svjedočenje, iz kojeg slijedi da nesrbi nisu dobrovoljno odlazili iz opštine Kotor-Varoš.⁵¹² Mladić, stoga, ne pokazuje nikakvu grešku u ocjeni dokaza od strane Pretresnog vijeća s tim u vezi.

159. Žalbeno vijeće će na kraju razmotriti Mladićevu tvrdnju da je Pretresno vijeće zanemarilo dokazni predmet D942, odnosno izjavu svjedoka Masala da je Mladić ulagao usklađene napore kako bi se civilima dao izbor da odu ili ostanu i da je dozvoljavao nenaoružanim osobama da obrađuju zemlju i primaju humanitarnu pomoć.⁵¹³ Žalbeno vijeće primjećuje da se paragrafi Prvostepene presude koje Mladić s tim u vezi osporava odnose na opštine Kotor-Varoš i Sanski Most, od kojih se nijedna ne pominje u izvodu iz dokaznog predmeta D942 na koji se Mladić

⁵⁰⁵ Dokazni predmet P843 (zapečaćeno), par. 61. V. takođe Prvostepena presuda, par. 955.

⁵⁰⁶ Dokazni predmet P843 (zapečaćeno), par. 61. Svjedok je takođe izjavio da nesrbi nisu imali pravo na slobodno kretanje u opštini, da su otpušteni s posla, da nisu imali pristup nikakvoj medicinskoj pomoći, da je nekima od njih bila nametnuta radna obaveza bez ikakve novčane naknade, da im nije bilo dozvoljeno da ulaze u prodavnice i da nisu mogli da idu u džamiju ili crkvu radi obavljanja molitve. V. dokazni predmet P843 (zapečaćeno), par. 61; Prvostepena presuda, par. 955.

⁵⁰⁷ V. Prvostepena presuda, par. 953, 955, fn. 3923, 3940, 3941, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet P843, par. 61, 62.

⁵⁰⁸ V. Prvostepena presuda, par. 955, fn. 3943, gdje se upućuje na dokazni predmet P854, str. 5.

⁵⁰⁹ Prvostepena presuda, par. 955, fn. 3944, gdje se upućuje na T. 4. februar 2013., str. 8030, 8031 (zatvorena sjednica).

⁵¹⁰ V. Prvostepena presuda, par. 3147.

⁵¹¹ Prvostepena presuda, par. 3147. V. takođe Prvostepena presuda, par. 955, 960.

⁵¹² V. dokazni predmet P843 (zapečaćeno), par. 61.

⁵¹³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 200, fn. 291, 292, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet D942, par. 15.

oslanja.⁵¹⁴ Mladić ne iznosi nijedan argument o tome zašto je Pretresno vijeće prilikom ocjenjivanja zločina u opštinama Kotor-Varoš i Sanski Most trebalo da uzme u obzir dokaze na koje on ukazuje. Mladić, shodno tome, nije uspio da identifikuje nikakvu grešku s tim u vezi.

160. S obzirom na to da Mladić ne pokazuje grešku u vezi s bilo kojim od dokaza na koje ukazuje u žalbi, Žalbeno vijeće odbija njegovu tvrdnju da je Pretresno vijeće, prilikom ocjenjivanja njegovog učešća u sveobuhvatnom UZP-u, pogriješilo time što nije razmotrilo ili pridalo dovoljnu težinu dokazima o njegovim naporima da zbrine nesrbe ili dokazima da su oni tokom sukoba ostali u svojim selima ili dobrovoljno otišli iz njih.

(ii) Dokazi da je Mladić o svojoj zabrinutosti izvijestio Karadžića i ministra unutrašnjih poslova

161. Navodeći da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu njegovim postupcima kojima je štitio nesrpsko stanovništvo koje je ostalo u Opštinama, Mladić upućuje na dokazne predmete D1503 i P3095 kako bi pokazao da je on izvijestio Karadžića, predsjednika Republike Srpske, i ministra unutrašnjih poslova o svojoj zabrinutosti u vezi s tim što su snage MUP-a činile zločine nad nesrpskim stanovništvom i da je pozvao da se preduzmu “odlučne radnje”.⁵¹⁵

162. Tužilaštvo odgovara da Mladić preuveličava oslobađajuću vrijednost svog izvještavanja Karadžića i ministra unutrašnjih poslova o zločinima koji su počinjeni nad nesrbima.⁵¹⁶ Tužilaštvo tvrdi da je Mladić izvještavao o Željku Ražnatoviću (dalje u tekstu: Arkan) i njegovoj paravojnoj jedinici, za koje nije konstatovano da su bili dio sveobuhvatnog UZP-a.⁵¹⁷ Pored toga, tužilaštvo tvrdi da je u tim izvještajima tek krajem sukoba traženo da se preduzmu koraci protiv Arkanove paravojne jedinice i da oni otkrivaju da je Mladić bio “pretežno zabrinut zbog zlostavljanja pripadnika VRS-a i pljačkanja materijalno-tehničkih sredstava vojske”.⁵¹⁸

163. Mladić replicira da tužilaštvo ne odgovara direktno na njegove tvrdnje i da nije uspjelo da pobije njegove argumente da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu određenim dokazima.⁵¹⁹

164. Žalbeno vijeće napominje da je dokazni predmet D1503 Mladićevo pismo Karadžiću od 20. oktobra 1995., u kojem izvještava o aktivnostima Arkanove paravojne jedinice.⁵²⁰ Žalbeno vijeće

⁵¹⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 200, fn. 292, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 960 (Kotor-Varoš), 1720 (Sanski Most).

⁵¹⁵ Mladićev žalbeni podnesak, par. 198, 199, fn. 286. V. takođe Mladićeva replika, par. 40-42.

⁵¹⁶ Odgovor tužilaštva, par. 59.

⁵¹⁷ Odgovor tužilaštva, par. 59.

⁵¹⁸ Odgovor tužilaštva, par. 59.

primjećuje da Mladićevo upućivanje na “snage MUP-a” u vezi s Arkanom ili njegovom paravojnom jedinicom predstavlja pogrešno tumačenje Prvostepene presude. Iako je Mladić na suđenju tvrdio da je Arkanova paravojna jedinica bila potčinjena MUP-u, Pretresno vijeće nije donijelo nikakve konstatacije u vezi s tim pitanjem s obzirom na to da je konstatovalo da nema dovoljnih dokaza koji pokazuju da je Arkan učestvovao u ostvarenju sveobuhvatnog UZP-a.⁵²¹ U pismu, Mladić je naveo da je Arkanova paravojna jedinica “svojim ukupnim ponašanjem i pojedinačnim postupcima” komplikovala situaciju na terenu i “dovel[a] do velikog [...] straha kod stanovništva”.⁵²² On je, nadalje, predočio 12 “proverenih izveštaja” o “krajnje neljudskom, beskrupuloznom i bezobzirnom ponašanju” Arkanove paravojne jedinice prema “stanovništvu i pripadnicima VRS-a”,⁵²³ kao što su: (i) prijetnje, hapšenja, fizičko zlostavljanje, maltretiranje, premlaćivanje, nanošenje povreda vatrenim oružjem, te ponižavanje oficira i vojnika;⁵²⁴ (ii) oduzimanje vojne opreme, oružja, dokumenata od oficira VRS-a i skupocjenih automobila od VRS-a bez odobrenja;⁵²⁵ (iii) pljačkanje i bezobzirno uništavanje napuštenih kuća;⁵²⁶ i (iv) ubistvo 11 nesrba u Sanskom Mostu i jednog pripadnika VRS-a u blizini Novog Grada.⁵²⁷ Mladić je u pismu naveo da je izdao naređenja da se uklone paravojne formacije koje su odbile da se potčine VRS-u, te da od Karadžića očekuje da zabrani takvo ponašanje.⁵²⁸

165. Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće, upućujući na dokazni predmet D1503, raspravljalo o dokazima da je Mladić obavijestio Karadžića o zločinima koje je počinila Arkanova paravojna jedinica, uključujući ubistvo 11 nesrba u Sanskom Mostu, te da je Mladić očekivao da će Karadžić zabraniti dalje prisustvo te grupe.⁵²⁹ Iako Pretresno vijeće u Prvostepenoj presudi nije izričito uputilo na dokazni predmet P3095, taj propust ne predstavlja grešku. S tim u vezi, dokazni predmet P3095 je Mladićevo pismo predsjedniku i ministru unutrašnjih poslova Republike Srpske od 24. septembra 1995., u kojem se žali da Arkanova paravojna jedinica nije pod komandom VRS-a, da je zlostavljala oficire VRS-a i pljačkala materijalno-tehnička sredstva VRS-a, izazivala oružane sukobe, te uznemiravala šire stanovništvo tako što je “izvrši[la] likvidaciju određenog broja lojalnih građana muslimanske nacionalnosti, među kojima i članove porodica pojedinih boraca

⁵¹⁹ Mladićeve replika, par. 40-42.

⁵²⁰ dokazni predmet D1503, str. 1, 2.

⁵²¹ V. Prvostepena presuda, par. 4238, 4396, fn. 15357. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4401.

⁵²² Dokazni predmet D1503, par. 1.

⁵²³ Dokazni predmet D1503, par. 2.

⁵²⁴ Dokazni predmet D1503, par. 2, 7.

⁵²⁵ Dokazni predmet D1503, par. 3-5.

⁵²⁶ Dokazni predmet D1503, par. 5.

⁵²⁷ Dokazni predmet D1503, par. 6.

⁵²⁸ Dokazni predmet D1503, str. 2.

⁵²⁹ Prvostepena presuda, par. 3853.

VRS”.⁵³⁰ Mladić je u ovom pismu takođe zatražio da Karadžić, između ostalog, oduzme ovlaštenja koja su data Arkanu i da MUP preduzme mjere protiv Arkana.⁵³¹ Prema tome, dokazni predmeti P3095 i D1503 su slične prirode – oba su od jeseni 1995., pokazuju Mladićevo čvrsto neodobranje krivičnih djela koja je počinila Arkanova paravojna jedinica i bila su upućena Karadžiću, te se u njima navodi da je potrebno preduzeti radnje u cilju zabrane djelovanja te paravojne grupe.⁵³²

166. Na osnovu gore navedenog, Žalbeno vijeće zaključuje da Pretresno vijeće jeste razmotrilo dokaze da je Mladić izvijestio Karadžića i ministra unutrašnjih poslova o svojoj zabrinutosti u vezi s činjenjem zločina nad nesrpskim stanovništvom, te da je pozvao da se preduzmu mjere. Prilikom ocjenjivanja njegovog doprinosa sveobuhvatnom UZP-u, Pretresno vijeće je takođe razmotrilo dokaze da je Mladić uočio zločine koje su počinile paravojne grupe i da je naredio njihovo razoružavanje.⁵³³ Mladić, shodno tome, nije pokazao da je Pretresno vijeće zanemarilo dokaze ili pridalo nedovoljnu težinu njegovim postupcima u cilju zaštite nesrpskog stanovništva koje je ostalo u Opštinama kada je utvrđivalo njegovo učešće u sveobuhvatnom UZP-u.

(iii) Dokazi iz bilježaka u Mladićevom dnevniku o ograničenjima tokom rata i o pomoći pruženoj nesrbima

167. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo time što nije pridalo dovoljnu težinu njegovim bilješkama u vojnim bilježnicama koje sadrže dokaze o ograničenjima s kojima se suočavao tokom rata,⁵³⁴ kao i o zaštiti koju je namjeravao pružiti bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima.⁵³⁵ On navodi da se Pretresno vijeće na njegove bilježnice oslonilo “samo četiri puta” u svojoj analizi zločina koji su se desili u Opštinama.⁵³⁶

168. Tužilaštvo odgovara da Mladić nije uspio da pokaže nikakvu grešku u analizi bilježaka u njegovim bilježnicama koju je izvršilo Pretresno vijeće niti da potkrijepi kako bi njegova navodna

⁵³⁰ Dokazni predmet P3095, str. 1, 2.

⁵³¹ Dokazni predmet P3095, str. 2, 3.

⁵³² V. dokazni predmeti D1503, P3095.

⁵³³ V. Prvostepena presuda, par. 4419, 4522.

⁵³⁴ Mladićev žalbeni podnesak, par. 202, fn. 293, gdje se upućuje na dokazne predmete P353, str. 163, 179, 180, 192, 260, 299, P356, str. 179, 180. V. takođe Mladićeva replika, par. 40-42.

⁵³⁵ Mladićev žalbeni podnesak, par. 202, fn. 294, gdje se upućuje na dokazne predmete P353, str. 330, P356, str. 218, D1514, D187. V. takođe Mladićeva replika, par. 40-42.

⁵³⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 202, fn. 295, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 381, 715, 1774, 1786.

namjera da zaštiti nesrbe mogla da utiče na konstatacije u Prvostepenoj presudi koje se odnose na njegov doprinos sveobuhvatnom UZP-u.⁵³⁷

169. U vezi s navodnim ograničenjima s kojima se suočavao, Mladić ukazuje na bilješke u svojim bilježnicama (dokazni predmeti P353 i P356),⁵³⁸ u kojima je naznačeno, između ostalog, da je VRS imao problema s moralom i disciplinom u vojnim redovima, kao i s kontrolom nad paravojnim formacijama,⁵³⁹ nedostatkom saradnje između civilnih i vojnih struktura,⁵⁴⁰ te snabdijevanjem municijom i materijalno-tehničkim sredstvima.⁵⁴¹ Žalbeno vijeće napominje da je Pretresno vijeće razmotrilo dokazne predmete P353 i P356 u vezi s pitanjima koja su se odnosila na slabljenje morala u vojsci,⁵⁴² disciplinu u paravojnim formacijama,⁵⁴³ nestašicu municije,⁵⁴⁴ kao i na upućivanje vojnika u VRS i njihovo finansiranje.⁵⁴⁵ Osim tih konkretnih dokaznih predmeta, Pretresno vijeće je razmotrilo i druge dokaze koji su se odnosili na manjak discipline u VRS-u,⁵⁴⁶ “nepotpuno funkcionisanje vojnog i civilnog pravosuđa”,⁵⁴⁷ kao i na pljačkanje i “ratno profiterstvo” od strane pripadnika VRS-a, kao i paravojnih jedinica.⁵⁴⁸ Mladić zanemaruje to da je Pretresno vijeće odbacilo argumente odbrane u vezi s nelojalnošću i neposluhom komandi VRS-a. Pretresno vijeće je konstatovalo da “povremena nedisciplina u VRS-u nije dovela u pitanje Mladićevu opštu sposobnost da rukovodi i komanduje svojim podređenima”.⁵⁴⁹ Žalbeno vijeće, shodno tome, zaključuje da Pretresno vijeće jeste razmotrilo dokaze o ograničenjima s kojima se Mladić suočavao tokom rata i, nadalje, konstatuje da, s obzirom na široka diskreciona ovlaštenja

⁵³⁷ V. Odgovor tužilaštva, par. 61-63. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 96, 97.

⁵³⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 202, fn. 293, gdje se upućuje na dokazne predmete P353, str. 163, 179, 180, 192, 260, 299, P356, str. 179, 180.

⁵³⁹ V. dokazni predmeti P353, str. 192, 260, 299, P356, str. 179, 180.

⁵⁴⁰ V. dokazni predmeti P353, str. 299, P356, str. 180.

⁵⁴¹ V. dokazni predmet P353, str. 163. Pregled stranica 179 i 180 dokaznog predmeta P353, na koje Mladić upućuje, ne pokazuje da su one u bilo kojem pogledu relevantne za navodna ograničenja s kojima se on suočavao tokom rata. Žalbeno vijeće, shodno tome, bez daljeg razmatranja odbacuje svaku tvrdnju o grešci s tim u vezi.

⁵⁴² V. npr. Prvostepena presuda, par. 4658.

⁵⁴³ V. npr. Prvostepena presuda, par. 3877.

⁵⁴⁴ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4422, 4423, 4798.

⁵⁴⁵ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4443-4445. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4446-4448.

⁵⁴⁶ V. Prvostepena presuda, par. 4425, 4527, 4528, fn. 15777, 16090, 16094, gdje se upućuje na dokazne predmete P358 (Mladićeva bilježnica, od 2. aprila do 24. oktobra 1993.), P5059 (naređenje Glavnog štaba VRS-a u vezi s disciplinom u komandama, jedinicama i ustanovama, od 11. avgusta 1994.), P5064 (Mladićevo naređenje u vezi s vojnom disciplinom u VRS-u, od 13. marta 1995.).

⁵⁴⁷ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4522.

⁵⁴⁸ V. Prvostepena presuda, par. 4522, fn. 16072-16075, gdje se upućuje na dokazni predmet P1966 (izvještaj Glavnog štaba VRS-a koji je sastavio Mladić, iz septembra 1992.). V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 3831, 3834, 3838, 3839, 3842, 3844, 3847, 3853-3855. Primjećujući da se odnos između paravojnih formacija i VRS-a ili MUP-a razlikovao od grupe do grupe, Pretresno vijeće je konstatovalo da su neke od njih djelovale izvan komande VRS-a, a da su druge djelovale u saradnji i sadejstvu s VRS-om dok su činile zločine u opštinama kao što su Prijedor, Sanski Most i Trnovo. V. Prvostepena presuda, par. 4419. Pretresno vijeće je ipak konstatovalo da, s obzirom na to da mu nisu predočeni dokazi koji ukazuju na to da je Mladić rukovodio, nadzirao ili ovlastio saradnju i sadejstvo VRS-a s paravojnim formacijama, taj navod neće dalje razmatrati. V. Prvostepena presuda, par. 4419.

⁵⁴⁹ V. Prvostepena presuda, par. 4392. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 4296-4380, 4383-4391.

Pretnosnog vijeća u ocjenjivanju dokaza,⁵⁵⁰ Mladić nije pokazao da je Pretnosno vijeće tim dokazima pridalo nedovoljnu težinu.

170. U vezi sa “zaštitom koju je namjeravao” pružiti nesrbima, Mladić upućuje na bilješke u svojim bilježnicama (dokazni predmeti P353 i P356), kao i na dva naređenja koja je izdao 1992. odnosno 1994. godine (dokazni predmeti D1514 i D187).⁵⁵¹ Pregled izvoda iz dokaznog predmeta P353 na koji upućuje Mladić ukazuje na to da je, u jednom razgovoru Mladića i pukovnika Petra Salapure sredinom jula 1992., bilo riječi o tome da “narod Podžepnja (Muslimani), traži da im se omogući snabdevanje brašnom”.⁵⁵² Odmah poslije toga pojavljuje se sljedeći tekst: “Odluka:→ obezbediti ih osnovnim namirnicama, brašnom i zejtinom”.⁵⁵³ Iako Pretnosno vijeće nije izričito uputilo na ovaj aspekt dokaznog predmeta P353, Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretnosno vijeće razmotrilo obimne dokaze o dostavljanju i ograničavanju humanitarne pomoći na teritoriji Republike Srpske u periodu od 1992. do 1995. godine.⁵⁵⁴ To obuhvata dokaze da je Mladić dozvoljavao dostavljanje pomoći civilnom stanovništvu “protivničke strane”.⁵⁵⁵ Na osnovu dokaza u spisu predmeta, Pretnosno vijeće je konstatovalo da Mladić 1992. i 1993. godine ispočetka jeste pokazivao volju da dozvoli prolazak humanitarne pomoći kroz Republiku Srpsku, ali da je svojim naređenjima i ponašanjem to “sve više ometao” 1994. i 1995. godine.⁵⁵⁶ Slijedom toga, Pretnosno vijeće je to što je on počev od 10. aprila 1994. pa nadalje ograničavao humanitarnu pomoć uzelo u obzir kao faktor kada je utvrdilo da je on u znatnoj mjeri doprinio sveobuhvatnom UZP-u.⁵⁵⁷ Mladić ne pokazuje nikakvu grešku u ocjeni dokaza od strane Pretnosnog vijeća s tim u vezi.

171. Žalbeno vijeće će sada razmotriti navode o grešci u vezi s dokaznim predmetima D1514 i D187. Žalbeno vijeće primjećuje da je dokazni predmet D1514 naređenje koje je Mladić 28. novembra 1992. izdao komandantu Rogatičke brigade Drinskog korpusa VRS-a.⁵⁵⁸ Kako se navodi u tom dokaznom predmetu, “nepoznata lica vrše uznemiravanje muslimanskog stanovništva u s.

⁵⁵⁰ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 403, 530; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 490.

⁵⁵¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 202, fn. 294, gdje se upućuje na dokazne predmete P353, str. 330, P356, str. 218, D1514, D187. Što se tiče dokaznog predmeta P356, pregled izvoda na koji upućuje Mladić ne pokazuje da je to u bilo kojem pogledu relevantno za navodnu zaštitu koju je on namjeravao pružiti nesrbima. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 202, fn. 294, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet P356, str. 218. Žalbeno vijeće, u svakom slučaju, primjećuje da stranica 219 dokaznog predmeta P356 sadrži navod u smislu da “zaš.[tite] u stan.[ovništvu] posebno u gradovima”. Međutim, bez daljih Mladićevih argumenata u vezi s tim navodom, nejasno je kako bi to moglo da pokaže grešku u Prvostepenoj presudi. S obzirom na nejasne reference i očigledne nedostatke u Mladićevoj argumentaciji s tim u vezi, Žalbeno vijeće odbacuje svaku tvrdnju o grešci na ovoj osnovi bez daljeg razmatranja.

⁵⁵² Dokazni predmet P353, str. 330.

⁵⁵³ Dokazni predmet P353, str. 330.

⁵⁵⁴ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4548-4600.

⁵⁵⁵ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4552, 4554-4556.

⁵⁵⁶ V. Prvostepena presuda, par. 4602-4608.

⁵⁵⁷ V. Prvostepena presuda, par. 4611, 4612.

Burati i Vrhbarje” i Mladić je komandantu Rogatičke brigade naredio, između ostalog, da: (i) odmah preduzme mjere kako bi muslimansko stanovništvo u tim selima zaštitio od mogućeg nasilja, zato što je ono izrazilo lojalnost Republici Srpskoj; i (ii) objasni vojnicima i jedinicama da bi “svako nasilje nad ljudima pomenutih sela bilo politički štetno za Republiku Srpsku, njenu vojsku i srpski narod u cjelini”.⁵⁵⁹ Žalbeno vijeće napominje da je Pretresno vijeće raspravljalo o ovom dokaznom predmetu u paragrafu 4524 Prvostepene presude.⁵⁶⁰ Mladićeva tvrdnja da Pretresno vijeće nije razmotrilo ovaj dokaz stoga je neutemeljena.

172. Dokazni predmet D187 je naređenje koje je Mladić izdao 16. aprila 1994. u vezi s postupanjem prema civilima i ratnim zarobljenicima u Goraždu.⁵⁶¹ U tom naređenju navodi se sljedeća Mladićeva izjava:

Muslimanska propaganda preko svjetskih medija lansira dezinformacije da su pripadnici VRS pristupili totalnom uništenju muslimanskog življa sa ciljem kompromiracije /kao u originalu/ RS i donošenja rezolucija SB UN nepovoljnih po Srbe.⁵⁶²

Na toj osnovi, Mladić je naredio, između ostalog, sljedeće: (i) “[n]ajstrožije zabranjujem nehumane postupke, zlostavljanje i fizičku likvidaciju civilnog stanovništva, ratnih zarobljenika i pripadnika međunarodnih organizacija”; (ii) svi pripadnici VRS-a dužni su da zaštite civilno stanovništvo u Goraždu tako što će ga premjestiti na adekvatnije lokacije; (iii) sa svim ratnim zarobljenicima “postupati u skladu s međunarodnim ratnim pravom”; i (iv) sve pripadnike međunarodnih organizacija prihvatiti i zbrinuti na teritoriji Republike Srpske.⁵⁶³ Iako se u Prvostepenoj presudi ne upućuje izričito na ovaj dokazni predmet, Žalbeno vijeće napominje da je Pretresno vijeće razmotrilo dokaze slične prirode, konkretno dokaze koji se odnose na zaštitu civila i ratnih zarobljenika, kao i na pristojno postupanje prema strancima.⁵⁶⁴ S obzirom na to da se pretpostavlja da je Pretresno vijeće razmotrilo sve dokaze i da nije dužno da uputi na svaki dokaz u spisu predmeta,⁵⁶⁵ te imajući u vidu da je Pretresno vijeće razmotrilo dokaze slične prirode, Žalbeno vijeće konstatuje da Mladić nije uspio da pokaže da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu takvim dokazima.

⁵⁵⁸ Dokazni predmet D1514, str. 1, 2.

⁵⁵⁹ Dokazni predmet D1514, str. 1.

⁵⁶⁰ V. Prvostepena presuda, par. 4524, fn. 16080, 16081.

⁵⁶¹ Dokazni predmet D187, str. 1, 2.

⁵⁶² Dokazni predmet D187, str. 1.

⁵⁶³ Dokazni predmet D187, str. 1.

⁵⁶⁴ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4518-4520, 4524, 4525.

⁵⁶⁵ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 396; Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 187; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 23. V. takođe Drugostepenu presudu u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 3100; Drugostepena presuda u predmetu *Dorđević*, par. 864, fn. 2527.

173. Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće prilikom ocjenjivanja njegovog znatnog doprinosa sveobuhvatnom UZP-u razmotrilo argumente i dokaze da je Mladić izdavao naređenja i uputstva potčinjenima, između ostalog, da: (i) poštuju zakone i propise VRS-a, Republike Srpske, međunarodnog humanitarnog prava, običajnog ratnog prava i drugih pravila međunarodnog prava; i (ii) štite civilno stanovništvo.⁵⁶⁶ Međutim, Pretresno vijeće je zaključilo da, uprkos takvim naređenjima, vojno i civilno pravosuđe bosanskih Srba nije provelo istragu o zločinima ni uhapsilo ili kaznilo izvršioce – pripadnike VRS-a ili srpskih snaga – koji su počinili zločine nad nesrbima.⁵⁶⁷ U vezi s postupanjem prema ratnim zarobljenicima, Pretresno vijeće je razmotrilo dokaze da je Mladić namjerno obmanjivao međunarodnu zajednicu u vezi s uslovima u logorima, te “nastojao da prikrije zločine koji su tamo počinjeni prikazujući uslove u tim logorima u povoljnijem svjetlu”.⁵⁶⁸ S obzirom na konstatacije Pretresnog vijeća i njegovu ocjenu dokaza u spisu predmeta, Mladić nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće pogriješilo time što nije pridalo dovoljnu težinu dokazima u vezi sa “zaštitom koju je on namjeravao” pružiti nesrbima prilikom utvrđivanja njegovog učešća u sveobuhvatnom UZP-u.

(iv) Zaključak

174. U svjetlu gore navedenog, Žalbeno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić ne pokazuje da je Pretresno vijeće pogriješilo u svojoj ocjeni dokaza na koje on ukazuje i za koje tvrdi da su oslobađajući u odnosu na njegovo učešće u sveobuhvatnom UZP-u.

(c) Navodne greške u vezi s obimom sveobuhvatnog UZP-a i Mladićevim učešćem u njemu

175. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće proširilo sveobuhvatni UZP tako da obuhvati cijelu 1991. godinu i da je uključilo postupke i govore političara iz perioda u kojem je on bio odsutan, što dovodi u pitanje zaključak da je on bio zajedničkog plana sveobuhvatnog UZP-a.⁵⁶⁹ On takođe tvrdi da je Pretresno vijeće bilo “nedosljedno” u svom tumačenju njegovih interakcija s drugim učesnicima sveobuhvatnog UZP-a kada je konstatovalo da je on imao “uticaja” na političko rukovodstvo, a da mu je bio “podređen”.⁵⁷⁰ Mladić na kraju iznosi argument da je Pretresno vijeće pridalo neprimjerenu težinu njegovoj ulozi u osnivanju VRS-a i tome što je on rukovodio vojnim

⁵⁶⁶ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4515, 4517-4528, 4545. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4687.

⁵⁶⁷ Prvostepena presuda, par. 4545. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4529-4543.

⁵⁶⁸ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4510-4512, 4546. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4502-4509, 4687.

⁵⁶⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 203; T. 25. avgust 2020., str. 41, 43-46. Mladić tvrdi da se Pretresno vijeće nikad nije pozvalo na dokaze iz kojih slijedi da je on bio svjestan sadržaja tih sastanaka, razgovora, kao ni govora i izjava političara. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 203.

⁵⁷⁰ Mladićev žalbeni podnesak, par. 204; T. 25. avgust 2020., str. 55-56.

operacijama u okviru ostvarenja ratnih napora i u skladu s dužnostima koje mu je povjerio Karadžić.⁵⁷¹

176. Tužilaštvo odgovara da Mladićeve tvrdnje ne pokazuju nikakvu grešku u analizi njegovog učešća u sveobuhvatnom UZP-a od strane Pretresnog vijeća ili nedosljednost u pogledu njegove sposobnosti da utiče na političko rukovodstvo.⁵⁷² Kako navodi tužilaštvo, Pretresno vijeće je razumno konstatovalo da je Mladić doprinio sveobuhvatnom UZP-u putem svog rukovođenja i komandovanja VRS-om.⁵⁷³

177. Što se tiče Mladićeve tvrdnje da je Pretresno vijeće proširilo obim sveobuhvatnog UZP-a tako da on obuhvati 1991. godinu, što je uključivalo postupke i govore iz perioda u kojem je Mladić bio odsutan, Žalbeno vijeće podsjeća da odgovornost na osnovu udruženog zločinačkog poduhvata iziskuje: (i) postojanje više osoba; (ii) postojanje zajedničkog cilja koji predstavlja ili obuhvata činjenje nekog zločina; i (iii) učešće optuženog u tom zajedničkom cilju.⁵⁷⁴ U ovom predmetu, prije nego što je ocijenilo da li je Mladić bio dio sveobuhvatnog UZP-a, Pretresno vijeće je konstatovalo da je sveobuhvatni UZP postojao od 1991. do 30. novembra 1995.⁵⁷⁵ i da su među više osoba bili i članovi rukovodstva bosanskih Srba.⁵⁷⁶ Pretresno vijeće je konstatovalo da je Mladić doprinio zajedničkom cilju sveobuhvatnog UZP-a i dijelio taj cilj tek od, najkasnije, 12. maja 1992.⁵⁷⁷ Ocjena Pretresnog vijeća o postojanju sveobuhvatnog UZP-a bila je, shodno tome, nezavisna od njegove ocjene Mladićevog učešća. Mladić ne pokazuje da je Pretresno vijeće, da bi utvrdilo da li je sveobuhvatni UZP postojao 1991. godine, pogrešno proširilo obim udruženog zločinačkog poduhvata ili pogrešno razmotrilo ponašanje i govore rukovodstva bosanskih Srba prije Mladićevog učešća.⁵⁷⁸

⁵⁷¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 206; T. 25. avgust 2020., str. 57, 58.

⁵⁷² Odgovor tužilaštva, par. 64, 65. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 89-97. Tužilaštvo tvrdi da je Mladić pomiješao datum kada je sveobuhvatni UZP počeo da postoji i datum za koji je utvrđeno da je on postao učesnik u njemu, te da, stoga, argumenti o tome da on 1991. godine nije bio umiješan nisu relevantni. V. Odgovor tužilaštva, par. 64; T. 25. avgust 2020., str. 93.

⁵⁷³ Odgovor tužilaštva, par. 66, 67. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 91, 92, 95-97. Tužilaštvo dalje tvrdi da Mladić ne osporava zaključak Pretresnog vijeća da je on doprinio sveobuhvatnom UZP-u time što je, između ostalog, osnovao i održavao VRS. T. 25. avgust 2020., str. 98.

⁵⁷⁴ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Simatović*, par. 77; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 364; 430; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 64; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227. V. takođe Drugostepenu presudu u predmetu *Nizeyimana*, par. 325; Drugostepena presuda u predmetu *Gotovina i Markač*, par. 89.

⁵⁷⁵ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4232, 4610.

⁵⁷⁶ V. Prvostepena presuda, par. 4238, 4610, 4612 (među tim članovima bili su Karadžić, Krajišnik, Plavšić, Koljević, Subotić, Mandić i Stanišić).

⁵⁷⁷ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4611, 4685, 4686, 4688.

⁵⁷⁸ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4218-4221.

178. Žalbeno vijeće se isto tako nije uvjerilo da je Pretresno vijeće pogriješilo u svom tumačenju Mladićevih interakcija s drugim učesnicima sveobuhvatnog UZP-a.⁵⁷⁹ Nakon što je pregledalo osporene paragrafe u Prvostepenoj presudi, Žalbeno vijeće primjećuje da oni sadrže *sažetak* dokaza i konstatacija o, između ostalog, Mladićevoj kontroli i vlašću nad VRS-om,⁵⁸⁰ kao i o njegovom učešću na sjednicama Skupštine bosanskih Srba i odnosu s političkim rukovodstvom bosanskih Srba.⁵⁸¹ Konkretno, Pretresno vijeće je podsjetilo na dokaze i razmotrilo argumente o tome da Mladić nije bio član Vrhovne komande VRS-a (dalje u tekstu: Vrhovna komanda)⁵⁸² i da nije imao pravo glasa u Skupštini bosanskih Srba, ali da je u periodu od 1992. do 1995. bio pozivan da prisustvuje sastancima kako bi referisao Vrhovnoj komandi o vojnoj situaciji.⁵⁸³ Pretresno vijeće je takođe konstatovalo da je on aktivno učestvovao u raspravama o politici u Skupštini bosanskih Srba,⁵⁸⁴ često sugerisao srpskim političarima iz Bosne koji stav treba da zauzmu na mirovnim pregovorima,⁵⁸⁵ te da se u svojim obraćanjima detaljno bavio pitanjima politike “s namjerom da utiče” na odluke političkog rukovodstva bosanskih Srba.⁵⁸⁶ Žalbeno vijeće smatra da, suprotno Mladićevim tvrdnjama, Pretresno vijeće nije “nedosljedno tumačilo” njegove interakcije s učesnicima sveobuhvatnog UZP-a, nego da je sasvim jasno konstatovalo da je Mladić aktivno učestvovao u političkim raspravama na visokom nivou kako bi uticao na političke odluke. Njegove tvrdnje s tim u vezi su, shodno tome, neutemeljene i ne otkrivaju nikakvu grešku.

179. U vezi s Mladićevom tvrdnjom da je Pretresno vijeće pridalo neprimjerenu težinu njegovoj ulozi komandanta VRS-a i tome što je on rukovodio vojnim operacijama u okviru ostvarenja ratnih napora i u skladu s dužnostima koje mu je povjerio Karadžić, Žalbeno vijeće podsjeća da se za nekog optuženog, da bi se proglasio odgovornim na osnovu odgovornosti za udruženi zločinački poduhvat, mora utvrditi da je vršio radnje koje su na neki način bile usmjerene na sprovođenje zajedničkog plana ili cilja tog udruženog zločinačkog poduhvata.⁵⁸⁷ Te radnje ne moraju same po sebi da budu kriminalne, nego mogu da poprime oblik pomaganja ili davanja doprinosa izvršenju

⁵⁷⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 204, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4374-4395, 4466, 4472-4474.

⁵⁸⁰ V. Prvostepena presuda, par. 4374-4395.

⁵⁸¹ V. Prvostepena presuda, par. 4466, 4472-4474.

⁵⁸² Pretresno vijeće je konstatovalo da je Vrhovna komanda osnovana 30. novembra 1992. i da komandant Glavnog štaba VRS-a, Mladić, nije bio njen član i da je njenim sastancima mogao prisustvovati samo po pozivu. Prvostepena presuda, par. 31, 4476.

⁵⁸³ Prvostepena presuda, par. 4476, 4478.

⁵⁸⁴ Prvostepena presuda, par. 4477, 4478.

⁵⁸⁵ Prvostepena presuda, par. 4477.

⁵⁸⁶ Prvostepena presuda, par. 4478.

⁵⁸⁷ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 110; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1177; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 695, 696.

zajedničkog cilja ili svrhe.⁵⁸⁸ Pored toga, činjenica da učešće optuženog nije predstavljalo više od njegovih “rutinskih dužnosti” ne oslobađa optuženog odgovornosti.⁵⁸⁹

180. Žalbeno vijeće ima u vidu zaključak Pretresnog vijeća da su, u periodu od 12. maja 1992. do 30. novembra 1995., pripadnici VRS-a počinili zločine u okviru sprovođenja sveobuhvatnog UZP-a u Opštinama.⁵⁹⁰ Kada je konstatovalo da je Mladić učestvovao u sveobuhvatnom UZP-u, Pretresno vijeće je zaključilo da je on, između ostalog: (i) bio komandant Glavnog štaba VRS-a; (ii) izdavao naređenja u vezi s osnivanjem i operacijama VRS-a; (iii) znao da njegovi podređeni čine zločine nad nesrbima u Opštinama; (iv) namjerno obmanjivao medije i međunarodnu zajednicu u vezi sa zločinima koji su činjeni na terenu; (v) imao ovlaštenja, ali nije preduzeo odgovarajuće ili dalje korake da istraži zločine i kazni njihove počinioce; (vi) nametnuo oštra ograničenja za dostavljanje humanitarne pomoći; i (vii) često koristio pogrdne izraze za bosanske Muslimane i bosanske Hrvate, kao i uveo i kontrolisao centralizovani sistem za širenje propagande u vezi s bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima.⁵⁹¹ S obzirom na konstatacije Pretresnog vijeća o Mladićevim djelima i ponašanju kojima je sproveden sveobuhvatni UZP i u skladu sa sudskom praksom prema kojoj obavljanje redovnih dužnosti ne oslobađa optuženog odgovornosti,⁵⁹² Žalbeno vijeće smatra da je nebitno to što je Mladić, kao komandant Glavnog štaba VRS-a, djelovao u skladu s dužnostima koje mu je povjerio Karadžić.⁵⁹³ Žalbeno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić, shodno tome, nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće napravilo bilo kakvu grešku s tim u vezi.

⁵⁸⁸ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 110; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1615, 1653; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 985; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 215, 695.

⁵⁸⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1615.

⁵⁹⁰ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4224, 4225. Pretresno vijeće je konstatovalo da je VRS počinio zločine u sljedećim opštinama: (i) Banja Luka (v. npr. Prvostepena presuda, par. 374, 454-456, 469-472, 487-494, 502); (ii) Bijeljina (v. npr. Prvostepena presuda, par. 505, 510, 511, 513, 516, 551-555, 559-567, 582-587); (iii) Foča (v. npr. Prvostepena presuda, par. 603-629, 631-655, 657-667, 669-673, 675-684, 686-690, 696, 697, 702, 704, 706-723); (iv) Kalinovik (v. npr. Prvostepena presuda, par. 750-752, 760-774, 776-780, 782-784, 790, 791); (v) Ključ (v. npr. Prvostepena presuda, par. 800-832, 840-851, 854-859, 883, 884); (vi) Kotor-Varoš (v. npr. Prvostepena presuda, par. 887-892, 894-902, 905-918, 920-928, 931-934, 937-943, 947-960); (vii) Novi Grad (v. npr. Prvostepena presuda, par. 969-974); (viii) Prijedor (v. npr. Prvostepena presuda, par. 1017-1040, 1050-1062, 1064-1074, 1076-1087, 1089-1100, 1101-1121 1142, 1159-1170, 1236, 1238-1269, 1271-1325, 1330-1380, 1384-1401, 1403, 1407, 1408, 1411-1413, 1417, 1419, 1420, 1430-1449); (ix) Rogatica (v. npr. Prvostepena presuda, par. 1456-1462, 1464-1471, 1490-1506, 1511-1529, 1532, 1533, 1536-1550, 1553-1585); (x) Sanski Most (v. npr. Prvostepena presuda, par. 1589-1602, 1604-1625, 1627-1637, 1649, 1650, 1663, 1677-1679, 1681-1686, 1689-1735); (xi) Sokolac (v. npr. Prvostepena presuda, par. 1739-1742, 1744-1746, 1752-1756); i (xii) Vlasenica (v. npr. Prvostepena presuda, par. 1758, 1760, 1763, 1766, 1774-1795, 1803-1815, 1841-1846).

⁵⁹¹ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4383-4390, 4498-4500, 4510-4512, 4544-4546, 4601-4608, 4611, 4612, 4623, 4630-4650, 4666-4675, 4685-4688.

⁵⁹² Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1615.

⁵⁹³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 206.

(d) Zaključak

181. Na osnovu gore navedenog, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, odbija Mladićevu žalbenu osnovu 3.A.

2. Navodne greške u vezi sa znatnim doprinosom i *mens rea* (osnova 3.B)

182. Kao što se navodi gore, Pretresno vijeće je konstatovalo da je Mladić u znatnoj mjeri doprinio ostvarenju cilja sveobuhvatnog UZP-a, to jest trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja u Bosni i Hercegovini na koja su bosanski Srbi polagali pravo, putem krivičnih djela progona, istrebljivanja, ubistva, nehumanih djela (prisilno premještanje) i deportacije.⁵⁹⁴ Pretresno vijeće je konstatovalo, nadalje, da je Mladić dijelio namjeru za ostvarenje zajedničkog cilja sveobuhvatnog UZP-a putem činjenja gore navedenih krivičnih djela, te da je tu namjeru posjedovao najkasnije od 12. maja 1992.⁵⁹⁵

183. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je konstatovalo da je on u znatnoj mjeri doprinio sveobuhvatnom UZP-u i da je imao namjeru da u njemu učestvuje.⁵⁹⁶ On traži da Žalbeno vijeće poništi njegove osuđujuće presude koje su zasnovane na prvom obliku udruženog zločinačkog poduhvata ili da ih poništi u mjeri u kojoj u njima bude identifikovana bilo kakva greška.⁵⁹⁷ Žalbeno vijeće će njegove tvrdnje razmotriti redom.

(a) Znatan doprinos

184. Pretresno vijeće je konstatovalo, u poglavljima 9.3.2 do 9.3.12 Prvostepene presude, da su Mladićevo činjenje i nečinjenje tokom postojanja sveobuhvatnog UZP-a bili toliko ključni za činjenje zločina, da bez njih zločini ne bi mogli biti počinjeni onako kako su bili počinjeni, te da je, prema tome, Mladić znatno doprinio ostvarenju cilja sveobuhvatnog UZP-a.⁵⁹⁸ Ovaj zaključak počivao je na konstatacijama da je Mladić: (i) u periodu od maja 1992. do barem oktobra 1995., izdavao naređenja koja su se odnosila na osnivanje i organizaciju organa i korpusa VRS-a, uključujući postavljenja i unapređenja;⁵⁹⁹ (ii) od maja 1992. do 1995., održavao dnevna referisanja i povremene sastanke sa starješinama Glavnog štaba VRS-a i komandantima korpusa, redovno odlazio u obilazak i inspekciju jedinica VRS-a, i izdavao naređenja i direktive jedinicama VRS-a i

⁵⁹⁴ Prvostepena presuda, par. 4612. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 4241-4611, 4615, 4685, 5189.

⁵⁹⁵ Prvostepena presuda, par. 4688. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 4613-4687.

⁵⁹⁶ V. Mladićeva najava žalbe, par. 36-38; Mladićev žalbeni podnesak, par. 211-335. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 136.

⁵⁹⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 224, 237, 335.

⁵⁹⁸ Prvostepena presuda, par. 4611, 4612. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 4241-4610, 4615, 4685, 5189.

drugim grupama;⁶⁰⁰ (iii) komandantima brigada Prvog krajiškog korpusa VRS-a dao zadatak da sarađuju s MUP-om;⁶⁰¹ (iv) od maja 1992. do oktobra 1995., bio u direktnom kontaktu s članovima rukovodstva u Srbiji i pripadnicima Generalštaba Vojske Jugoslavije (dalje u tekstu: VJ) kako bi obezbijedio da vojne potrebe VRS-a budu zadovoljene;⁶⁰² (v) obraćao se Skupštini bosanskih Srba na nekoliko sjednica, govoreći o pitanjima koja su se ticala formulisanja politike političkog rukovodstva bosanskih Srba, i često političarima, bosanskim Srbima, sugerisao koji stav treba da zauzmu na mirovnim pregovorima kako bi se ostvarili prvobitno definisani strateški ciljevi;⁶⁰³ (vi) od septembra 1992. pa barem do marta 1995., uspostavio i održavao kontrolisan i centralizovan sistem za širenje propagande o bosanskim Hrvatima i bosanskim Muslimanima;⁶⁰⁴ (vii) svojim izjavama namjerno obmanjivao sredstva javnog informisanja i međunarodnu zajednicu o zločinima koji su počinjeni na terenu;⁶⁰⁵ (viii) nije preduzeo odgovarajuće ili dalje korake da istraži zločine i kazni njihove počinioce;⁶⁰⁶ i (ix) od 10. aprila 1994. nadalje, uveo oštra ograničenja za dostavljanje humanitarne pomoći.⁶⁰⁷

185. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je konstatovalo da je on znatno doprinio sveobuhvatnom UZP-u.⁶⁰⁸ Konkretno, on osporava konstatacije Pretresnog vijeća da je on: (i) rukovodio i komandovao pripadnicima MUP-a;⁶⁰⁹ (ii) rukovodio i komandovao snagama VRS-a;⁶¹⁰ i (iii) propustio da adekvatno istraži i/ili kazni zločine.⁶¹¹ Mladić tvrdi da su, uslijed grešaka u Prvostepenoj presudi, konstatacije Pretresnog vijeća o njegovoj krivici po prvom obliku udruženog zločinačkog poduhvata obesnažene zato što se, između ostalog, ne može smatrati da je obilježje *actus reus* dokazano van razumne sumnje.⁶¹²

186. Žalbeno vijeće podsjeća da se pretresno vijeće, da bi nekog optuženog proglasilo krivično odgovornim na osnovu odgovornosti za udruženi zločinački poduhvat, mora uvjeriti da je optuženi djelovao u svrhu ostvarenja zajedničkog cilja udruženog zločinačkog poduhvata u smislu da je

⁵⁹⁹ Prvostepena presuda, par. 4611. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4242-4291.

⁶⁰⁰ Prvostepena presuda, par. 4611. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4293-4394, 4396-4404.

⁶⁰¹ Prvostepena presuda, par. 4611. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3817, 4408, 4409, 4414.

⁶⁰² Prvostepena presuda, par. 4611. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4420-4456.

⁶⁰³ Prvostepena presuda, par. 4611. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4458-4478.

⁶⁰⁴ Prvostepena presuda, par. 4611. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4480-4500.

⁶⁰⁵ Prvostepena presuda, par. 4611. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4502-4512.

⁶⁰⁶ Prvostepena presuda, par. 4611. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4514-4546.

⁶⁰⁷ Prvostepena presuda, par. 4611. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4548-4608.

⁶⁰⁸ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 211-267; Mladićeva replika, par. 47.

⁶⁰⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 218-223; T. 25. avgust 2020., str. 54, 55.

⁶¹⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 227-236.

⁶¹¹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 238, 244-267.

⁶¹² Mladićev žalbeni podnesak, par. 212, 268.

znatno doprinio činjenju zločina koje je taj zajednički cilj obuhvatao.⁶¹³ Doprinos optuženog ne mora da bude neophodan ili bitan⁶¹⁴ i ne mora da obuhvata činjenje zločina,⁶¹⁵ a pravo ne predviđa konkretne tipove ponašanja koji se sami po sebi ne bi mogli smatrati doprinosom udruženom zločinačkom poduhvatu.⁶¹⁶

(i) Rukovođenje i komandovanje pripadnicima MUP-a

187. Pretresno vijeće je konstatovalo da je MUP blisko saradivao s VRS-om i da su jedinice MUP-a, barem od 12. maja 1992. do 26. septembra 1995., kada su učestvovala u borbenim dejstvima, bile prepotčinjene komandi VRS-a, dok su još uvijek bile pod neposrednom komandom službenika MUP-a.⁶¹⁷ Pretresno vijeće je takođe konstatovalo da su pripadnici MUP-a bili umiješani u veliki broj zločina, uključujući ubistvo, protivpravno zatočavanje, okrutno ili nečovječno postupanje i progon, koji su počinjeni u 12 opština, te da su bili ili pod operativnim nadzorom VRS-a ili pod nadzorom MUP-a.⁶¹⁸ U vezi s Mladićevim znatnim doprinosom sveobuhvatnom UZP-u putem kontrole nad MUP-om, Pretresno vijeće je smatralo da je on, između ostalog, izdavao naređenja i direktive jedinicama VRS-a, kao i “drugim grupama”, te da je komandantima brigada Prvog krajiškog korpusa VRS-a dao zadatak da saraduju s MUP-om.⁶¹⁹

188. Mladić tvrdi da se Pretresno vijeće oslonilo na činjenice o kojima je presuđeno da bi utvrdilo da je on rukovodio i komandovao snagama MUP-a, čime je propustilo da prida dovoljnu težinu dokazima da on nije imao *de jure* ili *de facto* kontrolu nad tim snagama i pomiješalo sadejstvo s prepotčinjavanjem.⁶²⁰ Po njegovom mišljenju, ti dokazi su bili dovoljni da “ožive raspravu o dokazima i pobiju činjenice o kojima je presuđeno” na koje se oslonilo Pretresno

⁶¹³ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 110, 136; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1378; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 987; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 215, 695.

⁶¹⁴ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 136; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1378; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 215; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 430.

⁶¹⁵ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 110; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1378, 1615; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 215, 695.

⁶¹⁶ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 110; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 696.

⁶¹⁷ Prvostepena presuda, par. 3819, 3824, 3826, 4227. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3793-3818.

⁶¹⁸ Prvostepena presuda, par. 3819, 4227, 4239, 4610. Pretresno vijeće je kao lokacije na kojima je MUP bio umiješan u zločine navelo sljedeće: Banja Luka, Bijeljina, Foča, Ilidža, Kalinovik, Ključ, Kotor-Varoš, Pale, Prijedor, Rogatica, Sanski Most i Vlasenica. V. npr. Prvostepena presuda, par. 3819, 4227.

⁶¹⁹ Prvostepena presuda, par. 4611, 4612.

⁶²⁰ Mladićev žalbeni podnesak, par. 218, 221, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 3794. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 54, 55. Mladić tvrdi da, suprotno konstatacijama Pretresnog vijeća, snage MUP-a nisu bile prepotčinjene VRS-u, nego su ostale pod komandom službenika MUP-a. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 221. U mjeri u kojoj Mladić iznosi slične argumente u svojoj žalbenoj osnovi 5.B u vezi s UZP-om u vezi sa Srebrenicom,

vijeće.⁶²¹ Kako tvrdi Mladić, efektivno rukovođenje i komandovanje MUP-om bilo je “ključna komponenta” u razmatranju njegovog doprinosa od strane Pretresnog vijeća.⁶²² On iznosi argument da, na osnovu pravilnog ocjenjivanja dokaza na suđenju, nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao zaključiti da je on efektivno rukovodio i komandovao MUP-om kako bi utvrdio znatan doprinos sveobuhvatnom UZP-u.⁶²³

189. Tužilaštvo odgovara da su Mladićevi argumenti zasnovani na pogrešnom tumačenju Prvostepene presude.⁶²⁴ Ono tvrdi da je, konstatacija Pretresnog vijeća u vezi s MUP-om, u vezi s Mladićevim doprinosom sveobuhvatnom UZP-u, izričito ograničena na snage MUP-a koje su bile pod komandom Prvog krajiškog korpusa VRS-a u logoru Manjača.⁶²⁵ Pored toga, tužilaštvo tvrdi da Mladić upućuje na dokaze koji nisu relevantni i da ne pokazuje da njegovi argumenti imaju ikakav uticaj na zaključak Pretresnog vijeća da je on znatno doprinio ostvarenju zajedničkog cilja.⁶²⁶ Tužilaštvo dalje tvrdi da Mladićevi argumenti uopšte nisu relevantni za njegovu odgovornost za zločine koje su počinile bilo koje snage MUP-a koje nisu bile prepotčinjene VRS-u, budući da se njemu mogu pripisati zločini počinilaca koji su bili potčinjeni nekom drugom učesniku sveobuhvatnog UZP-a.⁶²⁷

190. Žalbeno vijeće primjećuje da Mladić osporava to što se Pretresno vijeće oslonilo na činjenice o kojima je presuđeno u paragrafu 3794 Prvostepene presude.⁶²⁸ Žalbeno vijeće napominje da se, u osporenom paragrafu, Pretresno vijeće oslonilo na: (i) činjenicu o kojoj je presuđeno 1354 kako bi navelo da su, u skladu sa zakonom koji je tada bio na snazi u Republici Srpskoj, jedinice MUP-a mogle biti prepotčinjene VRS-u u razne svrhe, uključujući u svrhu pojačanja tokom borbenih dejstava;⁶²⁹ (ii) činjenicu o kojoj je presuđeno 1355 kako bi navelo da su snage MUP-a, kada su bile prepotčinjene, izvršavale naređenja VRS-a, te da su komandanti jedinice VRS-a i jedinice MUP-a koordinisali svoj rad u izvršavanju zadataka koje im je dodijelio VRS;⁶³⁰ i (iii) činjenicu o kojoj je presuđeno 1356 kako bi navelo da su snage MUP-a bile angažovane u

Žalbeno vijeće će ih ocijeniti u sprezi s argumentima koje je iznio u prilog toj žalbenoj osnovi. V. dolje, odjeljak III.D.2(b).

⁶²¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 218, 221, gdje se, između ostalog, upućuje na T. 10. decembar 2013., str. 20615-20617, T. 23. januar 2015., str. 30537-30545, T. 25. novembar 2015., str. 41921 (djelimično zatvorena sjednica), dokazni predmet P5248, str. 2. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 55.

⁶²² Mladićev žalbeni podnesak, par. 222.

⁶²³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 221, 223; T. 25. avgust 2020., str. 54, 55. V. takođe Mladićeva replika, par. 47.

⁶²⁴ Odgovor tužilaštva, par. 70, 71. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 98, 99.

⁶²⁵ Odgovor tužilaštva, par. 71, fn. 324; T. 25. avgust 2020., str. 99.

⁶²⁶ Odgovor tužilaštva, par. 72, 73.

⁶²⁷ Odgovor tužilaštva, par. 73; T. 25. avgust 2020., str. 99.

⁶²⁸ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 221, fn. 324, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 3794; T. 25. avgust 2020., str. 54, 55.

⁶²⁹ V. Prvostepena presuda, par. 3794, fn. 14173, gdje se upućuje na činjenica o kojoj je presuđeno 1354.

borbenim operacijama na određeno vrijeme kako bi izvršile neki tačno definisani zadatak i da su, u periodu u kojem su bile prepotčinjene, zadržavale svoju formaciju i nisu se mogle rasformirati niti razdvajati.⁶³¹

191. Žalbeno vijeće napominje da se u paragrafu 3794 Prvostepene presude ne govori o Mladićevoj ulozi ili doprinosu. Zapravo, taj paragraf se nalazi u poglavlju 9.2.7 Prvostepene presude, u kojem se raspravlja o ulozi MUP-a, i koji je dio analize Pretresnog vijeća u vezi s obimom sveobuhvatnog UZP-a kao cjeline (poglavljje 9.2).⁶³² Pretresno vijeće je dalje konkretno navelo, u zaključku poglavlja 9.2.7 i u poglavlju 9.2 generalno, da će o Mladićom učešću u sveobuhvatnom UZP-u i njegovoj ulozi u odnosu na MUP govoriti u poglavlju 9.3 Prvostepene presude.⁶³³

192. Što se tiče Mladićevog doprinosa sveobuhvatnom UZP-u putem rukovođenja i komandovanja drugim srpskim snagama koje su bile potčinjene VRS-u,⁶³⁴ Pretresno vijeće je o MUP-u govorilo u paragrafu 4404 Prvostepene presude i podsjetilo samo na konstatacije koje su se odnosile na logor Manjača u opštini Banja Luka.⁶³⁵ Kako je navelo Pretresno vijeće, Prvi krajiški korpus VRS-a je upravljao logorom Manjača, a pripadnici MUP-a koji su počinili zločine djelovali su pod komandom Prvog krajiškog korpusa VRS-a.⁶³⁶ S obzirom na to da je Mladić, kao komandant Glavnog štaba VRS-a, izdavao naređenja Prvom krajiškom korpusu VRS-a, Pretresno vijeće je konstatovalo da je Mladić “rukovodio i komandovao Komandom logora Manjača, uključujući i podređene jedinice MUP-a”.⁶³⁷ U istom paragrafu, Pretresno vijeće je takođe podsjetilo na svoju konstataciju da je Mladić 3. avgusta 1992. izdao naređenja, između ostalih, Komandi logora Manjača, jedinicama Prvog krajiškog korpusa VRS-a i Centru službi bezbjednosti (dalje u tekstu: CSB) Prijedor, koji je bio organ MUP-a,⁶³⁸ da dozvole novinarima i timu Međunarodnog komiteta Crvenog krsta (dalje u tekstu: MKCK) da posjete razne zatočeničke logore, uključujući Manjaču.⁶³⁹ Konačno, kada je rezimiralo Mladićeve postupke koji su relevantni za njegov znatan doprinos sveobuhvatnom UZP-u, Pretresno vijeće je smatralo, između ostalog, da

⁶³⁰ V. Prvostepena presuda, par. 3794, fn. 14174, 14175, gdje se upućuje na činjenica o kojoj je presuđeno 1355.

⁶³¹ V. Prvostepena presuda, par. 3794, fn. 14176, 14177, gdje se upućuje na činjenica o kojoj je presuđeno 1356.

⁶³² V. Prvostepena presuda, par. 3573-4240.

⁶³³ V. npr. Prvostepena presuda, par. 3828, 4238.

⁶³⁴ Prvostepena presuda, par. 4396-4405.

⁶³⁵ V. Prvostepena presuda, par. 4404. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 361-374, 378-456.

⁶³⁶ Prvostepena presuda, par. 4404, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, poglavlja 4.1.2 i 8.9.2. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 374, 454, 455.

⁶³⁷ Prvostepena presuda, par. 4404, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, poglavlje 9.3.3. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4383, 4388.

⁶³⁸ V. npr. Prvostepena presuda, par. 322, 323, 325, 328, 339, 341, 342, 3823.

⁶³⁹ Prvostepena presuda, par. 4404. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 1209, 4001, 4002.

je Mladić “rukovodio i komandovao jedinicama VRS-a i izdavao naređenja drugim grupama”.⁶⁴⁰ Žalbeno vijeće, shodno tome, smatra da, suprotno Mladićevoj tvrdnji, Pretresno vijeće nije konstatovalo da je on znatno doprinio sveobuhvatnom UZP-u putem opšteg rukovođenja i komandovanja MUP-om. Zapravo, kada je određivalo Mladićev doprinos sveobuhvatnom UZP-u, Pretresno vijeće je svoje konstatacije o njegovom rukovođenju i komandovanju MUP-om ograničilo na logor Manjača i na naređenja koja je izdao CSB-u Prijedor.⁶⁴¹ Te konstatacije, koje su rezimirane u paragrafu 4404 Prvostepene presude, zasnovane su na obimnim dokazima – uključujući svjedočenja svjedoka, dokazne predmete i činjenice o kojima je presuđeno – o kojima se govori u drugim odjeljcima Prvostepene presude.⁶⁴² Mladić ne osporava te konstatacije niti pokazuje da je Pretresno vijeće pogriješilo time što se oslonilo na činjenice o kojima je presuđeno da bi konstatovalo da je on rukovodio i komandovao snagama MUP-a u logoru Manjača ili da je izdao naređenja CSB-u Prijedor.

193. S obzirom na to da se činjenice o kojima je presuđeno u paragrafu 3794 Prvostepene presude koje Mladić nastoji da ospori odnose na opšte potčinjavanje MUP-a VRS-u, a ne na njegovo konkretno ponašanje ili doprinos sveobuhvatnom UZP-u, Žalbeno vijeće smatra da su dokazi na koje on ukazuje u svojoj žalbi, a koje je na suđenju izveo kako bi pobio te činjenice o kojima je presuđeno, neumjesni.⁶⁴³ Nijedna eventualna greška u ocjeni tih dokaza ne bi imala uticaja na zaključke Pretresnog vijeća u vezi s Mladićevom kontrolom nad logorom Manjača ili njegovim naređenjima CSB-u Prijedor. U ovoj fazi, Žalbeno vijeće dalje podsjeća da se učesnici udruženog zločinačkog poduhvata mogu proglasiti odgovornima za krivična djela koja počine glavni izvršioc, pod uslovom da se dokaže da se ta krivična djela mogu pripisati barem jednom

⁶⁴⁰ Prvostepena presuda, par. 4611, 4612.

⁶⁴¹ V. Prvostepena presuda, par. 4404, 4405.

⁶⁴² V. npr. Prvostepena presuda, par. 349-456, 1209, 4001-4004.

⁶⁴³ Žalbeno vijeće primjećuje da, u svakom slučaju, Mladić upućuje na svjedočenja svjedoka Reynauda Theunensa, Velimira Kevca i Mitra Kovača, kao i na dokazni predmet P5248, za koje tvrdi da dokazuju da sadejstvo snaga MUP-a sa VRS-om nije obuhvatalo prepotčinjavanje i da je MUP i dalje vršio rukovođenje i komandovanje. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 221, fn. 325, 327, gdje se upućuje na T. 10. decembar 2013., str. 20615-20617, T. 23. januar 2015., str. 30537-30545, T. 25. novembar 2015., str. 41921 (djelimično zatvorena sjednica), dokazni predmet P5248, str. 2. Pregled svjedočenja svjedoka Theunensa pokazuje da je svjedok ispitan u vezi s prepotčinjavanjem i sadejstvom u teoretskom smislu, bez povezivanja s dešavanjima na terenu. V. T. 10. decembar 2013., str. 20615-20617. Što se tiče iskaza svjedoka Kevca, Pretresno vijeće ga je razmotrilo u paragrafu 3796 Prvostepene presude i to svjedočenje sadrži izjavu svjedoka da, u sadejstvu vojske i policije, vojna jedinica nema nužno komandna ovlaštenja nad jedinicom policije. V. T. 23. januar 2015., str. 30544, 30545. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3785, 3796. [REDIGOVANO]. V. T. 25. novembar 2015., str. 41921 (djelimično zatvorena sjednica). Žalbeno vijeće je mišljenja da te izjave ne ukazuju na konkretne primjere na terenu i da ne protivrječe konstataciji Pretresnog vijeća da su, povremeno, VRS i MUP djelovali u sadejstvu, dok je u drugim prilikama MUP bio potčinjen VRS-u. V. Prvostepena presuda, par. 3819, 4227, 4239, 4610. Žalbeno vijeće je takođe mišljenja da ti dokazi nisu relevantni za konstatacije koje se odnose na logor Manjača ili naređenja izdata 3. avgusta 1992. CSB-u Prijedor. Konačno, dokazni predmet P5248 odnosi se na izvještaj Glavnog štaba VRS-a koji ne sadrži informacije relevantne za pitanja o kojima je ovdje riječ. Mladićeva tvrdnja da je Pretresno vijeće pomiješalo sadejstvo i prepotčinjavanje u vezi s MUP-om razmatra se dolje, u odjeljku u kojem se govori o njegovoj žalbenoj osnovi 5.B. V. dolje, odjeljak III.D.2(b).

učesniku udruženog zločinačkog poduhvata i da je taj učesnik djelovao u skladu sa zajedničkim ciljem kada je koristio glavne izvršioce.⁶⁴⁴ Žalbena vijeće ima u vidu konstatacije Pretresnog vijeća da su jedinice MUP-a korištene kao sredstvo za počinjenje zločina u Opštinama, u okviru ostvarivanja zajedničkog cilja sveobuhvatnog UZP-a,⁶⁴⁵ da je Stanišić, kao ministar unutrašnjih poslova, bio učesnik sveobuhvatnog UZP-a,⁶⁴⁶ te da je Stanišić vršio ukupno rukovođenje i komandovanje nad snagama MUP-a.⁶⁴⁷ Žalbena vijeće primjećuje da Mladić nije osporio te konstatacije u vezi sa Stanišićem i MUP-om u vezi sa sveobuhvatnim UZP-om. Prema tome, čak i kad bi Mladić dokazao da je Pretresno vijeće pogriješilo u vezi s njegovim rukovođenjem i komandovanjem MUP-om, takva greška ne bi imala uticaja na njegovu odgovornost putem njegovog učešća u sveobuhvatnom UZP-u.

194. U svjetlu gore navedenog, Žalbena vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće pogriješilo u vezi s njegovim znatnim doprinosom sveobuhvatnom UZP-u putem rukovođenja i komandovanja snagama MUP-a.

(ii) Rukovođenje i komandovanje vojnicima VRS-a

195. U vezi sa sveobuhvatnim UZP-om, Pretresno vijeće je smatralo da su mnogi od glavnih izvršilaca zločina u Opštinama bili pripadnici VRS-a, koji su bili pod operativnom komandom jednog od korpusa i, u konačnici, Glavnog štaba VRS-a.⁶⁴⁸ Pretresno vijeće je zaključilo da je Mladić znatno doprinio ostvarenju cilja sveobuhvatnog UZP-a time što je, između ostalog, izdavao naređenja koja su se odnosila na osnivanje i organizovanje VRS-a i njegovih organa, i neposredno učestvovao u aktivnostima VRS-a, što pokazuju redovna referisanja, sastanci i inspekcije, te što je rukovodio i komandovao jedinicama VRS-a.⁶⁴⁹

196. Pretresno vijeće je konstatovalo, između ostalog, da je Mladić: (i) u periodu od 12. maja 1992. do barem 8. novembra 1996. bio komandant Glavnog štaba VRS-a; (ii) u periodu od maja

⁶⁴⁴ V. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 119; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1256; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 225; Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 168; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 413.

⁶⁴⁵ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4239.

⁶⁴⁶ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4238, 4610.

⁶⁴⁷ V. npr. Prvostepena presuda, par. 341, 342, 3824, 3825, 4227.

⁶⁴⁸ Prvostepena presuda, par. 4239, 4610, 4612. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 374, 455, 456, 513, 517, 564, 566, 607, 626, 627, 629, 632, 654, 655, 664-667, 672, 673, 684, 690, 702, 720, 752, 772-774, 778-780, 784, 791, 820, 832, 834, 851, 857, 858, 892, 902, 916-918, 927, 928, 933, 934, 943, 960, 974, 1036-1038, 1040, 1053, 1061, 1062, 1072, 1082-1087, 1100, 1112, 1121, 1142, 1168, 1169, 1180, 1233-1236, 1265-1269, 1322-1325, 1369, 1371-1373, 1375-1378, 1396-1401, 1403, 1406-1408, 1417, 1419, 1420, 1448, 1449, 1462, 1471, 1503-1506, 1512, 1527, 1529, 1536, 1547, 1548, 1580-1585, 1602, 1610, 1616, 1637, 1663, 1679, 1686, 1721, 1723, 1725, 1726, 1728, 1731, 1733, 1735, 1742, 1746, 1754-1756, 1766, 1795, 1806-1808, 1812, 1815, 1844-1846.

⁶⁴⁹ Prvostepena presuda, par. 4611, 4612. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4242-4291, 4293-4394.

1992. do aprila 1995. izdavao naređenja i direktive VRS-u u vezi s njegovim formiranjem, organizacijom, vojnim operacijama i borbenom strategijom; (iii) u periodu od maja 1992. do 1995. bio lično obavještavan o događajima na ratištu putem dnevnih izvještaja komandanata korpusa i održavao dnevna referisanja i ponekad večernje sastanke sa starješinama Glavnog štaba VRS-a i komandantima korpusa; (iv) u periodu od maja 1992. do maja 1995. redovno obilazio jedinice VRS-a i vršio njihovu inspekciju ili naređivao starješinama Glavnog štaba VRS-a da idu u obilazak jedinica VRS-a kako bi se informisali o stanju njihove borbene gotovosti i pružili pomoć u određenim zadacima; i (v) u periodu od maja 1992. do jula 1995. izdao nekoliko naređenja jedinicama VRS-a s detaljnim instrukcijama o borbenoj strategiji, vojnim operacijama, angažovanju jedinica, ovlaštenju za ofanzivne operacije, upotrebi naoružanja i municije i sporazumima o prekidu vatre.⁶⁵⁰ Pretresno vijeće je takođe konstatovalo da je VRS imao sistem veza koji je dobro funkcionisao i omogućavao Mladiću da uspješno i brzo komunicira sa svojim podređenima.⁶⁵¹ Pored toga, Pretresno vijeće je zaključilo da su Mladića njegovi podređeni cijenili kao vođu i da je on imao “veoma visok stepen rukovođenja i komandovanja nad [njima]”.⁶⁵² Pretresno vijeće je izričito odbacilo argumente odbrane u vezi s Mladićevim ograničenim uticajem, kao i nelojalnošću i neposlušnošću komandi VRS-a, te navelo da povremena nedisciplina u VRS-u nije dovodila u pitanje Mladićevu opštu sposobnost da rukovodi i komanduje.⁶⁵³

197. Mladić tvrdi da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu dokazima da je nedostatak podređenih koji su bili profesionalci ili obučeni u znatnoj mjeri narušio njegovu sposobnost da rukovodi i komanduje vojnicima VRS-a.⁶⁵⁴ On konkretno tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo time što nije adekvatno razmotrilo: (i) šire posljedice nedostatka podređenih koji su bili profesionalci ili obučeni po njegovu sposobnost da izdaje uputstva podređenima i da osigura da se vojne operacije izvode u skladu s pravilima i procedurama VRS-a;⁶⁵⁵ i (ii) njegove napore da riješi problem nedostatka podređenih koji su bili profesionalci, konkretno tako što je obilazio komande i jedinice VRS-a i što su to činili i drugi članovi Glavnog štaba VRS-a,⁶⁵⁶ kao i tako što se sastao s

⁶⁵⁰ Prvostepena presuda, par. 4383-4389. V. takođe Prvostepena presuda, par. 246-276, 4242-4291, 4293-4382, 4611.

⁶⁵¹ Prvostepena presuda, par. 4387. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 114-120, 152, 159, 160, 164, 181, 186, 193, 199, 200, 203, 205, 213, 214, 218, 263, 4296-4310, 4375, 4380, 4383.

⁶⁵² Prvostepena presuda, par. 4390, 4391. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 4375-4380.

⁶⁵³ Prvostepena presuda, par. 4392. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 151, 237.

⁶⁵⁴ Mladićev žalbeni podnesak, par. 227. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak par. 228-236.

⁶⁵⁵ Mladićev žalbeni podnesak, par. 231. Mladić tvrdi da su neadekvatno obučeni podređeni doveli do “organizacionog nejedinstva” i ugrožavali borbene operacije. Mladićev žalbeni podnesak, par. 231, fn. 340, gdje se upućuje na Mladićev završni podnesak, par. 653, 654, dokazni predmeti P5241, str. 2-5, 8-10, 12, 14, 15, D566, str. 2, D686, par. 36, 38, 39, D939, str. 9, P356, str. 180, P346, str. 140, 141, P338, str. 21, 22, 73, D559, par. 31, 32, T. 13. novembar 2012., str. 5033 (zatvorena sjednica), T. 16. novembar 2015., str. 41371, 41372.

⁶⁵⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 232, fn. 341, 342, gdje se upućuje na Mladićev završni podnesak, par. 662, dokazni predmeti P3029, str. 563, 564, P347, str. 56, Prvostepena presuda, par. 4311-4321.

predstavnicima VJ-a kako bi dobio više obučenog ljudstva.⁶⁵⁷ Mladić kao primjer za to navodi da Pretresno vijeće u svojoj ocjenu sastanka od 8. jula 1993. nije uključilo relevantne dokaze, kao što su navodi u njegovoj bilježnici o problemima u VRS-u i MUP-u.⁶⁵⁸ Mladić tvrdi da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da zaključi da je on efektivno rukovodio i komandovao podređenima u VRS-u i tako potkrijepi konstataciju da je on znatno doprinio sveobuhvatnom UZP-u.⁶⁵⁹

198. Tužilaštvo odgovara da su zaključci Pretresnog vijeća bili razumni i utemeljeni na konstatacijama, kao i na detaljnoj analizi dokaza o funkcionisanju komandnih struktura VRS-a i Mladićevom rukovođenju i komandovanju tim strukturama.⁶⁶⁰ Kako navodi tužilaštvo, Pretresno vijeće je razmotrilo dokaze o nedisciplini VRS-a i konstatovalo da povremena nedisciplina nije dovodila u pitanje Mladićevu opštu sposobnost da rukovodi i komanduje VRS-om.⁶⁶¹ Pored toga, tužilaštvo tvrdi da Mladićev opšti argument da mu je nedostajalo podređenih koji su bili profesionalci ne pokazuje da on nije efektivno rukovodio i komandovao podređenima u VRS-u.⁶⁶²

199. U vezi s Mladićevom tvrdnjom da Pretresno vijeće nije u dovoljnoj mjeri uzelo u obzir kako je nedostatak podređenih koji su bili profesionalci ili obučeni narušio njegovo rukovođenje i komandovanje VRS-om, Žalbeno vijeće primjećuje da on upućuje na dokazne predmete P5241, D566, D686, P338, D559, D939, P356 i P346, kao i na svjedočenja svjedoka Kovača i RM-511.⁶⁶³ Pregled Prvostepene presude otkriva da je, kada se bavilo argumentima u vezi s pitanjima rukovođenja i komandovanja u VRS-u, Pretresno vijeće izričito razmotrilo dokazne predmete P5241,⁶⁶⁴ D566,⁶⁶⁵ D686,⁶⁶⁶ P338⁶⁶⁷ i D559.⁶⁶⁸ Pretresno vijeće, međutim, nije izričito uputilo na

⁶⁵⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 233.

⁶⁵⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 234, fn. 344-347, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazne predmete P358, str. 238, P4583, str. 39, Prvostepena presuda, par. 4425, 4440.

⁶⁵⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 236. V. takođe Mladićeva replika, par. 47.

⁶⁶⁰ Odgovor tužilaštva, par. 74. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 97, 100.

⁶⁶¹ Odgovor tužilaštva, par. 75; T. 25. avgust 2020., str. 100.

⁶⁶² Odgovor tužilaštva, par. 76-78. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 100.

⁶⁶³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 231, fn. 340, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazne predmete P5241, str. 2-5, 8-10, 12, 14, 15, D566, str. 2, D686, par. 36, 38, 39, P338, str. 21, 22, 73, D559, par. 31, 32, D939, str. 9, P356, str. 180, P346, str. 140, 141, T. 13. novembar 2012., str. 5033 (zatvorena sjednica), T. 16. novembar 2015., str. 41371, 41372.

⁶⁶⁴ V. npr. Prvostepena presuda, par. 210, 4313, fn. 15539 (gdje je Pretresno vijeće smatralo da je Mladić 5. marta 1993. poslao Komandi Drinskog korpusa VRS-a izvještaj s ocjenom stanja borbene gotovosti jedinica Drinskog korpusa i preporučio joj da taj izvještaj izuči, izradi plan otklanjanja nedostataka i postavljene zadatke ugradi u svoje planove rada).

⁶⁶⁵ V. npr. Prvostepena presuda, par. 233, 237, fn. 894, 897-899 (gdje je Pretresno vijeće smatralo da su brigade Sarajevsko-romanijskog korpusa VRS-a (dalje u tekstu: SRK) imale veoma malo profesionalnih oficira, da su im nedostajali kadrovi, da su rijetko obezbjeđivale obuku i da su imale problema s disciplinom, što je sve dovelo do problema s nedisciplinom, neposlušnošću i neefikasnim rukovođenjem i komandovanjem).

⁶⁶⁶ V. npr. Prvostepena presuda, par. 221, 224, 230, fn. 820, 845, 882-884, 886 (gdje je Pretresno vijeće smatralo, između ostalog, da su 15 do 20 procenata SRK-a činili profesionalni vojnici, da u SRK-u nije bilo discipline zbog zamora i nedostatka vojnika, te da nije bilo obuke).

dokazne predmete D939, P356 i P346, ni na svjedočenje svjedoka RM-511 od 13. novembra 2012. ni svjedočenje svjedoka Kovača od 16. novembra 2015. u vezi s pitanjima rukovođenja i komandovanja u VRS-u. Bez obzira na to, Žalbeno vijeće podsjeća da pretresno vijeće nije obavezno da uputi na svaki dokaz u sudskom spisu,⁶⁶⁹ te da se pretpostavlja da je pretresno vijeće ocijenilo sve dokaze koji su mu predočeni, osim ako ne postoje naznake da je potpuno zanemarilo neki konkretan dokaz.⁶⁷⁰ S tim u vezi, Žalbeno vijeće napominje da se u dijelovima dokaznih predmeta D939, P356 i P346, kao i svjedočenjima svjedoka RM-511 i Kovača, na koje Mladić upućuje, govori o nedostatku profesionalnih vojnika i slabom nivou obučenosti u raznim jedinicama VRS-a.⁶⁷¹ Ti dokazi su slični obimnim dokazima da određene jedinice VRS-a nisu bile obučene ili profesionalne, koje je Pretresno vijeće izričito primilo na znanje i razmotrilo u Prvostepenoj presudi.⁶⁷² Nakon što je pregledalo takve dokaze, Pretresno vijeće je odbacilo Mladićevu tvrdnju da su jedinice VRS-a bile nedisciplinovane, što je obuhvatalo probleme kao što su neobučeni ili neprofesionalni vojnici.⁶⁷³ Na primjer, u vezi s Prvim krajiškim korpusom VRS-a, Pretresno vijeće

⁶⁶⁷ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4322, 4473, fn. 15559-15562, 15932 (gdje je Pretresno vijeće razmotrilo analizu stanja borbene gotovosti i aktivnosti VRS-a 1992. godine koju je sačinio Glavni štab VRS-a, te navelo, između ostalog, da je VRS bio pod jedinstvenom strukturom rukovođenja i komandovanja, usprkos tome što se u početku sastojao od velikog broja različitih vojski i paravojnih formacija, te da je Glavni štab VRS-a obavljao funkcije štaba Vrhovne komande i istovremeno pretpostavljene komande operativnim i nekim združenim taktičkim sastavima).

⁶⁶⁸ V. npr. Prvostepena presuda, par. 221, 233, 236, fn. 818, 894, 899, 921, 922 (gdje je Pretresno vijeće smatralo da su brigade SRK-a imale veoma malo profesionalnih oficira, da su imale problema s disciplinom, te da nisu imale specijalno organizovane snajperske jedinice).

⁶⁶⁹ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 396; Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 187; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 23. V. također Drugostepenu presudu u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 3100; Drugostepena presuda u predmetu *Dorđević*, par. 864. V. također Prvostepena presuda, par. 16 (gdje se navodi da “[s] obzirom na ogromnu količinu dokaza, nije bilo moguće da se u [Prvostepenoj] Presudi uputi i osvrne na svaki dokaz, mada je Pretresno vijeće sve dokaze pažljivo razmotrilo.”).

⁶⁷⁰ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 396; Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 187; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 23. V. također Drugostepenu presudu u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 3100; Drugostepena presuda u predmetu *Dorđević*, fn. 2527.

⁶⁷¹ V. dokazni predmeti D939, str. 9, P356, str. 180, P346, str. 140, 141; T. 13. novembar 2012., str. 5033 (zatvorena sjednica); T. 16. novembar 2015., str. 41371, 41372.

⁶⁷² V. npr. Prvostepena presuda, par. 108 (gdje je Pretresno vijeće razmotrilo argumente da u jedinicama Prvog krajiškog korpusa VRS-a “nije bilo discipline” i da su one bile “neobučene i neprofesionalne”), 144 (gdje je Pretresno vijeće razmotrilo dokaze da je 30. divizija Prvog krajiškog korpusa VRS-a bila sastavljena od vojnika koji nisu imali vojničke činove), 151 (gdje je Pretresno vijeće razmotrilo i ocijenilo dokaze da nekoliko brigada Prvog krajiškog korpusa VRS-a nije imalo profesionalnog ljudstva ni discipline), 187 (gdje je Pretresno vijeće razmotrilo argument odbrane da jedinice Drinskog korpusa nisu imale kvalifikovanih oficira na svim nivoima komande i da im je nedostajalo organizaciono jedinstvo), 196 (gdje je Pretresno vijeće razmotrilo dokaze da je Bratunačkoj brigadi Drinskog korpusa nedostajalo, između ostalog, odgovarajuće obučeni oficira na svim nivoima), 221 (gdje je Pretresno vijeće razmotrilo argumente odbrane da je SRK-u nedostajalo odgovarajuće kvalifikovanih vojnika, oficira i komandanata; da naređenja nisu uvijek bila izvršavana; i da SRK nije mogao vršiti efektivno rukovođenje i komandovanje), 230 (gdje je Pretresno vijeće razmotrilo dokaze da su 15 do 20 procenata vojnika SRK-a činili profesionalni vojnici i da nije bilo discipline ni obuke), 233 (gdje je Pretresno vijeće rezimiralo dokaze raznih svjedoka da su brigade SRK-a imale veoma malo profesionalnih oficira, da su rijetko obezbjeđivale obuku, da im je nedostajalo kadrova, te da su imale problema s disciplinom), 237-239 (gdje je Pretresno vijeće razmotrilo i ocijenilo dokaze o odsustvu rukovođenja i komandovanja u brigadama SRK-a), 800 (gdje je Pretresno vijeće razmotrilo argument da je jedan bataljon 17. lake pješadijske brigade Drugog krajiškog korpusa koji je djelovao u opštini Ključ bio neobučeni i nedisciplinovan).

⁶⁷³ Prvostepena presuda, par. 151, 152, 237. V. također Prvostepena presuda, par. 4392.

je zaključilo da, čak i ako je bilo slučajeva nediscipline i slabe organizacije, takvi eventualni problemi nisu uticali na opštu sposobnost Prvog krajiškog korpusa VRS-a da uspješno kontroliše svoje potčinjene jedinice,⁶⁷⁴ te da su lanac komandovanja i sistem izvještavanja “između Glavnog štaba VRS-a, Prvog krajiškog korpusa i njegovih potčinjenih jedinica, u potpunosti funkcionisali”.⁶⁷⁵ U vezi sa SRK-om,⁶⁷⁶ Pretresno vijeće je razmotrilo dokaze da je u brigadama tog korpusa bilo mnogo neprofesionalnih ljudi, ali je konstatovalo da ti dokazi ne protivrječe mišljenju Pretresnog vijeća da je SRK bio podvrgnut normalnom vojnom komandovanju i da su potčinjeni bili disciplinovani i izvršavali naređenja.⁶⁷⁷ Pretresno vijeće je takođe razmotrilo obimne dokaze koji upućuju na to da je nedostatak profesionalnog starješinskog kadra i ljudstva u više brigada SRK-a uticao na kvalitet rukovođenja i komandovanja i doveo do problema s nedisciplinom, neposlušnošću, kao i do neefikasnog rukovođenja i komandovanja.⁶⁷⁸ Međutim, Pretresno vijeće je konstatovalo da su ti dokazi bili ograničeni na konkretne incidente ili trenutke i, shodno tome, konstatovalo je da oni nisu u protivrječnosti s činjenicama o kojima je presuđeno 1808 i 1864, koje glase da je SRK generalno funkcionisao shodno normalnom rukovođenju i komandovanju i da su potčinjeni bili veoma disciplinovani i izvršavali naređenja.⁶⁷⁹ U svjetlu gore navedenog, Žalbeno vijeće konstatuje da Mladić ne pokazuje da je Pretresno vijeće propustilo da u dovoljnoj mjeri razmotri kako je nedostatak potčinjenih koji su bili profesionalci ili obučeni narušavao njegovo rukovođenje i komandovanje VRS-om.

200. U vezi s argumentom da Pretresno vijeće nije adekvatno uzelo u obzir to da su Mladić i druge starješine Glavnog štaba VRS-a obilazili komande i jedinice “u okviru strategije za rješavanje problema nedostatka profesionalaca među potčinjenima”, Mladić upućuje na dokazne predmete P3029 i P347, kao i na paragraf 662 Mladićevog završnog podneska.⁶⁸⁰ Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće na paragraf Mladićevog završnog podneska na koji Mladić ukazuje u svojoj žalbi uputilo kada je rezimiralo njegove argumente i podsjeća da je stvar diskrecione ocjene pretresnog vijeća na koje će se pravne argumente osvrnuti.⁶⁸¹ Žalbeno vijeće napominje, nadalje, da

⁶⁷⁴ Prvostepena presuda, par. 151.

⁶⁷⁵ Prvostepena presuda, par. 152.

⁶⁷⁶ Izvan UZP-a u vezi sa Sarajevom, Pretresno vijeće je konstatovalo da su određene brigade SRK-a, konkretno Rogatička brigada, počinile zločine u vezi sa sveobuhvatnim UZP-om. V. npr. Prvostepena presuda, par. 239, 1462, 1471, 1504, 1512, 1547, 3051 (Prilog B (p), Prilog C (d)), 3287(i), 3325(i), 3360(f), 3381(b), 3388(f), fn. 927.

⁶⁷⁷ Prvostepena presuda, par. 237.

⁶⁷⁸ Prvostepena presuda, par. 237.

⁶⁷⁹ Prvostepena presuda, par. 237.

⁶⁸⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 232, fn. 341, gdje se upućuje na dokazne predmete P3029, str. 563, 564, P347, str. 56, Mladićev završni podnesak, par. 662.

⁶⁸¹ V. Prvostepena presuda, par. 4293, fn. 15467; Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 989; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 101; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 23.

je Pretresno vijeće razmotrilo dokazni predmet P3029, o tome da su Mladić i inspekcioni timovi Glavnog štaba VRS-a redovno obilazili komande i jedinice VRS-a i njihove borbene položaje, te da je to bilo od ključnog značaja kako bi se Mladić upoznao sa situacijom na terenu, kao i sa sprovođenjem svojih naređenja i aktivnostima svojih snaga, te kako bi vršio svoja ovlaštenja nad snagama koje su mu bile potčinjene.⁶⁸² Iako Pretresno vijeće u Prvostepenoj presudi nije izričito uputilo na dokazni predmet P347 u vezi s Mladićevom inspekcijom jedinica VRS-a,⁶⁸³ taj dokazni predmet je sličan obimnim dokazima koje je Pretresno vijeće razmotrilo u vezi s obilaskom jedinica od strane Mladića ili drugih članova Glavnog štaba VRS-a u svrhu inspekcije u periodu od 1992. do 1995. godine.⁶⁸⁴ Pretresno vijeće je smatralo da su, u mnogim od tih inspekcija, Mladić ili članovi Glavnog štaba VRS-a ocjenjivali da li su jedinice bile u stanju borbene gotovosti,⁶⁸⁵ što je obuhvatalo pitanja kao što su nedostatak dobro obučanih ili profesionalnih oficira i vojnika.⁶⁸⁶

201. Žalbeno vijeće isto tako nije uvjeren u Mladićevu tvrdnju da Pretresno vijeće, u vezi sa sastankom od 8. jula 1993., nije uzelo u obzir nekoliko slabosti na koje je on uputio u svojoj bilježnici, dokazni predmet P358, kao što su slabljenje discipline u VRS-u i demontiranje MUP-a.⁶⁸⁷ Žalbeno vijeće primjećuje da Pretresno vijeće ne samo da je razmotrilo ovaj dokazni predmet u Prvostepenoj presudi, nego je izričito rezimiralo dokaze da je “Mladić zabilježio da je konstatovano nekoliko slabosti, poput sve lošije discipline u VRS-u i činjenice da je MUP demontiran”.⁶⁸⁸

202. U svjetlu gore navedenog, Žalbeno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladićevi argumenti odražavaju puko neslaganje s ocjenom dokaza u vezi s njegovim rukovođenjem i komandovanjem VRS-om koju je dalo Pretresno vijeće. Mladić ne pokazuje nikakvu grešku u konstatacijama Pretresnog vijeća da je on bio cijenjen kao vođa, da je imao “veoma visok stepen rukovođenja i komandovanja nad svojim podređenima”, te da povremena nedisciplina nije narušavala njegovu ukupnu sposobnost da vrši rukovođenje i komandovanje.⁶⁸⁹

⁶⁸² V. Prvostepena presuda, par. 4378, fn. 15690, 15691, 15693, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet P3029.

⁶⁸³ Žalbeno vijeće primjećuje da je dokazni predmet P347 Mladićeva bilježnica i da se u njenom dijelu na koji on upućuje jednostavno nabroja obilazak jedinica VRS-a, među nizom drugih zadataka. V. dokazni predmet P347, str. 56.

⁶⁸⁴ V. Prvostepena presuda, par. 4311-4321.

⁶⁸⁵ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4313, 4314, 4316, 4318. V. također Prvostepena presuda, par. 4322-4324. Žalbeno vijeće napominje da je Pretresno vijeće također razmotrilo dokaze o inspekciji komandi i jedinica VRS-a velikih razmjera koju je Mladić naredio da se izvrši u periodu od 16. juna 1994. do 2 jula 1994. Svrha te inspekcije bila je da se prikupe informacije o, između ostalog, stanju u komandama i jedinicama, te o stepenu gotovosti jedinica VRS-a. V. Prvostepena presuda, par. 4316.

⁶⁸⁶ V. npr. dokazni predmeti P5241, str. 3, 5, 6, 8, 9; P338, str. 10, 44, 79, 134. V. također Prvostepena presuda, par. 4313, 4322, fn. 15539, 15559-15562, gdje se upućuje na dokazne predmete P5241, P338.

⁶⁸⁷ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 234, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet P358, str. 238 (gdje je Mladić uputio na sastanak sa Karadžićem, Slobodanom Miloševićem, Jovicom Stanišićem i Životom Panićem).

⁶⁸⁸ Prvostepena presuda, par. 4425.

⁶⁸⁹ Prvostepena presuda, par. 4390-4392.

Shodno tome, njegovi argumenti ne pokazuju grešku u konstataciji Pretresnog vijeća da je on znatno doprinio sveobuhvatnom UZP-u putem svog rukovođenja i komandovanja VRS-om.

(iii) Znanje o zločinima, njihova istraga i kažnjavanje

203. Pretresno vijeće je konstatovalo da je Mladić, kao komandant Glavnog štaba VRS-a, imao dužnost da preduzme odgovarajuće mjere da spriječi, istraži i/ili kazni pripadnike VRS-a i drugih srpskih snaga pod svojom efektivnom kontrolom za zločine koje su počinili.⁶⁹⁰ Pretresno vijeće je smatralo da, iako jeste izdavao naređenja da se moraju poštovati zakoni i propisi Republike Srpske i VRS-a, Ženevske konvencije,⁶⁹¹ pravila običajnog ratnog prava i drugi propisi međunarodnog prava,⁶⁹² on nije preduzeo odgovarajuće ili dalje korake da istraži zločine i kazni njihove počinioc.⁶⁹³ Naprotiv, Pretresno vijeće je konstatovalo da je Mladić omogućavao počinjenje zločina time što je predstavnicima međunarodne zajednice, nevladinih organizacija, sredstava javnog informisanja i javnosti davao obmanjujuće informacije o zločinima nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima i ulozi koju su srpske snage imale u tim zločinima.⁶⁹⁴ Pretresno vijeće je zaključilo da su Mladićeve obmanjujuće izjave u vezi sa zločinima koji su počinjeni na terenu i neadekvatni koraci u cilju istraživanja tih zločina i/ili krivičnog gonjenja činili dio njegovog znatnog doprinosa ostvarenju cilja sveobuhvatnog UZP-a.⁶⁹⁵

204. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada nije pridalo dovoljnu težinu određenim dokazima i što ih nije adekvatno razmotrilo kada je konstatovalo da je on znatno doprinio sveobuhvatnom UZP-u time što nije preduzeo odgovarajuće korake da istraži zločine i/ili kazni njihove počinioc.⁶⁹⁶ Konkretno, on tvrdi da je Pretresno vijeće: (i) pogriješilo time što nije pridalo dovoljnu težinu dokazima da on nije mogao da zna da su određeni zločini bili počinjeni zato što nikad nije bio izviješten o njima;⁶⁹⁷ (ii) propustilo da prida dovoljnu težinu dokazima da je on naredio istrage i kažnjavanje za počinjene zločine;⁶⁹⁸ (iii) propustilo da iznese obrazloženje o oslobađajućim dokazima nabrojanim u poglavlju 9.3.10 Prvostepene presude, o tome da je on

⁶⁹⁰ Prvostepena presuda, par. 4544. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4529-4543.

⁶⁹¹ Ženevska konvencija (I) za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu, 12. avgust 1949., 75 U.N.T.S. 31 (dalje u tekstu: Ženevska konvencija I); Ženevska konvencija (II) za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomaca oružanih snaga na moru, 12. avgust 1949., 75 U.N.T.S. 85 (dalje u tekstu: Ženevska konvencija II); Ženevska konvencija (III) o postupanju s ratnim zarobljenicima, 12. avgust 1949., 75 U.N.T.S. 135 (dalje u tekstu: Ženevska konvencija III); Ženevska konvencija (IV) o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata, 12. avgust 1949., 75 U.N.T.S. 287 (dalje u tekstu: Ženevska konvencija IV) (dalje u tekstu, zajedno: Ženevske konvencije).

⁶⁹² Prvostepena presuda, par. 4545. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4517-4528.

⁶⁹³ Prvostepena presuda, par. 4546, 4611. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4529-4545.

⁶⁹⁴ V. Prvostepena presuda, par. 4510-4512, 4546. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4502-4509

⁶⁹⁵ Prvostepena presuda, par. 4611, 4612. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4502-4512, 4514-4546.

⁶⁹⁶ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 238, 244-267.

⁶⁹⁷ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 244-248.

naredio da se provedu istrage i naložio potčinjenima da se pridržavaju važećih zakona;⁶⁹⁹ (iv) njegov navodni propust da kazni za zločine pogrešno okvalifikovalo kao znatan doprinos na osnovu “odsustva dokaza”;⁷⁰⁰ i (v) pridalo nedovoljnu težinu institucionalnim problemima vojnog pravosuđa u kriznoj situaciji⁷⁰¹ i nezavisnosti tog pravosuđa.⁷⁰²

205. Tužilaštvo odgovara da je Pretresno vijeće ispravno razmotrilo cjelokupne dokaze, uključujući mjere koje je Mladić preduzeo radi istraživanja i kažnjavanja zločina, te razumno zaključilo da te mjere nisu bile adekvatne.⁷⁰³ Tužilaštvo tvrdi da Mladić u svojim argumentima iskrivljeno prikazuje Prvostepenu presudu i dokaze, da njegovi argumenti nisu relevantni ili da se sastoje od neargumentovanih tvrdnji, te da, stoga, trebaju biti odbačeni bez razmatranja.⁷⁰⁴ Tužilaštvo takođe tvrdi da nije bitno da li Mladić možda nije bio obaviješten o određenim zločinima i da njegovi argumenti ne potkrepljuju tu tvrdnju.⁷⁰⁵ Pored toga, tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće ispravno konstatovalo da Mladić nije preduzeo odgovarajuće mjere kako bi istražio i kaznio zločine, te da se primjeri koje on navodi ne odnose lično na njega.⁷⁰⁶ Kako navodi tužilaštvo, Pretresno vijeće je iznijelo obrazloženje o “tobožnim ‘oslobađajućim dokazima’” nabrojanim u poglavlju 9.3.10 Prvostepene presude⁷⁰⁷ i, suprotno Mladićevim tvrdnjama, vojno pravosuđe jeste funkcionisalo tokom cijelog rata.⁷⁰⁸ U vezi s Mladićevim argumentom o nezavisnosti vojnog pravosuđa, tužilaštvo odgovara, između ostalog, da je Pretresno vijeće konstatovalo da su, u mnogim slučajevima, odluke da se osumnjičeni puste na slobodu donošene nakon što bi VRS izvršio pritisak da se predmeti odbace ili da se izvršiocima zločina puste.⁷⁰⁹ Tužilaštvo iznosi argument da, čak i da Pretresno vijeće jeste pogriješilo kada je konstatovalo da je Mladićev propust da istraži ili kazni zločine znatno doprinio sveobuhvatnom UZP-u, takva greška ne bi imala nikakvog uticaja na njegove osuđujuće presude, budući da je to bio samo jedan od brojnih doprinosa ovom udruženom zločinačkom poduhvatu.⁷¹⁰

⁶⁹⁸ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 249-253.

⁶⁹⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 254-257, 259.

⁷⁰⁰ Mladićev žalbeni podnesak, par. 244, 258.

⁷⁰¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 244, 261-263.

⁷⁰² Mladićev žalbeni podnesak, par. 244, 264.

⁷⁰³ Odgovor tužilaštva, par. 79-81, 84.

⁷⁰⁴ Odgovor tužilaštva, par. 80. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 101.

⁷⁰⁵ Odgovor tužilaštva, par. 82, 83. S tim u vezi, tužilaštvo tvrdi da Pretresno vijeće nikad nije konstatovalo da je Mladić bio obaviješten o svakom zločinačkom incidentu u Opštinama. V. Odgovor tužilaštva, par. 82; T. 25. avgust 2020., str. 101.

⁷⁰⁶ V. Odgovor tužilaštva, par. 84-86, 89, 94; T. 25. avgust 2020., str. 101.

⁷⁰⁷ Odgovor tužilaštva, par. 87, 88.

⁷⁰⁸ V. Odgovor tužilaštva, par. 91-93.

⁷⁰⁹ Odgovor tužilaštva, par. 94. V. takođe Odgovor tužilaštva, par. 95.

⁷¹⁰ Odgovor tužilaštva, par. 96. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 98.

206. Mladić replicira da je tužilaštvo pogrešno ustvrdilo da dokazi o tome da su njegovi potčinjeni naređivali krivična gonjenja nisu relevantni zato što se to ne odnosi lično na njega.⁷¹¹ On iznosi argument da tužilaštvo takođe griješi kada tvrdi da Pretresno vijeće nije konstatovalo da se vojno pravosuđe suočavalo s problemima koji su ometali njegovo funkcionisanje.⁷¹² On dalje tvrdi da tužilaštvo netačno tvrdi da je on zanemario relevantne konstatacije i da isto tako netačno tvrdi da dva izolovana incidenta u kojima je VRS izvršio pritisak na vojne sudove da odustanu od krivičnog gonjenja ili puste izvršioce na slobodu predstavljaju “konstatacije o onome što se stvarno dogodilo”.⁷¹³

a. Dokazi da Mladić nije znao za zločine

207. Pretresno vijeće je konstatovalo da je Mladić znao da su krivična djela progona, ubistva, istrebljivanja, deportacije, i nehumanih djela (prisilno premještanje) činjena nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima u Opštinama, kao i u zatočeničkim objektima.⁷¹⁴ Ova konstatacija je zasnovana na dokazima koje je Pretresno vijeće pregledalo i zaključcima do kojih je došlo: (i) o Mladićevom položaju komandanta Glavnog štaba VRS-a; (ii) o tome da je Glavni štab VRS-a primao iscrpne izvještaje; (iii) o tome da je Mladić lično redovno izvještavan o razvoju situacije; (iv) o tome da je bio uključen u aktivnosti jedinica VRS-a; i (v) o činjenici da je činjenje zločina bilo opšte poznato, da su o tome izvještavale svjetske medijske kuće i da je o tome UN iznosio komentare.⁷¹⁵

208. Mladić tvrdi da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu dokazima da on nije mogao da zna da su vojnici VRS-a počinili određene zločine nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima.⁷¹⁶ U prilog ovom argumentu, Mladić ukazuje na četiri slučaja – koji se odnose na incidente u logoru Manjača, ubistva u Zecovima, lažno izvještavanje Prvog krajiškog korpusa VRS-a o broju “Zelenih beretki” ubijenih u Kozarcu, te lažno izvještavanje od strane iste jedinice o incidentu u Grabovici – u kojima je on bio pogrešno obaviješten ili uopšte nije bio obaviješten o određenim zločinima.⁷¹⁷ Pored toga, u usmenoj argumentaciji kojom je replicirala tužilaštvu, odbrana je iznijela novi argument da Mladić nije mogao da zna za lišavanja života u logoru

⁷¹¹ Mladićeva replika, par. 43.

⁷¹² Mladićeva replika, par. 45.

⁷¹³ Mladićeva replika, par. 46, fn. 81. V. takođe Odgovor tužilaštva, par. 95, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4143, 4189, 4196.

⁷¹⁴ Prvostepena presuda, par. 4546, 4685.

⁷¹⁵ Prvostepena presuda, par. 4685. V. takođe Prvostepena presuda par. 262, 263, 268, 4383-4390, 4623, 4630-4643.

⁷¹⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 244-246.

⁷¹⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 246-248.

Keraterm (opština Prijedor) zato što je tim logorom upravljao MUP.⁷¹⁸ Žalbeno vijeće smatra da taj argument može biti odbačen bez razmatranja budući da su usmeni argumenti strogo ograničeni na ono što je već sadržano u žalbenim podnescima, osim ako nije drugačije odlučeno.⁷¹⁹ U svakom slučaju, Žalbeno vijeće primjećuje da Mladić u tim usmenim argumentima ponavlja argumente koje je Pretresno vijeće već razmotrilo i da oni ne dovode u pitanje konstataciju Pretresnog vijeća, zasnovanu na dokazima, da je VRS učestvovao u ubijanju u logoru Keraterm, na koje se upućuje u paragrafu 1121 Prvostepene presude.⁷²⁰

209. U vezi s logorom Manjača (opština Banja Luka), Mladić tvrdi da se u izvještaju koji je operativni tim logora 8. jula 1992. poslao Komandi Prvog krajiškog korpusa VRS-a navodi da je jedan zatočenik, Husein Delalović, umro prirodnom smrću 6. jula 1992., dok je svjedok RM-709 u svom svjedočenju izjavio da je Delalović bio ustrijeljen.⁷²¹ Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće raspravljalo o Delalovićevoj smrti i da je smatralo da su, kako je izjavio svjedok RM-709, šestorica ili sedmorica stražara odvela Delalovića i ustrijelila ga, iako se u izvještaju od 8. jula 1992. navodi da je Delalović umro prirodnom smrću.⁷²² Međutim, Pretresno vijeće nije moglo utvrditi Delalovićevu nacionalnu pripadnost i na kraju nije uključilo to lišavanje života u zločine za koje je Mladića proglasilo odgovornim u odnosu na incident 1.4 iz Priloga B Optužnici.⁷²³ S obzirom na to da Delalovićevo lišavanje života nije osnova za Mladićevu osuđujuću presudu i da bi svaka eventualna greška imala malo ili nimalo uticaja na konstatacije u Prvostepenoj presudi, Žalbeno vijeće odbacuje Mladićeve argumente s tim u vezi.⁷²⁴

⁷¹⁸ V. T. 26. avgust 2020., str. 57, 58, gdje se upućuje na T. 25. avgust 2020., str. 95, Prvostepena presuda, par. 1121.

⁷¹⁹ V. Odluka po podnescima odbrane, 14. avgust 2020., str. 4; Odluka o rasporedu za žalbeni pretres i statusnu konferenciju, 17. juli 2020., par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 19.

⁷²⁰ V. Prvostepena presuda, par. 1113-1121.

⁷²¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 246.

⁷²² Prvostepena presuda, par. 369. V. takođe Prvostepena presuda, par. 374.

⁷²³ Prvostepena presuda, par. 375. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3051 (incident 1.4 iz Priloga B), 4116-4123 (gdje je Pretresno vijeće, kada je govorilo o kažnjavanju počinitelja, podsjetilo na ranije konstatacije u vezi s incidentom 1.4 iz Priloga B da su stražari u logoru Manjača ubili dva zatočena bosanska Muslimana, ne uključujući Delalovića).

⁷²⁴ Žalbeno vijeće podsjeća da argumenti koji nemaju potencijal da ishode poništenje ili preinačenje odluke koju osporavaju mogu biti smjesta odbijeni i njihova se utemeljenost ne mora razmatrati. V. gore, par. 20. V. takođe npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelji*, par. 17; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 11. Mladić takođe upućuje na dokazne predmete u prilog svojoj tvrdnji da izvještaji koje je dobijao od logora Manjača nisu sadržali nikakve informacije o počinjenju zločina od strane VRS-a. Mladićev žalbeni podnesak, par. 246, fn. 364, gdje se upućuje na dokazne predmete P92, P215 (zapečaćeno), P218 (zapečaćeno), P219 (zapečaćeno), P220 (zapečaćeno), P221 (zapečaćeno), P222 (zapečaćeno), P225 (zapečaćeno), P226 (zapečaćeno), P227 (zapečaćeno), P228, P229 (zapečaćeno), P231 (zapečaćeno), P233 (zapečaćeno), P234 (zapečaćeno), P235 (zapečaćeno), P237 (zapečaćeno), P241 (zapečaćeno), D1536, D1827, D2030, D2071. Pregled tih dokaznih predmeta pokazuje da, suprotno Mladićevoj tvrdnji, oni izričito ukazuju na to da su zločini činjeni u logoru Manjača ili prilikom prevoza zatočenika u logor. V. dokazni predmeti P220 (zapečaćeno), str. 1 (tokom prevoza iz Sanskog Mosta, prema ratnim zarobljenicima se "ne ponaša u skladu sa Ženevskom konvencijom, već ih se maltretira, tuče i krajnje ponižava", a 24 zarobljenika su umrla od žeđi i nedostatka kiseonika) (v. takođe dokazni predmet P227, str. 1 (zapečaćeno)), P222 (zapečaćeno), str. 1, 2 (zarobljenike je tukla, šutirala, zlostavljala i ubijala vojna policija;

210. U vezi s ubijanjem u selu Zecovi, opština Prijedor, Mladić tvrdi da “niko nije bio obaviješten o tom zločinu” i da se za taj incident saznalo tek nakon što su počinioci 2014. godine uhapšeni i nakon što je protiv njih podignuta optužnica.⁷²⁵ Žalbena vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće razmotrilo dokaze o ubijanju na području Brda, koje, pored ostalih, obuhvata sela Zecovi i Čarakovo.⁷²⁶ Pretresno vijeće je konstatovalo da dokazi ukazuju na to da je broj žrtava na području Brda bio mnogo veći, ali da se na osnovu njih van razumne sumnje može dokazati samo ubijanje 21 žrtve u selu Čarakovo i na mostu Žeger i u njegovoj neposrednoj blizini.⁷²⁷ Pregled Prvostepene presude pokazuje da smrtni slučajevi u Zecovima, prema tome, nisu činili bazu zločina na kojoj je utemeljena Mladićeva osuđujuća presuda.⁷²⁸ Žalbena vijeće, s tim u skladu, odbacuje Mladićeve argumente u vezi s ubijanjem u Zecovima.

211. U vezi s ubijanjem “Zelenih beretki”, Mladić ukazuje na svjedočenje svjedoka Osmana Selaka da je na jednom sastanku na visokom nivou general Momir Talić naredio da se izvještaj Glavnom štabu VRS-a izmijeni tako da se u njemu navede da je samo 80 do 100 Zelenih beretki poginulo u Kozarcu, dok je stvarni broj iznosio 800.⁷²⁹ Mladić se oslanja na to kako bi potkrijepio argument da nikad nije bio obaviješten o stvarnom broju smrtnih slučajeva niti o njihovoj prirodi.⁷³⁰ Žalbena vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće izričito raspravljalo o svjedočenju svjedoka Selaka da je 27. maja 1992. održan sastanak na kojem je Dragan Marčetić informisao prisutne o tome da je u napadu na Kozarac, opština Prijedor, poginulo 800 ljudi i da je Talić naredio da se u izvještaju za Glavni štab VRS-a navede da je broj poginulih ljudi iznosio 80.⁷³¹ Pretresno vijeće je dalje napomenulo da je Prvi krajiški korpus VRS-a kasnije, 27. maja 1992., izvijestio Glavni štab VRS-a da je, između ostalog, “80 to 100 Zelenih beretki poginulo”.⁷³² Žalbena vijeće, shodno tome,

“vojn[a] policij[a] u logoru “Manjača” [...] smatra[...] da oni mogu raditi sve od zarobljenika”), P229 (zapečaćeno), str. 1, 2 (“dva zarobljenika u izolaciji [...] istučeni i [...] po zidovima ćelije [se] nalazi svježa ljudska krv”; “Vojni policajci, zajedno sa k-dirom obezbeđenja, st. vodnikom Mesarom, nikako da shvate da su zarobljenici ljudi i da su u logoru zaštićeni međunarodnim propisima”; vođa tima Međunarodnog komiteta Crvenog krsta naveo je da su “konstatovane mnogobrojne povrede zarobljenika nastale od udaraca (modrice)”; “Činjenica je da vojnici – policajci ponekad samovoljno izvode zarobljenike, koji im se ‘ne sviđaju’ ili ‘manje sviđaju’, te batinaju po svojoj želji”), P233 (zapečaćeno), str. 1 (“Za vreme transporta zarobljenika od Omarske do Manjače umrlo je 8 zarobljenika od kojih su neki (3) verovatno ubijeni jer su imali vidne tragove nasilja”; “Ponašanje ljudi koji su učestvovali u obezbeđenju transporta zarobljenika je veoma nekorektno, bezčovečno i nasilničko”).

⁷²⁵ Mladićev žalbeni podnesak, par. 246, gdje se upućuje na Mladićev završni podnesak, par. 940.

⁷²⁶ V. Prvostepena presuda, par. 1064-1075.

⁷²⁷ Prvostepena presuda, par. 1065, 1066, 1072, 1073.

⁷²⁸ V. Prvostepena presuda, par. 3051, str. 1602 (incident 6.5 iz Priloga A Optužnici).

⁷²⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 247, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1024. Pretresno vijeće je konstatovalo da je Talić bio komandant Prvog krajiškog korpusa VRS-a. V. npr. Prvostepena presuda, par. 57, 97, 109, 147.

⁷³⁰ Mladićev žalbeni podnesak, par. 247.

⁷³¹ V. Prvostepena presuda, par. 1024, gdje se upućuje na T. 25. septembar 2012., str. 2988, 2989, dokazni predmet P253, str. 1, 2.

⁷³² Prvostepena presuda, par. 1024, gdje se upućuje na dokazni predmet P247. Pretresno vijeće je konstatovalo da je, uslijed napada VRS-a na Kozarac od 24. do 27. maja 1992., poginulo više od 800 njegovih stanovnika i da je to

prihvata Mladićev argument da nije bio obaviješten o stvarnom broju smrtnih slučajeva do kojih je došlo u ovom incidentu. Međutim, Žalbena vijeće napominje da Mladić priznaje da je Glavni štab VRS-a bio obaviješten o tome da je poginulo 80 do 100 Zelenih beretki. Žalbena vijeće, shodno tome, smatra da taj primjer ne potkrepljuje Mladićevu tvrdnju da on nije mogao da zna da su neki zločini bili počinjeni.

212. Mladić tvrdi da je Prvi krajiški korpus VRS-a 4. novembra 1992. lažno izvijestio da su ubijanja u školi u Grabovici u opštini Kotor-Varoš bile pogibije do kojih je došlo u borbenim dejstvima.⁷³³ Žalbena vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće konstatovalo da je Prvi krajiški korpus VRS-a pokušao da ubistvo približno 150 nenaoružanih muškaraca, bosanskih Muslimana, u školi u Grabovici i oko nje prikrije od Glavnog štaba VRS-a putem lažnih izvještaja od 4. i 5. novembra 1992.⁷³⁴ Na osnovu gore navedenog, Žalbena vijeće prihvata Mladićev argument u vezi s lažnim izvještavanjem o ovom incidentu u školi u Grabovici. Međutim, uprkos tom lažnom izvještavanju, Žalbena vijeće napominje da se u izvještaju Prvog krajiškog korpusa VRS-a Glavnom štabu VRS-a navodi, kao što je primijetilo Pretresno vijeće, da je “[n]ad zarobljenim pripadnicima zelenih beretki otpočeo *žestok masakr* zbog ranjavanja 4 i pogibije 1 borca iz Ibr Kotor-Varoša, kao i zbog spaljivanja ranjenih boraca na Goloj Planini (Jajce)”.⁷³⁵ S obzirom na to, Žalbena vijeće smatra da je Glavni štab VRS-a bio obaviješten o potencijalnom zločinu, što je povlačilo obavezu da se sprovede istraga. Žalbena vijeće, shodno tome, konstatuje da ovaj primjer ne potkrepljuje Mladićevu tvrdnju da on nije mogao da zna da su neki zločini bili počinjeni.

213. S obzirom na gore navedeno, Žalbena vijeće smatra da Mladić ne pokazuje da je Pretresno vijeće pogriješilo tako što nije pridalo dovoljnu težinu dokazima da on nije mogao da zna da su neki zločini bili počinjeni od strane njegovih potčinjenih.

b. Dokazi da je Mladić preduzeo mjere da istraži i/ili kazni zločine

214. Kao što se navodi gore, Pretresno vijeće je konstatovalo, kada je ocjenjivalo Mladićev znatan doprinos sveobuhvatnom UZP-u, da on nije preduzeo odgovarajuće ili dalje korake da istraži zločine i kazni njihove počinioc.⁷³⁶

predstavljalo ubistvo, kako se tereti u tačkama 5 i 6 Optužnice. V. Prvostepena presuda, par. 1037, 3051 (incident 6.1 iz Priloga A Optužnici), 3053, 3060, 3065.

⁷³³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 248, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4040.

⁷³⁴ V. Prvostepena presuda, par. 4038, 4040, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazne predmete P441, P442, P3745.

⁷³⁵ V. Prvostepena presuda, par. 4038 (kurziv dodat), gdje se, između ostalog, upućuje na činjenica o kojoj je presuđeno 807; dokazni predmet P441.

⁷³⁶ Prvostepena presuda, par. 4546, 4611.

215. Mladić iznosi argument da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu dokazima o slučajevima kada su on ili njegovi potčinjeni, saznajući za zločine koje su počinili njegovi potčinjeni iz VRS-a, naredili da se ti zločini istraže i da se počinioци krivično gone.⁷³⁷ U prilog svom argumentu, Mladić upućuje na dokaze: (i) da je Basara, komandant brigade u Prvom krajiškom korpusu VRS-a, naveo da su vojnici koji su izvršili pogubljenje jedne grupe muškaraca, bosanskih Muslimana, u Kenjarima bili “predati na daljnji postupak”;⁷³⁸ (ii) da je Mladić pokrenuo istragu nakon što je saznao da komandant Igmanske pješadijske brigade nije izvijestio svoje pretpostavljene o zločinima;⁷³⁹ (iii) da je Basara spriječio ubijanje zatočenika tako što je naredio da se oni odvedu u policijsku stanicu u Sanskom Mostu;⁷⁴⁰ (iv) da je Stanislav Galić naredio hapšenje vojnika VRS-a koji su ubili zatočenike;⁷⁴¹ i (v) da je Mladić preduzeo mjere za poboljšanje uslova u logoru Manjača, te da je preduzeo “odlučne radnje” kako bi kaznio počinioce određenih lišavanja života u Manjači.⁷⁴²

216. U vezi s incidentom u Kenjarima, opština Sanski Most, Mladić upućuje na dokaze koje je iznio Basara da su četvorica vojnika izvršila pogubljenje 17 muškaraca, Muslimana, i da su, kada je poručnik Ranko Brajić saznao za taj zločin, ta četvorica vojnika uhapšena i predana na daljnji postupak.⁷⁴³ Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće izričito razmotrilo taj aspekt dokaza koje je Basara iznio o tim lišavanjima života i to da je Brajić dao da se počinioци uhapse i “predaju na daljnji postupak”.⁷⁴⁴ Pretresno vijeće je dalje primijetilo da, kako je naveo Basara, on nije znao šta se poslije dogodilo s tim uhapšenim osobama.⁷⁴⁵ Pretresno vijeće je govorilo o ovom incidentu kada je razmatralo kažnjavanje ili nekažnjavanje zločina, navevši da mu nisu predloženi dokazi koji bi mu omogućili da zaključi da protiv te četvorice vojnika nakon što su uhapšeni nije bila pokrenuta istraga ili krivično gonjenje, tako da taj incident nije dalje razmatralo.⁷⁴⁶ U svjetlu gore navedenog, Žalbeno vijeće konstatuje da Mladić ne pokazuje nikakvu grešku u ocjeni dokaza od strane Pretresnog vijeća.

⁷³⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 249.

⁷³⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 250.

⁷³⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 251.

⁷⁴⁰ Mladićev žalbeni podnesak, par. 252.

⁷⁴¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 252.

⁷⁴² Mladićev žalbeni podnesak, par. 253.

⁷⁴³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 250, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1614, 4180. Kako navodi Pretresno vijeće, Basara je bio komandant 6. krajiške brigade od 29. oktobra 1991. do sredine decembra 1992., a Brajić je komandovao bataljonima u sastavu te brigade. V. npr. Prvostepena presuda, par. 108, 133, 1614.

⁷⁴⁴ Prvostepena presuda, par. 1614, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet D1031, par. 39, 46.

⁷⁴⁵ Prvostepena presuda, par. 1614, 4180, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet D1031, par. 46.

⁷⁴⁶ Prvostepena presuda, par. 4180, 4181.

217. Mladić tvrdi da Velimir Dunjić, komandant Igmanske pješadijske brigade, nije prijavio svojim pretpostavljenima zločine koje je počinio njegov odred i da je Mladić, kada je čuo za to kršenje dužnosti, odmah pokrenuo istragu.⁷⁴⁷ Kako navodi Mladić, to je dovelo do toga da je Dunjić smijenjen po kratkom postupku i da su svi osumnjičeni za učešće u kriminalnim aktivnostima uhapšeni i krivično gonjeni.⁷⁴⁸ Pretresno vijeće nije izričito govorilo o ovom pitanju u Prvostepenoj presudi. Žalbeno vijeće napominje da dokazi na koje se upućuje u Mladićevom završnom podnesku ne idu u prilog tvrdnji da je Mladić pokrenuo istragu ili da je bilo koji osumnjičeni za učešće u kriminalnim aktivnostima bio uhapšen ili krivično gonjen. Zapravo, čini se da dokazi ukazuju na to da su Dunjića s dužnosti smijenili Marčetić i Galić i/ili po prijedlogu pukovnika Ljubana Kosovca.⁷⁴⁹ Dokazi pokazuju da je smjenjivanje Dunjića s dužnosti, čini se, bilo povezano s neslaganjima, između ostalih, s Galićem,⁷⁵⁰ i s njegovim manjkom profesionalne discipline, a ne s tim što nije prijavio zločine svojim pretpostavljenima.⁷⁵¹ Shodno tome, pomenuta tvrdnja ne pokazuje da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu dokazima o tome da je Mladić preduzimaao mjere radi provođenja istrage ili kažnjavanja počinitelaca zločina.

218. U vezi s tim da je Basara spriječio pogibije u Sanskom Mostu, Mladić upućuje na paragraf 1202 Mladićevog završnog podneska, u kojem se ukazuje na svjedočenje svjedoka RM-706.⁷⁵² Ti se dokazi odnose na ubijanje najmanje 28 muškaraca, bosanskih Muslimana, dana 31. maja 1992. ili približno tog datuma, u zaseoku Begići i na mostu Vrhpolje u opštini Sanski Most, i na to kako je Basara spriječio ubijanje još 20 drugih koje je poslao u policijsku stanicu.⁷⁵³ Žalbeno vijeće smatra da se ovaj primjer ne odnosi na istrage ili krivična gonjenja i da, kao takav, ne ide u prilog Mladićevoj tvrdnji da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu dokazima o tome da su on ili njegovi potčinjeni naređivali istrage i krivično gonjenje za zločine koje je počinio VRS. Pored toga, ovim se primjerom takođe zanemaruju konstatacije Pretresnog vijeća u vezi sa zločinima počinjenim od strane pripadnika VRS-a pod Basarinom komandom.⁷⁵⁴

219. Mladić tvrdi da je Galić 1. juna 1992. naredio hapšenje vojnika VRS-a koji su ubili zatočenike u školi u Velagićima (opština Ključ), te upućuje na paragraf 1273 Mladićevog završnog

⁷⁴⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 251, gdje se upućuje na Mladićev završni podnesak, par. 1305.

⁷⁴⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 251, gdje se upućuje na Mladićev završni podnesak, par. 1305.

⁷⁴⁹ V. npr. T. 28. avgust 2014., str. 24955, 24971; dokazni predmet P6705, str. 3. Žalbeno vijeće ima u vidu da je Marčetić 1993. godine bio zamjenik komandanta SRK-a. V., npr. Prvostepena presuda, par. 4718, 4853.

⁷⁵⁰ Kako je naveo Dunjić, on je sa svog položaja smijenjen zbog fizičkog sukoba s Galićem, svojim komandantom korpusa. V. T. 28. avgust 2014., str. 24956, 24957, 24968.

⁷⁵¹ V. dokazni predmet P6705, str. 2, 3.

⁷⁵² Mladićev žalbeni podnesak, par. 252, gdje se upućuje na Mladićev završni podnesak, par. 1202.

⁷⁵³ V. Mladićev završni podnesak, par. 1195-1202; Prvostepena presuda, par. 1589-1602.

⁷⁵⁴ V. npr. Prvostepena presuda, par. 3497-3502, 3513.

podneska, u kojem se poziva na dokaze svjedoka Rajka Kalabića.⁷⁵⁵ Pretresno vijeće je raspravljalo o svjedočenju svjedoka Kalabića u vezi s tim incidentom i, konkretno, Galićevom reakcijom – izdavanjem naređenja za hapšenje osumnjičenih počinitelja kada je saznao za to ubijanje.⁷⁵⁶ Pretresno vijeće je imalo u vidu dokaze da je istražni sudija kasnije upućen u tu školu i da je u vezi s ubijanjem uhapšeno nekoliko vojnika VRS-a.⁷⁵⁷ Međutim, nakon što su bili kratko zadržani, ti vojnici su pušteni na slobodu, a da im nije suđeno zbog njihovog učešća u tom ubijanju.⁷⁵⁸ Kada je razmatralo da li su počinioci ubijanja u školi u Velagićima kažnjeni, Pretresno vijeće je konstatovalo da je, nakon “ucjene” od strane pripadnika Ključke brigade, istražni sudija naložio da se uhapšeni vojnici puste na slobodu, uz saglasnost predsjednika Vrhovnog vojnog suda i oficira Glavnog štaba VRS-a.⁷⁵⁹ Pretresno vijeće je primijetilo da “[n]ikakvi daljnji koraci u istrazi, krivičnom gonjenju i kažnjavanju počinitelja nisu bili preduzimani do 1996. godine”.⁷⁶⁰ Ova tvrdnja, shodno tome, ne pokazuje da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu dokazima da je Mladić preduzimao mjere da provede istrage ili kazni počinioce zločina.

220. Mladić tvrdi da je, kada je bio obaviješten o lišavanjima života u logoru Manjača, preduzeo “odlučne radnje” kako bi kaznio počinioce iz VRS-a, što je dovelo do njihove suspenzije i podnošenja krivičnih prijava protiv njih.⁷⁶¹ Da bi potkrijepio te tvrdnje, on upućuje na paragrafe 366 i 367 Prvostepene presude.⁷⁶² U tim paragrafima Prvostepene presude ne pominju se nikakve radnje koje je Mladić preduzeo i on ne objašnjava kako oni idu u prilog njegovoj tvrdnji da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu dokazima o tome da su on ili njegovi potčinjeni naređivali istrage i krivična gonjenja za zločine.⁷⁶³ Pored toga, Mladić zanemaruje konstatacije

⁷⁵⁵ Mladićev žalbeni podnesak, par. 252, fn. 378, gdje se upućuje na Mladićev završni podnesak, par. 1273. Na osnovu dokaza i konstatacija u Prvostepenoj presudi, pukovnik Galić je u junu 1992. bio komandant 30. divizije, koja je djelovala u sastavu Prvog krajiškog korpusa VRS-a. V. Prvostepena presuda, par. 145, 148, 150.

⁷⁵⁶ Prvostepena presuda, par. 827, fn. 3423, gdje se, između ostalog, upućuje na T. 19. januar 2015., str. 30205, 30206.

⁷⁵⁷ Prvostepena presuda, par. 827, fn. 3424, gdje se upućuje na činjenica o kojoj je presuđeno 774.

⁷⁵⁸ Prvostepena presuda, par. 827, fn. 3427, gdje se upućuje na činjenica o kojoj je presuđeno 774.

⁷⁵⁹ Prvostepena presuda, par. 4143. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4135-4142.

⁷⁶⁰ Prvostepena presuda, par. 4143.

⁷⁶¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 253.

⁷⁶² Mladićev žalbeni podnesak, par. 253, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 366, 367.

⁷⁶³ Mladić dalje tvrdi da je naredio da se poboljšaju uslovi u logoru Manjača. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 253, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet P2881, str. 1. Žalbeno vijeće napominje da je Pretresno vijeće izričito uputilo na dokazni predmet P2881, Mladićevo naređenje od 12. avgusta 1992., te rezimiralo Mladićeva naređenja da se poboljšaju uslovi u logoru. V. Prvostepena presuda, par. 395. Po mišljenju Žalbenog vijeća, Mladić ne samo da nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće propustilo da prida dovoljnu težinu tom dokazu, nego takođe zanemaruje konstatacije u Prvostepenoj presudi da su Prvi krajiški korpus VRS-a, Glavni štab VRS-a i rukovodstvo bosanskih Srba uložili napore kako bi prikriili protivpravno zatočenje zatočenika u logoru Manjača i okrutno i nečovječno postupanje prema njima. V. npr. Prvostepena presuda, par. 3989-4018. Žalbeno vijeće dalje primjećuje da su Mladićeva naređenja, izdata 12. avgusta 1992., došla nakon što su u tom logoru izvršena ubijanja i nakon intenzivnog ispitivanja od strane međunarodne zajednice. V. npr. Prvostepena presuda, par. 3994, 3996-4000. U svakom slučaju, Mladićev navod da je naredio da se poboljšaju uslovi u tom logoru nema nikakve veze s provođenjem istraga i krivičnim gonjenjem i, kao takav, ne ide u prilog njegovoj tvrdnji da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu

Pretnosnog vijeća da počinioci ubijanja u logoru Manjača nisu bili kažnjeni ili krivično gonjeni sve do više godina nakon rata.⁷⁶⁴

221. U svjetlu gore navedenog, Žalbeno vijeće konstatuje da Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće pogriješilo tako što nije pridalo dovoljnu težinu dokazima o slučajevima kada je on saznao za zločine koje su počinili njegovi potčinjeni iz VRS-a i kada su on ili njegovi potčinjeni naredili da se protiv počinitelaca pokrene istraga ili krivično gonjenje.

c. Propust da se oslobađajućim dokazima prida dovoljna težina

222. Kada je konstatovalo da Mladić nije preduzeo odgovarajuće ili dalje korake da istraži zločine i kazni počinioce, Pretresno vijeće je razmotrilo, između ostalog, dokaze o njegovom rukovođenju i komandovanju VRS-om, kao i naređenja koja je izdavao za pokretanje istraga i postupanje u skladu s domaćim i međunarodnim zakonima.⁷⁶⁵

223. Mladić napominje da je Pretresno vijeće u poglavlju 9.3.10 Prvostepene presude konstatovalo da je on naredio istrage u nekoliko prilika i da je izdao naređenja kojima je potčinjenima naložio da se pridržavaju zakona i propisa.⁷⁶⁶ On tvrdi da je Pretresno vijeće uprkos tome zaključilo, na osnovu svojih konstatacija u poglavlju 9.2.12 Prvostepene presude, da je on znatno doprinio ostvarenju zajedničkog zločinačkog cilja time što nije preduzeo adekvatne korake kako bi spriječio ili istražio i/ili uhapsio ili kaznio počinioce.⁷⁶⁷ On iznosi argument da Pretresno vijeće nije iznijelo obrazloženje time što je propustilo da analizira oslobađajuće dokaze izložene u poglavlju 9.3.10 Prvostepene presude, što ukazuje na to da takvim dokazima nije pridalo dovoljnu težinu.⁷⁶⁸

224. U poglavlju 9.2.12 Prvostepene presude, Pretresno vijeće je razmotrilo dokaze u vezi s tim kako je vojno i civilno pravosuđe bosanskih Srba reagovalo na zločine koje su počinili pripadnici VRS-a i drugih srpskih snaga.⁷⁶⁹ Pretresno vijeće je konstatovalo da, u periodu od 12. maja 1992. do 30. novembra 1995., vojno i civilno pravosuđe bosanskih Srba u mnogim prilikama nije provelo istragu o zločinima počinjenim od strane pripadnika srpskih snaga u Opštinama i da nije podnijelo

težinu dokazima o tome da su on ili njegovi potčinjeni naredili istragu i krivično gonjenje za zločine koje je počinio VRS.

⁷⁶⁴ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4116-4123.

⁷⁶⁵ Prvostepena presuda, par. 4544-4546.

⁷⁶⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 256.

⁷⁶⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 255, 257.

⁷⁶⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 254. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 259.

⁷⁶⁹ Prvostepena presuda, par. 4094-4197.

krivične prijave i pritvorilo, uhapsilo ili kaznilo počiniocima tih zločina.⁷⁷⁰ U poglavlju 9.3.10, Pretresno vijeće je razmotrilo da li je Mladić lično propustio da preduzme korake kako bi spriječio ili istražio zločine počinjene u Opštinama i uhapsio ili kaznio počiniocima.⁷⁷¹ Podsjećajući na svoje konstatacije u poglavlju 9.2.12, zaključke o Mladićevom rukovođenju i komandovanju VRS-om i određenim srpskim snagama, kao i na to da je utvrdilo da je on znao da su nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima u Opštinama činjeni zločini, Pretresno vijeće je u poglavlju 9.3.10 na kraju konstatovalo da Mladić nije preduzeo odgovarajuće ili dalje korake da istraži zločine i kazni počiniocima.⁷⁷² Prilikom donošenja ovog zaključka, Pretresno vijeće je, u paragrafu 4545 Prvostepene presude, izričito razmotrilo ono što Mladić smatra “oslobađajućim dokazima”,⁷⁷³ konkretno, to da je izdao naređenja o postupanju u skladu sa zakonima i propisima i da je pokretao istrage.⁷⁷⁴ Prema tome, nema nikakve osnove za Mladićev argument da je Pretresno vijeće propustilo da analizira “oslobađajuće dokaze” izložene u poglavlju 9.3.10 Prvostepene presude i da je pogrešno zasnovalo svoje konstatacije o njegovoj odgovornosti na osnovu udruženog zločinačkog poduhvata samo na dokazima iz poglavlja 9.2.12.⁷⁷⁵ Shodno tome, Mladić ne pokazuje da je Pretresno vijeće pogriješilo tako što nije iznijelo obrazloženje ili što nije pridalo dovoljnu težinu dokazima o kojima se govori u poglavlju 9.3.10.

d. Greška zbog konstatacije o znatnom doprinosu na osnovu nedovoljnih dokaza

225. Kada je konstatovalo da Mladić nije preduzeo odgovarajuće ili dalje korake da istraži zločine i kazni njihove počiniocima, Pretresno vijeće je navelo da mu “nisu predočeni dokazi” na osnovu kojih bi moglo zaključiti da je Mladić naredio ijednu značajnu ili svrsishodnu istragu, niti da li je preduzeo dalje korake u vezi s ono malo istraga koje možda jeste naredio.⁷⁷⁶

226. Mladić iznosi argument da je Pretresno vijeće konstatovalo, “zbog odsustva dokaza”, da je on propustio da naredi provođenje istrage i krivično gonjenje za zločine koje su počinili bosanski Srbi nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima.⁷⁷⁷ Kako navodi Mladić, “[t]i propusti” su činili dio osnove za konstatacije Pretresnog vijeća da je on značajno doprinio ostvarenju cilja sveobuhvatnog UZP-a.⁷⁷⁸ Po njegovom mišljenju, dokaz da su se zločini desili i da su prošli

⁷⁷⁰ Prvostepena presuda, par. 4114, 4195, 4545. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4095-4113, 4116-4194.

⁷⁷¹ Prvostepena presuda, par. 4514-4547.

⁷⁷² Prvostepena presuda, par. 4544-4546.

⁷⁷³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 254, 256.

⁷⁷⁴ V. Prvostepena presuda, par. 4517-4528, 4535, 4537.

⁷⁷⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 254-257.

⁷⁷⁶ Prvostepena presuda, par. 4546.

⁷⁷⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 258.

⁷⁷⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 258.

nekažnjeno nije dovoljan da se utvrdi da su ispunjeni uslovi za znatan doprinos ili da se podupre osuđujuća presuda.⁷⁷⁹ Oslanjajući se na Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, Mladić tvrdi da ta konstatacija Pretresnog vijeća predstavlja “izrazito nepravičan ishod” zato što je on osuđen “iako nisu postojali dovoljni dokazi u vezi s nekim osnovnim elementom krivičnog djela”.⁷⁸⁰ Mladić takođe upućuje na jednu drugostepenu presudu Međunarodnog krivičnog suda (dalje u tekstu: MKS) kako bi iznio argument da se “mjere koje je preduzeo neki komandant ne mogu smatrati pogrešnim samo zbog nedostataka u njihovom provođenju”.⁷⁸¹

227. Iz razloga koji slijede, Žalbeno vijeće se nije uvjerilo da je Pretresno vijeće pogriješilo tako što je konstatacije o Mladićevom znatnom doprinosu sveobuhvatnom UZP-u zasnovalo na “odsustvu dokaza” – konkretno, nedostatku dokaza da je protiv počinitelaca provedena istraga ili da su oni kažnjeni za svoje zločine.⁷⁸² Kao prvo, zaključak Pretresnog vijeća da Mladić nije preduzeo odgovarajuće ni dalje korake da istraži zločine i kazni njihove počinioce zasnovan je na ocjeni obimnih dokaza koju je izvršilo Pretresno vijeće, kao i na nekoliko ključnih faktora.⁷⁸³ S tim u vezi, Pretresno vijeće je smatralo da je Mladić: (i) kao komandant Glavnog štaba VRS-a, vršio efektivno rukovođenje i komandovanje VRS-om i prepotčinjenim srpskim snagama, te da je, shodno tome, imao dužnost da preduzme adekvatne korake kako bi spriječio, istražio i/ili kaznio zločine potčinjenih pod svojom komandom;⁷⁸⁴ (ii) posjedovao ovlaštenja da naredi provođenje istraga u okviru vojnog pravosuđa, ali da je to činio prvenstveno kad s radilo o kršenjima vojne discipline i krivičnim djelima počinjenim protiv VRS-a;⁷⁸⁵ (iii) znao da njegovi potčinjeni čine zločine nad nesrbima u Opštinama;⁷⁸⁶ i (iv) “namjerno obmanjivao” međunarodnu zajednicu i nevladine organizacije u vezi s uslovima koji su vladali u zatočeničkim objektima i “nastojao da prikrije zločine koji su tamo počinjeni” prikazujući uslove u tim logorima u povoljnijem svjetlu.⁷⁸⁷ Pretresno vijeće je dalje smatralo da mu, uprkos tome što je vojno pravosuđe funkcionisalo, nisu predloženi dokazi o tome da su bosanski Srbi krivično gonjeni za ratne zločine u periodu od 12.

⁷⁷⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 244.

⁷⁸⁰ Mladićev žalbeni podnesak, par. 258, gdje se, između ostalog, upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 19.

⁷⁸¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 258, gdje se, između ostalog, upućuje na *Tužilac protiv Jean-Pierrea Bembe Gomboa*, predmet br. ICC-01/05-01/08 A, Presuda po Žalbi g. Jean-Pierrea Bembe Gomboa na Presudu Pretresnog vijeća III na osnovu člana 74 Statuta, 8. juni 2018. (dalje u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Bemba*), par. 180.

⁷⁸² V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 244, 258-260.

⁷⁸³ V. Prvostepena presuda, par. 4546.

⁷⁸⁴ Prvostepena presuda, par. 4544, 4546. V. takođe Prvostepena presuda, par. 246-276, 4242-4291, 4293-4394.

⁷⁸⁵ Prvostepena presuda, par. 4545. V. npr. Prvostepena presuda, par. 4529-4533, 4536, 4539-4543. Pretresno vijeće je razmotrilo dokaze da je Mladić u dvije konkretne prilike naredio istragu u vezi sa zločinima počinjenim nad nesrbima ili osobljem UN-a. V. Prvostepena presuda, par. 4535, 4537, 4546, 4635. Međutim, nema nikakvih daljih dokaza koje je Pretresno vijeće razmotrilo i koji pokazuju da su te istrage koje je on naredio dovele do krivičnog gonjenja. V. npr. Prvostepena presuda, par. 4545, 4546.

⁷⁸⁶ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4546, 4630-4642, 4685.

maja 1992. do 30. novembra 1995.⁷⁸⁸ Naprotiv, Pretresno vijeće je, na osnovu ispitivanja obimnih dokaza u vezi s Opštinama, konstatovalo kako slijedi: (i) vojno i civilno pravosuđe bosanskih Srba u mnogim slučajevima nije provelo istragu protiv počinitelaca koji su bili pripadnici VRS-a i drugih srpskih snaga, da ih uhapsi ili kazni; (ii) u mnogim slučajevima u kojima su pripadnici VRS-a počinili zločine nad nesrbima, krivične prijave nisu bile podnesene, vojni tužioc i istražne sudije nisu pokrenuli istragu, osumnjičeni nisu bili uhapšeni ili pritvoreni, a počinioci su bili protivpravno pušteni iz pritvora da se vrate u svoje jedinice; i (iii) u mnogim slučajevima, odluke da se osumnjičeni puste na slobodu donošene su nakon što su oficiri VRS-a izvršili pritisak na vojne sudove da odustanu od krivičnog gonjenja ili puste počinioce zločina na slobodu i, nakon što su oni jednom bili pušteni, rijetko su ponovo pritvarani.⁷⁸⁹ S obzirom na te obimne faktore, Žalbena vijeće konstatuje da je Pretresno vijeće postupilo razumno kada je zaključilo da Mladić nije preduzeo odgovarajuće ili dalje korake da istraži zločine i kazni počinioce.⁷⁹⁰

228. Kao drugo, Žalbena vijeće podsjeća da je za nekog optuženog, da bi se proglasio krivično odgovornim na osnovu odgovornosti za udruženi zločinački poduhvat, dovoljno da je djelovao u svrhu ostvarenja zajedničkog cilja udruženog zločinačkog poduhvata u smislu da je znatno doprinio činjenju zločina koje je taj zajednički cilj obuhvatao.⁷⁹¹ Mimo toga, pravo ne predviđa konkretne tipove ponašanja koji se sami po sebi ne bi mogli smatrati doprinosom udruženom zločinačkom poduhvatu.⁷⁹² Unutar tih pravnih okvira, pitanje da li se neko nečinjenje može uzeti u obzir kako bi se utvrdilo da je optuženi značajno doprinio udruženom zločinačkom poduhvatu jeste činjenično pitanje koje se utvrđuje od slučaja do slučaja.⁷⁹³ Osim toga, Žalbena vijeće podsjeća da relevantna nečinjenja ili radnje putem kojih se provodi udruženi zločinački poduhvat ne moraju da obuhvataju izvršenje nijednog dijela obilježja *actus reus* krivičnog djela koje čini dio zajedničkog cilja, niti, zapravo, bilo kojeg krivičnog djela.⁷⁹⁴ Drugim riječima, doprinos optuženog udruženom

⁷⁸⁷ Prvostepena presuda, par. 4502-4512, 4546. V. također Prvostepena presuda, par. 3986-4093.

⁷⁸⁸ Prvostepena presuda, par. 4545.

⁷⁸⁹ Prvostepena presuda, par. 4094-4196, 4545.

⁷⁹⁰ Prvostepena presuda, par. 4546.

⁷⁹¹ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 110, 136; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1378; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 987, 1177; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 215, 695.

⁷⁹² V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 110; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 696.

⁷⁹³ V. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 110. V. također npr. Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1233, 1242.

⁷⁹⁴ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 110; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1615, 1653; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 215, 695.

zločinačkom poduhvatu ne mora sam po sebi da bude zločinački, pod uslovom da optuženi svojim činjenjem (ili nečinjenjem) na neki način znatno doprinese ostvarenju zajedničkog cilja.⁷⁹⁵

229. U ovom predmetu, Pretresno vijeće je smatralo da je, kao komandant Glavnog štaba VRS-a, Mladić imao dužnost da preduzme odgovarajuće mjere kako bi spriječio, istražio i/ili kaznio zločine koje su počinili pripadnici VRS-a i drugih srpskih snaga pod njegovom efektivnom kontrolom.⁷⁹⁶ Na toj osnovi, Pretresno vijeće je smatralo da je njegovo nečinjenje u pogledu preduzimanja takvih koraka predstavljalo dio njegovog doprinosa sveobuhvatnom UZP-u.⁷⁹⁷ Žalbeno vijeće primjećuje da je propust nadređenog da preduzme efektivne i stvarne mjere u cilju disciplinovanja, sprečavanja i/ili kažnjavanja zločina počinjenih od strane njegovih podređenih uprkos tome što je znao za njih, u sudskoj praksi MKSJ-a uzimano u obzir prilikom ocjenjivanja, između ostalog, *mens rea* optuženog i njegovog doprinosa udruženom zločinačkom poduhvatu onda kada je taj optuženi imao dovoljnu vlast i uticaj ili ovlaštenja nad počiniocima da bi mogao da spriječi ili kazni te zloupotrebe ali je propustio da upotrijebi takva ovlaštenja.⁷⁹⁸ Shodno tome, to što je Pretresno vijeće uzelo u obzir Mladićev propust da preduzme adekvatne korake bilo je u skladu s mjerodavnom sudskom praksom.

230. Kao treće, Žalbeno vijeće konstatuje da Mladićevo upućivanje na Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez* i Drugostepenu presudu u predmetu *Bemba*⁷⁹⁹ ne ide u prilog njegovim tvrdnjama. U paragrafu Drugostepene presude u predmetu *Kordić i Čerkez* na koji se on poziva navodi se pravo u vezi sa standardima preispitivanja u žalbenom postupku, a greška koja dovodi do neostvarenja pravde se definiše kao “[i]zrazito nepravičan ishod sudskog postupka, kao npr. kada je optuženi osuđen, iako nisu postojali dovoljni dokazi u vezi s nekim osnovnim elementom krivičnog djela”.⁸⁰⁰ Kao što se navodi gore, Žalbeno vijeće smatra da Mladić nije osuđen na osnovu odsustva dokaza o nekom ključnom obilježju krivičnog djela. Naprotiv, zaključak Pretresnog vijeća da on nije naredio istrage i krivična gonjenja zasnovan je na opširnoj ocjeni dokaza o njegovim ovlaštenjima i ulozi u svojstvu komandanta Glavnog štaba VRS-a, kao i o njegovom ponašanju.⁸⁰¹

⁷⁹⁵ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 110; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1615, 1653; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 985; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 215, 695.

⁷⁹⁶ Prvostepena presuda, par. 4544.

⁷⁹⁷ Prvostepena presuda, par. 4546, 4611, 4612.

⁷⁹⁸ Up. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 111; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1233, 1242; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 216(e).

⁷⁹⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 258.

⁸⁰⁰ V. Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 19.

⁸⁰¹ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4544-4546.

231. Što se tiče Mladićeve reference na Drugostepenu presudu MKS-a u predmetu *Bemba* pred MKS-om, Žalbena vijeće napominje da se Mladić oslanja na nju kako bi iznio argument da se “mjere koje je preduzeo neki komandant ne mogu smatrati pogrešnim samo zbog nedostataka u njihovom provođenju”.⁸⁰² Žalbena vijeće podsjeća da ga ne obavezuju zaključci drugih sudova – domaćih, međunarodnih ili hibridnih – i da, iako takvu sudsku praksu može uzeti u obzir, ono ipak može u vezi s nekim pitanjem doći do zaključka koji se razlikuje od onog do kojeg je došlo neko drugo pravosudno tijelo.⁸⁰³ Pored toga, Žalbena vijeće smatra da se okolnosti tog predmeta razlikuju od okolnosti u ovom predmetu. Optuženi u predmetu *Bemba* je, reagujući na navode o zločinima, preduzeo mjere kao što su osnivanje istražnih komisija i misija, koje su na kraju imale ograničen uticaj.⁸⁰⁴ U ovom predmetu, Pretresno vijeće je konstatovalo da je, uprkos tome što je posjedovao ovlaštenja da naredi istrage za ratne zločine i zločine protiv čovječnosti, Mladić prvenstveno naređivao istrage i kažnjavanja za kršenja vojne discipline i krivična djela protiv VRS-a.⁸⁰⁵ Pretresno vijeće je dalje navelo da mu nisu predloženi dokazi o tome da li je Mladić preduzeo dalje korake u vezi s ono “malo istraga” koje možda jeste naredio u vezi s ratnim zločinima i zločinima protiv čovječnosti.⁸⁰⁶

232. U svjetlu gore navedenog, Žalbena vijeće odbacuje Mladićeve tvrdnje da je Pretresno vijeće pogriješilo tako što je na osnovu “odsustva dokaza” konstatovalo da on nije naredio istrage ili krivična gonjenja za zločine koje su počinili njegovi potčinjeni.

e. Ograničenja s kojima se Mladić suočavao i nezavisnost vojnog pravosuđa

233. Pretresno vijeće je konstatovalo da su vojni sudovi u Republici Srpskoj bili potpuno operativni početkom jeseni 1992. i da su imali nadležnost za krivična djela oružane pobune, zločine protiv čovječnosti i kršenja Ženevskih konvencija.⁸⁰⁷ Kako je navelo Pretresno vijeće, nadležnost tih sudova se protezala i na krivična djela koja su počinili policajci i pripadnici paravojnih formacija podređeni vojnim jedinicama.⁸⁰⁸ Pretresno vijeće je dalje konstatovalo da su postupci pred vojnim sudovima vođeni tokom cijelog rata, uprkos problemima kao što su nedostatak kadrova i materijala

⁸⁰² V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 258, fn. 391, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Bemba*, par. 180.

⁸⁰³ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 434; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 598; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1674; Drugostepena presuda u predmetu *Dorđević*, par. 83.

⁸⁰⁴ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Bemba*, par. 171-182.

⁸⁰⁵ V. Prvostepena presuda, par. 4545, 4546.

⁸⁰⁶ V. Prvostepena presuda, par. 4545, 4546.

⁸⁰⁷ Prvostepena presuda, par. 4111. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4099, 4101, 4103, 4105, 4107.

⁸⁰⁸ Prvostepena presuda, par. 4111. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4101.

i teškoće u pronalaženju osumnjičenih i svjedoka.⁸⁰⁹ Pretresno vijeće je primijetilo da su se vojni sudovi koncentrisali na krivična djela počinjena protiv VRS-a⁸¹⁰ i navelo da mu nisu predočeni dokazi o tome da je tokom tog perioda ijedan bosanski Srbin bio krivično gonjen za ratne zločine nad nesrbima.⁸¹¹ Pretresno vijeće je konstatovalo da je, u periodu od 12. maja 1992. do 30. novembra 1995., vojno i civilno pravosuđe bosanskih Srba mnogo puta propustilo da istraži zločine koje su počinili pripadnici VRS-a i drugih srpskih snaga, te da uhapsi i/ili kazni počinioce.⁸¹²

234. Mladić tvrdi da Pretresno vijeće “nije uvažilo ograničenja” s kojima se on suočavao dok je vojno pravosuđe bilo u “kriznoj situaciji”, kao ni to da on, realno, dok je trajalo stanje sukoba, nije bio u mogućnosti da podnosi prijedloge za istragu ili krivično gonjenje.⁸¹³ On iznosi argument da mu je Pretresno vijeće, time što nije uzelo u obzir “restriktivnu realnost provođenja pravde u uslovima sukoba”, nametnulo standard koji nije moguće ispuniti.⁸¹⁴ Mladić dalje tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo time što je “jednostavno njega stavilo naspram strukture vojnog pravosuđa”, te da nije “izložilo odgovarajuću vezu” između njega i odluka koja su donosili nezavisni tužioci ili sudije.⁸¹⁵ Po njegovom mišljenju, nezavisnost vojnog pravosuđa značila je da on nije imao veze s odlukama o krivičnom gonjenju.⁸¹⁶

235. U prilog svom argumentu da Pretresno vijeće nije “uvažilo ograničenja” s kojima se suočavao, Mladić upućuje, između ostalog, na svoj završni pretresni podnesak,⁸¹⁷ u kojem se

⁸⁰⁹ Prvostepena presuda, par. 4114. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4103, 4105-4107, 4109, 4110.

⁸¹⁰ Prvostepena presuda, par. 4114. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4106, 4107, 4110.

⁸¹¹ Prvostepena presuda, par. 4114. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4104 (gdje je Pretresno vijeće razmotrilo dokaze da je atmosfera 1995. godine bila takva da nije bilo realistično da bilo ko podnese krivičnu prijavu protiv visokog oficira VRS-a ili da tužilac pokrene istragu protiv organa bezbjednosti Glavnog štaba zato što bi time izložio riziku svoju sigurnost i život, kao i sigurnost i život svoje porodice), 4106 (gdje je Pretresno vijeće razmotrilo dokaze da nijedan vojnik VRS-a nije bio krivično gonjen za ubijanje nesrba u Sanskom Mostu, gdje je bila stacionirana 6. krajiška brigada Prvog krajiškog korpusa VRS-a, te da je, prema riječima svjedoka Slobodana Radulja, Vojno tužilaštvo u Banjaluci dobilo instrukcije da ne podiže optužnice za ratne zločine u vezi sa zločinima počinjenim nad nesrbima od strane vojnika VRS-a), 4107 (gdje je Pretresno vijeće razmotrilo dokaze da, nakon što je Vojni sud u Bijeljini počeo s radom u avgustu 1992., pravosuđe nije krivično gonilo Srbe za zločine počinjene nad nesrbima, uz izuzetak nekoliko slučajeva u kojima kazne nisu bile izvršene, i da, prema riječima svjedoka RM-513, nije bilo nijednog slučaja krivičnog gonjenja vojnika VRS-a pred vojnim sudom za zločine počinjene nad nesrpskim civilnim stanovništvom).

⁸¹² Prvostepena presuda, par. 4195, 4545. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4106, 4107, 4110, 4123, 4128, 4134, 4143, 4148, 4152, 4165, 4178, 4189, 4194.

⁸¹³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 261, 262. V. takođe Mladićeva replika, par. 45.

⁸¹⁴ Mladićev žalbeni podnesak, par. 263.

⁸¹⁵ Mladićev žalbeni podnesak, par. 264.

⁸¹⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 244.

⁸¹⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 261, fn. 392, gdje se, između ostalog, upućuje na Mladićev završni podnesak, par. 732, 733. Mladić takođe upućuje na dokazni predmet P360. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 261, fn. 392, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet P360, str. 296. Međutim, Žalbeno vijeće napominje da broj stranice koji je naznačen u podnesku žalioca stranica 296, ne postoji u dokaznom predmetu P360. Žalbeno vijeće napominje, nadalje, da se Mladić u prilog svom argumentu oslanja na Drugostepenu presudu u predmetu *Bemba*, kao i na Drugostepenu presudu u predmetu *Popović i drugi*. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 261, 263. U vezi s njegovim oslanjanjem na Drugostepenu presudu u predmetu *Bemba*, Žalbeno vijeće podsjeća da ga ne obavezuje sudska praksa drugih sudova. V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 434; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par.

raspravlja o teškoćama s kojima su se suočavali vojni sudovi tokom sukoba.⁸¹⁸ Žalbeno vijeće napominje da se u tim argumentima ne govori o teškoćama s kojima se on lično suočavao. Ni u preostalom dijelu njegovog argumenta u žalbenom postupku u vezi s ovim ne navodi se nijedan dokaz o kojem je Pretresno vijeće bilo dužno da se očituje. U svakom slučaju, Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće izričito razmotrilo teškoće s kojima su se suočavali vojni sudovi tokom rata i da je konstatovalo da su oni izvještavali o problemima poput nedostatka kadrova i materijala i teškoćama u pronalaženju osumnjičenih i svjedoka.⁸¹⁹ Ono je, uprkos tome, zaključilo da su postupci pred vojnim sudovima vođeni tokom cijelog rata.⁸²⁰ Pored toga, Mladić zanemaruje konstatacije Pretresnog vijeća da je on posjedovao ovlaštenja da naredi istrage u okviru vojnog pravosuđa i da je to učinio u brojnim prilikama, ali prvenstveno kad se radilo o krivičnim djelima počinjenim protiv VRS-a ili kršenjima vojne discipline.⁸²¹ Shodno tome, Žalbeno vijeće konstatuje da Mladić ne pokazuje da je Pretresno vijeće pogriješilo tako što nije uvažilo ograničenja s kojima se on tokom rata suočavao u pogledu predlaganja istraga i krivičnog gonjenja.

236. Žalbeno vijeće se isto tako nije uvjerilo u Mladićevu tvrdnju da je Pretresno vijeće pogriješilo time što je “jednostavno njega stavilo naspram” strukture vojnog pravosuđa kada je konstatovalo da on nije preduzeo odgovarajuće korake kako bio istražio zločine ili kaznio njihove počinioc.⁸²² Kao što je prethodno navedeno, Pretresno vijeće je na osnovu obimnih dokaza

598; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1674; Drugostepena presuda u predmetu *Dorđević*, par. 83. Pored toga, Mladićevo upućivanje na Drugostepenu presudu u predmetu *Bemba* ne ide u prilog njegovom argumentu zato što se u tom predmetu radilo o drugačijim činjeničnim okolnostima – to jest, Žalbeno vijeće MKS-a konstatovalo je da Pretresno vijeće MKS-a nije u odgovarajućoj mjeri uvažilo, između ostalog, to da se optuženi suočavao s ograničenjima u istrazi i krivičnom gonjenju zločina kao “komandant koji je s udaljenosti slao vojnike u stranu zemlju”. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 261-263, fn. 392, 399, 400, gdje se, između ostalog, upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Bemba*, par. 138, 144-146, 166-171, 173, 189. V. takođe Drugostepenu presudu u predmetu *Bemba*, par. 171-173, 189. Žalbeno vijeće takođe konstatuje da se ono na šta Mladić upućuje u Drugostepenoj presudi u predmetu *Popović i drugi*, u vezi s odgovornošću nadređenog na osnovu člana 7(3) Statuta MKSJ-a, razlikuje od Mladićevog predmeta, koji obuhvata odgovornost za udruženi zločinački poduhvat na osnovu člana 7(1) Statuta MKSJ-a. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 261, 263, fn. 392, 400, gdje se, između ostalog, upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Popović i drugi*, par. 1931.

⁸¹⁸ V. Mladićev završni podnesak, par. 732, 733, gdje se upućuje na dokazne predmete P3560, P1092 (zapečaćeno), D1026.

⁸¹⁹ V. Prvostepena presuda, par. 4114. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4106, 4108.

⁸²⁰ V. Prvostepena presuda, par. 4114. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4099, 4101, 4103-4111.

⁸²¹ Prvostepena presuda, par. 4545. V. npr. Prvostepena presuda, par. 4529-4533, 4535-4540, 4542, 4543.

⁸²² V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 264. S tim u vezi, Mladić zanemaruje konstatacije Pretresnog vijeća da je vojno pravosuđe Republike Srpske formalno bilo samostalno i nezavisno, ali da su “u mnogim slučajevima, odluke da se osumnjičeni puste na slobodu donošene nakon što su oficiri VRS-a, [...], vršili pritisak na vojne sudove da odustanu od krivičnog gonjenja ili da puste počinioc zločina na slobodu”. Prvostepena presuda, par. 4196. Žalbeno vijeće dalje ima u vidu da je Pretresno vijeće razmotrilo svjedočenje svjedoka RM-513 da je vojni tužilac “ometao rad Vojnog suda u Bijeljini i da je vršio pritisak na svoje podređene da odustanu od postupka u slučajevima kada su počinioci bili bosanski Srbi, a žrtve bosanski Muslimani”. V. Prvostepena presuda, par. 4132, gdje se upućuje na dokazni predmet P1054 (zapečaćeno), par. 58, 62. Pretresno vijeće je razmotrilo svjedočenje svjedoka RM-016, koji je izjavio da je Vojni sud u Banjaluci oslobodio počinioc pokolja u školi u Velagićima pod pritiskom Ključke brigade i uz odobrenje Glavnog štaba VRS-a. V. Prvostepena presuda, par. 828, 4139, 4141, gdje se upućuje na dokazni predmet P2375 (zapečaćeno). Pretresno vijeće je takođe razmotrilo dokaze da je 1995. godine atmosfera bila takva da je bilo moguće da neko podnese

zaključilo da u praksi, u brojnim situacijama u kojima su pripadnici VRS-a ili drugih srpskih snaga počinili zločine nad nesrbima, krivične prijave nisu podnesene, vojni tužioc i istražne sudije nisu pokretali istrage, osumnjičeni nisu uhapšeni ni pritvoreni, a počinioci su nezakonito puštani iz pritvora.⁸²³ S obzirom na te konstatacije, kao i na zaključke da je Mladić posjedovao ovlaštenja da naredi istrage u okviru vojnog pravosuđa,⁸²⁴ ali da je propustio da naredi ijednu značajnu ili svrsishodnu istragu za ratne zločine i zločine protiv čovječnosti,⁸²⁵ konstatacije Pretresnog vijeća zasnovane su na dokazima koje je razmotrilo, a ne na tome što je Mladićevo ponašanje stavilo naspram odluka koje je donijelo navodno nezavisno vojno pravosuđe.

(iv) Zaključak

237. Na osnovu gore navedenog, Žalbeno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić ne pokazuje da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je konstatovalo da je on znatno doprinio zajedničkom zločinačkom cilju sveobuhvatnog UZP-a.

(b) Mens rea

238. Kada je ocjenjivalo Mladićevo *mens rea* u odnosu na sveobuhvatni UZP, Pretresno vijeće je konstatovalo da je on znao da se zločini progona, ubistva, istrebljivanja, deportacije i nehumanih djela (prisilno premještanje) čine nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima u Opštinama, uključujući i zatočeničke objekte.⁸²⁶ Pretresno vijeće je takođe konstatovalo da Mladićeve izjave i

krivičnu prijavu protiv visokog oficira VRS-a, ali da to nije bilo realistično zato što bi svako ko bi takvu prijavu podnio izložio riziku svoju sigurnost i život, kao i sigurnost i život svoje porodice, te da je takođe tužilac mogao da pokrene istragu protiv organa bezbjednosti Glavnog štaba VRS-a, ali da nijedan tužilac to ne bi učinio iz istog razloga. V. Prvostepena presuda, par. 4104, gdje se upućuje na dokazni predmet P3351, str. 10856, 10861, 10862.

⁸²³ V. Prvostepena presuda, par. 4195, 4545. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 4106 (gdje je Pretresno vijeće razmotrilo dokaze koji pokazuju: da “nijedan vojnik VRS-a nije bio krivično gonjen za ubijanje nesrba u Sanskom Mostu, gdje je bila stacionirana 6. krajiška brigada”, da je “procesuiranje zločina [...] u kojima su žrtve bile nesrbi odgađano”; “[p]rioritet je davan predmetima vezanim za izbjegavanje vojne obveze od strane Srba”); 4107 (gdje je Pretresno vijeće razmotrilo svjedočenje svjedoka RM-513 da, “nakon što je Vojni sud u Bijeljini počeo s radom u avgustu 1992., pravosuđe, uključujući sud, tužioce i policiju, nije krivično gonilo Srbe za zločine počinjene nad nesrbima, uz izuzetak nekoliko slučajeva, iako je bilo opšte poznato da su Srbi 1992. godine ubijali nesrbe”, dok su “u slučajevima kada su žrtve bile bosanski Srbi, počinioci [...] kažnjavani u skladu sa zakonom” zato što je “[p]ritisak porodica uticao [...] na sudove”); 4110 (gdje je Pretresno vijeće razmotrilo dokaze da su krivični postupci u vojnom pravosuđu “[p]okretani i sprovedeni prvenstveno [...] u cilju pomoći oružanoj borbi, doprinoseći time stvaranju nove države srpskog naroda”).

⁸²⁴ Prvostepena presuda, par. 4544, 4545. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4383-4394, 4529-4543.

⁸²⁵ Prvostepena presuda, par. 4545, 4546.

⁸²⁶ Prvostepena presuda, par. 4685. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4623, 4630-4643, 5352 (povjerljivo). Kada je konstatovalo da je Mladić znao da se nad nesrbima u Opštinama čine zločini, Pretresno vijeće se oslonilo na sljedeće faktore: (i) da je Mladić imao položaj komandanta Glavnog štaba VRS-a (v. npr. Prvostepena presuda, par. 4374-4394, 4544, 4611, 4612, 4623, 4685); (ii) da je Glavni štab VRS-a dobijao detaljne izvještaje (v. npr. Prvostepena presuda, par. 4297-4299, 4383-4385, 4387, 4631, 4638, 4685); (iii) da je Mladić bio lično redovno izvještavan o razvoju situacije (v. npr. Prvostepena presuda, par. 4296-4310, 4385, 4685); (iv) da je bio uključen u aktivnosti jedinica VRS-a (v. npr. Prvostepena presuda, par. 4293-4394, 4611, 4612, 4615, 4685); i (v) činjenicu da je činjenje zločina bilo opšte poznato (v. npr. Prvostepena presuda, par. 4632, 4633, 4685).

ponašanje pokazuju njegovu namjeru da se ti zločini počine na diskriminatorskim osnovama.⁸²⁷ Prilikom donošenja ovog zaključka, Pretresno vijeće je uzelo u obzir da je Mladić: (i) često koristio pogrdne izraze za bosanske Muslimane i bosanske Hrvate;⁸²⁸ (ii) podsjećao na historijske zločine koji su navodno počinjeni protiv bosanskih Srba i izjavljivao da bosanskim Srbima prijete “genocid”;⁸²⁹ (iii) davao izjave iz kojih se vidi da nije imao namjeru da se pridržava zakona ratovanja u Hrvatskoj 1991., a kasnije i izjave da će se ponoviti razaranja iz tog sukoba;⁸³⁰ i (iv) izražavao privrženost etnički homogenoj Republici Srpskoj, čak i na teritorijama koje su ranije imale veliki postotak nesrpskog stanovništva.⁸³¹ Pretresno vijeće je dalje smatralo da Mladićeva naređenja da se poštuju Ženevske konvencije, izjave koje je davao pripadnicima Zaštitnih snaga UN-a (dalje u tekstu: UNPROFOR), te njegovo učešće u mirovnim pregovorima, nisu pokazatelji njegovog pravog stanja svijesti.⁸³² Pretresno vijeće je zaključilo da je Mladić dijelio namjeru da se zajednički cilj sveobuhvatnog UZP-a ostvari činjenjem zločina i da je on tu namjeru imao počevši najkasnije od 12. maja 1992.⁸³³

239. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je utvrdilo da je on posjedovao i dijelio namjeru za ostvarenje zajedničkog cilja sveobuhvatnog UZP-a.⁸³⁴ Konkretno, on tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo time što je: (i) primijenilo “manjkavu metodu” kada je utvrđivalo njegovu *mens rea*;⁸³⁵ (ii) dalo prednost posrednim dokazima i zanemarilo ili pridalo nedovoljnu težinu očigledno relevantnim neposrednim dokazima koji protivrječe konstatacijama o njegovoj *mens rea* u Prvostepenoj presudi;⁸³⁶ i (iii) oslonilo se na izolovane dijelove njegovih govora na dvjema sjednicama Skupštine bosanskih Srba.⁸³⁷ Mladić tvrdi da su zbog tih grešaka konstatacije Pretresnog vijeća o njegovoj *mens rea* ništavne i da ne potkrepljuju zaključak o njegovoj odgovornosti, te traži od Žalbenog vijeća da poništi njegove osuđujuće presude u vezi sa sveobuhvatnim UZP-om, ili, alternativno, da poništi konstatacije Pretresnog vijeća u mjeri u kojoj one sadrže bilo kakvu grešku.⁸³⁸ Žalbena vijeća će te tvrdnje razmotriti redom.

⁸²⁷ Prvostepena presuda, par. 4686.

⁸²⁸ Prvostepena presuda, par. 4686. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 4332, 4342, 4460, 4461, 4483, 4499, 4644, 4645, 4647, 4650, 4667-4669.

⁸²⁹ Prvostepena presuda, par. 4686. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 4483, 4486, 4499, 4647-4650, 4667.

⁸³⁰ Prvostepena presuda, par. 4686. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 4617-4619, 4670, 4671.

⁸³¹ Prvostepena presuda, par. 4686. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 4620, 4629.

⁸³² Prvostepena presuda, par. 4687. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 4503, 4511, 4517-4528, 4545, 4676-4684.

⁸³³ Prvostepena presuda, par. 4688.

⁸³⁴ V. Mladićeva najava žalbe, par. 36; Mladićev žalbeni podnesak, par. 13, 270-334; Mladićeva replika, par. 48-66.

⁸³⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 270, 281-292; Mladićeva replika, par. 49-63; T. 25. avgust 2020., str. 46-52. V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 58, 59.

⁸³⁶ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 294, 299-313; Mladićeva replika, par. 64-66; T. 25. avgust 2020., str. 46, 47, 59.

⁸³⁷ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 317, 320-330; T. 25. avgust 2020., str. 58, 59.

⁸³⁸ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 291-293, 314-316, 331-335.

(i) Navodna greška zbog miješanja *mens rea* i *actus reusa*

240. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće primijenilo “manjkavu metodu” kada je utvrđivalo njegovu *mens rea* i da je to dovelo do pogrešne konstatacije da je on dijelio namjeru za ostvarenje zajedničkog cilja sveobuhvatnog UZP-a.⁸³⁹ On tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo u dva aspekta.⁸⁴⁰ Prvo, Mladić iznosi argument da je Pretresno vijeće pogrešno izvelo zaključke o njegovoj *mens rea* u svojoj analizi *actus reusa*.⁸⁴¹ U prilog tom argumentu, on se oslanja na Prvostepenu presudu u predmetu *Milutinović i drugi*⁸⁴² i ukazuje na dijelove Prvostepene presude koji se bave njegovim znatnim doprinosom, ali sadrže pitanja koja “su trebala biti razmatrana samo u kontekstu [njegove] *mens rea*”.⁸⁴³ Drugo, Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo time što je upotrijebilo svoju konstataciju o njegovoj *mens rea* “da bi potkrijepilo svoje konstatacije o *actus reusu*”.⁸⁴⁴ S tim u vezi, on upućuje na dijelove Prvostepene presude i oslanja se na Drugostepenu presudu u predmetu *Stanišić i Simatović* da bi iznio argument da se *mens rea* može razmatrati samo nakon što se utvrdi *actus reus*.⁸⁴⁵ Mladić tvrdi da je “ukupna posljedica tih grešaka” bila to da je Pretresno vijeće, kada je utvrđivalo njegovu *mens rea*, “već ranije izvelo relevantni zaključak iz dokaza”.⁸⁴⁶ Po njegovom mišljenju, dokazi analizirani u odjeljku koji se odnosi na *mens rea* su “neizbrisivo kompromitovani, tako da su oni mogli samo da dovedu do zaključka o krivici”.⁸⁴⁷

241. Tužilaštvo odgovara da Mladić ne identifikuje nikakvu grešku u ocjeni njegove *mens rea* od strane Pretresnog vijeća,⁸⁴⁸ budući da ne ukazuje ni na jedan primjer gdje je Pretresno vijeće zaista izvelo zaključke o njegovoj *mens rea* u analizi *actus reusa*, ili gdje je upotrijebilo svoje konstatacije o njegovoj *mens rea* kako bi potkrijepilo svoje konstatacije o *actus reusu*.⁸⁴⁹ Pored toga, tužilaštvo

⁸³⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 270, 281-292; T. 25. avgust 2020., str. 46-52. V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 58, 59.

⁸⁴⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 281-290; T. 25. avgust 2020., str. 46-52.

⁸⁴¹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 281-285; T. 25. avgust 2020., str. 50-52.

⁸⁴² Mladićev žalbeni podnesak, par. 276, 277, 284. V. takođe Mladićeva replika, par. 52-54. Žalbeno vijeće napominje da Mladić pogrešno upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Milutinović i drugi*, koja se odnosi na Milana Milutinovića, Nikolu Šainovića, Dragoljuba Ojdanića, Nebojšu Pavkovića, Vladimira Lazarevića i Sretena Lukića, kao na “Prvostepenu presudu u predmetu *Šainović*”. U svojoj analizi, Žalbeno vijeće će koristiti ispravan naziv ove prvostepene presude.

⁸⁴³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 282-285, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4459, 4460, 4465, 4468, 4486, 4471-4473, 4477, 4478, 4627, 4629, 4686. V. takođe Mladićeva replika, par. 55-57.

⁸⁴⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 286-290; T. 25. avgust 2020., str. 47-50.

⁸⁴⁵ Mladićev žalbeni podnesak, par. 286; T. 25. avgust 2020., str. 48-50. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 273; Mladićeva replika, par. 51, 56.

⁸⁴⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 291; T. 25. avgust 2020., str. 50, 51.

⁸⁴⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 291; Mladićeva replika, par. 55; T. 25. avgust 2020., str. 51.

⁸⁴⁸ Odgovor tužilaštva, par. 98, 100; T. 25. avgust 2020., str. 103.

⁸⁴⁹ Odgovor tužilaštva, par. 100-103; T. 25. avgust 2020., str. 102, 103.

tvrdi da Mladić pogrešno tumači pravo, iskrivljeno prikazuje Prvostepenu presudu, te zanemaruje relevantne konstatacije.⁸⁵⁰

242. U vezi sa svojom prvom tvrdnjom da je Pretresno vijeće pogriješilo time što je njegovu *mens rea* ocjenjivalo u svojoj analizi znatnog doprinosa,⁸⁵¹ Mladić tvrdi da, prema Prvostepenoj presudi u predmetu *Milutinović i drugi*, u slučajevima kada se isti dokazi koriste kako bi se utvrdili i *actus reus* i *mens rea*, “obilježja *actus reusa*” predstavljaju “veoma ograničene, fizičke i dvodimenzionalne doprinose pojedinca”, dok se u analizi *mens rea* koriste isti dokazi kao osnova za izvođenje zaključka o “trodimenzionalnim aspektima” ponašanja, kao što su uticaj i znanje tog pojedinca, te namjera koja je stajala iza njegovih riječi.⁸⁵²

243. Nakon što je proučilo relevantne dijelove Prvostepene presude u predmetu *Milutinović i drugi*, Žalbeno vijeće primjećuje da je pretresno vijeće MKSJ-a u tom predmetu ocjenjivalo da li je učešće optuženog na jednom sastanku predstavljalo znatan doprinos ili obilježje *mens rea* koji je relevantan za njegovo učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu.⁸⁵³ Po mišljenju Žalbenog vijeća, suprotno Mladićevim tvrdnjama, pretresno vijeće MKSJ-a u predmetu *Milutinović i drugi* ni u jednom trenutku nije utvrdilo razliku između elemenata “dvodimenzionalnog” *actus reusa* i “trodimenzionalnih” aspekata *mens rea*. U svakom slučaju, Žalbeno vijeće podsjeća da zaključci jednog pretresnog vijeća nisu obavezujući za druga pretresna vijeća ili za Žalbeno vijeće.⁸⁵⁴ Što je još značajnije, ne postoji pravni uslov prema kojem pretresna vijeća analizu *mens rea* i *actus reusa* optuženih vrše zasebno i Mladić nije uspio da potkrijepi svoju tvrdnju da je Pretresno vijeće moralo da postupi tako kada je ocjenjivalo obilježja *mens rea* i *actus reusa* u odnosu na sveobuhvatni UZP. Naprotiv, pretresna vijeća su slobodna da svoje presude organizuju onako kako ona to nalaze za shodno, pod uslovom da ispune svoju obavezu da daju obrazloženje.⁸⁵⁵

244. Kao ilustracije za prvu navodnu grešku, Mladić upućuje na paragrafe 4459, 4460, 4471, 4472, 4473, 4477 i 4478 Prvostepene presude.⁸⁵⁶ Žalbeno vijeće napominje da su ti paragrafi dio poglavlja 9.3.7 Prvostepene presude, u kojem se Pretresno vijeće bavilo Mladićevim učešćem u

⁸⁵⁰ Odgovor tužilaštva, par. 98. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 102, 103.

⁸⁵¹ Žalbeno vijeće smatra da se Mladićevi argumenti i reference na “*actus reus*” u ovom dijelu žalbe odnose na njegov znatan doprinos, budući da se paragrafi Prvostepene presude na koje se upućuje u njegovom žalbenom podnesku bave njegovim znatnim doprinosom, a ne drugim elementima *actus reusa* udruženog zločinačkog poduhvata. V. Mladićev žalbeni podnesak, fn. 419-424, 426, 428, 429, 431, 432.

⁸⁵² Mladićev žalbeni podnesak, par. 276, 277, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Milutinović i drugi*, tom 3, par. 142, 275, 276.

⁸⁵³ V. Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom 3, par. 275, 276.

⁸⁵⁴ V. Drugostepena presuda u predmetu *Karemera i Ngirumpatse*, par. 52; Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 260.

⁸⁵⁵ V. član 23 Statuta MKSJ-a; pravilo 98ter(C) Pravilnika MKSJ-a.

razvoju politike državnih organa bosanskih Srba.⁸⁵⁷ Žalbeno vijeće dalje primjećuje da paragrafi 4459, 4460, 4471, 4472 i 4473 Prvostepene presude sadrže sažetke dokaza, a ne analizu tih dokaza niti zaključke koji su na osnovu njih izvedeni.⁸⁵⁸ Shodno tome, Žalbeno vijeće smatra da te reference ne potkrepljuju Mladićevu tvrdnju da je Pretresno vijeće izvodilo zaključke o njegovoj *mens rea* u svojoj analizi *actus reusa*.⁸⁵⁹ U paragrafima 4477 i 4478 Prvostepene presude, Pretresno vijeće je razmotrilo Mladićeve argumente da on, između ostalog, “nije sklon miješanju u pitanja politike” i da “u Skupštini bosanskih Srba nije imao pravo glasa”.⁸⁶⁰ Međutim, Pretresno vijeće je konstatovalo da je on, između ostalog: (i) prisustvovao sjednicama Skupštine bosanskih Srba i aktivno učestvovao u raspravama o politici s članovima vlade bosanskih Srba; (ii) raspravljao o toj politici na nekoliko sastanaka s visokim političkim funkcionerima i predstavnicima međunarodne zajednice, te iskazivao svoju predanost strateškim ciljevima; i (iii) često sugerisao srpskim političarima iz Bosne koji stav treba da zauzmu na mirovnim pregovorima kako bi se ostvarili prvobitno definisani strateški ciljevi.⁸⁶¹ Jasno je da ove konstatacije pokazuju da se Pretresno vijeće bavilo Mladićevim ponašanjem u kontekstu ocjenjivanja znatnog doprinosa, a ne njegove namjere. Mladićeva tvrdnja da je Pretresno vijeće izvelo zaključke o njegovoj *mens rea* u svojoj analizi njegovog znatnog doprinosa, shodno tome, nije tačna. Žalbeno vijeće dalje napominje da se čini da Mladić takođe osporava paragrafe 4465, 4468, 4486, 4627, 4629 i 4686 Prvostepene presude navodeći da je Pretresno vijeće izvodilo zaključke o njegovoj *mens rea* u odjeljcima koji se odnose na njegov znatan doprinos.⁸⁶² Žalbeno vijeće smatra da paragrafi 4465, 4468 i 4486 Prvostepene presude sadrže samo reference na dokaze čiji je pregled izložen u poglavlju 9.3.13 i kratke sažetke tih dokaza, a ne njihovu analizu, dok paragrafi 4627 i 4629 sadrže sažetke dokaza, a ne njihovu analizu. Shodno tome, slično kao i u vezi s paragrafima 4459, 4460, 4471, 4472 i 4473 Prvostepene presude o kojima se raspravlja gore, Žalbeno vijeće smatra da Pretresno vijeće, dajući sažet prikaz dokaza, nije “izvodilo zaključke” i stoga odbacuje Mladićeve argumente s tim u vezi. Konačno, s obzirom na to da paragraf 4686 Prvostepene presuda predstavlja zaključak poglavlja 9.3.13 u kojem

⁸⁵⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 282-284, fn. 419-424.

⁸⁵⁷ V. Prvostepena presuda, par. 4458-4478.

⁸⁵⁸ V. Prvostepena presuda, par. 4459 (gdje je Pretresno vijeće rezimiralo svjedočenje svjedoka Roberta Donie da, između ostalog, Mladić nije imao pravo glasa ili da iznosi prijedloge na sjednicama skupštine, ali da je njegov glas bio uticajan i da je on mogao da daje sugestije, zagovara politiku i učestvuje u raspravama o toj politici), 4460 (gdje je Pretresno vijeće rezimiralo zapisnik sa sjednice Skupštine bosanskih Srba održane 12. maja 1992., uključujući Mladićeve izjave), 4471 (gdje je Pretresno vijeće rezimiralo zapisnik sa sjednice Skupštine bosanskih Srba održane 15. i 16. aprila 1995., uključujući Mladićeve izjave), 4472 (gdje je Pretresno vijeće rezimiralo svjedočenja svjedoka Michaela Rosea, Huseina Alyja Abdel-Razeka i Anthonyja Banburyja o Mladićevim ovlaštenjima u odnosu na Karadžića i druge), 4473 (gdje je Pretresno vijeće rezimiralo svjedočenja svjedoka Ruperta Smitha i Johna Wilsona o odnosu između vojnih i političkih struktura, kao i između Mladića i Karadžića).

⁸⁵⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 281.

⁸⁶⁰ Prvostepena presuda, par. 4477, 4478.

⁸⁶¹ Prvostepena presuda, par. 4477, 4478.

je Pretresno vijeće analiziralo Mladićevu *mens rea*, Žalbena vijeće smatra da je umjesno to što je Mladićeva namjera ocijenjena u tom dijelu presude. Njegova tvrdnja da je Pretresno vijeće izvelo zaključke u vezi s njegovom *mens rea* u svojoj analizi znatnog doprinosa, u odnosu na paragrafe 4465, 4468, 4486, 4627, 4629 i 4686 Prvostepene presude, shodno tome se takođe odbacuje.

245. Žalbena vijeće će sada razmotriti drugu grešku koju Mladić navodi, a koja se odnosi na to da se Pretresno vijeće oslonilo na svoje konstatacije o *mens rea* kako bi potkrijepilo elemente njegovog znatnog doprinosa.⁸⁶³ U prilog tome, Mladić upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Stanišić i Simatović* kako bi iznio argument da se “prvo mora utvrditi *actus reus*, prije nego što se počne razmatrati *mens rea*”.⁸⁶⁴ Žalbena vijeće primjećuje da je Žalbena vijeće MKSJ-a u predmetu *Stanišić i Simatović* razmatralo da li je pretresno vijeće u tom predmetu pogriješilo time što je zaključilo da *mens rea* obojice optuženih za udruženi zločinački poduhvat nije dokazana, prije nego što je došlo do bilo kakvih konstatacija o postojanju zajedničkog zločinačkog cilja koji je dijelilo više osoba.⁸⁶⁵ Žalbena vijeće MKSJ-a je, većinom glasova, zaključilo da je, u okolnostima tog predmeta, pretresno vijeće prvo trebalo da utvrdi postojanje i obim zajedničkog cilja, kao i to da li su djela optuženih doprinijela tom cilju, pa tek onda da odredi da li su optuženi dijelili namjeru da se taj cilj ostvari.⁸⁶⁶

246. Žalbena vijeće smatra da se okolnosti u predmetu *Stanišić i Simatović* – u kojem je pretresno vijeće propustilo da donese bilo kakve konstatacije o postojanju zajedničkog zločinačkog cilja ili da analizira dokaze o tome⁸⁶⁷ – razlikuju od okolnosti u ovom predmetu. U ovom predmetu, Pretresno vijeće je utvrdilo postojanje sveobuhvatnog UZP-a i njegove učesnike,⁸⁶⁸ ocijenilo Mladićev doprinos⁸⁶⁹ i razmotrilo njegovu *mens rea*.⁸⁷⁰

247. Žalbena vijeće je, nadalje, mišljenja da Pretresno vijeće nije, kao što navodi Mladić, iskoristilo svoju konstataciju o njegovoj *mens rea* kako bi potkrijepilo konstataciju o njegovom znatnom doprinusu.⁸⁷¹ Nakon što je proučilo Mladićeve reference na Prvostepenu presudu, Žalbena

⁸⁶² V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 285, fn. 426.

⁸⁶³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 286-290. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 47-50.

⁸⁶⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 273, 286, fn. 412, 427, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Stanišić i Simatović*, par. 82, 87; T. 25. avgust 2020., str. 48, 50.

⁸⁶⁵ V. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Simatović*, par. 79-90.

⁸⁶⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Simatović*, par. 88. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Simatović*, par. 81, 82.

⁸⁶⁷ V. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Simatović*, par. 89.

⁸⁶⁸ V. Prvostepena presuda, par. 3573-4240.

⁸⁶⁹ V. Prvostepena presuda, par. 4241-4612.

⁸⁷⁰ V. Prvostepena presuda, par. 4613-4688.

⁸⁷¹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 286-290, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4298, 4386, 4465, 4477, 4486, 4546, 4611, 4612, 4628. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 47-50.

vijeće smatra da te reference ne pokazuju ništa više od toga da je Pretresno vijeće unakrsno upućivalo na razne odjeljke u Prvostepenoj presudi. U svojoj opširnoj ocjeni dokaza o Mladićevom znatnom doprinosu, Pretresno vijeće je povremeno upućivalo na svoj sažetak dokaza ili činjeničnih zaključaka u odjeljku koji se odnosio na *mens rea*.⁸⁷² Žalbena vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće u cijeloj Prvostepenoj presudi koristilo tu praksu unakrsnog upućivanja, umjesto da svaki put ponovo iznosi sažetak svojih činjeničnih zaključaka ili sažetak dokaza.⁸⁷³ Žalbena vijeće podsjeća da pretresna vijeća ne moraju nepotrebno ponavljati faktore koji se razmatraju drugdje u prvostepenoj presudi.⁸⁷⁴ Pored toga, ništa ne sprečava pretresno vijeće da se osloni na iste dokaze kada donosi konstatacije o *actus reus* i *mens rea* optuženog. S tim u skladu, Žalbena vijeće konstatuje da Mladić ne pokazuje da je Pretresno vijeće iskoristilo svoju konstataciju o njegovoj *mens rea* kako bi potkrijepilo konstataciju o njegovom znatnom doprinosu ili da je napravilo ikakvu grešku u tom pogledu.

248. Na osnovu gore navedenog, Žalbena vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće pogriješilo tako što je pomiješalo obilježja *mens rea* i znatnog doprinosa u odnosu na sveobuhvatni UZP ili što je na drugi način primijenilo manjkavu metodu prilikom ocjenjivanja tih elemenata.

(ii) Navodna greška u ocjeni dokaza

249. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće, prilikom ocjenjivanja njegove *mens rea*, pogriješilo time što je zanemarilo očigledno relevantne neposredne dokaze ili im nije pridalo dovoljnu težinu i što je prednost dalo posrednim dokazima.⁸⁷⁵ On tvrdi da su posredni dokazi na koje je Pretresno vijeće

⁸⁷² Mladić navodi da je Pretresno vijeće pogriješilo u paragrafima 4298, 4386, 4465 i 4546 Prvostepene presude. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 287, 289, 290, fn. 428, 432, 433. Žalbena vijeće primjećuje da je, u paragrafu 4465 Prvostepene presude, kada je ocjenjivalo Mladićevo učešće u razvijanju politike državnih organa bosanskih Srba, Pretresno vijeće unakrsno uputilo na dokaze koje je razmotrilo u poglavlju 9.3.13 (*mens rea*) o tome da je Mladić pokazao svoje protivljenje Vance-Owenovom planu. V. Prvostepena presuda, par. 4465, 4628. U paragrafu 4298 Prvostepene presude, kada je raspravljalo o Mladićevom rukovođenju i komandovanju VRS-om, Pretresno vijeće je unakrsno uputilo na svjedočenje svjedoka RM-802, koje je razmotrilo u poglavlju 9.3.13 (*mens rea*), o tome da su podnošeni dnevni izvještaji i da je Mladić bio komandant koji se "lično angažovao". V. Prvostepena presuda, par. 4298, 4631. U paragrafu 4386 Prvostepene presude, Pretresno vijeće je došlo do konstatacija koje su relevantne za Mladićeve obiliske i inspekcije jedinica VRS-a, ali nije uputilo ni na kakve dokaze ili ocjenu u odjeljku Prvostepene presude koji se odnosio na *mens rea*. V. Prvostepena presuda, par. 4386. U paragrafu 4546 Prvostepene presude, Pretresno vijeće je konstatovalo da Mladić nije preduzeo odgovarajuće ili dalje korake da istraži zločine ili kazni njihove počiniocce, uputivši, između ostalog, na svoje konstatacije u poglavlju 9.3.13 (*mens rea*) da je Mladić znao da se čine zločini. V. Prvostepena presuda, par. 4546, 4623, 4630-4643, 5352 (povjerljivo).

⁸⁷³ V. npr. Prvostepena presuda, par. 3051, 3068, 3122, 3133, 3210, 3217-3220, 3222, 3224-3226, 3230, 3241, 3267, 3287, 3325, 3360, 3381, 3388, 3406, 3419, 3556, 3577, 3665, 3676, 3690, 3691, 3704, 3708, 3722, 4614, 4615, 4623, 4624, 4630, 4631, 4635-4639, 4644, 4646, 4685.

⁸⁷⁴ V. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 721; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 47.

⁸⁷⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 294, 299-313; T. 25. avgust 2020., str. 46, 47, 59.

oslonilo imali “manju dokaznu vrijednost” nego drugi “čvršći, neposredniji i protivni dokazi”.⁸⁷⁶ U tu svrhu, Mladić osporava to što se Pretresno vijeće oslonilo na sljedeće posredne dokaze kako bi utvrdilo njegovu *mens rea* za sveobuhvatni UZP: (i) izjave koje je on davao kada je bio stacioniran u Kninu s 9. korpusom JNA koje su korištene kako bi se izveo zaključak da je on imao namjeru da ne poštuje zakone ratovanja u Hrvatskoj; i (ii) njegovo “pasivno prisustvo” na dva sastanka u opštini Pale (dalje u tekstu: sastanci na Palama).⁸⁷⁷ Mladić dalje tvrdi da je Pretresno vijeće zanemarilo i propustilo da iznese obrazloženje u svojoj analizi sljedećih neposrednih dokaza koji imaju dokaznu vrijednost: (i) njegovih naređenja i ponašanja koji su bili usmjereni “protiv paravojske” i koji, tvrdi Mladić, direktno protivrječe tome da je on imao namjeru za ostvarenje sveobuhvatnog UZP-a; (ii) “stvarnih upozorenja u njegovim naređenjima vojnicima VRS-a da poštuju Ženevske konvencije”; i (iii) njegovih “direktnih naređenja” da se poštuju sporazumi o prekidu vatre.⁸⁷⁸ Po njegovom mišljenju, da je neposrednim dokazima bila pridana odgovarajuća težina, nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da zaključi da je njegova *mens rea* u odnosu na sveobuhvatni UZP bila utvrđena van razumne sumnje.⁸⁷⁹

250. Tužilaštvo odgovara da su Mladićevi argumenti utemeljeni na zabludama i da primjeri koje je naveo ne pokazuju nikakvu grešku ni zanemarivanje dokaza.⁸⁸⁰ U vezi s posrednim dokazima, tužilaštvo tvrdi da Mladić u svojim argumentima iskrivljeno predstavlja Prvostepenu presudu i dokaze⁸⁸¹ i pogrešno implicira da neposredni dokazi sami po sebi imaju veću vrijednost od posrednih dokaza.⁸⁸² Kako navodi tužilaštvo, Mladić takođe u više navrata pogrešno označava dokaze kao neposredne ili posredne i govori samo o djeliću ogromne količine dokaza na kojima je Pretresno vijeće utemeljilo svoju ocjenu *mens rea*.⁸⁸³ Tužilaštvo dalje odgovara da Mladić ne pokazuje da je Pretresno vijeće zanemarilo neposredne dokaze, budući da on iskrivljeno prikazuje

⁸⁷⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 299.

⁸⁷⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 303-307. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 43.

⁸⁷⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 308-313; T. 25. avgust 2020., str. 52-54, 59.

⁸⁷⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 314, 315. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 59.

⁸⁸⁰ V. Odgovor tužilaštva, par. 98, 104-115; T. 25. avgust 2020., str. 103-106.

⁸⁸¹ V. Odgovor tužilaštva, par. 105, 107-109; T. 25. avgust 2020., str. 105, 106.

⁸⁸² Odgovor tužilaštva, par. 104, 106; T. 25. avgust 2020., str. 103-105.

⁸⁸³ Odgovor tužilaštva, par. 104, 108, 109. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 105. U odgovoru na Mladićeve konkretne primjere slučajeva u kojima je Pretresno vijeće pogriješilo u vezi s posrednim dokazima, tužilaštvo tvrdi, između ostalog, da: (i) on iskrivljeno predstavlja konstatacije Pretresnog vijeća u vezi s izjavama koje je davao u Hrvatskoj 1991. godine; i (ii) dokazi o tome da je on prisustvovao na oba sastanka ne pokazuju samo njegov prešutni pristanak, nego odražavaju i njegov izričit pristanak na zajednički cilj sveobuhvatnog UZP-a. V. Odgovor tužilaštva, par. 107, 108.

pravo i Prvostepenu presudu, preuveličava dokaznu vrijednost dokaza na koje se oslanja, te zanemaruje relevantne konstatacije.⁸⁸⁴

251. Mladić replicira da je tužilaštvo pogrešno okarakterisalo njegove argumente, zato što on ne tvrdi da neposredni dokazi sami po sebi imaju veću dokaznu vrijednost od posrednih dokaza.⁸⁸⁵ On objašnjava da se Pretresno vijeće prvenstveno oslonilo na posredne dokaze i da nije izvršilo potrebni nivo analize neposrednih protiv dokaza s velikom dokaznom vrijednošću.⁸⁸⁶ Kako navodi Mladić, to odsustvo “valjanog razmatranja dovelo je do toga da Pretresno vijeće u svojoj analizi nije pridalo dovoljnu težinu neposrednim dokazima”.⁸⁸⁷

252. Žalbeno vijeće podsjeća da se pretresna vijeća mogu osloniti na neposredne ili posredne dokaze prilikom donošenja svojih konstatacija.⁸⁸⁸ Pretresno vijeće može da izvede zaključak iz posrednih dokaza kako bi utvrdilo neku činjenicu na kojoj se temelji osuđujuća presuda, pod uslovom da je to jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz predočenih dokaza.⁸⁸⁹ Žalbeno vijeće dalje podsjeća da se tražena *mens rea* za osuđujuću presudu po prvom vidu udruženog zločinačkog poduhvata može izvesti iz posrednih dokaza, kao što su znanje neke osobe o zajedničkom planu ili zločinima koje on obuhvata, zajedno s njenim daljim učešćem u udruženom zločinačkom poduhvatu, ukoliko je to jedini razuman zaključak do kojeg se na osnovu dokaza može doći.⁸⁹⁰

253. Žalbeno vijeće će prvo razmotriti Mladićeve argumente kojima on osporava to što je Pretresno vijeće upotrijebilo konkretne posredne dokaze. Mladić tvrdi da se Pretresno vijeće oslonilo na izjave koje je on davao kada je bio stacioniran u Hrvatskoj kako bi izvelo zaključak da

⁸⁸⁴ Odgovor tužilaštva, par. 98, 110-115. U odgovoru na Mladićeve konkretne primjere slučajeva u kojima je Pretresno vijeće zanemarilo neposredne dokaze, tužilaštvo tvrdi, između ostalog, sljedeće: (i) Pretresno vijeće je razmotrilo njegova naređenja u vezi s paravojsnim grupama i Mladić “jednostavno bira one dokaze koji mu više odgovaraju, a ostale zanemaruje”; (ii) Mladić iskrivljeno predstavlja konstatacije u Prvostepenoj presudi u vezi sa svojim naređenjima da se poštuju Ženevske konvencije; i (iii) Pretresno vijeće je izričito raspravljalo o njegovim naređenjima da se poštuju sporazumi o prekidu vatre i Mladić ne objašnjava kako ta naređenja predstavljaju neposredne dokaze. V. Odgovor tužilaštva, par. 113-115; T. 25. avgust 2020., str. 105, 106.

⁸⁸⁵ Mladićeva replika, par. 64, 65.

⁸⁸⁶ Mladićeva replika, par. 65.

⁸⁸⁷ Mladićeva replika, par. 65. Mladić dalje replicira da tužilaštvo nije uspjelo da pobije njegov argument da izjave koje je on dao prije svog učešća u sveobuhvatnom UZP-u nisu trebale biti uključene kao faktor prilikom utvrđivanja njegove *mens rea*. V. Mladićeva replika, par. 66.

⁸⁸⁸ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 1709; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 172; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 971.

⁸⁸⁹ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 599; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 63, 118; Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 1709; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 650, 1509; Drugostepena presuda u predmetu *Karemera i Ngirumpatse*, par. 146, 535.

⁸⁹⁰ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 672; Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 1800; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Simatović*, par. 81; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1369, 1652; Drugostepena presuda u predmetu *Dorđević*, par. 512.

je on imao namjeru da ne poštuje zakone ratovanja u Hrvatskoj i “ponovi razaranja” iz tog sukoba u sukobu u Bosni.⁸⁹¹ Kako navodi Mladić, izjave koje je dao prije nego što je postao učesnik u ovom udruženom zločinačkom poduhvatu ne bi se trebale uzeti kao osnova za utvrđivanje njegove *mens rea*.⁸⁹² Mladić dalje tvrdi da je to bio razlog iz kojeg je Pretresno vijeće proširilo sveobuhvatni UZP sa “‘najkasnije od oktobra 1991.’ na ‘od 1991.’”.⁸⁹³ U prilog svojim tvrdnjama, Mladić upućuje na paragraf 4686 Prvostepene presude.⁸⁹⁴

254. Žalbena vijeće primjećuje da je, u paragrafu 4686 Prvostepene presude, Pretresno vijeće navelo, pored nekoliko drugih faktora, Mladićeve “izjave iz kojih se vidi da nije imao namjeru da se pridržava zakona ratovanja u Hrvatskoj 1991., kao i njegove kasnije izjave da će se ponoviti razaranja iz tog sukoba”, kada je konstatovalo da je on posjedovao diskriminatornu namjeru.⁸⁹⁵ Žalbena vijeće napominje da je to što je Pretresno vijeće uputilo na izjave koje je Mladić dao u Hrvatskoj, čini se, bilo zasnovano na dokazima izloženim u paragrafima 4617 do 4619 Prvostepene presude. U tim paragrafima, Pretresno vijeće je razmotrilo, između ostalog, jedan audio-snimak i transkripte video-snimka na kojima Mladić lično upućuje prijetnje da će u hrvatskim gradovima, “ako se ne ispune njegovi zahtjevi, doći do takvih razaranja kakva [...] još nije vidio”.⁸⁹⁶ Pretresno vijeće je dalje razmotrilo izjave slične prirode od 23. maja 1992., tokom sukoba u Bosni i Hercegovini, kada je zabilježeno da je Mladić prijetio da će napasti u znak odmazde ukoliko njegovi zahtjevi ne budu ispunjeni, da je izjavio da će “‘narediti da se tuče i ceo Bihać [...] i planut’ će”, te da je upozorio da će “[p]lanut’ [...] čitava Bosna, ako [on] ‘progovori[...]’”.⁸⁹⁷ Pretresno vijeće je takođe primilo na znanje dokaze o tome da je Mladić u avgustu 1992. upozorio UNPROFOR da će “upotrijebiti teško artiljerijsko naoružanje ako [hrvatske i bosanske] snage [...] ne prekinu s borbenim dejstvima na području srednje Bosne” i da će “teško artiljerijsko naoružanje najvjerojatnije usmjeriti na gusto naseljena područja”.⁸⁹⁸ S obzirom na dokaze o Mladićevim izričitim prijetnjama da će uništiti hrvatske i bosanske gradove i ciljati civile, Mladić ne pokazuje da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je prilikom ocjenjivanja njegove *mens rea* uzelo u obzir, pored nekoliko drugih faktora, “njegove izjave iz kojih se vidi da nije imao namjeru da se pridržava zakona ratovanja u Hrvatskoj 1991., kao i njegove kasnije izjave da će se ponoviti razaranja iz tog

⁸⁹¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 304, fn. 445, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4686. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 43.

⁸⁹² V. Mladićeva replika, par. 66. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 43-45.

⁸⁹³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 304, fn. 446, 447, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 3556, 4232, 4610.

⁸⁹⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 304, fn. 445.

⁸⁹⁵ V. Prvostepena presuda, par. 4686.

⁸⁹⁶ V. Prvostepena presuda, par. 4617-4619, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazne predmete P7639, str. 1, 2, P7640, str. 1, P1959, str. 3, 5, 8.

⁸⁹⁷ V. Prvostepena presuda, par. 4670, gdje se upućuje na dokazni predmet P2750, str. 3-6.

⁸⁹⁸ V. Prvostepena presuda, par. 4671, gdje se upućuje na dokazni predmet P2244 (zapečaćeno), str. 1.

sukoba”.⁸⁹⁹ Konkretno, iako je Pretresno vijeće konstatovalo da je Mladić posjedovao namjeru da doprinese sveobuhvatnom UZP-u “najkasnije od 12. maja 1992.”,⁹⁰⁰ to što je ono uzelo u obzir njegovo ponašanje iz 1991. godine nije bilo nerazumno.⁹⁰¹

255. Žalbeno vijeće se isto tako nije uvjerilo u Mladićevu tvrdnju da je Pretresno vijeće proširilo sveobuhvatni UZP sa “‘najkasnije od oktobra 1991.’ na ‘od 1991.’”.⁹⁰² Pregled Prvostepene presude ne pokazuje nijednu naznaku da se Pretresno vijeće oslonilo na njegove izjave u Hrvatskoj 1991. godine da bi proširilo vremenski okvir sveobuhvatnog UZP-a. Kao što se navodi na kraju poglavlja 9.2 Prvostepene presude, u kojem se ocjenjivalo postojanje sveobuhvatnog UZP-a, Pretresno vijeće je izričito navelo da još nije utvrdilo Mladićevo članstvo i učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu i da će to učiniti u narednom poglavlju presude.⁹⁰³ Mladićevi argumenti s tim u vezi zasnovani su na pogrešnom tumačenju Prvostepene presude i ne pokazuju nikakvu grešku.

256. Što se tiče njegovog “pasivnog prisustva” na dva sastanka na Palama, Mladić iznosi argument da relevantni dokazi ne ukazuju na njegovo stanje svijesti, nego, zapravo, podrazumijevaju “prešutni pristanak zasnovan isključivo na njegovom fizičkom prisustvu”.⁹⁰⁴ On dalje navodi da je, “[o]d svih dokaza kojima je Pretresno vijeće raspolagalo, kao dokaz s najvećom dokaznom vrijednošću u svoju činjeničnu osnovu uključilo opservaciju od strane trećeg lica”.⁹⁰⁵ Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće dalo sažetak svjedočenja svjedoka Miroslava Deronjića u vezi sa sastankom na Palama održanim 10. ili 11. maja 1992.⁹⁰⁶ Pretresno vijeće je primilo na znanje da su, prema Deronjićevim riječima, Mladić i Karadžić bili prisutni na tom sastanku, i da su, kada je Deronjić izvijestio da je selo Glogova djelimično uništeno i da su bosanski Muslimani prisilno evakuisani, “svi prisutni u toj prostoriji [...] dočekali njegov izvještaj s

⁸⁹⁹ V. Prvostepena presuda, par. 4686.

⁹⁰⁰ Prvostepena presuda, par. 4688. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 3708, 4222, 4378, 4383, 4477, 4623-4650, 4666-4687. Pretresno vijeće je konstatovalo da je Mladić postavljen za komandanta Glavnog štaba VRS-a 12. maja 1992. V. npr. Prvostepena presuda, par. 275, 276, 4623.

⁹⁰¹ V. gore par. 252. Up. Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 560, 561.

⁹⁰² V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 304, fn. 446, 447, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 3556, 4232, 4610.

⁹⁰³ V. Prvostepena presuda, par. 4238. V. takođe npr. Prvostepenu presudu, par. 3828, 4197.

⁹⁰⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 305-307, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4621, 4626. Žalbeno vijeće primjećuje da je prvi od sastanaka na Palama koje Mladić osporava održan 10. ili 11. maja 1992., dakle, prije 12. maja 1992., što je datum počevši od kojeg je, kako je konstatovalo Pretresno vijeće, on dijelio namjeru za ostvarenje sveobuhvatnog UZP-a. V. Prvostepena presuda, par. 4621, 4688. Međutim, s obzirom na to da je Pretresno vijeće konstatovalo da je Mladić posjedovao namjeru da doprinese sveobuhvatnom UZP-u “najkasnije” od 12. maja 1992., a da je taj sastanak održan neposredno prije tog naznačenog datuma, Žalbeno vijeće će razmotriti Mladićeve argumente s tim u vezi.

⁹⁰⁵ Mladićev žalbeni podnesak, par. 307.

⁹⁰⁶ V. Prvostepena presuda, par. 4621, gdje se upućuje na poglavlje 9.2.2. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3663, gdje se upućuje na dokazni predmet P3566, par. 106.

aplauzom”.⁹⁰⁷ Pretresno vijeće je takođe dalo sažetak svjedočenja svjedoka Abdel-Razeka, prema kojem je Karadžić, na proslavi Božića na Palama 7. januara 1993., izjavio da će Muslimani biti premješteni sa srpskih teritorija, jer Srbi i Muslimani više ne mogu da žive zajedno.⁹⁰⁸ Pretresno vijeće je dalje rezimiralo svjedočenje svjedoka Abdel-Razeka o tome da su se “Mladić, general Gvero, Krajišnik i Biljana Plavšić [...] složili s tim” i da je “Krajišnik [...] rekao da je etničko čišćenje potrebno”.⁹⁰⁹

257. Žalbena vijeće napominje, nadalje, da se Pretresno vijeće oslonilo na ogromnu količinu dokaza u vezi s Mladićevim izjavama, ponašanjem i znanjem o zločinima kako bi utvrdilo njegovu *mens rea* u vezi sa sveobuhvatnim UZP-om.⁹¹⁰ Pretresno vijeće je izričito zaključilo da je Mladić dijelio namjeru za ostvarenje zajedničkog cilja sveobuhvatnog UZP-a i navelo da je taj zaključak zasnovan na, između ostalog, tome što je Mladić često koristio pogrdne izraze za bosanske Muslimane i bosanske Hrvate, što je podsjećao na istorijske zločine koji su navodno počinjeni protiv bosanskih Srba, izražavao privrženost etnički homogenoj Republici Srpskoj, te davao dezinformacije iako je znao da se u Opštinama čine zločini.⁹¹¹ S obzirom na taj korpus dokaza, kao i na analizu tih dokaza od strane Pretresnog vijeća, Mladić nije ničim potkrijepio svoju tvrdnju da se Pretresno vijeće, osim što je dalo sažetke svjedočenja svjedoka Deronjića i Abdel-Razeka, oslonilo na njegovo prisustvo ili učešće na ta dva sastanka na Palama “kao na dokaze s najvećom dokaznom vrijednošću” kako bi utvrdilo njegovu *mens rea*.⁹¹² Shodno tome, Žalbena vijeće konstatuje da Mladić ne pokazuje da je Pretresno vijeće pogriješilo time što je uputilo na dokaze o njegovom učešću na dva sastanka na Palama u kontekstu ocjenjivanja njegove *mens rea*.

258. Žalbena vijeće će sada razmotriti Mladićeve navode da je Pretresno vijeće pogriješilo time što je zanemarilo neposredne dokaze s dokaznom vrijednošću koji pokazuju da on nije dijelio namjeru za ostvarenje zajedničkog zločinačkog cilja sveobuhvatnog UZP-a.⁹¹³ Mladić tvrdi da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu dokazima o njegovim naređenjima i ponašanju koji pokazuju da je njegov “stav bio protiv paravojske” i da ih je isključilo iz svoje analize *mens rea*, a

⁹⁰⁷ Prvostepena presuda, par. 3663, 4621, gdje se upućuje na dokazni predmet P3566, par. 106.

⁹⁰⁸ Prvostepena presuda, par. 4626, gdje se upućuje na poglavlje 9.2.5. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3725, gdje se upućuje na dokazni predmet P293, par. 33. Abdel-Razek je bio komandant Sektora Sarajevo UNPROFOR-a od 21. avgusta 1992. do 20. februara 1993. V. Prvostepena presuda, par. 3710.

⁹⁰⁹ Prvostepena presuda, par. 3725, 4626, gdje se upućuje na dokazni predmet P293, par. 33 (gdje stoji da su, kako je naveo Abdel-Razek, “[v]ojne vođe bosanskih Srba – generali Mladić i Gvero – te g. Krajišnik i gđa Plavšić bili [...] prisutni i složili se s tim što je g. Karadžić rekao” i “[s]tav koji je izrazio g. Karadžić dijelile [...] i ostale vođe bosanskih Srba”).

⁹¹⁰ V. Prvostepena presuda, par. 4613-4688, 5352 (povjerljivo).

⁹¹¹ V. Prvostepena presuda, par. 4685-4688.

⁹¹² V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 307. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4614, 4621, 4626, 4685-4688.

⁹¹³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 308-313; T. 25. avgust 2020., str. 46, 47, 59.

da su oni bili u suprotnosti s namjerom, koju je on navodno dijelio s drugim učesnicima sveobuhvatnog UZP-a, da pripadnici paravojske počine zločine u cilju ostvarenja udruženog zločinačkog poduhvata.⁹¹⁴ U prilog svom argumentu, Mladić se poziva na, kako tvrdi, obimne dokaze o njegovim naređenjima u vezi s paravojnim grupama⁹¹⁵ i na sastanke koji su zabilježeni u njegovim vojnim bilježnicama, a koji su skladu s njegovim pristupom.⁹¹⁶ Pregled poglavlja 9.3.13 Prvostepene presude otkriva da Pretresno vijeće nije razmotrilo Mladićeva naređenja za raspuštanje, hapšenje ili eliminisanje paravojnih formacija kada je govorilo o njegovoj *mens rea* u odnosu na sveobuhvatni UZP.⁹¹⁷ Podsjećajući da se Prvostepena presuda mora posmatrati kao cjelina,⁹¹⁸ Žalbena vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće razmotrilo te dokaze kada je ocjenjivalo Mladićev znatan doprinos i da je navelo da je nekoliko naređenja predstavljalo pokušaj da se paravojne jedinice stave pod jedinstvenu komandu VRS-a.⁹¹⁹ Suprotno njegovom navodnom “stavu protiv paravojske”, Pretresno vijeće je konstatovalo da su neke jedinice djelovale pod komandom VRS-a kada su počinjeni zločini u Opštinama.⁹²⁰ S tim u vezi, Pretresno vijeće je konstatovalo da je, najkasnije od kraja juna 1992., Mladić rukovodio i komandovao paravojnom jedinicom Pere Eleza, koja je počinila zločine u opštinama Kalinovik i Foča.⁹²¹ Pretresno vijeće je takođe konstatovalo da je, od 3. juna 1992. pa nadalje, Mladić rukovodio i komandovao paravojnom jedinicom na čijem je čelu bio “Ljubiša Savić zvani Mauzer”, koja je počinila zločine u opštini Bijeljina.⁹²² Shodno tome, Žalbena vijeće konstatuje da Mladić nije utvrdio da je Pretresno vijeće pogriješilo time što nije uzelo u obzir da je njegov “stav bio protiv paravojske” kada je ocjenjivalo njegovu *mens rea* za

⁹¹⁴ Mladićev žalbeni podnesak, par. 309, 310; T. 25. avgust 2020., str. 52-54.

⁹¹⁵ Mladićev žalbeni podnesak, par. 309, fn. 451, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazne predmete P356, P7390, P5113, P5112, P2873, P4038, P5133, P1966, P7208, P5151, P5119, P5248, D99, D891, D921, D792, D1996. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 52-54.

⁹¹⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 309, fn. 452, gdje se upućuje na dokazne predmete P352, P353, P354, P356, P360.

⁹¹⁷ V. Prvostepena presuda, par. 4613-4688.

⁹¹⁸ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 563, 702; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 138; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 306, 321; Drugostepena presuda u predmetu *Bošković i Tarčulovski*, par. 67; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 38.

⁹¹⁹ Pretresno vijeće je razmotrilo dokaze da je Mladić 28. jula 1992. naredio da se izvrši razoružavanje svih paravojnih formacija, grupa i pojedinaca na teritoriji Republike Srpske do 15. avgusta 1992. kako bi se sve naoružane formacije i pojedinci stavili pod jedinstvenu komandu VRS-a. V. Prvostepena presuda, par. 3840, 4419, gdje se upućuje na dokazni predmet P5112, str. 2-4. Pretresno vijeće je navelo da se u tom naređenju nalaže da se, u saradnji s MUP-om, oni koji su počinili zlodjela ili zločine, kao i paravojne formacije koje su odbile da se stave pod jedinstvenu komandu VRS-a, razoružaju, uhapsu i optuže za krivična djela. V. Prvostepena presuda, par. 3840, gdje se upućuje na dokazni predmet P5112, str. 3. Pretresno vijeće je takođe izložilo sažetak dokaza o Mladićevim daljnim naređenjima, izdatim 17. avgusta 1992. i 22. maja 1993., u vezi s razoružavanjem, eliminacijom ili likvidacijom paravojnih formacija koje su odbile da se stave pod komandu VRS-a. V. Prvostepena presuda, par. 3847, 3852, gdje se upućuje na dokazne predmete P5116, str. 1, D1499, str. 1-3.

⁹²⁰ V. Prvostepena presuda, par. 4228, 4419. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3829-3916.

⁹²¹ V. npr. Prvostepena presuda, par. 175, 176, 185, 620, 627, 629, 644, 655, 658, 660, 664, 667, 751, 752, 766, 767, 773, 774, 791, 3051 Prilog B(e)(f), 3287(c)(e), 3388(b), 3460, 3461, 3514, 3515, 3890-3894, 3897, 4228, 4239, 4399, 4402, 4641.

⁹²² V. npr. Prvostepena presuda, par. 167, 171, 172, 579, 592, 601, 3122(b), 3154, 3388(a), 3874-3879, 3965, 4228, 4239, 4398, 4403.

sveobuhvatni UZP. Kad su u pitanju dokazi na koje Mladić upućuje, Žalbeno vijeće napominje, nadalje, da su samo par njih naređenja za razoružanje paravojnih formacija koje se nisu stavile pod komandu VRS-a koja je izdao Mladić, ili koja na neki drugi način potiču od njega.⁹²³

259. Mladić dalje tvrdi da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu “stvarnim upozorenjima u njegovim naređenjima vojnicima VRS-a da poštuju Ženevske konvencije” i da je propustilo da izloži bilo kakvo obrazloženje o tome zašto ti “neposredni dokazi” o njegovoj namjeri nisu činili dio dokazne osnove po kojoj bi se izveo drugi razuman zaključak.⁹²⁴ Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće razmotrilo obimne dokaze o njegovim naređenjima da se poštuju Ženevske konvencije i izričito govorilo o tim dokazima u svojoj analizi njegove *mens rea* u odnosu na sveobuhvatni UZP.⁹²⁵ Kako je navelo Pretresno vijeće, dokazi o, između ostalog, njegovim naređenjima u vezi sa Ženevskim konvencijama “nisu pokazatelji njegovog pravog stanja svijesti” zato što im protivrječi “ono što se događalo na terenu”, njegovo pružanje dezinformacija i “njegove druge izjave iz istog perioda”.⁹²⁶ Po mišljenju Žalbenog vijeća, obrazložena ocjena Pretresnog vijeća, zasnovana na cjelokupnim dokazima, pokazuje da je ono pažljivo razmotrilo i na kraju odbacilo tvrdnju o "stvarnoj" prirodi Mladićevih naređenja. Argumenti koje je Mladić iznio u žalbi samo odražavaju njegovo neslaganje s ocjenom njegovih naređenja da se poštuju Ženevske konvencije koju je izvršilo Pretresno vijeće, a pritom ne pokazuju nikakvu grešku.

260. Slično tome, Žalbeno vijeće se nije uvjerilo u Mladićevu tvrdnju da je Pretresno vijeće pridalo nedovoljnu ili nikakvu težinu njegovim naređenjima da se poštuju sporazumi o prekidu

⁹²³ V. dokazni predmeti P5112 (naređenje od 30. jula 1992., koje je potpisao Mladić, da se paravojne formacije stave pod kontrolu VRS-a ili razoružaju do 15. avgusta 1992.); P5113 (naređenje od 30. jula 1992., koje je Komanda prvog krajiškog korpusa VRS-a izdala potčinjenim jedinicama, da se paravojne formacije stave pod kontrolu VRS-a ili razoružaju do 15. avgusta 1992., formulirano slično Mladićevom naređenju od 30. jula 1992.); P1966, str. 8 (Mladićev izvještaj iz septembra 1992. u kojem se navodi da se sve samoorganizovane jedinice trebaju rasporediti u jedinice VRS-a ili krivično goniti); P5151, str. 1, 3, 5 (dokument od 14. septembra 1992., koji je sačinila Komanda prvog krajiškog korpusa VRS-a, u kojem se rezimiraju rasprave vođene na vojnom savjetovanju održanom 13. septembra 1992. kojim su predsjedavali Glavni štab VRS-a i Mladić i navodi da se korištenje jedinstvenih oznaka i uniformi smatra načinom da se zabrani djelovanje paravojnih formacija koje ne postupaju u skladu s propisima o uniformama); P5119, str. 1 (dokument od 19. februara 1993., koji je Glavni štab VRS-a uputio svim potčinjenim jedinicama, da se vojne jedinice stave pod komandu VRS-a ili razoružaju); D99, str. 1 (Mladićeva direktiva od 22. jula 1992. u kojoj se navodi da se posebna pomoć pruži organima unutrašnjih poslova zaduženim za otkrivanje, raskrinkavanje ili razbijanje paravojnih jedinica); D792, str. 4 (izvještaj od 20. avgusta 1992. Komande prvog krajiškog korpusa VRS-a u kojem se navodi da, shodno naređenju Glavnog štaba VRS-a, predstoje značajne aktivnosti na ukidanju svih paravojnih formacija kako bi se uspostavila čvrsta vojna kontrola i disciplina). U drugim dokaznim predmetima na koje upućuje Mladić, uključujući njegove bilježnice, govori se samo o problemima s paravojnim formacijama ili postupcima koje su preduzeli pojedinci, a ne lično Mladić. V. dokazni predmeti P352, str. 48, 207, 331, 338; P353, str. 59, 164, 308; P354, str. 48, 133; P356, str. 178, 180, 234; P7390, str. 2; P2873, str. 3; P4038, str. 1; P5133; P7208, str. 3; D891, par. 5; D921, par. 26, 27; D1996, str. 1, 2. Što se tiče dokaznog predmeta P360, Žalbeno vijeće je pregledalo stranicu na koju se upućuje u Mladićevom žalbenom podnesku (str. 150) i nije uočilo da se tu uopšte govori o paravojnim jedinicama.

⁹²⁴ Mladićev žalbeni podnesak, par. 311; T. 25. avgust 2020., str. 59.

⁹²⁵ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4363, 4515, 4517, 4518, 4520, 4526, 4545, 4555, 4687.

⁹²⁶ V. Prvostepena presuda, par. 4687.

vatre.⁹²⁷ On iznosi argument da je Pretresno vijeće samo donijelo konstatacije o tim dokazima u odnosu na njegov *actus reus* i “propustilo da uoči da oni predstavljaju neposredne dokaze o [njegovoj] *mens rea*”.⁹²⁸ Žalbena vijeće ima u vidu da je Pretresno vijeće razmotrilo dokaze o Mladićevim naređenjima da se poštuju sporazumi o prekidu vatre u raznim dijelovima Prvostepene presude, uključujući odjeljak u kojem se raspravlja o njegovoj namjeri za ostvarenje zajedničkog cilja sveobuhvatnog UZP-a.⁹²⁹ U sklopu svog obrazloženja o njegovoj *mens rea* za sveobuhvatni UZP, Pretresno vijeće je smatralo “da se činilo da [Mladić] u raznim prilikama radi na iznalaženju miroljubivih rješenja sukoba i da je [...] izjavljivao da želi doprinijeti mirovnom procesu”, ali da “te radnje i izjave, koje su ponekad sadržavale dezinformacije, nisu u saglasnosti s [njegovim] ostalim ponašanjem [...] i direktno protivrječe njegovim drugim izjavama iz istog perioda”.⁹³⁰ Slično svojoj ocjeni njegovih naređenja da se poštuju Ženevske konvencije, Pretresno vijeće je konstatovalo da Mladićevo “učješće u mirovnim pregovorima [nije] pokazatelj[] njegovog pravog stanja svijesti”.⁹³¹ Žalbena vijeće smatra da Mladić samo iznosi svoje neslaganje s konstatacijama Pretresnog vijeća, a da pritom ne pokazuje da je Pretresno vijeće propustilo da razmotri njegova naređenja da se poštuju sporazumi o prekidu vatre, da im prida dovoljnu težinu ili da izloži obrazloženo mišljenje o njima.

261. Na osnovu gore navedenog, Žalbena vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić nije pokazao nikakvu grešku u ocjeni od strane Pretresnog vijeća neposrednih i posrednih dokaza u vezi s njegovom namjerom da ostvari zajednički cilj sveobuhvatnog UZP-a.

(iii) Navodna greška zbog selektivnog oslanjanja na dijelove govora u skupštini

262. Pretresno vijeće je konstatovalo da je, dana 12. maja 1992., na šesnaestoj sjednici skupštine bosanskih Srba (dalje u tekstu: 16. sjednica skupštine), Karadžić predstavio šest strateških ciljeva, među kojima je najistaknutije mjesto imalo razgraničenje srpske države, teritorijalno odvojene od svake hrvatske i muslimanske države, koje je uključivalo razdvajanje naroda na nacionalnoj osnovi.⁹³² Pretresno vijeće je dalje konstatovalo da je, na istoj sjednici, skupština usvojila šest

⁹²⁷ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 312. Kako tvrdi Mladić, ti dokazi ukazuju na to da je on svojim vojnicima naredio da se pridržavaju pravila međunarodnog humanitarnog prava, a ne da ostvaruju zajednički zločinački cilj sveobuhvatnog UZP-a. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 313.

⁹²⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 312.

⁹²⁹ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4325-4328, 4340, 4388, 4677.

⁹³⁰ Prvostepena presuda, par. 4687. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4502-4512, 4546, 4646, 4676-4684.

⁹³¹ Prvostepena presuda, par. 4687.

⁹³² Prvostepena presuda, par. 3708. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3694-3702, 3706, 4222, 4460, 4625, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet P431.

strateških ciljeva i da je Mladić, među ostalim prisutnima, razjasnio svoje shvatanje tih ciljeva.⁹³³ U vezi sa dvadeset i četvrtom sjednicom skupštine bosanskih Srba (dalje u tekstu: 24. sjednica skupštine), održanom 8. januara 1993., Pretresno vijeće je razmotrilo dokaze da je skupština “jednoglasno [...] usvojila zaključak da će oni 'rasrbi[ti]' Muslimane za sva vremena i da su Muslimani, kao narod, 'sekta' turske provenijencije; komunistička, vještačka tvorevina, koju Srbi ne prihvataju”.⁹³⁴

263. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo time što se “selektivno” oslonilo na dijelove njegovih govora na 16. i 24. sjednici skupštine kada je ocjenjivalo njegovu *mens rea* u odnosu na sveobuhvatni UZP.⁹³⁵ U vezi sa 16. sjednicom skupštine, on tvrdi da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu njegovim izjavama kojima se usprotivio zajedničkom zločinačkom cilju sveobuhvatnog UZP-a, te da je ono “metodično izdvajalo fraze ili pasuse i pripisivalo im zlokobno značenje”.⁹³⁶ S tim u vezi, Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće uputilo na njegova upozorenja “da se ne preduzimaju genocidne radnje”, ali da je njegov navod o zaštiti naroda “pobrkalo” s borbom protiv snaga u rovovima.⁹³⁷ Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće takođe propustilo da izloži obrazloženo mišljenje za to što je prednost dalo određenim dijelovima njegove izjave, a ne nekim drugim.⁹³⁸ Po njegovom mišljenju, Pretresno vijeće nije “pravilno ocijenilo” da li se, kao razuman alternativni zaključak, mogao izvesti zaključak da je on samo nastojao da ostvari legitiman uspjeh na vojnom planu, a ne da trajno ukloni civile.⁹³⁹

264. Mladić dalje tvrdi da je ista greška ponovljena u vezi s 24. sjednicom skupštine, s obzirom na to da Pretresno vijeće nije pridalo težinu njegovim izjavama kojima je smirivao druge poslanike u skupštini i branio UNPROFOR.⁹⁴⁰ On tvrdi da je Pretresno vijeće, umjesto da koristi njegove sopstvene izjave, izabralo da zaključak o njegovoj namjeri izvede iz izjava drugih osoba.⁹⁴¹ Kako navodi Mladić, moguće je izvesti i drugi razuman zaključak,⁹⁴² a to je da je on “samo nastojao da

⁹³³ Prvostepena presuda, par. 3703-3706, 3708, 4222, 4460, 4461, 4625, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet P431, str. 31-35, 39, 41.

⁹³⁴ Prvostepena presuda, par. 4627, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet P6921, str. 14, 15 (iako se u Prvostepenoj presudi upućuje na stranice 96 i 97 zapisnika s 24. sjednice skupštine, Žalbeno vijeće primjećuje da te stranice odgovaraju stranicama 14 i 15 dokaznog predmeta P6921).

⁹³⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 317, 320-333.

⁹³⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 321-326. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 58, 59.

⁹³⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 322. Mladić iznosi argument da, kada se tumači u kontekstu, njegova izjava opisuje vojna borbena dejstva. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 322, 323.

⁹³⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 321.

⁹³⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 321, 323, 325-327, fn. 476, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazne predmete D1514, D187, D540, P3483, P794, P358, D962, P5040, D1982 (zapečaćeno). V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 58, 59.

⁹⁴⁰ Mladićev žalbeni podnesak, par. 328.

⁹⁴¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 329.

⁹⁴² Mladićev žalbeni podnesak, par. 330.

ostvari legitiman uspjeh na vojnom planu (a ne da trajno ukloni civile)”.⁹⁴³ On iznosi argument da nijedan razuman presuditelj o činjenicama, nakon što sagleda cjelokupne dokaze, ne bi mogao da utvrdi da je on dijelio *mens rea* za ostvarenje cilja sveobuhvatnog UZP-a.⁹⁴⁴

265. Tužilaštvo odgovara da su Mladićevi argumenti zasnovani na pogrešnoj pretpostavci da nekoliko fragmenata izolovanih dokaza može da ukaže na grešku u zaključcima Pretresnog vijeća koji su zasnovani na “cjelovitoj ocjeni više hiljada dokaza”.⁹⁴⁵ Tužilaštvo tvrdi da Mladić iznosi obmanjujuće i nepotkrijepljene tvrdnje o dokazima, a da pritom ne pokazuje nikakvu nerazumnost u pristupu koji je primijenilo Pretresno vijeće,⁹⁴⁶ te da ni ne pokušava da pokaže kako bi to uticalo na konstatacije u Prvostepenoj presudi.⁹⁴⁷ Kako navodi tužilaštvo, Pretresno vijeće jeste razmotrilo Mladićevu tvrdnju da je on samo nastojao da ostvari legitiman uspjeh na vojnom planu, ali ju je razumno odbacilo na osnovu ogromnog korpusa dokaza o suprotnom.⁹⁴⁸

266. U vezi s Mladićevim izjavama na 16. sjednici skupštine, Žalbeno vijeće se nije uvjerilo u tvrdnju da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu “[Mladićevim] izjavama kojima se on usprotivio navodnom zajedničkom zločinačkom cilju sveobuhvatnog UZP-a”.⁹⁴⁹ Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće razmotrilo Mladićevo navodno upozorenje “da se ne preduzimaju genocidne radnje” i druge dijelove njegovog govora koji, kako se čini, protivrječe stavu skupštine bosanskih Srba.⁹⁵⁰ Pretresno vijeće je takođe izričito razmotrilo Mladićevu tvrdnju da je on samo nastojao da ostvari legitiman uspjeh na vojnom planu.⁹⁵¹

⁹⁴³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 321.

⁹⁴⁴ Mladićev žalbeni podnesak, par. 332, 333.

⁹⁴⁵ Odgovor tužilaštva, par. 116.

⁹⁴⁶ Odgovor tužilaštva, par. 98, 117. Kako navodi tužilaštvo, Pretresno vijeće nije napravilo nikakvu grešku u vezi s, između ostalog, govorima održanim na 16. i 24. sjednici skupštine. V. Odgovor tužilaštva, par. 119-124.

⁹⁴⁷ Odgovor tužilaštva, par. 118.

⁹⁴⁸ Odgovor tužilaštva, par. 117.

⁹⁴⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 321. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, 322-326. T. 25. avgust 2020., str. 58, 59.

⁹⁵⁰ V. npr. Prvostepena presuda, par. 3704, 3705, 4460. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 322, 324-326; T. 25. avgust 2020., str. 58, 59. Na primjer, Pretresno vijeće je, između ostalih, razmotrilo njegove sljedeće izjave:

‘Prema tome, mi ne možemo očistiti niti možemo imati rešet o da prosijemo samo da ostanu Srbi ili propadnu Srbi, a ostali da odu. Pa to je, to neće, ja ne znam kako će gospodin Krajišnik i gospodin Karadžić objasniti svijetu. To je, ljudi, genocid. Mi moramo da pozovemo svakog čoveka koji je čelom poljubio ove prostore i teritoriju države koju hoćemo da napravimo. I njemu je mjesto sa nama i pored nas.’ Prvostepena presuda, par. 3704, fn. 13905, gdje se upućuje na dokazni predmet P431, str. 35.

‘Strah, sila boga ne moli, a bog silu ne voli. Ali to ne znači sada da Muslimane treba proterati ili podaviti [...] I Srbi i Muslimani jedni druge moraju čuvati [...] [a]li ima načina da mi njih možemo neutralisati.’ Prvostepena presuda, par. 3705, fn. 13906, gdje se upućuje na dokazni predmet P431, str. 1, 35.

267. Međutim, Žalbeno vijeće napominje da je Pretresno vijeće takođe razmotrilo sljedeće izjave koje je Mladić dao na 16. sjednici skupštine:

‘Ustaše, ustaše, to je znak kakvi su to ljudi. Međutim, mi moramo vidjeti sada i procijeniti [...] ko su nam saveznici, a ko su nam neprijatelji i ko nam je lakši neprijatelj s kim bi lakše izašli na kraj. Preko toga trebamo i igrati i eliminisati ga za određeno vrijeme ili trajno da nam ne bude u rovovima.’⁹⁵²

Mladić je rekao da to "šta [...] rad[e]" "treba da bude [njihova] najveća tajna". Srpski predstavnici u medijima i na političkim razgovorima i pregovorima trebali bi predstavljati ciljeve tako da oni zvuče privlačno onima čiju naklonost žele pridobiti i "srpski narod" bi trebao znati čitati između redova.⁹⁵³

Mladić je takođe primijetio: "A neprijatelj je zajednički, bilo da su muslimanske horde ili hrvatske horde. Neprijatelj je svim silama nasnuo na nas sa svih strana." Dalje u izlaganju, rekao je: "[S]ad je bitno da mi političkom i drugom igrom izbacimo i jednog i drugog ili da se organizujemo i oružanom akcijom izbacimo jednoga, a sa drugim možemo nekako."⁹⁵⁴

268. Prilikom ocjenjivanja njegove *mens rea*, Pretresno vijeće je podsjetilo na konkretne dijelove Mladićeve izjave u smislu da rukovodioci bosanskih Srba treba da čuvaju svoju "najveću tajnu", da svoje ciljeve trebaju predstavljati tako da oni zvuče privlačno srpskom narodu, te da bi ono što žele Krajišnik i Karadžić predstavljalo genocid.⁹⁵⁵ Pretresno vijeće je takođe podsjetilo na njegovu izjavu da "trebamo i igrati i eliminisati ga za određeno vrijeme ili trajno da nam ne bude u rovovima".⁹⁵⁶ Žalbeno vijeće primjećuje da Mladićeve izjave, zajedno s njegovim ponašanjem, podupiru konstataciju Pretresnog vijeća da je on posjedovao namjeru za to da nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima budu počinjeni zločini na diskriminatornim osnovama,⁹⁵⁷ te, naposljetku, i konstataciju Pretresnog vijeća da je on dijelio namjeru za ostvarenje zajedničkog cilja sveobuhvatnog UZP-a.⁹⁵⁸

269. S obzirom na gore navedeno, Žalbeno vijeće je mišljenja da, suprotno Mladićevim tvrdnjama, Pretresno vijeće nije izolovalo dijelove njegovih izjava na 16. sjednici skupštine, pripisalo im "zlokobno značenje", niti je na neki drugi način pobrkalo ono na šta je on upućivao.⁹⁵⁹ Zapravo, kao što je izloženo gore, Pretresno vijeće je na uravnotežen način sagledalo Mladićeve

‘[Z]a svakog čovjeka rođenog na prostoru Srpske Republike Bosne i Hercegovine ili onoga kome koreni sežu do ovih prostora postoji samo ovaj prvi put, koji je po meni put časti i slave i opstanka. Međutim, ja ovde ne govorim samo za Srb[e].’ Prvostepena presuda, par. 4460, fn. 15880, gdje se upućuje na dokazni predmet P431, str. 31, 32, 34.

⁹⁵¹ V. Prvostepena presuda, par. 4613, fn. 16367, gdje se upućuje na Mladićev završni podnesak, par. 115.

⁹⁵² Prvostepena presuda, par. 4460, fn. 15886, gdje se upućuje na dokazni predmet P431, str. 33.

⁹⁵³ Prvostepena presuda, par. 3704, 3708, 4460, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet P431, str. 34.

⁹⁵⁴ Prvostepena presuda, par. 4461, fn. 15888, gdje se upućuje na dokazni predmet P431, str. 41.

⁹⁵⁵ Prvostepena presuda, par. 4625.

⁹⁵⁶ Prvostepena presuda, par. 4625.

⁹⁵⁷ V. Prvostepena presuda, par. 4686.

⁹⁵⁸ V. Prvostepena presuda, par. 4688.

⁹⁵⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 321-323.

izjave u njihovom kontekstu i razmotrilo ih u okviru cjelokupnih dokaza o svim njegovim izjavama i ponašanju koji su relevantni za sveobuhvatni UZP.⁹⁶⁰ Shodno tome, Mladić nije uspio da pokaže da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu ili da nije uputilo na dijelove njegovog govora u kojima se on navodno protivi zajedničkom zločinačkom cilju sveobuhvatnog UZP-a. S obzirom na to da su u Prvostepenoj presudi njegove izjave na 16. sjednici skupštine opširno razmotrene,⁹⁶¹ Žalbena vijeće takođe odbacuje Mladićevu tvrdnju da je Pretresno vijeće pogriješilo time što nije izložilo obrazloženo mišljenje o tome zašto su oni dijelovi zapisnika sa te sjednice skupštine koje je citiralo navodno bili “važniji” od drugih.⁹⁶²

270. U vezi s 24. sjednicom skupštine, Mladić upućuje na svoje intervencije, tvrdeći da im Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu.⁹⁶³ S tim u vezi, Mladić konkretno ukazuje na: (i) svoj pokušaj da umiri skupštinske poslanike i da ih zamoli da ne “[istupamo] mnogo vatreno i preteći”, rekavši: “Nemojmo stvarati nepotrebno sebi više zla”;⁹⁶⁴ i (ii) svoju odbranu UNPROFOR-a izjavom: “Molim vas da ne razvijamo tako klimu prema UNPROFOR-u, ima i onih koji dobro rade”.⁹⁶⁵ Žalbena vijeće primjećuje da Pretresno vijeće jeste razmotrilo dokaze koji se odnose na 24. sjednicu skupštine, ali da u Prvostepenoj presudi nije izričito rezimiralo ili uputilo na izjave na koje Mladić u svom argumentu ukazuje.⁹⁶⁶ Nakon što je pregledalo zapisnik sa 24. sjednice skupštine, Žalbena vijeće primjećuje da se čini da je Mladić urgirao da poslanici ne “[istupaju] mnogo vatreno i preteći” u vezi s borbenim operacijama i da je “prije 30 minuta, 35 aviona [...] uzletjelo sa nosača /aviona/ Kenedi u nepoznatom pravcu”.⁹⁶⁷ On je, nadalje, dao izjavu da se ne antagonizira UNPROFOR kao odgovor na incident u kojem je potpredsjednika Vlade Bosne i Hercegovine, koji je putovao u vozilu UNPROFOR-a, ubio jedan vojnik bosanskih Srba kada je to vozilo bilo zaustavljeno radi pretresa.⁹⁶⁸ Mladić je dalje izjavio da ne zna “kako ćemo se pojaviti na ovim pregovorima gore u Ženevi” zbog tog incidenta i da “moramo biti mnogo, mnogo trezne glave [...], nemojmo da nas neki pojedinac povuče u nesreću”.⁹⁶⁹ Žalbena vijeće smatra da te izjave, kada se čitaju u kontekstu, odražavaju lični interes da se zaštiti imidž skupštine bosanskih Srba, a ne da se zaštite nesrbi ili UNPROFOR. Shodno tome, Mladić nije uspio da pokaže da je Pretresno vijeće

⁹⁶⁰ V. Prvostepena presuda, par. 4685-4688. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4614-4684.

⁹⁶¹ V. Prvostepena presuda, par. 3704, 3705, 3708, 4460, 4461, 4625.

⁹⁶² V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 321.

⁹⁶³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 328.

⁹⁶⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 328, fn. 480, gdje se upućuje na dokazni predmet P6921, str. 11, 12.

⁹⁶⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 328, fn. 481, gdje se upućuje na dokazni predmet P6921, str. 12.

⁹⁶⁶ V. Prvostepena presuda, par. 4627.

⁹⁶⁷ V. dokazni predmet P6921, str. 11.

⁹⁶⁸ V. dokazni predmet P6921, str. 12.

⁹⁶⁹ V. dokazni predmet P6921, str. 12.

pogriješilo time što nije izričito uputilo na te izjave ili da bi te izjave potkopale konstatacije u vezi s njegovom *mens rea* u Prvostepenoj presudi.

271. Mladić dalje tvrdi da se, u vezi s 24. sjednicom skupštine, Pretresno vijeće oslonilo na izjave drugih osoba kako bi izvelo zaključak o njegovoj namjeri.⁹⁷⁰ Nakon što je pregledalo relevantne dijelove Prvostepene presude, kao i dokaze koji se odnose na 24. sjednicu skupštine, Žalbeno vijeće smatra da je Pretresno vijeće precizno rezimiralo dešavanja na toj sjednici, u smislu da je Mladić bio prisutan⁹⁷¹ i da je skupština jednoglasno usvojila zaključak da su Muslimani “sekta” turske provenijencije i vještačka tvorevina koju Srbi ne prihvataju.⁹⁷² Međutim, Žalbeno vijeće napominje da u Prvostepenoj presudi nema nijedne indikacije da se Pretresno vijeće oslonilo na te izjave da bi izvelo zaključak o njegovoj namjeri. Shodno tome, Mladić nije uspio da pokaže nikakvu grešku s tim u vezi.

272. Žalbeno vijeće će sada razmotriti Mladićevu tvrdnju da se drugi razuman zaključak – o njegovim legitimnim vojnim ciljevima – mogao izvesti na osnovu njegovih izjava na 16. i 24. sjednici skupštine,⁹⁷³ kao i njegovih naređenja o zaštiti civila i prekidima vatre.⁹⁷⁴ Žalbeno vijeće podsjeća da standard dokazivanja van razumne sumnje iziskuje da se instanca koja utvrđuje činjenice uvjeri da dokazi nemaju nikakvog drugog razumnog objašnjenja osim krivice optuženog.⁹⁷⁵ Nadalje, Žalbeno vijeće podsjeća da pretresno vijeće ne mora da raspravlja o svakoj drugoj hipotezi ili zaključku koje je moglo uzeti u obzir, pod uslovom da se uvjerilo da je zaključak koji je usvojilo bio jedini razuman zaključak.⁹⁷⁶

273. Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće razmotrilo Mladićevu tvrdnju da je on samo nastojao da ostvari legitiman vojni uspjeh, a ne trajno uklanjanje civila, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.⁹⁷⁷ Kao što je izloženo gore, Pretresno vijeće je na uravnotežen način razmotrilo Mladićeve intervencije na 16. sjednici skupštine⁹⁷⁸ i konstatovalo da sve njegove izjave i ponašanje,

⁹⁷⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 329, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4627.

⁹⁷¹ V. Prvostepena presuda, par. 4627; dokazni predmet P6921, str. 11.

⁹⁷² V. Prvostepena presuda, par. 4627; dokazni predmet P6921, str. 14, 15.

⁹⁷³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 321, 323, 325-327, 330, 332. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 58, 59.

⁹⁷⁴ Dokazne predmete na koje upućuje Mladić dijeli na one koji se odnose na zaštitu civila (v. Mladićev žalbeni podnesak, par. 325, fn. 476, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazne predmete D1514, D187, D540, P3483, P794, P358) i one koji se odnose na “upozorenja o borbenim dejstvima” ili prekide vatre (v. Mladićev žalbeni podnesak, par. 325, fn. 476, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazne predmete D962, P5040, D1982 (zapečaćeno)). V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 59.

⁹⁷⁵ V. Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 220.

⁹⁷⁶ V. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 967. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 599; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 220.

⁹⁷⁷ V. Prvostepena presuda, par. 4613, gdje se upućuje na Mladićev završni podnesak, par. 115.

⁹⁷⁸ V. Prvostepena presuda, par. 3704, 3705, 3708, 4460, 4461, 4625.

ukupno uzeti, pokazuju da je on posjedovao traženu *mens rea*.⁹⁷⁹ Pored toga, Pretresno vijeće je raspravljalo o Mladićevim naređenjima da se poštuju Ženevske konvencije i zaštite civili,⁹⁸⁰ kao i da se poštuju sporazumi o prekidu vatre.⁹⁸¹ Kao što se navodi gore, Pretresno vijeće je konstatovalo da ta naređenja “nisu pokazatelji njegovog pravog stanja svijesti”, budući da nisu u saglasnosti s ostalim ponašanjem optuženog i da direktno protivrječe njegovim drugim izjavama iz istog perioda.⁹⁸² S tim u vezi, Pretresno vijeće je konstatovalo da je Mladić, između ostalog, često upotrebljavao pogrdne izraze za bosanske Muslimane i bosanske Hrvate, pominjao historijske zločine koji su počinjeni protiv bosanskih Srba i davao izjave iz kojih se vidi da nije imao namjeru da se pridržava zakona ratovanja u Hrvatskoj 1991., a uzelo je u obzir i njegove kasnije izjave da će se ponoviti razaranja iz tog sukoba.⁹⁸³ U svjetlu gore navedenih dokaza i ocjene Pretresnog vijeća, Žalbeno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da alternativni zaključak koji predlaže Mladić nije razuman. Mladićevi argumenti predstavljaju neslaganje s ocjenom dokaza i konačnim zaključkom Pretresnog vijeća o njegovoj *mens rea*, a pritom ne pokazuju nikakvu grešku u zaključcima do kojih je Pretresno vijeće došlo.

(iv) Zaključak

274. Na osnovu gore navedenog, Žalbeno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić ne pokazuje nikakvu grešku u konstataciji Pretresnog vijeća da je on dijelio namjeru za ostvarenje zajedničkog cilja sveobuhvatnog UZP-a.

(c) Zaključak

275. Shodno tome, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, odbija osnovu 3.B Mladićeve žalbe.

C. Navodne greške koje se odnose na UZP u vezi sa Sarajevom (osnova 4)

276. Pretresno vijeće je konstatovalo da je u periodu od 12. maja 1992. do novembra 1995. postojao UZP u vezi sa Sarajevom čiji je cilj bio širenje terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, što je uključivalo i činjenje

⁹⁷⁹ V. Prvostepena presuda, par. 4686, 4688.

⁹⁸⁰ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4517-4520, 4524-4526, 4687.

⁹⁸¹ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4325-4328, 4340, 4388, 4677, 4687.

⁹⁸² Prvostepena presuda, par. 4687.

ubistva, terorisanja i protivpravnih napada na civile.⁹⁸⁴ Pretresno vijeće je konstatovalo da su među učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata bili Radovan Karadžić, Stanislav Galić, Dragomir Milošević, Momčilo Krajišnik, Biljana Plavšić, Nikola Koljević i Mladić.⁹⁸⁵ Pretresno vijeće je utvrdilo da je Mladić dijelio namjeru da radi na postizanju zajedničkog cilja UZP-a u vezi sa Sarajevom i da je značajno doprinio ostvarenju tog cilja.⁹⁸⁶ Pretresno vijeće je zaključilo da nekoliko snajperskih incidenata i incidenata granatiranja u Sarajevu, osim u slučaju žrtava koje nisu bile civili, predstavlja ubistvo, terorisanje i/ili protivpravne napade na civile⁹⁸⁷ i proglasilo je Mladića krivim za ta krivična djela na osnovu njegovog učešća u UZP-u u vezi sa Sarajevom.⁹⁸⁸

277. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo nekoliko grešaka u primjeni prava i u utvrđivanju činjeničnog stanja kada je konstatovalo da je UZP u vezi sa Sarajevom postojao i da je on u njemu učestvovao, te traži da Žalbeno vijeće poništi osuđujuće presude koje su mu izrečene za krivična djela ubistva, terorisanja i protivpravnih napada na civile u Sarajevu.⁹⁸⁹

1. Navodne greške u vezi s krivičnim djelom terorisanja i Mladićevom *mens rea* (osnova 4.A)

278. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada ga je proglasilo odgovornim za širenje terora među civilnim stanovništvom provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja i kada je zaključilo da je on imao namjeru da radi na provođenju UZP-a u vezi sa Sarajevom.⁹⁹⁰ Konkretno, on tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo: (i) kada je primijenilo svoju nadležnost na krivično djelo terorisanja;⁹⁹¹ (ii) kada je propustilo da konstataje da je Sarajevo bilo "branjeni grad";⁹⁹² (iii) kada je konstatovalo da je UZP u vezi sa Sarajevom postojao i da je on dijelio namjeru da radi na provođenju tog udruženog zločinačkog poduhvata;⁹⁹³ i (iv) u ocjeni posebne namjere za krivično djelo terorisanja.⁹⁹⁴ Žalbeno vijeće će razmotriti te tvrdnje redom.

⁹⁸³ V. Prvostepena presuda, par. 4617-4619, 4647-4650, 4666-4675, 4686.

⁹⁸⁴ Prvostepena presuda, par. 4740, 4892.

⁹⁸⁵ Prvostepena presuda, par. 4740, 4892, 4893, 4921.

⁹⁸⁶ Prvostepena presuda, par. 4893, 4921.

⁹⁸⁷ Prvostepena presuda, par. 3065, 3202, 3206, 3212.

⁹⁸⁸ Prvostepena presuda, par. 4893, 4921, 5190, 5214.

⁹⁸⁹ V. Mladićeva najava žalbe, par. 39-50; Mladićev žalbeni podnesak, par. 336-569. V. također Mladićeva replika, par. 67-77.

⁹⁹⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 336-458.

⁹⁹¹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 336-372; T. 25. avgust 2020. str. 60-64.

⁹⁹² V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 373-397.

⁹⁹³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 398-442.

⁹⁹⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 443-458.

(a) Navodne greške zbog primjene nadležnosti nad krivičnim djelom terorisanja

279. Pretresno vijeće je utvrdilo da ima nadležnost nad djelima nasilja čiji je primarni cilj širenje terora među civilnim stanovništvom kao kršenjem zakona i običaja ratovanja kažnjivim na osnovu člana 3 Statuta MKSJ-a (dalje u tekstu: krivično djelo terorisanja), kako se za to tereti u tački 9 Optužnice.⁹⁹⁵ Prilikom donošenja tog zaključka, Pretresno vijeće je podsjetilo da je Žalbena vijeće MKSJ-a u predmetu *Galić* i u predmetu *D. Milošević* potvrdilo da MKSJ ima nadležnost nad krivičnim djelom terorisanja i smatralo je da u Mladićevim argumentima ne postoji ništa što bi ga navelo da odstupi od ustaljene sudske prakse.⁹⁹⁶

280. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je primijenilo svoju nadležnost na krivično djelo terorisanja i kada ga je osudilo za to krivično djelo, te traži da Žalbena vijeće poništi osuđujuću presudu koja mu je izrečena po tački 9 Optužnice.⁹⁹⁷ Konkretno, on iznosi argument da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu njegovoj argumentaciji da postoje uvjerljivi razlozi za odstupanje od sudske prakse prema kojoj je krivično djelo terorisanja bilo u nadležnosti MKSJ-a, tvrdeći da se, zbog nedovoljnih dokaza o postojanju ustaljene, obimne ili jednoobrazne nacionalne prakse, zabrana širenja terora među civilnim stanovništvom nije protezala na njenu kriminalizaciju u međunarodnom običajnom pravu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica protiv njega.⁹⁹⁸ Mladić dalje tvrdi da je Pretresnom vijeću bilo zabranjeno da primijeni svoju nadležnost na krivično djelo terorisanja zbog toga što ono nije bilo definisano s dovoljnim stepenom konkretnosti da bi u vrijeme na koje se odnosi Optužnica bilo predvidljivo, čime je prekršeno načelo *nullum crimen sine lege*.⁹⁹⁹

⁹⁹⁵ Prvostepena presuda, par. 3011, 3184, 3185.

⁹⁹⁶ Prvostepena presuda, par. 3185, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Galić*, par. 87-90, Drugostepenu presudu u predmetu *D. Milošević*, par. 30.

⁹⁹⁷ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 336-372; T. 25. avgust 2020. str. 60-64. V. takođe T. 26. avgust 2020. str. 66-68. Žalbena vijeće napominje da Mladić u svojoj najavi žalbe ne iznosi navod da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je primijenilo svoju nadležnost na krivično djelo terorisanja i da stoga nije ispunio uslove iz pravila 133 Pravilnika. Međutim, budući da tužilaštvo nije iznijelo prigovor u vezi s tim Mladićevim propustom i da je odgovorilo na njegove argumente, a u svjetlu važnosti pokrenutih pitanja, Žalbena vijeće će primijeniti svoje diskreciono pravo i razmotriti Mladićeve argumente kako bi obezbijedilo pravičnost postupka. Up. Drugostepena presuda u predmetu *Bikindi*, par. 96; Drugostepena presuda u predmetu *Simba*, par. 12.

⁹⁹⁸ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 336, 337, 341-347; T. 25. avgust 2020. str. 60-64, gdje se, između ostalog, upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Galić*, Izdvojeno i djelomično protivno mišljenje sudije Schomburga, Drugostepenu presudu u predmetu *D. Milošević*, Djelimično suprotno mišljenje Liuua Daquna, *Tužilac protiv Duška Tadića zvanog "Dule"*, predmet br. IT-94-1-AR72, Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost Suda, 2. oktobar 1995. (dalje u tekstu: Odluka u predmetu *Tadić* od 2. oktobra 1995.), par. 94. V. takođe Mladićeva replika, par. 67-69; T. 26. avgust 2020. str. 66, 67. Mladić ne osporava da je, u vrijeme na koje se odnosi Optužnica protiv njega, u međunarodnom običajnom pravu postojala zabrana širenja terora među civilnim stanovništvom. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 341; T. 25. avgust 2020. str. 60.

⁹⁹⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 350, 352-371; T. 25. avgust 2020. str. 64. V. takođe Mladićeva replika, par. 70, 71.

281. Tužilaštvo odgovara da je MKSJ imao nadležnost nad krivičnim djelom terorisanja zbog toga što je to krivično djelo u relevantno vrijeme činilo dio međunarodnog običajnog prava i da Mladić ne pokazuje nijedan uvjerljivi razlog za odstupanje od ustaljene prakse MKSJ-a s tim u vezi.¹⁰⁰⁰ Tužilaštvo dalje tvrdi: (i) da je, u vrijeme Mladićevih zločina, terorisanje bilo kriminalizovano u nekoliko država na četiri kontinenta i da rasprostranjena ratifikacija do 1992. Dopunskih protokola I i II uz Ženevske konvencije iz 1949. godine (dalje u tekstu: Dopunski protokoli) dodatno pokazuje da je krivično djelo terorisanja imalo status međunarodnog običajnog prava;¹⁰⁰¹ (ii) da načelo *nullum crimen sine lege* ne zahtijeva da se krivična djela po međunarodnom običajnom pravu mjere standardima konkretnosti koji se traže za statutarne odredbe;¹⁰⁰² i (iii) da je krivično djelo terorisanja bilo definisano s dovoljnim stepenom konkretnosti, te da ga je Mladić mogao predvidjeti, posebno zato što je terorisanje bilo kriminalizovano zakonima bivše Jugoslavije.¹⁰⁰³

282. Mladić replicira da Žalbeno vijeće MKSJ-a u predmetu *Galić* i u predmetu *D. Milošević* nije uzelo u obzir nepostojanje rasprostranjene ili reprezentativne kriminalizacije terorisanja i da bivša Jugoslavija, prilikom inkriminisanja terorisanja, nije usvojila formulacije iz Dopunskih protokola niti je pokušala da definiše koncept terora nakon što je ratifikovala Dopunske protokole.¹⁰⁰⁴

283. Žalbeno vijeće podsjeća da je većina u Pretresnom vijeću MKSJ-a u predmetu *Galić* utvrdila da MKSJ ima stvarnu nadležnost nad krivičnim djelom terorisanja na osnovu člana 3 Statuta MKSJ-a.¹⁰⁰⁵ Većina u Žalbenom vijeću MKSJ-a u istom predmetu potvrdila je nadležnost MKSJ-a nad krivičnim djelom terorisanja, pojasnivši da je, prema međunarodnom običajnom pravu, kršenje zabrane terorisanja civilnog stanovništva povlačilo individualnu krivičnu odgovornost u vrijeme počinjenja zločina za koje je *Galić* osuđen.¹⁰⁰⁶ Većina u Žalbenom vijeću MKSJ-a u predmetu *D.*

¹⁰⁰⁰ Odgovor tužilaštva, par. 128, 131-133; T. 25. avgust 2020. str. 106-109. Prema tvrdnji tužilaštva, Mladić se naprosto žali na nepostojanje dovoljne nacionalne prakse, ali ignoriše činjenicu da se Žalbeno vijeće u predmetu *Galić* nije oslonilo na nacionalne zakone. V. T. 25. avgust 2020. str. 107.

¹⁰⁰¹ Odgovor tužilaštva, par. 134-136. V. takođe Dopunski protokol I uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I), 8. juni 1977., 1125 U.N.T.S. 3 (dalje u tekstu: Dopunski protokol I); Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II), 8. juni 1977., 1125 U.N.T.S. 609 (dalje u tekstu: Dopunski protokol II).

¹⁰⁰² Odgovor tužilaštva, par. 137.

¹⁰⁰³ Odgovor tužilaštva, par. 137-139; T. 25. avgust 2020. str. 108, 109.

¹⁰⁰⁴ Mladićeva replika, par. 67-71. V. takođe T. 26. avgust 2020. str. 68.

¹⁰⁰⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 138. V. Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 63-138. V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Galić*, Izdvojeno i djelimično suprotno mišljenje sudije Nieto-Navie, par. 108-113.

¹⁰⁰⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 98. V. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 86-98. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, Izdvojeno i djelomično protivno mišljenje sudije Schomburga, par. 2, 4-22, 24.

Milošević kasnije je ponovo potvrdila nadležnost MKSJ-a nad krivičnim djelom terorisanja.¹⁰⁰⁷ S obzirom na tu sudsku praksu, Žalbena vijeće smatra da je Žalbena vijeće MKSJ-a riješilo pitanje nadležnosti MKSJ-a nad krivičnim djelom terorisanja i da je, shodno tome, to bilo obavezujuće za Pretresno vijeće u ovom predmetu.¹⁰⁰⁸ Budući da Pretresno vijeće nije imalo mogućnost da u tom pogledu odstupa od postojeće sudske prakse, Žalbena vijeće odbacuje Mladićevu tvrdnju da je Pretresno vijeće pogriješilo kada nije pridalo dovoljnu težinu njegovoj argumentaciji da postoje uvjerljivi razlozi za takvo odstupanje.

284. Što se tiče pitanja postoje li uvjerljivi razlozi za to da Žalbena vijeće odstupa od sudske prakse s tim u vezi, standardi preispitivanja u žalbenom postupku nalažu da Mladić mora da pokaže da je odluka o primjeni nadležnosti na krivično djelo terorisanja donesena na osnovu pogrešnog pravnog načela ili da se u njoj "pogrešno odlučilo, obično zato što su sudije bile loše informisane o primjenjivom pravu".¹⁰⁰⁹ S tim u vezi, Mladić se prvenstveno oslanja na suprotna mišljenja sudije Schomburga u Drugostepenoj presudi u predmetu *Galić* i sudije Liua u Drugostepenoj presudi u predmetu *D. Milošević*, na osnovu kojih tvrdi da nacionalna praksa na koju upućuje većina u Drugostepenoj presudi u predmetu *Galić* nije bila dovoljno obimna, jednoobrazna ili reprezentativna da bi, prema međunarodnom običajnom pravu, u relevantno vrijeme povlačila individualnu krivičnu odgovornost za širenje terora među civilnim stanovništvom.¹⁰¹⁰

285. Pregled Drugostepene presude u predmetu *Galić* pokazuje da su sudije većine prilikom donošenja svojih zaključaka primijenile ista pravna načela kao i sudija Schomburg u predmetu *Galić* i sudija Liu u predmetu *D. Milošević*, konkretno: (i) da MKSJ ima nadležnost da za povrede međunarodnog humanitarnog prava krivično goni po članu 3 Statuta MKSJ-a ako su ispunjena četiri uslova, između ostalog, uslov da "povreda pravila mora zahtevati, po [međunarodnom] običajnom pravu [...], individualnu krivičnu odgovornost osobe koja je prekršila to pravilo" (dalje u

¹⁰⁰⁷ Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 30. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, Djelimično suprotno mišljenje Liua Daquna, par. 1-13. Žalbena vijeće napominje da je većina u Žalbenom vijeću MKSJ-a u predmetu *Prlić i drugi* potvrdila osuđujuće presude za krivično djelo terorisanja. V. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 424, 562-564, 1774-1789, 2017-2026, 2400-2402, 2406, 2800-2802; Prvostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, tom 3, par. 1689-1692. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, Djelimično suprotna mišljenja, suprotna mišljenja i deklaracija sudije Liua Daquna, par. 8-10 (gdje je sudija Liu ponovio svoj stav da MKSJ nema nadležnost nad krivičnim djelom terorisanja i da takve osuđujuće presude stoga treba poništiti budući da to krivično djelo u relevantno vrijeme nije postojalo u međunarodnom običajnom pravu). Pored toga, uprkos tome što je Karadžić na suđenju iznio prigovor u vezi s nadležnošću MKSJ-a nad krivičnim djelom terorisanja, Pretresno vijeće MKSJ-a u predmetu *Karadžić* ponovilo je da član 3 Statuta MKSJ-a obuhvata krivično djelo terorisanja i izreklo osuđujuću presudu za to krivično djelo, koja je u žalbenom postupku potvrđena. V. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 777; Prvostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 458, 6008, 6022, 6071; *Tužilac protiv Radovana Karadžića*, predmet br. IT-95-05/18-PT, Karadžićev pretpretresni podnesak, 29. juni 2009., par. 24, 25.

¹⁰⁰⁸ V. Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 113. V. takođe Odluka u predmetu *Gotovina i drugi* od 1. jula 2010., par. 24.

¹⁰⁰⁹ V. gore par. 14 i reference koje se tamo navode.

tekstu: četvrti uslov);¹⁰¹¹ i (ii) da se zaključak da je četvrti uslov ispunjen može izvesti, između ostalog, iz postojanja nacionalne prakse koja upućuje na namjeru da se data povreda kriminalizuje.¹⁰¹²

286. Prilikom donošenja zaključka da je četvrti uslov ispunjen, sudije većine u predmetu *Galić* uzele su u obzir, između ostalog, sljedeće: (i) terorisanje se u nacionalnim i multinacionalnim dokumentima kao ratni zločin pominjalo još 1919. i 1945.;¹⁰¹³ (ii) mnoge države, uključujući bivšu Jugoslaviju, kriminalizovale su terorisanje civila kao metodu ratovanja ili terorisanje civila u vrijeme rata;¹⁰¹⁴ i (iii) jedan sud u Hrvatskoj izrekao je osuđujuću presudu na osnovu, između ostalog, člana 51 Dopunskog protokola I i člana 13 Dopunskog protokola II za djela terorisanja civila počinjena u periodu od marta 1991. do januara 1993.¹⁰¹⁵ Za razliku od toga, sudija Schomburg u predmetu *Galić* i sudija Liu u predmetu *D. Milošević* izrazili su sumnju u pogledu toga da li su dokazi na koje je uputila većina u predmetu *Galić* dovoljno obimni i jednoobrazni da bi se dokazalo postojanje statusa međunarodnog običajnog prava.¹⁰¹⁶

287. Po mišljenju Žalbenog vijeća, prilikom utvrđivanja dovoljnosti predloženih dokaza o postojanju nacionalne prakse sudija Schomburg u predmetu *Galić* i sudija Liu u predmetu *D. Milošević* primijenili su ista pravna načela kao i većina u predmetu *Galić* i naprosto se nisu složili po pitanju rezultata.¹⁰¹⁷ Imajući u vidu da "dvoje sudija, koji oboje postupaju razumno, na osnovu istih dokaza mogu da dođu do različitih zaključaka, od kojih su oba razumna",¹⁰¹⁸ Žalbeno vijeće konstatuje da Mladić nije pokazao da je zaključak Žalbenog vijeća MKSJ-a da je MKSJ imao nadležnost nad krivičnim djelom terorisanja donesen na osnovu pogrešnog pravnog načela ili da je u tom pogledu pogrešno odlučeno. U odsustvu uvjerljivih razloga za odstupanje od mjerodavne sudske prakse, Žalbeno vijeće ne vidi grešku u zaključku Pretresnog vijeća da je MKSJ imao nadležnost nad krivičnim djelom terorisanja u ovom predmetu.

¹⁰¹⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 341-347; T. 25. avgust 2020. str. 61-63; T. 26. avgust 2020. str. 66, 67.

¹⁰¹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 91; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, Izdvojeno i djelomično protivno mišljenje sudije Schomburga, par. 5; Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, Djelimično suprotno mišljenje Liua Daquna, par. 2. V. takođe Odluka u predmetu *Tadić* od 2. oktobra 1995., par. 94.

¹⁰¹² Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 92; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, Izdvojeno i djelomično protivno mišljenje sudije Schomburga, par. 7; Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, Djelimično suprotno mišljenje Liua Daquna, par. 6, 10. V. takođe Odluka u predmetu *Tadić* od 2. oktobra 1995., par. 128.

¹⁰¹³ V. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 93 i reference koje se tamo navode.

¹⁰¹⁴ V. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 94-96 i reference koje se tamo navode.

¹⁰¹⁵ V. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 97 i reference koje se tamo navode.

¹⁰¹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, Djelimično suprotno mišljenje Liua Daquna, par. 6-8; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, Izdvojeno i djelomično protivno mišljenje sudije Schomburga, par. 8-10.

¹⁰¹⁷ V. Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, Djelimično suprotno mišljenje Liua Daquna, par. 6-8; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 94, 95; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, Izdvojeno i djelomično protivno mišljenje sudije Schomburga, par. 7-11.

¹⁰¹⁸ V. Drugostepena presuda u predmetu *Ntawukulilyayo*, par. 15 i reference koje se tamo navode.

288. Što se tiče Mladićeve tvrdnje da je, bez obzira na to, definicijom krivičnog djela terorisanja prekršeno načelo *nullum crimen sine lege* zbog nedostatka konkretnosti i predvidljivosti,¹⁰¹⁹ Žalbena vijeće napominje da je Pretresno vijeće navelo obilježja tog krivičnog djela u skladu s definicijom koju je Žalbena vijeće MKSJ-a dalo u Drugostepenoj presudi u predmetu *Galić*, kako je ona pojašnjena u Drugostepenoj presudi u predmetu *D. Milošević*.¹⁰²⁰ Konkretno, Pretresno vijeće je navelo da se za krivično djelo terorisanja traži dokaz, između ostalog, o djelima nasilja ili prijetnjama nasiljem koji su počinjeni s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom i usmjereni protiv civilnog stanovništva ili civilnih osoba koje ne učestvuju direktno u neprijateljstvima, te koji uzrokuju teške posljedice po žrtve.¹⁰²¹

289. Oslanjajući se na izdvojeno mišljenje sudije Shahabuddeena u Drugostepenoj presudi u predmetu *Galić*, u kojem se kaže da "ne postoje niti obavezujuća *opinio juris* niti domaća sudska praksa koja bi potvrđivala da međunarodno običajno pravo poznaje potpunu definiciju [terorisanja]",¹⁰²² Mladić tvrdi da MKSJ nije bio u poziciji da definiše obilježja krivičnog djela.¹⁰²³ On dalje tvrdi da u definiciji koju je usvojio MKSJ, posebno kod uslova da djela nasilja ili prijetnje nasiljem moraju uzrokovati "teške posljedice" po žrtve, nije zadat jasan prag težine i da je ta definicija neprimjereno izvedena na osnovu analize sudske prakse koja je razvijena poslije perioda na koji se odnosi Optužnica.¹⁰²⁴

290. Žalbena vijeće podsjeća da načelo *nullum crimen sine lege* zahtijeva da osoba može biti proglašena krivom za neko krivično djelo samo u odnosu na djela koja su predstavljala kršenje neke norme koja je postojala u vrijeme njihovog počinjenja.¹⁰²⁵ Pored toga, rečena krivična odgovornost morala je biti dovoljno predvidljiva i pravo koje predviđa takvu odgovornost moralo je biti

¹⁰¹⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 350, 352-371; T. 25. avgust 2020. str. 64.

¹⁰²⁰ V. Prvostepena presuda, par. 3186-3188.

¹⁰²¹ V. Prvostepena presuda, par. 3186.

¹⁰²² Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, Izdvojeno mišljenje sudije Shahabuddeena, par. 3.

¹⁰²³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 354-358.

¹⁰²⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 359-370, gdje se, između ostalog, upućuje na Odluku u predmetu *Tadić* od 2. oktobra 1995., par. 94.

¹⁰²⁵ V. *Tužilac protiv Milana Milutinovića i drugih*, predmet br. IT-99-37-AR72, Odluka po prigovoru Dragoljuba Ojdanića na nenadležnost – *Udruženi zločinački poduhvat*, 21. maj 2003. (dalje u tekstu: Odluka u predmetu *Milutinović i drugi* od 21. maja 2003.), par. 37; *Tužilac protiv Zlatka Aleksovskog*, predmet br. IT-95-14/1-AR77, Presuda po žalbi Ante Nobila na Odluku o nepoštovanju suda, 30. maj 2001. (dalje u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski* zbog nepoštovanja suda), par. 38; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 576; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 126. V. takođe *Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i drugih*, predmet br. IT-01-47-AR72, Odluka po interlokutornoj žalbi kojom se osporava nadležnost s obzirom na komandnu odgovornost, 16. juli 2003. (dalje u tekstu: Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu *Hadžihasanović i drugi* od 16. jula 2003.), par. 51.

dovoljno dostupno u relevantno vrijeme.¹⁰²⁶ Međutim, to načelo ne sprečava neki sud da interpretira i pojašnjava obilježja određenog krivičnog djela niti sprečava dalji razvoj prava kroz praksu suda.¹⁰²⁷

291. Žalbeno vijeće napominje da je sudija Shahabuddeen u svom izdvojenom mišljenju u Drugostepenoj presudi u predmetu *Galić* konkretno naveo: (i) da se slaže sa stavom da je terorisanje, kako se za njega tereti u Optužnici, krivično djelo koje međunarodno običajno pravo poznaje;¹⁰²⁸ (ii) da je MKSJ mogao da uvaži da međunarodno običajno pravo zaista poznaje pojam "terorisanja" koji, u svom osnovnom odnosno prevladavajućem značenju, može da bude osnova nečije individualne krivične odgovornosti u predmetno vrijeme;¹⁰²⁹ i (iii) da se on uvjerio da je teško kršenje zakona i običaja ratovanja u smislu člana 3 Statuta MKSJ-a, odnosno, kršenje izvršeno na način koji odgovara osnovnom značenju terorisanja, osnova za takvu krivičnu odgovornost, koja je postojala u vrijeme počinjenja djela za koja se žalilac tereti.¹⁰³⁰ Po mišljenju Žalbenog vijeća, Žalbeno vijeće MKSJ-a u predmetu *Galić* i u predmetu *D. Milošević* samo je pojasnilo, za potrebe člana 3 Statuta MKSJ-a, obilježja krivičnog djela terorisanja, koje je postojalo u međunarodnom običajnom pravu.¹⁰³¹ Žalbeno vijeće smatra da je to u skladu s načelom *nullum crimen sine lege* na koje je gore podsjetilo. Shodno tome, Mladić nije pokazao nikakvu grešku u načinu na koji je Pretresno vijeće primijenilo obilježja krivičnog djela terorisanja, kako ih je pojasnilo Žalbeno vijeće MKSJ-a.¹⁰³²

292. Što se tiče predvidljivosti, Žalbeno vijeće podsjeća da optuženi mora biti u mogućnosti da shvati da je njegovo ponašanje bilo kriminalno u opštem smislu te riječi, bez upućivanja na neku konkretnu odredbu.¹⁰³³ Iako MKSJ nije primjenjivao zakone bivše Jugoslavije kod definicije krivičnih djela i vidova odgovornosti iz svoje nadležnosti, on je mogao posegnuti za nacionalnim pravom kako bi utvrdio da je optuženi razumno mogao da zna da je dato krivično djelo, odnosno krivično djelo počinjeno na način opisan u navodima optužnice, zabranjeno i kažnjivo.¹⁰³⁴

¹⁰²⁶ Odluka u predmetu *Milutinović i drugi* od 21. maja 2003., par. 37, 38. U slučaju međunarodnog suda kao što je MKSJ, dostupnost ne isključuje oslanjanje na običajno pravo. Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu *Hadžihasanović i drugi* od 16. jula 2003., par. 34.

¹⁰²⁷ Odluka u predmetu *Milutinović i drugi* od 21. maja 2003., par. 38; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 173, 576; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 126, 127.

¹⁰²⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, Izdvojeno mišljenje sudije Shahabuddeena, par. 3.

¹⁰²⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, Izdvojeno mišljenje sudije Shahabuddeena, par. 4.

¹⁰³⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, Izdvojeno mišljenje sudije Shahabuddeena, par. 5.

¹⁰³¹ V. Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 31-37; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 100-104.

¹⁰³² Prvostepena presuda, par. 3186-3188.

¹⁰³³ Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu *Hadžihasanović i drugi* od 16. jula 2003., par. 34.

¹⁰³⁴ Odluka u predmetu *Milutinović i drugi* od 21. maja 2003., par. 40, 41.

293. U tu svrhu, valja napomenuti da je Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (dalje u tekstu: SFRJ, odnosno Krivični zakon SFRJ) koji je bio na snazi u periodu na koji se odnosi Optužnica predviđao da će se "[k]o kršeći pravila međunarodnog prava za vreme rata, oružanog sukoba ili okupacije naredi da se prema civilnom stanovništvu vrš[i] [...] primenjivanje mera zastrašivanja i terora [...] kazni[ti] [...] zatvorom najmanje pet godina ili smrtnom kaznom".¹⁰³⁵ Pored toga, vojni propisi SFRJ koji su se u to vrijeme primjenjivali predviđali su, između ostalog, sljedeće: (i) "teške povrede pravila ratnog prava [smatraju se] krivičn[im] del[ima]";¹⁰³⁶ (ii) "[r]atni zločini i ostale teške povrede pravila ratnog prava obuhvataju [...] primenu mera zastrašivanja i terora [nad civilnim stanovništvom]";¹⁰³⁷ (iii) "[n]aročito je zabranjeno napadati civilno stanovništvo radi terorisanja";¹⁰³⁸ i (iv) "[l]ica koja izvrše ratni zločin ili drugu tešku povredu pravila ratnog prava [...] mogu odgovarati i pred međunarodnim sudom, ako je takav sud obrazovan".¹⁰³⁹ U tom kontekstu, Žalbeno vijeće smatra da Mladić nije pokazao da u vrijeme događaja za koje se tereti u Optužnici nije razumno mogao da predvidi krivično djelo terorisanja.

294. Pored toga, po mišljenju Žalbenog vijeća, konkretno navođenje da se, za potrebe člana 3 Statuta MKSJ-a, kod krivičnog djela terorisanja takođe traži postojanje "teških posljedica" po žrtve¹⁰⁴⁰ ni na koji način ne umanjuje vrijednost zaključka da je Mladić razumno mogao da zna da je činjenje djela nasilja ili prijetnji nasiljem s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom zabranjeno i kažnjivo.¹⁰⁴¹ Žalbeno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić stoga nije pokazao da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je primijenilo svoju nadležnost na krivično djelo terorisanja zbog nedostatka konkretnosti i predvidljivosti u definiciji koju je dalo.

¹⁰³⁵ V. član 142 Krivičnog zakona SFRJ, koji je usvojen 28. septembra 1976., stupio na snagu 1. jula 1977., a ukinut je Krivičnim zakonom Republike Srbije 1. januara 2006. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, fn. 302, 303.

¹⁰³⁶ V. član 18 Propisa o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ, koji su usvojeni 13. aprila 1988. (dalje u tekstu: Vojni propisi SFRJ). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, fn. 304.

¹⁰³⁷ V. član 33(2) Vojnih propisa SFRJ. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, fn. 304.

¹⁰³⁸ V. član 67 Vojnih propisa SFRJ. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, fn. 304.

¹⁰³⁹ V. član 20 Vojnih propisa SFRJ. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, fn. 304.

¹⁰⁴⁰ V. Prvostepena presuda, par. 3186. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 32, 33.

¹⁰⁴¹ Mladićeva tvrdnja da je prag težine iz definicije krivičnog djela terorisanja koju je usvojio MKSJ nejasan, čime su stvorene "dvije zasebne grupe žrtava" (v. Mladićev žalbeni podnesak, par. 365, 366), takođe ne pokazuje da je napravljena greška. Uslov "teških posljedica" na koji Mladić ukazuje s tim u vezi odnosi se na nadležnost, što znači da grupa žrtava krivičnog djela terorisanja ostaje ista – "civilno stanovništvo ili civilne osobe koje ne učestvuju direktno u neprijateljstvima" – ali da je MKSJ mogao primijeniti svoju nadležnost na to krivično djelo samo ako je ispunjen uslov postojanja teških posljedica. V. Prvostepena presuda, par. 3186. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 31-33.

(b) Navodna greška zbog propusta da se utvrdi da je Sarajevo bilo "branjeni grad"

295. Prilikom donošenja zaključka da je postojao UZP u vezi sa Sarajevom, Pretresno vijeće je uzelo u obzir da je, otprilike dva dana nakon što je na šesnaestoj sjednici skupštine definisana politika u vezi sa Sarajevom, SRK započeo sa žestokim granatiranjem Sarajeva koje se, zajedno s redovnim i čestim snajperskim djelovanjem, nastavilo tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica.¹⁰⁴² Pretresno vijeće je konstatovalo da je cilj udruženog zločinačkog poduhvata uključivao činjenje, između ostalog, krivičnog djela terorisanja i da je "[š]irenje terora među civilnim stanovništvom imalo [...] za cilj ostvarivanje vojno-strateških prednosti, a motiv mu je bila osveta na nacionalnoj osnovi".¹⁰⁴³ Prilikom donošenja tih zaključaka, Pretresno vijeće je odbacilo Mladićeve argumente da je Sarajevo bilo legitimni vojni cilj i da se nije moglo smatrati "nebranjenim gradom" u smislu člana 3(c) Statuta MKSJ-a.¹⁰⁴⁴

296. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće, kada ga je osudilo za krivično djelo terorisanja, pogriješilo time što je pogrešno protumačilo njegove argumente u vezi sa Sarajevom kao "branjenim gradom" u smislu člana 3(c) Statuta MKSJ-a i što im nije pridalo dovoljnu težinu.¹⁰⁴⁵ Konkretno, on tvrdi da je Pretresno vijeće "pogriješilo zbog propusta da Sarajevo smatra branjenim gradom koji je predstavljao legitimni vojni cilj".¹⁰⁴⁶ Mladić tvrdi da Pretresno vijeće, da je shvatilo i uzelo u obzir njegove argumente s tim u vezi, ne bi moglo zaključiti da je terorisanje bilo primarni cilj kampanje u Sarajevu i da je on posjedovao *mens rea* koja se traži za to krivično djelo.¹⁰⁴⁷ Shodno tome, Mladić traži da Žalbeno vijeće poništi osuđujuću presudu koja mu je izrečena po tački 9 Optužnice.¹⁰⁴⁸

297. Tužilaštvo odgovara da Sarajevo kao cjelina nije bilo legitimni vojni cilj i da je Pretresno vijeće s pravom odbacilo Mladićev argument o Sarajevu kao "branjenom gradu".¹⁰⁴⁹ Tužilaštvo tvrdi da se, bez obzira na prisustvo legitimnih vojnih ciljeva unutar Sarajeva ili na vojnu prednost koju je pružala kontrola nad gradom, mora praviti razlika između civilnih i vojnih ciljeva.¹⁰⁵⁰ Tužilaštvo takođe tvrdi da Mladiću nije stavljen na teret napad na nebranjene lokalitete, nego

¹⁰⁴² Prvostepena presuda, par. 4740. V. takođe Prvostepena presuda, par. 1855-1913, 1915-2215, 4734-4739.

¹⁰⁴³ Prvostepena presuda, par. 4740. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3201, 3202.

¹⁰⁴⁴ Prvostepena presuda, par. 4693, 4733.

¹⁰⁴⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 373-388. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 425, 467, 487.

¹⁰⁴⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 380.

¹⁰⁴⁷ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 374, 377-395.

¹⁰⁴⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 375, 396, 397.

¹⁰⁴⁹ V. Odgovor tužilaštva, par. 140-143.

¹⁰⁵⁰ Odgovor tužilaštva, par. 140-142.

terorisanje, protivpravni napad na civile i ubistvo civila kao kršenja zakona i običaja ratovanja na osnovu člana 3 Statuta MKSJ-a.¹⁰⁵¹

298. Mladić replicira da on ne tvrdi da je Sarajevo u cijelosti predstavljalo legitimni vojni cilj, nego da je Sarajevo, kao branjeni grad, bilo legitimni vojni cilj.¹⁰⁵² Nadalje, Mladić iznosi tvrdnju da on ne tvrdi da kategorisanje nekog grada kao "branjenog" omogućava nekoj strani da izbjegne svoje obaveze pravljenja razlike, nego tvrdi da zaključak Pretresnog vijeća da je njegov primarni cilj u Sarajevu bio širenje terora među civilnim stanovništvom nije bio jedini razuman zaključak koji je može izvesti na osnovu dokaza.¹⁰⁵³

299. Žalbeno vijeće podsjeća da se u članu 3 Statuta MKSJ-a navodi spisak, koji nije konačan, kažnjivih kršenja zakona i običaja ratovanja, uključujući, u članu 3(c), "napadanje, ili bombardovanje, bilo kojim sredstvima, nebranijenih gradova, sela, stambenih ili drugih objekata" (dalje u tekstu: krivično djelo napada na nebranjene lokalitete).¹⁰⁵⁴ Prema tome, krivično djelo napada na nebranjene lokalitete predstavlja jedno od kršenja zakona i običaja ratovanja u nadležnosti MKSJ-a na osnovu člana 3 Statuta MKSJ-a, koji obuhvata, na primjer, krivična djela ubistva, terorisanja, protivpravnih napada na civile ili uzimanja talaca.¹⁰⁵⁵ Mladić tvrdi da "upućivanje na član 3 u [O]ptužnici treba shvatiti tako da *obuhvata* upućivanje na čl[an] 3(c)".¹⁰⁵⁶ Međutim, ništa u Optužnici, Pretpretresnom podnesku tužilaštva¹⁰⁵⁷ ni u spisu prvostepenog postupka ne ukazuje na to da je Mladiću stavljeno na teret krivično djelo napada na nebranjene lokalitete. Shodno tome, Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće pogriješilo zato što nije pridalo dovoljnu težinu njegovim argumentima i što Sarajevo nije smatralo "branjenim gradom" u smislu člana 3(c) Statuta MKSJ-a.

300. Pored toga, Mladić brka pitanje da li je Sarajevo bilo "branjeni grad" s pitanjem da li je u njemu bilo legitimnih vojnih ciljeva.¹⁰⁵⁸ S tim u vezi, Žalbeno vijeće podsjeća da načelo razlikovanja stavlja pred strane u sukobu obavezu da u svakom trenutku prave razliku između

¹⁰⁵¹ Odgovor tužilaštva, par. 142.

¹⁰⁵² Mladićeva replika, par. 72.

¹⁰⁵³ Mladićeva replika, par. 72.

¹⁰⁵⁴ Član 3(c) Statuta MKSJ-a.

¹⁰⁵⁵ Up. Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 698, 742.

¹⁰⁵⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 378.

¹⁰⁵⁷ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-PT, Pretpretresni podnesak tužilaštva, 24. februar 2012.

¹⁰⁵⁸ U članu 59 Dopunskog protokola I, kojim se stranama u sukobu zabranjuje da, bilo kojim sredstvima, napadaju nebranjena mjesta, pojam nebranijenog mjesta definisan je kao "naseljeno mjesto blizu zone ili u zoni gdje su oružane snage u dodiru, koje je otvoreno za okupaciju od protivničke strane". Član 52 Dopunskog protokola I, za razliku od toga, zabranjuje napade na civilne objekte i predviđa da napadi moraju biti strogo ograničeni na vojne objekte, koji su definisani kao "on[i] koji po svojoj prirodi, lokaciji, namjeni ili korištenju efikasno doprinose vojnoj akciji, i čije

civilnog stanovništva i boraca, odnosno između civilnih i vojnih ciljeva, shodno kojoj se zakonito mogu napadati samo vojni ciljevi, i da je zabrana uzimanja civila za metu napada apsolutna.¹⁰⁵⁹ S obzirom na to, odbija se Mladićeva generalna tvrdnja da su vojno-strateška važnost, priroda i lokacija Sarajeva činili grad i njegov sadržaj u širem smislu predmetom legitimnog napada.¹⁰⁶⁰

301. Žalbeno vijeće takođe nije uvjerala Mladićeva sugestija da Pretresno vijeće, da je uvažilo vojno-stratešku važnost Sarajeva, ne bi moglo zaključiti da je primarni cilj kampanje u Sarajevu bio širenje terora, a ne ostvarivanje vojne prednosti.¹⁰⁶¹ Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće eksplicitno uvažilo da je širenje terora među civilnim stanovništvom, kao primarni cilj snajperskih incidenata i incidenata granatiranja u Sarajevu, korišteno za ostvarivanje vojno-strateške prednosti.¹⁰⁶² S tim u vezi, Pretresno vijeće je uzelo u obzir dokaze koji, između ostalog, pokazuju: (i) da su mnogi civili bili gađani dok su obavljali svakodnevne civilne aktivnosti ili dok su se nalazili na mjestima koja su bila poznata kao lokacije na kojima su se okupljali civili;¹⁰⁶³ (ii) da je nekoliko snajperskih napada i napada granatiranjem izvršeno tokom prekida vatre ili tokom perioda zatišja i da su civili bili češće gađani onda kada su okolnosti ukazivale na to da su pucnjava ili granatiranje prestali i da civili mogu bezbjedno nastaviti svoje svakodnevne aktivnosti;¹⁰⁶⁴ (iii) da su brojni civili bili gađani dok su bili u svom domu ili u naseljima u čijoj neposrednoj blizini nije bilo vojnih aktivnosti niti vojnih lica i opreme;¹⁰⁶⁵ (iv) da se snajpersko djelovanje i granatiranje nastavilo, praktično nesmanjenim intenzitetom, tokom gotovo četiri godine;¹⁰⁶⁶ i (v) da su civili u Sarajevu živjeli u ekstremnom i neprestanom strahu od toga da će biti pogođeni snajperskim hicem ili artiljerijskom vatrom.¹⁰⁶⁷

302. S obzirom na gore navedeno, Žalbeno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić nije pokazao da nijedan razuman presuditelj o činjenicama, u principu, nije mogao zaključiti da je terorisanje bilo primarni cilj kampanje granatiranja i snajperskog djelovanja

potpuno ili djelimično uništenje, zauzimanje ili neutralizacija u uslovima koji vladaju u to vrijeme pružaju određenu vojnu prednost".

¹⁰⁵⁹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 486-488; Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 53, 54; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 190; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 109.

¹⁰⁶⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 379-386. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 54.

¹⁰⁶¹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 380, 388.

¹⁰⁶² V. Prvostepena presuda, par. 3201, 4740.

¹⁰⁶³ V. Prvostepena presuda, par. 3201, gdje se upućuje na incidente 1, 3, 5, 11, 12, 13, 15 i 16 iz Priloga F Optužnici, incidente 6 i 7 iz Priloga G Optužnici i na snajperske incidente od 31. marta 1993., 24. jula 1993., 5. avgusta 1993., 9. novembra 1993., 24. oktobra 1994. i 10. decembra 1994. koji nisu navedeni u prilogima Optužnici.

¹⁰⁶⁴ V. Prvostepena presuda, par. 3201, gdje se upućuje na incidente 11, 13 i 15 iz Priloga F Optužnici i incident 6 iz Priloga G Optužnici.

¹⁰⁶⁵ V. Prvostepena presuda, par. 3201, gdje se upućuje na incidente 1, 4, 5, 11, 12, 15 i 16 iz Priloga F Optužnici, incidente 6, 7 i 10 iz Priloga G Optužnici i na incidente od 27. juna 1993., 26. septembra 1993. i 11. januara 1994.

¹⁰⁶⁶ V. Prvostepena presuda, par. 3201, 4740.

¹⁰⁶⁷ V. Prvostepena presuda, par. 1888-1890, 3201.

u Sarajevu. U mjeri u kojoj Mladić iznosi navode o konkretnim greškama u ocjeni dokaza koju je s tim u vezi dalo Pretresno vijeće, Žalbeno vijeće će takve navode ocijeniti u vezi s argumentima kojima su oni potkrijepljeni.

(c) Navodne greške koje se odnose na postojanje UZP-a u vezi sa Sarajevom i na Mladićevu namjeru

303. Prilikom donošenja zaključka da je postojao UZP u vezi sa Sarajevom i da je Mladić dijelio zajednički zločinački cilj i imao namjeru da pokrene i izvede kampanju snajperskog djelovanja i granatiranja protiv civilnog stanovništva Sarajeva, Pretresno vijeće je uzelo u obzir, između ostalog, da je politika rukovodstva bosanskih Srba u vezi sa Sarajevom definisana na šesnaestoj sjednici skupštine i da je Mladić lično naložio SRK-u da izvrši granatiranje Sarajeva i prekine snabdijevanje grada komunalnim resursima kako bi stanovnici bili prisiljeni da izlaze napolje.¹⁰⁶⁸ Pretresno vijeće je takođe napomenulo da neki od dokaza koji su mu predloženi mogu upućivati na to da je rukovodstvo bosanskih Srba bilo iskreno zainteresovano za dobrobit civila.¹⁰⁶⁹ S tim u vezi, Pretresno vijeće je ukazalo na uvjeravanja zvaničnika bosanskih Srba data međunarodnim organizacijama,¹⁰⁷⁰ uključujući Mladićeva uvjeravanja da Sarajevu "ne prijeti nikakva opasnost od strane VRS-a",¹⁰⁷¹ kao i na određena naređenja kojima se zabranjuje otvaranje vatre na civile bez odobrenja.¹⁰⁷² Međutim, Pretresno vijeće je zaključilo da, s obzirom na ukupne dokaze, to ne može služiti kao pouzdana osnova za utvrđivanje stvarnog stanja svijesti rukovodstva bosanskih Srba.¹⁰⁷³ Pretresno vijeće je smatralo, između ostalog, da Mladićeve izjave sa šesnaeste sjednice skupštine, kao i način na koji su formulisana naređenja, pokazuju nepostojanje iskrene brige za dobrobit civila i vladavinu prava.¹⁰⁷⁴

304. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je njegove izjave sa šesnaeste sjednice skupštine protumačilo prvenstveno kroz prizmu svojih zaključaka o bazi zločina u Sarajevu¹⁰⁷⁵ i kada je zanemarilo dokaze o naređenjima kojima se zabranjuje gađanje civila.¹⁰⁷⁶ On tvrdi da je zbog tih grešaka, zasebno ili u kombinaciji, Pretresno vijeće pogriješilo kada je zaključilo da se na osnovu dokaza ne može izvesti nijedan drugi zaključak, naime, zaključak koji bi išao u prilog

¹⁰⁶⁸ V. Prvostepena presuda, par. 4740, 4921.

¹⁰⁶⁹ Prvostepena presuda, par. 4737.

¹⁰⁷⁰ Prvostepena presuda, par. 4736.

¹⁰⁷¹ Prvostepena presuda, par. 4736, 4919.

¹⁰⁷² Prvostepena presuda, par. 4737-4739.

¹⁰⁷³ Prvostepena presuda, par. 4736-4739, 4919, 4920.

¹⁰⁷⁴ Prvostepena presuda, par. 4737, 4739. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4823.

¹⁰⁷⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 398, 409-420, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4740, 4897, 4919-4921.

¹⁰⁷⁶ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 398, 429-437, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4737, 4739, 4919.

njegovoj nevinosti, zbog čega je pogrešno zaključilo da je postojao UZP u vezi sa Sarajevom i da je on imao namjeru da djeluje u cilju njegove realizacije.¹⁰⁷⁷ Shodno tome, Mladić traži da Žalbeno vijeće poništi osuđujuće presude koji su mu izrečene za krivična djela ubistva, terorisanja i protivpravnih napada na civile po tačkama 5, 9, odnosno 10 Optužnice ili, alternativno, da poništi zaključke Pretresnog vijeća u mjeri u kojoj se identifikovane greške odnose na te zaključke.¹⁰⁷⁸

305. Tužilaštvo odgovara da je Pretresno vijeće razumno protumačilo Mladićeve izjave sa šesnaeste sjednice skupštine¹⁰⁷⁹ i primjereno odbacilo njegova naređenja da se ne otvara vatra na civile.¹⁰⁸⁰ Tužilaštvo dalje tvrdi da zaključci Pretresnog vijeća o postojanju zajedničkog zločinačkog cilja i o namjeri u vezi s tim ciljem koju je Mladić dijelio ne zavise od izjava koje je on dao na šesnaestoj sjednici skupštine, budući da se Pretresno vijeće prilikom donošenja svojih zaključaka oslonilo na široki niz dokaza.¹⁰⁸¹

306. Žalbeno vijeće podsjeća da su eksplicitne manifestacije zločinačke namjere često rijetke i da se zaključak o postojanju tražene namjere stoga može izvesti iz relevantnih činjenica i okolnosti,¹⁰⁸² kao što su, između ostalog, riječi i/ili postupci optuženog, kao i opšti kontekst u kojem je do njih došlo.¹⁰⁸³ Mladić, nasuprot tome, tvrdi da je Pretresno vijeće izjave date na šesnaestoj sjednici

¹⁰⁷⁷ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 398, 399, 415-421, 437-439. V. takođe Mladićeva replika, par. 73, 74. U okviru ove žalbene podosnove, Mladić takođe tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada se oslonilo na dokaze o zločinima koji nisu dokazani van razumne sumnje i u prilog toj tvrdnji upućuje na argumentaciju iznesenu drugdje u njegovom žalbenom podnesku. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 422-428. V. takođe Mladićeva replika, par. 75, 76. Konkretno, on tvrdi da, budući da je Sarajevo bilo "branjeni grad", dokazi da je Sarajevo bombardovano ne dokazuju sami po sebi da je počinjen zločin. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 425, gdje se upućuje na Mladićev žalbeni podnesak, par. 373-397. Žalbeno vijeće podsjeća da je odbacilo Mladićeve navode o greškama u vezi sa Sarajevom kao "branjenim gradom" (v. gore odjeljak III.C.1(b)) i, u skladu s tim, ovim odbacuje njegov navod o grešci u vezi s ovim pitanjem. Mladić takođe tvrdi da se Pretresno vijeće pogrešno oslonilo na svjedočenje svjedoka RM-511 u vezi s incidentom 1 iz Priloga G Optužnici kako bi izvelo zaključak o postojanju UZP-a u vezi sa Sarajevom i o njegovoj namjeri. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 422, 423, 426, gdje se upućuje na Mladićev žalbeni podnesak, par. 464-496. Žalbeno vijeće podsjeća da je već odbacilo Mladićeve navode o greškama u vezi s incidentom 1 iz Priloga G Optužnici (v. dolje, odjeljak III.C.2(a)).

¹⁰⁷⁸ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 400, 421, 440-442.

¹⁰⁷⁹ V. Odgovor tužilaštva, par. 146-156.

¹⁰⁸⁰ V. Odgovor tužilaštva, par. 165-168.

¹⁰⁸¹ V. Odgovor tužilaštva, par. 157-161. Konkretno, tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće svoje zaključke o zajedničkom zločinačkom cilju zasnovalo na svjedočenjima svjedoka iz međunarodne zajednice i svjedoka "insajdera", te na dokumentarnim dokazima, i da je uzelo u obzir, između ostalog, teške uslove života nastale zbog neprekidnog granatiranja i snajperskog djelovanja tokom perioda od četiri godine. V. Odgovor tužilaštva, par. 158. Tužilaštvo dalje tvrdi da je zaključak Pretresnog vijeća o namjeri koju je Mladić dijelio zasnovan na dokazima o tome da je on, između ostalog, lično naložio SRK-u da izvrši granatiranje Sarajeva i prekine snabdijevanje grada komunalnim resursima kako bi stanovnici bili prisiljeni da izlaze napolje, kao i na Mladićevim izjavama iz predmetnog perioda. V. Odgovor tužilaštva, par. 159, 160.

¹⁰⁸² V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Rutaganda*, par. 525, 528; Drugostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 159, 198. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Munyakazi*, par. 142.

¹⁰⁸³ V. npr. *Tužilac protiv Slobodana Miloševića*, predmeti br. IT-99-37-AR73, IT-01-50-AR73 i IT-01-51-AR73, Obrazloženje Odluke po interlokutornoj žalbi tužioca na odbijanje Zahteva za spajanje postupka, 18. april 2002., par. 31; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 47. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*,

skupštine trebalo posmatrati "nevezano za bazu zločina" i u prilog svom argumentu upućuje na analizu Žalbenog vijeća MKSJ-a u predmetu *Gotovina i Markač*.¹⁰⁸⁴ Međutim, po mišljenju Žalbenog vijeća, Mladić pogrešno tumači odluku Žalbenog vijeća MKSJ-a u predmetu *Gotovina i Markač*. U tom predmetu, nakon što je poništilo zaključke Pretresnog vijeća o kriminalnom karakteru konteksta u kojem su date određene izjave, Žalbeno vijeće MKSJ-a je konstatovalo da se iz tih izjava više ne može izvesti zaključak o postojanju udruženog zločinačkog poduhvata.¹⁰⁸⁵ To ne znači da bi pretresno vijeće dokaze koji se odnose na namjeru trebalo ispitivati "nevezano za bazu zločina". Kao što je Žalbeno vijeće podsjetilo gore u tekstu, zaključak o namjeri se generalno izvodi iz relevantnih činjenica i okolnosti, koje uključuju ponašanje optuženog i kontekst u kojem je do njega došlo.

307. Pored toga, pošto je pažljivo pregledalo Prvostepenu presudu, kao i zapisnik sa šesnaeste sjednice skupštine, Žalbeno vijeće ne nalazi ništa što bi sugerisalo da je Pretresno vijeće pogriješilo u ocjeni Mladićevih konkretnih izjava.¹⁰⁸⁶ Pretresno vijeće je utvrdilo da njegove izjave sa šesnaeste sjednice skupštine pokazuju želju da se javnost neistinito informiše o postupcima rukovodstva bosanskih Srba u Sarajevu.¹⁰⁸⁷ Međutim, Mladić tvrdi da se "upozorenja da '[t]o šta mi radimo treba da bude naša najveća tajna' i '[n]aš narod treba da zna čitati između redova' mogu shvatiti kao upozorenje da se legitimne vojne strategije ne otkrivaju bez potrebe".¹⁰⁸⁸ Žalbeno vijeće smatra da Mladić samo predlaže alternativna tumačenja, pri čemu ne pokazuje da je tumačenje njegovih izjava sa šesnaeste sjednice skupštine koje je dalo Pretresno vijeće nerazumno.¹⁰⁸⁹

308. Što se tiče Mladićeve tvrdnje da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog propusta da prida težinu naređenjima kojima se zabranjuje gađanje civila,¹⁰⁹⁰ Žalbeno vijeće napominje da je Pretresno vijeće eksplicitno uzelo u obzir takva naređenja i razmotrilo ih,¹⁰⁹¹ ali je zaključilo da ona pokazuju zabrinutost zbog neposlušnosti ili rasipanja municije¹⁰⁹² i da predstavljaju "tek prazne riječi" kako bi se potkrijepila uvjeravanja data međunarodnoj zajednici i/ili kako bi se stvorio privid da

par. 580, 1016; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 1029, 1030; Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 37; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 33.

¹⁰⁸⁴ Mladićev žalbeni podnesak, par. 413-417, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Gotovina i Markač*, par. 81, 82, 87, 91, 93.

¹⁰⁸⁵ V. Drugostepena presuda u predmetu *Gotovina i Markač*, par. 77-98.

¹⁰⁸⁶ Up. Prvostepena presuda, par. 3704, 4736, 4739, 4897 s dokaznim predmetom P431, str. 34-36, 38, 39.

¹⁰⁸⁷ V. Prvostepena presuda, par. 4736, gdje se upućuje na dokazni predmet P431.

¹⁰⁸⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 418 (interni citati izostavljeni).

¹⁰⁸⁹ V. takođe gore, par. 269, 273.

¹⁰⁹⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 429-437.

¹⁰⁹¹ V. Prvostepena presuda, par. 4737-4739, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazne predmete P812, P4424, D66, D726, D2022, D2039, D2045, D2081. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4704, 4714, 4715, 4717, 4718, 4720-4722, 4738.

¹⁰⁹² Prvostepena presuda, par. 4737.

rukovodstvo poštuje zakon.¹⁰⁹³ Mladić se ne slaže s tom ocjenom, tvrdeći da su takva naređenja predstavljala neposredan dokaz o njegovoj namjeri i da ih je stoga trebalo uzeti kao faktor protiv zaključka da je on imao namjeru da radi na provođenju UZP-a u vezi sa Sarajevom.¹⁰⁹⁴ Međutim, Žalbeno vijeće napominje da, prilikom ocjenjivanja dokazne vrijednosti naređenja kojima se zabranjuje gađanje civila, Pretresno vijeće nije uzelo u obzir samo način na koji su takva naređenja formulirana, nego, između ostalog, i to: (i) da su ona kršena i da rukovodstvo nije preduzimalo mjere da osigura njihovo izvršenje;¹⁰⁹⁵ (ii) da su dokaze o postojanju trajnih naređenja da se u Sarajevu ne smiju gađati civili u svojim svjedočenjima iznijeli bivši pripadnici SRK-a kojima je možda bilo u interesu da sebe zaštite;¹⁰⁹⁶ i (iii) da je Mladić na šesnaestoj sjednici skupštine izjavio da bi srpski narod trebao da zna "čitati između redova".¹⁰⁹⁷ Mladić nije pokazao grešku u pristupu koji je primijenilo Pretresno vijeće.

309. S obzirom na gore navedeno, Žalbeno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić nije pokazao grešku u ukupnoj ocjeni, od strane Pretresnog vijeća, njegove namjere da počini ubistvo, terorisanje i protivpravne napade na civile što se tiče UZP-a u vezi sa Sarajevom, pogotovo s obzirom na ukupne faktore na koje se Pretresno vijeće s tim u vezi oslonilo.¹⁰⁹⁸

(d) Navodne greške u ocjeni posebne namjere za krivično djelo terorisanja

310. Prilikom donošenja zaključka da su snajperski incidenti i incidenti granatiranja u Sarajevu predstavljali krivično djelo terorisanja,¹⁰⁹⁹ Pretresno vijeće je, između ostalog, utvrdilo: (i) da su počinioci hotimično uzeli civile koji nisu direktno učestvovali u neprijateljstvima za cilj

¹⁰⁹³ Prvostepena presuda, par. 4739.

¹⁰⁹⁴ Mladićev žalbeni podnesak, par. 429, 433-437.

¹⁰⁹⁵ V. Prvostepena presuda, par. 4739, 4919. V. također Prvostepena presuda, par. 4718, 4835.

¹⁰⁹⁶ V. Prvostepena presuda, par. 4738. V. također Prvostepena presuda, par. 4714-4732.

¹⁰⁹⁷ V. Prvostepena presuda, par. 4739.

¹⁰⁹⁸ Konkretno, Pretresno vijeće je prilikom donošenja ovog zaključka uzelo u obzir da je Mladić:

(i) [...] lično komandovao granatiranjem Sarajeva 28. maja 1992., birao ciljeve i usmjeravao vatru izvan područja naseljenih Srbima; (ii) [...] formulirao i izdavao direktive i komandovao snagama SRK-a; (iii) [...] u proljeće 1995. predložio bombardovanje Sarajeva uz izričito zanemarivanje bezbjednosti civila; i (iv) [...] 6. septembra 1995. Komandi SRK-a naredio da prekine snabdijevanje komunalijama u Sarajevu, zbog čega su stanovnici Sarajeva morali izlaziti i izlagati se snajperskom djelovanju i granatiranju [...].

Prvostepena presuda, par. 4921.

¹⁰⁹⁹ Prvostepena presuda, par. 3202. Kao jedini izuzetak, Pretresno vijeće je iz zaključka da su ti incidenti predstavljali krivično djelo terorisanja isključilo snajperski incident od 9. novembra 1994. koji se ne navodi u prilogima Optužnici, na osnovu toga što nije moglo van razumne sumnje utvrditi da je snajpersko djelovanje bilo usmjereno protiv civila. V. Prvostepena presuda, par. 3190, 3199, 3200, 3202.

snajperskog djelovanja i granatiranja; (ii) da su počinioci namjeravali da šire teror među civilnim stanovništvom Sarajeva; i (iii) da je terorisanje bilo primarni cilj snajperskih incidenta i incidenta granatiranja.¹¹⁰⁰

311. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće, da bi utvrdilo direktnu namjeru počinilaca da gađaju civile, primijenilo isti "standard dokazivanja" i oslonilo se na istu grupu faktora vezanih za okolnosti kao što je učinilo da bi utvrdilo njihovu posebnu namjeru da šire teror, za koju je potreban "viši standard dokazivanja".¹¹⁰¹ On tvrdi da, u odsustvu "preciznijih indicija", nijedan razuman presuditelj o činjenicama nije mogao "s bilo kakvom sigurnošću" zaključiti da je terorisanje bilo primarni cilj počinilaca navodnih zločina.¹¹⁰² Mladić tvrdi da je, zbog te greške Pretresnog vijeća, on pogrešno proglašen odgovornim za krivično djelo terorisanja na osnovu udruženog zločinačkog poduhvata i stoga traži da Žalbeno vijeće poništi osuđujuću presudu koja mu je izrečena po tački 9 Optužnice.¹¹⁰³

312. Tužilaštvo odgovara da, za zaključak da je Mladić odgovoran kao učesnik UZP-a u vezi sa Sarajevom, fizički počinioci kojima su se učesnici udruženog zločinačkog poduhvata poslužili kao sredstvom ne moraju posjedovati namjeru za krivična djela¹¹⁰⁴ i da je, u svakom slučaju, Pretresno vijeće razumno zaključilo da su počinioci kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja iz redova SRK-a imali posebnu namjeru da šire teror među civilnim stanovništvom Sarajeva.¹¹⁰⁵

313. Žalbeno vijeće podsjeća da se *mens rea* krivičnog djela terorisanja sastoji od namjere uzimanja civilnog stanovništva ili civilnih osoba koje ne učestvuju direktno u neprijateljstvima za cilj djela nasilja ili prijetnji nasiljem, kao i od posebne namjere širenja terora među civilnim stanovništvom.¹¹⁰⁶ Zaključak o postojanju takve namjere može se izvesti iz okolnosti djela nasilja ili prijetnji nasiljem, kao što su, između ostalog, njihov karakter, način, vrijeme i trajanje.¹¹⁰⁷ Ništa ne sprečava razumnog presuditelja o činjenicama da se osloni na istu grupu okolnosti kako bi zaključio da su počinioci hotimično uzeli civile za cilj djela nasilja ili prijetnji nasiljem i, istovremeno, da su takva djela nasilja ili prijetnje nasiljem bili počinjeni s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom. Mladićev argument da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je

¹¹⁰⁰ Prvostepena presuda, par. 3200, 3201. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3184-3199, 4740, 4921.

¹¹⁰¹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 443, 446-456. V. takođe Mladićeva replika, par. 77.

¹¹⁰² Mladićev žalbeni podnesak, par. 455.

¹¹⁰³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 444, 445, 457, 458.

¹¹⁰⁴ Odgovor tužilaštva, par. 169 i reference koje se tamo navode.

¹¹⁰⁵ Odgovor tužilaštva, par. 170-174.

¹¹⁰⁶ Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 37, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Galić*, par. 104.

¹¹⁰⁷ Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 37; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 104.

to učinilo, zbog toga što je za zaključak o posebnoj namjeri potreban "viši standard dokazivanja",¹¹⁰⁸ stoga je neutemeljen.

314. Pored toga, kada je utvrdilo da je širenje terora bilo primarni cilj snajperskih napada i napada granatiranjem u Sarajevu, Pretresno vijeće je uzelo u obzir karakter, način, vrijeme, lokaciju i trajanje napada, kao i: (i) činjenicu da su mnogi civili bili gađani dok su obavljali svakodnevne aktivnosti, na primjer, dok su bili na pijaci, stajali u redu za hranu ili dok su išli po vodu ili skupljali drva za ogrjev, kao i dok su bili u svojim domovima ili oko njih, ili u parkovima i bolnicama ili pak dok su se vozili tramvajem; (ii) činjenicu da su gađana i djeca dok su bila u školi ili dok su se igrala ili šetala ispred svoje kuće ili na ulici; (iii) činjenicu da su civili bili češće gađani onda kada su okolnosti ukazivale na to da su pucnjava ili granatiranje prestali i da civili mogu bezbjedno da nastave svoje svakodnevne aktivnosti; (iv) teške uslove života kojima su oni bili izloženi; i (v) neprestani i ekstreman strah da će biti pogođeni snajperskim hicem ili artiljerijskom vatrom koji su iskusili.¹¹⁰⁹ S tim u vezi, Mladić podsjeća na svoje argumente da je Sarajevo bilo legitiman vojni cilj,¹¹¹⁰ koje je Žalbeno vijeće odbacilo gore u tekstu.¹¹¹¹ On dalje tvrdi da postojanje straha nije obilježje krivičnog djela terorisanja i da njegovo postojanje samo za sebe ne potkrepljuje zaključak da je terorisanje bilo namjeravano,¹¹¹² te da se izvor takvog straha ne može definitivno pripisati SRK-u s obzirom na dokaze o snajperskom djelovanju i napadima na civile u Sarajevu koje je vršila ABiH.¹¹¹³

315. Žalbeno vijeće podsjeća da se teror može definisati kao "ekstreman strah"¹¹¹⁴ i da je takav strah bio samo jedan od nekoliko faktora na osnovu kojih je Pretresno vijeće izvelo zaključak o posebnoj namjeri u ovom predmetu.¹¹¹⁵ Žalbeno vijeće dalje primjećuje da je Pretresno vijeće primjereno uzelo u obzir dokaze o umiješanosti ABiH u događaje u Sarajevu¹¹¹⁶ i smatra da takvi dokazi ne umanjuju vrijednost zaključaka Pretresnog vijeća u vezi s počinjenjem snajperskih napada i napada granatiranjem protiv civila u Sarajevu od strane SRK-a, kao i u vezi s relevantnom namjerom koja se tiče takvog ponašanja.¹¹¹⁷ Shodno tome, Žalbeno vijeće konstatuje, uz suprotno

¹¹⁰⁸ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 448.

¹¹⁰⁹ V. Prvostepena presuda, par. 3201. V. takođe gore, par. 301.

¹¹¹⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 452.

¹¹¹¹ V. gore, odjeljak III.C.1(b).

¹¹¹² Mladićev žalbeni podnesak, par. 453.

¹¹¹³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 454, gdje se upućuje na Mladićev žalbeni podnesak, par. 548.

¹¹¹⁴ V. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, fn. 320.

¹¹¹⁵ V. Prvostepena presuda, par. 3201.

¹¹¹⁶ V. npr. Prvostepena presuda, par. 1853, 1856, 1861, 1877, 1878, 1887, 1912, 1913, 1917, 1919, 1923, 1932, 1933, 1944, 1948, 1949, 1962, 1965-1969, 1971-1973, 2024, 2033, 2035, 2047, 2066-2068, 2087, 2093, 2100, 2101, 2106, 2117, 2144, 2156, 2162, 2164, 2169, 2181, 2183.

¹¹¹⁷ V. takođe dolje, odjeljak III.C.2(d).

mišljenje sudije Nyambe, da Mladić nije pokazao nikakvu grešku u ocjeni koju je Pretresno vijeće dalo u vezi s posebnom namjerom počinitelja iz redova SRK-a da šire teror među civilnim stanovništvom u Sarajevu.

(e) Zaključak

316. Na osnovu gore navedenog, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, odbija osnovu 4.A Mladićeve žalbe.

2. Navodne greške koje se odnose na krivična djela ubistva i protivpravnih napada na civile, kao i na to da je širenje terora bilo primarni cilj UZP-a u vezi sa Sarajevom (osnova 4.B)

317. Pretresno vijeće je zaključilo da nekoliko snajperskih incidenata i incidenata granatiranja u Sarajevu, osim u slučaju žrtava koje nisu bile civili, predstavlja krivična djela ubistva, terorisanja i/ili protivpravnih napada na civile¹¹¹⁸ i proglasilo je Mladića odgovornim za ta krivična djela na osnovu njegovog učešća u UZP-u u vezi sa Sarajevom.¹¹¹⁹

318. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava i u utvrđivanju činjeničnog stanja u svojoj ocjeni većine incidenata za koje je smatralo da čine dio baze zločina UZP-a u vezi sa Sarajevom¹¹²⁰ i da kumulativni efekt tih grešaka utiče na zaključke Pretresnog vijeća o postojanju UZP-a u vezi sa Sarajevom.¹¹²¹ On traži da Žalbeno vijeće poništi zaključke Pretresnog vijeća o incidentima na koje se to odnosi, da konkretno navedene incidente "izuzme" iz razmatranja po tačkama 5, 9 i 10 Optužnice i da ponovo razmotri pitanje postojanja UZP-a u vezi sa Sarajevom i njegove namjere da radi na ostvarivanju njegovog zajedničkog cilja.¹¹²² Konkretno, on tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo: (i) kada nije uzelo u obzir dokaze o legitimnim vojnim dejstvima;¹¹²³ (ii) kada se oslonilo na činjenice o kojima je presuđeno;¹¹²⁴ (iii) kada nije iznijelo obrazloženje;¹¹²⁵ i (iv) kada je izvelo zaključak o odgovornosti SRK-a.¹¹²⁶ Žalbeno vijeće će razmotriti te tvrdnje redom.

¹¹¹⁸ Prvostepena presuda, par. 3065, 3202, 3206, 3212.

¹¹¹⁹ Prvostepena presuda, par. 4740, 4893, 4921, 5214.

¹¹²⁰ V. Mladićeva najava žalbe, par. 40-48; Mladićev žalbeni podnesak, par. 460-464, 466-495, 497-526, 528, 530-540, 542, 543, 545-553. V. takođe Mladićeva replika, par. 78-85.

¹¹²¹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 555-562.

¹¹²² V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 465, 496, 527, 529, 541, 544, 554, 563, 564.

¹¹²³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 460(a), 464, 466-495.

¹¹²⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 460(b), 497-526.

¹¹²⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 530-540. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 460(c).

¹¹²⁶ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 542-553. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 460(d).

(a) Navodne greške zbog propusta da se razmotre dokazi o legitimnim vojnim dejstvima

319. Pretresno vijeće je konstatovalo da su, kada je riječ o incidentu 1 iz Priloga G Optužnici, pripadnici SRK-a od 28. maja 1992. u 17:00 sati do sutradan rano ujutro, u skladu s Mladićevim naređenjem, otvarali artiljerijsku, raketnu i minobacačku vatru na Sarajevo, pri čemu su ranjene svjedokinja RM-115 i svjedokinja Fadila Tarčin i pričinjena je obimna šteta na zgradama.¹¹²⁷ Pretresno vijeće je utvrdilo da je Mladić lično komandovao napadom na Sarajevo i, između ostalog, birao ciljeve, kao što su zgrada Predsjedništva, Gradska vijećnica, štab policije i dječja ambasada, i usmjeravao vatru izvan područja naseljenih Srbima.¹¹²⁸

320. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je konstatovalo da su u slučaju incidenta 1 iz Priloga G Optužnici ostvarena obilježja krivičnih djela terorisanja i protivpravnih napada na civile.¹¹²⁹ Konkretno, on tvrdi da nijedan razuman presuditelj o činjenicama nije mogao van razumne sumnje zaključiti, na osnovu dokaza iz druge ruke i posrednih dokaza koje su iznijeli svjedokinja Tarčin i svjedok John Wilson, da je SRK odgovoran za napade granatiranjem u kojima su ranjene svjedokinja Tarčin i svjedokinja RM-115 i/ili koji su prouzrokovali druge teške posljedice.¹¹³⁰ On dalje tvrdi da je Pretresno vijeće, pogrešno protumačivši svjedočenje svjedoka RM-511 i oslanjajući se na dokaze iz druge ruke koje je iznio svjedok Wilson, pogrešno zaključilo da su napadi bili hotimično usmjereni protiv civila ili civilnih ciljeva, što je u suprotnosti s ocjenom koju je u sličnim okolnostima dalo Žalbeno vijeće MKSJ-a u predmetu *Gotovina i Markač*.¹¹³¹

321. Tužilaštvo odgovara da je Pretresno vijeće razumno konstatovalo da incident 1 iz Priloga G Optužnici čini dio krivičnih djela terorisanja i protivpravnih napada na civile i da Mladić nije pokazao nikakvu grešku u zaključcima Pretresnog vijeća.¹¹³² Tužilaštvo tvrdi da Pretresno vijeće svoj zaključak o odgovornosti SRK-a nije zasnovalo isključivo na svjedočenju svjedokinje Tarčin i

¹¹²⁷ Prvostepena presuda, par. 2022, 3191(a), 4758. V. takođe Optužnica, Prilog G.1.

¹¹²⁸ Prvostepena presuda, par. 2022, 4758.

¹¹²⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 464, 466-495.

¹¹³⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 469-475.

¹¹³¹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 476-493; Mladićeva replika, par. 78, 79, gdje se, između ostalog, upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Gotovina i Markač*, par. 62, 63, 65, 70-73, 77, 78, 81. U prilog tim svojim argumentima, Mladić takođe podsjeća na svoju argumentaciju o Sarajevu kao "branjenom gradu" (v. Mladićev žalbeni podnesak, par. 467, 473, 487), koju je Žalbeno vijeće odbacilo gore u tekstu. V. gore, odjeljak III.C.1(b). Pored toga, Mladić tvrdi da su "neplanirani ciljevi bili veoma aktivni u Sarajevu i okolini tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica" i iznosi argument da "[P]retresno vijeće nije isključilo mogućnost da su granate tokom bombardovanja bile ispaljene na te neplanirane ciljeve". Mladićev žalbeni podnesak, par. 489. Međutim, Žalbeno vijeće napominje da Mladić taj argument nije dalje razradio, a pregled dokaza na koje je uputio kako bi ga potkrijepio (v. Mladićev žalbeni podnesak, fn. 610) pokazuje da se oni ne tiču okvira incidenta 1 iz Priloga G Optužnici i/ili da se u njima ne pominju takvi "neplanirani ciljevi". Žalbeno vijeće stoga odbacuje Mladićev argument s tim u vezi.

¹¹³² V. Odgovor tužilaštva, par. 176-197.

svjedoka Wilsona, nego i na obilju drugih posrednih dokaza.¹¹³³ Tužilaštvo dalje tvrdi da je Pretresno vijeće ispravno protumačilo svjedočenje svjedoka RM-511, na osnovu kojeg je, zajedno s nekoliko drugih faktora, došlo do razumnog zaključka da su Mladić i pripadnici SRK-a napad iz incidenta 1 iz Priloga G Optužnici hotimično usmjerili protiv civila, i iznosi tvrdnju da je Mladićevo poređenje njegovog predmeta s predmetom *Gotovina i Markač* neumjesno.¹¹³⁴

322. Žalbeno vijeće napominje da je Žalbeno vijeće MKSJ-a u predmetu *Gotovina i Markač*, kada je poništilo zaključak Pretresnog vijeća MKSJ-a da su određeni artiljerijski napadi bili protivpravni, uzelo u obzir, između ostalog, to da nije bilo nijednog dokaza da je izdato izričito naređenje da započnu protivpravni napadi.¹¹³⁵ Za razliku od toga, Pretresnom vijeću u ovom predmetu predočeni su dokazi da je Mladić izričito naredio napad na Sarajevo i birao civilne ciljeve.¹¹³⁶ Žalbeno vijeće stoga smatra da se predmet *Gotovina i Markač* razlikuje od okolnosti ovog predmeta.

323. Žalbeno vijeće podsjeća da pretresna vijeća imaju diskreciono pravo da se oslone na dokaze iz druge ruke¹¹³⁷ i da postojanje određene činjenice od koje zavisi krivica optuženog mogu utvrditi na osnovu posrednih dokaza, pod uslovom da je to jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz predočenih dokaza.¹¹³⁸ Prema tome, Mladićevo impliciranje da se Pretresno vijeće prilikom donošenja svojih zaključaka nije moglo razumno osloniti na dokaze iz druge ruke i/ili posredne dokaze je neutemeljeno. Pored toga, Žalbeno vijeće napominje da zaključci Pretresnog vijeća u vezi s incidentom 1 iz Priloga G Optužnici nisu bili zasnovani samo na svjedočenjima svjedokinje Tarčin, svjedoka Wilsona i svjedoka RM-511, nego i na svjedočenjima svjedokinje RM-115 i svjedoka Milana Mandivolića, Bakira Nakaša i Nedžiba Đoze, kao i na dokumentarnim dokazima.¹¹³⁹

324. Konkretno, prilikom donošenja zaključka da je u incidentu 1 iz Priloga G Optužnici granate ispalio SRK i da su tim granatama gađani civilni ciljevi, Pretresno vijeće je uzelo u obzir, između ostalog, dokaze: (i) da je u noći 28. maja 1992. svjedokinja RM-115 teško ranjena šrapnelom dok je bila u civilnoj bolnici;¹¹⁴⁰ (ii) da je u noći 28. maja 1992. svjedokinja Tarčin ranjena šrapnelom dok se skrivala u podrumu svoje kuće u naselju Širokača i da je od ljudi iz Širokače koji su ranije bili u

¹¹³³ V. Odgovor tužilaštva, par. 180-184.

¹¹³⁴ V. Odgovor tužilaštva, par. 187-197.

¹¹³⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Gotovina i Markač*, par. 81-83.

¹¹³⁶ V. Prvostepena presuda, par. 2020, 2021.

¹¹³⁷ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 598 i reference koje se tamo navode.

¹¹³⁸ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 63 i reference koje se tamo navode.

¹¹³⁹ V. Prvostepena presuda, par. 2016-2022.

¹¹⁴⁰ Prvostepena presuda, par. 2017, 2018, 2022.

JNA saznala model i kalibar granate kojom su joj nanesene povrede, te mjesto ispaljenja;¹¹⁴¹ (iii) da je u dnevniku policijske stanice Stari Grad zabilježeno da je 27. i 28. maja 1992. artiljerija VRS-a granatirala naselja u blizini Širokače;¹¹⁴² (iv) da je Mladić bio komandant Glavnog štaba VRS-a,¹¹⁴³ u čijem sastavu su bili SRK i drugi korpusi;¹¹⁴⁴ (v) da je 29. maja 1992. svjedok Wilson čuo audio-snimak Mladića kako naređuje napad na Sarajevo, bira civilne ciljeve, usmjeravajući pritom vatru izvan područja naseljenih Srbima, i kako određuje koji će se kalibar koristiti, i to samo po njegovom direktnom naređenju;¹¹⁴⁵ i (vi) da je 30. maja 1992. Mladić priznao svjedoku Wilsonu da je odgovoran za napad na Sarajevo.¹¹⁴⁶

325. Pretresno vijeće je takođe podsjetilo na dokaze koje je iznio svjedok RM-511,¹¹⁴⁷ koji je, kako je navelo, "u svom svjedočenju rekao da je Mladić naredio da se granatiraju Velešići i Pofalići, dva sarajevska naselja, i da se civili u tim naseljima maltretiraju cijele noći tako da ne mogu da spavaju".¹¹⁴⁸ S tim u vezi, Mladić tvrdi da "svjedok RM-511 nije izjavio da je žalilac bombardovanje Sarajeva naložio zato da bi se civili maltretirali cijele noći".¹¹⁴⁹ Pregled transkripta iskaza svjedoka RM-511 pokazuje da je njemu puštena audio-traka sa snimkom Mladića kako svojim podređenima naređuje: "Velešiće tuci i Pofaliće tuci, tamo nema srpskoga življa mnogo [...] [a]li idi na artiljerijsko osmatranje da ne mogu da spavaju, da im razvučemo pamet njihovu".¹¹⁵⁰ Svjedok je objasnio da izraz "da im razvučemo pamet" znači "[d]a ih uznemirava celu noć, da ne bi mogli da odmaraju",¹¹⁵¹ i potvrdio je da je Mladić, [REDIGOVANO].¹¹⁵² Po mišljenju Žalbenog vijeća, Pretresno vijeće je na osnovu takvih dokaza razumno moglo zaključiti da je granatiranje Velešića i Pofalića bilo hotimično sračunato na maltretiranje civila. Mladić stoga nije pokazao grešku u ocjeni svjedočenja svjedoka RM-511 koju je dalo Pretresno vijeće.

326. Pošto je pregledalo dokaze na kojima počivaju zaključci Pretresnog vijeća u vezi s incidentom 1 iz Priloga G Optužnici, Žalbeno vijeće smatra da Mladić nije pokazao grešku u pristupu Pretresnog vijeća ili u njegovim zaključcima. Žalbeno vijeće stoga konstatuje, uz suprotno

¹¹⁴¹ Prvostepena presuda, par. 2019, 2022.

¹¹⁴² Prvostepena presuda, par. 2019, fn. 8590, gdje se upućuje na dokazni predmet P549, str. 72.

¹¹⁴³ Prvostepena presuda, par. 2022. V. takođe Prvostepena presuda, par. 275.

¹¹⁴⁴ Prvostepena presuda, par. 105.

¹¹⁴⁵ Prvostepena presuda, par. 2020, 2022, fn. 8602-8604.

¹¹⁴⁶ Prvostepena presuda, par. 2021.

¹¹⁴⁷ Prvostepena presuda, par. 2021.

¹¹⁴⁸ Prvostepena presuda, par. 4700, gdje se upućuje na T. 13. novembar 2012. str. 5049-5054 (zatvorena sjednica).

¹¹⁴⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 477.

¹¹⁵⁰ T. 13. novembar 2012. str. 5050 (zatvorena sjednica).

¹¹⁵¹ T. 13. novembar 2012. str. 5050 (zatvorena sjednica). Međutim, svjedok RM-511 nije precizirao da li je svrha naređenja da se otvori artiljerijska vatra na Velešiće i Pofaliće bila maltretiranje civilnog stanovništva. V. T. 13. novembar 2012. str. 5050, 5051 (zatvorena sjednica).

¹¹⁵² T. 13. novembar 2012. str. 5051, 5052 (zatvorena sjednica).

mišljenje sudije Nyambe, da Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je incident 1 iz Priloga G Optužnici smatralo dijelom krivičnih djela terorisanja i protivpravnih napada na civile, kao ni kada je utvrdilo postojanje UZP-a u vezi sa Sarajevom i njegove navodne namjere da radi na ostvarivanju zajedničkog cilja tog UZP-a.

(b) Navodne greške zbog oslanjanja na činjenice o kojima je presuđeno

327. Pretresno vijeće je konstatovalo da je, kada je riječ o incidentu 11 iz Priloga F Optužnici, jedan pripadnik SRK-a 8. oktobra 1994., ispalivši više hitaca, ubio jednu osobu, pogodio dva tramvaja i teško ranio 11 ljudi.¹¹⁵³ Pretresno vijeće je dalje konstatovalo da su, kada je riječ o incidentu 8 iz Priloga G Optužnici, pripadnici SRK-a 5. februara 1994. ispalili minobacačku granatu iz Mrkovića i da je tom granatom pogođena pijaca Markale, pri čemu je poginulo 68 ljudi, a 140 ih je ranjeno.¹¹⁵⁴

328. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga što se, u vezi s nekoliko navodnih snajperskih incidenta i incidenata granatiranja na osnovu kojih su mu izrečene osuđujuće presude za krivična djela ubistva, terorisanja i/ili protivpravnih napada na civile u Sarajevu, prilikom donošenja ključnih zaključaka, pogotovo u vezi s odgovornošću SRK-a, oslonilo na činjenice o kojima je presuđeno.¹¹⁵⁵ Konkretno, on tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga: (i) što je propustilo da konstatuje da je činjenica o kojoj je presuđeno 2303 pobijena i što se zatim na nju oslonilo kako bi zaključilo da je hica u incidentu 11 iz Priloga F Optužnici ispalio jedan pripadnik SRK-a;¹¹⁵⁶ i (ii) što se oslonilo na činjenice o kojima je presuđeno kako bi zaključilo da je granata u incidentu 8 iz Priloga G Optužnici ispaljena s teritorije pod kontrolom SRK-a, nakon što je priznalo da dokazi koje je izvelo samo tužilaštvo ne mogu potkrijepiti takav zaključak.¹¹⁵⁷

¹¹⁵³ Prvostepena presuda, par. 1953, 3051 (Prilog F i drugi snajperski incidenti (b)). V. takođe Optužnica, Prilog F.11.

¹¹⁵⁴ Prvostepena presuda, par. 2097, 3051 (Prilog G i drugi incidenti granatiranja (d)). V. takođe Optužnica, incident 8 iz Priloga G Optužnici.

¹¹⁵⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 497-526. V. takođe Mladićeva replika, par. 80-82. Mladić tvrdi da greška koju je Pretresno vijeće napravilo s tim u vezi obesnažuje zaključke do kojih je došlo u vezi s incidentima 5, 11, 12, 13, 15 i 16 iz Priloga F Optužnici i incidentima 4, 7, 8 i 18 iz Priloga G Optužnici, kao i snajperskim incidentima od 24. oktobra 1994., 22. novembra 1994. i 10. decembra 1994. koji se ne navode u prilogima Optužnici. Mladićev žalbeni podnesak, par. 526.

¹¹⁵⁶ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 502-507.

¹¹⁵⁷ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 512-525.

329. Tužilaštvo odgovara da se Pretresno vijeće pravilno oslonilo na činjenice o kojima je presuđeno u vezi s događajima u Sarajevu i da Mladić nije pokazao nikakvu grešku u pristupu Pretresnog vijeća.¹¹⁵⁸

330. Žalbeno vijeće podsjeća da "činjenice o kojima je presuđeno koje su formalno primljene na znanje [...] Pretresno vijeće i dalje treba ocijeniti kako bi utvrdilo koji se zaključci iz njih eventualno mogu izvesti kada se one razmotre zajedno sa svim dokazima predloženim na suđenju".¹¹⁵⁹ Prema tome, konačna ocjena dokazne vrijednosti protivdokaza, koja uključuje konačnu ocjenu njihove pouzdanosti i vjerodostojnosti, kao i toga u kojoj mjeri se oni podudaraju s činjenicama o kojima je presuđeno ili im protivrječe, "biće donesena samo u svjetlu ukupnih dokaza u predmetu, prilikom utvrđivanja težine koju im treba pridati".¹¹⁶⁰ Žalbeno vijeće takođe podsjeća da, kako bi ono ocijenilo argumente koji su izneseni u žalbenom postupku, strana koja ulaže žalbu mora precizno uputiti na relevantne stranice transkripta ili paragrafe odluke ili presude koje osporava.¹¹⁶¹ Međutim, Žalbeno vijeće napominje da je Mladić svoje argumente razradio i potkrijepio ih preciznim upućivanjem na relevantne činjenice o kojima je presuđeno i/ili paragrafe Prvostepene presude samo kada je riječ o incidentu 11 iz Priloga F i incidentu 8 iz Priloga G Optužnici.¹¹⁶² Žalbeno vijeće će stoga razmotriti samo Mladićeve argumente koji se odnose na incident 11 iz Priloga F i incident 8 iz Priloga G Optužnici i bez razmatranja odbacuje njegovu argumentaciju iznesenu u okviru ove žalbene podosnove koja se odnosi na incidente 5, 12, 13, 15 i 16 iz Priloga F i incidente 4, 7 i 18 iz Priloga G Optužnici, kao i na snajperske incidente od 24. oktobra 1994., 22. novembra 1994. i 10. decembra 1994. koji se ne navode u prilogima Optužnici.

331. Žalbeno vijeće napominje da je Pretresno vijeće, prilikom donošenja svojih zaključaka u vezi s incidentom 11 iz Priloga F Optužnici, uzelo u obzir više činjenica o kojima je presuđeno, uključujući činjenicu o kojoj je presuđeno 2303, prema kojoj je hica o kojima je riječ ispalio jedan pripadnik SRK-a.¹¹⁶³ U vezi s mjestom otvaranja vatre, Mladić tvrdi da je on izveo protivdokaze koji su nudili razumnu alternativu i koje je stoga trebalo smatrati dovoljnim za pobijanje činjenica o

¹¹⁵⁸ V. Odgovor tužilaštva, par. 198-205. Tužilaštvo takođe tvrdi da su Mladićeve navodi u vezi s drugim incidentima nepotkrijepljeni, budući da on razrađuje samo svoje tvrdnje u vezi s incidentom 11 iz Priloga F i incidentom 8 iz Priloga G Optužnici. Odgovor tužilaštva, par. 199.

¹¹⁵⁹ Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 29. maja 2009., par. 21.

¹¹⁶⁰ Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 29. maja 2009., par. 15. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 452.

¹¹⁶¹ V. gore, par. 21.

¹¹⁶² V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 503, 513, 521.

¹¹⁶³ V. Prvostepena presuda, par. 1944, 1945, 1949-1952, gdje se upućuje na činjenice o kojima je presuđeno 2297, 2299, 2300, 2302-2304.

kojima je presuđeno i ponovno otvaranje rasprave o dokazima.¹¹⁶⁴ Međutim, pregled Prvostepene presude pokazuje da je Pretresno vijeće primjereno napomenulo da "[u] vezi s mjestom otvaranja vatre [...] postoji razlika između činjenica o kojima je presuđeno i nekih dokaza".¹¹⁶⁵ Pretresno vijeće je takođe detaljno ispitalo da li su takvi dokazi dovoljno pouzdani za pobijanje pretpostavke o tačnosti činjenica o kojima je presuđeno prije nego što je utvrdilo da se može bezbjedno osloniti na te činjenice u svojim zaključcima.¹¹⁶⁶ U ovom slučaju, Mladić nije pokazao da je neprimjereno što se Pretresno vijeće oslonilo na činjenice o kojima je presuđeno, bez obzira na to što je on izveo dokaze koji se, prema njegovoj tvrdnji, s njima nisu podudarali.¹¹⁶⁷ On takođe nije pokazao da je Pretresno vijeće pogrešno primijenilo teret dokazivanja prilikom ocjene dokaza koje je on izveo u svrhu pobijanja činjenica o kojima je presuđeno.

332. Što se tiče zaključaka u vezi s incidentom 8 iz Priloga G Optužnici, Pretresno vijeće je isto tako uzelo u obzir više činjenica o kojima je presuđeno, uključujući činjenice o kojima je presuđeno 2519 i 2525, prema kojima je minobacačka granata o kojoj je riječ ispaljena s teritorije pod kontrolom SRK-a.¹¹⁶⁸ Mladić ukazuje na zaključak Pretresnog vijeća da dokazi o istragama koje nisu dale konačan odgovor u pogledu mjesta otvaranja vatre nisu u protivrječnosti s činjenicama o kojima je presuđeno u kojima je to pitanje utvrđeno¹¹⁶⁹ i tvrdi da je Pretresno vijeće nedopušteno ušlo "u arenu strana u postupku" i "spasilo tezu tužilaštva" tako što se oslonilo na činjenice o kojima je presuđeno, umjesto na dokaze tužilaštva.¹¹⁷⁰ On tvrdi da je činjenicu da dokazi tužilaštva nisu davali konačan odgovor u pogledu mjesta otvaranja vatre trebalo smatrati dovoljnom za pobijanje činjenica o kojima je presuđeno u vezi s tim pitanjem.¹¹⁷¹

333. Žalbeno vijeće podsjeća da se za činjenice koje su formalno primljene na znanje pretpostavlja da su tačne i stoga se one ne moraju ponovo dokazivati na suđenju ali se, kao predmet te pretpostavke, mogu pobijati.¹¹⁷² Prema tome, tužilaštvo nije bilo dužno da izvede dokaze koji idu

¹¹⁶⁴ Mladićev žalbeni podnesak, par. 505. Mladić takođe podsjeća na svoje argumente da se na činjenice koje su formalno primljene na znanje ne bi trebalo oslanjati u svrhu utvrđivanja djela ili ponašanja osoba koje su bile neposredno podređene optuženom. Mladićev žalbeni podnesak, par. 507. Žalbeno vijeće je već odbacilo Mladićeve argumente s tim u vezi. V. gore, odjeljak III.A.2(a)(i).

¹¹⁶⁵ Prvostepena presuda, par. 1949.

¹¹⁶⁶ V. Prvostepena presuda, par. 1950-1953.

¹¹⁶⁷ Up. Drugostepena presuda u predmetu *Nizeyimana*, par. 54 (gdje se podsjeća da samo izvođenje dokaza o alibiju ne podrazumijeva nužno postojanje razumne mogućnosti da su oni istiniti i da pretresno vijeće ima diskreciono pravo da ih ocijeni).

¹¹⁶⁸ V. Prvostepena presuda, par. 2058, 2061-2063, gdje se, između ostalog, upućuje na činjenice o kojima je presuđeno 2482, 2499, 2504, 2513, 2515, 2517, 2519, 2520, 2522-2525, 2528.

¹¹⁶⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 513, 521, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2084.

¹¹⁷⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 520-525.

¹¹⁷¹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 512-525, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2084.

¹¹⁷² V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 452 i reference koje se tamo navode.

u prilog mjestu otvaranja vatre kako je ono navedeno u činjenicama o kojima je presuđeno,¹¹⁷³ čak i ako je, kako tvrdi Mladić, to bila njegova namjera.¹¹⁷⁴ Pored toga, Žalbeno vijeće napominje da je Pretresno vijeće pravilno uzelo u obzir dokaze kojima se osporava da je granatu u incidentu 8 iz Priloga G Optužnici ispalio SRK.¹¹⁷⁵ Pretresno vijeće je takođe detaljno ispitalo da li su takvi dokazi dovoljno pouzdani za pobijanje pretpostavke o tačnosti činjenica o kojima je presuđeno prije nego što je utvrdilo da se može bezbjedno osloniti na te činjenice u svojim zaključcima.¹¹⁷⁶ Mladić nije pokazao da je neprimjereno što se Pretresno vijeće oslonilo na činjenice o kojima je presuđeno bez obzira na to što je spis sadržao relevantne dokaze tužilaštva na koje se Pretresno vijeće nije oslonilo.

334. Shodno tome, Žalbeno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić nije pokazao nikakvu grešku u oslanjanju Pretresnog vijeća na činjenice o kojima je presuđeno prilikom ocjene incidenta 11 iz Priloga F i incidenta 8 iz Priloga G Optužnici.

(c) Navodna greška zbog propusta da se iznese obrazloženje

335. Pretresno vijeće je konstatovalo da su, kada je riječ o incidentu 6 iz Priloga G Optužnici, dana 22. januara 1994. jedan ili više pripadnika SRK-a otvorili vatru iz tri minobacača i pogodili područje u jednom naselju gdje su se igrala djeca, pri čemu je šestoro djece poginulo, a šest civila je teško ranjeno, među njima i petoro djece.¹¹⁷⁷ Pretresno vijeće je dalje konstatovalo da je, kada je riječ o incidentu 7 iz Priloga G Optužnici, dana 4. februara 1994. jedan pripadnik SRK-a ispalio tri minobacačke granate na stambeno naselje Dobrinja, pri čemu je poginulo najmanje osam civila i ranjeno najmanje 18 ljudi koji su čekali u redu za humanitarnu pomoć.¹¹⁷⁸

336. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga što nije iznijelo obrazloženje kada je zaključilo da su počinioci napada u incidentima 6 i 7 iz Priloga G Optužnici imali direktnu namjeru da gađaju civile.¹¹⁷⁹ Konkretno, on tvrdi da je Pretresno vijeće prilikom donošenja svog zaključka da su počinioci hotimično gađali civile podrobno govorilo o više konkretnih incidenata, ali da incidenti 6 i 7 iz Priloga G Optužnici nisu bili uključeni u tu analizu.¹¹⁸⁰ Mladić dalje tvrdi da

¹¹⁷³ V. Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 25.

¹¹⁷⁴ Mladićev žalbeni podnesak, par. 516.

¹¹⁷⁵ V. Prvostepena presuda, par. 2087-2094.

¹¹⁷⁶ V. Prvostepena presuda, par. 2095-2097.

¹¹⁷⁷ Prvostepena presuda, par. 2050, 3051 (Prilog G i drugi incidenti granatiranja (b)). V. takođe Optužnica, incident 6 iz Priloga G Optužnici.

¹¹⁷⁸ Prvostepena presuda, par. 2057, 3051 (Prilog G i drugi incidenti granatiranja (c)). V. takođe Optužnica, incident 7 iz Priloga G Optužnici.

¹¹⁷⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 528-540. V. takođe Mladićeva replika, par. 83, 84.

¹¹⁸⁰ Mladićev žalbeni podnesak, par. 532.

posredni dokazi kao što je činjenica o kojoj je presuđeno 2434, na koje se Pretresno vijeće oslonilo kako bi zaključilo da napad u incidentu 6 iz Priloga G Optužnici nije bio usmjeren protiv nekog legitimnog vojnog cilja, ne mogu, sami za sebe, pokazati direktnu namjeru počinioca da napadne neki civilni cilj.¹¹⁸¹

337. Tužilaštvo podsjeća na svoje argumente da se za zaključak da je Mladić odgovoran kao učesnik UZP-a u vezi sa Sarajevom ne traži da se dokaže namjera počinilaca iz redova SRK-a i odgovara da je, u svakom slučaju, zaključak Pretresnog vijeća o direktnoj namjeri počinilaca iz redova SRK-a za incidente 6 i 7 iz Priloga G Optužnici u vezi s ubistvom, terorisanjem i protivpravnim napadima na civile bio obrazložen i razuman.¹¹⁸²

338. Žalbeno vijeće podsjeća da se zaključak o postojanju namjere uzimanja civilnog stanovništva ili civilnih osoba koje ne učestvuju direktno u neprijateljstvima za cilj djela nasilja ili prijetnji nasiljem može izvesti iz okolnosti djela nasilja ili prijetnji nasiljem, kao što su, između ostalog, njihov karakter, način, vrijeme i trajanje.¹¹⁸³ Stoga je neutemeljena Mladićeva tvrdnja da je Pretresno vijeće pogriješilo kada se oslonilo isključivo na posredne dokaze kao što je činjenica o kojoj je presuđeno 2434, prema kojoj jedna vojna jedinica ABiH nije bila namjeravani cilj napada u incidentu 6 iz Priloga G Optužnici,¹¹⁸⁴ kako bi izvelo zaključak o direktnoj namjeri da se napadnu civili.

339. Žalbeno vijeće dalje podsjeća da pretresno vijeće nije dužno da objasni svaki korak svog rezonovanja i da se prvostepena presuda mora čitati kao cjelina.¹¹⁸⁵ U ovom slučaju, čitanje Prvostepene presude pokazuje da je Pretresno vijeće incidente 6 i 7 iz Priloga G Optužnici očigledno smatralo jednim od onih za koje je van razumne sumnje zaključilo da je postojala namjera da se gađaju civili¹¹⁸⁶ i u vezi s kojima je eksplicitno "razmotrilo nekoliko faktora prilikom utvrđivanja da li su bili ciljani civili ili civilno stanovništvo".¹¹⁸⁷ Takvi faktori su uključivali, između ostalog, to da su žrtve bile civili, da su se nalazile u stambenim područjima u trenutku kad su gađane i da u njihovoj blizini nije bilo vojnih ciljeva.¹¹⁸⁸

¹¹⁸¹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 533, 534, 536-538.

¹¹⁸² V. Odgovor tužilaštva, par. 206-211.

¹¹⁸³ V. gore, par. 313.

¹¹⁸⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 533; Prvostepena presuda, par. 2043, fn. 2434.

¹¹⁸⁵ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 563, 702 i reference koje se tamo navode.

¹¹⁸⁶ V. Prvostepena presuda, par. 3057, 3200, 3211.

¹¹⁸⁷ Prvostepena presuda, par. 3196.

¹¹⁸⁸ V. Prvostepena presuda, par. 3199. V. također Prvostepena presuda, par. 3201, gdje se, između ostalog, upućuje na incidente 6 i 7 iz Priloga G Optužnici.

340. S obzirom na gore navedeno, Žalbeno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće propustilo da iznese obrazloženje kada je zaključilo da su počinioci napada u incidentima 6 i 7 iz Priloga G Optužnici imali direktnu namjeru da gađaju civile.

(d) Navodne greške zbog izvođenja zaključka o odgovornosti Sarajevsko-romanijskog korpusa na osnovu posrednih dokaza

341. Pretresno vijeće je konstatovalo da je, kada je riječ o incidentu 5 iz Priloga F Optužnici, dana 2. novembra 1993. jedan pripadnik SRK-a gađao, pogodio i ranio u nogu jednu bosansku Muslimanku, civila.¹¹⁸⁹ Pretresno vijeće je utvrdilo da je hitac ispalio pripadnik SRK-a na osnovu toga što je on bio ispaljen s teritorije pod kontrolom SRK-a.¹¹⁹⁰ Pretresno vijeće je isto tako utvrdilo da je SRK odgovoran za više drugih incidenata na osnovu toga što je u tim incidentima vatra bila otvorena s teritorije pod kontrolom SRK-a.¹¹⁹¹

342. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga što je zaključak o odgovornosti SRK-a za navodne incidente, kao što je incident 5 iz Priloga F Optužnici, izvelo isključivo na osnovu toga što je vatra bila otvorena s teritorije pod kontrolom SRK-a.¹¹⁹² On tvrdi da Pretresno vijeće nije uzelo u obzir oslobađajuće dokaze kao što je to da je pripadnicima ABiH, ponekad, bio dat zadatak da otvore snajpersku vatru na civile u Sarajevu kako bi izgledalo da je za to odgovoran SRK¹¹⁹³ i iznosi tvrdnju da su greške koje je Pretresno vijeće napravilo s tim u vezi uticale na više drugih incidenata.¹¹⁹⁴

343. Tužilaštvo odgovara da je Pretresno vijeće razumno konstatovalo da je SRK odgovoran u onim slučajevima kada je vatra bila otvorena s teritorije pod njegovom kontrolom, budući da je to bio jedini zaključak koji se mogao izvesti na osnovu dokaza.¹¹⁹⁵ Tužilaštvo takođe tvrdi da

¹¹⁸⁹ Prvostepena presuda, par. 1937, 3190(c). V. takođe Optužnica, incident 5 iz Priloga F Optužnici.

¹¹⁹⁰ Prvostepena presuda, par. 1937.

¹¹⁹¹ V. npr. Prvostepena presuda, par. 1922, 1943, 1980, 1982, 1984, 1986, 1988, 1992, 1994, 1996, 1998, 2151, 2177.

¹¹⁹² V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 542-552, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 1937.

¹¹⁹³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 548.

¹¹⁹⁴ Mladićev žalbeni podnesak, par. 553, gdje se upućuje na incidente 2 i 9 iz Priloga F Optužnici, incident 18 iz Priloga G Optužnici, snajperske incidente od 31. marta 1993., 25. juna 1993., 27. juna 1993., 24. jula 1993., 5. avgusta 1993., 26. septembra 1993., 2. novembra 1993., 9. novembra 1993. i 11. januara 1994. koji se ne navode u prilogima Optužnici, kao i na incidente granatiranja od 6. i 7. septembra 1994. koji se ne navode u prilogima Optužnici. U vezi s Mladićevim upućivanjem na "incident[] 2 iz Priloga F Optužnici", Žalbeno vijeće napominje da je incident 2 iz Priloga F izbrisan iz Optužnice i da ga Pretresno vijeće stoga nije ocjenjivalo (v. Optužnica, Prilog F; Prvostepena presuda, str. 985-989), zbog čega smatra da Mladić upućuje na analizu koju je Pretresno vijeće dalo u vezi s incidentom 1 iz Priloga F. V. Prvostepena presuda, par. 1922.

¹¹⁹⁵ V. Odgovor tužilaštva, par. 212-216.

Pretno vijeće jeste razmotrilo mogućnost da je ABiH otvarala vatru s teritorije pod kontrolom SRK-a.¹¹⁹⁶

344. Žalbno vijeće podsjeća da pretresno vijeće postojanje određene činjenice od koje zavisi krivica optuženog može utvrditi na osnovu posrednih dokaza, pod uslovom da je to jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz predočenih dokaza.¹¹⁹⁷ S obzirom na to, zaključak Pretresnog vijeća da je SRK morao biti odgovoran za vatru koja je otvarana s teritorije pod kontrolom SRK-a nije sam po sebi nerazuman, osim ako relevantni dokazi ne sugerišu drugačije. S tim u vezi, Žalbno vijeće napominje da Mladić svoj argument da je i ABiH mogla biti odgovorna za otvaranje vatre na civile s teritorije pod kontrolom SRK-a nije potkrijepio upućivanjem na bilo kakve dokaze vezane za bilo koji od konkretnih incidenata za koje tvrdi da je na njih uticala navodna greška Pretresnog vijeća.¹¹⁹⁸

345. Pored toga, pregled Prvostepene presude pokazuje da je Pretresno vijeće izričito razmotrilo i analiziralo oslobađajuće dokaze kojima se osporava mjesto otvaranja vatre u vezi s određenim incidentima, uključujući dokaze o mogućoj umiješanosti ABiH.¹¹⁹⁹ Na primjer, u vezi s incidentom 5 iz Priloga F Optužnici, Pretresno vijeće je uzelo u obzir dokaze koje je iznio svjedok Mile Poparić, koji je u svom svjedočenju rekao da je s teritorije pod kontrolom ABiH postojala linija nišanja prema mjestu udara i da hitac nije mogao biti ispaljen s položaja pod srpskom kontrolom.¹²⁰⁰ Pretresno vijeće je zaključilo da takvi dokazi nisu dovoljno pouzdani za pobijanje činjenica o kojima je presuđeno 2263 i 2266, u kojima je utvrđeno da je hitac bio ispaljen s teritorije pod kontrolom SRK-a, i da se ostali eventualno protivrječni dokazi odnose na marginalne aspekte tog incidenta i ne utiču na njegov konačni zaključak.¹²⁰¹ Pretresno vijeće je dalje napomenulo da je jedini dokaz koji govori u prilog argumentu odbrane da su se "jedinice ABiH uvlačile na teritoriju pod kontrolom SRK i odatle otvarale vatru na grad" dokaz iz druge ruke, za koji je ono utvrdilo da je "veoma neprecizan i nema dovoljnu dokaznu vrijednost da bi uticao na zaključak Pretresnog

¹¹⁹⁶ V. Odgovor tužilaštva, par. 214-216. Tužilaštvo takođe tvrdi da Mladić nije osporio zaključak da je vatra otvorena s teritorije pod kontrolom SRK-a. Odgovor tužilaštva, 215. Mladić replicira da to ne oslobađa tužilaštvo tereta da svoju tezu dokaže van razumne sumnje. V. Mladićeva replika, par. 85.

¹¹⁹⁷ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 63 i reference koje se tamo navode.

¹¹⁹⁸ Mladić samo ukazuje na svjedočenje svjedoka Edina Garaplije da su pripadnici jedinice "Ševe" koja je bila u sastavu ABiH iz vatrenog oružja ubili jednog francuskog vojnika na takav način da izgleda kao da su za to odgovorni Srbi, kao i na jedan novinski članak koji je objavljen bitno prije svih incidenata u vezi s kojima on ulaže prigovor. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 548, gdje se upućuje na T. 31. mart 2015. str. 33909, dokazni predmet D1425.

¹¹⁹⁹ V. npr. Prvostepena presuda, par. 1917-1921 (incident 1 iz Priloga F Optužnici), 1932-1936 (incident 5 iz Priloga F Optužnici), 1940-1942 (incident 9 iz Priloga F Optužnici), 2121-2139, 2144-2149 (incident 18 iz Priloga G Optužnici).

¹²⁰⁰ Prvostepena presuda, par. 1932-1934.

¹²⁰¹ V. Prvostepena presuda, par. 1933-1937.

vijeća s ovim u vezi".¹²⁰² Prilikom utvrđivanja odgovornosti SRK-a u vezi s nekoliko drugih incidenata, Pretresno vijeće je "upu[tilo] na svoje dalje razmatranje [...] izloženo u činjeničnom zaključku u vezi s incidentom 5 iz Priloga F Optužnici".¹²⁰³ Mladić nije pokazao grešku u pristupu Pretresnog vijeća. Shodno tome, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, odbacuje Mladićeve argumente koji se odnose na to pitanje.

(e) Zaključak

346. Na osnovu gore navedenog, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, odbija osnovu 4.B Mladićeve žalbe.¹²⁰⁴

D. Navodne greške koje se odnose na UZP u vezi sa Srebrenicom (osnova 5)

347. Pretresno vijeće je konstatovalo da je, u periodu od dana neposredno prije 11. jula 1995. do najmanje oktobra 1995., postojao UZP u vezi sa Srebrenicom čiji je glavni cilj bio uklanjanje bosanskih Muslimana u Srebrenici ubijanjem muškaraca i dječaka i prisilnim odvođenjem žena, male djece i nekih starijih muškaraca.¹²⁰⁵ Pretresno vijeće je zaključilo da je cilj UZP-a u vezi sa Srebrenicom obuhvatao činjenje krivičnih djela progona i nehumanih djela (prisilno premještanje) "u danima neposredno prije 11. jula 1995."¹²⁰⁶ Do ranih jutarnjih sati 12. jula 1995., i "prije nego što je počinjen prvi zločin", krivična djela genocida, istrebljivanja i ubistva postala su dio sredstava za postizanje cilja.¹²⁰⁷ Prema mišljenju Pretresnog vijeća, učesnici UZP-a u vezi sa Srebrenicom bili su Radovan Karadžić, Radislav Krstić, Vujadin Popović, Zdravko Tolimir, Ljubomir Borovčanin, Svetozar Kosorić, Radivoje Miletić, Radoslav Janković, Ljubiša Beara, Milenko Živanović, Vinko Pandurević, Vidoje Blagojević i Mladić.¹²⁰⁸

348. Pretresno vijeće je konstatovalo da je Mladić u znatnoj mjeri doprinio UZP-u u vezi sa Srebrenicom¹²⁰⁹ i da je dijelio namjeru da ostvari zajednički cilj tog udruženog zločinačkog

¹²⁰² Prvostepena presuda, fn. 8220.

¹²⁰³ V. npr. Prvostepena presuda, fn. 8411, 8428, 8438, 8452, 8472, 8483, 8500, 9313.

¹²⁰⁴ S obzirom na zaključke Žalbenog vijeća da Mladić u okviru osnove 4.B svoje žalbe nije pokazao nikakvu grešku, Mladićeve argumente koji se odnose na kumulativni efekt tih navodnih grešaka se odbacuju. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 555-564.

¹²⁰⁵ Prvostepena presuda, par. 4987, 5096.

¹²⁰⁶ Prvostepena presuda, par. 4987, 5096.

¹²⁰⁷ Prvostepena presuda, par. 4987, 5096.

¹²⁰⁸ Prvostepena presuda, par. 4988, 5096, 5098, 5131.

¹²⁰⁹ Prvostepena presuda, par. 5097, 5098.

poduhvata.¹²¹⁰ Pretresno vijeće ga je, kao učesnika UZP-a u vezi sa Srebrenicom, proglasilo krivim za genocid, progon, nehumana djela (prisilno premještanje), ubistvo i istrebljivanje.¹²¹¹

349. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava i u utvrđivanju činjeničnog stanja time što je konstatovalo da je on učestvovao u UZP-u u vezi sa Srebrenicom, u znatnoj mjeri doprinio tom UZP-u i za njega dijelio namjeru, te traži da Žalbeno vijeće poništi osuđujuće presude koje su mu izrečene za genocid, kao i za ubistvo, istrebljivanje, progon i nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločine protiv čovječnosti.¹²¹²

1. Navodne greške u vezi sa zajedničkim planom za prisilno premještanje, genocid, istrebljivanje i ubistvo (osnova 5.A)

350. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo u svojoj ocjeni dokaza koji se odnose na UZP u vezi sa Srebrenicom i u zaključku da je on bio dio zajedničkog zločinačkog plana za: (i) prisilno premještanje ljudi; i (ii) počinjenje genocida, istrebljivanja i ubistva.¹²¹³ Žalbeno vijeće će ove argumente razmotriti redom.

(a) Navodne greške u vezi sa zajedničkim planom za prisilno premještanje

351. Pretresno vijeće je konstatovalo da je napad VRS-a na srebreničku enklavu započeo 6. jula 1995.¹²¹⁴ i da su uslijed toga hiljade bosanskih Muslimana pobjegle u Potočare tražeći zaštitu u bazi UNPROFOR-a.¹²¹⁵ Pretresno vijeće je zaključilo da su raseljavanje civila, bosanskih Muslimana okupljenih u Potočarima, organizovali VRS i MUP i da se samo u slučaju prvog konvoja raseljavanje odvijalo pod nadzorom i pratnjom UNPROFOR-a.¹²¹⁶ Prilikom razmatranja raseljavanja, Pretresno vijeće je podsjetilo: (i) na okolnosti odlaska stanovništva iz Srebrenice u Potočare, uključujući naređenja 10. diverzantskog odreda VRS-a stanovnicima grada Srebrenice da odu iz grada, granate koje je VRS ispalio na bazu čete Bravo UNPROFOR-a u Srebrenici i na minobacačke granate ispaljivane duž puta kojim su se kretali bosanski Muslimani bježeći prema Potočarima; (ii) na situaciju u bazi UNPROFOR-a u Potočarima i njenoj okolini, gdje je

¹²¹⁰ Prvostepena presuda, par. 5128, 5130, 5131.

¹²¹¹ Prvostepena presuda, par. 5098, 5128, 5130, 5191, 5214.

¹²¹² V. Mladićeva najava žalbe, par. 51-66; Mladićev žalbeni podnesak, par. 570-694; Mladićeva replika, par. 86-99; T. 25. avgust 2020., str. 64-74, 78-85; T. 26. avgust 2020., str. 44-57. Prema Mladićevim riječima, Pretresno vijeće je pogriješilo time što ga je osudilo za zločine u Srebrenici na osnovu pravne fikcije. V. T. 25. avgust 2020., str. 74, 78, 82.

¹²¹³ V. Mladićeva najava žalbe, par. 54-56; Mladićev žalbeni podnesak, par. 570, 575-600; Mladićeva replika, par. 86-92; T. 25. avgust 2020., str. 64-71, 73, 74, 79-82; T. 26. avgust 2020., str. 44-51. V. također T. 26. avgust 2020., str. 51-57.

¹²¹⁴ Prvostepena presuda, par. 2443, 2968.

¹²¹⁵ Prvostepena presuda, par. 2446, 2968.

stanovništvo potražilo zaklon, to jest na pucnjavu i granate koje su ispaljene oko baze, teške uslove života, strah i iscrpljenost bosanskih Muslimana koji su tu potražili zaklon; i (iii) na to da je VRS, uz pomoć jedinica MUP-a, vršio koordinaciju ukrcavanja u autobuse i da je na kraju prisilio žene, djecu i starce da se ukrcaju dok su neke od njih udarali pripadnici MUP-a, te da je pratio te autobuse prema teritoriji pod kontrolom bosanskih Muslimana.¹²¹⁷ Na osnovu gore navedenog, Pretresno vijeće je zaključilo da približno 25.000 bosanskih Muslimana, uglavnom žena, djece i staraca, koji su napustili Potočare da bi otišli na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana, nisu imali stvarni izbor nego da odu.¹²¹⁸

352. Što se tiče Mladićeve uloge u premještanjima, Pretresno vijeće je konstatovalo da je Mladić izdao nekoliko naređenja u vezi s raseljavanjem civila, bosanskih Muslimana iz Srebrenice, uključujući i naređenja za prijevoz civila, bosanskih Muslimana, iz Potočara.¹²¹⁹ Konkretno, Pretresno vijeće je konstatovalo da su Mladić i drugi oficiri VRS-a, jedan predstavnik srpskog civilnog rukovodstva u Srebrenici, pripadnici UNPROFOR-a i “predstavnici” stanovnika, bosanskih Muslimana, 12. jula 1995. postigli “dogovor” da će evakuaciju civila, bosanskih Muslimana, organizovati snage VRS-a i policije bosanskih Srba, pod nadzorom i pratnjom UNPROFOR-a.¹²²⁰

353. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je izvelo zaključak da je on bio dio udruženog zločinačkog poduhvata da se bosanski Muslimani iz Srebrenice eliminišu putem prisilnog premještanja, s obzirom na to da sveukupni dokazi dopuštaju drugi razuman zaključak – to jest da je on postupao u koordinaciji s visokim oficirima Nizozemskog bataljona (“Nizozemski bataljon”)/UNPROFOR-a kako bi se civili evakuisali iz humanitarnih razloga.¹²²¹ On tvrdi da je postojao velik broj dokaza o tome da su evakuacije bile potrebne i primjećuje da je Pretresno vijeće uzelo u obzir dokaze da je on civilima dao izbor da odu.¹²²² U tom kontekstu, on tvrdi da Pretresno vijeće nije pridalo težinu, ili pak da nije pridalo dovoljnu težinu dokazima da je on evakuisao civile na osnovu zahtjeva UN-a da se koordinišu humanitarne evakuacije.¹²²³ Mladić traži da Žalbeno

¹²¹⁶ Prvostepena presuda, par. 3159.

¹²¹⁷ Prvostepena presuda, par. 3159.

¹²¹⁸ Prvostepena presuda, par. 3159.

¹²¹⁹ Prvostepena presuda, par. 5052, 5067, 5097.

¹²²⁰ Prvostepena presuda, par. 2972, 2982.

¹²²¹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 575, 580-582; T. 25. avgust 2020., str. 65-71; T. 26. avgust 2020., str. 45, 47-51. Mladić dalje tvrdi da se Pretresno vijeće nije držalo jurisprudencije MKSJ-a, prema kojoj se prisilni karakter raseljavanja utvrđuje nepostojanjem stvarnog izbora žrtve koja se raseljava.. T. 25. avgust 2020., str. 70, 71.

¹²²² Mladićev žalbeni podnesak, par. 578, 579; T. 25. avgust 2020., str. 65, 67-70; T. 26. avgust 2020., str. 47-51.

¹²²³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 577-581; T. 25. avgust 2020., str. 65-70; T. 26. avgust 2020., str. 47-51. Mladić tvrdi da se Pretresno vijeće oslonilo na selektivne dokaze kako bi zaključilo da su njegovi postupci prilikom

vijeće poništi zaključke Pretresnog vijeća o prisilnom premještanju po prvom vidu udruženog zločinačkog poduhvata ili, alternativno, da poništi te zaključke u mjeri u kojoj oni sadrže identifikovane greške.¹²²⁴

354. Tužilaštvo odgovara da se Mladić ne slaže s ocjenom dokaza od strane Pretresnog vijeća, a da pritom ne pokazuje grešku.¹²²⁵ Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće razmotrilo i odbacilo Mladićev argument da dokazi ukazuju na to da su civili bili evakuisani iz humanitarnih razloga.¹²²⁶

355. Mladić replicira da je tužilaštvo izvuklo zaključke Pretresnog vijeća iz konteksta i da nije odgovorilo na greške koje je on identifikovao.¹²²⁷

356. Žalbeno vijeće primjećuje da Mladić u ovoj žalbenoj osnovi nastoji pokazati da evakuacije nisu bile protivpravne. Žalbeno vijeće podsjeća da prisilno premještanje obuhvata raseljavanje osoba s područja na kojem zakonito borave, bez osnova koje su dopuštene međunarodnim pravom.¹²²⁸ Uslov da raseljavanje bude prisilno ne ograničava se na primjenu fizičke sile, već može da se ispuni putem prijetnje silom ili prisilom, koja može biti prouzrokovana strahom od nasilja, prinudom, zatočenjem, psihološkim pritiskom ili zloupotrebom vlasti, ili pak iskorištavanjem okruženja prisile. Raseljavanje je nezakonito onda kada žrtva nema mogućnost stvarnog izbora. Strah od nasilja, primjene sile i druge slične okolnosti mogu da stvore okruženje u kojem žrtva nema drugog izbora nego da ode, ali pitanje da li je premještena osoba imala mogućnost stvarnog izbora valja rješavati u kontekstu konkretnog predmeta koji se razmatra.¹²²⁹ Međunarodno pravo može dopuštati raseljavanje u određenim ograničenim okolnostima,¹²³⁰ pod uslovom da je privremeno¹²³¹ i da je izvedeno na human način.¹²³² Međutim, valja primijetiti da raseljavanje nije dopušteno u humanitarnoj krizi koja ga je uzrokovala, a koja je rezultat upravo protivpravnog

obezbjedivanja autobusa doprinijeli zajedničkom zločinačkom cilju. Mladićev žalbeni podnesak, par. 576; T. 25 avgust 2020., str. 65, 69.

¹²²⁴ Mladićev žalbeni podnesak, par. 583.

¹²²⁵ Odgovor tužilaštva, par. 218, 221; T. 26. avgust 2020., str. 3, 7-14.

¹²²⁶ Odgovor tužilaštva, par. 222, 223; T. 26. avgust 2020., str. 7-14.

¹²²⁷ Mladićeva replika, par. 87, 88.

¹²²⁸ V. Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 150, fn. 538, 541 i reference koje se tamo navode; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 308.

¹²²⁹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 918 i reference koje se tamo navode (interni citati izostavljeni).

¹²³⁰ V. Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 308; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 284.

¹²³¹ V. Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 597, gdje se upućuje na član 49(2) Ženevske konvencije IV.

¹²³² V. Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 599, gdje se upućuje na član 49(3) Ženevske konvencije IV, član 17(1) Dopunskog protokola II.

djelovanja optuženog.¹²³³ Pored toga, učestvovanje neke nevladine organizacije u provođenju raseljavanja ne čini samo po sebi inače protivpravno raseljavanje legitimnim.¹²³⁴

357. Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće razmotrilo da li je raseljavanje civila, bosanskih Muslimana okupljenih u Potočarima 12. i 13. jula 1995., provedeno kao evakuacija dopuštena međunarodnim pravom i konstatovalo da to nije bio slučaj.¹²³⁵ Mladić tvrdi da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu dokazima da su premještanja bila potrebna iz humanitarnih razloga i da je on “radio u koordinaciji” s UNPROFOR-om kako bi evakuisao civile.¹²³⁶ Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće, kada je razmatralo napade na Srebrenicu, raseljavanje civila, bosanskih Muslimana, i Mladićevu ulogu u UZP-u u vezi sa Srebrenicom, uzelo u obzir dokaze na koje Mladić ukazuje u žalbi.¹²³⁷ Žalbeno vijeće takođe primjećuje da je Pretresno vijeće ispravno podsjetilo da to što se “raseljavanje ljudi vrši na osnovu sporazuma između političkih ili vojnih rukovodilaca ili pod pokroviteljstvom neke organizacije ne čini nužno to raseljavanje dobrovoljnim”.¹²³⁸ Iako Mladić nastoji naglasiti saradnju s međunarodnim organizacijama u vezi s premještanjem civila iz Srebrenice, on zanemaruje konstataciju Pretresnog vijeća da su vojnici Nizozemskog bataljona pratili samo prve konvoje 12. jula 1995., ali da ih je zatim u tome spriječio VRS i da su vojnici VRS-a ukrali terenska vozila Nizozemskog bataljona, kao i oružje i opremu, uslijed čega je svaka daljnja pratnja od strane Nizozemskog bataljona postala nemoguća.¹²³⁹ Mladić ne osporava te zaključke.

358. Pored toga, Mladić ne uspijeva da dovede u pitanje suštinske konstatacije na koje se oslonilo Pretresno vijeće da bi utvrdilo da raseljavanja iz Srebrenice nisu bila zakonita. Značajno je da je Pretresno vijeće podsjetilo na to da je upravo ponašanje VRS-a dovelo do humanitarne krize koja je prethodila raseljavanjima, kao i na nasilan način na koji je VRS izvršio raseljavanja¹²⁴⁰ Pretresno vijeće je zaključilo da u takvim okolnostima civili koji su otišli iz Srebrenice u julu 1995. “nisu imali stvarni izbor nego da odu”.¹²⁴¹ Nadalje, prilikom kumulativnog ocjenjivanja raseljavanja, što

¹²³³ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 287.

¹²³⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 180; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 286.

¹²³⁵ Prvostepena presuda, par. 3159, 3164. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3120.

¹²³⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 578; T. 25. avgust 2020., str. 65-70; T. 26. avgust 2020. str. 47-51.

¹²³⁷ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 577-579. V. npr. Prvostepena presuda, par. 2388, 2389, 2391, 2393-2396, 2398, 2416, 2419, 2421, 2422, 2424, 2427, 2433, 2437, 2438, 2457, 2461, 2463-2467, 2470, 2473, 2479, 2480, 2492, 2493, 2497, 2500, 2509, 2515, 2516, 2518, 2522-2524, 2526, 2529, 2531, 2535, 2537, 2538, 2546-2548, 2552, 2553, 2572, 2587, 2617, 2618, 4926, 4949, 4992, 4995, 4998, 5003, 5071, 5074, 5087, 5117.

¹²³⁸ Prvostepena presuda, par. 3159.

¹²³⁹ Prvostepena presuda, par. 2984.

¹²⁴⁰ Prvostepena presuda, par. 3159. V. takođe Prvostepena presuda, par. 2443-2454, 2556, 2257, 2973-2981, 3164, 5052.

¹²⁴¹ Prvostepena presuda, par. 3159. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4981. Mladić pogrešno tvrdi da je Pretresno vijeće konstatovalo da je on civilima dao mogućnost da odu ili da ostanu i da dokazi o njegovim izjavama idu u prilog

je obuhvatalo i raseljavanja u vezi sa Srebrenicom u julu 1995., Pretresno vijeće je konstatovalo da premještanja nisu “vršen[a] radi bezbjednosti tih ljudi, već u cilju njihovog premještanja iz određenih opština” i da nisu preduzeti koraci da se obezbijedi povratak osoba koje su raseljene.¹²⁴² Na toj osnovi, Pretresno vijeće je zaključilo da “nije bilo okolnosti koje bi, shodno međunarodnom pravu, opravdale raseljavanje”.¹²⁴³

359. S obzirom na gore navedeno, Žalbena vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće pogriješilo u odnosu na UZP u vezi sa Srebrenicom kada je zaključilo da je uklanjanje žena, male djece i nekih starijih muškaraca iz Srebrenice bilo prisilno.

(b) Navodne greške u vezi sa zajedničkim planom da se izvrše genocid, istrebljivanje i ubistvo

360. Pretresno vijeće je konstatovalo da je do ranih jutarnjih sati 12. jula 1995. razrađen cilj UZP-a u vezi sa Srebrenicom tako da uključi počinjenje krivičnih djela genocida, istrebljivanja i ubistva.¹²⁴⁴ Prilikom donošenja ovog zaključka, Pretresno vijeće je konkretno uzelo u obzir svoje konstatacije da su Momir Nikolić, Kosorić i Popović razgovarali o “ubijanjima u jutarnjim satima 12. jula 1995.”, kao i konstatacije da je Tolimir prvo naredio da se logor Batković pripremi za dolazak velikog broja zatočenika, a kasnije saopštio da se odustalo od tog plana.¹²⁴⁵

361. Što se tiče Mladićeve umiješanosti u UZP u vezi sa Srebrenicom, Pretresno vijeće je konstatovalo, između ostalog, da je Mladić u periodu od najranije 11. jula do 11. oktobra 1995. izdao nekoliko naredjenja snagama VRS-a, uključujući i Drinski korpus, u vezi s operacijom u Srebrenici i oko nje, da je dostavljao pogrešne informacije o zločinima i da je propustio da preduzme odgovarajuće mjere da pokrene istrage o zločinima i/ili kazni počinioce.¹²⁴⁶ Pretresno vijeće je zaključilo da je Mladić u znatnoj mjeri doprinio da se postigne cilj UZP-a u vezi sa Srebrenicom.¹²⁴⁷

362. Pretresno vijeće je dalje utvrdilo da je Mladić dijelio namjeru da ostvari zajednički cilj UZP-a u vezi sa Srebrenicom, uključujući i genocidnu namjeru, na osnovu njegovih izjava i ponašanja

zaključku da je on postupao s ciljem evakuisanja civila iz humanitarnih razloga. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 579, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2472. Pretresno vijeće nije prihvatilo da je Mladić civilima dao takav izbor i konstatovalo je da su Mladićeve izjave bile “smišljeno obmanj[ujuće]”. V. Prvostepena presuda, par. 4965, 5082, 5083. Mladić nije pokazao nikakvu grešku u ovoj ocjeni.

¹²⁴² Prvostepena presuda, par. 3164.

¹²⁴³ Prvostepena presuda, par. 3164.

¹²⁴⁴ Prvostepena presuda, par. 4987, 5096.

¹²⁴⁵ Prvostepena presuda, par. 4987.

¹²⁴⁶ Prvostepena presuda, par. 5052, 5066, 5067, 5097.

sve vrijeme tokom zauzimanja srebreničke enklave, uključujući: (i) njegovo rukovođenje i komandovanje jedinicama VRS-a i MUP-a koje su djelovale u Srebrenici i oko nje u julu 1995.; (ii) njegovo učešće na sastancima u Hotelu "Fontana" 11. i 12. jula 1995., uključujući i izjave da bosanski Muslimani mogu "ostati ili nestati", "opstati ili nestati" i da će samo ljudi koji mogu obezbijediti predaju oružja spasiti bosanske Muslimane od "uništenja"; (iii) njegovo prisustvo na sastanku u komandnom centru Bratunac 13. jula 1995. s oficirima VRS-a i MUP-a, na kojem se razgovaralo o zadatku ubijanja približno 8.000 Muslimana muškog pola nedaleko od Konjević Polja; (iv) njegovo prisustvo tokom okupljanja i odvajanja bosanskih Muslimana u Potočarima 12. i 13. jula 1995.; (v) njegovo poricanje zločina počinjenih u Srebrenici; i (vi) mjere koje je preduzeo kako bi pružio obmanjujuće informacije i onemogućio sredstvima javnog informisanja pristup informacijama o onome što se dešavalo u Srebrenici.¹²⁴⁸

363. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pridalo nedovoljnu težinu nedostatku direktnih, indirektnih ili potkrepljujućih dokaza da je s 11. na 12. juli 1995. održan sastanak na kojem se razgovaralo o zločinačkom cilju da se počine genocid, istrebljivanje i ubistvo ili je o tome postignut dogovor.¹²⁴⁹ On tvrdi sljedeće: (i) Pretresno vijeće se pogrešno oslonilo na dokaze iz druge ruke, koje je iznio svjedok Momir Nikolić, da bi indirektno zaključilo da je taj sastanak održan;¹²⁵⁰ (ii) Pretresno vijeće nije uzelo u obzir to da dokazi pokazuju da Mladić nije imao priliku da prisustvuje takvom sastanku;¹²⁵¹ i (iii) Pretresno vijeće nije dovoljno uzelo u obzir dokaze tužilaštva i odbrane da se na jedinom sastanku Mladića i njegovih potčinjenih za koji se znalo u to vrijeme nije razgovaralo o ubijanjima ili o bilo kakvom zločinačkom cilju.¹²⁵²

364. Mladić dalje tvrdi da je Pretresno vijeće izvelo zaključak o njegovom učestvovanju u udruženom zločinačkom poduhvatu na osnovu njegovih izjava na sastancima u Hotelu "Fontana" i

¹²⁴⁷ Prvostepena presuda, par. 5098.

¹²⁴⁸ Prvostepena presuda, par. 5128, 5130.

¹²⁴⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 584, 587, 593; T. 25. avgust 2020., str. 78-82.

¹²⁵⁰ Mladićev žalbeni podnesak, par. 585, 587, 589; T. 25. avgust 2020., str. 79-82. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada se oslonilo na svjedočenje svjedoka Momira Nikolića: (i) zato što u njegovom svjedočenju o sastanku koji je održan s 11. na 12. jula 1995. nije uspostavljena veza s Mladićem; i (ii) zato što nije uzelo u obzir svjedočenje svjedoka Brucea Bursika, istražitelja tužilaštva, i svoju sopstvenu tvrdnju da svjedoku Momiru Nikoliću nedostaje vjerodostojnosti. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 585, 587-589, 593, 594; T. 25. avgust 2020., str. 79-82. On dalje tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada se oslonilo na dokazni predmet D1228, vansudsku izjavu svjedoka Momira Nikolića bez zakletve, u obliku u kojem ju je sazeo svjedok Bursik, i prihvatilo njen sadržaj kao tačan kako bi utvrdilo da je taj sastanak održan, pri čemu: (i) Vijeće nije prihvatilo izjavu na osnovu pravila 92*bis* ili *quater* Pravilnika MKSJ-a; (ii) izjava nije zabilježena u skladu s odredbama pravila 43 Pravilnika MKSJ-a; i (iii) tužilaštvo se u završnoj riječi nije oslonilo na nju kako bi potkrijepilo stav da je sastanak u kojem je učestvovao Mladić održan s 11. na 12. jula 1995. i da se taj sastanak odnosio na zajednički zločinački plan za genocid ili istrebljivanje. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 590-592; T. 25. avgust 2020. str., 79, 80.

¹²⁵¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 593.

¹²⁵² V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 584, 585, 587, 592-594, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4932, 4934, 4936, 4937; T. 25. avgust 2020., str. 79, 80.

na osnovu rukovođenja i komandovanja jedinicama VRS-a i MUP-a, ali da je pogriješilo: (i) time što je pridalo nedovoljnu težinu vojnom kontekstu u kojem su date izjave na sastancima u Hotelu "Fontana";¹²⁵³ i (ii) time što je pridalo neprimjerenu težinu njegovoj ulozi i položaju u vojsci, a da pritom nije u dovoljnoj mjeri uzelo u obzir nedostatak dokaza koji "pokazuju direktna naređenja".¹²⁵⁴

365. Mladić tvrdi da je, u svjetlu gore navedenog, na raspolaganju bio još jedan razuman zaključak i da, shodno tome, *actus reus* za UZP u vezi sa Srebrenicom u prilog njegovim osuđujućim presudama za genocid, istrebljivanje i ubistvo nije utvrđen van razumne sumnje.¹²⁵⁵ On traži da Žalbena vijeće poništi te presude ili, alternativno, da poništi zaključke u mjeri u kojoj oni sadrže identifikovane greške.¹²⁵⁶

366. Tužilaštvo odgovara da njegova teza na suđenju nije bila da je u noći s 11. na 12. juli 1995. održan neki konkretan sastanak, što Pretresno vijeće nikada nije ni konstatovalo,¹²⁵⁷ već da se o planu "sigurno razgovaralo i o njemu mora da je bila donesena odluka u nekom trenutku u periodu od večernjih sati 11. jula [...] do 10:00 sati 12. jula".¹²⁵⁸ Shodno tome, tužilaštvo tvrdi da Mladićev prigovor na takvu nepostojeću konstataciju treba odbaciti bez razmatranja.¹²⁵⁹ Ono dalje tvrdi da je Pretresno vijeće konkretno razmotrilo argument da nema dokaza o sastanku na kojem se razgovaralo o zločinima i da Mladić nije pokazao da Pretresno vijeće tom argumentu nije pridalo dovoljnu težinu.¹²⁶⁰ Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće imalo pravo da se osloni na dokaze onako kako je to učinilo i da Mladić ne identifikuje grešku.¹²⁶¹ Tužilaštvo dalje tvrdi da su

¹²⁵³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 595; T. 25. avgust 2020., str. 72, 74; T. 26. avgust 2020., str. 45, 46.

¹²⁵⁴ Mladićev žalbeni podnesak, par. 596; T. 25. avgust 2020., str. 74, 78, 79. V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 51-57. O Mladićevim argumentima koji se odnose na navodne greške Pretresnog vijeća u vezi s njegovim alibijem govori se drugdje u Presudi. V. dolje, odjeljak III.D.2(a). V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 71, 80, 81, 84; T. 26. avgust 2020., str. 44, 56 (gdje Mladić nastoji da se distancira od zločina u Srebrenici tvrdeći da su ubijanja počinili odmetnuti pripadnici VRS-a, van uobičajenog komandnog lanca).

¹²⁵⁵ Mladićev žalbeni podnesak, par. 584, 597-599. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 72, 73, 80-82, 84; T. 26. avgust 2020., str. 44, 56, 57.

¹²⁵⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 600.

¹²⁵⁷ Odgovor tužilaštva, par. 226, 227; T. 26. avgust 2020., str. 15, 16.

¹²⁵⁸ Odgovor tužilaštva, par. 227, gdje se citira Završni podnesak tužilaštva, par. 1175; T. 26. avgust 2020., str. 16, 17.

¹²⁵⁹ Odgovor tužilaštva, par. 226.

¹²⁶⁰ Odgovor tužilaštva, par. 229.

¹²⁶¹ V. Odgovor tužilaštva, par. 227-234. T. 26. avgust 2020., str. 15-20. Tužilaštvo tvrdi da Mladić ne identifikuje grešku u oslanjanju na svjedočenje svjedoka Momira Nikolića zato što je Pretresno vijeće svjedočenje svjedoka Momira Nikolića ocijenilo u svjetlu svjedočenja svjedoka Bursika, uključujući i Bursikovu izjavu da svjedok Momir Nikolić "nije rekao sve u cijelosti". V. Odgovor tužilaštva, par. 233, gdje se upućuje na Prvostepena presuda, par. 5304; T. 26. avgust 2020., str. 19, 20. Tužilaštvo dalje tvrdi da Pretresno vijeće nije napravilo grešku u vezi s dokaznim predmetom D1228, i to iz sljedećih razloga: (i) Mladić je ponudio dokazni predmet D1228 na osnovu pravila 89(C) Pravilnika MKSJ-a i bez ograničenja i uslova iz pravila 92bis ili *quater* Pravilnika MKSJ-a, i (ii) Mladić se na suđenju i u žalbenom postupku na taj dokazni predmet oslonio zbog tačnosti njegovog sadržaja, te, prema tome, ne može kritikovati Pretresno vijeće zato što je uradilo to isto. V. Odgovor tužilaštva, par. 231, 232; T. 26. avgust 2020., str. 20.

Mladićeve tvrdnje da je Pretresno vijeće pridalo nepotrebnu težinu njegovom položaju i ulozi u vojsci i da nije pridalo dovoljnu težinu nepostojanju direktnih naređenja nepotkrijepljene.¹²⁶²

367. Mladić replicira da se tužilaštvo ne bavi pravnom ili činjeničnom osnovom njegovih tvrdnji, odnosno da ih ne dovodi u pitanje.¹²⁶³ On tvrdi da tvrdnje tužilaštva iskrivljeno prikazuju njegove argumente i da se tužilaštvo pogrešno oslanja na neadekvatne dokaze.¹²⁶⁴

368. Žalbeno vijeće primjećuje da, suprotno Mladićevim tvrdnjama, Pretresno vijeće nije donijelo zaključak da je s 11. na 12. juli 1995. održan sastanak kojem su prisustvovali Mladić i njegovi potčinjeni i na kojem se razgovaralo o zajedničkom zločinačkom planu da se počine genocid, istrebljivanje i ubistvo ili na kojem je formulisan takav plan. S tim u vezi, Mladić tek upućuje na dokaze koje je Pretresno vijeće rezimiralo ili na argumente koje je iznijelo tužilaštvo, a ne na neku konstataciju Pretresnog vijeća.¹²⁶⁵ Shodno tome, Mladićevi argumenti da se Pretresno vijeće pogrešno oslonilo na dokaze iz druge ruke, koje je iznio svjedok Momir Nikolić, kako bi donijelo takav zaključak, kao i njegove tvrdnje da se na osnovu dokaza u spisu ne može zaključiti da je Mladić prisustvovao tom sastanku, nisu utemeljeni i odbacuju se. U svjetlu ovog zaključka, Žalbeno vijeće dalje odbacuje kao bespredmetne i Mladićeve argumente da je Pretresno vijeće pogriješilo kada se oslonilo na svjedočenje Momira Nikolića: (i) zato što u njegovom svjedočenju o sastanku održanom s 11. na 12. jula 1995. nije uspostavljena veza s Mladićem; (ii) zato što nije uzelo u obzir svjedočenje svjedoka Bursika i svoju sopstvenu tvrdnju da svjedoku Momiru Nikoliću nedostaje vjerodostojnosti; i (iii) zato što se oslonilo na dokazni predmet D1228 i prihvatilo njegov sadržaj kao tačan kako bi utvrdilo da je taj sastanak održan, što je u suprotnosti s pravilima 43, 92*bis* ili 92*quater* Pravilnika MKSJ-a, i zato što se tužilaštvo u svojoj završnoj riječi u tu svrhu nije oslonilo na taj dokazni predmet.¹²⁶⁶

369. Nadalje, Mladić ne pokazuje da Pretresno vijeće nije u dovoljnoj mjeri uzelo u obzir dokaze o njegovom učešću u sastanku na kojem se nije razgovaralo o ubijanjima ni o bilo kojoj zločinačkoj radnji. Mladićevi argumenti se zasnivaju na sažecima Pretresnog vijeća o dokazima u vezi sa sastankom u komandi Bratunačke brigade 11. ili 12. jula 1995.,¹²⁶⁷ koje je Pretresno vijeće jasno

Tužilaštvo dalje tvrdi da Mladić ne upućuje ni na jedan činjenični zaključak koji se zasniva na dokaznom predmetu D1228. V. Odgovor tužilaštva, par. 234; T. 26. avgust 2020., str. 20.

¹²⁶² Odgovor tužilaštva, par. 235. V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 14-23.

¹²⁶³ Mladićeva replika, par. 86, 92; T. 26. avgust 2020., str. 44. V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 46, 47.

¹²⁶⁴ V. Mladićeva replika, par. 89-91.

¹²⁶⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 586-589; T. 26. avgust 2020., str. 46, 47, gdje se, između ostalog, upućuje na Odgovor tužilaštva, par. 226, 229, Završni podnesak tužilaštva, par. 1063, 1105.

¹²⁶⁶ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 585, 587-594; T. 25. avgust 2020., str. 79-82.

¹²⁶⁷ V. npr. Mladićev žalbeni podnesak, par. 594, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4932, 4934, 4936, 4937.

razmotrilo i u vezi s kojima je donijelo zaključke.¹²⁶⁸ Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće zanemarilo te dokaze ili da su dokazi u neskladu sa zaključkom Vijeća da su krivična djela genocida, istrebljivanja i ubistva postala dio sredstava za eliminisanje bosanskih Muslimana u Srebrenici do ranih jutarnjih sati 12. jula 1995., prije nego što je počinjen prvi zločin.¹²⁶⁹ Valja primijetiti da je prilikom donošenja ovog zaključka Pretresno vijeće konkretno uzelo u obzir svoje konstatacije da je: (i) namjera VRS-a bila da isprazni enklavu; (ii) da su krivična djela progona i nehumanih djela (prisilno premještanje) počinjena nakon napada, uz napomenu da su krivična djela genocida, istrebljivanja i ubistva postala dio sredstava za postizanje cilja do ranih jutarnjih sati 12. jula 1995.; (iii) da su Momir Nikolić, Kosorić i Popović razgovarali o ubijanjima u jutarnjim satima 12. jula 1995.; i (iv) da je Tolimir prvo naredio da se logor Batković pripremi za dolazak velikog broja zatočenika, a kasnije saopštio da se odustalo od tog plana.¹²⁷⁰

370. U vezi s Mladićevim argumentom da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu vojnom kontekstu u kojem su izrečene njegove izjave na drugom sastanku u Hotelu "Fontana", Žalbeno vijeće konstatuje da dokazi na koje se on poziva ne idu u prilog tom argumentu.¹²⁷¹ Pretresno vijeće je konstatovalo da je Mladić namjeravao da počinji genocid, i to djelimično na osnovu njegovih izjava na drugom sastanku u Hotelu "Fontana", na kojem je rekao da bi bosanski Muslimani mogli "ostati ili nestati" i "opstati ili nestati".¹²⁷² Mladić u prilog svom argumentu upućuje na svjedočenje svjedoka Richarda Butlera i Kovača.¹²⁷³ Međutim, svjedok Butler je izričito odbio da tumači Mladićeve izjave koje se gore citiraju,¹²⁷⁴ a svjedočenje svjedoka Kovača, na koje se poziva Mladić, odnosi se samo na pitanje predaje 28. divizije ABiH, a ne na izjave o kojima je riječ.¹²⁷⁵ Žalbeno vijeće konstatuje da ti dokazi ne potkrepljuju Mladićev argument da Pretresno vijeće nije u dovoljnoj mjeri uzelo u obzir vojni kontekst u kojem su njegove izjave izgovorene, tako da on nije identifikovao grešku s tim u vezi.

¹²⁶⁸ Prvostepena presuda, par. 4953, 4956, 4980. Pretresno vijeće je uzelo u obzir Mladićev argument da nema dokaza o sastanku na kojem se razgovaralo o zločinima. V. Prvostepena presuda, par. 4972.

¹²⁶⁹ Prvostepena presuda, par. 4987.

¹²⁷⁰ Prvostepena presuda, par. 4987.

¹²⁷¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 595, gdje se upućuje na T. 16. septembar 2013., str. 16831, T. 16 novembar 2015., str. 41395. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 72, 74; T. 26. avgust 2020., str. 45, 46.

¹²⁷² Prvostepena presuda, par. 5128, 5130.

¹²⁷³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 595, fn. 705; T. 25. avgust 2020., str. 72; T. 26. avgust 2020., str. 45, 46, gdje se, između ostalog, upućuje na T. 12 septembar 2013., str. 16653.

¹²⁷⁴ T. 16. septembar 2013., str. 16832, 16833. Konkretno, svjedok Butler je u svom svjedočenju samo izjavio da je s vojnog stanovišta bilo "tehnički primjereno" da Mladić traži predaju 28. divizije ABiH nakon zauzimanja srebreničke enklave i da organizuje pregovore o predaji. T. 16. septembar 2013., str. 16829-16831. V. takođe T. 12 septembar 2013., str. 16653.

¹²⁷⁵ T. 16 novembar 2015 str. 41395, 41396.

371. Što se tiče Mladićeve tvrdnje da je Pretresno vijeće pridalo nepotrebnu težinu njegovom položaju i ulozi u vojsci, a da nije u dovoljnoj mjeri uzelo u obzir nedostatak dokaza koji pokazuju njegova direktna naređenja, Žalbena vijeće primjećuje da Mladić upućuje na paragrafe Prvostepene presude u kojima se njegovi doprinosi i njegova *mens rea* u vezi s UZP-om u vezi sa Srebrenicom ocjenjuju u izolaciji.¹²⁷⁶ Njegovi nerazrađeni argumenti ne pokazuju nikakvu grešku u zaključcima donijetim u tim paragrafima i, konkretno, ignorišu nekoliko konstatacija Pretresnog vijeća da on jeste izdavao naređenja u vezi s operacijama u Srebrenici.¹²⁷⁷ Shodno tome, Žalbena vijeće odbacuje te tvrdnje.

372. Na osnovu gore navedenog, Žalbena vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće pogriješilo u vezi s njegovim učešćem u UZP-u u vezi sa Srebrenicom koje se odnosi na njegove osuđujuće presude za genocid, istrebljivanje i ubistvo.

(c) Zaključak

373. U svjetlu gore navedenog, Žalbena vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, odbija osnovu 5.A Mladićeve žalbe.

2. Navodna greška u vezi sa znatnim doprinosom (osnova 5.B)

374. Prilikom donošenja zaključka da je Mladić u znatnoj mjeri doprinio UZP-u u vezi sa Srebrenicom, Pretresno vijeće je razmotrilo njegova djela u odnosu na VRS i potčinjene jedinice MUP-a, budući da su svi glavni počinioci zločina koji su bili dio UZP-a u vezi sa Srebrenicom bili pripadnici VRS-a ili MUP-a.¹²⁷⁸ S tim u vezi, Pretresno vijeće je konstatovalo, između ostalog, sljedeće: (i) Mladić je rukovodio i komandovao jedinicama VRS-a i MUP-a za vrijeme cijele operacije u Srebrenici i nakon nje;¹²⁷⁹ (ii) Mladić nije poduzeo odgovarajuće korake da pokrene istrage o zločinima i/ili kazni pripadnike VRS-a i druge srpske snage pod svojom

¹²⁷⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 596, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 5098, 5088, 5129-5131. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 74, 78.

¹²⁷⁷ Prvostepena presuda, par. 5052, 5066, 5067, 5097. Pretresno vijeće je konstatovalo, između ostalog, da je Mladić naredio mobilizaciju autobusa i prevoz civila, bosanskih Muslimana, iz Potočara. V. Prvostepena presuda, par. 5052. Dana 11. jula 1995., naredio je Borovčaninu da krene u napad u ranim jutarnjim satima 12. jula 1995. V. Prvostepena presuda, par. 5066. Zatim je, 12. jula 1995., naredio da jedan dio Borovčaninove jedinice vrši obezbjeđenje transporta civila, a da drugi dio ode u Zvornik. V. Prvostepena presuda, par. 5067. U periodu od najranije 11. jula do 11. oktobra 1995., Mladić je izdao nekoliko naređenja u vezi s operacijom u Srebrenici i oko nje. V. Prvostepena presuda, par. 5097.

¹²⁷⁸ Prvostepena presuda, par. 5096, 5098. V. takođe Prvostepena presuda, par. 2676, 2684, 2707, 2723, 2732, 2759, 2766, 2776, 2791, 2820, 2825, 2859, 2861, 2862, 2876, 2882, 2886, 2894, 2917, 2920, 2921, 2924, 2926, 2935, 3051, 4984, 4986.

¹²⁷⁹ Prvostepena presuda, par. 5097, 5098. V. takođe Prvostepena presuda, par. 5046-5053, 5066-5069.

efektivnom kontrolom koji su počinili zločine u Srebrenici;¹²⁸⁰ i (iii) Mladićeva djela su bila toliko ključna za činjenje zločina da bez njih zločini ne bi bili počinjeni onako kako jesu.¹²⁸¹

375. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo time što nije pridalo, ili je pridalo nedovoljnu težinu oslobađajućim dokazima o *actus reusu* UZP-a u vezi sa Srebrenicom i što nije iznijelo obrazloženje u vezi s dokazima koji imaju dokaznu vrijednost.¹²⁸² Konkretno, Mladić tvrdi da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu: (i) dokazima o njegovom odsustvu iz Srebrenice kada su zločini bili počinjeni, uključujući sadržaj četiri naređenja izdana u periodu od 14. do 16. jula 1995. (dalje u tekstu, zajedno: četiri naređenja) i promjenu u komandnoj strukturi VRS-a tokom njegove odsutnosti;¹²⁸³ (ii) dokazima da MUP nije bio pod njegovom efektivnom kontrolom;¹²⁸⁴ (iii) vojnom kontekstu i sadržaju naređenja koje je izdao u Srebrenici;¹²⁸⁵ (iv) dokazima koji dovode u pitanje autentičnost i pouzdanost nekih presretnutih komunikacija;¹²⁸⁶ i (v) dokazima da nije znao za zločine i/ili da nije mogao da ih predvidi ili kazni, te da on odnosno njegovi potčinjeni jesu krivično gonili ili vodili istragu o nekim zločinima.¹²⁸⁷ Kako tvrdi Mladić, da je Pretresno vijeće pridalo dovoljnu težinu ovim dokazima, ne bi bilo zaključilo van razumne sumnje da je on u znatnoj mjeri doprinio ostvarenju cilja UZP-a u vezi sa Srebrenicom.¹²⁸⁸ Mladić stoga traži da Žalbeno vijeće poništi njegove osuđujuće presude na osnovu UZP-a u vezi sa Srebrenicom ili, alternativno, da poništi zaključke u mjeri u kojoj oni sadrže bilo kakvu grešku.¹²⁸⁹ Žalbeno vijeće će razmotriti svaki od Mladićevih argumenata redom.

(a) Dokazi o Mladićevom odsustvu iz Srebrenice

376. Mladić tvrdi da razuman presuditelj o činjenicama ne bi zaključio da je on rukovodio i komandovao jedinicama VRS-a i MUP-a tokom tog perioda da je pridana dovoljna težina dokazima

¹²⁸⁰ Prvostepena presuda, par. 5097, 5098. V. takođe Prvostepena presuda, par. 5091-5094.

¹²⁸¹ Prvostepena presuda, par. 5098.

¹²⁸² V. Mladićeva najava žalbe, str. 21, par. 57; Mladićev žalbeni podnesak, par. 601, 606-641; Mladićeva replika, par. 94-98.

¹²⁸³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 607-615; Mladićeva replika, par. 94; T. 25. avgust 2020., str. 83, 84. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 71, 74.

¹²⁸⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 616-619; Mladićeva replika, par. 98. V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 44, 51-56.

¹²⁸⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 620-623; Mladićeva replika, par. 95, 96. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 71, 72.

¹²⁸⁶ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 624-628.

¹²⁸⁷ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 630-641; Mladićeva replika, par. 97. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 71; T. 26. avgust 2020. str. 56.

¹²⁸⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 601, 641, 642. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 71, 72, 74, 83, 84; T. 26. avgust 2020., str. 44, 56.

¹²⁸⁹ Mladićeva najava žalbe, par. 57, 58, 63-65; Mladićev žalbeni podnesak, par. 641-643.

o njegovom odsustvu iz Srebrenice u vrijeme kada su počinjeni zločini.¹²⁹⁰ S tim u vezi, Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće, kad se oslonilo na četiri naređenja izdata u periodu od 14. do 16. jula 1995. kako bi dalo primjer za njegovo rukovođenje i komandovanje dok je on bio u Beogradu,¹²⁹¹ propustilo da dâ obrazloženje na koji se način ta četiri naređenja mogu pripisati njemu.¹²⁹² Konkretno, on tvrdi da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu sadržaju četiriju naređenja, i to konkretno činjenici da se ta naređenja: (i) odnose na svakodnevno rukovođenje vojskom, a ne, između ostalog, na vojne operacije i Srebrenicu;¹²⁹³ (ii) da nisu bila upućena jedinicama u Srebrenici ili bilo kojoj jedinici MUP-a;¹²⁹⁴ i (iii) da su imala jedinstvene identifikacione brojeve, što ukazuje na to da su četiri naređenja došla iz Glavnog štaba VRS-a.¹²⁹⁵ On takođe tvrdi da Pretresno vijeće, iako je prihvatilo iskaz svjedoka Stevanovića da skraćena "s.r." na nekom dokumentu ne znači uvijek da osoba čiji se potpis nalazi na dokumentu zna za njega ili da ga je stvarno potpisala, to nije uzelo u obzir u vezi s četiri naređenja.¹²⁹⁶

377. Mladić dalje tvrdi da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu dokazima o promjeni u komandnoj strukturi dok je on bio u Beogradu u julu 1995., konkretno dokazu da ga je tadašnji načelnik štaba VRS-a Manojlo Milovanović zamijenio kao *de jure* i *de facto* komandant VRS-a.¹²⁹⁷ On tvrdi da je Pretresno vijeće pridalo nepotrebnu težinu četirima presretnutim komunikacijama u periodu od 14. do 16. jula 1995.,¹²⁹⁸ i da te komunikacije, čak i ako su autentične,¹²⁹⁹ pružaju

¹²⁹⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 607-615; Mladićeva replika, par. 94; T. 25. avgust 2020., str. 83, 84. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 71, 74.

¹²⁹¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 610, gdje se upućuje na dokazne predmete P2122 (Mladićevo naređenje od 14. jula 1995., upućeno vrhovnom komandantu, Generalštabu VJ, Glavnom štabu Srpske vojske Krajine i raznim korpusima VRS-a, u kojem se daje uputstvo da sve informacije koje primaoci imaju za Glavni štab VRS-a treba da budu sastavljene i razmijenjene tokom određenih sati), P2123 (naređenje Glavnog štaba VRS-a komandi Drinskog korpusa, od 14. jula 1995. koje je potpisao Mladić, u vezi s prevozom pripadnika Nizozemskog bataljona), P2124 (naređenje Glavnog štaba VRS-a komandi SRK i komandi Drinskog korpusa, od 14. jula 1995. koje je potpisao Mladić, u vezi s prolaskom komandanta UNPROFOR-a Ruperta Smitha) i P2125 (naređenje Glavnog štaba VRS-a komandi Istočnobosanskog korpusa VRS-a, od 15. jula 1995. koje je potpisao Mladić, da održava dežurstvo na sistemu veza Isturenog komandnog mjesta-2).

¹²⁹² V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 609-612; T. 25. avgust 2020., str. 83, 84.

¹²⁹³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 611, fn. 722, 724 (gdje Mladić tvrdi da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu dokazima svjedoka Tihomira Stevanovića, koji je u svom svjedočenju rekao da "operativni centar" VRS-a nije tražio Mladićevo odobrenje za sastavljanje i izdavanje naređenja koja su se odnosila na svakodnevne poslove vojske ili za slanje za to direktno relevantnih telegrama u njegovo ime); T. 25. avgust 2020., str. 83, 84.

¹²⁹⁴ Mladićev žalbeni podnesak, par. 611.

¹²⁹⁵ Mladićev žalbeni podnesak, par. 611.

¹²⁹⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 610, 612, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4997.

¹²⁹⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 613, gdje se upućuje na T. 18. septembar 2013., str. 16964-16977, T. 7. maj 2015., str. 35265; T. 25. avgust 2020., str. 84.

¹²⁹⁸ U vezi s četiri presretnute komunikacije, Mladić tvrdi sljedeće: (i) dokazni predmet P1298 samo potvrđuje njegovu namjeru da ode s linije fronta i da on nije izdao nijedno naređenje da bude provedeno u njegovom odsustvu; (ii) dokazni predmet P1655 (zapečaćeno) pokazuje da je on bio obaviješten da je Karadžić izdavao naređenja i da je Pandurević organizovao prolazak Muslimana za Tuzlu, ali da nije dobio nikakve daljnje informacije u vezi s tim što se dešavalo na terenu; (iii) dokazni predmet P1656 (zapečaćeno) pokazuje da, kada je on u daljem razgovoru obavijestio jednog čovjeka da će se vidjeti s njim te noći, nije izdato nijedno naređenje i da nema dokaza o tome ko je bio taj čovjek, ni

razumnom presuditelju o činjenicama nedovoljne dokaze da zaključi da je Mladić nastavio da rukovodi i komanduje VRS-om dok je bio odsutan.¹³⁰⁰

378. Tužilaštvo odgovara da je Pretresno vijeće razumno zaključilo da je Mladić rukovodio i komandovao tokom cijele operacije u Srebrenici, uključujući i u periodu od 14. do 16. jula 1995., kada je bio u Beogradu.¹³⁰¹ Konkretno, tužilaštvo iznosi argument da je Pretresno vijeće razmotrilo četiri naređenja u njihovom kontekstu kako bi konstatovalo da ih je Mladić izdao i da ta naređenja, zajedno s drugim međusobno potkrepljujućim dokazima, pokazuju da je on rukovodio i komandovao iz Beograda.¹³⁰² Tužilaštvo dalje tvrdi da Mladićev nerazrađeni argument da ga je Milovanović zamijenio kao komandant VRS-a dok je on bio u Beogradu treba odbaciti bez razmatranja¹³⁰³ i da je Pretresno vijeće razumno zaključilo da presretnute komunikacije u periodu od 14. do 16. jula 1995. pokazuju Mladićevo trajno rukovođenje i komandovanje VRS-om iz Beograda.¹³⁰⁴

379. Žalbeno vijeće napominje da je Pretresno vijeće konstatovalo da je Mladić, bez obzira na to da li je u julu 1995. bio u Srebrenici ili u Beogradu, i dalje bio komandant Glavnog štaba VRS-a.¹³⁰⁵ Prilikom donošenja ovog zaključka, Pretresno vijeće je uzelo u obzir da je Mladić, tokom cijelog mjeseca jula 1995., kao i tokom putovanja do Beograda: (i) bio u kontaktu s Glavnim štabom VRS-a i nastavio da rukovodi i komanduje; (ii) jedinicama VRS-a izdavao naređenja koja su se provodila; (iii) preduzimao korake kako bi obezbijedio provođenje svojih naređenja i u

koji je njegov čin i uloga; i (iv) dokazni predmet P1657 (zapečaćeno) pokazuje da je on kratko razgovarao s Milovanovićem, ali nije izdao nijedno naređenje niti pomenuo Srebrenicu. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 614.

¹²⁹⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 615, gdje se upućuje na Mladićev žalbeni podnesak, par. 624-628. Žalbeno vijeće će razmotriti Mladićeve argumente u vezi s autentičnošću presretnutih razgovora u odjeljku III.D.2(d).

¹³⁰⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 613-615.

¹³⁰¹ Odgovor tužilaštva, par. 236; T. 26. avgust 2020., str. 18, 19. Tužilaštvo dodaje da Mladićeva odgovornost za zločine u Srebrenici nije bila zasnovana na njegovom prisustvu na mjestu zločina. V. T. 26. avgust 2020., str. 19.

¹³⁰² Odgovor tužilaštva, par. 236-238, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 5053; T. 26. avgust 2020., str. 19. Konkretno, tužilaštvo tvrdi sljedeće: (i) svjedočenje svjedoka Stevanovića, koje obuhvata samo jedan dio dokaznog spisa koji je razmotrilo Pretresno vijeće, ne dovodi u pitanje zaključak Pretresnog vijeća da se naređenja na kojima je Mladićevo ime, sa ili bez skraćenice "s.r.", mogu njemu pripisati; (ii) četiri naređenja u vezi sa "svakodnevnim radom vojske" zapravo idu u prilog zaključku Pretresnog vijeća da je Mladić vršio komandu dok je bio u Beogradu, a ne dovode taj zaključak u pitanje; (iii) četiri naređenja se odnose na Srebrenicu ili predstavljaju dokaz o Mladićevom trajnom komandovanju 14. i 15. jula 1995.; i (iv) Mladić ne pokazuje nijednu grešku u tome što se Pretresno vijeće oslonilo na naređenja označena brojevima "04/" ili "06/", posebno zato što je odbrana ponudila dokumente koje pripisuje Mladiću i koji imaju brojčanu oznaku "06/" i druge brojčane oznake. V. Odgovor tužilaštva, par. 237, 238.

¹³⁰³ Odgovor tužilaštva, par. 239, gdje se, između ostalog, upućuje na Mladićev završni podnesak, par. 670, 3299, Prvostepena presuda, par. 5046. Tužilaštvo dalje tvrdi da Mladić samo ponavlja svoje neuspješne argumente sa suđenja o tome da su postojali problemi s vezama. V. Odgovor tužilaštva, par. 239.

¹³⁰⁴ Odgovor tužilaštva, par. 240. Tužilaštvo tvrdi da Mladićevo alternativno tumačenje dokaznih predmeta P1655 (zapečaćeno) i P1657 (zapečaćeno) ne pokazuje nikakvu grešku i da sveukupni dokazi, koji pokazuju da je on bio upoznat s operacijama u toku i da je izdavao s njima povezana naređenja, idu u prilog zaključku Pretresnog vijeća da je Mladić rukovodio i komandovao VRS-om dok je bio u Beogradu. V. Odgovor tužilaštva, par. 240. V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 19.

situacijama u kojima nije bio fizički na terenu; i (iv) redovno bio u telefonskoj vezi s Milovanovićem.¹³⁰⁶ Konkretno, Pretresno vijeće je detaljno razmotrilo Mladićeve komunikacije i naređenja, kao i Mladićeve razgovore s drugim članovima rukovodstva bosanskih Srba, uključujući i s Milovanovićem, tokom njegovog odsustva iz Srebrenice.¹³⁰⁷ U svjetlu gore navedenog, Žalbeno vijeće konstatuje da Mladićeva argumentacija u vezi s tim koliku je težinu Pretresno vijeće pridalo dokazima koji se odnose na njegovo odsustvo iz Srebrenice pokazuje puko neslaganje s ocjenom dokaza od strane Pretresnog vijeća, a da ne ukazuje ni na kakvu grešku. Žalbeno vijeće podsjeća da se neargumentovana tvrdnja da pretresno vijeće nije pridalo primjerenu težinu dokazima može odbaciti bez razmatranja.¹³⁰⁸

380. U vezi s navodnim propustom da se iznese obrazloženje o tome na koji bi se način četiri naređenja mogla pripisati Mladiću, Žalbeno vijeće podsjeća da strana u postupku, kada iznosi tvrdnju o grešci u primjeni prava zbog nedostatka obrazloženja, mora identifikovati konkretna pitanja, činjenične zaključke ili argumente koje je pretresno vijeće propustilo razmotriti i objasniti zbog čega taj propust obesnažuje odluku.¹³⁰⁹ S tim u vezi, Žalbeno vijeće smatra da Mladić nije pokazao da Pretresno vijeće nije dalo obrazloženje u vezi s četiri naređenja,¹³¹⁰ s obzirom na to da je Vijeće konkretno opisalo sadržaj svakog pojedinog naređenja u Prvostepenoj presudi, uzelo u obzir ko su primaoci i napomenulo da je četiri naređenja Mladić potpisao ili da su došla od

¹³⁰⁵ V. Prvostepena presuda, par. 5053.

¹³⁰⁶ V. Prvostepena presuda, par. 5053. V. takođe Prvostepena presuda, par. 5046-5052, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, poglavlja 3.1.4, 7.1.2 i 9.3.3. U poglavlju 3.1.4, Pretresno vijeće je konstatovalo da je Mladić, od postavljenja za komandanta 12. maja 1992. do 8. novembra 1996., ostao na dužnosti komandanta Glavnog štaba VRS-a. V. Prvostepena presuda, par. 276. U poglavlju 7.1.2, Pretresno vijeće je konstatovalo da je Mladić efektivno izdavao naređenja snagama VRS-a da provedu Direktivu br. 7 i Direktivu br. 7/1, koje su izrađene u martu 1995. i u kojima su izloženi prioriteta VRS-a (dalje u tekstu: Direktiva 7, odnosno Direktiva 7/1). V. Prvostepena presuda, par. 2382-2386. V. takođe Prvostepena presuda, par. 2379-2381. U poglavlju 9.3.3, Pretresno vijeće je konstatovalo da je Mladić izdao nekoliko naređenja i direktiva jedinicama VRS-a, da su ga njegovi podređeni cijenili kao vođu i da je imao veoma visok stepen rukovođenja i komandovanja nad njima uprkos tome što nije bilo proglašeno ratno stanje i što je u VRS-u dolazilo do povremene nediscipline. V. Prvostepena presuda, par. 4388-4391. Nadalje, Pretresno vijeće je konstatovalo da je VRS imao sistem veza koji je dobro funkcionisao, što je Mladiću omogućavalo da uspješno i brzo komunicira sa svojim podređenima. V. Prvostepena presuda, par. 4387. Pretresno vijeće je takođe konstatovalo da je Mladić od maja 1992. do 1995. bio stacioniran na komandnom mjestu Glavnog štaba VRS-a, gdje je svakodnevno bio u telefonskom kontaktu s komandantima korpusa, obično ujutru i uveče, i da je Mladić od Milovanovića dobijao aktuelne informacije o najvažnijim pitanjima. V. Prvostepena presuda, par. 4385.

¹³⁰⁷ U poglavlju 9.7.2 Prvostepene presude, pod naslovom "Rukovođenje i komandovanje VRS-om", Pretresno vijeće je razmotrilo: (i) komunikacije i naređenja koja je Mladić izdao 14. jula 1995. (v. Prvostepena presuda, par. 5022-5024); i (ii) komunikacije i naređenja koja je Mladić izdao 15. i 16. jula 1995. (v. Prvostepena presuda, par. 5025-5032, 5046-5050, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, poglavlje 9.3.3). U poglavlju 9.7.3, pod naslovom "Rukovođenje i komandovanje elementima srpskih snaga integrisanih u VRS ili potčinjenih VRS-u", Pretresno vijeće je podsjetilo na svoj zaključak iz poglavlja 9.7.2 o tome da je Mladić rukovodio i komandovao snagama VRS-a u operaciji u Srebrenici. (v. Prvostepena presuda, par. 5066).

¹³⁰⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 376; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 27; Drugostepena presuda u predmetu *Karemera i Ngirumpatse*, par. 179.

¹³⁰⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 702; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelji*, par. 49; Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 8.

¹³¹⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 611; T. 25. avgust 2020., str. 83.

njega.¹³¹¹ Nadalje, i suprotno argumentima koje iznosi Mladić, četiri naređenja se odnose na operacije u Srebrenici i/ili na Mladićevu trajnu komandu nad VRS-om i MUP-om dok je bio u Beogradu, a upućena su Drinskom korpusu ili drugim jedinicama u Srebrenici.¹³¹² Mladić takođe ne uspijeva da pokaže kako bi jedinstveni identifikacioni brojevi povezani s četiri naređenja doveli u pitanje zaključak Pretresnog vijeća da je on izdao ta četiri naređenja.¹³¹³ Isto tako, iako se Pretresno vijeće dok je ocjenjivalo Mladićevu ulogu u izdavanju četiri naređenja nije izričito bavilo svjedočenjem svjedoka Stevanovića da skraćunica “s.r.” ne znači uvijek da je osoba čiji se potpis nalazi na dokumentu znala za taj dokument ili da ga je potpisala, Pretresno vijeće je podsjetilo na to svjedočenje kada je ispitivalo njegovu ulogu u izdavanju jednog drugog naređenja na isti način, u vezi s kojim je zaključilo da je naređenje izdao Mladić.¹³¹⁴ Podsjećajući da prvostepenu presudu treba razmatrati kao cjelinu,¹³¹⁵ Žalbeno vijeće konstatuje da Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće pridalo nepotrebnu težinu ovim dokazima ili da oni dovode u pitanje razumnost zaključaka Vijeća u vezi s četiri naređenja.

381. U vezi s Mladićevom tvrdnjom o promjeni u komandnoj strukturi, Žalbeno vijeće primjećuje da on samo ponavlja svoje argumente sa suđenja da ga je Milovanović zamijenio kao *de jure* i *de facto* komandant VRS-a dok je bio u Beogradu.¹³¹⁶ Žalbeno vijeće podsjeća da strana u

¹³¹¹ V. Prvostepena presuda, par. 4310, 5022, 5024, 5025. Pretresno vijeće je napomenulo sljedeće: (i) u naređenju koje je Mladić izdao 14. jula 1995., a koje je prihvaćeno kao dokazni predmet P2122, Mladić je obavijestio, između ostalih, vrhovnog komandanta, Generalštab VJ, Glavni štab Srpske vojske Krajine i razne korpusse VRS-a da će zbog prekida u snabdijevanju strujom tokom operacije u Srebrenici, centar veze Glavnog štaba VRS-a raditi samo tokom ograničenog broja sati narednog dana (v. Prvostepena presuda, par. 5024); (ii) dva naređenja Glavnog štaba VRS-a komandi Drinskog korpusa i SRK, koja je potpisao Mladić, izdata 14. jula 1995., prihvaćena kao dokazni predmet P2123 odnosno P2124, odnosila su se na prebacivanje nizozemskih vojnika iz Bratunca (v. Prvostepena presuda, par. 5022); i (iii) jedno naređenje Glavnog štaba VRS-a komandi Istočnobosanskog korpusa VRS-a i isturenom komandnom mjestu Glavnog štaba VRS-a od 15. jula 1995., koje je potpisao Mladić, prihvaćeno kao dokazni predmet P2125, upućuje Istočnobosanski korpus VRS-a da pošalje jednog oficira na isturenom komandno mjesto, gdje je on trebao da se javi Milovanoviću. (v. Prvostepena presuda, par. 5025).

¹³¹² V. dokazni predmeti P2122, P2123, P2124 i P2125. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4310, 5022, 5024, 5025.

¹³¹³ S tim u vezi, Žalbeno vijeće napominje da je odbrana na suđenju ponudila dokumente koje pripisuje Mladiću i koji imaju iste oznake, to jest “06/” (ili “6/”), za koje Mladić sada tvrdi da mu se ne mogu pripisati. V. npr. dokazni predmeti D140, D1471, D1501, D1616, D1665, D1753 i D2167.

¹³¹⁴ V. Prvostepena presuda, par. 4992, 4997, 5049. U vezi s naređenjem Glavnog štaba VRS-a od 11. jula 1995., Pretresno vijeće je izričito uzelo u obzir iskaz svjedoka Stevanovića da skraćunica “s.r.” na nekom dokumentu ne znači uvijek da je osoba čiji se potpis nalazi na dokumentu znala za dokument ili da ga je stvarno potpisala. V. Prvostepena presuda, par. 4997.

¹³¹⁵ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 138; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 306, 321; Drugostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 67; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 38.

¹³¹⁶ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 613; T. 25. avgust 2020., str. 84. V. takođe Mladićev završni podnesak, par. 670 (gdje Mladić tvrdi da on, u skladu s propisima VRS-a, dok je bio u Beogradu, nije komandovao vojskom i da nije ni mogao da komanduje VRS-om budući da nije mogao s njim ostvariti komunikaciju). S tim u vezi, Žalbeno vijeće podsjeća da je Pretresno vijeće konstatovalo da je VRS imao sistem veza koji je dobro funkcionisao, putem kojeg je Mladić mogao uspješno i brzo da komunicira sa svojim podređenima. V. Prvostepena presuda, par. 4383, 4387. Pretresno vijeće je napomenulo da je svjedok Milovanović u svom svjedočenju izjavio da je uvijek tražio Mladićevo odobrenje prije nego što bi nešto uradio. V. Prvostepena presuda, par. 4297.

postupku ne može u žalbi naprosto ponavljati argumente koji nisu prihvaćeni u prvostepenom postupku, osim ako ne pokaže da je odbacivanje tih argumenata od strane pretresnog vijeća predstavljalo grešku koja zahtijeva intervenciju Žalbenog vijeća.¹³¹⁷ Iako Mladić u prilog svom argumentu upućuje na svjedočenja svjedoka Milovanovića i Stevanovića,¹³¹⁸ Žalbeno vijeće primjećuje da iskaz svjedoka Milovanovića da bi on, kada struktura rukovođenja i komandovanja nije funkcionisala kako je bilo zamišljeno, uvijek zatražio Mladićevo odobrenje prije nego što bi nešto uradio, prije ide u prilog zaključku Pretresnog vijeća nego što ga dovodi u pitanje.¹³¹⁹ Osim toga, svjedočenje svjedoka Stevanovića samo pokazuje da je načelnik štaba VRS-a Milovanović mogao zamijeniti Mladića kao *de jure* komandant VRS-a tokom njegovog odsustva.¹³²⁰ Mladić ne pokazuje kako bi ta svjedočenja mogla dovesti u pitanje zaključak Pretresnog vijeća, zasnovan na sveukupnim dokazima, da je on i dalje bio komandant Glavnog štaba VRS-a tokom svog odsustva iz Srebrenice.¹³²¹ Žalbeno vijeće shodno tome konstatuje da Mladić, osim što ponavlja svoje argumente sa suđenja, ne pokazuje da je Pretresno vijeće odbacivanjem tih argumenata napravilo grešku, iz čega slijedi da nije uspio da potkrijepi svoju žalbu.

382. Žalbeno vijeće će sada razmotriti Mladićev argument da je Pretresno vijeće pridalo nepotrebnu težinu četirima presretnutim komunikacijama kao dokazu o njegovom rukovođenju i komandovanju VRS-om dok je bio odsutan iz Srebrenice. Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće, kada je razmatralo komunikacije i naređenja koja je Mladić izdao u periodu od 14. do 16. jula 1995.,¹³²² ispitalo sadržaj četiri presretnute komunikacije, iz kojih je vidljivo, između ostalog, kakve je informacije dobijao i kakva je uputstva davao u vezi s operacijama na području Zvornika.¹³²³ Mladićevo alternativno tumačenje, odnosno da četiri presretnute komunikacije ne sadrže nijedno naređenje, ne pokazuje da je zaključak Pretresnog vijeća bio nerazuman.¹³²⁴ S tim u

¹³¹⁷ V. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 19, 305, 598; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 17, 28; Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 25, 128; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Karempera i Ngirumpatse*, par. 17; Drugostepena presuda u predmetu *Ndindiliyimana i drugi*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Đorđević*, par. 20; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 27.

¹³¹⁸ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 613, fn. 728, gdje se upućuje na T. 18. septembar 2013., str. 16964-16977, T. 7. maj 2015., str. 35265. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 84.

¹³¹⁹ V. T. 18. septembar 2013., str. 16972, 16973. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4297.

¹³²⁰ V. T. 7. maj 2015., str. 35265.

¹³²¹ V. gore, par. 379.

¹³²² V. Prvostepena presuda, par. 5022-5032.

¹³²³ Dokazni predmet P1298 (presretnuti razgovor Mladića i jednog muškarca 14. jula 1995. u 8:05 sati) pokazuje da je taj muškarac rekao Mladiću da je bio "ovde" u jednom užem krugu prijatelja i da sad nešto zavisi od Mladića. V. Prvostepena presuda, par. 5023. dokazni predmet P1655 (presretnuti razgovor br. 664, 16. juli 1995.) (zapečaćeno) pokazuje da [REDIGOVANO]. V. Prvostepena presuda, par. 5028, 5112, fn. 17684. dokazni predmet P1656 (presretnuti razgovor br. 648, 16. juli 1995.) (zapečaćeno) ukazuje na to da [REDIGOVANO]. V. Prvostepena presuda, par. 5027. dokazni predmet P1657 (presretnuti razgovori br. 671 i br. 672, 16. juli 1995.) (zapečaćeno) pokazuje da [REDIGOVANO]. V. Prvostepena presuda, par. 5032, 5113, fn. 17688.

¹³²⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 614.

vezi, Pretresno vijeće je napomenulo da neki od presretnutih razgovora ipak sadrže naređenja i uputstva,¹³²⁵ no Žalbeno vijeće u svakom slučaju smatra da odsustvo naređenja u četiri presretnute komunikacije samo po sebi ne bi dovelo u pitanje zaključak Pretresnog vijeća da je Mladić i dalje bio komandant Glavnog štaba VRS-a tokom svog odsustva iz Srebrenice.¹³²⁶ Žalbeno vijeće stoga konstatuje da Mladićevi argumenti s tim u vezi predstavljaju tek puko neslaganje s ocjenom dokaza od strane Pretresnog vijeća, a da pritom ne pokazuju grešku. Žalbeno vijeće ponavlja da se neargumentovana tvrdnja da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu dokazima ili da je dokaze trebalo protumačiti na određeni način može odbaciti bez razmatranja.¹³²⁷

383. U svjetlu gore navedenog, Žalbeno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić nije pokazao grešku u zaključku Pretresnog vijeća da je rukovodio i komandovao snagama VRS-a i MUP-a tokom svog odsustva iz Srebrenice.

(b) Rukovođenje i komandovanje pripadnicima MUP-a

384. Mladić tvrdi da uz primjereno odmjeravanje dokaza nijedan razuman presuditelj o činjenicama nije mogao da zaključi da je on rukovodio i komandovao snagama MUP-a.¹³²⁸ S tim u vezi, on tvrdi da je Pretresno vijeće pridalo nepotrebnu težinu zajedničkim elementima saradnje MUP-a s VRS-om, a da je nedovoljnu težinu pridalo dokazima da je MUP djelovao kao zaseban entitet.¹³²⁹ Mladić stoga tvrdi da je Pretresno vijeće poistovjetilo “saradnju i sadejstvo” s “prepotčinjavanjem”¹³³⁰ i da nije razmotrilo sveukupne dokaze koji pokazuju da je između MUP-a i VRS-a postojala koordinacija, a ne prepotčinjavanje.¹³³¹

385. Tužilaštvo odgovara da Mladić ne pokazuje nikakvu grešku u zaključku Pretresnog vijeća da su jedinice MUP-a pod Borovčaninovom komandom, raspoređene na području Srebrenice od 11. do barem 17. jula 1995., bile pod komandom VRS-a i da je Pretresno vijeće primjereno razlikovalo

¹³²⁵ Na primjer, dokazni predmet P1657 (presretnuti razgovori br. 671 i br. 672, 16. juli 1995.) (zapečaćeno) u kojima [REDIGOVANO]. V. Prvostepena presuda, par. 5032, 5113, fn. 17688.

¹³²⁶ V. gore, par. 379.

¹³²⁷ V. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 376; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 27; Drugostepena presuda u predmetu *Kamera i Ngirumpatse*, par. 179.

¹³²⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 619. V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 44, 51-56.

¹³²⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 616, 617, 619, gdje se, između ostalog, upućuje na T. 10. decembar 2013., str. 20615-20625, T. 22 januar 2015., str. 30537-30545, T. 25 novembar 2015., str. 41921 (djelimično zatvorena sjednica). V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 617 (gdje Mladić tvrdi da njegovo naređenje od 13. jula 1995. u vezi sa zonom borbenih dejstava nije bilo upućeno nijednoj jedinici MUP-a i da se u Borovčaninovom izvještaju, koji je sadržao informacije o naređenjima VRS-a od 13. jula 1995., nije pominjalo da su snage MUP-a bile poslate u Žepu); T. 26. avgust 2020., str. 56.

¹³³⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 616-618, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2878, 2882, 4989, T. 5. septembar 2013., str. 16285-16288, 16290. U mjeri u kojoj Mladić upućuje na paragrafe 218 do 224 svog žalbenog podneska, Žalbeno vijeće je razmotrilo njegove argumente s tim u vezi. V. gore, odjeljak III.B.2(a)(i).

¹³³¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 618.

saradnju i sadejstvo od prepotčinjavanja.¹³³² Tužilaštvo dalje tvrdi da dokazi na koje upućuje Mladić ili idu u prilog zaključcima Pretresnog vijeća ili su irelevantni.¹³³³

386. Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće konstatovalo da su od 11. do barem 17. jula 1995. snage MUP-a raspoređene u sektoru Srebrenica, kojima je komandovao Borovčanin, bile pod komandom VRS-a.¹³³⁴ Prilikom donošenja ovog zaključka, Pretresno vijeće je konkretno uzelo u obzir Mladićevu argumentaciju i s njom povezane dokaze da su snage MUP-a 12. ili 13. jula 1995. djelovale pod vlastitom komandom i da im je komandovao Borovčanin.¹³³⁵ Pretresno vijeće je dalje detaljno razmotrilo druge dokaze koji pokazuju: (i) učešće snaga MUP-a u operaciji u Srebrenici i u Potočarima na osnovu naređenja vrhovnog komandanta VRS-a;¹³³⁶ (ii) direktna naređenja koja su Borovčanin i njegove snage dobili od Mladića i drugih oficira VRS-a u vezi sa svojim raspoređivanjem i vojnim dejstvima;¹³³⁷ i (iii) izvještaje o aktivnostima snaga MUP-a Bratunačkoj brigadi VRS-a.¹³³⁸

387. U tom kontekstu i podsjećajući da pretresna vijeća imaju široka diskreciona ovlaštenja u odmjeravanju težine dokaza,¹³³⁹ Žalbeno vijeće konstatuje da Mladićeva tvrdnja – da je Pretresno vijeće pridalo nepotrebnu težinu zajedničkim elementima saradnje MUP-a s VRS-om, a da je nedovoljnu težinu pridalo dokazima da je MUP djelovao kao zaseban entitet¹³⁴⁰ – predstavlja puko neslaganje s ocjenom dokaza od strane Pretresnog vijeća i ne pokazuje nikakvu grešku.

388. Pored toga, suprotno Mladićevoj tvrdnji,¹³⁴¹ Pretresno vijeće je jasno napravilo razliku između sadejstva i prepotčinjavanja vojnih jedinica.¹³⁴² Konkretno, Pretresno vijeće je ukazalo na to

¹³³² Odgovor tužilaštva, par. 241, 242, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2443, 2642, 4957, 5059, 5067. Prema riječima tužilaštva, Mladićeve argumente da je Pretresno vijeće pridalo nedovoljnu težinu nekim dokazima treba odbaciti bez razmatranja. V. Odgovor tužilaštva, par. 241.

¹³³³ V. Odgovor tužilaštva, par. 243-245.

¹³³⁴ V. Prvostepena presuda, par. 4957.

¹³³⁵ V. Prvostepena presuda, par. 4957, gdje se upućuje na Mladićev završni podnesak, par. 2977 (gdje se upućuje na dokazne predmete D129, str. 1, P2118, P2119, str. 2, P1786, str. 3, T. 5 septembar 2013 str. 16287, 16288).

¹³³⁶ V. Prvostepena presuda, par. 2443, 5059. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4957, gdje se upućuje na poglavlja 7.1.6 (Kolona), 7.2 (Rijeka Jadar (incident 1.1 iz Priloga E Optužnici)), 7.4 (Skladište u Kravici (incident 3.1 iz Priloga E Optužnici)), 7.5 (Livada u Sandićima (incident 4.1 iz Priloga E Optužnici)), 7.14 (Grad Bratunac (incident 15 iz Priloga E Optužnici)), 7.17 (Prisilno premještanje i deportacija); i 8 (Pravni zaključci o krivičnim djelima) Prvostepene presude.

¹³³⁷ V. Prvostepena presuda, par. 2642, 4957, 5059, 5066, 5067. V. takođe dokazni predmet P724, str. 2, 3; dokazni predmet P2117.

¹³³⁸ V. Prvostepena presuda, par. 4957.

¹³³⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 363, 530; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 490. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 69.

¹³⁴⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 616, 617, 619. V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 56.

¹³⁴¹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 617.

¹³⁴² Up. Prvostepena presuda, par. 2882, 3863 (“[Negdje između sredine jula i sredine avgusta 1995.] Škorpioni su [...] djelovali u sadejstvu s jedinicama VRS-a na području koje se nalazilo u u zoni odgovornosti SRK-a”) s Prvostepenom presudom, par. 4989 (“Što se tiče incidenta 13.1 iz Priloga E Optužnici i zlostavljanja žrtava u Trnovu prije nego što su

da “[k]ada su bile prepotčinjene, jedinice MUP-a izvršavale su naređenja VRS-a. Komandant jedinice VRS-a kojoj je jedinica MUP-a bila prepotčinjena i komandant jedinice MUP-a koordinisali su svoj rad u izvršavanju zadataka koje im je dodijelio VRS”.¹³⁴³ Na osnovu ovih i drugih potkrepljujućih dokaza, Pretresno vijeće je eksplicitno konstatovalo da su jedinice MUP-a, kada su učestvovala u borbenim dejstvima u periodu od barem 12. maja 1992. do barem 26. septembra 1995., bile potčinjene komandi VRS-a, što je značilo da je VRS davao zadatke i da su jedinice MUP-a izvršavale naređenja koja im je izdavao VRS.¹³⁴⁴ Žalbeno vijeće dalje smatra da dokazi o zajedničkim operacijama MUP-a i VRS-a sami po sebi ne negiraju dokaze o potčinjenju MUP-a VRS-u u predmetno vrijeme i da su dokazi koji prave razliku između sadejstva i prepotčinjenja u skladu sa zaključcima Pretresnog vijeća.¹³⁴⁵ S obzirom na to da je Pretresno vijeće provelo detaljnu analizu dokaza koji pokazuju prepotčinjavanje MUP-a VRS-u, kao i sadejstvo MUP-a s VRS-om,¹³⁴⁶ Žalbeno vijeće konstatuje da Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće sistematski usvajalo selektivni pristup dokazima u svojoj analizi s tim u vezi. Žalbeno vijeće takođe napominje da se Mladić selektivno oslanja na neke dijelove svjedočenja svjedoka Momira Nikolića kako bi dokazao ovu navodnu saradnju i sadejstvo, da zanemaruje svjedočenje Momira Nikolića da je Borovčanin dobijao naređenja od Mladića i ignoriše druge dokaze koji utvrđuju da su jedinice MUP-a bile potčinjene VRS-u i Mladiću.¹³⁴⁷ Nadalje, Mladićeva tvrdnja da to što se u naređenju VRS-a od 13. jula 1995., gdje stoji da su se “[s]nage [VRS] uglavnom pregrupisale radi odlaska ka Žepi”, nije pominjao MUP, ne dovodi u pitanje zaključak Pretresnog vijeća da su jedinice MUP-a bile prepotčinjene VRS-u.¹³⁴⁸ U stvari, Pretresno vijeće je konstatovalo da je Mladić 13. jula 1995.

ubijene, nema dovoljnih dokaza koji upućuju na to da su pripadnici jedinice Škorpioni bili učesnici u UZP-u u vezi sa Srebrenicom. Nadalje, Pretresno vijeće je konstatovalo da su pripadnici jedinice Škorpioni počinili ubijanja navedena u incidentu 13.1 iz Priloga E Optužnici u saradnji s jedinicama VRS-a. Nema dovoljnih dokaza koji upućuju na to da je jedinica Škorpioni bila potčinjena VRS-u ili da su je učesnici u UZP-u na druge načine koristili kao instrument”). V. takođe Prvostepena presuda, par. 3794, 3796, 3826.

¹³⁴³ V. Prvostepena presuda, par. 3794. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3826.

¹³⁴⁴ V. Prvostepena presuda, par. 3826. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3784-3819, 3824, 3825.

¹³⁴⁵ Definicija koju je dao svjedok Theunens bila je da komandant jedinice MUP-a prepotčinjene VRS-u dobija operativna naređenja od komandanta VRS-a, a ne od svog komandanta u MUP-u, što je u skladu s analizom Pretresnog vijeća. Isto tako, ni definicija prepotčinjavanja i sadejstva svjedoka Velimira Kevca, ni definicija svjedoka Kovača ne dovodi u pitanje zaključak Pretresnog vijeća. Konkretno, svjedok Kovač je u svom svjedočenju izjavio da prepotčinjavanje znači preuzimanje komande i nadležnosti, a da se koordinisana akcija odvija između dva susjeda, pri čemu su lanci komandovanja razdvojeni. V. Prvostepena presuda, par. 3794, 3796, 3824, 3826; T. 10. decembar 2013., str. 20620, 20621; T. 22. januar 2015., str. 30497, 30498; T. 23. januar 2015., str. 30510, 30545; T. 25. novembar 2015., str. 41921 (djelimično zatvorena sjednica).

¹³⁴⁶ V. Prvostepena presuda, par. 3784-3819, 3824-3826.

¹³⁴⁷ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 617, gdje se upućuje na T. 4. juni 2013., str. 12093; T. 4. juni 2013., str. 12094; T. 5. juni 2013., str. 12164-12166; Prvostepena presuda, par. 3784-3819, 3824-3826.

¹³⁴⁸ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 617, gdje se upućuje na dokazni predmet P724, str. 3.

jedinicama MUP-a izdao zadatak za “organizovanje evakuacije približno 15.000 civila iz Srebrenice za Kladanj” i “[l]ikvidaciju oko 8.000 muslimanskih vojnika”.¹³⁴⁹

389. U svjetlu gore navedenog, Žalbeno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić nije pokazao nikakvu grešku u zaključku Pretresnog vijeća da su, od 11. do barem 17. jula 1995., snage MUP-a pod Borovčaninovom komandom, raspoređene u sektoru Srebrenice, bile pod komandom VRS-a, a nije pokazao ni da je Vijeće pogriješilo time što je odbacilo argument da su snage MUP-a u Srebrenici djelovale pod vlastitom komandom 12. ili 13. jula 1995.

(c) Naređenja koja je izdao Mladić

390. Mladić tvrdi da Pretresno vijeće u analizi njegovog znatnog doprinosa UZP-u u vezi sa Srebrenicom nije pridalo dovoljnu težinu vojnom kontekstu i sadržaju legitimnih vojnih naređenja koja je on izdao u Srebrenici, te da je pogriješilo kada je zaključilo da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz tih naređenja taj da je on u znatnoj mjeri doprinio zajedničkom zločinačkom cilju.¹³⁵⁰ Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće u zaključku da Direktiva br. 7/1 nije poništila Direktivu br. 7 pridalo nepotrebnu težinu formulacijama iz Direktive br. 7¹³⁵¹ i da je bez obrazloženja pridalo nedovoljnu težinu svjedočenju svjedoka Butlera da je operacija “Krivaja 95” bila legitimna vojna operacija.¹³⁵² Mladić dalje tvrdi da Pretresno vijeće u zaključku da je cilj njegovog naređenja od 13. jula 1995. bio da obmanjuje sredstva javnog informisanja i međunarodnu zajednicu u vezi s događajima u Srebrenici nije adekvatno razmotrilo formulaciju naređenja i kontekst u kojem je ono izdato, pri čemu je nedovoljnu težinu pridalo sličnim naređenjima, čiji je cilj bio da se spriječi curenje povjerljivih vojnih informacija.¹³⁵³

391. Tužilaštvo odgovara da Mladić ne pokazuje grešku u zaključku Pretresnog vijeća da je on u znatnoj mjeri doprinio zajedničkom cilju time što je snagama VRS-a i MUP-a izdavao naređenja u vezi s operacijom u Srebrenici.¹³⁵⁴ S tim u vezi, tužilaštvo iznosi argument da Mladić: (i) ignoriše

¹³⁴⁹ V. Prvostepena presuda, par. 5068.

¹³⁵⁰ Mladićev žalbeni podnesak, par. 620, 623, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2323, 2374, 2376-2378, 2380, 2578, 2616, 2775, 2896, 2929, 2992. Mladić navodi sljedeće primjere: (i) Direktiva br. 4, za koju tvrdi da se njome naređuje pridržavanje zakona ratovanja, uključujući Ženevskih konvencija (v. Mladićev žalbeni podnesak, par. 620, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2323, 2359, 5100); (ii) “niz naređenja izdatih do 1995., uključujući i naređenja Drinskom korpusu” (v. Mladićev žalbeni podnesak, par. 620, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4329-4371); i (iii) druga naređenja, za koja tvrdi da se njima tražilo da se civili uklone iz zona borbi i opasnosti (v. Mladićev žalbeni podnesak, par. 620, gdje se upućuje na dokazne predmete D302, D303). V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 71, 72, 82, 83; T. 26. avgust 2020., str. 45, 46.

¹³⁵¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 621. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 72.

¹³⁵² Mladićev žalbeni podnesak, par. 621, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2364-2386, T. 11. septembar 2013., str. 16498, 16499. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 72; T. 26. avgust 2020., str. 46.

¹³⁵³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 622, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 5081, 5082, 5117, 5128.

¹³⁵⁴ Odgovor tužilaštva, par. 246, 247, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 5097, 5098.

da njegov doprinos zajedničkom cilju ne mora biti zločinački sam po sebi;¹³⁵⁵ (ii) samo nastoji da zamijeni svoje tumačenje naređenja u vezi s Direktivom br. 4,¹³⁵⁶ “Krivajom 95”¹³⁵⁷ i Direktivom br. 7;¹³⁵⁸ i (iii) ne pokazuje da je Pretresno vijeće postupilo nerazumno kada je uzelo u obzir njegova naređenja u vezi s operacijom u Srebrenici.¹³⁵⁹ Tužilaštvo dalje odgovara da je Pretresno vijeće, s obzirom na to da se nijedno od navodno “sličnih naređenja” na koja se poziva Mladić ne može s ovim uporediti, razumno zaključilo da je naređenje od 13. jula 1995., kojim se ograničava pristup lokalnim i stranim novinarima području Srebrenice i zabranjuje davanje informacija u vezi s ratnim zarobljenicima, evakuisanim civilima i bjeguncima, imalo za cilj da spriječi da informacije o događajima u Srebrenici prodru do međunarodne zajednice.¹³⁶⁰

392. Žalbeno vijeće napominje da je Pretresno vijeće konstatovalo da je Mladić u znatnoj mjeri doprinio da se postigne zajednički cilj time što je, između ostalog: (i) od barem 11. jula do 11. oktobra 1995. izdao nekoliko naređenja snagama VRS-a, uključujući Drinski korpus, u vezi s operacijom u Srebrenici; i (ii) dana 11. i 12. jula 1995., izdao naređenja komandantu MUP-a Borovčaninu i njegovim jedincima.¹³⁶¹ Prilikom donošenja ovih zaključaka, Pretresno vijeće je provelo sveobuhvatnu ocjenu naređenja koja je izdao Mladić u vezi s operacijom u Srebrenici¹³⁶² i

¹³⁵⁵ Odgovor tužilaštva, par. 246.

¹³⁵⁶ V. Odgovor tužilaštva, par. 246, 248 (gdje tužilaštvo tvrdi da je Direktiva br. 4 nezakonito naređenje za protjerivanje ABiH i “muslimanskog stanovništva” iz Srebrenice i s drugih područja). V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 8.

¹³⁵⁷ V. Odgovor tužilaštva, par. 246, 250 (gdje tužilaštvo tvrdi da formulacije iz Direktive “Krivaja 95”, kojima se traži pridržavanje Ženevskih konvencija, ne negiraju njen nezakoniti cilj da se stanovništvo prisilno ukloni, kao ni činjenicu da VRS nije postupao u skladu sa Ženevskim konvencijama). V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 9, 10.

¹³⁵⁸ V. Odgovor tužilaštva, par. 246, 251 (gdje tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće pažljivo analiziralo sadržaj i kontekst Direktive br. 7 i da, iako Pretresno vijeće nije uputilo na “Krivaju 95” kada je zaključilo da Direktiva br. 7/1 nije poništila Direktivu br. 7, “Krivaja 95” ide u prilog takvom zaljučku, a da se Mladić pogrešno oslonio na svjedočenje svjedoka Butlera s tim u vezi.). V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 9, 10.

¹³⁵⁹ Odgovor tužilaštva, par. 247.

¹³⁶⁰ Odgovor tužilaštva, par. 252. V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 6, 17, 18, 22.

¹³⁶¹ V. Prvostepena presuda, par. 5097, 5098. V. takođe Prvostepena presuda, par. 5048, 5049, 5052, 5053, 5066, 5067.

¹³⁶² U periodu od 11. jula do 11. oktobra 1995., Mladić je izdao više naređenja u vezi s operacijom u Srebrenici, uključujući: (i) dana 11. jula 1995., naredio je Borovčaninu da sa svim raspoloživim snagama i opremom ode u Potočare i Milačeviče i krene u napad u ranim jutarnjim satima 12. jula 1995. (v. Prvostepena presuda, par. 5059, 5066, 5115); (ii) u večernjim satima 11. jula 1995., naredio je Petru Škrbiću da mobilise autobuse, a 12. jula 1995. je naredio da se bosanski Muslimani odvezu iz Potočara (v. Prvostepena presuda, par. 5052); (iii) naredio je da se muškarci, bosanski Muslimani, odvoje od žena, djece i staraca u u Potočarima, od 12. do 14. jula 1995. (v. Prvostepena presuda, par. 5052, 5059, 5130); (iv) oko 12. jula 1995., naredio je jedinicama VRS-a i jedinicama MUP-a da blokiraju teren i da se bore s kolonom muškaraca Muslimana na pravcu Konjević Polje-Cerska (v. Prvostepena presuda, par. 2641, 2642); (v) dana 13. jula 1995. naredio je Zoranu Maliniću i Bojanu Subotiću da obezbijede prijevoz zatočenika u osnovnu školu “Vuk Karadžić” u Bratuncu (v. Prvostepena presuda, par. 5052); (vi) prije 15. jula 1995., naredio je Radomiru Furtuli da Beari pošalje vojnike kako bi on mogao da obavi posao u Srebrenici (v. Prvostepena presuda, par. 4945, 5001, 5002, 5049); (vii) dana 17. jula 1995., naredio je vojnim jedinicama da izvrše pretres terena na području Bratunac-Drinjača-Milići-Bešići s ciljem otkrivanja i uništenja muslimanskih grupa (v. Prvostepena presuda, par. 5033, gdje se upućuje na dokazni predmet P1579); (viii) krajem jula 1995., naredio je pogubljenje deset zatočenika koji su bili zatočeni u kasarni “Standard” Zvorničke brigade (v. Prvostepena presuda par. 2929, 5039, gdje se upućuje na dokazni predmet P1494 (zapečaćeno)); i (ix) dana 11. oktobra 1995., naredio je, između ostalog, komandama korpusa i MUP-u da se obezbjeđenje borbenih dejstava vrši “kao u Direktivi br. 7” (v. Prvostepena presuda, par. 5043).

smatralo je da su ta naređenja bila toliko ključna za činjenje zločina da bez njih zločini ne bi bili počinjeni onako kako jesu.¹³⁶³ Žalbeno vijeće stoga smatra da je Pretresno vijeće razumno zaključilo da je Mladić u znatnoj mjeri doprinio postizanju zajedničkog cilja time što je snagama VRS-a i MUP-a izdavao naređenja u vezi s operacijom u Srebrenici.

393. Što se tiče navodnog propusta Pretresnog vijeća da prida dovoljnu težinu kontekstu i sadržaju naređenja, koja su, kako kaže Mladić, bila legitimna vojna naređenja izdata u Srebrenici, Žalbeno vijeće podsjeća da doprinos optuženog udruženom zločinačkom poduhvatu ne mora biti zločinački sam po sebi, pod uslovom da optuženi vrši radnje na način koji u nekom vidu predstavlja doprinos ostvarenju zajedničkog cilja.¹³⁶⁴ Shodno tome, Žalbeno vijeće je mišljenja da pitanje da li su Mladićeva naređenja bila legitimna u vojnom kontekstu nije relevantno za utvrđivanje njegovog znatnog doprinosa zajedničkom cilju. Ono što je važno jest da je optuženi značajno doprinio počinjenju zločina obuhvaćenih udruženim zločinačkim poduhvatom.¹³⁶⁵ S obzirom na gore navedeno, Mladićeva tvrdnja da su njegova naređenja bila u skladu s legitimnim vojnim operacijama u svjetlu vojnog konteksta Srebrenice¹³⁶⁶ ne može poslužiti da pokaže grešku u zaključku Pretresnog vijeća da je Mladić u znatnoj mjeri doprinio postizanju zajedničkog cilja.¹³⁶⁷

394. U svakom slučaju, Žalbeno vijeće konstatuje da Mladić ne potkrepljuje svoju tvrdnju da Pretresno vijeće nije adekvatno odmjerilo dokaze u vezi s njegovim naređenjima u Srebrenici. U vezi s Mladićevom tvrdnjom da je Direktivom br. 4 naređeno pridržavanje zakona ratovanja, uključujući i Ženevskih konvencija,¹³⁶⁸ Žalbeno vijeće primjećuje da se u ovoj direktivi uopšte ne pominju zakoni ratovanja, pa tako ni Ženevske konvencije, i da ona ne obavezuje eksplicitno na poštivanje zakona ratovanja.¹³⁶⁹ U stvari, Pretresno vijeće je konstatovalo da se Direktivom br. 4 Drinskom korpusu naređuje da nanosi što veće gubitke ABiH i da je prisili da s muslimanskim stanovništvom napusti prostor Birča, Žepe i Goražda.¹³⁷⁰ Nadalje, Pretresno vijeće je razmotrilo dokaze da je Mladić izdavao naređenja da se poštuju Ženevske konvencije, ali je konstatovalo da ta

¹³⁶³ V. Prvostepena presuda, par. 5097, 5098.

¹³⁶⁴ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 110; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1653; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 695.

¹³⁶⁵ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 696; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 430, 431.

¹³⁶⁶ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 623. V. također T. 25. avgust 2020., str. 71, 72, 82, 83; T. 26. avgust 2020., str. 45, 46.

¹³⁶⁷ V. Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1615 (gdje je Žalbeno vijeće MKSJ-a zauzelo stav da činjenica da se učestvovanje optuženog svodilo samo na "rutinske dužnosti" optuženog ne oslobađa krivice.).

¹³⁶⁸ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 620, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2323, 2359, 5100. V. također T. 25. avgust 2020., str. 82, 83.

¹³⁶⁹ V. dokazni predmet P1968. Direktiva samo traži da se tokom zime obezbijede što bolji uslovi za život vojske i civilnog stanovništva i naređuje se vojnicima da pokušaju da razoružaju neprijateljske grupe, te da ih ubijaju samo ako se one tome ne povinuju. V. dokazni predmet P1968, str. 4, 5.

naređenja nisu bila pokazatelj njegovog pravog stanja svijesti.¹³⁷¹ Žalbeno vijeće stoga konstatuje da Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće pogriješilo u ocjeni Direktive br. 4.

395. Žalbeno vijeće će sada razmotriti Mladićev argument da je Pretresno vijeće pridalo nepotrebnu težinu formulacijama iz Direktive br. 7¹³⁷² i da je bez obrazloženja pridalo nedovoljnu težinu svjedočenju svjedoka Butlera da je “Krivaja 95” bila legitimna vojna operacija.¹³⁷³ Žalbeno vijeće podsjeća da se neargumentovana tvrdnja da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu dokazima ili da je dokaze trebalo protumačiti na određeni način može odbaciti bez razmatranja.¹³⁷⁴ Nadalje, kako je objašnjeno gore u tekstu, pitanje da li je vojna operacija legitimna irelevantno je za utvrđivanje Mladićevog znatnog doprinosa zajedničkom cilju.¹³⁷⁵ U svakom slučaju, Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće pažljivo analiziralo kontekst i sadržaj i Direktive br. 7¹³⁷⁶ i Direktive br. 7/1,¹³⁷⁷ i da je, prilikom donošenja zaključka da Direktiva br. 7/1 nije poništila ni izmijenila sadržaj Direktive br. 7, uzelo u obzir dokaze svjedoka Ljubomira Obradovića i Milovanovića, kao i druge dokumentarne dokaze.¹³⁷⁸ Nadalje, iako se Mladić selektivno oslanja na iskaz svjedoka Butlera da je “VRS imao vojno legitimno pravo da napadne 28. diviziju” ABiH,¹³⁷⁹ on zanemaruje dosljednu izjavu svjedoka da Direktiva br. 7/1 nije zamijenila nego je zapravo

¹³⁷⁰ V. Prvostepena presuda, par. 5100. V. takođe Prvostepena presuda, par. 2323, 2359.

¹³⁷¹ V. Prvostepena presuda, par. 4687.

¹³⁷² V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 621. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 72.

¹³⁷³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 621, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2364-2386, T. 11. septembar 2013., str. 16498, 16499. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 71, 72; T. 26. avgust 2020., str. 46.

¹³⁷⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 376; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 27; Drugostepena presuda u predmetu *Kamera i Ngirumpatse*, par. 179.

¹³⁷⁵ V. gore, par. 393.

¹³⁷⁶ Pretresno vijeće je konstatovalo da su u martu 1995. Radivoje Miletić i Glavni štab VRS-a izradili Direktivu br. 7, koju je potpisao Karadžić, vrhovni komandant VRS-a, 8. marta 1995. U Direktivi br. 7 Karadžić je izložio četiri glavna prioriteta VRS-a: (i) odlučnim ofanzivnim i odbrambenim vojnim dejstvima nametnuti vojnu situaciju koju će međunarodna zajednica biti prisiljena da prizna; (ii) popraviti operativno-strateški položaj VRS-a; (iii) skratiti liniju fronta i stvoriti uslove za oživljavanje privrede *Republike Srpske* vraćanjem kući dijela vojnih obveznika; i (iv) obezbijediti uslove državno-političkom rukovodstvu za vođenje mirovnih pregovora i ostvarivanje strateških ratnih ciljeva. V. Prvostepena presuda, par. 2382, 2383.

¹³⁷⁷ V. Prvostepena presuda, par. 2364-2386. Pretresno vijeće je konstatovalo da je 31. marta 1995. Glavni štab VRS-a izdao Direktivu br. 7/1, koju je potpisao Mladić, i u kojoj je ponovio većinu zadataka VRS-a izloženih u Direktivi br. 7 i naveo da je odlučio da angažovanjem glavnih snaga VRS-a izvede strategijsku operaciju pod nazivom *Sadejstvo 95*. V. Prvostepena presuda, par. 2384.

¹³⁷⁸ V. Prvostepena presuda, par. 2385, 2386, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazne predmete P345, P803, P4317, P5048. Pretresno vijeće je uzelo u obzir iskaz svjedoka Obradovića da je Direktiva br. 7 ostala na snazi za Drugi krajiški korpus VRS-a, SRK i Hercegovački korpus VRS-a, kako je navedeno Direktivi br. 7/1, ali da je glavna snaga, koju su činili Prvi krajiški korpus VRS-a, Istočnobosanski korpus VRS-a i Drinski korpus, dobila zadatke u skladu s onim što je izloženo u Direktivi br. 7/1. Pretresno vijeće je dalje uzelo u obzir svjedočenje svjedoka Milovanovića da u Direktivi br. 7/1 nema ništa što eksplicitno poništava kontroverzne dijelove Direktive br. 7 i, da bi se Direktiva br. 7/1 provela u potpunosti, treba pogledati Direktivu br. 7.

¹³⁷⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 621, gdje se upućuje na T. 11. septembar 2013., str. 16498, 16499. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 71, 72; T. 26. avgust 2020., str. 46.

dopunila Direktivu br. 7 dodatnim tehničkim informacijama.¹³⁸⁰ Žalbena vijeće stoga konstatuje da Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće pogriješilo u ocjeni Direktive br. 7.

396. Žalbena vijeće isto tako smatra da nema osnove za Mladićevu tvrdnju da Pretresno vijeće nije primjereno razmotrilo formulacije i kontekst njegovog naređenja od 13. jula 1995., kojim je spriječen ulazak lokalnih i stranih novinara na područje Srebrenice i zabranjeno davanje informacija o ratnim zarobljenicima, evakuisanim civilima i bjeguncima.¹³⁸¹ S tim u vezi, Žalbena vijeće napominje da je taj zaključak Pretresnog vijeća zasnovan na sveukupnim dokazima i naročito na formulacijama koje se u datom kontekstu koriste u naređenju.¹³⁸² Nadalje, naređenja na koja upućuje Mladić u prilog svom argumentu u žalbi izdata su kako bi se spriječilo curenje povjerljivih vojnih informacija i stoga su drugačija od njegovog naređenja od 13. jula 1995., koje je izdato kako bi se usred operacije masovnog ubistva ograničio pristup međunarodne zajednice informacijama.¹³⁸³ Shodno tome, Žalbena vijeće konstatuje da Mladićeva tvrdnja u vezi s njegovim naređenjem od 13. jula 1995. predstavlja tek puko neslaganje s ocjenom i tumačenjem relevantnih dokaza od strane Pretresnog vijeća i ne pokazuje nikakvu grešku. S tim u vezi, Žalbena vijeće ponovo podsjeća da se neargumentovana tvrdnja da Pretresno vijeće nije pridalo primjerenu težinu dokazima ili da je dokaze trebalo protumačiti na određeni način može odbaciti bez razmatranja.¹³⁸⁴

397. Na osnovu gore navedenog, Žalbena vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, odbacuje Mladićev argument da je Pretresno vijeće pogrešno zaključilo da je on u znatnoj mjeri doprinio zajedničkom zločinačkom cilju time što je snagama VRS-a i MUP-a izdavao naređenja u vezi s operacijom u Srebrenici.

¹³⁸⁰ V. T. 3. septembar 2013., str. 16158, 16159; T. 4. septembar 2013., str. 16192.

¹³⁸¹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 622, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 5081, 5082, 5117, 5128.

¹³⁸² V. Prvostepena presuda, par. 5071-5084. V. takođe dokazni predmet P2120. Zaista, Pretresno vijeće je konstatovalo da je Mladić u periodu od 11. jula do 22. avgusta 1995. smišljeno obmanjivao međunarodnu zajednicu time što je: (i) rekao da civili iz Srebrenice mogu da ostanu ili odu; (ii) naredio da se video snimak podjele hrane i vode proda stranim agencijama; i (iii) opovrgao navode o zločinima nakon pada Srebrenice i negirao da su izvršena pogubljenja. V. Prvostepena presuda, par. 5082-5084.

¹³⁸³ S tim u vezi: (i) dokazni predmeti P4332, P4383, P5161, P5173, P6549 i P6641 uključuju opšta uputstva da se vojne operacije drže u tajnosti (v. dokazni predmet P4332, str. 5; dokazni predmet P4383, str. 12; dokazni predmet P5161, str. 8; dokazni predmet P5173, str. 6; dokazni predmet P6549, str. 8; dokazni predmet P6641, str. 3); (ii) dokazni predmeti P5068, P5069 odnose se na izvještavanje u lancu komandovanja (v. dokazni predmet P5068, str. 1; dokazni predmet P5069, str. 1); (iii) dokazni predmet P5224 uključuje Mladićevo naređenje od 13. aprila 1994. da se izoluje i ograniči kretanje, između ostalog, UNPROFOR-a, Vojnih posmatrača UN-a (UNMO) i stranih novinara, za koje je Pretresno vijeće konstatovalo da je izdato u znak odmazde zato što je NATO pružio vazдушnu podršku zaštićenim zonama UN-a (v. dokazni predmet P5224, str. 2, 3; v. takođe Prvostepena presuda, par. 4604); i (iv) u vezi s dokaznim predmetom P6646, naređenjem Sektora za moral, vjerske i pravne poslove Glavnog štaba VRS-a od 19. novembra 1994. o uputstvima u vezi s nekim aktuelnim pitanjima o informisanju javnosti, Pretresno vijeće je konstatovalo da se radi o jednoj mjeri tog sektora za provođenje Mladićevog naređenja "u svrhu prikrivanja istinskih namjera snaga VRS-a i dobijanja podrške za njegova dejstva" (v. Prvostepena presuda, par. 4488, 4494, 4497-4500, gdje se upućuje na dokazni predmet P6646, str. 1, 2).

(d) Presretnuti razgovori

398. Mladić tvrdi da, iako se Pretresno vijeće oslonilo na neke presretnute razgovore da bi konstatovalo da su snage VRS-a počinile zločine u Srebrenici i da je on bio saučesnik u tim zločinima, nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi, uz primjereno odmjeravanje težine dokaza, zaključio da su presretnuti razgovori bili pouzdani i autentični.¹³⁸⁵ S tim u vezi, on tvrdi da je Pretresno vijeće pogrešno zanemarilo dokaze o pristrasnosti i ograničenoj obučenosti svjedoka RM-316, a da se oslonilo na iskaz ovog svjedoka kako bi zaključilo da nema dokaza da su presretnuti razgovori falsifikati.¹³⁸⁶ Nadalje, kako tvrdi Mladić, Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu: (i) činjenici da [REDIGOVANO];¹³⁸⁷ (ii) nedostatku kontinuiteta ili lanca čuvanja u dostavljanju presretnutih razgovora MKSJ-u;¹³⁸⁸ (iii) netačnoj identifikaciji relejnih pravaca i frekvencija VRS-a;¹³⁸⁹ i (iv) skepsi koju je svjedok Butler izrazio u vezi s pouzdanošću presretnutih razgovora.¹³⁹⁰ Pored toga, Mladić tvrdi da Pretresno vijeće nije adekvatno razmotrilo nedosljednosti u presretnutim razgovorima.¹³⁹¹

399. Tužilaštvo odgovara da Mladić nije pokazao da je ocjena presretnutih razgovora od strane Pretresnog vijeća, u svjetlu sveukupnih dokaza, bila nerazumna.¹³⁹² Ono stoga tvrdi da Mladićeva neargumentovana tvrdnja da je Pretresno vijeće zanemarilo određene dokaze, odnosno da im nije

¹³⁸⁴ V. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 376; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 27; Drugostepena presuda u predmetu *Karemera i Ngirumpatse*, par. 179.

¹³⁸⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 624-628. U prilog svojoj argumentaciji, Mladić upućuje na konkretne paragrafe Prvostepene presude, gdje je Pretresno vijeće razmotrilo sljedeće presretnute razgovore: (i) dokazni predmet P1235 [REDIGOVANO] (zapečaćeno), v. Prvostepena presuda, par. 2480; (ii) dokazni predmet P4222 (presretnuti razgovor Božidara Popovića i Niđe Mihalića, 22. septembar 1995. u 18:44 sati) i dokazni predmet P4223 [REDIGOVANO] (zapečaćeno), v. Prvostepena presuda, par. 2992, 2996; (iii) dokazni predmet P2126 [REDIGOVANO] (zapečaćeno) i dokazni predmet P1322 (presretnuti razgovor Beare i Krstića), v. Prvostepena presuda, par. 4945; (iv) dokazni predmet P7397 [REDIGOVANO] (zapečaćeno), str. 1, v. Prvostepena presuda, par. 4950; (v) dokazni predmet P1320 [REDIGOVANO] (zapečaćeno), str. 1 i dokazni predmet P1321 [REDIGOVANO] (zapečaćeno), str. 1, v. Prvostepena presuda, par. 5001; (vi) dokazni predmet P2126 ([REDIGOVANO] (zapečaćeno), v. Prvostepena presuda, par. 5002; (vii) dokazni predmet P1297 [REDIGOVANO] (zapečaćeno), v. Prvostepena presuda, par. 5008; (viii) dokazni predmeti P1338 i P1655 [REDIGOVANO] (zapečaćeno), v. Prvostepena presuda, par. 5028, 5112; (ix) dokazni predmeti P1657 i P1658 ([REDIGOVANO] (zapečaćeno), v. Prvostepena presuda, par. 5032, 5114 (zajedno, presretnuti razgovori).

¹³⁸⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 625, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 5046.

¹³⁸⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 626, gdje se upućuje na T. 28. juni 2013., str. 13575, 13576 (djelimično zatvorena sjednica), dokazni predmet D316 (zapečaćeno).

¹³⁸⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 626, gdje se upućuje na T. 13. septembar 2013., str. 16701, 16702, T. 1. novembar 2013., str. 18643, 18644 (zatvorena sjednica).

¹³⁸⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 626, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazne predmete P1625, D879, D909, T. 25 juni 2013 str. 13338-13340, T. 18. februar 2015., str. 31900-31920, 31935-31937.

¹³⁹⁰ Mladićev žalbeni podnesak, par. 626, gdje se upućuje na T. 3. septembar 2013., str. 16115-16117.

¹³⁹¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 627, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4945, 5001, 5002, 5032, 5114, dokazni predmeti P1320/P1321 (zapečaćeno), P2126 (zapečaćeno), P1332 (zapečaćeno), P1645/P1657 (zapečaćeno).

¹³⁹² V. Odgovor tužilaštva, par. 253-255, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 5046, 5305-5308.

pridalo dovoljnu težinu, treba da bude odbačena bez razmatranja.¹³⁹³ Tužilaštvo dalje iznosi argument da navodne nedosljednosti o kojima govori Mladić nisu potkrijepljene dokazima.¹³⁹⁴

400. Žalbeno vijeće napominje da je Pretresno vijeće konstatovalo da su presretnuti razgovori autentični izvještaji o presretnutim komunikacijama VRS-a iz tog vremena i nije prihvatilo argument da su falsifikovani ili manipulisani.¹³⁹⁵ Prilikom donošenja ovog zaključka, Pretresno vijeće je presretnute razgovore ocijenilo u kontekstu cijelog spisa prvostepenog postupka, pristupilo im s oprezom i uzimalo je u obzir to da li ih drugi izvori dokaza potkrepljuju ili dopunjavaju dodatnim pojedinostima.¹³⁹⁶ Konkretno, Pretresno vijeće je razmotrilo svjedočenje svjedoka RM-316,¹³⁹⁷ kao i druge dokaze u spisu, uključujući i dokaze da su presretnuti razgovori navodno falsifikati.¹³⁹⁸ U tom kontekstu, Mladićev argument da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu određenim dokazima predstavlja tek puko neslaganje s ocjenom dokaza od strane Pretresnog vijeća, a da pritom ne pokazuje nikakvu grešku.

401. Pored toga, što se tiče njegovog argumenta u vezi s ocjenom pouzdanosti i autentičnosti presretnutih razgovora od strane Pretresnog vijeća, Žalbeno vijeće smatra da Mladić samo ponavlja svoje argumente sa suđenja, a da pritom ne pokazuje grešku.¹³⁹⁹ Strana u postupku ne može naprosto ponavljati argumente koji nisu prihvaćeni u prvostepenom postupku, osim ako može da pokaže da je odbacivanje tih argumenata od strane pretresnog vijeća predstavljalo grešku koja zahtijeva intervenciju Žalbenog vijeća.¹⁴⁰⁰ Nadalje, iako Mladić upućuje na početnu skepsu svjedoka Butlera u vezi s pouzdanošću presretnutih razgovora, ovaj svjedok je u svom svjedočenju

¹³⁹³ Odgovor tužilaštva, par. 255, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 5305-5308, fn. 18087, 18089.

¹³⁹⁴ V. Odgovor tužilaštva, par. 256-258, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2792-2863, 4945, 5001, 5002, 5032, 5049, 5114.

¹³⁹⁵ V. Prvostepena presuda, par. 5046, 5307.

¹³⁹⁶ V. Prvostepena presuda, par. 5046, 5307, 5308. Prilikom razmatranja presretnutih razgovora, Pretresno vijeće je ocijenilo njihovu pouzdanost, kao i dokaze koju idu u prilog identifikaciji Mladića kao učesnika u razgovorima. V. Prvostepena presuda, par. 5046.

¹³⁹⁷ V. Prvostepena presuda, par. 5046. Pretresno vijeće je razmotrilo svjedočenje svjedoka RM-316 i uvjerilo se da Mladić ne bi bio identifikovan da operateri nisu bili sigurni da Mladić govori u presretnutom razgovoru. V. takođe Prvostepena presuda, par. 5028.

¹³⁹⁸ V. Prvostepena presuda, par. 5305-5308. V. takođe Prvostepena presuda, par. 5026-5030, 5032, 5046.

¹³⁹⁹ V. Prvostepena presuda, par. 5305, gdje se, između ostalog, upućuje na Mladićev završni podnesak, par. 2620. Što se tiče ograničene obučenosti svjedoka RM-316, Mladić ponavlja svoj argument iz paragrafa 2620 Mladićevog završnog podneska. U vezi sa svjedokom RM-275, Mladić ponavlja svoj argument iz paragrafa 2618 Mladićevog završnog podneska. U vezi s nepostojanjem kontinuiteta ili lanca čuvanja, Mladić ponavlja svoje argumente iz paragrafa 2595 i 2596 Mladićevog završnog podneska. Što se pak tiče radio-relejnih pravaca i frekvencija, Mladić ponavlja svoje argumente iz paragrafa 2619 do 2622, 2649, 2650, 2652 do 2654, 2656 i 2657 Mladićevog završnog podneska. Pretresno vijeće je izričito uputilo na sve gore navedene paragrafe. V. Prvostepena presuda, fn. 18087, 18089, gdje se, između ostalog, upućuje na Mladićev završni podnesak, par. 2595, 2596, 2618-2622, 2649, 2650, 2652-2654, 2656, 2657.

¹⁴⁰⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 19, 305, 598 i reference koje se tamo navode.

rekao da je na kraju “uspio da potkrijepi veliku količinu informacija sadržanih u tim presretnutim razgovorima”.¹⁴⁰¹

402. Što se tiče Mladićevog argumenta da Pretresno vijeće nije adekvatno razmotrilo nedosljednosti u presretnutim razgovorima, Žalbeno vijeće podsjeća da pretresno vijeće, u skladu sa svojim diskrecionim ovlaštenjima, može da ocijeni nedosljednosti i da razmotri da li je dato svjedočenje, uzeto u cjelini, pouzdano i vjerodostojno.¹⁴⁰² U ovom predmetu, Žalbeno vijeće nije se uvjerilo da su navodne nedosljednosti na koje upućuje Mladić potkrijepljene dokazima. Na primjer, iako Mladić tvrdi da su dokazni predmeti P1320, P1321 i P2126 u neskladu s dokaznim predmetom P1332,¹⁴⁰³ Žalbeno vijeće primjećuje da dokazni predmet P1332 nije povezan s druga tri presretnuta razgovora koji se odnose na istu situaciju i da su ta tri presretnuta razgovora u stvari u skladu jedan s drugim budući da se odnose na istu operaciju.¹⁴⁰⁴ Nadalje, iako Mladić tvrdi da dokazni predmeti P1645 i P1657 nisu u skladu jedan s drugim, Žalbeno vijeće primjećuje da dokazni predmet P1645 nije presretnuti razgovor nego je rukom pisana bilješka i da su Mladićeve tvrdnje o sadržaju dokaznog predmeta P1657 netačne zato što, suprotno njegovoj tvrdnji, [REDIGOVANO].¹⁴⁰⁵

403. U svjetlu gore navedenog, Žalbeno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić nije pokazao grešku u ocjeni presretnutih razgovora od strane Pretresnog vijeća ili u tome što se Vijeće na njih oslonilo.

(e) Znanje o zločinima, njihova istraga i kažnjavanje

(i) Navodni propust da se prida dovoljna težina dokazima s dokaznom vrijednošću

404. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće u zaključku da on nije preduzeo odgovarajuće korake da provede istragu o zločinima i/ili kazni počinioce zanemarilo ili da nije pridalo dovoljnu težinu dokazima s dokaznom vrijednošću da: (i) on nije znao za zločine i/ili nije mogao da ih spriječi ni da kazni počinioce; i (ii) on ili njegovi potčinjeni jesu proveli istragu i krivično gonili za neke zločine.¹⁴⁰⁶ U vezi s dokazima da nije znao za zločine, Mladić tvrdi da se u dnevnom borbenom

¹⁴⁰¹ V. T. 3. septembar 2013., str. 16115-16117.

¹⁴⁰² V. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 363; Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 201; Drugostepena presuda u predmetu *Ntawukulilyayo*, par. 73 i reference koje se tamo navode.

¹⁴⁰³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 627, fn. 763.

¹⁴⁰⁴ Up. dokazni predmeti P1320/P1321 (zapečaćeno) [REDIGOVANO] i P2126 (zapečaćeno) [REDIGOVANO] s dokaznim predmetom P1332 (zapečaćeno) [REDIGOVANO].

¹⁴⁰⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, fn. 763; dokazni predmet P1645 (rukom pisana bilješka od 7. avgusta 1995.); dokazni predmet P1657 (zapečaćeno).

¹⁴⁰⁶ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 629-639, 641. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 71; T. 26. avgust 2020., str. 56. Mladić dalje tvrdi da su, bez njegovog znanja i nezavisno od njega, ljudi s lokalnih područja, MUP, kao i Nikolić, te

izvještaju Zvorničke brigade¹⁴⁰⁷ od 14. jula 1995. (dalje u tekstu: Izvještaj Zvorničke brigade) ne pominje počinjenje zločina¹⁴⁰⁸ i da je Pretresno vijeće, kako bi utvrdilo da se o zločinima izvještavalo, pridalo neprimjerenu težinu svjedočenju svjedoka Ljubomira Bojanovića da bi takve informacije bile proslijeđene uz lanac komandovanja.¹⁴⁰⁹ Kako navodi Mladić, svjedok Momir Nikolić je potvrdio da je od svojih komadanta prikrio ubijanje i da je dao obmanjujuće informacije o “asanaciji” kako bi prikrio ponovna pokopavanja.¹⁴¹⁰ Mladić dalje tvrdi da se Pretresno vijeće oslonilo na naređenje za izdavanje goriva koje je on potpisao, kako bi utvrdilo njegovo znanje o zločinima i operaciji ponovnog pokopavanja, ali da nije pridalo dovoljnu težinu činjenici da jedinstveni identifikacioni broj koji se nalazio na naređenju za izdavanje goriva nije bio njegov.¹⁴¹¹

405. Mladić dalje tvrdi da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu dokazima o: (i) paralelnom izvještavanju i procesu istraga; (ii) institucionalnim ograničenjima vojnog pravosuđa; i (iii) sukobima s civilnim vlastima, uslijed čega on nije mogao da spriječi zločine MUP-a i da kazni njihove počinioce.¹⁴¹² U vezi s dokazima da su on ili njegovi potčinjeni vodili istrage i krivično gonili za zločine, Mladić ukazuje na: (i) ultimatumе koje je izdao 23. septembra 1995. i 20. oktobra 1995. da komanda MUP-a treba da spriječi zločine i kazni počinioce iz redova MUP-a ili će se suočiti s vojnom akcijom VRS-a;¹⁴¹³ i (ii) sastanak održan 26. marta 1996. s ciljem formiranja zajedničke istražne komisije MUP-a i VRS-a za istragu zločina počinjenih u Srebrenici.¹⁴¹⁴ Mladić

drugi “odmetnuti elementi stručne linije komandovanja bezbjednosti VRS-a”, uključujući Popovića, uzeli na sebe da izvedu djela osvete i ubistva u Srebrenici. V. T. 25. avgust 2020., str. 71, 80, 81, 84; T. 26. avgust 2020., str. 44, 56.

¹⁴⁰⁷ Zvornička brigada bila je jedinica VRS-a potčinjena Drinskom korpusu. V. Prvostepena presuda, par. 212, 215-218.

¹⁴⁰⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 632, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4961, 4966. Kako navodi Mladić, prema Izvještaju Zvorničke brigade nije bilo “vanrednih događaja”, iako je Pretresno vijeće prihvatilo da su pripadnici Zvorničke brigade falsifikovali bilješke kako bi prikriili svoju umiješanost u zločine. Mladićev žalbeni podnesak, par. 632, fn. 770, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4966.

¹⁴⁰⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 632, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4961.

¹⁴¹⁰ Mladićev žalbeni podnesak, par. 632, gdje se upućuje na dokazne predmete D1228, str. 3, P1494 (zapečaćeno), P1515, P1516, T. 28. maj 2013., str. 11661 (zatvorena sjednica), T. 3. juni 2013., str. 11965, 11966; T. 25. avgust 2020., str. 80, 81. Mladić tvrdi da izvještaj svjedoka Nikolića Glavnom štabu VRS-a ide u prilog njegovoj izjavi da je Nikolić prikrivao zločine jer je izvještaj sadržao jedino informaciju da su ranjeni muslimanski zarobljenici i muslimansko osoblje UN-a evakuisani. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 632, fn. 773, gdje se upućuje na dokazni predmet P1515.

¹⁴¹¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 633, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 3002-3005. U mjeri u kojoj Mladić upućuje na paragrafe 611 i 612 svog žalbenog podneska, Žalbeno vijeće podsjeća da je odbacilo njegove argumente s tim u vezi. V. gore, par. 380.

¹⁴¹² Mladićev žalbeni podnesak, par. 635-639, 641, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 5086, 5094, 5098. V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 56. Mladić takođe problematizuje to što se Pretresno vijeće oslonilo na iskaz svjedoka Predraga Drinića u zaključku da ni vojne ni civilne vlasti bosanskih Srba nisu nikada pokrenule istragu. Budući da Mladić razrađuje ovaj argument u Osnovi 5.I svoje žalbe, on će biti ocijenjen u vezi s argumentacijom iznijetom u prilog toj žalbenoj osnovi. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 634, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4963.

¹⁴¹³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 637. Mladić navodi da su nakon ovoga njegovi ključni potčinjeni bili uklonjeni u oktobru 1995. i zatim smijenjeni. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 637.

¹⁴¹⁴ Mladićev žalbeni podnesak, par. 637, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4963, dokazni predmet P3353 (zapečaćeno).

tvrdi da je Pretresno vijeće zanemarilo ove dokaze, što je na kraju dovelo do nedopustivog zaključka da on nije proveo istragu u vezi sa zločinima.¹⁴¹⁵

406. Tužilaštvo odgovara da Mladićev argument da je Pretresno vijeće zanemarilo i neprimjereno odmjerilo težinu dokaza s dokaznom vrijednošću treba odbaciti.¹⁴¹⁶ Konkretno, tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće razumno konstatovalo da je on znao za zločine¹⁴¹⁷ i da nije pokazao da je Pretresno vijeće pogriješilo u zaključku da on nije preduzeo odgovarajuće korake da istraži zločine i kazni počinioce.¹⁴¹⁸

407. Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće, prilikom donošenja zaključaka da je Mladić znao za zločine koje su pripadnici VRS-a i MUP-a počinili u Srebrenici u julu 1995., ali da nije preduzeo odgovarajuće korake da istraži zločine i kazni počinioce,¹⁴¹⁹ podsjetilo na svoje ranije konstatacije, između ostalog, i na to da je: (i) Drinski korpus 1995. godine održavao efektivnu strukturu rukovođenja i komandovanja s vrlo čvrstim lancem izvještavanja, kao i da je bio uspostavljen sistem veze koji je u to vrijeme u potpunosti funkcionisao;¹⁴²⁰ i (ii) da su oficiri VRS-a znali za ubijanje bosanskih Muslimana u Srebrenici i na zborničkom području, ali da nije pokrenuta nijedna istraga ni krivični postupak u vezi s ubijanjima počinjenim u Srebrenici u julu 1995.¹⁴²¹ Žalbeno vijeće dalje primjećuje da je Pretresno vijeće eksplicitno ukazalo na to da mu “nisu predloženi dokazi na osnovu kojih bi moglo zaključiti da je Mladić naredio ijednu značajnu ili svrsishodnu istragu o ratnim zločinima ili zločinima protiv čovječnosti”.¹⁴²² Pored toga, Pretresno vijeće se oslonilo na svoje ranije zaključke, zasnovane na obimnim dokazima, da je Mladić: (i)

¹⁴¹⁵ Mladićev žalbeni podnesak, par. 637, 639.

¹⁴¹⁶ Odgovor tužilaštva, par. 259, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4987, 5093, 5094, 5097, 5098. V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 19-22. Tužilaštvo dalje tvrdi da teza odbrane o “hipotetičkoj zavjeri”, odnosno o slomu komande i odmetnutim elementima VRS-a i civilne policije bez Mladićevog znanja, ne može objasniti sljedeće: (i) široko rasprostranjeno i koordinisano učestvovanje mnogih različitih vojnih jedinica i resursa pod Mladićevom sveukupnom komandom, (ii) to da Mladić nije učinio ništa da kazni direktne počinioce i njihove pretpostavljene koji su, pod njegovom kontrolom, vodili operaciju, i (iii) njegovu pohvalu vojnicima za izvođenje operacije u Srebrenici. V. T. 26. avgust 2020., str. 21, 22.

¹⁴¹⁷ Odgovor tužilaštva, par. 260, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 213, 2992, 3002, 4989, 5042, 5050, 5052, 5053, 5069, 5080, 5092, 5093, 5096, 5098, dokazni predmet P1500. V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 21, 22. Tužilaštvo tvrdi sljedeće: (i) Mladić ne objašnjava kako je to Pretresno vijeće pridalo nepotrebnu težinu svjedočenju svjedoka Bojanovića da bi se o zločinima izvijestilo uz komandni lanac u Izvještaju Zvorničke brigade kada je Pretresno vijeće izričito navelo da se ne oslanja na taj aspekt njegovog svjedočenja (v. Odgovor tužilaštva, par. 261, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, fn. 12063); (ii) Mladić ne pokazuje kako to što se zločini eksplicitno ne pominju u Izvještaju Zvorničke brigade dovodi u pitanje zaključak Pretresnog vijeća da su oficiri VRS-a, uključujući Mladića, znali za ubijanja (v. Odgovor tužilaštva, par. 262, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4961, 5093); i (iii) svjedočenje svjedoka Momira Nikolića potvrđuje Mladićevo aktivno učestvovanje u operaciji ubistva i njegovo znanje o toj operaciji (v. Odgovor tužilaštva, par. 263; v. takođe T. 26. avgust 2020., str. 19, 20).

¹⁴¹⁸ V. Odgovor tužilaštva, par. 265-271. V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 22.

¹⁴¹⁹ V. Prvostepena presuda, par. 5093, 5094.

¹⁴²⁰ V. Prvostepena presuda, par. 5093, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 152, 213.

¹⁴²¹ V. Prvostepena presuda, par. 5093, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4968.

imao ovlaštenje da naredi pokretanje istrage u okviru vojnog pravosuđa;¹⁴²³ (ii) imao dužnost da preduzme odgovarajuće mjere da pokrene istrage i/ili kazni zločine;¹⁴²⁴ (iii) znao za zločine koje su u julu 1995. u Srebrenici počinili pripadnici VRS-a i MUP-a;¹⁴²⁵ i (iv) preduzimao radnje koje su predstavljale hotimično obmanjivanje.¹⁴²⁶

408. Nakon što je pregledalo relevantne dijelove Prvostepene presude, Žalbeno vijeće se nije uvjerilo da je Pretresno vijeće pridalo nedovoljnu težinu dokazima koji pokazuju da Mladić nije znao za zločine počinjene u Srebrenici.¹⁴²⁷ Što se tiče Izvještaja Zvorničke brigade, Žalbeno vijeće ne vidi kako bi to što se u izvještaju eksplicitno ne pominje počinjenje zločina, što je relevantno samo za 14. juli 1995. i za zonu odgovornosti Zvorničke brigade, dovelo u pitanje zaključak Pretresnog vijeća da je Mladić znao za zločine počinjene u Srebrenici u cjelini.¹⁴²⁸ U vezi sa svjedočenjem svjedoka Bojanovića da bi se o masovnim pogubljenjima zatočenika u zoni odgovornosti Zvorničke brigade izvijestilo u dnevnom borbenom izvještaju, Pretresno vijeće je eksplicitno razmotrilo te dokaze dok se bavilo pitanjem prikrivanja zločina, ali se na njih nije oslonilo zato što svjedok Bojanović nije učestvovao u izradi tog izvještaja, pa je Vijeće stoga konstatovalo da su njegovi komentari spekulativni.¹⁴²⁹ Što se pak tiče dokaza u vezi sa svjedokom Momikom Nikolićem, Žalbeno vijeće primjećuje da Mladić pogrešno tumači dokazni predmet D1228, koji pokazuje da je svjedok Momir Nikolić razgovarao o ubijanju zarobljenih Muslimana sa svojim komandantom Blagojevićem 12. i 13. jula 1995., a ne da je od svojih komandanata prikrivao ubijanja.¹⁴³⁰ Nadalje, Mladić samo nudi alternativno tumačenje svjedočenja svjedoka Momira Nikolića, pri čemu ne pokazuje da je zaključak Pretresnog vijeća da je podnesen izvještaj o

¹⁴²² V. Prvostepena presuda, par. 5094. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4545.

¹⁴²³ V. Prvostepena presuda, par. 5091, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4516-4543, 4545.

¹⁴²⁴ V. Prvostepena presuda, par. 5092, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2443-2448, 2676, 2684, 2706-2708, 2723, 2732, 2759, 2766, 2776, 2791, 2820, 2825, 2859, 2861, 2862, 2876, 2882, 2886, 2894, 2917, 2920, 2921, 2924, 2926, 2935, 3051, 4952-4958, 5046-5053, 5066-5069.

¹⁴²⁵ V. Prvostepena presuda, par. 5093, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 152, 210-213, 2457-2478, 4959-4968.

¹⁴²⁶ V. Prvostepena presuda, par. 5094, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 5071-5084.

¹⁴²⁷ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 630-633. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 71, 80, 81; T. 26. avgust 2020., str. 56.

¹⁴²⁸ V. Prvostepena presuda, par. 5093, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 152, 213, 4968.

¹⁴²⁹ V. Prvostepena presuda, par. 2776, fn. 12063. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4961, 4966. Suprotno Mladićevoj tvrdnji, Pretresno vijeće se nije oslonilo na svjedočenje svjedoka Bojanovića da bi konstatovalo da se o zločinima izvještavalo, već je umjesto toga uzelo u obzir to svjedočenje prilikom donošenja zaključka da su zločini prikrivani. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 631, 632.

¹⁴³⁰ V. Prvostepena presuda, par. 4939, gdje se upućuje na dokazni predmet D1228, str. 8. Pored toga, dokazni predmet D1228 pokazuje da je svjedok Momir Nikolić ubijanja pomenuo samo u svom usmenom izvještaju, a ne u svom pismenom izvještaju, a ne da on "nikada nije vidio pismeni izvještaj o ubijanjima". V. Prvostepena presuda, par. 4939, gdje se upućuje na dokazni predmet D1228, str. 3. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 632; dokazni predmet D1228, str. 3, 8.

operaciji ponovnog pokopavanja nerazuman.¹⁴³¹ U vezi s naređenjem za gorivo, Pretresno vijeće se, suprotno Mladićevoj tvrdnji,¹⁴³² nije oslonilo na to naređenje da bi utvrdilo da je on znao za zločine ili za operaciju ponovnog pokopavanja.¹⁴³³ S tim u vezi, Mladić se samo ne slaže s ocjenom Pretresnog vijeća u vezi s jedinstvenim identifikacionim brojem na naređenju za gorivo i pritom ne ukazuje na grešku.

409. Što se tiče Mladićeve navodne nemogućnosti da provede istragu o zločinima s obzirom na paralelne procese izvještavanja i istrage,¹⁴³⁴ on samo ponavlja svoje argumente sa suđenja i tvrdi, između ostalog, da su “dokazi s dokaznom vrijednošću pokazali da su zločini prijavljeni civilnim vlastima”.¹⁴³⁵ Pretresno vijeće je eksplicitno odbacilo taj argument i konstatovalo da “[Mladić] pukom prijavom zločina komandantu MUP-a ne bi ispunio svoju dužnost komandanta”.¹⁴³⁶ Pored toga, iako Mladić upućuje na dijelove svjedočenja svjedoka Theunensa u prilog svojoj tvrdnji da nije mogao da preduzme direktne korake za istragu o zločinima koje su počinili pripadnici MUP-a,¹⁴³⁷ u tim dijelovima svjedočenja ništa ne ide u prilog toj tvrdnji.¹⁴³⁸ Upravo suprotno, svjedok Theunens je izjavio, bez pominjanja ijedne konkretne situacije, da je, kada su jedinice MUP-a izvodile operacije pod vojnom komandom, komandant VRS-a na datom području imao dužnost da istraži navode o zločinima.¹⁴³⁹ U vezi s dokazima o sukobima s civilnim vlastima, Žalbeno vijeće napominje da Mladić samo ponavlja svoje argumente koje je predočio na suđenju,¹⁴⁴⁰ kada je Pretresno vijeće konstatovalo da je Mladić imao ovlaštenje da naredi pokretanje istrage u okviru

¹⁴³¹ V. Prvostepena presuda, par. 3004 (gdje je Pretresno vijeće konstatovalo da se “[d]ana 16. oktobra 1995., Momir Nikolić [...] sastao s Blagojevićem, članovima komande i komandantima bataljona ili njihovima zamjenicima i izvjestio ih da su pripadnici brigade angažovani na operaciji ponovnog pokopavanja koja je izvođena pod nazivom "asanacija" ili higijenske mjere i mjere sanacije, čije je izvođenje naredio Glavni štab VRS-a.”). Prilikom donošenja ovog zaključka, Pretresno vijeće je razmotrilo, između ostalog, svjedočenje svjedoka Momira Nikolića i RM-322. V. Prvostepena presuda, par. 2995, 2997, 2999, 5344, gdje se, između ostalog, upućuje na T. 28. maj 2013., str. 11661 (zatvorena sjednica), T. 3. juni 2013., str. 11963-11967, 11969, 11970, dokazne predmete D300, P1494 (zapečaćeno), P1516.

¹⁴³² V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 633, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 3002-3005.

¹⁴³³ Žalbeno vijeće je već ispitalo način na koji je Pretresno vijeće utvrdilo Mladićevo znanje o zločinima. V. gore, par. 407, 408. V. takođe Prvostepena presuda, par. 5093, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 152, 213, 4968. Nakon što je pregledalo relevantne dijelove Prvostepene presude, Žalbeno vijeće primjećuje da Pretresno vijeće nije donijelo konakretan zaključak o Mladićevom znanju o operaciji ponovnog pokopavanja. V. Prvostepena presuda, par. 2989-3007, 4959-4969, 5086-5095.

¹⁴³⁴ U vezi s dokazima o institucionalnim ograničenjima vojnog pravosuđa, Mladić podsjeća na svoje argumente u vezi s Osnovom 3 svoje žalbe. Budući da Mladić razrađuje te argumente u Osnovi 3, oni su ocijenjeni u vezi s argumentacijom iznijetom u prilog toj osnovi. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 638. V. gore, odjeljak III.B.2(a)(iii)e.

¹⁴³⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 635, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 5086, Mladićev završni podnesak, par. 3273-3292.

¹⁴³⁶ V. Prvostepena presuda, par. 5086, 5091.

¹⁴³⁷ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 635, gdje se upućuje na T. 10. decembar 2013., str. 20618-20625.

¹⁴³⁸ V. T. 10. decembar 2013., str. 20618-20625. Svjedok Theunens je dalje u svom svjedočenju izjavio da je Mladić imao ovlaštenje da naredi pokretanje istrage u okviru vojnog pravosuđa, ali da je to ovlaštenje koristio samo selektivno, usredsređujući se na djela koja su imala negativan uticaj na borbenu gotovost VRS-a. V. Prvostepena presuda, par. 4531, gdje se upućuje na T. 6. decembar 2013., str. 20388-20392. V. takođe T. 6. decembar 2013., str. 20388.

¹⁴³⁹ T. 10. decembar 2013., str. 20623.

vojnog pravosuđa.¹⁴⁴¹ a da pritom ne identifikuje nikakvu grešku Pretresnog vijeća. Žalbeno vijeće ponavlja da strana u postupku ne može naprosto ponavljati argumente koji nisu prihvaćeni u prvostepenom postupku, osim ako može da pokaže da je odbacivanje tih argumenata od strane pretresnog vijeća predstavljalo grešku koja zahtijeva intervenciju Žalbenog vijeća.¹⁴⁴²

410. Na kraju, što se tiče Mladićevih argumenata u vezi s dokazima da su on odnosno njegovi potčinjeni krivično gonili ili vodili istrage o zločinima, Žalbeno vijeće primjećuje da se ultimatumima koje je izdao Mladić, na koje ukazuje u svojoj žalbi, nisu odnosili na zločine u Srebrenici.¹⁴⁴³ Kao takvi, ti ultimatumima nisu bili relevantni za ocjenu Pretresnog vijeća Mladićevog doprinosa UZP-u u vezi sa Srebrenicom. Što se pak tiče sastanka na kojem je bilo riječi o formiranju zajedničke istražne komisije, Žalbeno vijeće napominje da je Pretresno vijeće razmotrilo dokaze s tim u vezi¹⁴⁴⁴ u zaključku da je “Karadžić 23. marta 1996. naredio VRS-u i MUP-u da odmah formiraju mješovitu komisiju radi provođenja istrage u vezi s navodima o pronalasku dva raspadnuta leša na području Pilice”, ali je eksplicitno napomenulo da Drinićev prijedlog da se provede takva istraga nikad nije uzet u obzir.¹⁴⁴⁵

411. U svjetlu gore navedenog, Žalbeno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće napravilo grešku prilikom ocjenjivanja dokaza u vezi s njegovim znanjem o zločinima, njegovom nemogućnošću da kazni za zločine, te u vezi s tim da su on odnosno njegovi potčinjeni krivično gonili ili vodili istrage o zločinima. Pored toga, podsjećajući na zaključak da Mladić, između ostalog, nije pokazao grešku u zaključku Pretresnog vijeća da je čak i tokom svog odsustva iz Srebrenice rukovodio i komandovao snagama VRS-a i snagama MUP-a koje su bile pod komandom VRS-a od 11. do 17. jula 1995., Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, konstatuje da je Mladićeva tvrdnja da su Momir Nikolić, MUP i drugi odmetnuti pripadnici VRS-a počinili ubijanja iz osвете u Srebrenici bez njegovog znanja,

¹⁴⁴⁰ Up. Mladićev žalbeni podnesak, par. 636, 637 s Mladićev završni podnesak, par. 3284-3289.

¹⁴⁴¹ V. Prvostepena presuda, par. 5091, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4545.

¹⁴⁴² V. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 19, 305, 598 i reference koje se tamo navode.

¹⁴⁴³ Umjesto toga, ti se ultimatumima odnose na aktivnosti Arkanove paravojne jedinice u opštini Sanski Most. V. dokazni predmeti D1503, P3095. Mladićevi argumenti u vezi s dokaznim predmetima D1503 and P3095 odbačeni su gore u tekstu, u vezi sa sveobuhvatnim UZP-om. V. gore, odjeljak III.B.1(b)(ii).

¹⁴⁴⁴ V. Prvostepena presuda, par. 4963 (gdje je svjedok Drinić izjavio da je prisustvovao sastanku 25. ili 26. marta 1996., na kojem se razgovaralo o Karadžićevom naređenju od 23. marta 1996., kojim se od VRS-a i MUP-a zahtijevalo da se odmah formira mješovita stručna komisija koja bi provela istragu oko navodnog pronalaska dva raspadnuta leša na području Pilice u opštini Zvornik). V. takođe dokazni predmet P3351, str. 10879, 10880; dokazni predmet P3353 (zapečaćeno), str. 3, 6, 8.

¹⁴⁴⁵ V. Prvostepena presuda, par. 4963, 4968.

spekulativna i neuvjerljiva.¹⁴⁴⁶ Njegovi argumenti s tim u vezi se, shodno tome, odbacuju bez razmatranja.

(ii) Navodna greška zbog utvrđivanja znatnog doprinosa oslanjanjem na propust da se istraže i kazne zločini

412. Uz napomenu da se Pretresno vijeće oslonilo na njegov propust da provede istragu i kazni zločine počinjene u Srebrenici kako bi utvrdilo njegov znatan doprinos UZP-u u vezi sa Srebrenicom, Mladić tvrdi da su ti propusti nedovoljan dokaz o njegovom znatnom doprinosu.¹⁴⁴⁷ On tvrdi, kako je potvrdilo Žalbena vijeće MKS-a u predmetu *Bemba*, da se mjere koje preduzme komandant ne mogu smatrati pogrešnim samo zato što nisu uspješno provedene.¹⁴⁴⁸

413. Tužilaštvo odgovara da je to što se Mladić oslanja na žalbenu presudu u predmetu *Bemba*, koja se bavila mjerama preduzetim radi krivičnog gonjenja i istrage zločina, neprimjereno za ove okonosti u kojima nisu preduzete nikakve mjere.¹⁴⁴⁹

414. Žalbena vijeća podsjeća da pravo ne predviđa konkretne tipove ponašanja koji se *per se* ne mogu smatrati doprinosom zajedničkom cilju udruženog zločinačkog poduhvata.¹⁴⁵⁰ Ono što je važno jeste da optuženi vrši radnje koje na neki način doprinose ostvarenju zajedničkom cilja.¹⁴⁵¹ Unutar tih pravnih okvira, pitanje da li se neko nečinjenje može uzeti u obzir kako bi se utvrdilo da je optuženi značajno doprinio udruženom zločinačkom poduhvatu je činjenično pitanje o kojem se odluka donosi od slučaja do slučaja.¹⁴⁵² Nadalje, Žalbena vijeća podsjeća da nečinjenja ili radnje putem kojih se ostvaruje udruženi zločinački poduhvat ne moraju uključivati izvršenje bilo kojeg

¹⁴⁴⁶ V. gore, par. 383, 389.

¹⁴⁴⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 636, 640.

¹⁴⁴⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 636, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Bemba*, par. 180.

¹⁴⁴⁹ Odgovor tužilaštva, par. 270.

¹⁴⁵⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 110; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 696. U vezi s tim što se Mladić oslanja na Drugostepenu presudu u predmetu *Bemba*, Žalbena vijeća ponavlja da ga ne obavezuju zaključci drugih sudova – domaćih, međunarodnih ili hibridnih – i da, mada takvu sudsku praksu može uzeti u obzir, ipak može doći do drugačijeg zaključka o nekom pitanju od onog koji je donijelo neko drugo sudsko tijelo. V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 434; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 598; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1674. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Dorđević*, par. 83.

¹⁴⁵¹ Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 110; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1653; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 695. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 427.

¹⁴⁵² Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 110. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1233, 1242.

dijela *actus reusa* krivičnog djela koje čini dio zajedničkog cilja, niti ijedno krivično djelo kao takvo.¹⁴⁵³

415. U ovom predmetu, Pretresno vijeće je u okviru činjeničnog utvrđivanja Mladićevog znatnog doprinosa UZP-u u vezi sa Srebrenicom uzelo u obzir, zajedno s njegovim drugim radnjama,¹⁴⁵⁴ sljedeće: (i) Mladić je rukovodio i komandovao jedinicama VRS-a i MUP-a za vrijeme operacije u Srebrenici i nakon nje,¹⁴⁵⁵ i (ii) Mladić je propustio da preduzme odgovarajuće mjere da pokrene istrage o zločinima i/ili kazni pripadnike VRS-a i druge elemente srpskih snaga pod svojom efektivnom kontrolom koji su počinili te zločine,¹⁴⁵⁶ uprkos tome što je imao dužnost i mogućnost da to učini i što je znao za zločine.¹⁴⁵⁷ Pretresno vijeće je dalje smatralo da su gore navedene radnje bile toliko ključne za činjenje zločina da bez njih zločini ne bi bili počinjeni onako kako jesu.¹⁴⁵⁸ Žalbena vijeća podsjeća da u slučajevima kada je optuženi imao izvjesnu vlast i uticaj ili nadležnost nad izvršiocima, dovoljne da se spriječe ili zaustave zlostavljanja, ali svoja ovlaštenja nije iskoristio, propust da se interveniše kako bi se spriječilo ponavljanje zločina ili kako bi se zaustavila zlostavljanja uzima se u obzir prilikom ocjenjivanja doprinosa optuženog udruženom zločinačkom poduhvatu i njegove namjere.¹⁴⁵⁹ Shodno tome, Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je, ocjenjujući da li je on u znatnoj mjeri doprinio UZP-u u vezi sa Srebrenicom uzelo u obzir njegov propust da preduzme odgovarajuće korake kako bi se pokrenule istrage o zločinima i/ili kaznili počinioci.

416. U svjetlu gore navedenog, Žalbena vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, odbacuje Mladićevu tvrdnju da je njegov propust da kazni zločine nedovoljan dokaz o njegovom znatnom doprinosu UZP-u u vezi sa Srebrenicom.

(f) Zaključak

417. Na osnovu gore navedenog, Žalbena vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, odbija osnovu 5.B Mladićeve žalbe.

¹⁴⁵³ Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 110; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 215; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 427.

¹⁴⁵⁴ V. Prvostepena presuda, par. 5097, 5098.

¹⁴⁵⁵ V. Prvostepena presuda, par. 5098.

¹⁴⁵⁶ V. Prvostepena presuda, par. 5097, 5098.

¹⁴⁵⁷ V. Prvostepena presuda, par. 5091-5093.

¹⁴⁵⁸ V. Prvostepena presuda, par. 5098.

¹⁴⁵⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 111, fn. 383; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 194; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 195, 196.

3. Navodne greške zbog prebacivanja tereta dokazivanja i kršenja načela *in dubio pro reo* (osnova 5.D)

418. U zaključku da je Mladić dijelio namjeru da ostvari zajednički cilj UZP-a u vezi sa Srebrenicom, Pretresno vijeće je odbacilo Mladićev argument da njegovi lični postupci i ponašanje ne govore u prilog njegovoj zločinačkoj namjeri.¹⁴⁶⁰ S tim u vezi, Pretresno vijeće je konstatovalo da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Mladić imao posebnu namjeru da počini genocid i da je namjeravao da ukloni bosanske Muslimane u Srebrenici ubijanjem muškaraca i dječaka i prisilnim uklanjanjem žena, djece i dijela starijih muškaraca.¹⁴⁶¹

419. Mladić tvrdi da se Pretresno vijeće oslonilo na njegove izjave na sastancima u Hotelu "Fontana", izjave koje je dao sredstvima javnog informisanja i na njegovo znanje o zločinima kako bi utvrdilo da je on dijelio zajedničko stanje svijesti s drugim članovima UZP-a u vezi sa Srebrenicom.¹⁴⁶² Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je pridalo nedovoljnu težinu oslobađajućim dokazima, te da je time netačno zaključilo van razumne sumnje da je on posjedovao traženu *mens rea* i prekršilo načelo *in dubio pro reo*.¹⁴⁶³ Konkretno, Mladić tvrdi da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu: (i) njegovim izjavama i postupcima iz kojih je vidljivo da se on pridržavao međunarodnog prava kada je evakuisao civile i brinuo se za dobrobit ratnih zarobljenika;¹⁴⁶⁴ i (ii) naređenjima koje su on i njegovi potčinjeni izdavali u Srebrenici.¹⁴⁶⁵ Kako navodi Mladić, da je Pretresno vijeće pridalo dovoljnu težinu tim dokazima i pregledalo ih u cijelosti, ne bi zaključilo van razumne sumnje da je on dijelio potrebnu *mens rea* za ostvarenje zajedničkog cilja UZP-a u vezi sa Srebrenicom i posebnu namjeru da se ubiju muškarci i dječaci, bosanski Muslimani.¹⁴⁶⁶ Mladić stoga traži da Žalbena vijeće poništi njegovu osuđujuću presudu za zločine počinjene u okviru UZP-a u vezi sa Srebrenicom ili, alternativno, da poništi zaključke u mjeri u kojoj oni sadrže bilo kakvu grešku.¹⁴⁶⁷

¹⁴⁶⁰ Prvostepena presuda, par. 5131.

¹⁴⁶¹ Prvostepena presuda, par. 5130.

¹⁴⁶² V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 651, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 5088, 5128, 5085, 5093, 5099-5131.

¹⁴⁶³ Mladićeva najava žalbe, par. 59, 60. Mladićev žalbeni podnesak, par. 645, 652, 663.

¹⁴⁶⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 653-658. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 65-70, 72, 82-84; T. 26. avgust 2020., str. 45-48.

¹⁴⁶⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 659-661. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 71, 72, 82, 83; T. 26. avgust 2020., str. 45, 46.

¹⁴⁶⁶ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 662-664.

¹⁴⁶⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 665.

(a) Mladićeve izjave i pozitivne radnje koje je preduzeo u cilju pridržavanja međunarodnog prava

420. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada se oslonilo na njegove izjave sa sastanaka u Hotelu "Fontana" 11. i 12. jula 1995. kako bi utvrdilo da je on dijelio zločinačku namjeru za oba cilja UZP-a u vezi sa Srebrenicom.¹⁴⁶⁸ Konkretno, on tvrdi da je Pretresno vijeće pridalo nedovoljnu težinu kontekstu u kojem su te izjave izgovorene i tvrdi da su formulacije u tim izjavama bile u skladu s legitimnim vojnim govorom.¹⁴⁶⁹ On dalje tvrdi da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu ili da nije pridalo nikakvu težinu njegovim kasnijim izjavama i postupcima, uključujući sljedeće: (i) njegov angažman s UN-om u koordinisanju humanitarnih evakuacija; (ii) njegove izjave da civili imaju izbor da odu u Jugoslaviju ili u Federaciju ili da ostanu u Republici Srpskoj; (iii) njegova uvjeravanja data zarobljenim ratnim zarobljenicima da će se prema njima postupati u skladu sa zakonom; i (iv) njegovu saradnju tokom razgovora u Beogradu 14. i 15. jula 1995. s UN-om, Evropskom unijom i UNPROFOR-om (dalje u tekstu: razgovori u Beogradu), čiji je vrhunac bio potpisana garancija da će Međunarodni komitet Crvenog krsta dobiti pristup ratnim zarobljenicima i da će se poštovati Ženevske konvencije.¹⁴⁷⁰ Na kraju, u vezi s mišljenjem Pretresnog vijeća da je obmanjivao sredstva javnog informisanja o uslovima u Srebrenici, Mladić tvrdi da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu informacijama koje su njemu prenijete, činjenici da se on oslanjao na informacije koje su mu bile na raspolaganju u to vrijeme i činjenici da ih je on ponavljao sredstvima javnog informisanja.¹⁴⁷¹

421. Tužilaštvo odgovara da je Pretresno vijeće razumno zaključilo da je Mladić dijelio namjeru za ostvarenje zajedničkog cilja UZP-a u vezi sa Srebrenicom.¹⁴⁷² Tužilaštvo tvrdi da Mladić ne identifikuje nijedan relevantan dokaz koji je Pretresno vijeće zanemarilo i da njegovi prigovori predstavljaju puko neslaganje s odmjeravanjem težine dokaza, a da pritom ne pokazuju grešku.¹⁴⁷³ Tužilaštvo iznosi argument da Mladić ne objašnjava na koji je način Pretresno vijeće pridalo nedovoljnu težinu kontekstu njegovih izjava¹⁴⁷⁴ i tvrdi sljedeće: (i) Mladić neprimjereno ekstrapolira svjedočenje dva vještaka koji komentarišu jedno određeno naređenje kako bi ustvrdio

¹⁴⁶⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 651, 653, 654.

¹⁴⁶⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 595, 655; T. 25. avgust 2020., str. 72, 74; T. 26. avgust 2020., str. 45, 46.

¹⁴⁷⁰ Mladićev žalbeni podnesak, par. 655, 656; T. 25. avgust 2020., str. 65-70, 72, 82-84; T. 26. avgust 2020., str. 47, 48.

¹⁴⁷¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 657.

¹⁴⁷² Odgovor tužilaštva, par. 272. V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 3.

¹⁴⁷³ V. Odgovor tužilaštva, par. 272, 277, 278.

¹⁴⁷⁴ Odgovor tužilaštva, par. 273. Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće ispravno ocijenilo Mladićeve izjave u njihovom kontekstu, koji je uključivao plan za uklanjanje muslimanskog stanovništva iz istočne Bosne i sistematsko prisilno premještanje i ubistvo muslimanskog stanovništva u Srebrenici od strane Mladićevih snaga. V. Odgovor tužilaštva, par. 273, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2358-2362, 5096-5098.

da su njegove izjave na drugom sastanku u Hotelu "Fontana" takođe bile legitimne;¹⁴⁷⁵ (ii) Mladić ne objašnjava kako bi neke od njegovih izjava mogle biti protumačene pozitivno¹⁴⁷⁶ ili kao legitiman vojni govor¹⁴⁷⁷ ili na koji su to način one izvučene iz konteksta;¹⁴⁷⁸ i (iii) Mladićevo kasnije ponašanje ne pobija zločinačko značenje njegovih izjava i, upravo naprotiv, alternativni zaključak koji bi on radije izveo ignoriše konstatacije koje jasno pokazuju suprotno.¹⁴⁷⁹ Tužilaštvo dalje tvrdi da Mladićevo tvrdnja da Pretresno vijeće nije razmotrilo sveukupne dokaze ignoriše velik broj izjava i djela na koje se Vijeće oslonilo kako bi zaključilo da je on dijelio namjeru za UZP u vezi sa Srebrenicom¹⁴⁸⁰ i da njegova tvrdnja da je Pretresno vijeće pridalo nedovoljnu težinu tome što se on oslanjao na informacije koje su mu bile na raspolaganju kada je razgovarao s predstavnicima sredstava javnog informisanja predstavlja puko neslaganje s ocjenom dokaza od strane Pretresnog vijeća.¹⁴⁸¹

422. Što se tiče Mladićevog argumenta da su formulacije koje je koristio u svojim izjavama na sastancima u Hotelu "Fontana" bile u skladu s "legitimnim vojnim govorom",¹⁴⁸² Žalbena vijeće podsjeća da je već razmotrilo i odbacilo taj argument.¹⁴⁸³ Nadalje, zaključak Pretresnog vijeća da je Mladić dijelio namjeru za postizanje zajedničkog cilja UZP-a u vezi sa Srebrenicom samo se djelimično zasniva na njegovim izjavama u kojima je pozivao na osvetu bosanskim Muslimanima

¹⁴⁷⁵ Odgovor tužilaštva, par. 274, gdje se, između ostalog, upućuje na T. 16. septembar 2013., str. 16831, T. 16. novembar 2015., str. 41395, 41396.

¹⁴⁷⁶ Odgovor tužilaštva, par. 274, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2467, 2477, 5130; dokazni predmet P1147, str. 41, 42.

¹⁴⁷⁷ Odgovor tužilaštva, par. 274, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 5106.

¹⁴⁷⁸ Odgovor tužilaštva, par. 274, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2476, Mladićev žalbeni podnesak, par. 658, fn. 800.

¹⁴⁷⁹ Odgovor tužilaštva, par. 275, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2557, 2559, 2562, 2724-2732, 3159. Isto tako, tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće konstatovalo da su Mladićeve izjave upućene zarobljenim ratnim zarobljenicima bile "obmanjujuća uvjeravanja" i da on, osim toga, ne pokazuje da su njegova obećanja da će Međunarodni komitet Crvenog krsta dobiti pristup zarobljenicima drugačija od njegovih drugih obmanjujućih uvjeravanja. Tužilaštvo tvrdi da Mladić ne ukazuje ni na jedan dokaz da je Međunarodnom komitetu Crvenog krsta ikada bio odobren pristup kako bi registrovao zarobljenike u Srebrenici, Bratuncu i Zvorniku, što je u skladu s mjerama koje je Mladić preduzeo da bi prikrrio ubistvo koje je bilo u toku i pokopavanje zarobljenika, bosanskih Muslimana. V. Odgovor tužilaštva, par. 276, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 5081, 5128, 5130, dokazni predmet D410, str. 2. V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 7 (gdje je tužilaštvo govorilo o Mladićevim nastojanjima da prikrije ubijanja od međunarodne zajednice).

¹⁴⁸⁰ Odgovor tužilaštva, par. 277, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2480, 5104, 5105, 5110, 5128, 5130, dokazni predmet P1147, str. 117, dokazni predmet P1235.

¹⁴⁸¹ Odgovor tužilaštva, par. 272, 278.

¹⁴⁸² Mladićev žalbeni podnesak, par. 595, 655, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 5052, 5129, T. 16. septembar 2013. str. 16831, T. 16. novembar 2015., str. 41395. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 72, 74; T. 26. avgust 2020., str. 45, 46.

¹⁴⁸³ V. gore, par. 370 (gdje se konstatuje da dokazi na koje se poziva Mladić ne potkrepljuju njegov argument da Pretresno vijeće nije u dovoljnoj mjeri uzelo u obzir vojni kontekst u kojem su date njegove izjave u Hotelu "Fontana" i da Mladić ne identifikuje nikakvu grešku s tim u vezi).

iz Srebrenice¹⁴⁸⁴ i, u svakom slučaju, Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće pogriješilo u ocjenjivanju tih izjava.

423. U vezi s Mladićevim argumentom da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu njegovim govorima i postupcima nakon izjava na sastancima u Hotelu "Fontana", Žalbeno vijeće podsjeća da su, uslijed napada VRS-a na srebreničku enklavu u julu 1995., hiljade bosanskih Muslimana pobjegle u Potočare tražeći utočište u bazi UNPROFOR-a prije nego što su u organizaciji VRS-a i MUP-a i, kad je u pitanju samo prvi konvoj, pod nadzorom i pratnjom UNPROFOR-a, prebačeni na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana.¹⁴⁸⁵ Žalbeno vijeće dalje napominje da je Pretresno vijeće konstatovalo da bosanski Muslimani koji su otišli iz Potočara na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana "nisu imali stvarni izbor nego da odu".¹⁴⁸⁶ U tom kontekstu, Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pridalo nedovoljnu težinu dokazima da su on i UN koordinisali humanitarne evakuacije¹⁴⁸⁷ i izjavama u kojima je jasno rekao da civili u Potočarima imaju izbor da ostanu ili da odu.¹⁴⁸⁸ Žalbeno vijeće podsjeća da je već razmotrilo i odbacilo Mladićeve argumente da je on "radio u koordinaciji s visoko pozicioniranim pripadnicima Nizozemskog bataljona/UNPROFOR-a kako bi evakuisao civile" iz humanitarnih razloga i da Pretresno vijeće nije pridalo nikakvu, odnosno da je pridalo nedovoljnu težinu dokazima da je on evakuisao civile na osnovu zahtjeva UN-a da koordiniše humanitarne evakuacije.¹⁴⁸⁹ Žalbeno vijeće je takođe već utvrdilo da je Mladićev argument da je civilima dao mogućnost izbora da ostanu ili da odu i da su njegovi postupci bili usmjereni na evakuaciju civila iz humanitarnih razloga neuvjerljiv, i to utoliko više što je Pretresno vijeće konstatovalo da su te izjave bile "obmanjujuća uvjeravanja".¹⁴⁹⁰ S tim u vezi, Žalbeno vijeće napominje da je Pretresno vijeće razmotrilo dokaze na koje Mladić ukazuje u žalbi, konkretno njegovu izjavu u Potočarima da su svi koji su željeli da odu bezbjedno evakuisani.¹⁴⁹¹ Konkretno, Pretresno vijeće je razmotrilo svjedočenje Milovana Milutinovića da je "Mladić dao muslimanskoj delegaciji svoju riječ da svi oni koji su se okupili u Potočarima koji su predali oružje mogu da izaberu da li će otići 'u Jugoslaviju, u Federaciju' ili ostati u republici bosanskih Srba, te

¹⁴⁸⁴ V. Prvostepena presuda, par. 5106, 5126, 5128.

¹⁴⁸⁵ Prvostepena presuda, par. 2443, 2968, 3159.

¹⁴⁸⁶ Prvostepena presuda, par. 3159.

¹⁴⁸⁷ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 595, 655, 658, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2472, dokazni predmet P1147, str. 26-42, 47-51, 55, 56; T. 25. avgust 2020., str. 65-70; T. 26. avgust 2020., str. 47, 48.

¹⁴⁸⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 579, 656. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 66, 67, 69.

¹⁴⁸⁹ V. gore, par. 357, 358 (gdje Žalbeno vijeće odbacuje Mladićev argument da Pretresno vijeće nije pridalo nikakvu, odnosno da je pridalo nedovoljnu težinu dokazima da su premještanja bila potrebna iz humanitarnih razloga).

¹⁴⁹⁰ V. gore, par. 357, 358 (gdje Žalbeno vijeće odbacuje Mladićev argument da Pretresno vijeće nije pridalo nikakvu, odnosno da je pridalo nedovoljnu težinu dokazima da je on evakuisao civile na osnovu zahtjeva UN-a za koordinisanje humanitarnih evakuacija).

¹⁴⁹¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 579, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2472, dokazni predmet P1147, str. 55. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 66, 67.

im je garantovao sva prava i slobode”.¹⁴⁹² Iako se Pretresno vijeće nije bavilo dokaznim predmetom P1147 kada je ocjenjivalo Mladićevu zločinačku namjeru, razmotrilo je taj dokaz drugdje u Prvostepenoj presudi. Konkretno, Pretresno vijeće je uzelo u obzir da je Mladić, dok je bio u Potočarima, rekao da su bosanski Srbi uspostavili vlast u Srebrenici i da je cijela enklava pod kontrolom VRS-a i da su iz nje bezbjedno evakuisani svi koji su željeli da odu.¹⁴⁹³ S tim u vezi, Žalbena vijeće podsjeća da pretresno vijeće nije dužno da objasni svaki korak svog rezonovanja, da se prvostepena presuda mora čitati kao cjelina i da se polazi od pretpostavke da je pretresno vijeće ocijenilo sve relevantne dokaze, osim ako ne postoje naznake da je potpuno zanemarilo neki konkretan dokaz.¹⁴⁹⁴ Mladić ignoriše opsežnu analizu dokaza od strane Pretresnog vijeća u prilog zaključku da bosanski Muslimani koji su otišli iz Potočara na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana nisu imali stvarni izbor nego da odu.¹⁴⁹⁵ Stoga nema osnove za Mladićev argument da je Pretresno vijeće pridalo nedovoljnu težinu dokazima da je on civilima dao mogućnost izbora da ostanu ili da odu.

424. U vezi sa svojom tvrdnjom da Pretresno vijeće nije pridalo, odnosno da je pridalo nedovoljnu težinu izjavama koje je dao ratnim zarobljenicima, Mladić upućuje na svjedočenja svjedoka RM-292, RM-253 i RM-364 da im je, dok su bili zarobljeni, on pružio uvjerenja da će biti razmijenjeni i vraćeni svojim porodicama.¹⁴⁹⁶ Iako Pretresno vijeće nije izričito diskutovalo o ovim konkretnim dokazima u Prvostepenoj presudi, Vijeće je razmotrilo i donijelo zaključke u vezi s drugim dokazima da se Mladić obraćao vojnicima, bosanskim Muslimanima, i uvjeravao ih da će biti razmijenjeni.¹⁴⁹⁷ Međutim, Žalbena vijeće napominje da je Pretresno vijeće na kraju konstatovalo da su te izjave bile “obmanjujuća uvjerenja”.¹⁴⁹⁸ Žalbena vijeće stoga konstatuje da

¹⁴⁹² V. Prvostepena presuda, par. 2472.

¹⁴⁹³ V. Prvostepena presuda, par. 5009.

¹⁴⁹⁴ V. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 563, 702, 744 i reference koje se tamo navode.

¹⁴⁹⁵ Prvostepena presuda, par. 3159 (gdje je Pretresno vijeće razmotrilo: (i) okolnosti odlaska stanovništva iz Srebrenice u Potočare, uključujući naređenja da odu, granate koje je VRS ispalio na bazu UNPROFOR-a, minobacačke projekte ispaljivane duž puta kojim su se kretali bosanski Muslimani bježeći prema Potočarima; (ii) situaciju u bazi UNPROFOR-a u Potočarima i njenoj okolini, konkretno pucnjavu i granate koje su ispaljene oko baze, teške uslove života, strah i iscrpljenost bosanskih Muslimana koji su tamo potražili zaklon; i (iii) to da je VRS, uz pomoć jedinica MUP-a, vršio koordinaciju ukravanja u autobuse i da je na kraju prislio žene, djecu i starce da se ukrcaju dok su neke od njih udarali pripadnici MUP-a, te da je pratio te autobuse prema teritoriji pod kontrolom bosanskih Muslimana).

¹⁴⁹⁶ T. 13. juni 2013., str. 12659, 12662 (gdje je Mladić rekao zarobljenicima da se “ne trebaju plašiti jer će se vratiti svojim kućama i biti razmijenjeni”, nakon čega su mu “zarobljenici aplaudirali”); T. 11. juni 2013., str. 12532 (gdje je Mladić rekao zarobljenicima: “Ne treba da brinete. Bićete razmijenjeni i pridružićete se svojim porodicama u Tuzli. A sada ćete biti prebačeni kamionima u Bratunac ili Kravicu, gdje ćete provesti noć i dobiti nešto da pojedete.”); dokazni predmet P1118, str. 3024 (gdje je Mladić rekao zarobljenicima “da će svi biti razmijenjeni i da oni nisu zločinci.”). V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 82, 83.

¹⁴⁹⁷ Prvostepena presuda, par. 5052, 5130.

¹⁴⁹⁸ Prilikom donošenja zaključka o Mladićevoj namjeri za genocid, Pretresno vijeće je razmotrilo, djelimično, Mladićevo prisustvo na fudbalskom igralištu u Novoj Kasabi i na livadi u Sandićima 13. jula 1995., gdje je bilo zatočeno više hiljada muškaraca, bosanskih Muslimana, kao i njegova obmanjujuća uvjerenja da će biti odvedeni u Bratunac na razmjenu. Pretresno vijeće je dalje razmotrilo Mladićevo rukovođenje i komandovanje jedinicama VRS-a i

Mladićevi argumenti s tim u vezi pokazuju njegovo puko neslaganje s ocjenom dokaza od strane Pretresnog vijeća, a da pritom ne pokazuju grešku. S tim u vezi, Žalbeno vijeće podsjeća da se neargumentovana tvrdnja da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu dokazima ili da je dokaze trebalo protumačiti na određeni način može odbaciti bez razmatranja.¹⁴⁹⁹

425. U prilog svom argumentu da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu dokazima koji pokazuju njegovu saradnju za vrijeme razgovora u Beogradu, Mladić ukazuje na jedan dokazni predmet o neformalnom sporazumu da se Međunarodnom komitetu Crvenog krsta dozvoli pristup kako bi Crveni krst mogao ocijeniti uslove u kojima se drže ratni zarobljenici i registrovati ih u skladu sa Ženevskim konvencijama.¹⁵⁰⁰ Mladić ignoriše da je Pretresno vijeće u vezi sa sveobuhvatnim UZP-om razmotrilo i donijelo zaključke u vezi sa sličnim naređenjima, koja je on izdao VRS-u i drugim potčinjenim snagama, da se odobri sloboda kretanja međunarodnim humanitarnim organizacijama i da se poštuju Ženevske konvencije.¹⁵⁰¹ Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće konstatovalo da ti dokazi nisu u saglasnosti s ostalim Mladićevim ponašanjem i da direktno protivrječe njegovim drugim izjavama iz istog perioda.¹⁵⁰² Konkretno, Pretresno vijeće je konstatovalo prilikom ocjenjivanja sveobuhvatnog UZP-a da Mladićeva naređenja da se poštuju Ženevske konvencije nisu bile pokazatelji njegovog pravog stanja svijesti.¹⁵⁰³ Podsjećajući da se Prvostepena presuda mora čitati kao cjelina,¹⁵⁰⁴ Žalbeno vijeće stoga konstatuje da Mladić nije pokazao na koji bi način dokazni predmet na koji ukazuje u žalbi mogao da dovede u pitanje zaključak Pretresnog vijeća s tim u vezi.

MUP-a, koje su djelovale u Srebrenici i oko nje od najkasnije 11. jula do 11. oktobra 1995., njegova naređenja od 12. jula 1995. da se odvoje muškarci, bosanski Muslimani, od žena, djece i staraca u Potočarima, njegove izjave i govore u periodu od 11. jula do avgusta 1995., u kojima je govorio da je vrijeme za osvetu i prijetio bosanskim Muslimanima iz Srebrenice da će “ostati ili nestati”, “opstati ili nestati”, da će samo ljudi koji mogu obezbijediti predaju oružja spasiti bosanske Muslimane od “uništenja”, kao i njegovo prisustvo na sastanku 13. jula 1995. s oficirima MUP-a i VRS-a, na kojem je VRS izdao zadatak MUP-u da ubije približno 8.000 Muslimana muškog pola nedaleko od Konjević Polja. Prvostepena presuda, par. 5052, 5130.

¹⁴⁹⁹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 376; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 27; Drugostepena presuda u predmetu *Karemera i Ngirumpatse*, par. 179.

¹⁵⁰⁰ Mladićev žalbeni podnesak, par. 656, gdje se upućuje na dokazni predmet D410. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 84.

¹⁵⁰¹ V. Prvostepena presuda, par. 4687. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 4555, 4556, gdje se upućuje na dokazne predmete D726 (gdje Mladić naređuje svim brigadama, Samostalnom bataljonu Skelani i Taktičkoj grupi Višegrad da omoguće neometani prolaz humanitarne pomoći i da se u svemu pridržavaju Ženevskih konvencija i ostalih propisa međunarodnog ratnog prava), P5219 (gdje je Mladić naredio da komande svih nivoa obezbijede dostavljanje humanitarne pomoći i slobodu kretanja svim međunarodnim humanitarnim organizacijama).

¹⁵⁰² Prvostepena presuda, par. 4687. V. takođe gore, par. 259, 260.

¹⁵⁰³ Prvostepena presuda, par. 4687. V. takođe gore, par. 259, 260.

¹⁵⁰⁴ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 563, 702, 744; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 138; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 306, 321; Drugostepena presuda u predmetu *Bošković i Tarčulovski*, par. 67; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 38.

426. Mladić takođe tvrdi da Pretresno vijeće u zaključku da je on obmanjivao sredstva javnog informisanja o uslovima u Srebrenici nije pridalo dovoljnu težinu informacijama koje su mu bile prenijete, a ni tome da se on oslanjao na informacije koje su mu bile na raspolaganju, kao niti činjenici da je on te informacije prenosio sredstvima javnog informisanja.¹⁵⁰⁵ Mladić, međutim, ne pruža potkrepu ni za jednu od ovih tvrdnji, a Žalbeno vijeće podsjeća da se neargumentovana tvrdnja da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu dokazima ili da je dokaze trebalo protumačiti na određeni način može odbaciti bez razmatranja.¹⁵⁰⁶ Pored toga, Žalbeno vijeće napominje da su zaključci Pretresnog vijeća zasnovani na sveukupnim dokazima, uključujući i dokaze o radnjama koje je Mladić preduzeo da spriječi sredstva javnog informisanja i javnost da saznaju šta se dešava u Srebrenici.¹⁵⁰⁷ Žalbeno vijeće stoga konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladićevi nepotkrijepljeni argumenti s tim u vezi predstavljaju puko neslaganje s ocjenom dokaza od strane Pretresnog vijeća, a da pritom ne pokazuju grešku.

(b) Naređenja koja su izdali Mladić i njegovi potčinjeni

427. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo u svojoj ocjeni naređenja za operaciju “Krivaja 95” i drugih s tim povezanih naređenja, te da je pridalo nedovoljnu težinu vojnom kontekstu tih naređenja.¹⁵⁰⁸ Mladić dalje tvrdi da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu formulacijama iz njegovog naređenja od 13. jula 1995., kojim se sprečavaju sredstva javnog informisanja da uđu u zonu borbenih dejstava u širem sektoru Srebrenice i Žepe, što su, kako on tvrdi, bile zabrane u skladu s borbenim operacijama, kako to pokazuju druga naređenja na drugim područjima.¹⁵⁰⁹

428. Tužilaštvo odgovara da Mladić ponavlja argumente iz jednog drugog pododjeljka u vezi s operacijom “Krivaja 95”, a da pritom ne pokazuje grešku.¹⁵¹⁰ Tužilaštvo dalje tvrdi da Mladić ne pokazuje nikakvu grešku u zaključku Pretresnog vijeća da je cilj njegovog naređenja od 13. jula 1995. bio da se spriječi da sredstva javnog informisanja i međunarodna zajednica saznaju šta se dešava u Srebrenici.¹⁵¹¹ S tim u vezi, tužilaštvo tvrdi da Mladić ignoriše relevantne dokaze¹⁵¹² i da,

¹⁵⁰⁵ Mladićev žalbeni podnesak, par. 657.

¹⁵⁰⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 376; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 27; Drugostepena presuda u predmetu *Karemera i Ngirumpatse*, par. 179.

¹⁵⁰⁷ V. Prvostepena presuda, par. 5080-5084, 5117, 5128.

¹⁵⁰⁸ Mladićeva najava žalbe, par. 59; Mladićev žalbeni podnesak, par. 659. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 71, 72, 82-84; T. 26. avgust 2020., str. 45, 46.

¹⁵⁰⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 660, 661. V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 45.

¹⁵¹⁰ Odgovor tužilaštva, par. 279. Kako navodi tužilaštvo, iako je operacija “Krivaja 95” imala legitimne ciljeve, imala je i zločinački cilj, to jest da se stvore uslovi za eliminisanje enklava gađanjem civilnog stanovništva, a legitimni vojni ciljevi ne negiraju zločinačke. V. Odgovor tužilaštva, par. 279; T. 26. avgust 2020., str. 9, 10.

¹⁵¹¹ Odgovor tužilaštva, par. 280. V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 6, 17, 18, 22.

suprotno njegovoj tvrdnji, formulacije u drugim naređenjima ne čine ocjenu naređenja od 13. jula 1995. od strane Pretresnog vijeća nerazumnom.¹⁵¹³

429. Žalbeno vijeće podsjeća da je već odbacilo Mladićev argument da su njegova naređenja bila u skladu s legitimnim vojnim operacijama s obzirom na vojni kontekst Srebrenice i da je konstatovalo da ta naređenja ne mogu poslužiti da pokažu bilo kakvu grešku u zaključku Pretresnog vijeća da je Mladić u znatnoj mjeri doprinio ostvarenju zajedničkog cilja.¹⁵¹⁴ Žalbeno vijeće stoga smatra da nema osnove za Mladićevu tvrdnju da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu vojnom kontekstu njegovih naređenja u Srebrenici kada je donijelo zaključak u vezi s njegovom *mens rea* za UZP u vezi sa Srebrenicom.

430. Što se tiče naređenja od 13. jula 1995., Pretresno vijeće je konstatovalo da je Mladić izdao to naređenje kojim se tražilo sprečavanje ulaska lokalnih i stranih novinara u zone borbenih operacija u Srebrenici i Žepi, kao i zabrana davanja informacija sredstvima javnog informisanja o operacijama u Srebrenici, i to naročito informacija o ratnim zarobljenicima, evakuisanim civilima i bjeguncima.¹⁵¹⁵ Pretresno vijeće je dalje konstatovalo da je Mladićev cilj bio da spriječi da informacije o događajima u Srebrenici prodru do sredstava javnog informisanja i međunarodne zajednice.¹⁵¹⁶ Žalbeno vijeće podsjeća da ranije nije našlo osnovu za Mladićev argument da Pretresno vijeće nije adekvatno razmotrilo formulacije i kontekst naređenja od 13. jula 1995.¹⁵¹⁷ Nadalje, Žalbeno vijeće napominje da iako Mladić pokušava da pokaže da je cilj tog naređenja bio da se zabrani ulazak u Srebrenicu radi zaštite samih sredstava javnog informisanja i da bi se spriječilo širenje glasina,¹⁵¹⁸ on zanemaruje činjenicu da se zaključak Pretresnog vijeća zasniva na više drugih konstatacija u vezi s Mladićevim položajem,¹⁵¹⁹ njegovim prisustvom na terenu u

¹⁵¹² Odgovor tužilaštva, par. 280. Konkretno, tužilaštvo tvrdi da Mladić ignoriše sljedeće: (i) novinarima iz Glavnog štaba VRS-a bio je dozvoljen ulaz; (ii) zauzimanje Srebrenice i uklanjanje bosanskih Muslimana bilo je dovršeno prije nego što je Mladić izdao naređenje od 13. jula 1995.; (iii) on je i ranije predlagao da se međunarodna javnost obmanjuje u vezi s istinom; i (iv) dana 13. jula 1995., pogubljene su stotine muškaraca, bosanskih Muslimana, a još hiljade njih bilo je u zarobljeništvu VRS-a i čekalo prebacivanje u Zvornik na pogubljenje. V. Odgovor tužilaštva, par. 280, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 5080.

¹⁵¹³ Odgovor tužilaštva, par. 280.

¹⁵¹⁴ V. gore, par. 393, 395 (gdje Žalbeno vijeće odbacuje Mladićev argument da je Pretresno vijeće pridalo nedovoljnu težinu dokazima da je operacija "Krivaja 95" bila legitimna vojna operacija).

¹⁵¹⁵ Prvostepena presuda, par. 5081.

¹⁵¹⁶ Prvostepena presuda, par. 5081.

¹⁵¹⁷ V. gore, par. 396 (gdje Žalbeno vijeće odbacuje Mladićev argument da, u svom zaključku da je cilj njegovog naređenja od 13. jula 1995. bio da obmane sredstva javnog informisanja i međunarodnu zajednicu, Pretresno vijeće nije adekvatno razmotrilo formulacije naređenja i kontekst u kojem je ono izdato, a da je pridalo nedovoljnu težinu sličnim naređenjima koja su za cilj imala sprečavanje curenja povjerljivih vojnih informacija).

¹⁵¹⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 660, gdje se upućuje na T. 27. novembar 2014., str. 29013, 29014 (djelimično zatvorena sjednica).

¹⁵¹⁹ Prvostepena presuda, par. 5080, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, poglavlje 3.1.3.

Potočarima i učešćem na sastancima u Hotelu "Fontana",¹⁵²⁰ njegovim prijedlogom koji je iznio na šesnaestoj sjednici skupštine da se međunarodna javnost obmanjuje u pogledu istine,¹⁵²¹ kao i u vezi s ponovnim pokopavanjima muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana ubijenih u Srebrenici.¹⁵²² Žalbeno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić stoga nije pokazao da je Pretresno vijeće pridalo nedovoljnu težinu njegovim argumentima u vezi s operacijom "Krivaja 95" i drugim naređenjima, kao i formulacijama iz njegovog naređenja od 13. jula 1995.

(c) Zaključak

431. Na osnovu gore navedenog, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, odbija osnovu 5.D Mladićeve žalbe.

4. Navodne greške zbog propusta da se iznese obrazloženje ili ocijeni vojni status žrtava (genocid i istrebljivanje u Srebrenici) (osnova 5.E)

432. Pretresno vijeće je konstatovalo da su, u vezi s incidentima iz priloga Optužnici i incidentima koji nisu navedeni u prilogima Optužnici, a koji se odnose na Srebrenicu, žrtve ubijanja bile civili ili da su "u trenutku kad su ubijene bile u najmanju ruku zatočene" i shodno tome van borbenog stroja, te je zaključilo da "žrtve u svim incidentima vezanim za Srebrenicu, u trenutku kad su ubijene nisu aktivno učestvovala u neprijateljstvima".¹⁵²³ U vezi s brojem žrtava i sveukupnom situacijom u srebreničkoj enklavi, Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu o kojoj je presuđeno 1476 u kojoj se navodi da je sistematski ubijeno 7.000 do 8.000 muškaraca, bosanskih Muslimana.¹⁵²⁴

433. Mladić tvrdi da Pretresno vijeće nije dalo obrazloženje u vezi s korištenjem činjenice o kojoj je presuđeno 1476 u svojim konstatacijama i da nije uzelo u obzir mogući vojni status žrtava i/ili broj žrtava borbi.¹⁵²⁵ On iznosi argument da "uslijed te greške, [on] ne može utvrditi u kojoj mjeri se Pretresno vijeće oslonilo na činjenicu o kojoj je presuđeno 1476 i uticaj koji je to moglo imati na njegovu osuđujuću presudu".¹⁵²⁶ Mladić konkretno tvrdi da Pretresno vijeće nije dalo obrazloženje za to da, na osnovu činjenice o kojoj je presuđeno 1476, "nijedna od 7.000-8.000 žrtava ubijanja u

¹⁵²⁰ Prvostepena presuda, par. 5080, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, poglavlja 7.1.3-7.1.5.

¹⁵²¹ Prvostepena presuda, par. 5080, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, poglavlje 9.4.3.

¹⁵²² Prvostepena presuda, par. 5080, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, poglavlje 7.18.

¹⁵²³ V. Prvostepena presuda, par. 3051 (Prilog E i drugi incidenti), 3062, 3115, 3546.

¹⁵²⁴ Prvostepena presuda, par. 3007, 3042.

¹⁵²⁵ V. Mladićeva najava žalbe, str. 23, par. 61; Mladićev žalbeni podnesak, par. 666, 669-677; Mladićeva replika, par. 33-37, 99; T. 25. avgust 2020., str. 84, 85; T. 26. avgust 2020., str. 64.

Srebrenici nije aktivno učestvovala u neprijateljstvima”.¹⁵²⁷ On tvrdi da Pretresno vijeće nije razmotrilo pitanje da li su muškarci ubijeni u Srebrenici bili civili ili borci i da taj propust utiče na osnovu za zaključke Vijeća i njegove osuđujuće presude.¹⁵²⁸ Mladić dalje tvrdi da je Pretresno vijeće u najmanju ruku pogrešno uzelo u obzir činjenicu o kojoj je presuđeno 1476 kao dokaz o njegovoj namjeri da ostvari UZP u vezi sa Srebrenicom.¹⁵²⁹ Pored toga, Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je primijenilo viši standard na njegovo pobijanje činjenice o kojoj je presuđeno 1476.¹⁵³⁰ Kako navodi Mladić, Pretresno vijeće nije uzelo u obzir nijedan dokaz koji je on predočio kako bi pobio tu činjenicu,¹⁵³¹ a ti dokazi bili su dovoljni da pobiju činjenicu o kojoj je presuđeno 1476 u vezi s vojnim statusom žrtava.¹⁵³² Shodno tome, Mladić traži da Žalbena vijeće definiše osnovu njegove odgovornosti i da, u mjeri u kojoj se utvrdi eventualna greška, preispita kaznu koja mu je izrečena.¹⁵³³

434. Tužilaštvo tvrdi da se Pretresno vijeće nije oslonilo na činjenicu o kojoj je presuđeno 1476 kako bi utvrdilo okolnosti smrti žrtava, niti je zaključilo da su sve žrtve bile civili, te tvrdi da Mladićev pokušaj da uloži žalbu na nepostojeći zaključak treba odbaciti bez razmatranja.¹⁵³⁴ Tužilaštvo dalje odgovara da je Pretresno vijeće: (i) dalo obrazloženje u vezi sa statusom žrtava tako što je svaki incident analiziralo zasebno, što pak Mladić u svojoj argumentaciji ignoriše;¹⁵³⁵ (ii) jasno definisalo osnovu njegove odgovornosti;¹⁵³⁶ i (iii) primijenilo ispravan pravni standard na

¹⁵²⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 676.

¹⁵²⁷ Mladićeva replika, par. 33; T. 25. avgust 2020., str. 85. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 670, 671. Kako navodi Mladić, konstatacija Pretresnog vijeća s tim u vezi je “praktički uklonila mogućnost postojanja legitimnih žrtava borbi”. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 669.

¹⁵²⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 672; T. 25. avgust 2020., str. 84, 85.

¹⁵²⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 676.

¹⁵³⁰ Mladićev žalbeni podnesak, par. 673, 674.

¹⁵³¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 674; T. 25. avgust 2020., str. 85. S tim u vezi, Mladić ukazuje na: (i) dokaze da su tijela u masovnim grobnicama bila tijela poginulih u nekom drugom trenutku u borbi; (ii) žrtve napada “kamikaza” i borbi u Zvorniku; (iii) alternativna objašnjenja za pogibije u koloni osim zločinačke aktivnosti VRS-a; i (iv) dokaze vještaka forenzičara da su navodni povezi za oči na tijelima mogle biti marame koje su nosili borci. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 674, fn. 825-829, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 3007, 5309, Mladićev završni podnesak, par. 2689-2698, 2707, 2708, 2738-2751, T. 23. juli 2014., str. 24601, 24602, T. 31. maj 2013., str. 11896-11899 (zatvorena sjednica). V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 85.

¹⁵³² Mladićev žalbeni podnesak, par. 675; Mladićeva replika, par. 34. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 85.

¹⁵³³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 677.

¹⁵³⁴ Odgovor tužilaštva, par. 281; T. 26. avgust 2020., str. 20, 21.

¹⁵³⁵ Odgovor tužilaštva, par. 282, 283; T. 26. avgust 2020., str. 21, 38.

¹⁵³⁶ Odgovor tužilaštva, par. 285, 286. Prema mišljenju tužilaštva, Mladićeva tvrdnja da on nije u stanju da utvrdi do koje se mjere Pretresno vijeće oslonilo na činjenicu o kojoj je presuđeno 1476 ignoriše jasnu definiciju osnove njegove odgovornosti u Prvostepenoj presudi. V. Odgovor tužilaštva, par. 285. Tužilaštvo iznosi argument da su zaključci u vezi s Mladićevom namjerom, znatnim doprinosom UZP-u u vezi sa Srebrenicom i kaznom svi zasnovani na činjeničnim i pravnim zaključcima u poglavlju 7 i 8 Prvostepene presude, gdje je Pretresno vijeće navelo broj žrtava u svakom incidentu. V. Odgovor tužilaštva, par. 286. Tužilaštvo dodaje da se Pretresno vijeće nije oslonilo na činjenicu o kojoj je presuđeno 1476 kako bi donijelo zaključak o Mladićevoj krivičnoj odgovornosti za ubijanja u Srebrenici ili odredilo njegovu kaznu. V. T. 26. avgust 2020., str. 38, 39.

dokaze u postupku pobijanja i razmotrilo dokaze na koje se Mladić oslonio kako bi pobio činjenicu o kojoj je presuđeno 1476.¹⁵³⁷

435. Mladić replicira, između ostalog, da Žalbeno vijeće treba da odbaci tvrdnju tužilaštva da je Pretresno vijeće svoju analizu njegove odgovornosti ograničilo na žrtve utvrđene na osnovu dokaza tužilaštva.¹⁵³⁸ Kako navodi Mladić, Pretresno vijeće se, suprotno argumentaciji tužilaštva, oslonilo na broj žrtava sadržan u činjenici o kojoj je presuđeno 1476 kako bi utvrdilo, između ostalog, njegovu namjeru da ostvari zajednički cilj UZP-a u vezi sa Srebrenicom, njegovu poebnu namjeru da počini genocid, njegov znatan doprinos UZP-u u vezi sa Srebrenicom, i kaznu koja mu je izrečena.¹⁵³⁹ On dalje replicira da se tužilaštvo ne bavi njegovim argumentom u vezi s tim što Pretresno vijeće nije dalo obrazloženje u vezi sa statusom žrtava i da je činjenica o kojoj je presuđeno 1476 trebala biti pobijena.¹⁵⁴⁰

436. Žalbeno vijeće će redom razmotriti da li je Pretresno vijeće pogriješilo tako što: (i) nije iznijelo obrazloženje u vezi s vojnim statusom žrtava; (ii) tako što je definisalo osnovu Mladićeve odgovornosti, odnosno navodno iskoristilo činjenicu o kojoj je presuđeno 1476 kako bi utvrdilo njegovu *mens rea* i znatan doprinos UZP-u u vezi sa Srebrenicom, kao i njegovu kaznu; i (iii) tako što nije razmotrilo dokaze koje je predočio Mladić kako bi pobio činjenicu o kojoj je presuđeno 1476.

(a) Navodna greška zbog propusta da se iznese obrazloženje o vojnom statusu žrtava

437. Žalbeno vijeće podsjeća da je, u skladu s članom 23(2) Statuta MKSJ-a i pravilom 98ter (C) Pravilnika MKSJ-a, pretresno vijeće dužno da iznese obrazloženje.¹⁵⁴¹ Obrazloženje u prvostepenoj presudi je od suštinske važnosti da se obezbijedi da presude budu pravične; ono omogućuje stranama u postupku, između ostalog, smisljeno ostvarivanje prava na žalbu, a Žalbenom vijeću da

¹⁵³⁷ Odgovor tužilaštva, par. 284. Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće uzelo u obzir dokaze da neke žrtve koje su izgubile život u Srebrenici nisu bile žrtve pogubljenja i da ih, u slučajevima kada su način na koji je došlo do smrti ili status žrtava bili nejasni, nije uračunalo u ukupan broj žrtava ubijanja. Pored toga, tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće razmotrilo i odbacilo alternativno objašnjenje da su povezi na očima žrtava mogle biti marame koje su nosili borci. V. Odgovor tužilaštva, par. 283. Tužilaštvo ponavlja da se Pretresno vijeće oslonilo na činjenicu o kojoj je presuđeno 1476 za jednu opštu konstataciju, a da se nije oslonilo na tu činjenicu kako bi utvrdilo broj i status žrtava za čije je ubijanje Mladić na kraju proglašen odgovornim. V. Odgovor tužilaštva, par. 284.

¹⁵³⁸ Mladićeve replika, par. 37. V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 64.

¹⁵³⁹ Mladićeve replika, par. 35, 36, fn. 62, 65, 67, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 3007, 5191, poglavlje 9.7. V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 64.

¹⁵⁴⁰ Mladićeve replika, par. 33, 34. V. takođe T. 26. avgust 2020., str. 64.

¹⁵⁴¹ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 700; Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 187, 990, 1778, 3099; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 137. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 729, 1954; Drugostepena presuda u predmetu *Bizimungu*, par. 18.

razumije i ocijeni zaključke.¹⁵⁴² Shodno tome, pretresno vijeće mora da jasno i artikulirano navede činjenične i pravne zaključke na osnovu kojih je odlučilo da osudi ili oslobodi optuženog.¹⁵⁴³ Konkretno, pretresno vijeće je dužno da donese jasne, obrazložene činjenične zaključke u vezi sa svakim obilježjem krivičnog djela za koje se optuženi tereti.¹⁵⁴⁴

438. Žalbeno vijeće dalje podsjeća da strana u postupku, kada iznosi tvrdnju o grešci u primjeni prava zbog nedostataka obrazloženja, mora identifikovati konkretna pitanja, činjenične zaključke ili argumente koje je pretresno vijeće propustilo razmotriti i objasniti zbog čega taj propust obesnažuje odluku.¹⁵⁴⁵ Prema shvatanju Žalbenog vijeća, Mladić, u suštini, tvrdi da Pretresno vijeće nije iznijelo obrazloženje za to da, na osnovu činjenice o kojoj je presuđeno 1476, nijedna od 7.000 do 8.000 žrtava ubijanja u Srebrenici nije aktivno učestvovala u neprijateljstvima.¹⁵⁴⁶

439. Žalbeno vijeće napominje da je Pretresno vijeće formalno primilo na znanje činjenicu o kojoj je presuđeno 1476, u kojoj se navodi da je “sistematski ubijeno 7.000 do 8.000 muškaraca, bosanskih Muslimana”.¹⁵⁴⁷ Pretresno vijeće je, s jedne strane, izričito uputilo na ovu činjenicu o kojoj je presuđeno u odjeljcima Prvostepene presude u vezi s operacijom pokopavanja i opštim obilježjima zločina protiv čovječnosti, gdje je razmatralo broj žrtava i ukupnu situaciju u Srebrenici.¹⁵⁴⁸ S druge strane, Pretresno vijeće je konstatovalo da je “najmanje 3.720 muškaraca, bosanskih Muslimana, ubijeno” u vezi s incidentima u Srebrenici.¹⁵⁴⁹ Žalbeno vijeće primjećuje da se ovaj zaključak zasniva na analizi svakog incidenta zasebno u poglavljima 7 i 8.3.2 Prvostepene presude, u dijelu pod naslovom “Prilog E i drugi incidenti”,¹⁵⁵⁰ a ne na činjenici o kojoj je presuđeno 1476.

440. Nakon što je pregledalo relevantne dijelove Prvostepene presude, Žalbeno vijeće konstatuje da je Mladićeva argumentacija – “da Pretresno vijeće nije iznijelo obrazloženje za to da, na osnovu [činjenice o kojoj je presuđeno] 1476, nijedna od 7.000 do 8.000 žrtava ubijanja u Srebrenici nije

¹⁵⁴² Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 3099; Drugostepena presuda u predmetu *Bizimungu*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 13.

¹⁵⁴³ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 700; Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 3099, fn. 423; Drugostepena presuda u predmetu *Bizimungu*, par. 18.

¹⁵⁴⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 700; Drugostepena presuda u predmetu *Ndindiliyimana i drugi*, par. 293; Drugostepena presuda u predmetu *Renzaho*, par. 320. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 1778.

¹⁵⁴⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 702; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 49; Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 8.

¹⁵⁴⁶ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 666, 669-672; Mladićeva replika, par. 33. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 84, 85.

¹⁵⁴⁷ Prvostepena presuda, par. 3007, 3042; Druga odluka u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno, par. 36. V. takođe Zahtjev tužilaštva u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno, Dodatak B, PS. 31130.

¹⁵⁴⁸ Prvostepena presuda, par. 3007, 3042. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3032.

¹⁵⁴⁹ V. Prvostepena presuda, par. 5129.

aktivno učestvovala u neprijateljstvima”,¹⁵⁵¹ – zasnovana na pogrešnom tumačenju Prvostepene presude. Konstatcija Pretresnog vijeća da “nijedna od žrtava ubijanja u Srebrenici nije aktivno učestvovala u neprijateljstvima u vrijeme kad je ubijanje izvršeno” eksplicitno je kvalifikovana konstatacijama Vijeća u poglavlju 8.3.2 Prvostepene presude.¹⁵⁵² U poglavlju 8.3.2, kako se detaljno navodi dolje u tekstu, daje se izvještaj o ubijanjima u Srebrenici za svaki incident zasebno.¹⁵⁵³ Podsjećajući da se Prvostepena presuda mora čitati kao cjelina,¹⁵⁵⁴ Žalbeno vijeće smatra da se izjava Pretresnog vijeća o “nijedn[oj] od žrtava ubijanja u Srebrenici” odnosi na žrtve identifikovane u konkretnim incidentima iz priloga Optužnici i incidentata koji se ne navode u prilogima Optužnici.¹⁵⁵⁵ Suprotno Mladićevoj tvrdnji, ništa ne ukazuje na to da je Pretresno vijeće donijelo zaključak, na osnovu činjenice o kojoj je presuđeno 1476, da *nijedna* od 7.000 do 8.000 žrtava ubijanja u Srebrenici nije aktivno učestvovala u neprijateljstvima. Shodno tome, Mladićeva argumentacija s tim u vezi se odbacuje.

441. Žalbeno vijeće isto tako smatra da nema osnove za Mladićevu tvrdnju da Pretresno vijeće nije ocijenilo vojni status žrtava u Srebrenici.¹⁵⁵⁶ Žalbeno vijeće napominje da je Pretresno vijeće obavilo detaljnu analizu svakog incidenta zasebno u poglavljima 7 i 8.3.2 Prvostepene presude i ocijenilo status žrtava za svaki incident.¹⁵⁵⁷ Suprotno Mladićevoj tvrdnji da je Pretresno vijeće

¹⁵⁵⁰ V. Prvostepena presuda, par. 2662-2935, 3051, str. 1608-1610.

¹⁵⁵¹ V. Mladićeva replika, par. 33. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 669-672; T. 25. avgust 2020., str. 84, 85.

¹⁵⁵² Prvostepena presuda, par. 3115, 3546.

¹⁵⁵³ V. Prvostepena presuda, par. 3051, str. 1608-1610.

¹⁵⁵⁴ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 563, 702, 744; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 138; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 306, 321; Drugostepena presuda u predmetu *Bošković i Tarčulovski*, par. 67; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 38.

¹⁵⁵⁵ Prvostepena presuda, par. 3051, 3062, 3115, 3546.

¹⁵⁵⁶ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 672.

¹⁵⁵⁷ Prvostepena presuda, par. 2662-2935, 3051, 3062. Od incidentata koji idu u prilog Mladićevoj odgovornosti za UZP u vezi sa Srebrenicom, Pretresno vijeće je konstatovalo da su, u periodu od 12. do 23. jula 1995., ubijeni sljedeći ljudi, od kojih su skoro svi bili muškarci, bosanski Muslimani: (a) 15 zatočenih muškaraca, među kojima su bili jedan 14-godišnji dječak i jedan čovjek u civilnoj odjeći (incident 1.1 iz Priloga E Optužnici) (v. Prvostepena presuda, par. 2676, 3051); (b) približno 150 muškaraca, nesrba, uključujući maloljetnike, od kojih je 147 nosilo civilnu odjeću (incident 2.1 iz Priloga E Optužnici) (v. Prvostepena presuda, par. 2682, 2684, 3051); (c) približno 1.000 zatočenih muškaraca (incident 3.1 iz Priloga E Optužnici) (v. Prvostepena presuda, par. 2707, 3051); (d) 10 do 15 nenaoružanih muškaraca koji su se predali i jedan ranjeni čovjek (incident 4.1 iz Priloga E Optužnici) (v. Prvostepena presuda, par. 2723, 3051); (e) približno 21 zatočeni muškarac u civilnoj odjeći (incident 5.1 iz Priloga E Optužnici) (v. Prvostepena presuda, par. 2732, 3051); (f) dva zatočena muškarca (incident 6.1 iz Priloga E Optužnici) (v. Prvostepena presuda, par. 2759, 3051); (g) najmanje 819 zatočenih muškaraca, od kojih su mnogi nosili civilnu odjeću (incident 6.2 iz Priloga E Optužnici) (v. Prvostepena presuda, par. 2766, 3051); (h) oko 20 zatočenih muškaraca (incident 7.1 iz Priloga E Optužnici) (v. Prvostepena presuda, par. 2776, 3051); (i) oko 401 zatočeni muškarac, među kojima je bilo i maloljetnika (incident 7.2 iz Priloga E Optužnici) (v. Prvostepena presuda, par. 2791, 3051); (j) najmanje 12 zatočenih muškaraca (incident 8.1 iz Priloga E Optužnici) (v. Prvostepena presuda, par. 2820, 3051); (k) najmanje 575 zatočenih muškaraca (incident 8.2 iz Priloga E Optužnici) (v. Prvostepena presuda, par. 2825, 3051); (l) najmanje osam muškaraca koji su nosili civilnu odjeću (incident 9.1 iz Priloga E Optužnici) (v. Prvostepena presuda, par. 2859, 3051); (m) 1.000 do 1.200 zatočenih muškaraca (incident 9.2 iz Priloga E Optužnici) (v. Prvostepena presuda, par. 2861, 3051); (n) približno 500 muškaraca i dvije žene, od kojih su neki nosili civilnu odjeću (incident 10.1 iz Priloga E Optužnici) (v. Prvostepena presuda, par. 2862, 3051); (o) 39 zatočenih muškaraca i dječaka (incident 12.1 iz Priloga E Optužnici) (v. Prvostepena presuda, par. 2864-2876, 3051); (q) devet muškaraca koji su nosili civilnu odjeću (incident 14.1 iz Priloga E Optužnici) (v.

konstatovalo da su “sve žrtve bile civili”,¹⁵⁵⁸ Pretresno vijeće je zapravo zaključilo da su “više žrtava činili civili”.¹⁵⁵⁹ Pretresno vijeće je dalje preciziralo sljedeće: “U mnogim incidentima, [...] i dalje je nejasno da li su žrve bile civili ili borci. Međutim, ti ljudi su, u trenutku kad su ubijeni, bili u najmanju ruku zatočeni i, shodno tome, van borbenog stroja”.¹⁵⁶⁰ Na osnovu tih faktora, Pretresno vijeće je konstatovalo da žrtve nisu aktivno učestvovala u neprijateljstvima u vrijeme kada su ubijene.¹⁵⁶¹ Po mišljenju Žalbenog vijeća, takva detaljna i sveobuhvatna ocjena statusa žrtava u incidentima u Srebrenici ispunjava obavezu Pretresnog vijeća da iznese obrazloženje.

442. Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, stoga odbacuje Mladićevu tvrdnju da Pretresno vijeće nije iznijelo obrazloženje u vezi s vojnim statusom žrtava ili da je pogriješilo s tim u vezi u pogledu činjenice o kojoj je presuđeno 1476.

(b) Navodna greška u korištenju činjenice o kojoj je presuđeno 1476 i definisanju Mladićeve odgovornosti

443. Žalbeno vijeće će sada razmotriti Mladićev navod da se Pretresno vijeće pogrešno oslonilo na “broj žrtava sadržan u [činjenici o kojoj je presuđeno] 1476” kako bi donijelo zaključke u vezi s njegovom *mens rea* i znatnim doprinosom UZP-u u vezi sa Srebrenicom, kao i da mu odmjeri kaznu.¹⁵⁶² Kako se napominje gore u tekstu, Pretresno vijeće je uputilo na činjenicu o kojoj je presuđeno 1476 samo u vezi s operacijama pokopavanja i opštim obilježjima zločina protiv

Prvostepena presuda, par. 2886, 3051); (r) jedan nenaoružani muškarac koji je nosio civilnu odjeću (incident 14.2 iz Priloga E Optužnici) (v. Prvostepena presuda, par. 2894, 3051); (s) više od 50 zatočenih muškaraca (incident 15.1 iz Priloga E Optužnici) (v. Prvostepena presuda, par. 2917, 3051); (t) jedan nenaoružani čovjek (incident 15.3 iz Priloga E Optužnici) (v. Prvostepena presuda, par. 2920, 2921, 3051); (u) 15 zatočenika (incident koji se ne navodi u prilogima Optužnici) (v. Prvostepena presuda, par. 2924, 3051); (v) četvero zarobljenih ljudi, uključujući i jednog petnaestogodišnjeg dječaka (incident koji se ne navodi u Prilogima Optužnici) (v. Prvostepena presuda, par. 2926, 3051); i (w) deset ranjenih zatočenika (incident koji se ne navodi u prilogima Optužnici) (v. Prvostepena presuda, par. 2935, 3051). Pretresno vijeće je, u poglavljima 7 i 8.3.2 Prvostepene presude, takođe konstatovalo da su u periodu od sredine jula do sredine avgusta 1995. pripadnici jedinice Škorpioni ubili šest muškaraca i dječaka, bosanskih Muslimana iz Srebrenice, u blizini grada Trnova (incident 13.1 iz Priloga E Optužnici, naveden pod slovom “(p)”). V. Prvostepena presuda, par. 2882, 3051. Međutim, Pretresno vijeće je konstatovalo da ovaj incident iz priloga Optužnici nije bio dio Mladićeve krajnje odgovornosti budući da nije utvrđeno da su počinioci bili učesnici UZP-a u vezi sa Srebrenicom, ili da su bili potčinjeni VRS-u, ili da su ih učesnici u ovom udruženom zločinačkom poduhvatu na druge načine koristili kao instrument. V. Prvostepena presuda, par. 4989.

¹⁵⁵⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 672. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 85.

¹⁵⁵⁹ Prvostepena presuda, par. 3062.

¹⁵⁶⁰ Prvostepena presuda, par. 3062, gdje se upućuje na incidente 1.1, 2.1, 4.1, 6.1, 6.2, 7.1, 7.2, 8.1, 8.2, 9.2, 10.1, 12.1, 13.1 i 15.1 iz Priloga E Optužnici. Iako opšta obilježja zločina protiv čovječnosti zahtijevaju da napad bude izvršen na civilno stanovništvo, u sudskoj praksi je dobro utvrđeno da žrtve djela u osnovi zločina protiv čovječnosti ne moraju biti civili i da mogu biti osobe van borbenog stroja. V. Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 141, 142; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 569; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 29; Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 307. Pretresno vijeće je smatralo da incidenti ubistva potpadaju pod zločine protiv čovječnosti, kao i kršenja zakona i običaja ratovanja, na osnovu tački 5 i 6 Optužnice. V. Prvostepena presuda, par. 3065; Optužnica, par. 66.

¹⁵⁶¹ Prvostepena presuda, par. 3062. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3051, 3115, 3546.

¹⁵⁶² Mladićev žalbeni podnesak, par. 676; Mladićeva replika, par. 35, 36.

čovječnosti u Srebrenici.¹⁵⁶³ Ova činjenica o kojoj je presuđeno stoga je relevantna u ovom predmetu za sveukupnu situaciju u Srebrenici, a ne za Mladićeva djela, ponašanje i stanje svijesti. Tome u prilog ide i to što se Pretresno vijeće, kako je ranije rečeno, nije oslonilo na činjenicu o kojoj je presuđeno 1476 kako bi utvrdilo broj incidenata ubijanja za koja je na kraju Mladiću utvrđena odgovornost za UZP u vezi sa Srebrenicom.¹⁵⁶⁴ Umjesto toga, ta odluka je zasnovana na detaljnoj analizi svakog incidenta iz Priloga E Optužnici zasebno i događaja koji se ne navode u prilogu Optužnici, provedenoj u poglavljima 7 i 8.3.2 Prvostepene presude.¹⁵⁶⁵

444. Što se tiče njegove namjere da učestvuje u UZP-u u vezi sa Srebrenicom i njegove genocidne namjere, Mladić ukazuje na to da je Pretresno vijeće uzelo u obzir njegovo prisustvo na sastanku 13. jula 1995. s VRS-om i MUP-om, na kojem se razgovaralo o zadatku ubijanja 8.000 muškaraca, Muslimana.¹⁵⁶⁶ Po mišljenju Žalbenog vijeća, Mladić je pomiješao činjenicu o kojoj je presuđeno 1476 s dokaznim predmetom P2118, u kojem stoji da je on bio prisutan na sastanku na kojem se razgovaralo o “[l]ikvidacij[i] oko 8.000 muslimanskih vojnika koje [su] blokirali u šumi oko Konjević Polja [...] Taj posao odrađuju samo jedinice MUP-a”.¹⁵⁶⁷ Nema pokazatelja da su dokazni predmet P2118 ili zaključci Pretresnog vijeća u vezi s njegovom *mens rea* da učestvuje u UZP-u u vezi sa Srebrenicom ili da počini genocid na bilo koji način bili zasnovani na činjenici o kojoj je presuđeno 1476. Nakon što je pregledalo analizu Pretresnog vijeća u vezi s Mladićevim znatnim doprinosom UZP-u u vezi sa Srebrenicom,¹⁵⁶⁸ Žalbeno vijeće konstatuje da i u ovom slučaju vrijedi isto – naime, da nema pokazatelja da se Pretresno vijeće oslonilo na činjenicu o kojoj je presuđeno 1476 s tim u vezi.

445. U vezi s kaznom koja mu je izrečena, Mladić tvrdi da se “Pretresno vijeće oslonilo na svoje zaključke u poglavljima 7 i 8, gdje je utvrdilo da je 7.000 - 8.000 muškaraca, bosanskih Muslimana, sistematski ubijeno, na osnovu [činjenice o kojoj je presuđeno] 1476”.¹⁵⁶⁹ Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće, kada je ocjenjivalo težinu Mladićevih krivičnih djela, uputilo na svoje zaključke u vezi sa zločinima u poglavljima 7 i 8, kao i na zaključke u vezi s njegovim

¹⁵⁶³ Prvostepena presuda, par. 3007, 3042. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3032.

¹⁵⁶⁴ V. Prvostepena presuda, par. 3051, str. 1608-1610.

¹⁵⁶⁵ V. Prvostepena presuda, par. 2662-2935, 3051, str. 1608-1610. Pored toga, Pretresno vijeće se oslonilo na obimne dokaze kako bi donijelo zaključke u vezi s Mladićevom *mens rea* i znatnim doprinosom UZP-u u vezi sa Srebrenicom. V. npr. Prvostepena presuda, par. 4990-5131.

¹⁵⁶⁶ Mladićeva replika, par. 35, fn. 63, 64, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 5128, 5130 (gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet P2118).

¹⁵⁶⁷ V. dokazni predmet P2118, par. 2; Prvostepena presuda, par. 5063, 5128, fn. 17623, 17706.

¹⁵⁶⁸ V. Prvostepena presuda, par. 4990-5098. Prilikom ocjenjivanja Mladićevog znatnog doprinosa, Pretresno vijeće je isto tako uputilo na dokazni predmet P2118. V. Prvostepena presuda, par. 5068.

¹⁵⁶⁹ Mladićeva replika, par. 36.

znatnim doprinosom UZP-u u vezi sa Srebrenicom u poglavlju 9.7.¹⁵⁷⁰ Kao što je bilo riječi gore u tekstu, u Prvostepenoj presudi nema pokazatelja da se u tim odjeljcima Prvostepene presude Pretresno vijeće oslonilo na činjenicu o kojoj je presuđeno 1476 kako bi utvrdilo njegovu odgovornost.¹⁵⁷¹ Shodno tome, Mladić ne pokazuje da je Pretresno vijeće odmjerilo kaznu koja mu je izrečena za zločine u Srebrenici na osnovu činjenice o kojoj je presuđeno 1476.

446. Na osnovu gore navednog, Žalbena vijeće odbacuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, Mladićeve argumente da je Pretresno vijeće pogriješilo time što je koristilo činjenicu o kojoj je presuđeno 1476 kao osnovu za utvrđivanje njegove odgovornosti ili odmjeravanje kazne za UZP u vezi sa Srebrenicom.

(c) Navodna greška zbog propusta da se razmotre protivdokazi

447. Što se tiče Mladićevih argumenata u vezi s protivdokazima, Žalbena vijeće podsjeća da je već odbacilo njegov opšti argument da je Pretresno vijeće pogriješilo time što je primijenilo viši standard za teret dokazivanja za pobijanje činjenica o kojima je presuđeno.¹⁵⁷² Mladićeva nepotkrijepljena izjava su tom smislu u ovom dijelu žalbe¹⁵⁷³ takođe se odbacuje.

448. U vezi s navodnom greškom zbog propusta Vijeća da razmotri dokaze koje je predočio Mladić kako bi pobio činjenicu o kojoj je presuđeno 1476, Žalbena vijeće podsjeća da je Pretresno vijeće na ovu činjenicu uputilo samo u odjeljcima Prvostepene presude koji se odnose na operacije pokopavanja i opšta obilježja zločina protiv čovječnosti, u kojima je razmatralo broj žrtava i sveukupnu situaciju u Srebrenici.¹⁵⁷⁴ Pored toga, o čemu je već bilo riječi, Mladićeva odgovornost za zločine počinjene u Srebrenici bila je zasnovana na detaljnoj analizi svakog od incidenata ubijanja zasebno u poglavlju 8.3.2 Prvostepene presude,¹⁵⁷⁵ kao i na obimnim dokazima o njegovom učešću u UZP-u u vezi sa Srebrenicom,¹⁵⁷⁶ a ne na činjenici o kojoj je presuđeno 1476. S obzirom na to da Pretresno vijeće nije koristilo činjenicu o kojoj je presuđeno 1476 kako bi utvrdilo Mladićeva djela, ponašanje i stanje svijesti, te shodno tome njegovu odgovornost za UZP u vezi sa Srebrenicom, Žalbena vijeće smatra da bi svaka greška Pretresnog vijeća u vezi s ocjenjivanjem protivdokaza imala mali ili nikakav uticaj na zaključke Vijeća u Prvostepenoj presudi. Žalbena vijeće podsjeća da se argumenti koji nemaju potencijal da dovedu do poništenja ili preinačenja

¹⁵⁷⁰ Prvostepena presuda, par. 5191.

¹⁵⁷¹ V. gore, par. 443, 444.

¹⁵⁷² V. gore, odjeljak III.A.2(a)(ii).

¹⁵⁷³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 673. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 85.

¹⁵⁷⁴ Prvostepena presuda, par. 3007, 3042. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3032.

¹⁵⁷⁵ V. Prvostepena presuda, par. 3051, str. 1608-1610.

¹⁵⁷⁶ V. Prvostepena presuda, par. 4990-5131.

pobijane odluke mogu odmah odbaciti i da se ne mora razmatrati njihov meritum.¹⁵⁷⁷ Stoga Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, odbacuje Mladićev argument da Pretresno vijeće nije razmotrilo dokaze koji pobijaju činjenicu o kojoj je presuđeno 1476.

(d) Zaključak

449. Na osnovu gore navedenog, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, odbija osnovu 5.E Mladićeve žalbe.

5. Navodna greška zbog oslanjanja na određene nepotkrijepljene dokaze (osnova 5.I)

450. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće, prilikom donošenja zaključaka koji podupiru njegove osuđujuće presude za UZP u vezi sa Srebrenicom po tačkama 2 do 8 Optužnice, pogriješilo time što je pridalo prekomjernu težinu “dokazima iz druge ruke od presudne važnosti” i činjenicama o kojima je presuđeno.¹⁵⁷⁸ Konkretno, on iznosi argument da je Pretresno vijeće pogriješilo time što se oslonilo na: (i) nepotkrijepljene dokaze iz druge ruke kako bi donijelo zaključke povezane s njegovim znatnim doprinosom i namjerom;¹⁵⁷⁹ i (ii) činjenice o kojima je presuđeno kako bi dokazalo ključna obilježja baze zločina.¹⁵⁸⁰ Mladić stoga traži da Žalbeno vijeće poništi, u mjeri u kojoj su utvrđene eventualne greške, zaključke i osnovu za osuđujuće presude koje su mu izrečene za UZP u vezi sa Srebrenicom.¹⁵⁸¹ Žalbeno vijeće će ove tvrdnje razmotriti redom.

(a) Navodna greška zbog oslanjanja na nepotkrijepljene dokaze iz druge ruke

451. Pretresno vijeće je uvrstilo u spis dijelove svjedočenja svjedoka Deronjića u predmetu *Blagojević i Jokić* na osnovu pravila 92*quater* Pravilnika MKSJ-a,¹⁵⁸² dijelove svjedočenja svjedoka Drinića u predmetu *Blagojević i Jokić*,¹⁵⁸³ kao i dijelove svjedočenja svjedoka Mevludina

¹⁵⁷⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 17; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 11.

¹⁵⁷⁸ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 681, 694.

¹⁵⁷⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 684, 686-690.

¹⁵⁸⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 685, 691-693.

¹⁵⁸¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 694.

¹⁵⁸² *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje svjedočenja Ljubomira Bojanovića i Miroslava Deronjića na osnovu pravila 92*quater*, 13. januar 2014. (dalje u tekstu: Odluka od 13. januara 2014.), par. 13. V. takođe dokazni predmet P3567.

¹⁵⁸³ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po dvadeset i petom zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza na osnovu pravila 92*bis*, 20. decembar 2013. (dalje u tekstu: Odluka od 20. decembra 2013.), par. 19. V. takođe *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Dvadeset i peti zahtjev tužilaštva za prihvatanje dokaza na osnovu pravila 92*bis*. Srebrenica (razno), 3. april 2013. (povjerljivo) (dalje u tekstu: Zahtjev od 3. aprila 2013.). V. takođe dokazni predmet P3351.

Orića u predmetu *Popović i drugi* na osnovu pravila 92bis Pravilnika MKSJ-a.¹⁵⁸⁴ Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo u primjeni prava time što se oslonilo na ove neprovjerene dokaze kako bi donijelo zaključke u vezi s njegovim znatnim doprinosom i njegovom namjerom za UZP u vezi sa Srebrenicom.¹⁵⁸⁵ Kako navodi Mladić, da se Pretresno vijeće nije pogrešno oslonilo na te dokaze, ne bi utvrdilo obilježja incidenta 15 iz Priloga E Optužnici ni osnovna obilježja postojanja UZP-a u vezi sa Srebrenicom i njegovo učešće u njima.¹⁵⁸⁶

452. Tužilaštvo odgovara da Mladić ne pokazuje da je Pretresno vijeće pogriješilo time što je pridalo “prekomjernu težinu” ili time što se “oslonilo” na iskaze tri svjedoka koje on nije unakrsno ispitaio.¹⁵⁸⁷ Prema mišljenju tužilaštva, Pretresno vijeće se ispravno oslonilo na svjedočenja svjedoka Deronjića, Drinića i Orića.¹⁵⁸⁸ Tužilaštvo tvrdi da su Mladićeve osuđujuće presude po tačkama 2 do 8 Optužnice za UZP u vezi sa Srebrenicom utemeljene na brojnim izvorima dokaza i zaključcima izloženim u više od dva toma Prvostepene presude i da je njegova tvrdnja da su sve njegove osuđujuće presude zasnovane isključivo ili u odlučujućoj mjeri na “neprovjerenim” dokazima netačna.¹⁵⁸⁹

453. Žalbeno vijeće podsjeća da po članu 21(4)(e) Statuta MKSJ-a optuženi ima pravo da ispita svjedoke koji ga terete ili da se oni ispituju u njegovo ime. U vezi s prigovorima na to da se pretresno vijeće oslonilo na dokaze prihvaćene na osnovu pravila 92bis i 92quater Pravilnika MKSJ-a, u kojem slučaju optuženi nije imao priliku da unakrsno ispita svjedoka, Žalbeno vijeće je usvojilo sljedeću pravnu tvrdnju:

[O]suđujuća presuda [se] ne smije zasnivati isključivo, ili u odlučujućoj mjeri, na iskazima svjedoka koga optuženi nije imao mogućnost ispitati ili koji nije ispitan u njegovo ime, bilo tokom istrage bilo tokom suđenja. Taj princip važi za “bilo koju činjenicu koja je nužna za osuđujuću presudu”, odnosno “zaključk[e] koje instanca koja presuđuje po činjenicama mora donijeti van razumne sumnje”. Smatra se da bi bilo “suprotno principima pravičnosti [...] [d]opustiti izricanje osuđujuće presude na osnovu dokaza ove vrste u odsustvu dovoljne potvrde”.¹⁵⁹⁰

(i) Svjedočenje svjedoka Deronjića na osnovu pravila 92quater

¹⁵⁸⁴ *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza Mevludina Orića na osnovu pravila 92bis, 8. juli 2013. (dalje u tekstu: Odluka od 8. jula 2013.), par. 10. V. dokazni predmet P1757.

¹⁵⁸⁵ Mladićev žalbeni podnesak, par. 684, 690. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 686-688.

¹⁵⁸⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 690. Iako Mladić u svom žalbenom podnesku ukazuje na incident 15 iz Priloga E Optužnici, Žalbeno vijeće napominje da on u prilog svom argumentu upućuje na paragraf 2921 Prvostepene presude, koji je jedino relevantan za incident 15.3 iz Priloga E Optužnici. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 688, fn. 835.

¹⁵⁸⁷ Odgovor tužilaštva, par. 287.

¹⁵⁸⁸ Odgovor tužilaštva, par. 288-293.

¹⁵⁸⁹ Odgovor tužilaštva, par. 287, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, poglavlja 7, 8, 9.6, 9.7.

454. Prilikom donošenja zaključka o postojanju UZP-a u vezi sa Srebrenicom i o Mladićevom znatnom doprinosu tom UZP-u, Pretresno vijeće je uzelo u obzir dio svjedočenja svjedoka Deronjića, prihvaćen na osnovu pravila 92^{quater} Pravilnika MKSJ-a,¹⁵⁹¹ u kojem je on izjavio da mu je Beara rekao da se sprema da ubije sve zatočenike u Bratuncu i da će to učiniti na osnovu “naređenja s vrha”.¹⁵⁹² Nadalje, što se tiče navoda o prikrivanju zločina tokom transporta civila, bosanskih Muslimana, iz Potočara, Pretresno vijeće je, oslonivši se na svjedočenje svjedoka RM-294 i Deronjića, konstatovalo da deklaracija koju su 17. jula 1995. potpisali zamjenik komandanta Nizozemskog bataljona major Robert Franken, Deronjić i Nesib Mandžić nije odražavala stvarnu situaciju vezi s mogućnostima koje su stanovništvu bile na raspolaganju budući da niko nije dobio mogućnost izbora da ostane ili da bude evakuisan.¹⁵⁹³

455. Mladić tvrdi da se Pretresno vijeće pogrešno oslonilo samo na svjedočenje svjedoka Deronjića, u kojem se povezuje Mladićev potčinjeni Beara s izjavom da su naređenja za ubijanje “došla s vrha”, kao na dokaz Mladićeve krivice.¹⁵⁹⁴ Prema Mladićevoj tvrdnji, Pretresno vijeće je takođe pogriješilo time što je smatralo da je deklaracija u vezi s evakuacijama, koju je potpisao svjedok Deronjić, prikrivala činjenicu da odlazak civila nije bio dobrovoljne prirode,¹⁵⁹⁵ te da se Vijeće oslonilo na te dokaze kako bi zaključilo da je Mladić bio član UZP-a u vezi sa Srebrenicom i da je u njemu učestvovao, te da je imao namjeru da prikrije zločine.¹⁵⁹⁶

456. Tužilaštvo odgovara da se nijedna osuđujuća presuda ne zasniva samo na svjedočenju svjedoka Deronjića.¹⁵⁹⁷ Tužilaštvo tvrdi da je iskaz svjedoka Deronjića da mu je Beara rekao da su naređenja za ubijanje došla “s vrha” bio tek jedan mali dio dokaza koje je razmotrilo Pretresno vijeće prilikom donošenja zaključka o postojanju UZP-a u vezi sa Srebrenicom i Mladićevog učešća u tom UZP-u.¹⁵⁹⁸ Tužilaštvo takođe tvrdi da se Pretresno vijeće razumno oslonilo na svjedočenje

¹⁵⁹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 449, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Popović i drugi*, par. 96 (interne reference izostavljene). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 137; Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 192, 193, fn. 486.

¹⁵⁹¹ V. Odluka od 13. januara 2014., par. 13. V. takođe dokazni predmet P3567.

¹⁵⁹² V. Prvostepena presuda, par. 4940, 4973, 4987, 4992, 5096-5098.

¹⁵⁹³ Prvostepena presuda, par. 4962, 4967, 4981. V. takođe Prvostepena presuda, par. 2549 (gdje je Pretresno vijeće napomenulo da je “[s]vjedok RM-294 [...] u svom svjedočenju rekao da deklaracija nije odražavala stvarnu situaciju, tj. da niko nije imao mogućnost izbora da ostane ili bude evakuisan”), 2550 (gdje je Pretresno vijeće napomenulo da je “[svjedok] Deronjić [...] izjavio da neki dijelovi deklaracije nisu tačno odražavali situaciju na terenu u periodu od 12. do 17. jula 1995.”), pri čemu se upućuje na dokazni predmet P3567, str. 6216, 6217, 6219.

¹⁵⁹⁴ Mladićev žalbeni podnesak, par. 686, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4940.

¹⁵⁹⁵ Mladićev žalbeni podnesak, par. 686, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4967.

¹⁵⁹⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 686, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4968, 4969, 5092, 5094.

¹⁵⁹⁷ Odgovor tužilaštva, par. 289.

¹⁵⁹⁸ Odgovor tužilaštva, par. 289.

svjedoka Deronjića da je deklaracija od 17. jula 1995. koju je potpisao prikrivala činjenicu da premještanja nisu bila dobrovoljne prirode.¹⁵⁹⁹

457. Žalbeno vijeće će sada ispitati da li su Mladićeve osuđujuće presude zasnovane isključivo ili u odlučujućoj mjeri na neprovjerenom svjedočenju svjedoka Deronjića. S tim u vezi, Žalbeno vijeće primjećuje da je, prihvativši svjedočenje svjedoka Deronjića na osnovu pravila 92^{quater} Pravilnika MKSJ-a, uključujući i to što on “samo u ograničenoj mjeri pominje” pitanja koja dokazuju Mladićeva djela i ponašanje iz Optužnice, Pretresno vijeće smatralo da je to svjedočenje kumulativno u odnosu na druge dokaze i naglasilo da “nikako ne može donijeti osuđujuću presudu samo na osnovu Deronjićevog svjedočenja bez da razmotri druge dokaze koji ga potkrepljuju”.¹⁶⁰⁰

458. Žalbeno vijeće primjećuje da se Pretresno vijeće, prilikom donošenja zaključka o postojanju UZP-a u vezi sa Srebrenicom i Mladićevog učestvovanja u tom UZP-u, iako je uzelo u obzir svjedočenje svjedoka Deronjića u vezi s naređenjima za ubijanje,¹⁶⁰¹ u suštini oslonilo na svoje druge zaključke zasnovane na obimnim dokazima u vezi sa: (i) zauzimanjem srebreničke enklave;¹⁶⁰² (ii) zločinima počinjenim nakon zauzimanja, uključujući ubistvo, istrebljivanje, nehumana djela (prisilno premještanje), progon i genocid;¹⁶⁰³ i (iii) više izjava, djela i sastanaka pojedinih bosanskih Srba otprilike u vrijeme zauzimanja enklave.¹⁶⁰⁴ Žalbeno vijeće stoga smatra da svjedočenje svjedoka Deronjića predstavlja tek mali dio dokaza koje je Pretresno vijeće razmotrilo i da bi Mladićeve osuđujuće presude bile utemeljene čak i bez njega. Shodno tome, Žalbeno vijeće konstatuje da se svjedočenje svjedoka Deronjića u vezi s naređenjima za ubijanje ne može okarakterisati kao dokaz koji je činio isključivu, pa ni odlučujuću osnovu za bilo koju od Mladićevih osuđujućih presuda.

459. Nadalje, Žalbeno vijeće napominje da je Mladićeva karakterizacija dijela svjedočenja svjedoka Deronjića u vezi s naređenjima za ubijanje kao dokaza iz druge ruke tačna utoliko što je sadržaj svjedočenja ono što mu je Beara rekao. Žalbeno vijeće podsjeća da pretresna vijeća imaju diskreciono pravo da se oslone na dokaze iz druge ruke¹⁶⁰⁵ i, shodno tome, Mladić je taj koji treba da pokaže da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da uzme te dokaze u obzir.

¹⁵⁹⁹ Odgovor tužilaštva, par. 290, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2559, 4967.

¹⁶⁰⁰ V. Odluka od 13. januara 2014., par. 8.

¹⁶⁰¹ V. Prvostepena presuda, par. 4940, 4973, 4987, 4992, 5096-5098.

¹⁶⁰² V. Prvostepena presuda, par. 2319-2661, 4973-4983.

¹⁶⁰³ V. Prvostepena presuda, par. 2662-2986, 3049-3183, 3227-3555, 4973, 4984-4986.

¹⁶⁰⁴ V. Prvostepena presuda, par. 4926-4968, 4973.

¹⁶⁰⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 598; Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 1601; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 1616; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1307.

Međutim, Mladićeve opšte tvrdnje u vezi s korištenjem tih dokaza od strane Pretresnog vijeća ne pokazuju da je Pretresno vijeće s tim u vezi pogriješilo.

460. Što se tiče dijela svjedočenja svjedoka Deronjića u vezi s tim da premještanja nisu bila dobrovoljne prirode, Žalbeno vijeće napominje da je to svjedočenje potkrijepljeno svjedočenjima svjedoka Roberta Frankena¹⁶⁰⁶ i svjedoka RM-294,¹⁶⁰⁷ koja su pokazala da deklaracija nije odražavala stvarnu situaciju zato što niko nije dobio stvarnu mogućnost izbora da ostane ili da bude evakuisan.¹⁶⁰⁸ Nadalje, Žalbeno vijeće primjećuje da se Pretresno vijeće prilikom donošenja zaključka da približno 25.000 bosanskih Muslimana koji su napustili Potočare da bi otišli na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana nisu imali stvarni izbor nego da odu nije oslonilo samo na dokaze u vezi s deklaracijom.¹⁶⁰⁹ Pretresno vijeće je takođe podsjetilo na sljedeće:

(i) na okolnosti odlaska stanovništva iz Srebrenice u Potočare, uključujući naređenja 10. diverzantskog odreda stanovnicima grada Srebrenice da odu iz grada, granate koje je VRS ispalio na bazu čete Bravo UNPROFOR-a u Srebrenici, minobacačke granate ispaljivane duž puta kojim su se kretali bosanski Muslimani bježeći prema Potočarima; (ii) na situaciju u bazi UNPROFOR-a u Potočarima i njenoj okolini, gdje je stanovništvo potražilo zaklon, to jest pucjavu i granate koje su ispaljene oko baze, teške uslove života, strah i iscrpljenost bosanskih Muslimana koji su tu potražili zaklon; i (iii) na to da je VRS, uz pomoć jedinica MUP-a, vršio koordinaciju ukrcavanja u autobuse i da je na kraju prisilio žene, djecu i starce da se ukrcaju dok su neke od njih udarali pripadnici MUP-a, te da je pratio te autobuse prema teritoriji pod kontrolom bosanskih Muslimana.¹⁶¹⁰

461. Prema tome, Žalbeno vijeće smatra da je svjedočenje svjedoka Deronjića u vezi s tim da preseljenja nisu bila dobrovoljne prirode potkrijepljeno i da se Pretresno vijeće nije oslonilo isključivo, ili u odlučujućoj mjeri, na njegovo svjedočenje kao osnovu za Mladićeve osuđujuće presude za UZP u vezi sa Srebrenicom. Shodno tome, Žalbeno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić nije pokazao nijednu grešku u tome što se Pretresno vijeće oslonilo na svjedočenje svjedoka Deronjića.

(ii) Svjedočenje svjedoka Drinića na osnovu pravila 92bis

462. Oslanjajući se djelimično na svjedočenje svjedoka Drinića, prihvaćeno na osnovu pravila 92bis Pravilnika MKSJ-a,¹⁶¹¹ Pretresno vijeće je konstatovalo da ni vojne ni civilne vlasti bosanskih

¹⁶⁰⁶ V. Prvostepena presuda, par. 2548, gdje se upućuje na T. 7. maj 2013., str. 10743, 10744, dokazni predmet P1417, par. 105.

¹⁶⁰⁷ V. Prvostepena presuda, par. 2549, gdje se upućuje na T. 16. april 2013., str. 9897, 9899-9903 (zatvorena sjednica), T. 17. april 2013., str. 9962, 9965 (zatvorena sjednica).

¹⁶⁰⁸ V. Prvostepena presuda, par. 2548, 2549, 4962.

¹⁶⁰⁹ V. Prvostepena presuda, par. 3159.

¹⁶¹⁰ Prvostepena presuda, par. 3159.

¹⁶¹¹ V. Odluka od 20. decembra 2013., par. 19, gdje se upućuje na Zahtjev od 3. aprila 2013., Dodatak A. V. takođe dokazni predmet P3351.

Srba nisu provele istragu o zločinima počinjenim u Srebrenici 1995. godine.¹⁶¹² Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo u primjeni prava time što se u odlučujućoj mjeri oslonilo na neprovjereno svjedočenje svjedoka Drinića kako bi donijelo taj zaključak¹⁶¹³ i da je, iako je on zatražio da ponovo pozove svjedoka Drinića i unakrsno ga ispita, Pretresno vijeće odbilo taj zahtjev.¹⁶¹⁴

463. Tužilaštvo odgovara da se Pretresno vijeće ispravno oslonilo na svjedočenje svjedoka Drinića kako bi konstatovalo da ni vojne ni civilne vlasti bosanskih Srba nisu provele istragu.¹⁶¹⁵ Tužilaštvo tvrdi da se svjedočenje na osnovu pravila 92*bis* koje je iznio svjedok Drinić ne odnosi na Mladićeva djela i ponašanje i da je kumulativno u odnosu na svjedočenje svjedoka RM-513.¹⁶¹⁶ Tužilaštvo dalje tvrdi da se Mladić nije protivio prihvatanju tog svjedočenja na suđenju¹⁶¹⁷ i da nije zatražio da ponovo pozove svjedoka Drinića da ga unakrsno ispita na osnovu tog svjedočenja.¹⁶¹⁸ Tužilaštvo takođe tvrdi da se Pretresno vijeće, u svakom slučaju, nije oslonilo isključivo na to svjedočenje kako bi zaključilo da istrage nisu provedene.¹⁶¹⁹

464. Iako je nesporno da Mladić nije unakrsno ispitaio svjedoka Drinića, Žalbeno vijeće se nije uvjerilo u Mladićev argument da se Pretresno vijeće u odlučujućoj mjeri oslonilo na svjedočenje svjedoka Drinića kako bi zaključilo da nisu provedene istrage i krivični postupci u vezi s ubijanjima u Srebrenici.¹⁶²⁰ Žalbeno vijeće napominje da se Pretresno vijeće prilikom donošenja ovog zaključka, pored svjedočenja svjedoka Drinića, oslonilo na izjavu i iskaz svjedoka RM-513, iz

¹⁶¹² Prvostepena presuda, par. 4963 (gdje je Pretresno vijeće napomenulo da “[p]rema riječima svjedoka [Drinića], ni vojne ni civilne vlasti bosanskih Srba nisu nikad pokrenule istragu o zločinima počinjenim 1995. u Srebrenici.”), 4968.

¹⁶¹³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 634, 681, 687, 690, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4963. U osvrtu na taj zaključak Pretresnog vijeća, Mladić koristi širu formulaciju da “ni vojne ni civilne vlasti bosanskih Srba nisu nikad pokrenule istragu”. Mladić potkrepljuje ovu formulaciju upućivanjem na paragraf 4963 Prvostepene presude, u kojem se razmatraju dokazi relevantni za istragu i kažnjavanje počinitelaca ubijanja u Srebrenici, i tu formulaciju iznosi u kontekstu UZP-a u vezi sa Srebrenicom. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 634, 687, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4963.

¹⁶¹⁴ Mladićev žalbeni podnesak, par. 634, gdje se upućuje na T. 18. septembar 2014., str. 25771. V. takođe Mladićeva replika, par. 97.

¹⁶¹⁵ Odgovor tužilaštva, par. 265, 291, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 4963, 4968, 4985, 5093.

¹⁶¹⁶ Odgovor tužilaštva, par. 291, gdje se upućuje na Odluku od 20. decembra 2013., par. 11, 15.

¹⁶¹⁷ Odgovor tužilaštva, par. 291, gdje se upućuje na Odluku od 20. decembra 2013., par. 2.

¹⁶¹⁸ Odgovor tužilaštva, par. 266. Tužilaštvo tvrdi da je Mladić, suprotno svojoj tvrdnji, zatražio da ponovo uvede svjedočenje svjedoka Drinića na osnovu pravila 92*ter* Pravilnika MKSJ-a i da je predložio izjavu koja potvrđuje svjedočenje svjedoka Drinića koje Mladić sada osporava, to jest da nije vođena istraga o ratnim zločinima počinjenim od strane pripadnika VRS-a. V. Odgovor tužilaštva, par. 266, gdje se upućuje na T. 18. septembar 2014., str. 25771, *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Zahtjev odbrane za izmjenu i dopunu spiska svjedoka, 10. juli 2014. (povjerljivo s povjerljivim Dodacima A, B, and C).

¹⁶¹⁹ Odgovor tužilaštva, par. 265, 291.

¹⁶²⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 634, 681, 687, 690. Iako se dokazi prihvaćeni na osnovu pravila 92*bis* Pravilnika MKSJ-a ne smiju odnositi na djela i ponašanje optuženog za koje se tereti u optužnici, Mladić u žalbi ne tvrdi da se svjedočenje svjedoka Drinića na osnovu pravila 92*bis* odnosilo na njegova djela i ponašanje za koje se tereti u Optužnici. S obzirom na analizu i zaključak u ovom pododjeljku, Žalbeno vijeće neće ispitivati ovu stvar *proprio motu* budući da ona ne bi imala uticaja na ishod.

kojih slijedi da nisu provedene istrage ni krivični postupci u vezi s ubijanjima Muslimana u Srebrenici i na području Zvornika od strane pripadnika Drinskog korpusa, iako su oficiri VRS-a razgovarali o informacijama o masovnim ubijanjima.¹⁶²¹

465. Nadalje, Žalbeno vijeće smatra da bi osporeni zaključak Pretresnog vijeća mogao vrijediti i bez neprovjerenog svjedočenja svjedoka Drinića. Doista, izjava svjedoka i svjedočenje svjedoka RM-513 dovoljni su kao potkrepa ovom zaključku Pretresnog vijeća. Žalbeno vijeće napominje da Mladić u žalbi ne dovodi u pitanje to što se Pretresno vijeće oslonilo na svjedočenje svjedoka RM-513 ili što ga je ocijenilo. Žalbeno vijeće dalje podsjeća da ne postoji pravni uslov da svjedočenje jednog jedinog svjedoka o pravno relevantnim činjenicama bude potkrijepljeno kako bi moglo biti prihvaćeno kao dokaz. Važna je pouzdanost i vjerodostojnost koja se iskazu pridaje.¹⁶²² Žalbeno vijeće primjećuje da je Mladić dobio priliku da unakrsno ispita svjedoka RM-513. Međutim, on nije doveo u pitanje pouzdanost i vjerodostojnost iskaza svjedoka RM-513, koji je izjavio da nisu provedene istrage ni krivični postupci u vezi s ubijanjima u Srebrenici.¹⁶²³

466. Shodno tome, Žalbeno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić nije pokazao da se Pretresno vijeće u odlučujućoj mjeri oslonilo na neprovjereni svjedočenje svjedoka Drinića prilikom donošenja zaključka da ni civilne niti vojne vlasti nisu provele istragu o zločinima počinjenim u Srebrenici i odbacuje odbija Mladićev argument s tim u vezi.

(iii) Svjedočenje svjedoka Orića na osnovu pravila 92bis

467. Oslanjajući se djelimično na svjedočenje svjedoka Orića prihvaćeno na osnovu pravila 92bis Pravilnika MKSJ-a,¹⁶²⁴ Pretresno vijeće je u vezi s incidentom 15.3 iz Priloga E Optužnici konstatovalo da su vojni policajci VRS-a u noći 13. jula 1995. ubili jednog muškarca, bosanskog Muslimana, koji je bio skinut s autobusa parkiranog ispred osnovne škole "Vuk Karadžić".¹⁶²⁵

468. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo u primjeni prava time što se oslonilo na svjedočenje svjedoka Orića na osnovu pravila 92bis kako bi utvrdilo krivično djelo ubistva u incidentu 15.3 iz Priloga E Optužnici.¹⁶²⁶ Mladić iznosi argument da svjedočenje svjedoka Orića

¹⁶²¹ V. Prvostepena presuda, par. 4963, 4968, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazne predmete P1054 (zapečaćeno), par. 82, 83, P3351, P3354, T. 27. februar 2013., str. 9267, 9268 (zatvorena sjednica).

¹⁶²² V. Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 506.

¹⁶²³ V. T. 27. februar 2013., str. 9267, 9268 (zatvorena sjednica).

¹⁶²⁴ V. Odluka od 8. jula 2013., par. 10. V. takođe dokazni predmet P1757.

¹⁶²⁵ Prvostepena presuda, par. 2918-2921, gdje se upućuje na dokazni predmet P1757.

¹⁶²⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 688, 690, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2921.

nije potkrijepljeno drugim dokazima i da nije mogao da ga ospori.¹⁶²⁷ Mladić dalje tvrdi da Pretresno vijeće ne bi bilo u stanju da utvrdi obilježja incidenta 15.3 iz Priloga E Optužnici ni bitna obilježja postojanja UZP-a u vezi sa Srebrenicom i njegovog učešća u tom UZP-u da se nije pogrešno oslonilo na svjedočenje svjedoka Orića na osnovu pravila 92*bis*.¹⁶²⁸

469. Tužilaštvo odgovara da Mladić ne identifikuje grešku u tome što se Pretresno vijeće oslonilo na svjedočenje svjedoka Orića u vezi s incidentom 15.3 iz Priloga E Optužnici.¹⁶²⁹ Kako navodi tužilaštvo, iako potkrepa nije bila potrebna, u stvari je svjedočenje svjedoka Orića bilo potkrijepljeno činjenicama o kojima je presuđeno koje je razmotrilo Pretresno vijeće i koje su pokazale obrazac ponašanja.¹⁶³⁰ Tužilaštvo dalje tvrdi da se Mladićeve osuđujuće presude po tačkama 2 do 8 ne zasnivaju isključivo ili u odlučujućoj mjeri na “neprovjerenom svjedočenju” svjedoka Orića jer je incident 15.3 iz priloga E Optužnici jedno od mnogih ubijanja u osnovi Mladićeve osuđujuće presude za ubistvo i genocid koja bi bila utemeljena i bez zaključka da se incident 15.3 iz Priloga E Optužnici dogodio.¹⁶³¹

470. Žalbeno vijeće napominje da je svjedočenje svjedoka Orića bilo potkrijepljeno. Prilikom donošenja zaključka u vezi s ubijanjem jednog muškarca, bosanskog Muslimana, 13. jula 1995., Pretresno vijeće je takođe uzelo u obzir, između ostalog, činjenice o kojima je presuđeno 1502, 1503, 1505, 1506, 1518 i 1519, koje pokazuju obrazac ponašanja u vezi sa zatočenjem i ubijanjem muškaraca, bosanskih Muslimana, u osnovnoj školi "Vuk Karadžić" i oko nje u periodu od 12. do 14. jula 1995.¹⁶³² S tim u vezi, Žalbeno vijeće podsjeća da se dokazi koji pokazuju obrazac ponašanja relevantan za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava mogu koristiti kao

¹⁶²⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 688.

¹⁶²⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 690.

¹⁶²⁹ Odgovor tužilaštva, par. 292, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2918-2921.

¹⁶³⁰ Odgovor tužilaštva, par. 292, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2918.

¹⁶³¹ Odgovor tužilaštva, par. 293, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 3065, 3555, 5128, 5130. Pored toga, tužilaštvo tvrdi da se Mladić ne može sada žaliti da nije mogao osporiti svjedočenje svjedoka Orića budući da se nije usprotivio zahtjevu tužilaštva da se svjedočenje svjedoka Orića prihvati na osnovu pravila 92*bis* Pravilnika MKSJ-a. V. Odgovor tužilaštva, par. 292, gdje se upućuje na Odluku od 8. jula 2013., par. 1.

¹⁶³² V. Prvostepena presuda, par. 2918-2921. Iz činjenice o kojoj je presuđeno 1502 slijedi da su pripadnici Vojne policije Bratunačke brigade učestvovali u čuvanju stotina muškaraca, bosanskih Muslimana, zatočenih u objektu škole "Vuk Karadžić" i u autobusima parkiranim po gradu Bratuncu u noći s 12. na 13. juli 1995.; činjenica o kojoj je presuđeno 1503 ukazuje na to da je od 12. do 14. jula 1995., više hiljada muškaraca, bosanskih Muslimana, bilo zatočeno bez dovoljno hrane i vode u školi "Vuk Karadžić" i oko nje, te u 80 do 120 autobusa na ulicama grada Bratunca; iz činjenice o kojoj je presuđeno 1505 slijedi da su muškarci zatočeni u Bratuncu u periodu od 12. do 14. jula 1995. bili oportunistički pogubljeni tokom noći; iz činjenice o kojoj je presuđeno 1506 slijedi da je školu "Vuk Karadžić" i više zgrada oko nje obezbjeđivalo nekoliko jedinica oružanih snaga Republike Srpske, uključujući pripadnike voda Vojne policije Bratunačke brigade, specijalnu policiju i civilnu policiju MUP-a, kao i pripadnike Vukova sa Drine i paravojnih formacija; činjenica o kojoj je presuđeno 1518 ukazuje na to da su grupe muškaraca odvođene iz autobusa u školu tokom cijele noći i da se oni nisu vratili; i iz činjenice o kojoj je presuđeno 1519 slijedi da je u periodu od 12. do 14. jula 1995. više od 50 bosanskih Muslimana pogubljeno po kratkom postupku u školi "Vuk Karadžić". V. činjenice o kojima je presuđeno 1502, 1503, 1505, 1506, 1518, 1519.

potkrepljujući dokazi.¹⁶³³ Isto tako, nema pokazatelja da je Mladić pobio te činjenice o kojima je presuđeno uvođenjem pouzdanih i vjerodostojnih dokaza o suprotnom. Shodno tome, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, odbacuje Mladićev argument da je Pretresno vijeće pogriješilo u primjeni prava time što se oslonilo na svjedočenje svjedoka Orića na osnovu pravila 92bis kada je donijelo zaključak u vezi s incidentom 15.3 iz Priloga E Optužnici.¹⁶³⁴

(b) Navodna greška zbog oslanjanja na činjenicu o kojoj je presuđeno 1612

471. Na osnovu pravila 94 Pravilnika MKSJ-a, Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje činjenicu o kojoj je presuđeno 1612, u kojoj se kaže da je “[tokom 16. jula 1995.] na [vojnoj ekonomiji Branjevo] ubijeno [...] između 1.000 i 1.200 ljudi”.¹⁶³⁵ U vezi s incidentom 9.2 iz Priloga E Optužnici, Pretresno vijeće se djelimično oslonilo na činjenicu o kojoj je presuđeno 1612 kako bi utvrdilo da su 16. jula 1995. na vojnoj ekonomiji Branjevo vojnici VRS-a ubili između 1.000 i 1.200 zatočenih muškaraca, bosanskih Muslimana.¹⁶³⁶ Pretresno vijeće je takođe konstatovalo da su žrtve ovog incidenta pokopane u masovnoj grobnici na vojnoj ekonomiji Branjevo i da su tijela iz te masovne grobnice kasnije ponovo pokopana u masovnim grobnicama Čančarski put 4, 8, 9, 11 i 12.¹⁶³⁷

472. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo time što se oslonilo na činjenicu o kojoj je presuđeno 1612 kako bi konstatovalo da je broj žrtava povezanih s incidentom 9.2 iz Priloga E Optužnici bio između 1.000 i 1.200.¹⁶³⁸ Mladić iznosi argument da je Pretresno vijeće dalo prednost činjenici o kojoj je presuđeno 1612 iako je ta činjenica pobijena forenzičkim dokazima tužilaštva, tačnije svjedočenjima svjedoka Williama Haglunda i bivšeg istražitelja tužilaštva MKSJ-a Dušana Janca, iz kojih slijedi da je broj žrtava bio ograničen na 132 tijela u primarnoj grobnici i na 43 uparenih tragova DNK u sekundarnoj grobnici.¹⁶³⁹

¹⁶³³ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 457, fn. 1203; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 104; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 321.

¹⁶³⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 688, 690.

¹⁶³⁵ Prvostepena presuda, par. 2843, 2860, fn. 12494; Druga odluka u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno, par. 36. V. takođe činjenica o kojoj je presuđeno 1612.

¹⁶³⁶ Prvostepena presuda, par. 2843, 2860, 2861, fn. 12494.

¹⁶³⁷ Prvostepena presuda, par. 2861.

¹⁶³⁸ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 681, 685, 692, 693, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2843, 2846, 2849, 2861.

¹⁶³⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 692, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2846, 2849. Mladić pored toga podsjeća na svoj raniji argument da je Pretresno vijeće pogriješilo time što je: (i) formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na njegove bliske potčinjene (v. Mladićeva najava žalbe, par. 21; Mladićev žalbeni podnesak, par. 62-95, 691); i (ii) primijenilo viši standard za teret dokazivanja za predočavanje protivdokaza (v. Mladićeva najava žalbe, par. 26; Mladićev žalbeni podnesak, par. 96-113, 691), te shodno tome tvrdi da je greška Pretresnog vijeća u primjeni prava dovela do pogrešnog pristupa dokazima u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno (v. Mladićev žalbeni podnesak, par. 693). Žalbeno vijeće je već odbacilo Mladićev opšti argument da je Pretresno

473. Tužilaštvo odgovara da se Pretresno vijeće ispravno oslonilo na činjenicu o kojoj je presuđeno 1612.¹⁶⁴⁰ Tužilaštvo konkretno tvrdi sljedeće: (i) Pretresno vijeće je tačno zaključilo da forenzički dokazi ne protivrječe činjenici o kojoj je presuđeno 1612;¹⁶⁴¹ (ii) Mladić ne identifikuje grešku u zaključku Pretresnog vijeća da svjedočenja svjedoka Haglunda i Janca nisu u kontradikciji s ukupnim brojem žrtava utvrđenim činjenicom o kojoj je presuđeno 1612;¹⁶⁴² i (iii) Pretresno vijeće je ispravno primijenilo svoje diskreciono ovlaštenje kada je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno.¹⁶⁴³

474. Žalbeno vijeće podsjeća da formalnim primanjem na znanje činjenice o kojoj je presuđeno, pretresno vijeće prihvata čvrsto utemeljenu pretpostavku o tačnosti te činjenice, koju stoga nije potrebno ponovo dokazivati na suđenju.¹⁶⁴⁴ Uvriježeno je da su činjenice koje se formalno primaju na znanje na osnovu pravila 94(B) Pravilnika MKSJ-a prezumpcije koje mogu biti pobijene dokazima na suđenju,¹⁶⁴⁵ i da njihova upotreba ne prebacuje konačan teret ubjeđivanja, koji i dalje ostaje na tužilaštvu.¹⁶⁴⁶ Optuženi može pobiti pretpostavku izvođenjem “pouzdanih i vjerodostojnih” suprotnih dokaza.¹⁶⁴⁷ Konačna ocjena pouzdanosti i vjerodostojnosti, te stoga dokazne vrijednosti dokaza, može biti izvršena samo u kontekstu ukupnih dokaza u predmetu, prilikom utvrđivanja težine koja će im biti pridana.¹⁶⁴⁸

475. Žalbeno vijeće napominje da Mladić, iako je na suđenju osporio činjenicu o kojoj je presuđeno 1612, nije predočio nijedan dokaz da je eksplicitno pobije.¹⁶⁴⁹ Pored toga, na pretresnom vijeću je da utvrdi da li se iz činjenica o kojima je presuđeno eventualno trebaju izvesti neki

vijeće pogriješilo kada je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na ponašanje njegovih bliskih potčinjenih i primijenilo viši standard za teret dokazivanja za predočavanje protivdokaza (v. gore, odjeljak III.A.2(a)(ii)). S obzirom na gore navedeno, Mladićeva izjava u tom smislu odbacuje se i u ovom dijelu žalbe (v. Mladićev žalbeni podnesak, par. 691).

¹⁶⁴⁰ V. Odgovor tužilaštva, par. 287, 294.

¹⁶⁴¹ Odgovor tužilaštva, par. 294, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2860.

¹⁶⁴² Odgovor tužilaštva, par. 294, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2846, 2849, 5300.

¹⁶⁴³ Odgovor tužilaštva, par. 294.

¹⁶⁴⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 452; *Théoneste Bagosora i drugi protiv Tužioca*, predmet br. ICTR-98-41-A, Odluka po zahtjevu Anatolea Nsengiyumve za formalno primanje na znanje, 29. oktobar 2010., par. 7 i reference koje se tamo navode.

¹⁶⁴⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 120, 128, 219 i reference koje se tamo navode.

¹⁶⁴⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 120, 219 i reference koje se tamo navode.

¹⁶⁴⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 128 i reference koje se tamo navode.

¹⁶⁴⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 128 i reference koje se tamo navode.

¹⁶⁴⁹ V. Interlokutorna žalba odbrane od 4. jula 2012., Dodatak B, PS. 1013 (gdje je Mladić na suđenju osporio činjenicu o kojoj je presuđeno 1612 na osnovu sljedećeg: (i) interesi pravde i pravo na pravično i javno suđenje idu u prilog izvođenju dokaza u vezi s tom činjenicom; (ii) predložena činjenica odnosi se direktno ili indirektno na djela i ponašanje optuženog ili na navodna djela/osuđujuće presude osoba koje su prema navodima potčinjeni optuženom; i (iii) predložena činjenica utiče na odgovornost optuženog ili se odnosi na cilj i učesnike udruženog zločinačkog poduhvata, kao i na činjenice koje se odnose na osnovno pitanje pokrenuto u važećoj optužnici).

zaključci kada se one razmatraju zajedno sa svim dokazima izvedenim na suđenju.¹⁶⁵⁰ Prilikom utvrđivanja broja žrtava u incidentu 9.2 iz Priloga E Optužnici, Pretresno vijeće je uzelo u obzir, između ostalog: (i) svjedočenje svjedoka Haglunda, koje pokazuje da je grobnica na lokalitetu Pilica, poznata i pod nazivom grobnica na vojnoj ekonomiji Branjevo, sadržala posmrtno ostatke najmanje 132 muškarca;¹⁶⁵¹ i (ii) Jancov izvještaj u vezi s istragom u Srebrenici, u kojem su identifikovane 43 DNK veze između posmrtnih ostataka identifikovanih u primarnoj grobnici na vojnoj ekonomiji Branjevo i posmrtnih ostataka identifikovanih u sekundarnim masovnim grobnicama Čančarski put 4, 8, 9, 11 i 12.¹⁶⁵² Pretresno vijeće je smatralo da ovim dokazima nije utvrđen ukupan broj žrtava u incidentu 9.2 iz Priloga E Optužnici jer su masovne grobnice na vojnoj ekonomiji Branjevo i na Čančarskom putu sadržale tijela žrtava iz više incidenata.¹⁶⁵³ Vijeće je stoga konstatovalo da ti dokazi ne protivrječe činjenici o kojoj je presuđeno 1612 u vezi s ukupnim brojem žrtava.¹⁶⁵⁴

476. Nakon što je pregledalo relevantne dijelove Prvostepene presude, Žalbeno vijeće ne vidi osnovu za Mladićevu tvrdnju da dokazi tužilaštva u vezi s brojem žrtava protivrječe činjenici o kojoj je presuđeno 1612. Prema mišljenju Žalbenog vijeća, Mladić pogrešno tumači svjedočenje svjedoka Haglunda i Jancov izvještaj kada tvrdi da ti dokazi ograničavaju broj žrtava na “132 tijela u primarnoj grobnici i 43 DNK veze sa sekundarnom grobnicom”.¹⁶⁵⁵ Pored toga, utvrđujući da li dokazi protivrječe činjenici o kojoj je presuđeno, Žalbeno vijeće podsjeća da je ranije podržalo analizu Pretresnog vijeća, u kojoj se razmatralo da li su dokazi “po svom značenju [...] nedvosmisleni”, pri čemu je napomenulo da dokazi moraju ukazati na “nek[i] konkretn[i] alternativn[i] scenari[o]” ili “nedvosmisleno poka[zati] da se mora razumno isključiti da je scenario koji je naveden u činjenici o kojoj je presuđeno istinit”.¹⁶⁵⁶ U vezi s činjenicom o kojoj je presuđeno 1612, dokazi tužilaštva na koje Mladić upućuje u žalbi ne ukazuju na neki konkretni alternativni scenario niti nedvosmisleno pokazuju da se scenario naveden u činjenici o kojoj je presuđeno 1612, to jest da je na vojnoj ekonomiji Branjevo tokom 16. jula 1995. ubijeno između 1.000 i 1.200 ljudi,¹⁶⁵⁷ mora razumno isključiti kao istinit.¹⁶⁵⁸ Shodno tome, Žalbeno vijeće konstatuje da Mladić nije identifikovao nikakvu grešku u zaključku Pretresnog vijeća da svjedočenje svjedoka Haglunda

¹⁶⁵⁰ Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 29. maja 2009, par. 21.

¹⁶⁵¹ V. Prvostepena presuda, par. 2846, gdje se upućuje na dokazne predmete P1828, str. 3751, 3752, 3754, P1833, str. 10, 11, 17, 55.

¹⁶⁵² V. Prvostepena presuda, par. 2849, gdje se upućuje na dokazni predmet P1987.

¹⁶⁵³ V. Prvostepena presuda, par. 2860.

¹⁶⁵⁴ V. Prvostepena presuda, par. 2860.

¹⁶⁵⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 692, fn. 838, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2846, 2849.

¹⁶⁵⁶ V. gore, par. 56. V. takođe Prvostepena presuda, par. 5273.

¹⁶⁵⁷ V. činjenice o kojima je presuđeno 1612. V. takođe Prvostepena presuda, par. 2843, 2860, fn. 12494.

¹⁶⁵⁸ V. Prvostepena presuda, par. 2860, 5273.

i Jancov izvještaj ne protivrječe činjenici o kojoj je presuđeno 1612 u pogledu ukupnog broja žrtava u incidentu 9.2 iz Priloga E Optužnici.

477. Na osnovu gore navedenog, Žalbeno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće pogriješilo time što se oslonilo na činjenicu o kojoj je presuđeno 1612 kako bi konstatovalo da je broj žrtava u incidentu 9.2 iz Priloga E Optužnici bio između 1.000 i 1.200.

(c) Zaključak

478. U svjetlu gore navedenog, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, odbija osnovu 5.I Mladićeve žalbe.

E. Navodne greške koje se odnose na UZP u vezi s uzimanjem talaca (osnova 6)

479. Pretresno vijeće je konstatovalo da su, u periodu od 25. maja do 24. juna 1995., oficiri i vojnici VRS-a, uključujući pripadnike Vojne policije, kao i pripadnici policije bosanskih Srba i drugi, držali u zatočenju pripadnike UNPROFOR-a i vojne posmatrače UN-a (dalje u tekstu: pripadnici UN-a) na Palama, u Banjaluci, Goraždu, u Sarajevu i oko njega, a neke od njih držali su na strateškim vojnim lokacijama koje su bile potencijalni ciljevi vazdušnih udara NATO-a, i prijetili im da će ih ubiti kako bi izvršili pritisak na NATO da obustavi vazdušne udare na vojne ciljeve bosanskih Srba, vrati srpsko naoružanje koje je bilo pod kontrolom UNPROFOR-a i primorali snage UNPROFOR-a na predaju ili razmjenu zarobljenika.¹⁶⁵⁹ Pretresno vijeće je konstatovalo da su ta djela predstavljala krivično djelo uzimanja talaca, kao kršenje zakona i običaja ratovanja, kažnjivo na osnovu člana 3 Statuta MKSJ-a.¹⁶⁶⁰

480. Pretresno vijeće je, nadalje, zaključilo da je, od oko 25. maja 1995., kada su počeli vazdušni udari NATO-a, do približno 24. juna 1995., kada je oslobođen posljednji pripadnik UN-a, postojao UZP u vezi s uzimanjem talaca sa zajedničkim ciljem zarobljavanja pripadnika UN-a razmještenih u različitim dijelovima Bosne i Hercegovine i njihovim zatočenjem na strateškim vojnim položajima kako bi se NATO spriječio da nastavi izvođenje vazdušnih udara po vojnim ciljevima bosanskih Srba.¹⁶⁶¹ Pretresno vijeće je konstatovalo da su učesnici UZP-a u vezi s uzimanjem talaca, među kojima su bili Radovan Karadžić, Nikola Koljević, kao i članovi Glavnog štaba VRS-a

¹⁶⁵⁹ Prvostepena presuda, par. 2315, 2316. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3218-3220, 5136.

¹⁶⁶⁰ Prvostepena presuda, par. 3221, 3226. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3215-3220, 3222-3225.

¹⁶⁶¹ Prvostepena presuda, par. 5141.

i komandi korpusa, lično provodili zajednički cilj ili su za ostvarenje tog cilja koristili pripadnike VRS-a.¹⁶⁶² Pretresno vijeće je konstatovalo da je Mladić, komandant Glavnog štaba VRS-a, “bio neposredno angažovan u svakoj fazi uzimanja talaca” i u znatnoj mjeri doprinio zajedničkom cilju UZP-a u vezi s uzimanjem talaca.¹⁶⁶³ Pretresno vijeće je takođe utvrdilo da je Mladić, kao i drugi učesnici UZP-a u vezi s uzimanjem talaca, dijelio namjeru za ostvarivanje zajedničkog cilja tog udruženog zločinačkog poduhvata.¹⁶⁶⁴ Pretresno vijeće je Mladića osudilo po tački 11 Optužnice za krivično djelo uzimanja talaca talaca, kao kršenje zakona i običaja ratovanja, na osnovu njegovog učešća u UZP-u u vezi s uzimanjem talaca.¹⁶⁶⁵

481. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je konstatovalo da je imao namjeru da ostvaruje cilj UZP-a u vezi s uzimanjem talaca i da je izvršio *actus reus* i dijelio traženu namjeru za krivično djelo uzimanja talaca. Konkretno, on tvrdi da je Pretresno vijeće: (i) primijenilo pogrešan pravni standard kada je konstatovalo da je zatočenje pripadnika UN-a predstavljalo krivično djelo uzimanja talaca; (ii) donijelo pogrešne zaključke na osnovu svoje ocjene dokaza u vezi sa zatočenjem pripadnika UN-a; i (iii) pogriješilo kada je posredne dokaze ocijenilo na način kojim je prekršilo načelo *in dubio pro reo*.¹⁶⁶⁶ Žalbena vijeće će te argumente razmotriti redom.

1. Navodna greška u primjeni pravnog standarda na osnovu kojeg je konstatovano da je zatočenje pripadnika UN-a predstavljalo krivično djelo uzimanja talaca (osnova 6.A)

482. U zaključku da su događaji koji su se odigrali u periodu od 25. maja do 24. juna 1995. predstavljali krivično djelo uzimanja talaca, kao kršenje zakona i običaja ratovanja, kažnjivo na osnovu člana 3 Statuta MKSJ-a, Pretresno vijeće je konstatovalo da ima nadležnost nad tim navodnim kršenjem i da su zarobljeni pripadnici UN-a potpadali pod zaštitu koju garantuje zajednički član 3 Ženevskih konvencija (dalje u tekstu: zajednički član 3).¹⁶⁶⁷ Pretresno vijeće je zaključilo da kršenja zajedničkog člana 3 ulaze u djelokrug člana 3 Statuta MKSJ-a¹⁶⁶⁸ i da optužba za uzimanje talaca prema zajedničkom članu 3(1)(b) ispunjava uslove za nadležnost i opšte uslove iz člana 3 Statuta MKSJ-a.¹⁶⁶⁹ S tim u vezi, Pretresno vijeće je, oslanjajući se na praksu Žalbenog vijeća MKSJ-a, smatralo, između ostalog, da pravila sadržana u zajedničkom članu 3 predstavljaju

¹⁶⁶² Prvostepena presuda, par. 5142.

¹⁶⁶³ Prvostepena presuda, par. 5146, 5156. V. takođe Prvostepena presuda, par. 5147-5155, 5157.

¹⁶⁶⁴ Prvostepena presuda, par. 5142, 5163. V. takođe Prvostepena presuda, par. 5157-5162.

¹⁶⁶⁵ Prvostepena presuda, par. 5214. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3226, 5141, 5142, 5156, 5163, 5168.

¹⁶⁶⁶ V. Mladićeva najava žalbe, par. 67-69; Mladićev žalbeni podnesak, par. 695-759.

¹⁶⁶⁷ Prvostepena presuda, par. 3010, 3224.

¹⁶⁶⁸ Prvostepena presuda, par. 3010, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 70, Drugostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 68, Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 125, 133-136, Odluku u predmetu *Tadić* od 2. oktobra 1995., par. 89.

¹⁶⁶⁹ V. Prvostepena presuda, par. 3009, 3010, 3012, 3020, 3222-3226. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3013-3017.

dio međunarodnog običajnog prava mjerodavnog i za međunarodne i za nemeđunarodne oružane sukobe i da kršenja tih pravila povlače individualnu krivičnu odgovornost.¹⁶⁷⁰ Pretresno vijeće je takođe podsjetilo da se zaštita iz zajedničkog člana 3 primjenjuje na svaku osobu koja u vrijeme kad je krivično djelo počinjeno nije aktivno učestvovala u neprijateljstvima, što obuhvata i borce koji su stavljeni van borbenog stroja.¹⁶⁷¹

483. Mladić tvrdi da njegovu osuđujuću presudu po tački 11 Optužnice treba poništiti budući da ga je Pretresno vijeće pogrešno osudilo za djela koja, u periodu na koji se odnosi Optužnica, nisu predstavljala krivično djelo na osnovu međunarodnog običajnog prava.¹⁶⁷² Mladić tvrdi da je nadležnost MKSJ-a ograničena na Statut MKSJ-a i da samo Savjet bezbjednosti može “revidirati i drugačije tumačiti Statut”.¹⁶⁷³ On tvrdi da se Pretresno vijeće u ovom predmetu pogrešno oslonilo na odluku Žalbenog vijeća MKSJ-a u predmetu *Tadić* kada je konstatovalo da kršenja zajedničkog člana 3 ulaze u djelokrug člana 3 Statuta MKSJ-a.¹⁶⁷⁴ On tvrdi da Pretresno vijeće nije provelo analizu svoje nadležnosti, i da bi, da je to uradilo, pronašlo uvjerljive razloge da odstupi od Odluke od 2. oktobra 1995. u predmetu *Tadić*.¹⁶⁷⁵ Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće, time što se oslonilo na Odluku od 2. oktobra 1995. u predmetu *Tadić*, prekršilo načelo *nullum crimen, nulla poena sine praevia lege*, koje, prema njegovom mišljenju, “zahtijeva od presuditelja o činjenicama da bude veoma predostrožan prilikom donošenja zaključka da neko navodno djelo, koje nije regulisano u članu 3 Statuta MKSJ-a, čini dio krivičnog djela.”¹⁶⁷⁶

484. Mladić iznosi argument da je, u maju i junu 1995., uzimanje boraca za taoce povlačilo samo odgovornost države, a ne individualnu krivičnu odgovornost na osnovu međunarodnog običajnog prava.¹⁶⁷⁷ On tvrdi da je zabrana uzimanja za taoce osoba koje nisu civili uvedena kao ratni zločin 2002. godine stupanjem na snagu Statuta MKS-a (“Statut MKS-a”) i da je, u periodu na koji se odnosi optužnica, samo ubijanje talaca bilo kriminalizovano.¹⁶⁷⁸ Mladić dodaje da je, tokom tih

¹⁶⁷⁰ Prvostepena presuda, par. 3010, gdje se upućuje na *Tužilac protiv Radovana Karadžića*, predmet br. IT-95-5/18-AR72.5, Odluka po Žalbi na Odluku Pretresnog vijeća po preliminarnom podnesku za odbacivanje tačke 11 Optužnice, 9. juli 2009. (dalje u tekstu: Odluka u predmetu *Karadžić* od 9. jula 2009.), par. 23, 25-26, Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 138, 139, 143, 147, 167, 173, 174, Odluku u predmetu *Tadić* od 2. oktobra 1995., par. 89, 98, 134.

¹⁶⁷¹ Prvostepena presuda, par. 3012, 3017, 3224.

¹⁶⁷² V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 695-697, 702-710.

¹⁶⁷³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 701.

¹⁶⁷⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 698-701, gdje se, između ostalog, upućuje na Odluku u predmetu *Tadić* od 2. oktobra 1995.

¹⁶⁷⁵ Mladićev žalbeni podnesak, par. 699.

¹⁶⁷⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 700.

¹⁶⁷⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 702, 704-708.

¹⁶⁷⁸ žalbeni podnesak, par. 704-708, gdje se, između ostalog, upućuje na član 8 Statuta MKS-a, 17. juli 1998., 2187 U.N.T.S. 3, član 6(b) Povelje Međunarodnog vojnog suda – Dodatak Sporazumu o krivičnom gonjenju i kažnjavanju glavnih ratnih zločinaca iz evropskih sila Osovine, 8. avgust 1945., 82 U.N.T.S. 279, Načelo VI(b) Načela

dogadaja, individualna krivična odgovornost obuhvatala samo uzimanje civila za taoce, a da se pripadnici UN-a nisu mogli smatrati civilima.¹⁶⁷⁹

485. Tužilaštvo odgovara da je uzimanje bilo kojeg zatočenika za taoca kriminalizovano u međunarodnom običajnom pravu 1995. godine i da je MKSJ imao nadležnost nad tim krivičnim djelom.¹⁶⁸⁰ Tužilaštvo tvrdi da Mladić nije iznio uvjerljive razloge za odstupanje od ustaljene prakse da je zajednički član 3 činio dio međunarodnog običajnog prava tokom relevantnih događaja i da je kršenje tog člana povlačilo individualnu krivičnu odgovornost.¹⁶⁸¹ Tužilaštvo tvrdi da, s obzirom na “jasnu praksu MKSJ-a”, te budući da Mladić na suđenju ni u jednom trenutku nije pokrenuo argument o nadležnosti, Pretresno vijeće nije bilo dužno da pruži detaljnu analizu pitanja uzimanja talaca kao teškog kršenja zajedničkog člana 3.¹⁶⁸²

486. Mladić replicira da tužilaštvo nije odgovorilo na njegove argumente i da je to što se oslanja na Odluku u predmetu *Karadžić* od 11. decembra 2012. nepromišljeno, budući da se ta odluka ne bavi pitanjima pokrenutim u njegovoj žalbi.¹⁶⁸³

487. Žalbena vijeće primjećuje da Mladić na suđenju nije pokrenuo pitanje navodne nenadležnosti Pretresnog vijeća nad krivičnim djelom uzimanja talaca.¹⁶⁸⁴ Žalbena vijeće podsjeća,

međunarodnog prava priznatih u Povelji Nirnberškog tribunala i u presudi tog suda, član 2(1)(b) Zakona br. 10 Kontrolnog savjeta o kažnjavanju osoba krivih za ratne zločine, zločine protiv mira i protiv čovječnosti, 20. decembra 1945., 3 Službeni glasnik Kontrolnog savjeta za Njemačku, 50-55, Ujedinjeno Kraljevstvo, članovi 625, 626 Zakona o kopnenom ratovanju, koji je 3. dio Priručnika o zakonima kopnenog ratovanja, *The War Office, HMSO*, 1958. (u tekstu: Vojni priručnik Ujedinjenog Kraljevstva), Terenski priručnik Sjedinjenih Američkih Država (1956.), izmjene i dopune br. 1, 1976. (u tekstu: Vojni priručnik Sjedinjenih Država), Krivični zakon SFRJ.

¹⁶⁷⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 702, 703, gdje se upućuje na član 147 Ženevske konvencije IV. Mladić tvrdi da o zabrani uzimanja talaca nema riječi u Haškim konvencijama iz 1899. i 1907 ili u “odredbama o teškim kršenjima” triju Ženevskih konvencija i Dopunskom protokolu I. Mladićev žalbeni podnesak, par. 704, gdje se upućuje na Ženevsku konvenciju I, Ženevsku konvenciju II, Ženevsku konvenciju III. On dalje tvrdi da upućivanje na uzimanje talaca u prvoj radnoj verziji člana 3 Statuta MKSJ-a nije prenijeto u konačnu verziju koju je generalni sekretar UN-a usvojio u obraćanju Savjetu bezbjednosti 1993. Mladićev žalbeni podnesak, par. 704.

¹⁶⁸⁰ V. Odgovor tužilaštva, par. 298, 304-306, gdje se, između ostalog, upućuje na *Tužilac protiv Radovana Karadžića*, predmet br. IT-95-5/18-AR73.9, Odluku po žalbi zbog uskraćivanja oslobađajuće presude u vezi s navodima o uzimanju talaca, 11. decembar 2012. (dalje u tekstu: Odluka u predmetu *Karadžić* od 11. decembra 2012.), par. 21, Odluku u predmetu *Karadžić* od 9. jula 2009., par. 6, 22, 28, 29.

¹⁶⁸¹ Odgovor tužilaštva, par. 304, gdje se, između ostalog, upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 167, 173, 174, Odluku u predmetu *Tadić* od 2. oktobra 1995., par. 134. Tužilaštvo dodaje da to što se uzimanje talaca izričito ne pominje izričito u članu 3 Statuta MKSJ-a i teškim povredama Ženevskih konvencija “nije bitno” i ne podrazumijeva da ne povlači krivičnu odgovornost. Tužilaštvo dalje tvrdi da Mladić, kada se oslanja na Haške konvencije i na norme koje su se primjenjivale na suđenjima u Nirnbergu, zanemaruje kasniji razvoj međunarodnog običajnog prava. V. Odgovor tužilaštva, par. 305.

¹⁶⁸² Odgovor tužilaštva, par. 306.

¹⁶⁸³ Mladićeva replika, par. 101.

¹⁶⁸⁴ V. Mladićev pretpretresni podnesak, par. 107-111; Mladićev završni podnesak, par. 165-181, 3308-3386; T. 9. decembar 2016., str. 44609, 44610; T. 13. decembar 2016., str. 44808-44810, 44812-44818. Žalbena vijeće primjećuje da je u odluci koja se odnosi na Mladićev zahtjev za izricanje oslobađajuće presude na osnovu pravila 98 *bis* Pravilnika MKSJ-a, Pretresno vijeće napomenulo da Mladić nije konkretno osporio tačku 11 Optužnice ni opšte elemente i uslove za pravnu nadležnost koji se moraju dokazati na osnovu člana 3 Statuta MKSJ-a. V. T. 15. april 2014., str. 20955.

da ako neka strana pred Pretresnim vijećem na neko pitanje ne uloži prigovor, a objektivno je imala mogućnost da to učini, te ako ne postoje posebne okolnosti, Žalbeno vijeće će utvrditi da se ta strana odrekla svog prava da to pitanje iznese kao valjanu žalbenu osnovu.¹⁶⁸⁵ Međutim, Žalbeno vijeće napominje, kao što će biti riječi dalje u tekstu, da je pitanje da li MKSJ ima nadležnost nad kršenjima zajedničkog člana 3 i, konkretno, nad krivičnim djelom uzimanja talaca, Žalbeno vijeće MKSJ-a riješilo, te da je, stoga, to bilo obavezujuće za Pretresno vijeće u ovom predmetu.¹⁶⁸⁶ Shodno tome, čak i da je Mladić na suđenju pokrenuo pitanje nadležnosti, Pretresno vijeće u ovom predmetu ne bi moglo da odstupa od prakse Žalbenog vijeća MKSJ-a. U ovim okolnostima, Žalbeno vijeće primjenjuje svoje diskreciono ovlaštenje kako bi ispitalo Mladićeve žalbene argumente o tome da MKSJ navodno nije imao nadležnost nad krivičnim djelom uzimanja talaca.

488. Što se tiče pitanja postoje li uvjerljivi razlozi iz kojih bi Žalbeno vijeće odstupilo od prakse u vezi s ovim pitanjem, standardi preispitivanja u žalbenom postupku nameću obavezu Mladiću da pokaže da je odluka o vršenju nadležnosti nad krivičnim djelom uzimanja talaca donesena na osnovu pogrešnog pravnog načela ili da se u njoj "pogrešno odlučilo, obično zato što su sudije bile loše informisane o primjenjivom pravu".¹⁶⁸⁷ Žalbeno vijeće podsjeća na praksu Žalbenog vijeća MKSJ-a prema kojoj je član 3 Statuta MKSJ-a opšta i rezidualna odredba koja se odnosi na široku kategoriju krivičnih djela, to jest na sva "kršenja zakona i običaja ratovanja", i nije ograničen na spisak kršenja koja su u njemu navedena.¹⁶⁸⁸ Žalbeno vijeće MKSJ-a je dosljedno smatralo da član 3 Statuta MKSJ-a može obuhvatati sva kršenja međunarodnog humanitarnog prava koja ne potpadaju pod odredbe članova 2, 4 ili 5 Statuta MKSJ-a, uključujući kršenja zajedničkog člana 3,¹⁶⁸⁹ koji sadrži zabranu uzimanja talaca.¹⁶⁹⁰ Žalbeno vijeće dalje podsjeća da je Žalbeno vijeće

¹⁶⁸⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 312; Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 165; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 63; Drugostepena presuda u predmetu *Musema*, par. 127.

¹⁶⁸⁶ V. dolje, par. 488-494; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 113. V. takođe Odluka u predmetu *Gotovina i drugi* od 1. jula 2010., par. 24.

¹⁶⁸⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 11. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 968; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 6; Drugostepena presuda u predmetu *Bizimungu*, par. 370; Odluka u predmetu *Munyarugarama* od 5. oktobra 2012., par. 6.

¹⁶⁸⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 68; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 125; Odluka u predmetu *Tadić* od 2. oktobra 1995., par. 87, 89. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 47.

¹⁶⁸⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 68; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 125, 136; Odluka u predmetu *Tadić* od 2. oktobra 1995., par. 87, 89, 91. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 47.

¹⁶⁹⁰ Zajednički član 3 u relevantnom dijelu predviđa sljedeće:

- (1) Prema osobama koje ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima, podrazumijevajući tu i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i osobe koje su onesposobljene za borbu zbog bolesti, rana, lišenja slobode ili bilo kojega drugog razloga, u svakoj će se prilici postupati

MKSJ-a u predmetu *Tadić* ispitalo, između ostalog, konstatacije Međunarodnog vojnog suda u Nirnbergu, krivične postupke pred nacionalnim sudovima, vojne priručnike i zakone – uključujući i zakon bivše Jugoslavije – kao i rezolucije Savjeta bezbjednosti i potvrdilo stvaranje *opinio juris* u smislu da međunarodno običajno pravo nameće krivičnu odgovornost za one koji su počinili teška kršenja zajedničkog člana 3.¹⁶⁹¹ Nadalje, Žalbeno vijeće MKSJ-a je ranije odbacilo argumente da postoje uvjerljivi razlozi za odstupanje od prakse prihvaćene u predmetu *Tadić* u vezi s pitanjem da li je zajednički član 3 obuhvaćen djelokrugom člana 3 Statuta MKSJ-a¹⁶⁹² i da li kršenja njegovih odredaba povlače individualnu krivičnu odgovornost.¹⁶⁹³ Žalbeno vijeće MKSJ-a je navelo da je još 1949. postojala namjera da djela nabrojana u zajedničkom članu 3 budu kriminalizovana u okviru međunarodnog pravnog poretka.¹⁶⁹⁴

čovječno, bez ikakvoga nepovoljnog razlikovanja utemeljenog na rasi, boji kože, vjeroispovijesti ili uvjerenju, polu, rođenju ili imovinskom stanju, ili bilo kojem drugom sličnom mjerilu.

U tu su svrhu prema gore navedenim osobama zabranjeni i ostaju zabranjeni, u svako doba i na svakom mjestu, sljedeći postupci:

- (a) [...]
- (b) uzimanje talaca; [...]

¹⁶⁹¹ V. Odluka u predmetu *Tadić* od 2. oktobra 1995., par. 128-136. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 153-156, 160, 162-168, 174.

¹⁶⁹² V. Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 129-136. Žalbeno vijeće MKSJ-a je odbacilo argumente da kršenja zajedničkog člana 3 nisu u nadležnosti MKSJ na osnovu, između ostalog, toga što: (i) Savjet bezbjednosti uopšte nije imao namjeru da dozvoli krivično gonjenje na osnovu člana 3 Statuta MKSJ-a za kršenja zajedničkog člana 3; (ii) član 3 Statuta MKSJ-a se ograničava na “haško pravo”; i (iii) za razliku od Statuta MKSR-a, Statut MKSJ-a ne obuhvata eksplicitno zajednički član 3. V. Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 130-133, 136, 178.

¹⁶⁹³ V. Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 157-174. Žalbeno vijeće MKSJ-a je odbacilo, između ostalog, sljedeće argumente: (i) iz dokaza predloženih u Odluci u predmetu *Tadić* od 2. oktobra 1995. ne proizlazi da zajednički član 3 predstavlja međunarodno običajno pravo kojim bi bila ustanovljena individualna krivična odgovornost zato što nedostaje potvrda prakse država i *opinio juris*; (ii) isključenje zajedničkog člana 3 iz sistema teških povreda Ženevskih konvencija pokazuje da on ne povlači nikakvu individualnu krivičnu odgovornost; (iii) zajednički član 3 podrazumijeva samo obaveze država i bilo je zamišljeno da se njegove odredbe provode kroz nacionalne pravne sisteme; i (iv) postoje dokazi koji pokazuju da zajednički član 3 nije jedno od pravila običajnog prava koje zahtijeva odgovornost fizičkih osoba. V. Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 157, 158, 163, 167-170, 174. Isto tako, Žalbeno vijeće smatra da Mladićeva tvrdnja da o zabrani uzimanja talaca nema riječi u Statutu MKSJ-a, Haškim konvencijama iz 1899. i 1907., u “odredbama o teškim kršenjima” triju Ženevskih konvencija iz 1949. ni u Dopunskom protokolu I ne dovodi u pitanje to da je uzimanje talaca u vrijeme spornih događaja povlačilo individualnu krivičnu odgovornost u međunarodnom običajnom pravu. Kao što je Žalbeno vijeće MKSJ-a navelo u predmetu *Čelebići*, Ženevske konvencije obavezuju države ugovorne strane na dužnost provođenja njihovih odredbi u nacionalnom zakonodavstvu, uključujući preduzimanje mjera radi suzbijanja svih kršenja Ženevskih konvencija, pa tako i onih van odredaba o teškim kršenjima. V. član 49 Ženevske konvencije I, član 50 Ženevske konvencije II, član 129 Ženevske konvencije III, član 146 Ženevske konvencije IV (“Svaka visoka strana ugovornica preduzeće potrebne mjere radi suzbijanja svih postupaka suprotnih odredbama ove Konvencije koje nisu teške povrede određene u sljedećem članu.”). V. takođe Međunarodni komitet Crvenog krsta, Komentar iz 1958. člana 146(3) Ženevske konvencije IV, str. 594 (“[...] Ovo pokazuje da nacionalno zakonodavstvo treba da suzbija sve povrede Konvencije. [...] [V]lasti ugovornih strana [...] moraju ustanoviti sudsko ili disciplinsko kažnjavanje povreda Konvencija.”). V. Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 164-166.

¹⁶⁹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 163.

489. Nadalje, MKSJ je svoju nadležnost na osnovu člana 3 Statuta MKSJ-a vršio tako što je sudio pojedincima za kršenja zajedničkog člana 3,¹⁶⁹⁵ uključujući na osnovu uzimanja talaca.¹⁶⁹⁶ S tim u vezi, Žalbena vijeće MKSJ-a u predmetu *Karadžić* potvrdilo je zaključak Pretresnog vijeća MKSJ-a da MKSJ ima nadležnost nad krivičnim djelom uzimanja talaca na osnovu člana 3 Statuta MKSJ-a.¹⁶⁹⁷ Žalbena vijeće MKSJ-a je konstatovalo da, na osnovu zajedničkog člana 3, postoji apsolutna zabrana uzimanja za taoca bilo koje osobe koja aktivno ne učestvuje u neprijateljstvima, uključujući i zatočene osobe, nezavisno od njihovog statusa prije zatočenja.¹⁶⁹⁸ Žalbena vijeće je takođe odbacilo argument da je krivično djelo uzimanja talaca u međunarodnom običajnom pravu ograničeno na uzimanje civila za taoce.¹⁶⁹⁹ S obzirom na takvu sudsku praksu, Žalbena vijeće smatra da je Žalbena vijeće MKSJ-a riješilo pitanje nadležnosti MKSJ-a nad krivičnim djelom uzimanja talaca.

490. U pokušaju da pokaže da postoje uvjerljivi razlozi za odstupanje od ove ustaljene prakse, Mladić tvrdi da u periodu na koji se odnosi optužnica, izuzev ubijanja talaca ili uzimanja civila za taoce, uzimanje “osoba koje nisu civili” za taoce nije bilo zabranjeno i nije povlačilo individualnu krivičnu odgovornost na osnovu međunarodnog običajnog prava. Mladićev argument da su mjerodavni zakoni i norme na Međunarodnom vojnom sudu u Nirnbergu primjenjivani samo na ubijanje talaca¹⁷⁰⁰ ne dovodi u pitanje činjenicu da je zabrana uzimanja za taoca bilo koje osobe koja aktivno ne učestvuje u neprijateljstvima ipak bila ustaljena u međunarodnom običajnom pravu u periodu koji pokriva optužnica i podrazumijevala je individualnu krivičnu odgovornost. Žalbena vijeće podsjeća da član 4 Statuta MKSR-a, koji je usvojen 1994., izričito zabranjuje uzimanje talaca kao kršenje zajedničkog člana 3 i Dopunskog protokola II. Žalbena vijeće MKSJ-a je navelo da MKSR primjenjuje *postojeće* međunarodno običajno pravo i da je taj međunarodni sud osnovan kako bi krivično gonio odgovorne za krivična djela koja su već podlijegala individualnoj krivičnoj odgovornosti.¹⁷⁰¹ Nadalje, analiza nacionalne sudske prakse potvrđuje formiranje *opinio juris* da međunarodno običajno pravo nameće individualnu krivičnu odgovornost za kršenja zajedničkog

¹⁶⁹⁵ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 164, 171-179, str. 146; Drugostepena presuda u predmetu *Bošković i Tarčulovski*, par. 38, 47, 53; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 51, 66-70.

¹⁶⁹⁶ V. npr. Prvostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 5951, 5993, 6010. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 654, 659-661, 775, 777.

¹⁶⁹⁷ V. Odluka u predmetu *Karadžić* od 9. jula 2009., par. 2-4, 6, 22-27, 29. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 777; Prvostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 467, 468.

¹⁶⁹⁸ Odluka u predmetu *Karadžić* od 11. decembra 2012., par. 16, 21; Odluka u predmetu *Karadžić* od 9. jula 2009., par. 22. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 659; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 794; Drugostepena presuda u predmetu *Đorđević*, par. 747; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, fusnota 460.

¹⁶⁹⁹ Odluka u predmetu *Karadžić* od 9. jula 2009., par. 3, 6, 22, 27. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 659; Odluka u predmetu *Karadžić* od 11. decembra 2012., par. 9, 10, 16, 20, 21.

¹⁷⁰⁰ Mladićev žalbeni podnesak, par. 704.

člana 3 i Dopunskog protokola II u periodu na koji se odnosi optužnica. Na primjer, zakonodavstvo i vojni priručnici više država zabranjivali su takva kršenja,¹⁷⁰² a Dopunski protokol II, koji konkretno sadrži zabranu uzimanja za taoce “[s]vih osoba koje ne uzimaju direktno učešće ili su prestale učestvovati u neprijateljstvima, bez obzira na to je li njihova sloboda bila ograničena ili ne”, usvojen je konsenzusom 1977. godine i ratifikovalo ga je preko 120 država u vrijeme događaja koji su obuhvaćeni optužnicom.¹⁷⁰³

491. U tom kontekstu, Žalbeno vijeće konstatuje da Mladić, time što se oslanja na dva nacionalna vojna priručnika kako bi potkrijepio svoje argumente, nije uvjerljiv i ne uspijeva dovesti u pitanje ustaljeno pravo o zabrani uzimanja talaca. S tim u vezi, Mladić svojim argumentom da vojni priručnik Sjedinjenih Država zabranjuje samo uzimanje civila za taoce zanemaruje činjenicu da se u istom priručniku potvrđuje zajednički član 3 i inkriminiše “svako kršenje ratnog prava” kao ratni zločin.¹⁷⁰⁴ Isto tako, Mladić svojom tvrdnjom da vojni priručnik Ujedinjenog Kraljevstva samo zabranjuje ubijanje civilnih talaca zanemaruje to što se u istom poglavlju priručnika navodi nepotpun spisak djela koja predstavljaju ratne zločine i kriminalizuju “sva druga kršenja [Ženevskih] konvencija”.¹⁷⁰⁵

492. Što se tiče Mladićeve tvrdnje da uzimanje talaca nije bilo dio člana 144 Krivičnog zakona SFRJ,¹⁷⁰⁶ vrijedi imati na umu da: (i) član 142(1) istog krivičnog zakona pod naslovom “Ratni zločini protiv civilnog stanovništva” zabranjuje napad na osobe van borbenog stroja i sadrži zabranu uzimanja talaca;¹⁷⁰⁷ i (ii) kao što je ranije napomenulo Žalbeno vijeće MKSJ-a, Skupština

¹⁷⁰¹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 170, 178.

¹⁷⁰² V. npr. Irska, *Geneva Conventions Act*, izmijenjen i dopunjen (1962.), članovi 4(1) i 4(4) (koji predviđaju da je, pored teških kršenja, svako “manje kršenje” Ženevskih konvencija iz 1949., uključujući kršenja zajedničkog člana 3, kažnjivo krivično djelo); Belgija, *Loi du 16 juin 1993 relative à la répression des infractions graves aux Conventions internationales de Genève du 12 août 1949 et aux Protocoles I et II du 8 juin 1977 additionnels à ces Conventions* (1993.), član 1(7) (kojim se primjenjuju Ženevske konvencije iz 1949. i dva Dopunska protokola i koji predviđa da belgijski sudovi imaju nadležnost da sude za krivična djela na osnovu međunarodnog prava, kao na primjer uzimanje talaca); Francuska, *Décret n°75-675 du 28 juillet 1975 portant règlement de discipline générale dans les armées* (1975), izmijenjen i dopunjen 1982., član 9(1) (kojim se zabranjuje uzimanje za taoce osoba van borbenog stroja i predviđa da se s njima postupa humano); Njemačka, *Humanitarno pravo u oružanim sukobima – Priručnik* (1992.), par. 1209 (gdje se uzimanje za taoce osoba zaštićenih zajedničkim članom 3 kvalifikuje kao “teško krivično djelo”); Nizozemska, *Vojni priručnik* (1993.), str. VIII-3, XI-1, XI-4 (gdje se potvrđuje zabrana uzimanja talaca utvrđena u zajedničkom članu 3 i članu 4 Dopunskog protokola II).

¹⁷⁰³ Dopunski protokol II, članovi 4(1), 4(2)(c). V. također Međunarodni komitet Crvenog krsta, *Komentar Dopunskog protokola II iz 1987.*, par. 4417, 4418 (“[...] Protokol II usvojen je konsenzusom kao cjelina 8. juna 1977.”).

¹⁷⁰⁴ Poglavlja 11 i 499 Vojnog priručnika Sjedinjenih Država. V. također Odluka u predmetu *Tadić* od 2. oktobra 1995., par. 131.

¹⁷⁰⁵ Član 626 Vojnog priručnika Ujedinjenog Kraljevstva. V. također Odluka u predmetu *Tadić* od 2. oktobra 1995., par. 131.

¹⁷⁰⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 706.

¹⁷⁰⁷ Član 142(1) Krivičnog zakona SFRJ (“Ko kršeći pravila međunarodnog prava za vreme rata, oružanog sukoba ili okupacije naredi da se izvrši napad na civilno stanovništvo, naselje, pojedina civilna lica ili lica onesposobljena za borbu, koji je imao za posledicu smrt, tešku telesnu povredu ili teško narušavanje zdravlja ljudi; [...] primenjivanje

SFRJ-a je 1978. usvojila zakon kojim se primijenjuju dva Dopunska protokola Ženevskih konvencija, koji sadrže zabranu uzimanja talaca, čime su oni postali “direktno primjenjivi od strane jugoslovenskih sudova”.¹⁷⁰⁸

493. S obzirom na gore navedene faktore, Žalbeno vijeće smatra da Mladić ne pokazuje da je odluka kojom se ostvaruje nadležnost nad krivičnim djelom uzimanja talaca zasnovana na pogrešnom pravnom načelu ili da je pogrešna i da, prema tome, postoje uvjerljivi razlozi da se u tom pogledu odstupi od uvriježene sudske prakse.

494. Žalbeno vijeće napominje da kad je Pretresno vijeće konstatovalo da ima nadležnost nad krivičnim djelom uzimanja talaca, podsjetilo je na četiri uslova navedena u Odluci od 2. oktobra 1995. u predmetu *Tadić* koja je potrebno ispuniti za “rezidualnu nadležnost” iz člana 3 Statuta MKSJ-a, odnosno da: (i) krivično djelo za koje se tereti mora kršiti neko pravilo međunarodnog humanitarnog prava; (ii) pravilo mora biti obavezujuće za strane u vrijeme počinjenja navedenog krivičnog djela; (iii) pravilo mora štiti važne vrijednosti i njegovo kršenje mora imati teške posljedice po žrtvu; i (iv) takvo kršenje mora da povlači individualnu krivičnu odgovornost počinioca.¹⁷⁰⁹ Pretresno vijeće se oslonilo, između ostalog, na praksu Žalbenog vijeća MKSJ-a u predmetima *Tadić*, *Čelebići Karadžić* i zaključilo da uzimanje talaca na osnovu člana 3(1)(b) zajedničkog Ženevskim konvencijama ispunjava te uslove budući da su pravila u zajedničkom članu 3 dio međunarodnog običajnog prava u međunarodnim i nemeđunarodnim oružanim sukobima, da djela zabranjena na osnovu zajedničkog člana 3 krše pravila kojima se štite važne vrijednosti i imaju teške posljedice po žrtve, te da kršenje tih pravila povlači individualnu krivičnu odgovornost počinioca.¹⁷¹⁰ S obzirom na ustaljenu praksu u vezi s ovim pitanjem, Žalbeno vijeće konstatuje da se Pretresno vijeće ispravno oslonilo na Odluku od 2. oktobra 1995. u predmetu *Tadić* i drugu dosljednu praksu Žalbenog vijeća MKSJ-a kada je primijenilo svoju nadležnost nad

mera zastrašivanja i terora, uzimanje talaca, kolektivno kažnjavanje, protivzakonito odvođenje u koncentracione logore i druga protivzakonita zatvaranja, lišavanje prava na pravilno i nepristrasno suđenje; [...] kazniće se zatvorom najmanje pet godina ili smrtnom kaznom.”).

¹⁷⁰⁸ Odluka u predmetu *Tadić* od 2. oktobra 1995., par. 132, gdje se upućuje na Zakon SFRJ o ratifikaciji Dopunskog protokola uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I) i Dopunskog protokola uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol II), 26. decembar 1978., član 210 Ustava SFRJ, 1974. V. takođe Dopunski protokol I, član 75(1) (“[...] [S] licima koja su u vlasti strane u sukobu i koja ne uživaju povoljniji tretman u skladu sa Konvencijama i ovim Protokolom, postupaće se humano u svim prilikama i ona će uživati, kao minimum, zaštitu koja je predviđena ovim članom [...]”), član 75(2)(c) (“Sledeća dela jesu zabranjena i ostaju zabranjena u svako doba i na svakom mestu [...] uzimanje talaca”); Dopunski protokol II. V. takođe Vojni propisi SFRJ, član 17 (kojim se priznaju kao važeća “osnovna pravila čovečnosti” sadržana u zajedničkom članu 3), član 31 (kojim se zabranjuje uzimanje za taoce, između ostalog, civila i zarobljenika “ni kao represalije”).

¹⁷⁰⁹ Prvostepena presuda, par. 3009, gdje se upućuje na Odluku u predmetu *Tadić* od 2. oktobra 1995., par. 94, 143.

krivičnim djelom uzimanja talaca i, suprotno Mladićevom argumentu, nije moralo da izvrši detaljniju analizu s tim u vezi.¹⁷¹¹

495. Što se tiče Mladićevog argumenta da je Pretresno vijeće prekršilo načelo *nullum crimen sine lege*, Žalbena vijeće podsjeća da ovo načelo propisuje da se osoba može proglasiti krivom samo u vezi s djelima koja su u vrijeme počinjenja predstavljala kršenje neke norme.¹⁷¹² S obzirom na uvriježenu praksu da je uzimanje talaca u periodu koje pokriva optužnica bilo krivično djelo na osnovu međunarodnog običajnog prava, Žalbena vijeće odbacuje Mladićevu tvrdnju da je Pretresno vijeće, time što se oslonilo na Odluku od 2. oktobra 1995. u predmetu *Tadić*, prekršilo načelo *nullum crimen sine lege*.

496. Mladić stoga ne pokazuje da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je konstatovalo da ima nadležnost nad uzimanjem osoblja UN-a za taoce ili da postoje uvjerljivi razlozi za odstupanje od uvriježene prakse u vezi s ovim pitanjem. Na osnovu gore navedenog, Žalbena vijeće odbija osnovu 6.A Mladićeve žalbe.

2. Navodna greška u zaključcima izvedenim iz ocjene dokaza u vezi sa zatočenjem pripadnika

UN-a (osnova 6.B)

497. Pošto je razmotrilo Mladićev argument da su pripadnici UN-a bili borci i da nisu imali pravo na zaštitu na osnovu zajedničkog člana 3, Pretresno vijeće je konstatovalo da nije relevantno da li su imali status boraca ili civila s obzirom na to da se zaštita na osnovu zajedničkog člana 3 primjenjuje na sve osobe koje u vrijeme kada je krivično djelo počinjeno nisu neposredno učestvovala u neprijateljstvima, uključujući i one koji su bile van borbenog stroja uslijed toga što su bile u

¹⁷¹⁰ Prvostepena presuda, par. 3010, gdje se, između ostalog, upućuje na Odluku u predmetu *Karadžić* od 9. jula 2009., par. 23, 25, 26, Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 138, 139, 143, 147, 167, 173, 174, Odluku u predmetu *Tadić* od 2. oktobra 1995., par. 89, 98, 134.

¹⁷¹¹ Žalbena vijeće smatra da je bez osnove Mladićev argument da je Žalbena vijeće MKSJ-a u predmetima *Čelebići* i *Kunarac i drugi* "implicitno" potvrdilo potrebu da pretresno vijeće izvrši detaljnu analizu svoje nadležnosti u slučajevima u kojima je možda pitanje nadležnosti sporno. V. *Mladićev žalbeni podnesak*, par. 699, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 67, 68, Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 167, 168. Relevantna praksa na koju on upućuje pokazuje da se Žalbena vijeće MKSJ-a oslonilo na praksu iz predmeta *Tadić* i ponovo potvrdilo da član 3 Statuta MKSJ-a obuhvata kršenja zajedničkog člana 3. V. Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 68, fn. 60-62; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 168, 169.

¹⁷¹² V. Odluka od 21. maja 2003. u predmetu *Milutinović i drugi*, par. 37; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski* zbog nepoštovanja suda, par. 38; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 576; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 126. V. takođe Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu *Hadžihasanović i drugi* od 16. jula 2003., par. 51.

zatočeništvu.¹⁷¹³ Pretresno vijeće je zaključilo da su zarobljeni pripadnici UN-a potpadali pod zaštitu koju garantuje zajednički član 3.¹⁷¹⁴

498. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo time što nije utvrdilo status pripadnika UN-a i time što je konstatovalo da nije relevantno da li su imali status boraca ili civila.¹⁷¹⁵ On tvrdi da su pripadnici UN-a bili borci i da zatočenje boraca kao ratnih zarobljenika, koji su stavljeni van borbenog stroja, ne povlači nikakvu krivičnu odgovornost.¹⁷¹⁶ Shodno tome, Mladić tvrdi da Pretresno vijeće nije imalo nadležnost nad navodnim krivičnim djelom uzimanja pripadnika UN-a za taoce.¹⁷¹⁷

499. Tužilaštvo odgovara da su pripadnici UN-a zatočenjem stavljeni van borbenog stroja i da su kao takvi bili zaštićeni na osnovu zajedničkog člana 3 bez obzira na njihov status prije zatočenja.¹⁷¹⁸ Tužilaštvo tvrdi da je MKSJ imao nadležnost nad krivičnim djelom uzimanja talaca u vezi sa svim zatočenim osobama i da nije bilo potrebno utvrditi kakav su status pripadnici UN-a imali prije zatočenja.¹⁷¹⁹

500. Mladić replicira da tužilaštvo nije direktno odgovorilo na njegov argument da je status pripadnika UN-a bio relevantan za pitanje da li je Pretresno vijeće imalo nadležnost nad krivičnim djelima koja se navode.¹⁷²⁰

501. Kao što se navodi gore, Pretresno vijeće je ispravno konstatovalo da se zaštita iz zajedničkog člana 3 primjenjuje na svaku osobu koja u vrijeme kad je krivično djelo počinjeno nije aktivno učestvovala u neprijateljstvima, uključujući borce koji su u vrijeme kada je krivično djelo počinjeno bili stavljeni van borbenog stroja.¹⁷²¹ Zabrana uzimanja talaca u zajedničkom članu 3 primjenjuje se na sve zatočene osobe, bez obzira na to kakav su status imale prije zatočenja.¹⁷²² Shodno tome, Žalbena vijeća MKSJ-a i Mehanizma su potvrdila da su pripadnici UN-a imali pravo

¹⁷¹³ Prvostepena presuda, par. 3224.

¹⁷¹⁴ Prvostepena presuda, par. 3224.

¹⁷¹⁵ Mladićev žalbeni podnesak, par. 711, 722, 724, 731. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 712, 713.

¹⁷¹⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 723, 725-730, 732. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 715-719.

¹⁷¹⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 732, 733. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 712, 713, 734.

¹⁷¹⁸ Odgovor tužilaštva, par. 300, 303.

¹⁷¹⁹ Odgovor tužilaštva, par. 298-303, gdje se upućuje na Odluku u predmetu *Karadžić* od 11. decembra 2012., par. 8, 15, 16, 21, Odluku u predmetu *Karadžić* od 9. jula 2009., par. 6, 22, 26, 28.

¹⁷²⁰ Mladićeva replika, par. 102.

¹⁷²¹ V. gore, odjeljak III.E.1.

¹⁷²² Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 659; Odluka u predmetu *Karadžić* od 11. decembra 2012., par. 16, 21; Odluka u predmetu *Karadžić* od 9. jula 2009., par. 22. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 794; Drugostepena presuda u predmetu *Dorđević*, par. 747; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, fn. 460.

na zaštitu na osnovu zajedničkog člana 3.¹⁷²³ Mladić stoga ne pokazuje da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je konstatovalo da status pripadnika UN-a, kao boraca ili civila, nije relevantan da bi se utvrdilo da li su oni imali pravo iz zajedničkog člana 3 da budu zaštićeni od uzimanja za taoce.

502. Na osnovu gore navedenog, Žalbeno vijeće odbija osnovu 6.B Mladićeve žalbe.

3. Navodne greške u ocjeni posrednih dokaza (osnova 6.C)

503. Kako je gore napomenuto, Pretresno vijeće je zaključilo da je od oko 25. maja 1995. do približno 24. juna 1995. postojao UZP u vezi s uzimanjem talaca sa zajedničkim ciljem zarobljavanja osoblja UN-a razmještenog u različitim dijelovima Bosne i Hercegovine i njegovog zatočenja na strateškim vojnim položajima kako bi se NATO spriječio da nastavi izvođenje vojnih vazdušnih udara po vojnim ciljevima bosanskih Srba.¹⁷²⁴ Pretresno vijeće je takođe konstatovalo da je Mladić značajno doprinio namjeri ostvarivanja zajedničkog cilja ovog udruženog zločinačkog poduhvata i da je tu namjeru dijelio s drugim učesnicima UZP-a u vezi s uzimanjem talaca.¹⁷²⁵

504. Mladić tvrdi da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu oslobađajućim dokazima koji se odnose na UZP u vezi s uzimanjem talaca, zbog čega je pogriješilo u svojoj konstataciji da su njegov znatan doprinos¹⁷²⁶ i *mens rea*¹⁷²⁷ utvrđeni van razumne sumnje.¹⁷²⁸ Žalbeno vijeće će te argumente razmotriti redom.

(a) Navodni propust da se prida dovoljna težina "oslobađajućim dokazima" koji se odnose na Mladićev znatan doprinos UZP-u u vezi s uzimanjem talaca

505. Prilikom donošenja zaključka da je Mladić znatno doprinio UZP-u u vezi s uzimanjem talaca, Pretresno vijeće je uzelo u obzir svoje konstatacije da je Mladić, između ostalog, naredio jedinicama VRS-a da zatoče pripadnike UN-a i da ih postave na potencijalne ciljeve vazdušnih udara snaga NATO-a i da je, na zahtjev da ih oslobodi, obavijestio komandanta UNPROFOR-a da je obustava vazdušnih udara uslov za oslobađanje tih zatočenika.¹⁷²⁹

506. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće napravilo grešku u utvrđivanju činjeničnog stanja prilikom donošenja zaključaka o njegovom znatnom doprinosu UZP-u u vezi s uzimanjem talaca, to

¹⁷²³ Up. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 659, 660; Odluka u predmetu *Karadžić* od 11. decembra 2012., par. 9, 10, 16, 20, 21.

¹⁷²⁴ Prvostepena presuda, par. 5141.

¹⁷²⁵ Prvostepena presuda, par. 5142, 5156, 5163. V. takođe Prvostepena presuda, par. 5146-5155, 5157-5162.

¹⁷²⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 741, 751.

¹⁷²⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 752, 758.

¹⁷²⁸ Mladićeva najava žalbe, par. 69; Mladićev žalbeni podnesak, par. 751, 758.

jest: (i) da se oslonilo na naređenja koja on nije izdao; (ii) da nije pridalo dovoljnu težinu drugim naređenjima koje je izdao da se s pripadnicima UN-a postupa kao s ratnim zarobljenicima u skladu sa Ženevskim konvencijama; i (iii) da nije ispravno ocijenilo dokaze koji se odnose na snimanje pripadnika UN-a video-kamerom.¹⁷³⁰

507. Konkretno, Mladić tvrdi da Pretresno vijeće, kada je konstatovalo da je naredio da se pripadnici UN-a postave na potencijalne ciljeve vazdušnih napada NATO-a i da je znatno doprinio UZP-u u vezi s uzimanjem talaca, nije pridalo dovoljnu težinu činjenici da on nije izdao dva naređenja na koja se Pretresno vijeće oslonilo prilikom donošenja tog zaključka.¹⁷³¹ On iznosi argument da nije potpisao naređenje od 27. maja 1995. i da je to naređenje poteklo od “Vrhovnog savjeta odbrane”, na čijem je čelu bio Karadžić.¹⁷³² Osim toga, on tvrdi da to naređenje, kao ni jedno drugo naređenje na koje se oslonilo Pretresno vijeće, od 30. maja 1995., ne sadrži njegov “jedinostveni identifikacioni broj” i da se nijedno “ne podudara s [njegovim] vojnim bilježnicama” i naređenjima koja je izdao svojim podređenima.¹⁷³³

508. Mladić dalje tvrdi da Pretresno vijeće, kada je konstatovalo da su njegovi podređeni prijetili pripadnicima UN-a i da njegova naređenja da se pripadnici UN-a zatoče ilustruju njegov znatan doprinos UZP-u u vezi s uzimanjem talaca, nije pridalo dovoljnu težinu naređenjima koja je izdao podređenima da prema zatočenicima postupaju kao prema ratnim zarobljenicima u skladu sa Ženevskim konvencijama i koja su izvršena.¹⁷³⁴ Mladić tvrdi da su njegova naređenja da se pripadnici UN zatoče i razoružaju bila legitimna po međunarodnom humanitarnom pravu.¹⁷³⁵

509. Mladić takođe tvrdi da se Pretresno vijeće, kada je konstatovalo da je on obišao zatočenike u periodu od 2. do 4. juna 1995. i naredio da ih se snimi video-kamerom, oslonilo na svjedoka Janusza Kalbarczyka, čije je svjedočenje bilo nedosljedno i razlikovalo se od svjedočenja drugih zatočenih pripadnika UN-a koji nisu potvrdili da su vidjeli Mladića.¹⁷³⁶ Mladić tvrdi da je Pretresno

¹⁷²⁹ Prvostepena presuda, par. 5156. V. takođe Prvostepena presuda, par. 5157.

¹⁷³⁰ Mladićev žalbeni podnesak, par. 741, 751. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 742-750.

¹⁷³¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 743, 744, gdje se upućuje na dokazne predmete P789, P5230.

¹⁷³² Mladićev žalbeni podnesak, par. 744.

¹⁷³³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 743-745, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet P5230.

¹⁷³⁴ Mladićev žalbeni podnesak, par. 746, 750.

¹⁷³⁵ Mladićev žalbeni podnesak, par. 749, gdje se upućuje na dokazne predmete P6611, par. 68, P2558, par. 3. Mladić dodaje da su naređenja kojima se zabranjuje oticanje informacija o zatočenju i kontaktu sa zatočenicima bila legitimna i da im je cilj bio da se osigura bezbjednost vojnika VRS-a i zatočenika u slučaju operacija spašavanja. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 749, gdje se upućuje na dokazne predmete P6716, par. 7-11, P5230, str. 1.

¹⁷³⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 742, gdje se upućuje na dokazne predmete P396, str. 9, P397, str. 8, D393, str. 12, 13. Mladić takođe tvrdi da je u svjedočenju svjedoka Kalbarczyka bilo “niz nedosljednosti” i da svjedočenje nije bilo u skladu s njegovim vojnim bilježnicama. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 742.

vijeće konstatovalo da je on naredio snimanje zatočenika, a da pritom nije uputilo na dokaze.¹⁷³⁷ On navodi da se Pretresno vijeće oslonilo na dokaze svjedoka Patricka Rehnera iz druge ruke da je Mladić naredio da se prijevoz zatočenika snimi na različite datume i na različitim lokacijama, te da te dokaze nisu potkrijepili “drugi zarobljeni pripadnici UN-a koji su bili tamo”.¹⁷³⁸ On iznosi argument da ovi dokazi nisu u skladu sa: (i) svjedočenjem svjedoka Kalbarczyka koje potvrđuje da Mladić nije bio prisutan za vrijeme snimanja 2. i 3. juna 1995. i da je snimanje izvršio jedan civilni novinar;¹⁷³⁹ (ii) činjenicom da svjedok Griffiths Evans nije pomenuo snimanje, obavljeno u periodu od 2. do 4. juna 1995.;¹⁷⁴⁰ i (iii) svjedočenjem svjedoka Snježana Lalovića, novinara koji je vodio snimanje, da snimanje nije naredio niko iz vojske, već da su mu to naredili njegovi urednici i “koji negira da je iko pomenuo Mladića” za vrijeme prijevoza zatočenika 26. maja 1995.¹⁷⁴¹

510. Tužilaštvo odgovara da nijedan dokaz koji Mladić navodi ne dovodi u pitanje konstatacije Pretresnog vijeća i da on zanemaruje ključne dokaze na osnovu kojih je utvrđena njegova uloga u provođenju zajedničkog cilja.¹⁷⁴² Konkretno, tužilaštvo tvrdi da Pretresno vijeće nije Mladiću pripisalo naređenje od 27. maja 1995. niti se oslonilo na njega kada je konstatovalo da je Mladić naredio da se pripadnici UN-a postave na potencijalne ciljeve vazдушnih udara.¹⁷⁴³ Tužilaštvo tvrdi da Pretresno vijeće nije propustilo da prida dovoljno težine naređenjima da se sa zatočenicima postupa kao s ratnim zarobljenicima, ali ističe da ta naređenja takođe sadrže uputstva da se pripadnici UN-a uzmu za taoce.¹⁷⁴⁴ Shodno tome, tužilaštvo iznosi argument da se Pretresno vijeće ispravno oslonilo na ta naređenja prilikom donošenja zaključka da su ih Mladić i drugi učesnici u udruženom zločinačkom poduhvatu izdavali u sklopu ostvarivanja zajedničkog cilja UZP-a u vezi s uzimanjem talaca.¹⁷⁴⁵ Tužilaštvo dalje tvrdi da je Pretresno vijeće ispitalo dokaze na koje Mladić ukazuje u vezi sa snimanjem zatočenika i tvrdi da je Pretresno vijeće razumno zaključilo da je on

¹⁷³⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 747, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 5153.

¹⁷³⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 748, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2238, dokazni predmet P2554, par. 52, T. 29. oktobar 2013., str. 18494, 18528, 18529. Žalbeno vijeće napominje da se Mladićevo upućivanje na “druge zarobljene pripadnike UN-a koji su bili tamo” odnosi na svjedočenje samo jednog svjedoka, svjedoka Kalbarczyka. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 748, gdje se upućuje na T. 14. novembar 2013., str. 19352, 19353.

¹⁷³⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 747, gdje se upućuje na dokazni predmet P2801, str. 5.

¹⁷⁴⁰ Mladićev žalbeni podnesak, par. 747, gdje se upućuje na dokazni predmet P396, str. 9.

¹⁷⁴¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 747, 748, gdje se upućuje na dokazni predmet D858, par. 3, 15, T. 16. decembar 2014., str. 29887.

¹⁷⁴² Odgovor tužilaštva, par. 308.

¹⁷⁴³ Odgovor tužilaštva, par. 310, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 5137, 5141, 5142. Tužilaštvo dodaje da je Pretresno vijeće postupilo razumno kada je Mladiću pripisalo naređenje od 30. maja 1995. budući da to naređenje sadrži njegov potpis i da on na suđenju nije osporio njegovu prihvatljivost ni porekao da ga je potpisao, te da je druge dokumente s drugačijim identifikacionim brojevima ponudio kao “svoje”. V. Odgovor tužilaštva, par. 309.

¹⁷⁴⁴ Odgovor tužilaštva, par. 311. Tužilaštvo dodaje da argument da su naređenja da se pripadnici UN-a blokiraju, zatoče i razoružaju bila legitimna ne dovodi u pitanje zaključak da je Mladić znatno doprinio UZP-u u vezi s uzimanjem talaca. V. Odgovor tužilaštva, par. 314.

¹⁷⁴⁵ Odgovor tužilaštva, par. 311.

naredio snimanje.¹⁷⁴⁶ Tužilaštvo dodaje da, u svakom slučaju, zaključak Pretresnog vijeća o Mladićevom znatnom doprinosu ne zavisi ni o jednom zaključku u vezi sa snimanjem zatočenika, u svjetlu Mladićevih naređenja da se zatoče pripadnici UN-a i postave na potencijalne ciljeve vazdušnih udara snaga NATO-a, kao i na to da je on pregovarao u vezi s njihovim oslobađanjem.¹⁷⁴⁷

511. Mladić replicira da je pokazao da je Pretresno vijeće pogriješilo zato što se oslonilo na nedosljedne dokaze i što nije pridalo dovoljnu težinu oslobađajućim dokazima u vezi s njegovim učešćem u UZP-u u vezi s uzimanjem talaca.¹⁷⁴⁸

512. Mladić tvrdi da se Pretresno vijeće oslonilo na dva naređenja koja on nije izdao, ukazujući na naređenja od 27. maja 1995. i 30. maja 1995.¹⁷⁴⁹ Što se tiče naređenja od 27. maja 1995., Žalbeno vijeće podsjeća da je Pretresno vijeće konstatovalo da ono sadrži naređenje raznim korpusima i jedinicama VRS-a da postave zarobljene i razoružane snage UNPROFOR-a na potencijalne ciljeve vazdušnih udara snaga NATO (dalje u tekstu: Naređenje od 27. maja 1995.).¹⁷⁵⁰ Što se tiče naređenja od 30. maja 1995., Pretresno vijeće je konstatovalo da je Mladić obavijestio komande korpusa i jedinice VRS-a da NATO priprema operaciju oslobađanja zarobljenih pripadnika UN-a i da je naredio sljedeće: (i) da otvore vatru po rejonu desanta i rejonu razmještaja snaga UNPROFOR-a u slučaju da snage NATO-a izvedu takvu operaciju; i (ii) da Komanda SRK-a dovrši razoružavanje zarobljenih i rasporedi ih na potencijalne ciljeve vazdušnih udara snaga NATO-a (dalje u tekstu: Naređenje od 30. maja 1995.).¹⁷⁵¹ Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće izričito navelo da je Naređenje od 27. maja 1995. potpisao Milovanović koji je bio načelnik štaba i zamjenik komandanta Glavnog štaba VRS-a.¹⁷⁵² Pretresno vijeće stoga nije pripisalo ovo naređenje Mladiću lično, već Glavnom štabu VRS-a.¹⁷⁵³ Što se tiče Mladićevog argumenta da je Pretresno vijeće pogriješilo kada mu je pripisalo Naređenje od 30. maja 1995., Žalbeno vijeće smatra da je taj argument bez osnove budući da je na naređenju njegov potpis, a Mladić na suđenju nije tvrdio da mu se to naređenje ne može pripisati.¹⁷⁵⁴ Osim toga, Žalbeno

¹⁷⁴⁶ Odgovor tužilaštva, par. 312, 313.

¹⁷⁴⁷ Odgovor tužilaštva, par. 313, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 5156.

¹⁷⁴⁸ Mladićeva replika, par. 103.

¹⁷⁴⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 743, 744, gdje se upućuje na dokazne predmete P789, P5230.

¹⁷⁵⁰ Prvostepena presuda, par. 2219, 5137, gdje se upućuje na dokazni predmet P789.

¹⁷⁵¹ Prvostepena presuda, par. 2223, 5151, 5152.

¹⁷⁵² Prvostepena presuda, par. 2219. V. takođe Prvostepena presuda, par. 240.

¹⁷⁵³ Mladićev argument da nije potpisao Naređenje od 27. maja 1995. i da to naređenje ne sadrži njegov "jedinstveni identifikacioni broj" ne ukazuje ni na kakvu grešku Pretresnog vijeća. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 744.

¹⁷⁵⁴ V. dokazni predmet P5230; *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Zahtjev tužilaštva za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka, 31. oktobar 2013. (javno s povjerljivim dodacima), Dodatak A (povjerljivo), str. 210 (tačka 382); *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Odgovor odbrane kojim se protivi "Zahtjevu

vijeće bez razmatranja odbacuje Mladićeve nerazrađene argumente da ta dva naređenja nisu u skladu s njegovim vojnim bilježnicama i naređenjima koja je izdao svojim podređenima. Žalbeno vijeće konstatuje da Mladić nije pokazao grešku u ocjeni Pretresnog vijeća u vezi s Naređenjem od 27. maja 1995. i Naređenjem od 30. maja 1995.

513. Žalbeno vijeće će sada razmotriti Mladićev argument da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu njegovim naređenjima podređenima da sa zatočenicima postupaju kao s ratnim zarobljenicima u skladu sa Ženevskim konvencijama. Žalbeno vijeće primjećuje da Mladić u prilog ovom argumentu upućuje na paragrafe Prvostepene presude, ali ne ukazuje ni na jedno konkretno naređenje ili dokaz u spisu.¹⁷⁵⁵ Pregled Prvostepene presude otkriva da je u nekim paragrafima na koje Mladić upućuje Pretresno vijeće raspravljalo o dokazima u vezi s naređenjima koji se odnose na postupanje prema zatočenicima¹⁷⁵⁶ ili na to kako se stvarno prema njima postupalo.¹⁷⁵⁷ Prilikom

tužilaštva za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka”, 30. decembar 2013., str. 2-18. V. takođe Mladićev završni podnesak, str. 2-916; T. 9. decembar 2016. str. 44579-44661; T. 12. decembar 2016. str. 44662-44739; T. 13. decembar 2016. str. 44740-44834.

¹⁷⁵⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 746, 750, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2219, 2220, 2227, 2228, 2235, 2240, 2241, 2253, 2256, 2262, 2268, 2279, 2316.

¹⁷⁵⁶ V. Prvostepena presuda, par. 2219 (“[M]ladić [je] 25. maja 1995. [...] naredio da Ilidžanska brigada blokira i razoruža pripadnike UNPROFOR-a i da ih stavi pod kontrolu kao ratne zarobljenike. Dana 27. maja 1995., Manojlo Milovanović je naredio [da je] [...] prema pripadnicima UN-a trebalo [...]postupati vojnički korektno i tretirati ih kao ratne zarobljenike”), gdje se upućuje na dokazne predmete P6611, par. 68, P789, str. 1, 2, P1849; T. 26. juni 2014. str. 23056, 23057, 23069, 23070. V. Prvostepena presuda, par. 2220 (“Milenko Indić [...] njegova kancelarija primila naređenje od Glavnog štaba VRS-a da stave pod kontrolu, razoružaju i oduzmu sredstva veze pripadnika UNPROFOR-a na teritoriji SRK-a, ali da im se ni na koji način ne naudi.”), gdje se upućuje na dokazni predmet D614, par. 27, T. 2. septembar 2014., str. 25112, 25113. V. Prvostepena presuda, par. 2253 (“Milorad Šehovac je u svom svjedočenju rekao da je ... 2. sarajevska laka pješadijska brigada SRK-a proglasila pet do sedam vojnih posmatrača UN-a, [...] ratnim zarobljenicima. [...] Ta jedinica SRK-a djelovala je po naređenju SRK-a da zarobi "sve" u njihovoj zoni odbrane i s njima postupa kao s [ratnim zarobljenicima]. [...] [T]a jedinica SRK nije maltretirala zatočeničke i nije nad njima koristila nikakva sredstva za sputavanje ili silu. Vojnim posmatračima UN-a bilo je dozvoljeno da telefoniraju, dobivali su tri obroka dnevno i bio im je na raspolaganju ljekar.”), gdje se upućuje na T. 15. juli 2014. str. 24052, 24053. V. Prvostepena presuda, par. 2316 (“Živanović je naredio da se vojnici UNPROFOR-a, [...], tretiraju kao ratni zarobljenici.”). V. takođe Prvostepena presuda, par. 2283 (“Živanović je naredio da se vojnici UN-a tretiraju kao ratni zarobljenici na korektan način sve vrijeme tokom zarobljavanja i zatočenja.”), gdje se upućuje na dokazni predmet P2545, par. 5.

¹⁷⁵⁷ V. Prvostepena presuda, par. 2227 (gdje se navodi da su 25. maja 1995, dva vojnika uhapsila Gunnara Westlunda i njegov tim i da su “[im] [...] [d]ozvolili [...] da zadrže lične isprave, novčanike i cigarete.”), gdje se upućuje na dokazni predmet P400, str. 3, 4. V. Prvostepena presuda, par. 2236 (gdje se navodi da su vojnici VRS-a prijetili zatočenim vojnim posmatračima UN-a i da je “ kapetan Vojvodić, [...] otjerao te vojnike.”), gdje se upućuje na dokazni predmet P397, str. 4. V. Prvostepena presuda, par. 2240 (gdje se navodi da je 26. maja 1995. “Kozusnik [...] odabran da izađe i donese neke lične stvari za tim.”), gdje se upućuje na dokazni predmet P396, str. 4. V. Prvostepena presuda, par. 2241 (gdje se navodi da je 26. maja 1995. vojnim posmatračima UN-a koji su stavljeni u kućni pritvor rečeno “[...] da je to zbog njihove bezbjednosti, jer je u NATO-ovim napadima pogođena jedna škola i jedna bolnica.”), gdje se upućuje na dokazni predmet P3581, str. 2. V. Prvostepena presuda, par. 2256 (gdje se navodi da su 27. maja 1995. pripadnici srpske vojne policije zatočeničke proglasili ratnim zarobljenicima), gdje se upućuje na dokazni predmet P399, str. 3. V. Prvostepena presuda, par. 2268 (gdje se navodi da je 26. maja 1995. Indić obavijestio pripadnike UNPROFOR-a da su ratni zarobljenici VRS-a), gdje se upućuje na dokazne predmete P3586, par. 28, 30, 31, P5234, str. 2. Žalbeno vijeće primjećuje da preostali paragrafi Prvostepene presude na koje Mladić upućuje ne sadrže nijedno naređenje ni dokaze relevantne za navodno čovječno postupanje sa zatočenicima kao s ratnim zarobljenicima. V. Prvostepena presuda, par. 2228, 2235, 2262, 2279. Naprotiv, neki od tih paragrafa pokazuju da su pripadnici UN-a bili zlostavljani. V. npr. Prvostepena presuda par. 2262 (“Nekoliko vojnika UNPROFOR-a srpski vojnici su udarili šakom ili nogom kako bi ubrzali njihovu predaju.”), 2279 (“Jedan čovjek [...] udario je [francuskog vojnika] nožem u sljepoočnicu, a drugog

pregleda nekih od tih dokaza za koje Mladić tvrdi da se odnose na postupanje sa zatočenicima kao s ratnim zarobljenicima u skladu sa Ženevskim konvencijama, Pretresno vijeće je takođe uzelo u obzir sljedeće: (i) zatočnici su premlaćivani, zlostavljani i liscama vezani za jarbole za zastave; (ii) Mladić i pripadnici VRS-a upućivali su prijetnje pripadnicima UN-a ili štabu UNPROFOR-a u vezi sa sudbinom zatočenika u namjeri da zaustave vazdušne udare; i (iii) pripadnici UN-a korišteni su kao "živi štit".¹⁷⁵⁸ U tim okolnostima, Mladić ne pokazuje da je Pretresno vijeće pogriješilo u ocjeni dokaza ili pridavanju težine dokazima.

514. Žalbeno vijeće takođe primjećuje da je Pretresno vijeće, kada je raspravljalo o Mladićevom doprinosu UZP-u u vezi s uzimanjem talaca, konkretno podsjetilo na neke dokaze u vezi s navodima o postupanju prema zatočenim pripadnicima UN-a kao ratnim zarobljenicima¹⁷⁵⁹ i konstatovalo da je Mladić: (i) naredio jedinicama VRS-a da zatoče pripadnike UNPROFOR-a i da ih postave na potencijalne ciljeve vazdušnih udara snaga NATO-a; (ii) na zahtjev da oslobodi zatočene pripadnike UN-a, obavijestio predstavnika UNPROFOR-a da je obustava vazdušnih udara uslov za njihovo oslobađanje; i (iii) bio neposredno angažovan u svakoj fazi uzimanja talaca, što je obuhvatalo i ulogu pregovarača s predstavnicima UNPROFOR-a.¹⁷⁶⁰ S obzirom na te dokaze i konstatacije, Mladić ne pokazuje kako bi selektivna naređenja da se s pripadnicima UN-a postupa kao s ratnim zarobljenicima ili primjeri navodnog povoljnog tretmana zatočenika koji su bili

francuskog vojnika koji je bio u prostoriji udario je nogom u lice."). Žalbeno vijeće stoga neće dalje razmatrati Mladićev navod o grešci u tim paragrafima Prvostepene presude.

¹⁷⁵⁸ V. Prvostepena presuda, par. 2227 ("[...] [vojnici VRS-a] naredio je svjedoku da kontaktira Štab vojnih posmatrača UN-a i da kaže da će članovi tima biti ustrijeljeni jedan po jedan ako ne prestanu vazdušni udari NATO-a. [...] [p]lijani vojnici VRS-a je tukao dvojicu vojnih posmatrača UN-a, Nigerijca i Pakistanca, udarajući ih kundakom puške."), gdje se upućuje na dokazni predmet P400, str. 3, 4. V. Prvostepena presuda, par. 2236 ("Gelissen je u svom svjedočenju rekao da je [vojni posmatrač UN-a] Golubjev bio vezan za jarbol za zastave ispred kasarne. [...] [J]edan vojnici VRS-a je pred vojnim posmatračima UN-a gestikulirao kao da gađa avion [snaga NATO-a] i reže vrat, dok su drugi vikali."), gdje se upućuje na dokazni predmet P397, str. 2-4. V. Prvostepena presuda, par. 2236 ("Poslije 16:00 sati, dvojica vojnih posmatrača UN-a, Alves i Gelissen, dovedeni su kod njih [Romera i Evansa] i bili su zavezani za drugi jarbol za zastave oko četiri sata."), gdje se upućuje na dokazni predmet P396, str. 3. V. Prvostepena presuda, par. 2241 ("Jedan mladi vojnici bosanski Srbin je rekao svjedokovoj grupi da su oni taoci VRS-a i da će biti odvedeni do radarske stanice na Jahorini i korišteni kao "živi štit".), gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet P3581, str. 2. V. Prvostepena presuda, par. 2256 ("Uslovi u bazi u Banjaluci su bili loši: zatočnici jedva da su dobivali hranu, madraci su bili neupotrebljivi, nije bilo sapuna, posteljine ni tople vode. Jedan od komandira vojne policije u Banjaluci objasnio je da su ih podijelili u manje grupe kako bi zaustavili vazdušne napade NATO-a tako što će ih koristiti kao "živi štit" na posebno važnim objektima koji su potencijalni ciljevi napada NATO-a."), gdje se upućuje na dokazni predmet P399, str. 3. V. takođe Prvostepena presuda, par. 2264 ("Vojnici koji su prebačeni u Doboj zatim su držani na raznim mjestima i "vrlo vjerovatno" korišteni kao "živi štit" protiv eventualnih vazdušnih napada."), 2266 ("Druga grupa, koja se sastojala od vojnih posmatrača UN-a i pripadnika UNPROFOR-a, [...] gdje su razdvojeni i zatočeni na raznim vojnim položajima."), 2270 ("Srpski vojnici prijetili su i tukli [komandanta Francuskog bataljona] tokom njegovog zatočenja."), 2274 ("[K]omandir francuskog voda morao je dok su ga držali na nišanu, okupiti svoje vojnike i kleknuti, te je korišten kao "živi štit""), 2305 ("Takođe su čuli da su svi oni bili držani u vojnim objektima, uključujući bolnice, komandna mjesta, artiljerijske vatrene položaje i skladišta municije."), gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet P5234, str. 1; dokazni predmet P3586, par. 35, 36 ("kapetan je rekao da mi nismo ratni zarobljenici, već taoci.").

¹⁷⁵⁹ V. npr. Prvostepena presuda, par. 5148-5150.

¹⁷⁶⁰ V. Prvostepena presuda, par. 5156.

izloženi prijetnjama, zlostavljanju i koji su korišteni kao “živi štit”, mogli dovesti u pitanje zaključak Pretresnog vijeća da je on znatno doprinio UZP-u u vezi s uzimanjem talaca. Isto tako, s obzirom na te faktore, Žalbena vijeće konstatuje da Mladić u svojim argumentima da su njegova naređenja da se pripadnici UN-a zatoče i razoružaju, kao i naređenja kojima se zabranjuje oticanje informacija o zatočenju i kontaktu sa zatočenicima bila zakonita, ne ukazuje ni na kakvu grešku niti dovodi u pitanje zaključak Pretresnog vijeća da je znatno doprinio UZP-u u vezi s uzimanjem talaca.

515. Što se tiče Mladićeve tvrdnje da je Pretresno vijeće pogriješilo što se oslonilo na nedosljedne dokaze kada je konstatovalo da je on obišao neke zatočenike u periodu od 2. do 4. juna 1995. i naredio da ih se snima, Žalbena vijeće primjećuje da se Pretresno vijeće nije oslonilo na te dokaze prilikom donošenja zaključka o Mladićevom znatnom doprinosu UZP-u u vezi s uzimanjem talaca.¹⁷⁶¹ Pretresno vijeće se uglavnom oslonilo na dokaze i zaključke da je Mladić naredio jedinicama VRS-a da zatoče pripadnike UN-a i postave ih na potencijalne ciljeve vazdušnih napada snaga NATO, obavijestio predstavnika UNPROFOR-a da je obustava vazdušnih udara uslov za njihovo oslobađanje, naredio njihovo oslobađanje i bio neposredno angažovan u svakoj fazi uzimanja talaca, što je obuhvatalo i ulogu pregovarača s predstavnicima UNPROFOR-a.¹⁷⁶² Shodno tome, nijedna eventualna greška Pretresnog vijeća u vezi s Mladićevim obilaskom zatočenika i naređenjem da se zatočenici snimaju u periodu od 2. do 4. juna 1995. ne bi dovela u pitanje zaključak Pretresnog vijeća da je on znatno doprinio UZP-u u vezi s uzimanjem talaca. Shodno tome, budući da Mladićevi argumenti u vezi s ovim pitanjem ne mogu pokazati neostvarenje pravde ni dovesti do poništenja ili preinačenja Prvostepene presude, Žalbena vijeće ih odbacuje bez daljeg razmatranja, u skladu s mjerodavnim standardom preispitivanja.¹⁷⁶³

516. Žalbena vijeće konstatuje da Mladić stoga ne pokazuje da je Pretresno vijeće pogriješilo u ocjeni dokaza u vezi s njegovim doprinosom UZP-u u vezi s uzimanjem talaca.

(b) Navodni propust da se prida dovoljna težina "oslobađajućim dokazima" koji se odnose na Mladićevu mens rea

517. Kada je zaključilo da je Mladić dijelio namjeru za ostvarivanje zajedničkog cilja UZP-a u vezi s uzimanjem talaca, Pretresno vijeće je konstatovalo da je Mladićeva namjera bila da se

¹⁷⁶¹ V. Prvostepena presuda, par. 5156.

¹⁷⁶² Prvostepena presuda, par. 5156.

¹⁷⁶³ V. gore, odjeljak II. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 14; Drugostepena presuda u predmetu *Šešelji*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 7. V. takođe npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 29.

pripadnici UN-a zarobe i zatoče na strateškim vojnim lokacijama kako bi se NATO spriječio da nastavi izvođenje vazdušnih udara po vojnim ciljevima bosanskih Srba.¹⁷⁶⁴ Pretresno vijeće je posebno razmotrilo Mladićeve izjave i ponašanje, uključujući: (i) njegova naređenja da se pripadnici UN-a zatoče i postave na potencijalne ciljeve vazdušnih udara snaga NATO-a; (ii) njegove izjave o sudbini pripadnika UN-a; (iii) dokaze da je obavijestio UNPROFOR da je obustava vazdušnih napada uslov za oslobađanje zatočenika; i (iv) dokaze da su njegovi podređeni prijetili pripadnicima UN-a s namjerom da ishode obustavu vazdušnih udara.¹⁷⁶⁵

518. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je konstatovalo da je on posjedovao *mens rea* za UZP u vezi s uzimanjem talaca time što nije pridalo dovoljnu težinu njegovom “proaktivnom djelovanju i ponašanju”, koji su bili odraz njegove namjere da “mirno okonča situaciju”.¹⁷⁶⁶ Mladić naime ukazuje na to da je pokušao da otvori “direktne i efikasnije” kanale za komunikaciju i potakne na akciju kako bi se okončala kriza tako što je: (i) pregovarao o mogućem prekidu neprijateljstava kako bi se oslobodili pripadnici UN-a uprkos činjenici da “mogu biti zatočeni do konačnog prekida neprijateljstava”;¹⁷⁶⁷ i (ii) naredio svojim podređenim da smjesta oslobode pripadnike UN-a čim odluku o tome donese političko rukovodstvo.¹⁷⁶⁸ Mladić dalje tvrdi da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu, ili bilo kakvu, težinu svjedočenju svjedoka Radoja Vojvodića koji je, po naređenju Glavnog štaba VRS-a, pripadnike UN-a sklonio od opasnosti i povreda koji su uzrokovali drugi i postupao prema njima u skladu s međunarodnim humanitarnim pravom.¹⁷⁶⁹

519. Tužilaštvo odgovara da Mladića dokazi koje navodi inkriminišu, a ne oslobađaju krivice i ne dovode u pitanje činjenicu da su pripadnici UN-a bili uzeti za taoce po njegovim naređenjima.¹⁷⁷⁰ Tužilaštvo tvrdi da Mladićev argument da ratni zarobljenici mogu biti zatočeni do prekida neprijateljstava “nije relevantan” s obzirom na to da je on kao uslov za njihovo oslobađanje postavio obustavu vazdušnih udara, što predstavlja teško kršenje međunarodnog humanitarnog

¹⁷⁶⁴ Prvostepena presuda, par. 5163.

¹⁷⁶⁵ Prvostepena presuda, par. 5163.

¹⁷⁶⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 752, 753, 758.

¹⁷⁶⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 756, gdje se upućuje na dokazne predmete P2196, P2198, član 118 Ženevske konvencije III.

¹⁷⁶⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 754, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazne predmete P2480, P2481. Mladić dodaje da je on, nakon što je oslobodio 231 zatočenog pripadnika UN-a, nastavio svoje diplomatske napore kako bi s UNPROFOR-om pregovarao o puštanju na slobodu četiri zarobljena pripadnika VRS-a. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 754.

¹⁷⁶⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 755, gdje se upućuje na dokazni predmet D1224, par. 5-16, T. 8. septembar 2015., str. 38790-38801. Mladić dodaje da je svjedočenje svjedoka Vojvodića potkrijepljeno izvještajem Međunarodnog komiteta Crvenog krsta koji potvrđuje da su smještaj, prehrana i ljekarska njega bili adekvatni. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 755, gdje se upućuje na dokazne predmete D1224, par. 12, D1226, D1227.

¹⁷⁷⁰ Odgovor tužilaštva, par. 316. V. takođe Odgovor tužilaštva, par. 318.

prava.¹⁷⁷¹ Tužilaštvo tvrdi da je Mladić imao ključnu ulogu u provođenju UZP-a u vezi s uzimanjem talaca i da nije pokazao grešku u zaključcima Pretresnog vijeća u vezi s njegovom *mens rea*.¹⁷⁷²

520. Mladić replicira da tužilaštvo pogrešno kvalifikuje i ne odgovara na njegove argumente da je on djelovao proaktivno kako bi krizu priveo kraju.¹⁷⁷³

521. Što se tiče navodnog propusta da prida dovoljnu težinu Mladićevom angažmanu u pregovorima s ciljem mogućeg prekida neprijateljstva,¹⁷⁷⁴ Žalbeno vijeće napominje da je Pretresno vijeće izričito primilo na znanje dokaze koje je naveo Mladić o razgovorima koje je vodio s komandantom snaga UNPROFOR-a Bernardom Janvierom u vezi s tim pregovorima i da je raspravljalo o njima.¹⁷⁷⁵ Pretresno vijeće je konstatovalo da je Mladić, kad je od njega zatraženo da oslobodi pripadnike UN-a, obavijestio komandanta Janviera da je uslov za njihovo oslobađanje davanje garancija o okončanju vazdušnih udara.¹⁷⁷⁶ Pretresno vijeće je uzelo u obzir te dokaze, pored drugih dokaza o Mladićevim postupcima i ponašanju, kada je zaključilo da je Mladić dijelio namjeru za ostvarivanje zajedničkog cilja UZP-a u vezi s uzimanjem talaca.¹⁷⁷⁷ Žalbeno vijeće konstatuje da Mladić nije pokazao grešku u ocjeni njegovih pregovaračkih napora od strane Pretresnog vijeća.

522. Što se tiče navodnog propusta da prida dovoljnu težinu njegovim naređenjima da se pripadnici UN-a oslobode čim političko rukovodstvo o tome donese odluku,¹⁷⁷⁸ Pretresno vijeće je pregledalo dokaze na koje Mladić upućuje, da je 2. i 6. juna 1995., u skladu s Karadžićevim naređenjima, Mladić naredio raznim jedinicama VRS-a da oslobode 215 zatočenih pripadnika UN-a.¹⁷⁷⁹ Mada Pretresno vijeće nije izričito raspravljalo o tim dokazima prilikom ocjenjivanja

¹⁷⁷¹ Odgovor tužilaštva, par. 317.

¹⁷⁷² Odgovor tužilaštva, par. 318. V. takođe Odgovor tužilaštva, par. 316.

¹⁷⁷³ Mladićeva replika, par. 104.

¹⁷⁷⁴ Mladićev žalbeni podnesak, par. 756, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazne predmete P2196, P2198.

¹⁷⁷⁵ V. Prvostepena presuda, par. 2297 ("Na sastanku održanom 4. juna 1995., general Janvier je rekao Mladiću da svi pripadnici UN-a koje je VRS uzeo za "taoce" treba da budu odmah oslobođeni [...] Mladić je odgovorio da je oslobađanje [ratnih zarobljenika] direktno vezano za garancije da u budućnosti više neće biti vazdušnih napada. Mladić je zatražio da se odmah ratificira sporazum s UNPROFOR-om o sljedećem: (i) VRS više neće ugrožavati život i bezbjednost pripadnika UNPROFOR-a; (ii) UNPROFOR neće angažovati svoje snage ili izvoditi vazdušne napade na srpske ciljeve ili teritoriju; i (iii) po potpisivanju sporazuma svi [ratni zarobljenici] biće oslobođeni."), gdje se upućuje na dokazni predmet P2196 (u vezi sa sastankom između Mladića i komandanta Janviera 4. juna 1995.). V. takođe Prvostepena presuda, par. 2302, gdje se upućuje na dokazni predmet P2198 (u vezi sa sastankom između Mladića i komandanta Janviera 17. juna 1995.), 5160, 5163.

¹⁷⁷⁶ Prvostepena presuda, par. 5160.

¹⁷⁷⁷ Prvostepena presuda, par. 5163.

¹⁷⁷⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 754, gdje se upućuje na dokazne predmete P2480, P2481.

¹⁷⁷⁹ V. Prvostepena presuda, par. 2296, fn. 9797, gdje se upućuje na dokazne predmete P2480, P2481. Pretresno vijeće je takođe navelo da je Mladić dalje naredio pripadnicima VRS-a da ne daju nikakve informacije o preostalim zarobljenim pripadnicima UN-a. V. Prvostepena presuda, par. 2296.

Mladićeve namjere za ostvarenje zajedničkog cilja UZP-a u vezi s uzimanjem talaca, s obzirom na dokaze i konstatacije Pretresnog vijeća da je on naredio njihovo prvobitno zatočenje i postavljanje na lokacije potencijalnih ciljeva vazdušnih udara snaga NATO-a,¹⁷⁸⁰ Mladić ne pokazuje kako bi činjenica da je izvršio naređenja svog nadređenog da oslobodi neke od zatočenih pripadnika UN-a mogla dovesti u pitanje zaključak Pretresnog vijeća da je on dijelio namjeru za ostvarivanje zajedničkog cilja UZP-a u vezi s uzimanjem talaca.¹⁷⁸¹

523. Žalbena vijeće će sada razmotriti navodni propust Pretresnog vijeća da prida dovoljnu težinu svjedočenju svjedoka Vojvodića, oficira VRS-a zaduženog za vojnu kasarnu Koran na Palama,¹⁷⁸² koji je, kako Mladić tvrdi, sklonio zatočene pripadnike UN-a od povreda i postupao s njima u skladu s međunarodnim humanitarnim pravom.¹⁷⁸³ Mada Pretresno vijeće nije izričito razmotrilo to svjedočenje u dijelu Prvostepene presude koji se odnosi na Mladićevu *mens rea* za UZP u vezi s uzimanjem talaca, Pretresno vijeće je raspravljalo o načinu na koji je svjedok Vojvodić postupao sa zatočenicima u poglavlju 6 Prvostepene presude, u kojem su iznijeti dokazi u vezi s uzimanjem talaca.¹⁷⁸⁴ Pretresno vijeće je uzelo u obzir, na primjer, da je svjedok Vojvodić jednom prilikom otjerao vojnike koji su prijetili smrću vojnim posmatračima zatočenim u vojnoj kasarni Koran.¹⁷⁸⁵ Međutim, Pretresno vijeće je takođe pregledalo dokaze o sljedećem: (i) dana 26. maja 1995., vojnici bosanski Srbi odvezli su dva zatočena pripadnika UN-a u Štab na Koranu i lisicama ih vezali za jarbole za zastave ispred zgrade;¹⁷⁸⁶ (ii) istog dana, jedan komandant VRS-a rekao je zatočenim

¹⁷⁸⁰ V. Prvostepena presuda, par. 5157, 5163.

¹⁷⁸¹ Isto tako, što se tiče Mladićevog navoda da je Pretresno vijeće pogriješilo u ocjeni dokaza u vezi s neprestanim diplomatskim naporima koje je ulagao u pregovore za oslobađanje zarobljenih pripadnika VRS-a nakon što su oslobođeni neki zarobljeni pripadnici UN-a, Mladić ne pokazuje kako bi ti dokazi mogli dovesti u pitanje zaključak da je on dijelio namjeru za ostvarivanje zajedničkog cilja UZP-a u vezi s uzimanjem talaca.

¹⁷⁸² Prvostepena presuda, par. 2240.

¹⁷⁸³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 755, gdje se upućuje na dokazni predmet D1224, par. 5-16, T. 8. septembar 2015., str. 38790-38801. Svjedok Vojvodić je u svom svjedočenju izjavio da zatočnici nisu bili zlostavljani, da su imali redovnu ishranu i da im je bilo dopušteno da kontaktiraju članove svojih porodica, da izlaze, kao i da ih posjete medicinski tim i Međunarodni komitet Crvenog krsta. Takođe je tvrdio da je jedan zatočenik oslobođen iz medicinskih razloga. V. dokazni predmet D1224, par. 9, 10, 12; T. 8. septembar 2015., str. 38799-38801.

¹⁷⁸⁴ V. npr. Prvostepena presuda, par. 2236 (“[J]edan vojnik VRS-a je pred vojnim posmatračima UN-a gestikulirao kao da gađa avion i reže vrat, dok su drugi vikali. Jedan komandant, [...] kapetan Vojvodić, otjerao je te vojnike.”), 2247 (“[Z]atočnici su držani u jednoj prostoriji 24 sata dnevno, pod stalnom stražom. Nisu imali radio, a hranu su im donosili. Vojvodić ih je svaki dan obilazio i Evans i njegov tim su tražili da im omogući zdravstvenu njegu zbog nezadovoljavajućih higijenskih uslova. Tim zahtjevima je udovoljno tek kasnije. Vojni posmatrači UN-a su zahtijevali da im se kaže kakav je njihov status i Vojvodić je odgovorio da su zatočeni kao [ratni zarobljenici]. Vojni posmatrači UN-a su tada zahtijevali da imaju ista prava kao [ratni zarobljenici]. Vojvodić je rekao da će kontaktirati majora Batinića, ali on se nikad nije javio vojnim posmatračima UN-a.”), 2309 (“Kasnije je kapetan Vojvodić odvezao zatočnike svakog u njegov smještaj i kancelariju kako bi uzeli neke svoje stvari i nazvali porodicu. [...] [U] kasarni Koran zatočeni vojni posmatrači UN-a dobili su hranu i vodu, ali im nije bilo dopušteno da odu ljekaru do 5. juna 1995.; 8. juna 1995. vojne posmatrače UN-a su konačno posjetili predstavnici Međunarodnog komiteta Crvenog krsta, nakon čega su dobili odjeću i higijenske potrepštine, a 10. juna mogli su nazvati kući. [...] [d]a su takođe mogli pisati poruke porodici, koje bi pregledali Vojvodićevi pretpostavljeni.”).

¹⁷⁸⁵ Prvostepena presuda, par. 2236, 2315.

¹⁷⁸⁶ Prvostepena presuda, par. 2236.

pripadnicima UN-a da će biti lancima zavezani na strateškim mjestima ako se nastave vazdušni udari snaga NATO-a;¹⁷⁸⁷ i (iii) dana 27. maja 1995., nakon što ih je obišao svjedok Vojvodić, zatočeni pripadnici UN-a premješteni su u drugu zgradu kako bi mogli brže biti vezani za potencijalne ciljeve NATO-a.¹⁷⁸⁸ S obzirom na ove dokaze koje je razmotrilo Pretresno vijeće, Mladić ne pokazuje da bi navodno selektivno povoljno postupanje jednog oficira VRS-a prema zatočenim pripadnicima UN-a dovelo u pitanje zaključak Pretresnog vijeća da je Mladić dijelio namjeru za ostvarivanje zajedničkog cilja UZP-a u vezi s uzimanjem talaca.

524. S obzirom na te dokaze i konstatacije Pretresnog vijeća da je Mladić izdao naređenja da se pripadnici UN-a zatoče i postave na potencijalne ciljeve vazdušnih udara snaga NATO-a, davao izjave o sudbini zatočenika, obavijestio UNPROFOR da je obustava vazdušnih napada uslov za oslobađanje zatočenika i da su njegovi podređeni prijetili pripadnicima UN-a u namjeri da ishode obustavu vazdušnih udara,¹⁷⁸⁹ Žalbeno vijeće konstatuje da Mladić nije pokazao da Pretresno vijeće nije u dovoljnoj mjeri uzelo u obzir njegovo “proaktivno djelovanje i ponašanje” ili da Pretresno vijeće nije razumno ocijenilo dokaze kada je konstatovalo da je dijelio namjeru za ostvarivanje zajedničkog cilja UZP-a u vezi s uzimanjem talaca.

(c) Zaključak

525. Na osnovu gore navedenog, Žalbeno vijeće odbija osnovu 6.C Mladićeve žalbe.

F. Navodne greške u vezi s vidovima odgovornosti (osnova 7)

526. Pretresno vijeće je Mladića osudilo na osnovu člana 7(1) Statuta MKSJ-a za počinjenje krivičnih djela putem učešća u četiri udružena zločinačka poduhvata.¹⁷⁹⁰ Pretresno vijeće je pritom podsjetilo na praksu prema kojoj bi pretresno vijeće, u slučajevima kada se u istoj tački optužnice tereti individualnom odgovornošću po članu 7(1) i odgovornošću nadređenog po članu 7(3) Statuta MKSJ-a i kada su ispunjena obilježja oba ta vida odgovornosti, trebalo izreći osuđujuću presudu samo na osnovu člana 7(1) Statuta MKSJ-a i prilikom odmjeravanja kazne uzeti nadređeni položaj optuženog u obzir kao otežavajuću okolnost.¹⁷⁹¹ Nakon što je objasnilo pravne norme, Pretresno

¹⁷⁸⁷ Prvostepena presuda, par. 2240.

¹⁷⁸⁸ Prvostepena presuda, par. 2244.

¹⁷⁸⁹ V. Prvostepena presuda, par. 5163.

¹⁷⁹⁰ Prvostepena presuda, par. 5214, 5166. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 4232, 4238, 4612, 4685, 4688, 4740, 4893, 4921, 4987, 4988, 5098, 5128, 5130, 5131, 5141, 5142, 5156, 5163.

¹⁷⁹¹ V. Prvostepena presuda, par. 5166, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Dorđević*, par. 939, Presudu po žalbi na kaznu u predmetu *Jokić*, par. 23, Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 34,

vijeće je izričito navelo da su Mladićevo “ponašanje i njegov položaj nadređenog sažeti u okviru ponašanja na osnovu kojeg je utvrđeno njegovo učešće u četiri” udružena zločinačka poduhvata.¹⁷⁹² Shodno tome, prilikom odmjeravanja kazne Mladiću, Pretresno vijeće je uzelo u obzir njegovo učešće u četiri udružena zločinačka poduhvata u zvaničnom svojstvu komandanta Glavnog štaba VRS-a i zaključilo da je to predstavljalo zloupotrebu nadređenog položaja.¹⁷⁹³

527. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo time što u svojim zaključcima o njegovoj odgovornosti nadređenog nije dalo obrazloženje i što njegovu odgovornost na osnovu člana 7(3) Statuta MKSJ-a nije utvrdilo van razumne sumnje.¹⁷⁹⁴ Konkretno, on iznosi argument da Pretresno vijeće nije: (i) iznijelo analizu relevantnih dokaza;¹⁷⁹⁵ i (ii) utvrdilo da su sva obilježja na osnovu člana 7(3) Statuta MKSJ-a dokazana van razumne sumnje, a posebno to da li je on preduzeo sve nužne i razumne mjere da spriječi počinjenje zločina i kazni počinioce.¹⁷⁹⁶ Mladić tvrdi da se Pretresno vijeće, mada ga nije osudilo na osnovu člana 7(3) Statuta MKSJ-a, trebalo uvjeriti da su sva obilježja prema ovoj odredbi dokazana van razumne sumnje kako bi, prilikom odmjeravanja kazne, moglo uzeti u obzir vid odgovornosti nadređenog kao otežavajuću okolnost.¹⁷⁹⁷ Tvrdi da, zbog grešaka Pretresnog vijeća, njegova odgovornost nadređenog nije dokazana van razumne sumnje te, prema tome, nije mogla biti uzeta u obzir prilikom odmjeravanja kazne.¹⁷⁹⁸ Mladić traži da mu Žalbeno vijeće, u skladu s tim, preinači kaznu.¹⁷⁹⁹

528. Tužilaštvo odgovara da Pretresno vijeće nije bilo dužno da donese zaključke o obilježjima odgovornosti nadređenog na osnovu člana 7(3) Statuta MKSJ-a, budući da je zloupotreba nadređenog položaja zasebna otežavajuća okolnost nezavisna od zaključka o odgovornosti nadređenog na osnovu člana 7(3) Statuta MKSJ-a.¹⁸⁰⁰ Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće donijelo sve nužne konstatacije o zloupotrebi nadređenog položaja kao otežavajuće okolnosti.¹⁸⁰¹

Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 91, 92, Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 745, Drugostepenu presudu u predmetu *Aleksovski*, par. 183.

¹⁷⁹² Prvostepena presuda, par. 5166.

¹⁷⁹³ V. Prvostepena presuda, par. 5193. V. takođe dolje, odjeljak III.H.

¹⁷⁹⁴ V. Mladićevo najava žalbe, par. 72-76; Mladićevo žalbeni podnesak, par. 762, 772.

¹⁷⁹⁵ Mladićevo žalbeni podnesak, par. 773. V. takođe Mladićevo žalbeni podnesak, par. 775, 779 (gdje Mladić navodi da je Pretresno vijeće propustilo da provede relevantnu analizu u vezi s četiri zločinačka poduhvata).

¹⁷⁹⁶ Mladićevo žalbeni podnesak, par. 774, 778. V. takođe Mladićevo replika, par. 105, 107.

¹⁷⁹⁷ V. Mladićevo žalbeni podnesak, par. 764, 774, 778, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Strugar*, par. 252-262, Drugostepenu presudu u predmetu *D. Milošević*, par. 281. V. takođe Mladićevo žalbeni podnesak, par. 762, 763, 765-773, 775-780; Mladićevo replika, par. 105, 107.

¹⁷⁹⁸ V. Mladićevo žalbeni podnesak, par. 775-778.

¹⁷⁹⁹ Mladićevo žalbeni podnesak, par. 778, 780; Mladićevo replika, par. 105, 107. V. takođe dolje, par. 542-548.

¹⁸⁰⁰ Odgovor tužilaštva, par. 321. V. takođe Odgovor tužilaštva, par. 319, 320, 322, 323.

¹⁸⁰¹ Odgovor tužilaštva, par. 321.

529. Prilikom izricanja osuđujuće presude i odmjeravanja kazne Mladiću za krivična djela na osnovu člana 7(1) Statuta MKSJ-a, Pretresno vijeće je navelo da je njegova odgovornost nadređenog “sažet[a]” u okviru njegove odgovornosti za udruženi zločinački poduhvat.¹⁸⁰² Žalbeno vijeće smatra da ova izjava o Mladićevoj odgovornosti nadređenog nije dovoljna da bi predstavljala obrazloženje.¹⁸⁰³ Žalbeno vijeće podsjeća da pretresno vijeće treba da jasno i artikulirano navede činjenične i pravne zaključke na osnovu kojih je odlučilo da optuženog osudi ili oslobodi. Konkretno, pretresno vijeće je dužno da donese jasne, obrazložene činjenične zaključke u vezi sa svakim obilježjem krivičnog djela za koje se optuženi tereti.¹⁸⁰⁴ Uprkos tome, Žalbeno vijeće smatra da Mladić brka odgovornost nadređenog na osnovu člana 7(3) Statuta MKSJ-a sa zloupotrebom ovlaštenja kao otežavajućom okolnosti prilikom odmjeravanja kazne. Ova dva pitanja se razlikuju i uzimanje zloupotrebe nadređenog položaja optuženog kao otežavajuće okolnosti prilikom odmjeravanja kazne ne zahtijeva da se donese zaključak o odgovornosti nadređenog.¹⁸⁰⁵ Žalbeno vijeće stoga odbacuje Mladićev argument da je Pretresno vijeće trebalo donijeti zaključke o obilježjima iz člana 7(3) Statuta MKSJ-a da bi prilikom odmjeravanja kazne moglo uzeti njegovu zloupotrebu ovlaštenja u obzir kao otežavajuću okolnost.¹⁸⁰⁶

530. Shodno tome, Žalbeno vijeće smatra, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće pogriješilo time što nije dalo obrazloženje o njegovoj odgovornosti

¹⁸⁰² V. Prvostepena presuda, par. 5166.

¹⁸⁰³ V. član 23(2) Statuta MKSJ-a i pravilo 98 *ter* (C) Pravidnika MKSJ-a.

¹⁸⁰⁴ V. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 700; Drugostepena presuda u predmetu *Ndindiliyimana i drugi*, par. 293; Drugostepena presuda u predmetu *Renzaho*, par. 320. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 1778.

¹⁸⁰⁵ Up. Drugostepena presuda u predmetu *Munyakazi*, par. 170; Drugostepena presuda u predmetu *Kamuhanda*, par. 347, 348; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 80, 81; Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 336. Prema mišljenju Žalbenog vijeća MKSR-a, “[p]itanje krivične odgovornosti nadređenog analitički se razlikuje od pitanja da li bi istaknuti položaj optuženog trebao uticati na njegovu kaznu”. V. *Semanza* Drugostepena presuda u predmetu, par. 336. U stvari, nadređeni položaj optuženog, sam po sebi, ne predstavlja otežavajuću okolnost prilikom odmjeravanja kazne, ali zloupotreba nadređenog položaja može da bude otežavajuća okolnost. V. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 3264; Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 302; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 411. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kamuhanda*, par. 347.

¹⁸⁰⁶ Paragraf Drugostepene presude u predmetu *D. Milošević* na koji Mladić upućuje je neprimjeren budući da se odnosi na ocjenu Žalbenog vijeća MKSJ-a da je pretresno vijeće u tom predmetu došlo do zaključaka nužnih za utvrđivanje odgovornosti Dragomira Miloševića na osnovu člana 7(3) Statuta MKSJ-a. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 764, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *D. Milošević*, par. 281. Isto tako, dio Drugostepene presude u predmetu *Strugar* na koji Mladić upućuje ne ide u prilog njegovom argumentu budući da se odnosi na to kako je Žalbeno vijeće MKSJ-a analiziralo efektivnu kontrolu nadređenog, kao i njegovu mogućnost da spriječi zločine i kazni počiniocima, prilikom ocjenjivanja pravnih uslova i primjene člana 7(3) Statuta MKSJ-a. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 764, 774, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Strugar*, par. 252-262. Međutim, ništa u sudskoj praksi na koju Mladić upućuje ne ukazuje na to da pretresno vijeće, prilikom razmatranja da li će zloupotrebu ovlaštenja optuženog uzeti kao otežavajuću okolnost, mora utvrditi da su ispunjena obilježja odgovornosti nadređenog na osnovu člana 7(3) Statuta MKSJ-a. O Mladićevom argumentu da je Pretresno vijeće bilo dužno utvrditi da li su ispunjena obilježja iz člana 7(3) Statuta MKSJ-a dok je prilikom odmjeravanja kazne razmatralo da li će njegovu zloupotrebu ovlaštenja uzeti u obzir kao otežavajuću okolnost biće više riječi u okviru osnovne 9.A Mladićeve žalbe.

nadređenog na osnovu člana 7(3) Statuta MKSJ-a.¹⁸⁰⁷ Stoga, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, odbija osnovu 7 Mladićeve žalbe.

¹⁸⁰⁷ O Mladićevom argumentu da Pretresno vijeće nije donijelo zaključak o tome da li je on preduzeo ili, da li je u okolnostima sukoba, mogao preduzeti sve potrebne i razumne mjere da spriječi počinjenje krivičnih djela i kazni počiniocima, biće više riječi u kontekstu sveobuhvatnog UZP-a, u okviru osnove 3.B Mladićeve žalbe.

G. Navodna sistematska nepravilnost ili pristrasnost sve vrijeme trajanja postupka (osnova 8.E)

531. Mladić tvrdi da bi, zbog kumulativnog učinka grešaka koje je naveo u osnovama 1 do 8(A-D) žalbe, Žalbeno vijeće trebalo održati suđenje *de novo* kako bi se valjano ocijenili obim i posljedice grešaka Pretresnog vijeća.¹⁸⁰⁸ Mladić iznosi argument da bi, s obzirom na potrebu da Žalbeno vijeće preispita kompletan spis prvostepenog postupka,¹⁸⁰⁹ Žalbeno vijeće kao alternativnu mjeru za ukidanje njegovih osuđujućih presuda trebalo, na osnovu pravila 144(C) Pravilnika, naložiti ponovno suđenje ili vraćanje predmeta Pretresnom vijeću.¹⁸¹⁰ Upućujući unakrsno na ranije dijelove svog žalbenog podneska, Mladić nabroja “pet kategorija” grešaka koje je, prema njegovim navodima, Pretresno vijeće napravilo u osnovama 1 do 8(A-D).¹⁸¹¹

532. Tužilaštvo odgovara da je Mladić ispravno osuđen za genocid, zločine protiv čovječnosti, kao i za kršenja zakona i običaja ratovanja, te da njegove osuđujuće presude i kazna doživotnog zatvora treba da budu potvrđene.¹⁸¹² Prema mišljenju tužilaštva, Mladić, budući da nije identifikovao nijednu pojedinačnu grešku u Prvostepenoj presudi, nema prava ni na jedno pravno sredstvo na osnovu tobožnjeg “kumulativnog učinka” tih navodnih grešaka.¹⁸¹³ Tužilaštvo takođe odgovara da su “vanredne” mjere koje Mladić traži, naime ponovno suđenje ili vraćanje predmeta Pretresnom vijeću, neproporcionalne, nerazumne i nepraktične.¹⁸¹⁴

¹⁸⁰⁸ V. Mladićeva najava žalbe, par. 87; Mladićev žalbeni podnesak, par. 882-915; Mladićeva replika, par. 126.

¹⁸⁰⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 891, 893, 895, 896, 898-901, 913. Mladić tvrdi da se, s obzirom na obim u kojem se Žalbeno vijeće poziva da pregleda spis prvostepenog postupka kako bi valjano ocijenilo greške Pretresnog vijeća, “mora imati u vidu da li će Žalbeno vijeće biti u stanju da pravično i precizno utvrdi njegovu krivičnu odgovornost, a da pritom nije neposredno saslušalo svjedoke ili razmotrilo dokaze”. Mladićev žalbeni podnesak, par. 909.

¹⁸¹⁰ Mladićev žalbeni podnesak, par. 883, 885, 911, 916, 959(b).

¹⁸¹¹ Mladić tvrdi da Pretresno vijeće: (i) nije primijenilo ispravan pravni standard u osnovama 3 do 7 njegove žalbe, čime je umanjeno teret dokazivanja tužilaštva (v. Mladićev žalbeni podnesak, par. 889-891, gdje se upućuje na Mladićev žalbeni podnesak, par. 162-169, 180-185, 261-263, 267, 422-428, 443-458, 498-529, 585-600, 669-676, 711-733, 741-751, 771-779); (ii) nije dalo obrazloženje u vezi sa sva četiri udružena zločinačka poduhvata (v. Mladićev žalbeni podnesak, par. 889, 892, 893, gdje se upućuje na Mladićev žalbeni podnesak, par. 186-269, 294-335, 542-554, 570-643, 645-665, 735-759); (iii) pogriješilo je u vezi sa sveobuhvatnim UZP-om, kao i u vezi s UZP-om u vezi sa Sarajevom, prilikom ocjenjivanja njegove *mens rea* i *actusa reusa* (v. Mladićev žalbeni podnesak, par. 889, 894-896, gdje se upućuje na Mladićev žalbeni podnesak, par. 281-291, 409-456); (iv) pogriješilo je u vezi s upotrebom činjenica o kojima je presuđeno koje su se odnosile na njegove “neposredno podređene”, povišenim standardom za protivdokaze i zaključcima o bazi zločina (v. Mladićev žalbeni podnesak, par. 889, 897-900, gdje se upućuje na Mladićev žalbeni podnesak, par. 107, 108, 158-183, 498-527, 669-676); i (v) u vođenju postupka, prekršilo je njegovo pravo na pravično suđenje u vezi s njegovim efektivnim učesćem, vladanjem tužilaštva i jednakošću sredstava strana u postupku (v. Mladićev žalbeni podnesak, par. 889, 903-908, gdje se, između ostalog, upućuje na Mladićev žalbeni podnesak, par. 783, 784, 796-808, 811-815, 833-841, 879, 880).

¹⁸¹² Odgovor tužilaštva, par. 371.

¹⁸¹³ Odgovor tužilaštva, par. 370, 372, 373.

¹⁸¹⁴ Odgovor tužilaštva, par. 371, 374, 375.

533. Mladić replicira da potvrđuje argumente koje je iznio u svom žalbenom podnesku i da pravno sredstvo koje traži nije nepraktično.¹⁸¹⁵

534. Na osnovu člana 23(2) Statuta, Žalbeno vijeće može odluke sudije pojedinca ili pretresnog vijeća potvrditi, poništiti ili preinačiti. Pravilo 144(C) Pravilnika predviđa da Žalbeno vijeće može pod odgovarajućim okolnostima naložiti ponovno suđenje.

535. Žalbeno vijeće podsjeća da je odbilo osnove 1 do 8(A-D) Mladićeve žalbe. Pored toga, što se tiče “pet kategorija” grešaka, Žalbeno vijeće je razmotrilo svaki dio Mladićevog žalbenog podneska na koji on unakrsno upućuje u ovoj osnovi i podsjeća da je već odbacilo sve pojedinačne navode o greškama.¹⁸¹⁶ S obzirom na to da Mladić nije utvrdio nijednu grešku koja opravdava intervenciju Žalbenog vijeća u osnovama 1 do 8(A-D) njegove žalbe, njegov zahtjev za ponovno suđenje ili vraćanje predmeta Pretresnom vijeću kako bi se ispravile “kumulativne” greške u Prvostepenoj presudi je bez osnove.

536. Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, stoga odbija osnovu 8.E Mladićeve žalbe.

¹⁸¹⁵ Mladićeva replika, par. 126, 127.

¹⁸¹⁶ S tim u vezi, Žalbeno vijeće odbacuje Mladićeve argumente u vezi s tim da je Pretresno vijeće navodno: (i) primijenilo pogrešan pravni standard (v. npr. osnova 6.A); (ii) propustilo da iznese obrazloženje (v. npr. osnove 4.B, 5.E, 7, 8.B); (iii) pogriješilo u ocjeni njegove *mens rea* i *actusa reusa* u vezi sa sveobuhvatnim UZP-om i UZP-om u vezi sa Sarajevom (v. npr. osnove 3.B, 4.A); (iv) pogriješilo u upotrebi činjenica o kojima je presuđeno, naime kad su u pitanju njegovi neposredno podređeni (v. npr. osnove 2.A, 3.A), povisilo standard za protivdokaze (v. osnove 2.A, 3.A, 5.E), i donijelo zaključke o dokazima o bazi zločina (v. osnove 3.A, 5.I); i (v) prekršilo njegova prava na pravično suđenje u vezi s njegovim efektivnim učešćem u postupku (v. npr. osnova 8.B), korištenjem od strane tužilaštva komunikacija koje podliježu privilegovanom odnosu između klijenta i advokata (v. npr. osnova 8.B), i u vezi s jednakošću sredstava strana u postupku (v. npr. osnove 8.A, 8.D).

H. Odmjeravanje kazne (osnova 9)

537. Pretresno vijeće je Mladiću izreklo jedinstvenu kaznu doživotnog zatvora za genocid, zločine protiv čovječnosti (progon, istrebljivanje, ubistvo, deportacija i nehumana djela) i kršenja zakona i običaja ratovanja (ubistvo, terorisanje, protivpravni napadi na civile i uzimanje talaca).¹⁸¹⁷ Prilikom odmjerenja kazne Mladiću, Pretresno vijeće je uzelo u obzir, između ostalog, težinu krivičnih djela i ukupnost njegovog kažnjivog ponašanja, njegove lične prilike i opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima u bivšoj Jugoslaviji.¹⁸¹⁸

538. Na osnovu člana 24 Statuta MKSJ-a i pravila 101(B) Pravilnika MKSJ-a, pretresna vijeća MKSJ-a bila su dužna uzeti u obzir sljedeće faktore prilikom odmjerenja kazni: (1) težinu krivičnog djela ili ukupnost kažnjivog ponašanja; (2) lične prilike osuđene osobe; (3) opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima u bivšoj Jugoslaviji; i (4) otežavajuće i olakšavajuće okolnosti.¹⁸¹⁹

539. Žalbeno vijeće podsjeća da su postupci po žalbi na kaznu, kao i postupci po žalbi na prvostepenu presudu, žalbeni postupci *stricto sensu*; oni su korektivne prirode, a ne suđenje *de novo*.¹⁸²⁰ Pretresna vijeća imaju široka diskreciona ovlaštenja u odmjerenju odgovarajuće kazne koja proizlaze iz njihove obaveze da individualiziraju kaznu kako bi odgovarala ličnim prilikama optuženog i težini zločina.¹⁸²¹ U pravilu, Žalbeno vijeće će kaznu preinačiti samo ako je pretresno vijeće napravilo primjetnu grešku u primjeni svojih diskrecionih ovlaštenja ili ako nije postupilo u skladu s mjerodavnim pravom.¹⁸²² Strana u postupku koja osporava kaznu je ta koja mora da pokaže kako je pretresno vijeće prilikom izricanja kazne prekoračilo svoja diskreciona ovlaštenja.¹⁸²³ Da bi pokazao da je pretresno vijeće napravilo primjetnu grešku u primjeni svojih

¹⁸¹⁷ Prvostepena presuda, par. 5213-5215.

¹⁸¹⁸ Prvostepena presuda, par. 5184-5212.

¹⁸¹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 748; Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 3203; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 1099; Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 626. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Šešelj*, par. 179.

¹⁸²⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 749; Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 3204; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 1100; Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 627; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1961.

¹⁸²¹ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 749; Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 3204; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 1100; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 3349; Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 626; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1961.

¹⁸²² Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 749; Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 3204; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 1100; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 3349; Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 627; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1961.

¹⁸²³ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 749; Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 3204; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 1100; Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 627; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1961.

diskrecionih ovlaštenja, žalilac mora pokazati da je pretresno vijeće pridalo težinu vanjskim ili irelevantnim faktorima, propustilo da prida težinu ili dovoljnu težinu relevantnim faktorima, napravilo očiglednu grešku u vezi s činjenicama na koje je primijenilo svoja diskreciona ovlaštenja ili donijelo odluku koja je toliko nerazumna ili očigledno nepravedna da Žalbeno vijeće može zaključiti da pretresno vijeće nije ispravno primijenilo svoja diskreciona ovlaštenja.¹⁸²⁴

540. Mladić se žali na kaznu doživotnog zatvora koju mu je izreklo Pretresno vijeće.¹⁸²⁵ On prigovara na to kako je Pretresno vijeće razmotrilo sljedeće: (i) njegovu zloupotrebu nadređenog položaja;¹⁸²⁶ (ii) njegove olakšavajuće okolnosti;¹⁸²⁷ i (iii) praksu i zakone u vezi s odmjerenjem kazni u bivšoj Jugoslaviji.¹⁸²⁸ Žalbeno vijeće će te argumente razmotriti redom.

1. Zloupotreba nadređenog položaja (osnova 9.A)

541. U sklopu svoje ocjene težine krivičnih djela i ukupnosti kažnjivog ponašanja, Pretresno vijeće je smatralo da je Mladić učestvovao u sva četiri udružena zločinačka poduhvata u svom zvaničnom svojstvu komandanta Glavnog štaba VRS-a, što je položaj na kojem je bio tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica.¹⁸²⁹ Pretresno vijeće je konstatovalo da je Mladić zloupotrijebio taj položaj i da je, između ostalog, ta “zloupotreba nadređenog položaja” povećala težinu tih krivičnih djela.¹⁸³⁰

542. Mladić tvrdi da Pretresno vijeće nije van razumne sumnje dokazalo obilježja odgovornosti nadređenog na osnovu člana 7(3) Statuta MKSJ-a i da je stoga pogriješilo zato što je “pooštrilo [njegovu] kaznu odgovornošću nadređenog”.¹⁸³¹ Mladić traži da mu Žalbeno vijeće u skladu s tim preinači kaznu.¹⁸³²

543. Tužilaštvo odgovara da Mladićeve kaznu treba potvrditi budući da je kazna doživotnog zatvora jedina kazna koja odražava i težinu njegovih zločina i oblik i stepen njegovog učešća u

¹⁸²⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 749; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 1100; Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 627; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1962; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 255.

¹⁸²⁵ V. Mladićeva najava žalbe, str. 30, 31, par. 88-91; Mladićev žalbeni podnesak, par. 917-958; Mladićeva replika, par. 128-135.

¹⁸²⁶ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 917-920.

¹⁸²⁷ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 921-931. V. takođe Mladićeva replika, par. 130, 131.

¹⁸²⁸ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 932-958. V. takođe Mladićeva replika, par. 132, 133, 135.

¹⁸²⁹ Prvostepena presuda, par. 5193.

¹⁸³⁰ Prvostepena presuda, par. 5193.

¹⁸³¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 917, 919; Mladićeva replika, par. 129. Mladić podsjeća na argumente koje je iznio u paragrafima 771 do 780 (osnova 7) svog žalbenog podneska. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 919.

¹⁸³² Mladićev žalbeni podnesak, par. 920.

njima, te da bi bilo koja druga kazna bila “nerazumna i očigledno nepravедna”.¹⁸³³ Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće primjereno smatralo Mladićevu zloupotrebu nadređenog položaja otežavajućom okolnošću, za koju nije bio potreban zaključak o odgovornosti nadređenog.¹⁸³⁴

544. Mladić replicira da tužilaštvo ne uspijeva da ospori pravne i činjenične žalbene osnove u osnovi 9.¹⁸³⁵

545. Žalbeno vijeće podsjeća da je glavni cilj odmjeravanja kazne da se obezbijedi da konačna ili zbirna kazna odražava ukupnost kažnjivog ponašanja i sveukupne krivice počinioca.¹⁸³⁶ Iako je težina krivičnih djela glavni faktor koji treba uzeti u obzir prilikom izricanja kazne, inherentna težina zločina mora se odrediti s obzirom na konkretne okolnosti predmeta, kao i oblik i stepen učešća optuženog u zločinu.¹⁸³⁷ S tim u vezi, Žalbeno vijeće podsjeća da položaj uticaja ili vlasti, pa čak ni visoki položaj vlasti, ne povlači automatski za sobom strožu kaznu, ali da zloupotreba takvog položaja može predstavljati otežavajuću okolnost.¹⁸³⁸

546. Žalbeno vijeće napominje da je Pretresno vijeće, prilikom ocjenjivanja njegove odgovornosti, izjavilo da su “Mladićevo ponašanje i njegov položaj nadređenog sažeti u okviru ponašanja na osnovu kojeg je utvrđeno njegovo učešće u četiri [UZP-a]”.¹⁸³⁹ Pretresno vijeće nije izreklo osuđujuće presude na osnovu odgovornosti nadređenog shodno članu 7(3) Statuta MKSJ-a, ali je ukazalo na to da će uzeti u obzir Mladićev položaj nadređenog prilikom izricanja kazne.¹⁸⁴⁰ Žalbeno vijeće smatra da je takav pravni pristup u skladu s uvriježenom sudskom praksom.¹⁸⁴¹ U

¹⁸³³ Odgovor tužilaštva, par. 376; T. 26. avgust 2020. str. 40-42. Tužilaštvo tvrdi da su zločini počinjeni u ovom predmetu neki od najtežih zločina, a baza zločina jedna od najvećih koja je ikad pripisana nekom optuženom pred MKSJ-om, uporediva s predmetom *Karadžić* u kojem je Žalbeno vijeće Mehanizma konstatovalo da je kazna zatvora u trajanju od 40 godina toliko nerazumna i očigledno nepravедna da predstavlja zloupotrebu diskrecionog ovlaštenja Pretresnog vijeća, te mu je povećalo kaznu na kaznu doživotnog zatvora. V. T. 26. avgust 2020. str. 41, 42, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Karadžić*, par. 773, 776. Tužilaštvo dodaje da su optuženima u drugim predmetima, u kojima su počinioci bili Mladićevi podređeni, kao na primjer Popović, Beara, Tolimir i Galić, za čije ponašanje je odgovornost snosio Mladić, i koji su se odnosili samo na dijelove baze zločina za koje je odgovoran Mladić, takođe izrečene kazne doživotnog zatvora. V. T. 26. avgust 2020. str. 42.

¹⁸³⁴ Odgovor tužilaštva, par. 378.

¹⁸³⁵ Mladićeva replika, par. 128. V. takođe T. 26. avgust 2020. str. 68.

¹⁸³⁶ V. Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 350; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 430.

¹⁸³⁷ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 3431; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1837; Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 350; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 442.

¹⁸³⁸ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 3264; Drugostepena presuda u predmetu *Nzabonimana*, par. 464; Drugostepena presuda u predmetu *Munyakazi*, par. 170; Drugostepena presuda u predmetu *Rukundo*, par. 250; Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 302; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 80.

¹⁸³⁹ Prvostepena presuda, par. 5166.

¹⁸⁴⁰ Prvostepena presuda, par. 5166.

¹⁸⁴¹ Kada se optuženi tereti i po članu 7(1) i po članu 7(3) Statuta MKSJ-a i kada su ispunjeni pravni uslovi za oba ta člana, pretresno vijeće treba da donese osuđujuću presudu samo na osnovu člana 7(1) Statuta MKSJ-a i da nadređeni položaj optuženog uzme u obzir prilikom odmjeravanja kazne. V., *mutatis mutandis*, članove 6(1) i 6(3) Statuta MKSR-a. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 3359; Drugostepena presuda u predmetu

dijelu Prvostepene presude koji se odnosi na odmjeravanje kazne, Pretresno vijeće je uzelo u obzir to što je Mladić u sva četiri UZP-a “učestvovao u svom zvaničnom svojstvu komandanta Glavnog štaba VRS-a” i da je na tom položaju bio tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica.¹⁸⁴² Pretresno vijeće je potom zaključilo da je on, stoga, “zloupotrijebio svoj položaj” i konstatovalo da je “Mladićeva zloupotreba nadređenog položaja” povećala težinu tih krivičnih djela.¹⁸⁴³

547. Suprotno Mladićevoj tvrdnji, Žalbno vijeće ne nalazi nikakve indikacije da mu je Pretresno vijeće pooštrilo kaznu odgovornošću nadređenog na osnovu člana 7(3) Statuta MKSJ-a.¹⁸⁴⁴ Zapravo, kako je navelo Pretresno vijeće, težina Mladićevih krivičnih djela povećana je zbog njegove zloupotrebe položaja komandanta Glavnog štaba VRS-a.¹⁸⁴⁵ Žalbno vijeće napominje da je Pretresno vijeće zaključilo da je Mladić “odgovor[an] za činjenje širokog niza krivičnih djela putem svog učešća u četiri [udružena zločinačka poduhvata]”,¹⁸⁴⁶ i da je ta djela počinio dok je, između ostalog: (i) rukovodio i komandovao jedinicama VRS-a i drugim grupama podređenim VRS-u; (ii) znao za zločine koje su počinili oni pod njegovom komandom; (iii) uvodio oštra ograničenja za dostavu humanitarne pomoći; (iv) predstavnicima međunarodne zajednice davao obmanjujuće informacije o zločinima; i (v) dok nije provodio istragu o zločinima i/ili kažnjavao počinioce tih zločina.¹⁸⁴⁷ S obzirom na sve konstatacije Pretresnog vijeća u vezi s Mladićevom odgovornošću, Žalbno vijeće ne nalazi nijednu očiglednu grešku u zaključku Pretresnog vijeća da je Mladić zloupotrijebio svoj nadređeni položaj i da je to povećalo težinu njegovih zločina. Žalbno vijeće napominje da Mladić, kako se čini, takođe tvrdi da je Pretresno vijeće “dvostruko uračuna[lo]” njegovu odgovornost nadređenog.¹⁸⁴⁸ S obzirom na to da on ne iznosi nijedan argument ili drugu osnovu u prilog ovoj argumentaciji, njegova tvrdnja s tim u vezi se odbacuje.

548. S obzirom na gore navedeno, Žalbno vijeće konstatuje, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić nije pokazao nikakvu grešku u zaključku do kojeg je Pretresno vijeće došlo prilikom odmjeravanja njegove kazne da je njegova zloupotreba nadređenog položaja povećala težinu krivičnih djela. Žalbno vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, stoga odbija osnovu 9.A Mladićeve žalbe.

Dorđević, par. 939; Drugostepena presuda u predmetu *Setako*, par. 266; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 34. Pretresno vijeće je ispravno podsjetilo na ovo načelo. V. Prvostepena presuda, par. 5166.

¹⁸⁴² Prvostepena presuda, par. 5193.

¹⁸⁴³ Prvostepena presuda, par. 5193.

¹⁸⁴⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 917, 919.

¹⁸⁴⁵ V. Prvostepena presuda, par. 5193.

¹⁸⁴⁶ Prvostepena presuda, par. 5188-5192. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 4612, 4688, 4893, 4921, 5098, 5131, 5156, 5163.

¹⁸⁴⁷ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4612, 4893, 5097, 5098, 5146, 5156.

¹⁸⁴⁸ V. Mladićeva najava žalbe, str. 30.

2. Olakšavajuće okolnosti (osnove 9.B i 9.C)

549. Prilikom odmjeravanja Mladićeve kazne, Pretresno vijeće je uzelo u obzir, između ostalog, da li njegovo dobronamjerno postupanje prema žrtvama i pomoć žrtvama, smanjena uračunljivost, loše fizičko zdravlje i poodmakla životna dob predstavljaju olakšavajuće okolnosti.¹⁸⁴⁹ S obzirom na težinu krivičnih djela, Pretresno vijeće nije uzelo u obzir njegova sporadična dobronamjerna djela kao olakšavajuću okolnost.¹⁸⁵⁰ Pretresno vijeće je takođe primijetilo da na osnovu dokaza na koje se odbrana oslonila nije moguće utvrditi da je Mladić bio u stanju smanjene uračunljivosti.¹⁸⁵¹ Pretresno vijeće je takođe napomenulo da Mladić ima određenih zdravstvenih problema, ali je konstatovalo da oni nisu takvi da bi bilo opravdano da se uzmu u obzir kao olakšavajući faktori, te je takođe napomenulo da je njegovo opšte zdravstveno stanje stabilno i zaključilo da Mladićevo zdravstveno stanje neće uzeti u obzir kao olakšavajući faktor.¹⁸⁵² Naposljetku, Pretresno vijeće je navelo da je poklonilo dužnu pažnju Mladićevoj životnoj dobi.¹⁸⁵³

550. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo time što nije pridalo dovoljnu težinu sljedećim olakšavajućim okolnostima: (i) njegovom lošem zdravstvenom stanju u kombinaciji s njegovom poodmaklom životnom dobi; (ii) smrti njegove kćerke; i (iii) njegovom dobronamjernom postupanju prema žrtvama i pomoći žrtvama.¹⁸⁵⁴ Kako navodi Mladić, kada je napomenulo da je njegovo zdravstveno stanje stabilno, Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu ukupnoj medicinskoj dokumentaciji i njegovoj istoriji bolesti.¹⁸⁵⁵ U vezi sa smrću njegove kćerke, on navodi da je Pretresno vijeće o tome govorilo u okviru smanjene uračunljivosti, ali da joj nije pridalo težinu u okviru “porodičnih prilika”.¹⁸⁵⁶ Što se tiče dokaza o njegovom dobronamjernom postupanju prema žrtvama i pomoći žrtvama, on osporava zaključak Pretresnog vijeća da su njegova dobronamjerna djela bila “sporadična”.¹⁸⁵⁷ Mladić traži od Žalbenog vijeća da tim faktorima prida dužnu težinu i da, u skladu s tim, preinači kaznu.¹⁸⁵⁸

551. Tužilaštvo odgovara da je Pretresno vijeće razmotrilo svaku od olakšavajućih okolnosti koju je Mladić predočio na suđenju¹⁸⁵⁹ i da on u žalbenom postupku nije pokazao kako je Pretresno

¹⁸⁴⁹ Prvostepena presuda, par. 5195-5204.

¹⁸⁵⁰ Prvostepena presuda, par. 5198.

¹⁸⁵¹ Prvostepena presuda, par. 5200, 5201.

¹⁸⁵² Prvostepena presuda, par. 5203.

¹⁸⁵³ Prvostepena presuda, par. 5204.

¹⁸⁵⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 921, 923-925, 927, 929. V. takođe Mladićeva replika, par. 130, 131.

¹⁸⁵⁵ Mladićev žalbeni podnesak, par. 923, 925.

¹⁸⁵⁶ Mladićev žalbeni podnesak, par. 924, 925.

¹⁸⁵⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 927, 929.

¹⁸⁵⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 926, 930, 931.

¹⁸⁵⁹ Odgovor tužilaštva, par. 379.

vijeće zloupotrijebilo svoje diskreciono ovlaštenje bilo time što nije uzelo u obzir određene faktore ili što im nije pridalo dovoljnu težinu.¹⁸⁶⁰ Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće izričito uzelo u obzir Mladićevu životnu dob, zdravstveno stanje i dobronamjerna djela kao olakšavajuće okolnosti.¹⁸⁶¹ Tužilaštvo dalje iznosi argument da je Mladić pokrenuo pitanje kćerkine smrti na suđenju samo u vezi sa svojom smanjenom uračunljivošću, a ne u vezi s porodičnim prilikama, te da ovaj argument ne može po prvi put iznijeti u žalbenom postupku.¹⁸⁶² Tužilaštvo iznosi argument da, u svakom slučaju, nijedan od faktora na koji se oslanja Mladić, bilo zasebno bilo kumulativno, ne može nadmašiti težinu krivičnih djela za koja je osuđen da bi opravdao kaznu blažu od doživotnog zatvora.¹⁸⁶³

552. Mladić replicira da Žalbeno vijeće treba odbaciti argument tužilaštva da olakšavajući faktori nisu dovoljni da bi se smanjila njegova kazna doživotnog zatvora.¹⁸⁶⁴

553. Žalbeno vijeće podsjeća da pretresno vijeće prilikom odmjeravanja primjerene kazne mora razmotriti sve olakšavajuće okolnosti, ali da ima znatna diskreciona ovlaštenja prilikom utvrđivanja šta predstavlja olakšavajuću okolnost i koju težinu eventualno treba pridati faktorima koje je identifikovalo kao olakšavajuće.¹⁸⁶⁵ Nadalje, postojanje olakšavajućih faktora ne podrazumijeva automatski smanjenje kazne niti sprečava izricanje neke konkretne kazne.¹⁸⁶⁶

554. Što se tiče Mladićevog zdravstvenog stanja i životne dobi, Žalbeno vijeće podsjeća da se dob optuženog može smatrati olakšavajućom okolnošću,¹⁸⁶⁷ a da se slabo zdravstveno stanje prihvata kao olakšavajuća okolnost samo u izuzetnim slučajevima.¹⁸⁶⁸ Žalbeno vijeće napominje da je Pretresno vijeće izričito navelo da je prilikom odmjeravanja kazne dužnu pažnju pridalo Mladićevoj životnoj dobi.¹⁸⁶⁹ Pretresno vijeće je dalje napomenulo da Mladić ima određenih

¹⁸⁶⁰ V. Odgovor tužilaštva, par. 379-385.

¹⁸⁶¹ Odgovor tužilaštva, par. 380-383.

¹⁸⁶² Odgovor tužilaštva, par. 384, 385.

¹⁸⁶³ Odgovor tužilaštva, par. 386.

¹⁸⁶⁴ Mladićeva replika, par. 131. V. takođe Mladićeva replika, par. 128.

¹⁸⁶⁵ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 753; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 1130; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 3394; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 265.

¹⁸⁶⁶ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 753; Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*, par. 3394; Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*, par. 265 i reference koje se tamo navode.

¹⁸⁶⁷ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 1170; Drugostepena presuda u predmetu *Dorđević*, par. 974, 980; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696. Žalbeno vijeće MKSJ-a je napomenulo da se poodmakloj životnoj dobi pridaje ograničena težina u smislu olakšavajućih okolnosti u praksi MKSJ-a. V. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 1170, fn. 3847 i reference koje se tamo navode.

¹⁸⁶⁸ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 3315; Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, par. 1827; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 436; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696.

¹⁸⁶⁹ Prvostepena presuda, par. 5204.

zdravstvenih problema i da je njegovo opšte stanje stabilno.¹⁸⁷⁰ Pretresno vijeće je odlučilo da njegovo zdravstveno stanje ne uzme u obzir kao olakšavajući faktor.¹⁸⁷¹ Prilikom ocjenjivanja njegovog zdravstvenog stanja, Pretresno vijeće je uputilo, između ostalog, na pet medicinskih izvještaja, koji ukazuju na to da je njegovo opšte zdravstveno stanje stabilno.¹⁸⁷² Mladić nije identifikovao nijedan dokaz koji bi išao u prilog zaključku da je njegovo zdravstveno stanje izuzetan slučaj i da iziskuje da bude uzeto u obzir kao olakšavajući faktor. Žalbeno vijeće stoga smatra da Mladić nije pokazao nikakvu grešku u tome kako je Pretresno vijeće ocijenilo njegovu životnu dob i zdravstveno stanje kao olakšavajuće okolnosti.

555. Žalbeno vijeće će sada razmotriti Mladićev argument da je Pretresno vijeće pogriješilo time što nije uzelo u obzir smrt njegove kćerke kao dio njegovih “porodičnih prilika”.¹⁸⁷³ Prema članu 24(2) Statuta MKSJ-a, Pretresno vijeće je bilo dužno da uzme u obzir “lične prilike osuđenika” prilikom odmjerenja kazne. Žalbeno vijeće podsjeća da te prilike mogu obuhvatati porodične prilike, ali se tom faktoru pridaje mala težina u odsustvu vanrednih porodičnih prilika.¹⁸⁷⁴ Žalbeno vijeće napominje da se Mladić na suđenju nije oslonio na smrt svoje kćerke u vezi sa svojim porodičnim prilikama kao olakšavajućim faktorom, već je na smrt svoje kćerke ukazao samo u vezi sa svojom “smanjenom uračunljivošću”,¹⁸⁷⁵ koju je Pretresno vijeće eksplicitno razmotrilo.¹⁸⁷⁶ Žalbeno vijeće podsjeća da optuženi ima pravo da pred pretresnim vijećem identifikuje sve olakšavajuće okolnosti¹⁸⁷⁷ i da, ako u svom završnom podnesku ili završnoj riječi ne uputi konkretno na neku olakšavajuću okolnost, on je ne može po prvi put iznijeti u žalbenom

¹⁸⁷⁰ Prvostepena presuda, par. 5202, 5203. Žalbeno vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće navelo i razmotrilo redovne medicinske izvještaje koje je podnio zamjenik sekretara. V. Prvostepena presuda, par. 5203, fn. 17806.

¹⁸⁷¹ Prvostepena presuda, par. 5203.

¹⁸⁷² Prvostepena presuda, fn. 17806, gdje se upućuje na *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Podnesak zamjenika sekretara s medicinskim izvještajem nezavisnog eksperta, 7. april 2017. (povjerljivo), Dodatak B, PS. 110644, *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Podnesak zamjenika sekretara s medicinskim izvještajem, 13. april 2017. (povjerljivo), Dodatak, PS. 110669, *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Podnesak zamjenika sekretara s medicinskim izvještajem nezavisnog eksperta, 10. oktobar 2017. (povjerljivo), *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Podnesak zamjenika sekretara s medicinskim izvještajem, 12. oktobar 2017. (povjerljivo), Dodatak, *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T, Drugi podnesak Sekretarijata u vezi sa Zahtjevom odbrane za dostavljanje medicinske dokumentacije, 3. novembar 2017. (javno s povjerljivim dodatkom), Dodatak.

¹⁸⁷³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 924, 925.

¹⁸⁷⁴ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 3309; Drugostepena presuda u predmetu *Ntabakuze*, par. 284; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 816; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696.

¹⁸⁷⁵ V. Mladićev završni podnesak, par. 3403-3406.

¹⁸⁷⁶ Prvostepena presuda, par. 5200, 5201.

¹⁸⁷⁷ V. pravilo 86(C) Pravidnika MKSJ-a; Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 644; Drugostepena presuda u predmetu *Đorđević*, par. 945. V., *mutatis mutandis*, pravilo 86(C) Pravidnika MKSR-a; Drugostepena presuda u predmetu *Nzabonimana*, par. 459; Drugostepena presuda u predmetu *Kanyarukiga*, par. 274; Drugostepena presuda u predmetu *Bikindi*, par. 165.

postupku.¹⁸⁷⁸ S obzirom na taj standard, Žalbeno vijeće neće dalje razmatrati Mladićevev argument da Pretresno vijeće nije uzelo u obzir smrt njegove kćerke kao “dokaz o njegovim porodičnim prilikama”.

556. Što se tiče Mladićevog argumenta u vezi s njegovim dobronamjernim postupanjem prema žrtvama i pomoći žrtvama, Žalbeno vijeće podsjeća da se pomoć koju je optuženi pružio žrtvama ili zatočenicima može uzeti u obzir u smislu ublažavanja njegove kazne.¹⁸⁷⁹ Međutim, takva djela se moraju uporediti s težinom krivičnih djela.¹⁸⁸⁰ Pretresno vijeće je razmotrilo argumente odbrane da je Mladić preduzeo sve korake koje je mogao da broj žrtava i patnju smanji na najmanju moguću mjeru putem, između ostalog, sporazuma o demilitarizaciji, naređivanja vojnicima da štite bosanske Srbe i pripadnike drugih nacionalnosti, naređivanja prekida vatre kako bi se omogućilo bezbjedno povlačenje civilnog stanovništva, insistiranjem na tome da se ne diskriminišu pacijenti u vojnoj bolnici, pomaganjem kćerki jednog bosanskog Muslimana, te time što je bio je blag prema djeci sve vrijeme sukoba i što im je dijelio slatkiše.¹⁸⁸¹ Što se tiče naređenja vojnicima da zaštite bosanske Srbe i pripadnike drugih nacionalnosti, Pretresno vijeće je napomenulo da se “ono odnosilo samo na zaštitu "poštenih" pripadnika drugih nacionalnosti”.¹⁸⁸² Pretresno vijeće je takođe napomenulo da se naređenje o prekidu vatre kako bi se civili mogli povući odnosilo samo na jevrejsko stanovništvo Sarajeva i da ne predstavlja pružanje pomoći bosanskim Muslimanima ili bosanskim Hrvatima ili dobronamjerno postupanje prema njima.¹⁸⁸³ Pretresno vijeće je zaključilo da neki postupci koje je naveo Mladić možda “u najboljem slučaju ukazuju na određenu dobronamjernost” prema pojedinim bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima, ali da oni nisu uticali na postizanje zajedničkog cilja sveobuhvatnog UZP-a.¹⁸⁸⁴ Pretresno vijeće je smatralo da je, s obzirom na težinu krivičnih djela za koja se Mladić tereti, pomoć koju je pružio “bila sporadična”.¹⁸⁸⁵ Imajući u vidu da je Mladić bio na centralnom položaju u rukovodstvu VRS-a, Pretresno vijeće je bilo mišljenja da je on “posjedovao ovlaštenja da na široj osnovi pruži pomoć stanovništvu koje je

¹⁸⁷⁸ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 3296, 3302; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 1133, 1170; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 2060; Drugostepena presuda u predmetu *Nzabonimana*, par. 459; Drugostepena presuda u predmetu *Bizimungu*, par. 389; Drugostepena presuda u predmetu *Dorđević*, par. 945.

¹⁸⁷⁹ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 3301, 3302; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 817; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 43; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 776.

¹⁸⁸⁰ V. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, par. 3296, 3302; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 817; Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*, par. 266; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 776.

¹⁸⁸¹ Prvostepena presuda, par. 5196, fn. 17793, 17794, gdje se upućuje na Mladićev završni podnesak, par. 3393-3397.

¹⁸⁸² Prvostepena presuda, par. 5197, fn. 17795, gdje se upućuje na dokazni predmet P3032, str. 1.

¹⁸⁸³ Prvostepena presuda, par. 5197, fn. 17796, gdje se upućuje na dokazni predmet P4264, par. 1, 2.

¹⁸⁸⁴ Prvostepena presuda, par. 5198.

¹⁸⁸⁵ Prvostepena presuda, par. 5198.

bilo žrtva zločina, da je htio to učiniti”.¹⁸⁸⁶ Pretresno vijeće je podsjetilo da se “sporadična dobronamjerna djela ili jalova pomoć mogu zanemariti” te, stoga, nije uzelo u obzir taj faktor u smislu ublažavanja Mladićeve kazne.¹⁸⁸⁷ Žalbeno vijeće smatra da Mladić, s obzirom na težinu krivičnih djela koja je počinio i navedenu sporadičnu prirodu njegovih dobronamjernih djela i pomoći koju je pružio, ne pokazuje nikakvu očiglednu grešku u tome kako je Pretresno vijeće ocijenilo njegovu pomoć kao olakšavajuću okolnost.

557. Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, stoga odbija osnove 9.B i 9.C Mladićeve žalbe.

3. Praksa odmjeravanja kazni na sudovima u bivšoj Jugoslaviji (osnova 9.D)

558. Pretresno vijeće je napomenulo da je bilo dužno uzeti u obzir opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije, ali je podsjetilo da nije “obavezno da se pridržava te prakse”.¹⁸⁸⁸ Pretresno vijeće je uzelo u obzir relevantne zakonske odredbe i praksu odmjeravanja kazni u bivšoj Jugoslaviji tokom perioda na koji se odnosi Optužnica¹⁸⁸⁹ i primijetilo da je najduža kazna zatvora u to vrijeme bila 15 godina, ali da se za najteža krivična djela mogla izreći smrtna kazna ili, umjesto smrtne kazne, kazna zatvora u trajanju od 20 godina.¹⁸⁹⁰ Pretresno vijeće je dalje uzelo u obzir da je Žalbeno vijeće MKSJ-a ranije potvrđivalo kazne zatvora u trajanju od preko 20 godina smatrajući da da time nije narušeno načelo *nulla poena sine lege*.¹⁸⁹¹

559. Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada mu je kaznu doživotnog zatvora izreklo na osnovu “previda u sudskoj praksi”.¹⁸⁹² On iznosi argument da je praksa MKSJ-a “previdjela razliku” između člana 24 Statuta MKSJ-a i pravila 101(A) Pravilnika MKSJ-a.¹⁸⁹³ U prilog ovom argumentu, Mladić tvrdi da je članom 24 Statuta MKSJ-a, usvojenim 1993., u MKSJ “uvezena” nacionalna praksa izricanja kazni u bivšoj Jugoslaviji, koja je, u vrijeme kada su krivična djela počinjena, predviđala najdužu kaznu zatvora u trajanju od 20 godina.¹⁸⁹⁴ On tvrdi da je “kasnijim usvajanjem” pravila 101(A) Pravilnika MKSJ-a u februaru 1994. “stvor[en] još jedan kazneni zakon” u okviru iste nadležnosti nasuprot članu 24 Statuta MKSJ-a i “retroaktivno” uvedena kazna

¹⁸⁸⁶ Prvostepena presuda, par. 5198.

¹⁸⁸⁷ Prvostepena presuda, par. 5198, fn. 17797, gdje se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Krajišnik*, par. 817, Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 776.

¹⁸⁸⁸ Prvostepena presuda, par. 5205. V. takođe Prvostepena presuda, par. 5206-5209.

¹⁸⁸⁹ Prvostepena presuda, par. 5206-5209.

¹⁸⁹⁰ Prvostepena presuda, par. 5208.

¹⁸⁹¹ Prvostepena presuda, par. 5208, fn. 17821, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Stakić*, par. 398.

¹⁸⁹² Mladićev žalbeni podnesak, par. 932, 933, 955, 957.

¹⁸⁹³ Mladićev žalbeni podnesak, par. 955.

¹⁸⁹⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 937, 946, 951-953, 955, 956; Mladićeva replika, par. 133, 135.

doživotnog zatvora.¹⁸⁹⁵ On tvrdi da za optužene na MKSJ-u, uključujući njega, kazna doživotnog zatvora nije bila zakonski dostupna ili se nije mogla predvidjeti.¹⁸⁹⁶ Upućujući na jednu presudu ESLJP-a,¹⁸⁹⁷ Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće izricanjem kazne doživotnog zatvora na osnovu pravila 101(A) Pravilnika MKSJ-a prekršilo načela *nulla poena sine lege* i *lex mitior*.¹⁸⁹⁸ Mladić traži da Žalbeno vijeće formuliše ispravan pravni standard, preispita činjenične zaključke Pretresnog vijeća, preinači kaznu doživotnog zatvora koju mu je izreklo Pretresno vijeće i izrekne kaznu zatvora u trajanju od 20 godina.¹⁸⁹⁹

560. Tužilaštvo odgovara, između ostalog, da na osnovu člana 24 Statuta MKSJ-a, Pretresno vijeće nije bilo vezano praksom izricanja kazni u bivšoj Jugoslaviji, nego je samo tu praksu trebalo “imati u vidu”, te da Pretresno vijeće, kada je u ovim okolnostima izreklo kaznu doživotnog zatvora, nije prekršilo načela *nulla poena sine lege* i *lex mitior*.¹⁹⁰⁰ Tužilaštvo takođe tvrdi da se Presuda u predmetu *Maktouf i Damjanović* razlikuje od ovog predmeta, budući da se ona odnosi na promjene u zakonu u vezi s izricanjem kazne u okviru iste nadležnosti, dok je Mladiću kazna izrečena “u sklopu objedinjenog kaznenog sistema koji predviđa najstrožu kaznu koja je 1992. godine bila čvrsto ukorijenjena u međunarodnom običajnom pravu”.¹⁹⁰¹

561. Mladić replicira, između ostalog, da tužilaštvo pogrešno tumači njegove argumente u vezi s legalitetom izricanja kazne doživotnog zatvora i da ne odgovara na njegov argument da je najstroža kazna zatvora dostupna u bivšoj Jugoslaviji bila kazna zatvora u trajanju od 20 godina.¹⁹⁰²

¹⁸⁹⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 932, 938, 945, 946, 952, 954; Mladićeva replika, par. 133. Mladić takođe tvrdi da je Žalbeno vijeće MKSJ-a u predmetu *Čelebići* pogriješilo kada je obrazložilo da su optuženi morali biti svjesni činjenice da se kršenja međunarodnog humanitarnog prava kažnjavaju najtežim kaznama, uključujući i kaznu doživotnog zatvora. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 947-949; Mladićeva replika, par. 135. S tim u vezi, Mladić tvrdi da je Žalbeno vijeće MKSJ-a u predmetu *Čelebići*, oslanjajući se na praksu Evropskog suda za ljudska prava (“ESLJP”), pomiješalo “dostupnost i predvidljivost osuđujuće presude i dostupnost i predvidljivost određene kazne”. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 947-949, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 817, fn. 1399, 1400, *U predmetu S.W. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, Predstavka br. 20166/92, Presuda, 22. novembar 1995.

¹⁸⁹⁶ Kako navodi Mladić, s obzirom na to da je članom 24 Statuta MKSJ-a uvezena nacionalna praksa izricanja kazni u bivšoj Jugoslaviji, kazna doživotnog zatvora nije bila ni “dostupna ni predvidljiva” optuženom i jedina predvidljiva i dostupna kazna bila je kazna zatvora u trajanju od najviše 20 godina. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 951, 953, 956.

¹⁸⁹⁷ Mladićev žalbeni podnesak, par. 932, 934, 939-943, 956; Mladićeva replika, par. 132, gdje se, između ostalog, upućuje na *Predmet Maktouf i Damjanović* protiv *Bosne i Hercegovine*, Predstavke br. 2312/08 i 34179/08, Presuda, 18. juli 2013. (dalje u tekstu: Presuda u predmetu *Maktouf i Damjanović*). Što se tiče načela *lex mitior*, Mladić se takođe oslanja na Presudu po žalbi na kaznu u predmetu *D. Nikolić*. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 952, fn. 1238, gdje se upućuje na Presudu po žalbi na kaznu u predmetu *D. Nikolić*, par. 81.

¹⁸⁹⁸ Mladićev žalbeni podnesak, par. 956, 957; Mladićeva replika, par. 133. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 952.

¹⁸⁹⁹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 958.

¹⁹⁰⁰ V. Odgovor tužilaštva, par. 387-390. Tužilaštvo tvrdi da je Mladić, s obzirom na kazne koje su izrekli međunarodni sudovi koji su prethodili MKSJ-u, mogao predvidjeti izricanje kazne doživotnog zatvora za najteža kršenja međunarodnog humanitarnog prava. V. Odgovor tužilaštva, par. 387, 392, 393.

¹⁹⁰¹ Odgovor tužilaštva, par. 391.

¹⁹⁰² V. Mladićeva replika, par. 132-135. V. takođe Mladićeva replika, par. 128.

562. Žalbeno vijeće podsjeća da će, na osnovu člana 24(1) Statuta MKSJ-a, pretresna vijeća “ima[ti] u vidu opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije.”¹⁹⁰³ Nadalje, prema pravilu 101(A) Pravilnika MKSJ-a, “osoba proglašena krivom može biti osuđena na kaznu zatvora, uključujući i doživotnu kaznu zatvora”.¹⁹⁰⁴ Žalbeno vijeće takođe podsjeća da načelo *nulla poena sine lege* ne dozvoljava retroaktivno kažnjavanje.¹⁹⁰⁵ Načelo *lex mitior* propisuje da se, ukoliko se zakoni relevantni za krivično djelo koje je počinio optuženi izmijene, mora primijeniti blaži zakon;¹⁹⁰⁶ međutim, relevantni zakon je obavezujući za sud.¹⁹⁰⁷

563. Žalbeno vijeće smatra da je Mladićev argument u vezi s “previdima u sudskoj praksi” zasnovan na pogrešnom temelju da to što član 24 Statuta MKSJ-a predviđa da pretresno vijeće “ima u vidu” praksu izricanja kazni u bivšoj Jugoslaviji znači da on “uključuje” ili “uvozi” nacionalnu praksu izricanja kazni u međunarodno pravo i u praksu izricanja kazni MKSJ-a.¹⁹⁰⁸ Uvriježena je sudska praksa da MKSJ ni na koji način ne obavezuju zakoni ili praksa izricanja kazni u bivšoj Jugoslaviji; zapravo, pretresna vijeća su imala obavezu da tu praksu samo uzmu u obzir.¹⁹⁰⁹

564. Isto tako, neutemeljeni su Mladićevi argumenti da je uvođenjem pravila 101(A) Pravilnika MKSJ-a stvoren drugačiji režim izricanja kazni u okviru nadležnosti MKSJ-a i “retroaktivno” predviđena kazna doživotnog zatvora¹⁹¹⁰ ili da pred MKSJ-om kazna doživotnog zatvora nije bila “dostupna ili predvidljiva” optuženima, uključujući njega.¹⁹¹¹ Njegova tvrdnja da je pravilom 101(A) Pravilnika MKSJ-a, koje je usvojeno nakon što je usvojen Statut MKSJ-a, uspostavljen drugačiji režim izricanja kazni je pogrešna. Žalbeno vijeće podsjeća da je ovlaštenje sudija da usvoje pravilnik o postupku i dokazima na MKSJ-a proizašlo iz načela i okvira utvrđenih u Statutu

¹⁹⁰³ V. takođe pravilo 101(B)(iii) Pravilnika MKSJ-a. Gotovo identične odredbe navedene su u Statutu i u Pravilniku Mehanizma. V. član 22(2) Statuta; pravilo 125(B)(iii) Pravilnika.

¹⁹⁰⁴ Gotovo identična odredba navedena je u Pravilniku Mehanizma. V. pravilo 125(A) Pravilnika.

¹⁹⁰⁵ V. Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, fn. 1382, gdje se, između ostalog, upućuje na član 15 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, Rezolucija Generalne skupštine 2200 A (XXI), UN Doc. A/RES/21/2200, 16. decembar 1966., 999 U.N.T.S. 171 (“ICCPR”). Član 15(1) Međunarodnog pakta predviđa, između ostalog, da se ne može izreći kazna koja je teža od one koja bi se primijenila u trenutku kada je krivično djelo počinjeno. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 750; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 398.

¹⁹⁰⁶ V. Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Deronjić*, par. 96; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *D. Nikolić*, par. 81. U članu 15(1) Međunarodnog pakta navodi se, djelimično, da ako poslije izvršenja krivičnog djela zakon bude predviđao lakšu kaznu, to ide u korist počinioca.

¹⁹⁰⁷ V. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 398, fn. 1201; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Deronjić*, par. 97; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *D. Nikolić*, par. 81, 84, 85.

¹⁹⁰⁸ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 951, 953, 955; Mladićeva replika, par. 133.

¹⁹⁰⁹ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*, fn. 11069; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 2087; Drugostepena presuda u predmetu *Sainović i drugi*, par. 1830; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 398; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *D. Nikolić*, par. 69, 84.

¹⁹¹⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 932, 938, 945, 946, 952, 954; Mladićeva replika, par. 133.

¹⁹¹¹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 951, 953, 956.

MKSJ-a i u međunarodnom pravu.¹⁹¹² S obzirom na to član 24 Statuta MKSJ-a ne usvaja i ne uključuje praksu izricanja kazni u bivšoj Jugoslaviji u praksu izricanja kazni MKSJ-a, Mladić nije utvrdio da stvaranje pravila 101(A) Pravilnika MKSJ-a odstupa od načela utvrđenih u Statutu MKSJ-a.¹⁹¹³ Što se tiče predvidljivosti kazne doživotnog zatvora, Mladić zanemaruje sudsku praksu prema kojoj je izricanje kazne doživotnog zatvora bilo dostupno za najteža kršenja međunarodnog humanitarnog prava još od osnivanja sudova nakon Drugog svjetskog rata.¹⁹¹⁴ Osim toga, Žalbeno vijeće ne nalazi osnovu u Mladićevom argumentu da je Žalbeno vijeće MKSJ-a u predmetu *Čelebići* pomiješalo pitanja odgovornosti (*nullem crimen sine lege*) i kazne (*nulla poena sine lege*).¹⁹¹⁵ Žalbeno vijeće MKSJ-a je konkretno razmotrilo pitanje kazne, nezavisno od pitanja odgovornosti, i zaključilo da ne može da bude nikakve sumnje u to da su optuženi morali biti svjesni činjenice da zločini za koje su protiv njih podignute optužnice predstavljaju najteža kršenja međunarodnog humanitarnog prava koja se kažnjavaju najtežim kaznama.¹⁹¹⁶ Nadalje, od osnivanja MKSJ-a, osobama koje su pred njim osuđene izricane su kazne doživotnog zatvora na osnovu Statuta MKSJ-a i Pravilnika.¹⁹¹⁷ Najskoriji takav primjer je izricanje kazne doživotnog zatvora u predmetu *Karadžić* pred Mehanizmom od strane Žalbenog vijeća.¹⁹¹⁸ Žalbeno vijeće stoga konstatuje da pravilo 101(A) Pravilnika MKSJ-a nije stvorilo drugačiji režim izricanja kazni protivrječan članu 24(1) Statuta MKSJ-a¹⁹¹⁹ i da Mladić nije pokazao da kazna doživotnog zatvora nije bila dostupna ili predvidljiva kazna.

565. S obzirom na gore navedeno i podsjećajući da odluke drugih sudova – nacionalnih, međunarodnih ili hibridnih – za njega nisu obavezujuće,¹⁹²⁰ Žalbeno vijeće dalje smatra da je to što se Mladić oslanja na Presudu u predmetu *Maktouf i Damjanović* pogrešno. ESLJP je u Presudi u

¹⁹¹² V. član 15 Statuta MKSJ-a; *Tužilac protiv Vidoja Blagojevića i drugih*, predmeti br. IT-02-60-AR73, IT-02-60-AR73.2 i IT-02-60-AR73.3, Odluka, 8. april 2003., par. 15.

¹⁹¹³ V. takođe Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *D. Nikolić*, par. 82.

¹⁹¹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 817, fn. 1401 (gdje je Žalbeno vijeće MKSJ-a napomenulo da presude izrečene u Nirnbergu i Tokiju, te drugim sudovima-sljednicima predstavljaju mjerodavan izvor za zatvorske kazne, uključujući i kaznu doživotnog zatvora i da su neki pojedinci pred nirnberškim sudom osuđeni na kazne doživotnog zatvora). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, fn. 1382, gdje se, između ostalog, upućuje na član 15(2) Međunarodnog pakta (gdje se navodi da “[n]išta u [članu 15] ne prejudicira suđenje i kažnjavanje bilo kojeg lica zbog djela ili propusta koji su u vrijeme počinjenja smatrani zločinom, shodno opštim principima prava koja priznaju sve nacije.”).

¹⁹¹⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 947-949.

¹⁹¹⁶ V. Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 817.

¹⁹¹⁷ V. Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *D. Nikolić*, par. 83. V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 648, 649; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 2110, 2111, 2117; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, str. 185.

¹⁹¹⁸ V. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 776, 777.

¹⁹¹⁹ V. Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *D. Nikolić*, par. 82.

¹⁹²⁰ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 434; Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 598; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 1674; Drugostepena presuda u predmetu *Dorđević*, par. 83.

predmetu *Maktouf i Damjanović* konstatovao, između ostalog, da je retroaktivnom promjenom okvira za odmjeraivanje kazni u vezi s ratnim zločinima u bivšoj Jugoslaviji prekršen član 7 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.¹⁹²¹ Kao što je navedeno gore u tekstu, s obzirom na to da nije bilo promjene režima izricanja kazni na MKSJ-u, ta analiza se ne može primijeniti na MKSJ.

566. Što se tiče okolnosti ovog predmeta, Žalbena vijeće primjećuje da je Pretresno vijeće izložilo mjerodavno pravo MKSJ-a i dalo pregled relevantnih odredbi u vezi s izricanjem kazni u bivšoj Jugoslaviji, napomenuvši da su se kazne kretale u rasponu od novčanih kazni, preko konfiskacije imovine, kazni zatvora, do smrtne kazne.¹⁹²² Pretresno vijeće je uzelo u obzir, između ostalog, da je, u vrijeme kada su počinjena krivična djela, maksimalna kazna predviđena u bivšoj Jugoslaviji iznosila 15 godina, a da se za najteža krivična djela mogla izreći smrtna kazna ili, umjesto smrtne kazne, zatvorska kazna u trajanju od 20 godina.¹⁹²³ S obzirom na gore navedeno, Žalbena vijeće smatra da je Pretresno vijeće ispravno uzelo u obzir opštu praksu izricanja kazni u bivšoj Jugoslaviji i ispravno navelo da kazne koje izrekne MKSJ mogu biti teže od kazni u bivšoj Jugoslaviji.¹⁹²⁴ Mladićevi argumenti da su narušena načela *nulla poena sine lege* i *lex mitior* su, prema tome, bez osnove.

567. S obzirom na gore navedeno, Žalbena vijeće smatra, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, da Mladić nije pokazao da je Pretresno vijeće pogriješilo kada mu je izreklo kaznu doživotnog zatvora. Žalbena vijeće, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, stoga odbija osnovu 9.D Mladićeve žalbe.

¹⁹²¹ Presuda u predmetu *Maktouf i Damjanović*, par. 68, 74-76. V. takođe Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, 4. novembar 1950., 213 U.N.T.S. 221.

¹⁹²² Prvostepena presuda, par. 5180, 5205-5209.

¹⁹²³ Prvostepena presuda, par. 5206, 5208. Pretresno vijeće je takođe napomenulo da je, nakon izmjena i dopuna u Bosni i Hercegovini, maksimalna kazna koja se trenutno može izreći u Bosni i Hercegovini i Republici Srpskoj kazna od 45 godina zatvora za najteže oblike teških krivičnih djela učinjenih s umišljajem. V. Prvostepena presuda, par. 5208.

¹⁹²⁴ V. Prvostepena presuda, par. 5205.

IV. ŽALBA TUŽILAŠTVA

568. U tački 1 Optužnice, tužilaštvo je iznijelo navod da je u periodu od 31. marta 1992. do 31. decembra 1992. Mladić, u dogovoru s drugima, počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao genocid nad dijelom grupa bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata, kao takvih, u nekim opštinama u Bosni i Hercegovini, konkretno, u Foči, Ključu, Kotor-Varošu, Prijedoru, Sanskom Mostu i Vlasenici.¹⁹²⁵

569. Pretresno vijeće je konstatovalo da je veliki broj bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata u Foči, Ključu, Kotor-Varošu, Prijedoru, Sanskom Mostu i Vlasenici bio žrtva zabranjenih djela, kao što su ubijanje ili nanošenje teške tjelesne ili duševne povrede, što je doprinijelo uništenju njihovih grupa.¹⁹²⁶ Većina u Pretresnom vijeću je dalje konstatovala da su određeni fizički počinioci tih zabranjenih djela, kada su vršili ta djela, imali namjeru da unište dio grupe bosanskih Muslimana, osim u slučaju bosanskih Muslimana u Ključu.¹⁹²⁷ Međutim, Pretresno vijeće se nije van razumne sumnje uvjerilo da su ti počinioci namjeravali da unište bosanske Muslimane u Sanskom Mostu, Foči, Kotor-Varošu, Prijedoru i Vlasenici (dalje u tekstu: opštine iz tačke 1 Optužnice) "kao znatan dio zaštićene grupe".¹⁹²⁸ Pretresno vijeće se takođe nije van razumne sumnje uvjerilo da je rukovodstvo bosanskih Srba posjedovalo genocidnu namjeru ili da je krivično djelo genocida činilo dio cilja sveobuhvatnog UZP-a.¹⁹²⁹ Shodno tome, Pretresno vijeće je Mladića oslobodilo optužbi za genocid po tački 1 Optužnice.¹⁹³⁰

570. Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je konstatovalo: (i) da zajednice bosanskih Muslimana u opštinama iz tačke 1 Optužnice (dalje u tekstu: zajednice iz tačke 1 Optužnice) nisu svaka za sebe predstavljale znatan dio grupe bosanskih Muslimana u Bosni i Hercegovini (osnova 1);¹⁹³¹ i (ii) da Mladić i drugi učesnici sveobuhvatnog UZP-a nisu posjedovali

¹⁹²⁵ Optužnica, par. 35-39.

¹⁹²⁶ Prvostepena presuda, par. 3446, 3451. Konkretno, Pretresno vijeće je utvrdilo da je velik broj bosanskih Muslimana u Foči, Ključu, Kotor-Varošu, Prijedoru, Sanskom Mostu i Vlasenici, kao i bosanskih Hrvata u Prijedoru i Sanskom Mostu, ubijen, te da je bosanskim Muslimanima u Foči, Prijedoru i Vlasenici, kao i bosanskim Hrvatima u Prijedoru, nanesena teška tjelesna ili duševna povreda, što je doprinijelo uništenju njihovih grupa. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3458, 3464, 3469, 3473, 3479, 3496, 3502, 3503. Pretresno vijeće je takođe utvrdilo da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati bili zaštićene grupe u smislu člana 4 Statuta MKSJ-a. V. Prvostepena presuda, par. 3442.

¹⁹²⁷ Prvostepena presuda, par. 3504, 3511, 3513, 3515, 3519, 3524, 3526, 4236. Pretresno vijeće je smatralo da, u slučaju bosanskih Muslimana u Ključu, te u slučaju bosanskih Hrvata u Prijedoru i Sanskom Mostu, dokazi ne omogućavaju zaključak da su fizički počinioci ubistava i/ili djela nanošenja teške tjelesne ili duševne povrede dijelili namjeru djelimičnog uništenja njihovih grupa. V. Prvostepena presuda, par. 3504.

¹⁹²⁸ Prvostepena presuda, par. 3535 (kurziv dodat). V. takođe Prvostepena presuda, par. 3536.

¹⁹²⁹ Prvostepena presuda, par. 4236, 4237.

¹⁹³⁰ Prvostepena presuda, par. 5214.

¹⁹³¹ V. Najava žalbe tužilaštva, par. 3; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 2, 5-16; Replika tužilaštva, par. 1; T. 26. avgust 2020. str. 74, 82-85, 99-101.

"namjeru da unište" (osnova 2).¹⁹³² Tužilaštvo traži da Žalbeno vijeće ispravi te greške i Mladiću izrekne osuđujuću presudu za genocid po tački 1 Optužnice na osnovu prve ili, alternativno, treće kategorije udruženog zločinačkog poduhvata ili pak, alternativno, na osnovu odgovornosti nadređenog po članu 7(3) Statuta MKSJ-a.¹⁹³³

571. Mladić odgovara da tužilaštvo nije pokazalo grešku u zaključcima Pretresnog vijeća i poziva Žalbeno vijeće da odbije osnove 1 i 2 žalbe tužilaštva.¹⁹³⁴

A. Navodne greške u konstataciji da zajednice iz tačke 1 nisu činile znatan dio zaštićene grupe (osnova 1)

572. Kada je zaključilo da ne može konstatovati da su fizički počinioci namjerali da unište svaku od zajednica iz tačke 1 Optužnice "kao znatan dio zaštićene grupe",¹⁹³⁵ Pretresno vijeće je konstatovalo: (i) da su fizički počinioci imali ograničenu geografsku kontrolu ili nadležnost za vršenje aktivnosti;¹⁹³⁶ (ii) da su bosanski Muslimani koji su uzeti za cilj u svakoj od opština iz tačke 1 Optužnice činili relativno mali dio muslimanskog stanovništva na teritoriji na koju su bosanski Srbi polagali pravo ili u Bosni i Hercegovini kao cjelini;¹⁹³⁷ i (iii) da su predloženi nedovoljni dokazi koji ukazuju na razlog iz kojeg su zajednice iz tačke 1 Optužnice ili opštine iz tačke 1 Optužnice imale poseban ili simboličan značaj u odnosu na grupu bosanskih Muslimana kao cjelinu.¹⁹³⁸

573. Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće pogrešno zaključilo da zajednice iz tačke 1 Optužnice nisu svaka za sebe predstavljale znatan dio grupe bosanskih Muslimana.¹⁹³⁹ Povlačeći paralele sa zaključcima koji se odnose na bosanske Muslimane iz Srebrenice,¹⁹⁴⁰ tužilaštvo tvrdi da je svaka od zajednica iz tačke 1 Optužnice, koje su se sastojale od mnogo hiljada bosanskih Muslimana,¹⁹⁴¹ bila znatna ne samo po veličini, nego i po karakteru, budući da su te zajednice zahvaljujući svom

¹⁹³² V. Najava žalbe tužilaštva, par. 5-8; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 1, 3, 19-41; Replika tužilaštva, par. 1, 19; T. 26. avgust 2020. str. 74-82, 101-103.

¹⁹³³ Najava žalbe tužilaštva, par. 4, 9; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 1, 4, 17, 18, 42-50. V. takođe T. 26. avgust 2020. str. 74, 85, 102, 103.

¹⁹³⁴ V. Mladićev odgovor, par. 9-343; T. 26. avgust 2020. str. 86-97.

¹⁹³⁵ Prvostepena presuda, par. 3535 (kurziv dodat). V. takođe Prvostepena presuda, par. 3536.

¹⁹³⁶ Prvostepena presuda, par. 3535. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3530-3534.

¹⁹³⁷ Prvostepena presuda, par. 3530-3534.

¹⁹³⁸ Prvostepena presuda, par. 3530-3535.

¹⁹³⁹ V. Najava žalbe tužilaštva, par. 3; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 2, 5-16; T. 26. avgust 2020. str. 74, 82-85.

¹⁹⁴⁰ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 7, 9, 11-15.

¹⁹⁴¹ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 2, 6-10; T. 26. avgust 2020. str. 84, 85, 99, 100, 102. Tužilaštvo tvrdi da se ocjena znatnosti odnosi samo na namjeru, a ne na broj ljudi koji su bili žrtve genocidnih djela u svakom mjestu. Ono navodi da je brojčano najmanja ciljana grupa, ona u Kotor-Varošu, imala 11.000 članova, a da je najveća, ona u Prijedoru, imala 50.000 članova. Pored toga, tužilaštvo dodaje da su Mladićevi podređeni i druga "sredstva udruženog zločinačkog poduhvata" uzeli za cilj više od 128.000 muškaraca, žena i djece na osnovu njihovih etničkih karakteristika i identiteta grupe, u svih pet opština. To je uključivalo i pukovnika Basaru, jednog od Mladićevih podređenih iz VRS-a, koji je za cilj uzeo gotovo 80.000 članova grupe u dvije opštine. V. T. 26. avgust 2020. str. 84, 85, 99, 100.

jedinstvenom istorijskom i kulturnom identitetu bile istaknute i simbolizirale grupu bosanskih Muslimana kao cjelinu.¹⁹⁴² Tužilaštvo takođe tvrdi da su opštine iz tačke 1 Optužnice imale ogromnu stratešku važnost za rukovodstvo bosanskih Srba¹⁹⁴³ i da su teritorije opština iz tačke 1 Optužnice predstavljale područje aktivnosti i kontrole relevantnih počinitelja u svom punom doseg.¹⁹⁴⁴ Tužilaštvo tvrdi da, s obzirom na te faktore, nijedan razuman presuditelj o činjenicama nije mogao da ne zaključi da bi uništenje zajednica iz tačke 1 Optužnice, u svakom pojedinom slučaju, bilo dovoljno značajno da utiče na grupu bosanskih Muslimana kao cjelinu.¹⁹⁴⁵

574. Mladić odgovara da tužilaštvo ponavlja argumente koje je iznijelo na suđenju i da ne pokazuje da su dokazi bili tako nedvosmisleni da je razumno pretresno vijeće bilo dužno da izvede zaključak da je svaka od zajednica iz tačke 1 Optužnice predstavljala znatan dio cjelokupne grupe bosanskih Muslimana.¹⁹⁴⁶ Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće ispravno zaključilo da brojčana veličina ciljanog dijela grupe bosanskih Muslimana, kada se uzme zajedno s kontrolom fizičkih počinitelja u svakoj od opština iz tačke 1 Optužnice, nije bila znatna.¹⁹⁴⁷ On dalje tvrdi da su tvrdnje tužilaštva da su opštine iz tačke 1 Optužnice imale ogromnu stratešku važnost za rukovodstvo bosanskih Srba i da su zajednice iz tačke 1 Optužnice imale jedinstveni istorijski i kulturni identitet koji dokazuje njihovo istaknuto mjesto i simbolični karakter, između ostalog, iz vizure grupe bosanskih Muslimana kao cjeline, neutemeljene.¹⁹⁴⁸ Mladić takođe tvrdi da se nijedna od zajednica iz tačke 1 Optužnice ne može porediti sa Srebrenicom po veličini¹⁹⁴⁹ ili po kvalitativnoj važnosti.¹⁹⁵⁰

¹⁹⁴² Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 2, 11-15. V. takođe Replika tužilaštva, par. 16.

¹⁹⁴³ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 14.

¹⁹⁴⁴ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 2, 6, 10.

¹⁹⁴⁵ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 16; T. 26. avgust 2020. str. 99-101. Tužilaštvo dodaje da je svrha uslova znatnosti bila da se obezbijedi da se naziv genocid ne "koristi olako" ili da se ne primjenjuje na zločine koji su suviše mali, ali da genocid nije ograničen na zločine tako stravičnih razmjera poput holokausta ili genocida u Ruandi. Prema riječima tužilaštva, genocid je, kao i u slučaju mnogih predmeta koji se odnose na Srebrenicu, mogao biti počinjen u samo jednoj opštini. Tužilaštvo tvrdi da se, u ovom predmetu, uzimanje za cilj desetina hiljada bosanskih Muslimana u pet opština, što je uključivalo obrazac zločina usmjerenih protiv samog postojanja grupe bosanskih Muslimana kao takve, "savršeno uklapa u definiciju genocida, već i zbog samog broja". Tužilaštvo tvrdi da uvažavanje te činjenice ne bi značilo da se pojam genocida primjenjuje "olako". V. T. 26. avgust 2020. str. 83-85, gdje se, između ostalog, upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Krstić*, par. 37.

¹⁹⁴⁶ Mladićev odgovor, par. 15-86; T. 26. avgust 2020. str. 86-90.

¹⁹⁴⁷ Mladićev odgovor, par. 49-53; T. 26. avgust 2020. str. 87, 88.

¹⁹⁴⁸ Mladićev odgovor, par. 61-72, 82-85; T. 26. avgust 2020. str. 88-90.

¹⁹⁴⁹ Mladićev odgovor, par. 49, 55-58. S tim u vezi, Mladić tvrdi da je, za razliku od zaključka koji se odnosi na opštine iz tačke 1 Optužnice, Pretresno vijeće konstatovalo da su fizički počinioci imali isključivu i potpunu geografsku kontrolu i nadležnost za vršenje aktivnosti u Srebrenici. V. Mladićev odgovor, par. 57.

¹⁹⁵⁰ Mladićev odgovor, par. 60, 73-81. S tim u vezi, Mladić tvrdi da je, za razliku od zaključka koji se odnosi na opštine iz tačke 1 Optužnice, Pretresno vijeće konstatovalo da je Srebrenica: (i) bila jedna od rijetkih preostalih teritorija nastanjenih pretežno bosanskim Muslimanima na području koje je proglašeno Republikom Srpskom; (ii) postala utočište bosanskim Muslimanima iz cijele Bosne i Hercegovine; (iii) proglašena zonom pod zaštitom UN-a; (iv) bila

575. Tužilaštvo replicira da Mladić pogrešno tumači zaključke Pretresnog vijeća o brojčanoj veličini ciljanih dijelova zato što njegovi argumenti počivaju na pogrešnoj pretpostavci da su dijelovi grupe bosanskih Muslimana koji su bili određeni za uništenje predstavljali podskup muslimanskog stanovništva u svakoj od opština iz tačke 1 Optužnice.¹⁹⁵¹ Tužilaštvo takođe tvrdi da su Mladićevi argumenti o istaknutom i simboličnom karakteru zajednica iz tačke 1 Optužnice prožeti pogrešnom teorijom da se taj faktor mora ocjenjivati isključivo "iz vizure" zaštićene grupe i da se u njegovim ostalim argumentima iskrivljeno prikazuju tvrdnje tužilaštva.¹⁹⁵²

576. Žalbeno vijeće podsjeća da, kada se osuda za genocid zasniva na namjeri da se "djelimično" uništi zaštićena grupa, ciljani dio mora biti znatan dio te grupe.¹⁹⁵³ Žalbeno vijeće MKSJ-a u predmetu *Krstić* identifikovalo je sljedeće smjernice koje se mogu uzeti u obzir prilikom utvrđivanja da li je dio grupe koji je uzet za cilj dovoljno znatan da ispunji taj uslov, napomenuvši da taj spisak nije konačan i da navedene smjernice ne nude definitivno rješenje: (i) brojčana veličina ciljanog dijela kao nužna polazna tačka, ocijenjena ne samo u apsolutnom smislu, nego i u odnosu na ukupnu veličinu cijele grupe; (ii) značaj ciljanog dijela u okviru grupe; (iii) da li ciljani dio na ovaj ili onaj način predstavlja cijelu grupu ili je ključan za njen opstanak; i/ili (iv) područje aktivnosti i kontrole počinitelja, kao i njihov mogući doseg.¹⁹⁵⁴ Primjenjivost tih faktora, kao i njihova relativna težina, variraće u zavisnosti od okolnosti datog predmeta.¹⁹⁵⁵

577. U vezi s brojčanom veličinom ciljanog dijela, Pretresno vijeće je napomenulo da je Bosna i Hercegovina 1991. godine imala približno 4,4 miliona stanovnika, od čega su 43,7 posto činili bosanski Muslimani.¹⁹⁵⁶ Tužilaštvo tvrdi da su zajednice iz tačke 1 Optužnice, čiji se broj stanovnika, kako je navelo Pretresno vijeće, kretao u rasponu od 11.090 u Kotor-Varošu do 49.700 u Prijedoru,¹⁹⁵⁷ bile dovoljno velike da bi ispunjavale uslov znatnosti.¹⁹⁵⁸ Međutim, s obzirom na to

poprište drugih zločina koji su istovremeno činjeni na tom području; i (v) imala simboličan značaj s obzirom na razmjere kontrole bosanskih Srba nad tim područjem. V. Mladićev odgovor, par. 75.

¹⁹⁵¹ Replika tužilaštva, par. 1, 3-12.

¹⁹⁵² Replika tužilaštva, par. 13-18.

¹⁹⁵³ V. Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 8. V. takođe 18 U.S.C. § 1093(8) (2006) ("izraz 'znatan dio' podrazumijeva dio grupe od takvog numeričkog značaja da bi uništenje ili gubitak tog dijela doveli do uništenja grupe kao održivog entiteta unutar nacije čiji je takva grupa dio").

¹⁹⁵⁴ V. Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 12-14. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 727 i reference koje se tamo navode; *Revised and Updated Report on the Question of the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, sastavio g. B. Whitaker, U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/1985/6, 2. juli 1985., par. 29 ("Čini se da 'djelimično' podrazumijeva realno značajan broj u odnosu na ukupnu grupu kao cjelinu, ili na drugi način značajan segment grupe, na primjer, njeno vođstvo").

¹⁹⁵⁵ V. Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 14. Žalbeno vijeće MKSJ-a u predmetu *Popović i drugi* napomenulo je da "objektivne, kontekstualne karakteristike ciljanog dijela grupe [...] predstavljaju osnovu za utvrđivanje da li je ciljani dio grupe znatan". Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 422.

¹⁹⁵⁶ Prvostepena presuda, par. 3529. Prema tome, ukupna veličina grupe bosanskih Muslimana u Bosni i Hercegovini 1991. godine bila je približno 1,9 miliona ljudi, ako se ima u vidu da je 43,7 posto od 4,4 miliona 1.922.800.

¹⁹⁵⁷ Prvostepena presuda, par. 3530-3534.

da su zajednice iz tačke 1 Optužnice zapravo činile negdje između 0,6 i 2,6 posto cjelokupne grupe bosanskih Muslimana u Bosni i Hercegovini,¹⁹⁵⁹ Žalbena vijeće konstatuje da tužilaštvo nije pokazalo grešku u zaključku Pretresnog vijeća da je svaka od zajednica iz tačke 1 Optužnice činila "relativno mali dio" grupe.¹⁹⁶⁰

578. Žalbena vijeće podsjeća da, s obzirom na to da je namjera počinitelaca genocida da unište uvijek ograničena prilikama koje im se pružaju, prilikom utvrđivanja da li je dio zaštićene grupe koji su oni namjeravali uništiti bio znatan treba uzeti u obzir područje aktivnosti i kontrole počinitelaca, kao i njihov mogući doseg.¹⁹⁶¹ S tim u vezi, Pretresno vijeće je utvrdilo da su, iz perspektive fizičkih počinitelaca, zajednice iz tačke 1 Optužnice bile jedini dijelovi grupe bosanskih Muslimana na područjima pod njihovom kontrolom i da nadležnost počinitelaca nije prelazila granice svake od opština iz tačke 1 Optužnice u kojima su oni počinili zabranjena djela.¹⁹⁶² Žalbena vijeće smatra da ti zaključci, kada se sagledaju u svjetlu konstatacije Pretresnog vijeća da su počinioi namjeravali da unište zajednice iz tačke 1 Optužnice,¹⁹⁶³ pokazuju da su počinioi za cilj uništenja uzeli onoliko znatan dio cjelokupne grupe bosanskih Muslimana koliko su mogli. Iako taj faktor sam za sebe neće pokazati da li je ciljana grupa znatna, on može – u kombinaciji s drugim faktorima – biti od pomoći prilikom analize.¹⁹⁶⁴ Pretresno vijeće u ovom predmetu uzelo je u obzir taj faktor, zajedno s drugima, u svojoj analizi kada je zaključilo da fizički počinioi nisu imali namjeru da unište zajednice iz tačke 1 Optužnice kao znatan dio grupe bosanskih Muslimana.¹⁹⁶⁵

579. Pretresno vijeće je takođe uzelo u obzir to da su mu "predočeni nedovoljni dokazi koji ukazuju na razlog iz kojeg su [...] [svaka od zajednica iz tačke 1 Optužnice ili opština iz tačke 1 Optužnice] kao takvih imali neki poseban ili simboličan značaj u odnosu na zaštićenu grupu kao cjelinu".¹⁹⁶⁶ Međutim, Žalbena vijeće napominje da je Pretresno vijeće identifikovalo nekoliko faktora koji pokazuju stratešku i/ili simboličnu važnost opština iz tačke 1 Optužnice za bosanske

¹⁹⁵⁸ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 2, 6-10.

¹⁹⁵⁹ V. Prvostepena presuda, par. 3530-3534. Tužilaštvo ukazuje na to da je Pretresno vijeće pogrešno konstatovalo da su bosanski Muslimani iz Prijedora činili 2,2 posto, umjesto približno 2,6 posto, cjelokupne grupe bosanskih Muslimana. V. Žalbeni podnesak tužilaštva, fn. 14, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 3529, 3534. Žalbena vijeće ne smatra da je matematička greška koju je Pretresno vijeće napravilo s tim u vezi uticala na njegovu odluku.

¹⁹⁶⁰ V. Prvostepena presuda, par. 3535.

¹⁹⁶¹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 13.

¹⁹⁶² V. Prvostepena presuda, par. 3530-3534. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3535.

¹⁹⁶³ Prvostepena presuda, par. 3526.

¹⁹⁶⁴ V. Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 13. S tim u vezi, Žalbena vijeće napominje da je relevantan faktor kod zaključka Žalbenog vijeća MKSJ-a u predmetu *Krstić* da su bosanski Muslimani iz Srebrenice činili znatan dio grupe bosanskih Muslimana bio taj da nadležnost snaga bosanskih Srba zaduženih za zauzimanje Srebrenice nije prelazila granice područja srednjeg Podrinja i da su bosanski Muslimani iz Srebrenice bili jedini dio grupe bosanskih Muslimana na području pod kontrolom počinitelaca. V. Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 17.

¹⁹⁶⁵ Prvostepena presuda, par. 3535.

¹⁹⁶⁶ Prvostepena presuda, par. 3535.

Srbe i/ili bosanske Muslimane.¹⁹⁶⁷ Žalbeno vijeće dalje napominje da je za takve faktore smatrano da govore u prilog zaključcima da su bosanski Muslimani iz Srebrenice predstavljali znatan dio grupe bosanskih Muslimana, i to ne samo u ranijim predmetima,¹⁹⁶⁸ nego i od strane Pretresnog vijeća u ovom predmetu.¹⁹⁶⁹ Suština argumenta tužilaštva je da sličnosti u polaznim zaključcima Pretresnog vijeća o važnosti zajednica iz tačke 1 Optužnice i važnosti bosanskih Muslimana iz Srebrenice podvlače nerazumnost protivrječnih zaključaka koje je Pretresno vijeće donijelo u vezi s njihovom znatnošću.¹⁹⁷⁰ Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće stoga bilo dužno da zaključi da bi uništenje zajednica iz tačke 1 Optužnice bilo, kao i uništenje bosanskih Muslimana iz Srebrenice, u svakom pojedinom slučaju dovoljno značajno "da utiče na grupu bosanskih Muslimana kao cjelinu".¹⁹⁷¹

580. Žalbeno vijeće podsjeća da u prilog zaključku o postojanju genocidne namjere ne govori *bilo koji* uticaj na neku zaštićenu grupu; naime, uticaj koji će uništenje ciljanog dijela imati na *opstanak* te grupe u cjelini je taj koji upućuje na to da li postoji namjera da se uništi znatan dio grupe.¹⁹⁷² S tim u vezi, Žalbeno vijeće napominje da je Žalbeno vijeće MKSJ-a u predmetu *Krstić*,

¹⁹⁶⁷ V. Prvostepena presuda, par. 3530-3534. Konkretno, Pretresno vijeće je, između ostalog, napomenulo: (i) da su Karadžić i Krajišnik isticali strateški značaj Sanskog Mosta i potrebu da se on zadrži (v. Prvostepena presuda, par. 3530); (ii) da je Mladić bio obaviješten da je "Foča 'trebala biti drugi islamski centar Muslimana u Evropi', ali da je sada 99 posto srpska", i da je Karadžić objasnio da je "Foča 'očinski vid' za Muslimane, ali da 'više nikad neće biti njihova'" (v. Prvostepena presuda, par. 3531); (iii) da je Kotor-Varoš bio od strateškog značaja jer se nalazio "gotovo na granici između Federacije i Republike Srpske" (v. Prvostepena presuda, par. 3532); (iv) da je Mladić primijetio da "[k]o drži Vlasenicu, drži istočnu Bosnu" (v. Prvostepena presuda, par. 3533); i (v) da je Prijedor "za bosanske Srbe bi[o] od značaja zbog svoje lokacije, kao dio koridora koji je povezivao područje u hrvatskoj Krajini kojim su dominirali Srbi na zapadu sa Srbijom i Crnom Gorom na istoku i jugu [...] [i da je] širom područja Jugoslavije bio simbol 'bratstva i jedinstva', u tolikoj mjeri da su bosanski Muslimani smatrali da je to 'posljednje mjesto u kojem može doći do nacionalnog sukoba'" (v. Prvostepena presuda, par. 3534).

¹⁹⁶⁸ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 422 (gdje se potvrđuje da je strateška važnost Srebrenice relevantan faktor prilikom utvrđivanja da li je ispunjen uslov znatnosti); Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 15 ("Srebrenica (i okolno područje srednjeg Podrinja) bili su od ogromne strateške važnosti za vođstvo bosanskih Srba. Bez Srebrenice, etnički srpska država Republika Srpska koju su željeli stvoriti ostala bi podijeljena u dva nepovezana dijela, i bila bi odvojena od same Srbije."), 16 ("Osim toga, Srebrenica je bila važna jer je imala poseban značaj, kako za bosanske Muslimane, tako i za međunarodnu zajednicu. [...] U rezoluciji Savjeta bezbjednosti kojom je Srebrenica proglašena zaštićenom zonom stoji da je to zona 'koja se ne smije oružano napadati niti izlagati nekom drugom neprijateljskom činu.'). V. takođe, između ostalog, Prvostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 5672; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 865.

¹⁹⁶⁹ V. Prvostepena presuda, par. 3554 ("Pretresno vijeće konstatuje da je enklava Srebrenica bila od velikog strateškog značaja za rukovodstvo bosanskih Srba tokom sukoba zato što je to rukovodstvo teško moglo da tvrdi da je ta zemlja po prirodi srpska dok su većinsko stanovništvo na njoj činili bosanski Muslimani. Rukovodstvo bosanskih Srba je, konkretno, pridavalo značaj Srebrenici zbog toga što se ona nalazi u neposrednoj geografskoj blizini Srbije i što mu je, shodno tome, ona bila potrebna kako bi obezbijedilo da granično područje povezano sa Srbijom bude nastanjeno Srbima. Tokom rata, Srebrenica je takođe postala utočište bosanskim Muslimanima iz regije, posebno kada je proglašena zaštićenom zonom UN-a. Shodno tome, Pretresno vijeće se uvjerilo da su bosanski Muslimani u Srebrenici predstavljali znatan dio muslimanskog stanovništva Bosne i Hercegovine.").

¹⁹⁷⁰ V. Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 7, 11-15.

¹⁹⁷¹ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 16. V. takođe Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 5, 6, 8, 46; Replika tužilaštva, par. 4, 39.

¹⁹⁷² V. Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 8 ("uslov znatnosti istovremeno odražava određujuće obilježje genocida kao zločina masovnih razmjera i odgovara na zahtjev naveden u Konvenciji da uništenje ciljanog dijela mora

kada je potvrdilo zaključak da su bosanski Muslimani iz Srebrenice predstavljali znatan dio grupe bosanskih Muslimana, uzelo u obzir, između ostalog, sljedeće: (i) "[z]auzimanje i etničko čišćenje Srebrenice [...] bi ozbiljno ugrozilo vojne napore države bosanskih Muslimana da obezbijedi svoj opstanak";¹⁹⁷³ (ii) "[k]ontrola nad srebreničkom regijom bila je zbog toga ključna za [...] dalji opstanak naroda bosanskih Muslimana";¹⁹⁷⁴ (iii) "[b]udući da se većina muslimanskih stanovnika te regije do 1995. sklonila u srebreničku enklavu, eliminacija enklave omogućila bi da se postigne cilj čišćenja čitave regije od njenog muslimanskog stanovništva";¹⁹⁷⁵ i (iv) "[e]liminacija muslimanskog stanovništva Srebrenice, uprkos garancijama međunarodne zajednice, bila bi jasan pokazatelj svim bosanskim Muslimanima koliko su ranjivi i bespomoćni u odnosu na srpske vojne snage".¹⁹⁷⁶ Prilikom donošenja istog zaključka, Pretresno vijeće u ovom predmetu je isto tako uzelo u obzir, između ostalog, takve faktore kao što su: (i) činjenica da je Srebrenica postala utočište bosanskim Muslimanima iz regije;¹⁹⁷⁷ (ii) simbolični učinak ubistva bosanskih Muslimana na području proglašenom zonom pod zaštitom UN-a;¹⁹⁷⁸ i (iii) činjenica da je Srebrenica bila jedna od rijetkih preostalih teritorija nastanjenih pretežno bosanskim Muslimanima na području koje je proglašeno Republikom Srpskom.¹⁹⁷⁹

581. Međutim, kad je riječ o zajednicama iz tačke 1 Optužnice, ni zaključci Pretresnog vijeća ni dokazi na koje je uputilo tužilaštvo ne pokazuju sličnu prijetnju održivosti ili opstanku te grupe bosanskih Muslimana. Pored toga, Žalbena vijeće napominje da su se događaji u opštinama iz tačke 1 Optužnice desili 1992., bliže početku rata.¹⁹⁸⁰ Za razliku od toga, događaji u Srebrenici desili su se tri godine kasnije, u julu 1995., do kog vremena su se, u potrazi za zaklonom, desetine hiljada bosanskih Muslimana, od kojih su mnogi bili "povrijeđeni [...] iznureni, letargični i uplašeni"¹⁹⁸¹ i od kojih su samo "pet posto činili vojno sposobni muškarci",¹⁹⁸² okupile u Srebrenici u teškim životnim uslovima.¹⁹⁸³ Prema tome, iako je uništenje usmjereno protiv svake od zajednica iz tačke 1 Optužnice možda "predstavljalo moćne, rane korake u kampanji bosanskih Srba ka etnički

utjecati na opstanak grupe u cjelini"). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 261 i reference koje se tamo navode.

¹⁹⁷³ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 15.

¹⁹⁷⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 15.

¹⁹⁷⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 15.

¹⁹⁷⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 16.

¹⁹⁷⁷ Prvostepena presuda, par. 3554.

¹⁹⁷⁸ Prvostepena presuda, par. 3553, 3554.

¹⁹⁷⁹ Prvostepena presuda, par. 3553.

¹⁹⁸⁰ V. npr. Prvostepena presuda, par. 3464, 3473, 3479, 3496, 3502, 3510, 3513-3523, 3525.

¹⁹⁸¹ Prvostepena presuda, par. 2450.

¹⁹⁸² Prvostepena presuda, par. 2453.

¹⁹⁸³ V. npr. Prvostepena presuda, par. 2445-2454.

homogenoj državi",¹⁹⁸⁴ Pretresno vijeće je moglo izvesti zaključak da takvo uništenje nije bilo dovoljno znatno da bi u relevantno vrijeme uticalo na opstanak grupe bosanskih Muslimana u cjelini.

582. S obzirom na gore navedeno, Žalbeno vijeće konstatuje da tužilaštvo nije pokazalo da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je zaključilo da zajednice iz tačke 1 Optužnice nisu svaka za sebe predstavljale znatan dio grupe bosanskih Muslimana u Bosni i Hercegovini.

583. Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudije N'gum i sudije Pantona, stoga odbija osnovu 1 žalbe tužilaštva.

B. Navodne greške u konstataciji da Mladić i drugi učesnici sveobuhvatnog UZP-a nisu "imali namjeru da unište" (osnova 2)

584. Kada je utvrdilo da zločin genocida nije činio dio cilja sveobuhvatnog UZP-a,¹⁹⁸⁵ Pretresno vijeće je podsjetilo na svoj zaključak da fizički počinioci u opštinama iz tačke 1 Optužnice nisu imali namjeru da unište znatan dio grupe bosanskih Muslimana.¹⁹⁸⁶ Pretresno vijeće je smatralo da su govori i izjave Mladića i drugih učesnika sveobuhvatnog UZP-a, iako su bili huškački, izazivali strah i podsticali na mržnju, "mogli biti usmjereni prema vojnom neprijatelju i korišteni kao propaganda, a ne da pokazuju izraz genocidne namjere".¹⁹⁸⁷ Pretresno vijeće je takođe smatralo da "često pominjanje 'etničkog čišćenja' i drugih sličnih izraza [...] ne ukazuje nužno na namjeru da se zaštićena grupa fizički uništi"¹⁹⁸⁸ i da su "retorički govori i izjave bili [...] od pomoći u zadatku razdvajanja i podjele na nacionalnoj osnovi, a ne u fizičkom uništenju zaštićenih grupa".¹⁹⁸⁹

585. Pored toga, Pretresno vijeće je podsjetilo na zaključak većine da su određeni fizički počinioci imali namjeru da unište dio grupe bosanskih Muslimana, ali je smatralo da je "[z]a zaključak da je rukovodstvo bosanskih Srba nastojalo uništiti zaštićene grupe u opštinama navedenim u tački 1 Optužnice korištenjem određenog broja fizičkih počinitelja kao sredstva potrebno [...] više".¹⁹⁹⁰ Pretresno vijeće je zaključilo da, "[u] nedostatku drugih dokaza koji bi

¹⁹⁸⁴ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 15.

¹⁹⁸⁵ Prvostepena presuda, par. 4237.

¹⁹⁸⁶ Prvostepena presuda, par. 4234. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3535, 3536.

¹⁹⁸⁷ Prvostepena presuda, par. 4235.

¹⁹⁸⁸ Prvostepena presuda, par. 4235.

¹⁹⁸⁹ Prvostepena presuda, par. 4235.

¹⁹⁹⁰ Prvostepena presuda, par. 4236.

nedvosmisleno išli u prilog zaključku o genocidnoj namjeri, izvođenje zaključka samo na osnovu zabranjenih djela fizičkih počinitelaca nije dovoljno".¹⁹⁹¹

586. Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je zaključilo da genocid nije činio dio zajedničkog cilja sveobuhvatnog UZP-a time što nije izvelo zaključak da su Mladić i drugi učesnici sveobuhvatnog UZP-a imali "namjeru da unište" i što je u svojoj ocjeni namjere primijenilo viši prag u vezi s dokazima.¹⁹⁹² Tužilaštvo tvrdi da nijedan razuman presuditelj o činjenicama nije mogao konstatovati, s jedne strane, da su lokalni počinioci u opštinama iz tačke 1 Optužnice namjeravali da unište dio grupe bosanskih Muslimana, a da, s druge strane, Mladić i drugi učesnici sveobuhvatnog UZP-a, koji su orkestrirali i kontrolisali cjelokupnu zločinačku kampanju i vršili veću nadležnost od bilo kojeg lokalnog počinioca kojim su se poslužili kao sredstvom, nisu.¹⁹⁹³ Tužilaštvo dalje tvrdi da su Mladić i drugi učesnici sveobuhvatnog UZP-a davali javne izjave koje pokazuju namjeru da se uništi grupa bosanskih Muslimana i da je Pretresno vijeće nerazumno zaključilo da su takve izjave imale za cilj samo razdvajanje i podjelu na nacionalnoj osnovi.¹⁹⁹⁴ Tužilaštvo tvrdi da su, za razliku od lokalnih počinitelaca za koje je konstatovano da su imali "namjeru da unište" svaki u svojoj opštini, Mladić i drugi učesnici sveobuhvatnog UZP-a namjeravali da unište svih pet zajednica iz tačke 1 Optužnice, koje su kumulativno činile znatan dio grupe bosanskih Muslimana.¹⁹⁹⁵ Tužilaštvo traži od Žalbenog vijeća da konstatuje da su Mladić i drugi učesnici sveobuhvatnog UZP-a posjedovali i dijelili genocidnu namjeru u vezi sa zajednicama iz tačke 1 Optužnice, da zaključi da je genocid činio dio zajedničkog cilja sveobuhvatnog UZP-a i da Mladića osudi za genocid po tački 1 Optužnice na osnovu prve kategorije udruženog zločinačkog poduhvata.¹⁹⁹⁶

¹⁹⁹¹ Prvostepena presuda, par. 4236.

¹⁹⁹² V. Najava žalbe tužilaštva, par. 5-8; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 19-41; T. 26. avgust 2020. str. 74-82, 101-103. V. takođe Replika tužilaštva, par. 28-38.

¹⁹⁹³ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 19, 22-36; T. 26. avgust 2020. str. 74-80, 102. V. takođe Replika tužilaštva, par. 19-27. Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno vijeće "različit tretman namjere koji je primijenilo u slučaju lokalnih počinitelaca s jedne strane i učesnika [udruženog zločinačkog poduhvata] s druge strane, izgleda, opravdalo time što je prva od tih grupa fizički učestvovala u genocidnim i drugim kažnjivim djelima, dok druga nije", i ponavlja da je "[t]o ne samo načelna greška, nego i zabluda, budući da su neki od tih takozvanih fizičkih počinitelaca bili komandanti srednjeg i nižeg ranga koji nisu fizički počinili nikakve zločine". V. Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 31 (interni citati izostavljeni). V. takođe Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 25; T. 26. avgust 2020. str. 77, 78.

¹⁹⁹⁴ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 37-41; T. 26. avgust 2020. str. 76, 80-82. V. takođe Replika tužilaštva, par. 35-38.

¹⁹⁹⁵ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 45, 46; Replika tužilaštva, par. 39. Kao alternativu svojoj tvrdnji da je svaka od zajednica iz tačke 1 Optužnice pojedinačno činila znatan dio grupe bosanskih Muslimana, koja je detaljno izložena u okviru osnove 1 žalbe tužilaštva, tužilaštvo iznosi argument o kumulativnoj znatnosti. V. Najava žalbe tužilaštva, par. 9(c); Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 44, 45. V. takođe T. 26. avgust 2020. str. 84, 85. Žalbena vijeće je odbilo osnovu 1 žalbe tužilaštva (v. gore, odjeljak IV.A) i stoga će razmatrati samo alternativni argument tužilaštva u vezi s ovim pitanjem.

¹⁹⁹⁶ Najava žalbe tužilaštva, par. 9; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 42-44, 47; T. 26. avgust 2020. str. 74, 82, 85, 102, 103. Tužilaštvo alternativno traži od Žalbenog vijeća da, nakon što ispravi greške navedene u okviru osnove 1 žalbe tužilaštva, Mladića osudi za genocid na osnovu treće kategorije udruženog zločinačkog poduhvata ili na osnovu

587. Mladić odgovara da je Pretresno vijeće primijenilo ispravan standard za ocjenjivanje dokaza kada je zaključilo da se nije moglo uvjeriti da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti na osnovu dokaza taj da su on i drugi učesnici sveobuhvatnog UZP-a posjedovali traženu namjeru i da je genocid činio dio zajedničkog plana.¹⁹⁹⁷ On tvrdi da tužilaštvo nije pokazalo da su dokazi o njegovoj namjeri i namjeri drugih učesnika sveobuhvatnog UZP-a takvi da je razuman presuditelj o činjenicama bio dužan da zaključi da je uklonjena svaka razumna sumnja u pogledu njihove krivice, te da stoga nije zadovoljilo standard dokazivanja u žalbenom postupku.¹⁹⁹⁸ Shodno tome, Mladić traži da Žalbeno vijeće u cijelosti odbaci žalbu tužilaštva, kao i njegov zahtjev za pravna sredstva.¹⁹⁹⁹

588. Kao što je Žalbeno vijeće podsjetilo gore u tekstu, kada se osuda za genocid zasniva na namjeri da se "djelimično" uništi zaštićena grupa, ciljani dio mora biti znatan dio te grupe.²⁰⁰⁰ Prema tome, tvrdnja tužilaštva da je Pretresno vijeće bilo dužno da konstatuje da je Mladić namjeravao da uništi zajednice iz tačke 1 Optužnice nema izgleda da obesnaži odluku Vijeća da ga oslobodi optužbe za genocid osim ako tužilaštvo ne pokaže da je Pretresno vijeće takođe bilo dužno da konstatuje da su zajednice iz tačke 1 Optužnice činile znatan dio grupe bosanskih Muslimana. S tim u vezi, tužilaštvo tvrdi da je, kada se zajednice iz tačke 1 Optužnice pribroje jedne drugima, "tako veći brojčani dio grupe bosanskih Muslimana nesumnjivo činio znatan dio [grupe]"²⁰⁰¹ i ponavlja da je ključni faktor u ocjeni znatnosti taj da li je dati dio bio dovoljno značajan "da utiče na grupu kao cjelinu".²⁰⁰²

589. Međutim, Žalbeno vijeće podsjeća da se kod ocjene znatnosti razmatra uticaj koji će uništenje ciljanog dijela imati na opstanak te grupe u cjelini.²⁰⁰³ Imajući u vidu da su zajednice iz tačke 1 Optužnice zajedno činile približno 6,7 posto grupe bosanskih Muslimana,²⁰⁰⁴ Žalbeno vijeće

odgovornosti nadređenog po članu 7(3) Statuta MKSJ-a. V. Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 48-50. V. takođe Mladićev odgovor, par. 202-342; Replika tužilaštva, par. 40-57; T. 26. avgust 2020. str. 94-99. Žalbeno vijeće podsjeća da je odbilo osnovu 1 žalbe tužilaštva (v. gore, odjeljak IV.A) i shodno tome odbija zahtjev za alternativno pravno sredstvo koje je tužilaštvo zatražilo s tim u vezi.

¹⁹⁹⁷ Mladićev odgovor, par. 88-142; T. 26. avgust 2020. str. 90-93.

¹⁹⁹⁸ Mladićev odgovor, par. 144-186; T. 26. avgust 2020. str. 93, 94.

¹⁹⁹⁹ Mladićev odgovor, par. 143, 187-201, 343; T. 26. avgust 2020. str. 94.

²⁰⁰⁰ V. gore, par. 576, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Krstić*, par. 8.

²⁰⁰¹ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 45.

²⁰⁰² Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 46. V. takođe Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 5, 6, 8, 16; Replika tužilaštva, par. 4, 39.

²⁰⁰³ V. gore, par. 580, gdje se, između ostalog, upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Krstić*, par. 8 ("uslov znatnosti istovremeno odražava određujuće obilježje genocida kao zločina masovnih razmjera i odgovara na zahtjev naveden u Konvenciji da uništenje ciljanog dijela mora utjecati na opstanak grupe u cjelini").

²⁰⁰⁴ Zajednice iz tačke 1 Optužnice, uzete zajedno, činilo je 128.443 bosanskih Muslimana, dok je ukupna veličina grupe bosanskih Muslimana 1991. godine bila približno 1,9 miliona ljudi, ako se ima u vidu da je 43,7 posto od 4,4 miliona 1.922.800. V. Prvostepena presuda, par. 3529-3534. V. takođe gore, par. 577; Žalbeni podnesak tužilaštva, fn. 122.

smatra da je razuman presuditelj o činjenicama mogao razumno zaključiti da su zajednice iz tačke 1 Optužnice, pojedinačno kao i kumulativno, činile "relativno mali dio" te grupe.²⁰⁰⁵ Žalbeno vijeće stoga zaključuje da je razuman presuditelj o činjenicama takođe mogao konstatovati da uništenje zajednica iz tačke 1 Optužnice, pojedinačno kao i kumulativno, nije bilo dovoljno znatno da bi u relevantno vrijeme uticalo na opstanak grupe u cjelini.²⁰⁰⁶

590. Podsjećajući da će Žalbeno vijeće preispitati samo one navode o grešci koji imaju izgleda da utiču na ishod žalbe,²⁰⁰⁷ Žalbeno vijeće ne mora razmatrati ostale argumente tužilaštva i pravna sredstva koja su zatražena u vezi s navodnim propustom Pretresnog vijeća da izvede zaključak o Mladićevoj "namjeri da uništi" i osudi ga za genocid po tački 1 Optužnice.

591. Na osnovu gore navedenog, Žalbeno vijeće, uz suprotno mišljenje sudije N'gum i sudije Pantona, odbija osnovu 2 žalbe tužilaštva.

²⁰⁰⁵ V. Prvostepena presuda, par. 3535. V. takođe gore, par. 577.

²⁰⁰⁶ V. gore, odjeljak IV.A.

²⁰⁰⁷ V. gore, odjeljak II.

V. DISPOZITIV

592. Iz gore navedenih razloga, **ŽALBENO VIJEĆE**,

NA OSNOVU člana 23 Statuta i pravila 144 Pravilnika;

IMAJUĆI U VIDU pismene podneske strana u postupku i njihovu usmenu argumentaciju iznesenu na žalbenom pretresu 25. i 26. avgusta 2020.;

ZASJEDAJUĆI na otvorenoj sjednici;

ODBIJA Mladićevu žalbu u cijelosti, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe u vezi s osnovama 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8 i 9 Mladićeve žalbe;

ODBIJA, uz suprotno mišljenje sudije N'gum i sudije Pantona, žalbu tužilaštva u cijelosti;

POTVRĐUJE, uz suprotno mišljenje sudije N'gum i sudije Pantona, dispozitiv Pretresnog vijeća u kojem se Mladić oslobađa krivice za genocid po tački 1 Optužnice;

POTVRĐUJE dispozitiv Pretresnog vijeća u kojem se Mladić proglašava krivim za uzimanje talaca kao kršenje zakona i običaja ratovanja po tački 11 Optužnice, na osnovu člana 7(1) Statuta MKSJ-a, i **DALJE POTVRĐUJE**, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, dispozitiv Pretresnog vijeća u kojem se Mladić proglašava krivim za genocid po tački 2 Optužnice, progon kao zločin protiv čovječnosti po tački 3 Optužnice, istrebljivanje kao zločin protiv čovječnosti po tački 4 Optužnice, ubistvo kao zločin protiv čovječnosti po tački 5 Optužnice, ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja po tački 6 Optužnice, deportaciju kao zločin protiv čovječnosti po tački 7 Optužnice, nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločin protiv čovječnosti po tački 8 Optužnice, terorisanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja po tački 9 Optužnice i za protivpravne napade na civile kao kršenje zakona i običaja ratovanja po tački 10 Optužnice, na osnovu člana 7(1) Statuta MKSJ-a;

POTVRĐUJE, uz suprotno mišljenje sudije Nyambe, kaznu doživotnog zatvora koju je Mladiću izreklo Pretresno vijeće;

ODLUČUJE da ova Presuda stupa na snagu odmah, na osnovu pravila 145(A) Pravilnika; i

NALAŽE da, u skladu s pravilima 127(C) i 131 Pravilnika, Mladić ostaje u pritvoru Mehanizma dok se ne dovrši organizovanje njegovog prebacivanja u državu u kojoj će izdržavati kaznu.

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu je mjerodavna verzija na engleskom.

/potpis na originalu/

sudija Prisca Matimba Nyambe, predsjedavajući sudija

/potpis na originalu/

sudija Aminatta Lois Runeni N'gum

/potpis na originalu/

sudija Seymour Panton

/potpis na originalu/

sudija Elizabeth Ibanda-Nahamya

/potpis na originalu/

sudija Mustapha El Baaj

Sudija Prisca Matimba Nyambe, sudija Aminatta Lois Runeni N'gum i sudija Seymour Panton prilažu djelimično suprotna mišljenja.

Dana 8. juna 2021. u Haagu, Nizozemska.

[pečat Mehanizma]

VI. DJELIMIČNO SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE NYAMBE

593. S dužnim poštovanjem, ne slažem se s odlukom većine u Vijeću da odbije sve žalbene osnove g. Mladića. Mišljenja sam da je trebalo prihvatiti sve žalbene osnove g. Mladića osim osnove 6.²⁰⁰⁸ Moj stav je zasnovan na razlozima izloženim dolje u tekstu. S obzirom na složenost i obim spisa predmeta i ove žalbe, te zbog ograničenja uslijed obaveze da se postupa ekspeditivno i radi na daljinu, osvrnuću se samo na one greške Pretresnog vijeća koje smatram najflagrantnijim.²⁰⁰⁹

A. Osnova 1 – Optužnica i obaviještenost o optužbama

594. Gospodin Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo time što ga je proglasilo krivično odgovornim ili odgovornim za “neimenovane incidente koji nisu navedeni u prilogima Optužnici”.²⁰¹⁰ Incidenti iz priloga optužnici su, kako i sam naziv kaže, incidenti koji su identifikovani u nekom prilogu Optužnici.²⁰¹¹ Oni su označeni brojevima, imenovani i popisani.²⁰¹² Obavijest o tome da oni čine dio navoda protiv optuženog pružena je samom činjenicom da su priloženi uz Optužnicu.²⁰¹³ Incidenti koji nisu navedeni u prilogima Optužnici su incidenti na koje se tužilaštvo može osloniti kako bi dokazalo stvarna obilježja krivičnog djela, na primjer, obrazac ponašanja.²⁰¹⁴ Obavijest o tim incidentima daje se, na primjer, u spisku svjedoka na osnovu pravila 65ter, u kojem tužilaštvo izričito navodi da će neki svjedok biti pozvan da svjedoči o nekom “incidentu koji nije naveden u prilogima Optužnici”.²⁰¹⁵

595. Neimenovani incidenti koji nisu navedeni u prilogima Optužnici su incidenti koji ne spadaju ni u jednu od dvije gore navedene grupe incidenata.²⁰¹⁶ To su incidenti o kojima su svjedoci iznijeli optužbe na suđenju, dok su svjedočili o incidentima iz priloga Optužnici ili o nekim drugim definisanim temama, ali u vezi s kojima odbrani nije pružena nikakva obavijest o tome da oni, u stvari, jesu incidenti, bilo da jesu ili nisu navedeni u prilogima Optužnici, za koje bi g. Mladić

²⁰⁰⁸ Osnova 6 odnosi se na navodne greške u vezi s UZP-om u vezi s uzimanjem talaca.

²⁰⁰⁹ Prije nego što zađem u suštinu, željela bih da kažem da se ne slažem s izjavom većine u odjeljku "Standardi preispitivanja u žalbenom postupku" da Mehanizam "nije duž[an] da se pridržava prakse MKSR-a ili MKSJ-a", s obzirom na to da se u cijeloj Prvostepenoj presudi, kao i, zapravo, u ovoj Drugostepenoj presudi, upućuje na sudsku praksu i konkretne predmete u kojima su rješavali MKSR i MKSJ. V. Drugostepena presuda, par. 14.

²⁰¹⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 41-60; Mladićeva replika, par. 8-14; T. 25. avgust 2020., str. 20-24, 27, 28; T. 26. avgust 2020., str. 59-62.

²⁰¹¹ V. T. 25. avgust 2020., str. 21.

²⁰¹² V. T. 25. avgust 2020., str. 21.

²⁰¹³ V. T. 25. avgust 2020., str. 21.

²⁰¹⁴ V. T. 25. avgust 2020., str. 21.

²⁰¹⁵ V. T. 25. avgust 2020., str. 21.

²⁰¹⁶ V. T. 25. avgust 2020., str. 21.

mogao biti proglašen odgovornim.²⁰¹⁷ Za te incidente se ne tereti u Optužnici. Presuditelj o činjenicama ne može da izrekne osuđujuću presudu po tim drugim optužbama. Tužilaštvo bi moralo da obavijesti odbranu o tome da namjerava da doda neku stavku u Optužnicu prije nego što bi se mogla izreći bilo kakva osuđujuća presuda. Prije nego što se mogu izreći osuđujuće presude, odbrani se mora dati obavijest.²⁰¹⁸ Gospodin Mladić je za te incidente saznao tek kad je izrečena Prvostepena presuda, tako da se nije odrekao svog prava da u žalbi ukaže na ovu grešku.²⁰¹⁹

596. S dužnim poštovanjem, ne slažem se sa zaključcima većine u vezi s ovom žalbenom osnovom. Slažem se s argumentima g. Mladića da je Pretresno vijeće, time što je *proprio motu* uzelo u obzir incidente koji nisu nabrojani u Prilozima A do G Optužnici i/ili incidente koji se ne navode u prilogima Optužnici koje tužilaštvo nije na drugi način putem svojih podnesaka na osnovu pravila 65ter identifikovalo kao dio svoje teze protiv njega (dalje u tekstu: neimenovani incidenti koji nisu navedeni u prilogima Optužnici) i što se oslonilo na njih da bi dokazalo obilježja krivičnih djela, a da pritom on nije bio obaviješten o takvim incidentima, suštinski otežalo njegovu mogućnost da pripremi odbranu. Tužilaštvo se nije očitovalo o tvrdnji g. Mladića da je propustilo da uputi Pretresno vijeće da izrekne osuđujuće presude po neimenovanim incidentima koji nisu navedeni u prilogima Optužnici i da je Pretresno vijeće to učinilo *proprio motu*.²⁰²⁰ To je greška Pretresnog vijeća. Vijeće je g. Mladića osudilo po optužbama koje nikad nisu bile identifikovane kao incidenti koji su navedeni u prilogima Optužnici ili kao incidenti koji nisu navedeni u prilogima Optužnici.²⁰²¹

597. Kao primjer za to, navodim incidente koji su identifikovani u paragrafu 48 Mladićevog žalbenog podneska: (i) incident (u) oportunističkih ubijanja u Srebrenici, 13. do 14. jula 1995.; (ii) snajperski incident (e) od 31. marta 1993.; (iii) incident (w) u Srebrenici od 23. jula 1995.; (iv) snajperski incident (k) od 9. novembra 1993.; (v) incident granatiranja (d) od 14. maja 1992.; (vi) incident okrutnog i nečovječnog postupanja (j)(ii) od 31. maja – 8. juna 1992.; i (vii) incident protivpravnog zatočenja (e)(iii).²⁰²²

598. U spisku na osnovu pravila 65ter, ni na jednu od ovih optužbi se u sažetku ne upućuje kao na incident koji nije naveden u prilogima Optužnici.²⁰²³ Na njih je uputilo i identifikovalo ih kao incidente koji nisu navedeni u prilogima Optužnici Pretresno vijeće, a ne tužilaštvo. Tužilaštvo nije

²⁰¹⁷ V. T. 25. avgust 2020., str. 21, 22.

²⁰¹⁸ V. T. 25. avgust 2020., str. 22.

²⁰¹⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 43; T. 25. avgust 2020., str. 23.

²⁰²⁰ V. Mladićeva replika, par. 8.

²⁰²¹ V. T. 25. avgust 2020., str. 22; Mladićev žalbeni podnesak, par. 41-58.

²⁰²² V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 48; T. 25. avgust 2020., str. 23.

dokazalo da je g. Mladić bio u dovoljnoj mjeri obaviješten o tome da će se na incidente koji nisu navedeni u prilogima Optužnici osloniti kako bi dokazalo zasebna krivična djela time što je: (i) najavilo da će svjedok dati iskaz koji se odnosi na incidente iz priloga Optužnici; (ii) pomenulo neimenovane incidente koji nisu navedeni u prilogima Optužnici u sažetku svjedočenja svjedoka ili izvelo dokaze o njima; i (iii) uzelo neimenovane incidente koji nisu navedeni u prilogima Optužnici kao činjenice o kojima je presuđeno kako bi utvrdilo pravna obilježja krivičnog djela.²⁰²⁴ Suprotno tvrdnji tužilaštva,²⁰²⁵ upotreba uključivih formulacija u Optužnici ne treba da posluži za to da se uključi ijedna od optužbi koje su pred Pretresno vijeće iznesene bez primjerene obavijesti i tužilaštvo mora da identifikuje argumentaciju i incidente za koje traži osuđujuću presudu. O tome da su te optužbe tretirane kao incidenti koji nisu navedeni u prilogima Optužnici odbrana je po prvi put obaviještena prilikom izricanja Prvostepene presude.²⁰²⁶

599. S obzirom na to da tužilaštvo nije dalo obavijest da te optužbe tretira kao incidente koji nisu navedeni u prilogima Optužnici, Pretresno vijeće je pogriješilo time što ih je tretiralo kao takve.²⁰²⁷ U odsustvu obavijesti i, konkretno, obavijesti o zločinima kojima se tereti, tim odbrane je mogao da izvede samo opštu odbranu. Opšta odbrana ne može da se suprotstavi konkretnoj optužbi ili incidentu.²⁰²⁸

600. Kao što se navodi u Drugostepenoj presudi u predmetu *Karadžić*:

[p]retresno vijeće može osuditi optuženog samo za krivična djela za koja se tereti u optužnici. Optužbe protiv optuženog i pravno relevantne činjenice na kojima se one temelje moraju se u optužnici navesti dovoljno precizno kako bi optuženi bio o njima obaviješten i mogao da pripremi efikasnu odbranu.²⁰²⁹

601. Gore navedeno ukazuje na to da je u Optužnici nedostajalo dovoljno detaljnih pravno relevantnih činjenica da bi se g. Mladiću omogućilo da pripremi svrsishodnu odbranu.

602. U vezi s unakrsnim ispitivanjem, ono se može primijeniti da bi se dovela u pitanje teza tužilaštva onda kada odbrana precizno zna na koje optužbe treba da odgovori i za koji incident tužilaštvo traži izricanje osuđujuće presude.²⁰³⁰

²⁰²³ V. T. 25. avgust 2020., str. 23.

²⁰²⁴ V. Mladićeva replika, par. 11, 12, 14; T. 25. avgust 2020., str. 22, 23.

²⁰²⁵ V. Drugostepena presuda, fn. 83.

²⁰²⁶ V. T. 25. avgust 2020., str. 23.

²⁰²⁷ V. T. 25. avgust 2020., str. 23.

²⁰²⁸ V. T. 25. avgust 2020., str. 27.

²⁰²⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 441.

²⁰³⁰ V. T. 25. avgust 2020., str. 27.

603. Po mom mišljenju, učinak ove greške je sljedeći. Uslijed greške Pretresnog vijeća, g. Mladić je proglašen krivično odgovornim za te neimenovane incidente koji nisu navedeni u prilogima Optužnici, koji su predstavljali zločine protiv čovječnosti, terorisanje, protivpravna djela i progon.²⁰³¹ Pretresno vijeće je zatim te incidente uzelo u obzir kada je utvrđivalo obim te tačke Optužnice i razmjere krivične odgovornosti g. Mladića.²⁰³²

604. Potvrđivanje bilo koje konstatacije s tim u vezi bilo bi nepravično i narušilo bi prava g. Mladića na pravično suđenje koja su ugrađena u Statut i Pravilnik o postupku i dokazima. Iz gore navedenih razloga, ja bih zaključila da se konstatacije Pretresnog vijeća, zasnovane na neimenovanim incidentima koji nisu navedeni u prilogima Optužnici, i osuđujuće presude po tačkama 3, 5, 9 i 10 Optužnice, onako kako su identifikovane u paragrafima 51 do 58 Mladićevog žalbenog podneska, poništavaju i prihvatila bih žalbenu osnovu 1.

B. Osnova 2 – činjenice o kojima je presuđeno

1. Navodna greška zbog korištenja činjenica o kojima je presuđeno (osnova 2.A)

605. Gospodin Mladić tvrdi: (i) da postoje uvjerljivi razlozi da Žalbeno vijeće ponovo razmotri Odluku u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006. kako bi utvrdilo da li je Pretresno vijeće pogriješilo time što je na osnovu pravila 94(B) Pravilnika MKSJ-a formalno primilo na znanje činjenice koje se odnose na osobe neposredno potčinjene g. Mladiću; i (ii) da je Pretresno vijeće pogriješilo time što je primijenilo povišeni standard za izvođenje protivdokaza.²⁰³³

(a) Korištenje činjenica o kojima je presuđeno koje se odnose na ponašanje potčinjenih

606. Žalbeno vijeće MKSR-a je u Odluci u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006. zauzelo stav da činjenice koje se odnose na ponašanje fizičkih izvršilaca zločina za koje se krivičnom odgovornošću tereti optuženi mogu da podliježu formalnom primanju na znanje.²⁰³⁴ Konstatacije Žalbenog vijeća MKSJ-a u Odluci u predmetu *Galić* od 7. juna 2002. i Odluci u predmetu *D. Milošević* od 26. juna 2007. relevantne su zbog dodatnih smjernica koje su u njima date u vezi s

²⁰³¹ V. T. 25. avgust 2020., str. 27.

²⁰³² V. T. 25. avgust 2020., str. 27, 28.

²⁰³³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 62-114; Mladićeva replika, par. 16-32; T. 25. avgust 2020., str. 28-40; T. 26. avgust 2020., str. 62-64.

²⁰³⁴ V. Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006., par. 50; T. 25. avgust 2020., str. 28.

okolnostima u kojima bi pretresna vijeća trebala da se uzdrže od primjene svojih diskrecionih ovlasti u ovom konkretnom kontekstu.²⁰³⁵

607. U Odluci u predmetu *Galić* od 7. juna 2002., Žalbeno vijeće MKSJ-a je zauzelo stav da, “[u] slučaju gdje su dokazi od ključne važnosti za tezu optužbe i gdje je osoba čija djela i ponašanje opisuje pismena izjava u bliskoj vezi s optuženim, Pretresno vijeće može odlučiti da ne bi bilo pravilno prema optuženom da se dokazi izvode u pismenom obliku. Jednostavan primjer situacije u kojoj bi primjena diskrecionog prava dovela do odbacivanja pismene izjave predstavljao bi slučaj u kojem su u pismenoj izjavi opisana djela i ponašanje neke druge osobe, a koja su izvršena u prisustvu optuženog”.²⁰³⁶ Pored toga, u Odluci u predmetu *D. Milošević* od 26. juna 2007., Žalbeno vijeće MKSJ-a ponovilo je stav iz Odluke u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006. da je “zabranjeno formalno uzimati na znanje ‘činjenice o kojima je presuđeno koje se odnose na djela, ponašanje i stanje svijesti optuženog’”.²⁰³⁷

608. U Odluci u predmetu *Galić* od 7. juna 2002. zauzet je stav da je prihvatanje na osnovu pravila 92bis dokaza koji se odnose na ponašanje osoba “koje su bile neposredno i blisko potčinjene” optuženom samo po sebi nepravično u slučaju kad se on tereti po članu 7(3) Statuta MKSJ-a ili kada se ti dokazi odnose na elemente člana 7(1) Statuta MKSJ-a.²⁰³⁸ Žalbeno vijeće MKSJ-a je tako odlučilo na osnovu toga što je smatralo da se radi o “malom koraku” od nalaza da su ti potčinjeni počinili zločine za koje se tereti u optužnici do nalaza da je optuženi znao ili je bilo razloga da zna da su ih oni počinili ili se spremaju da ih počine.²⁰³⁹ Žalbeno vijeće MKSJ-a je navelo da bi pretresna vijeća uvijek trebala da pažljivo razmotre primjenu svojih diskrecionih ovlasti u ovim “posebnim i osjetljivim” situacijama.²⁰⁴⁰

609. Žalbeno vijeće MKSJ-a u Odluci u predmetu *Galić* od 7. juna 2002. nije definisalo “osobe koje su bile neposredno i blisko potčinjene” u odnosu na položaj i čin optuženog, nego u odnosu na to da li je njihovo ponašanje bilo u tolikoj mjeri rasprostranjeno da se može izvesti zaključak da “nije bilo moguće da [optuženi] za [njega] nije čuo ili doznao” ili da je “[optuženi] morao biti svjestan” ciljeva svojih potčinjenih.²⁰⁴¹ Vijeće je smatralo da bi, u slučajevima kada je ta veza između potčinjenog i optuženog postala u dovoljnoj mjeri ključna za tezu optužbe o odgovornosti,

²⁰³⁵ V. T. 25. avgust 2020., str. 28.

²⁰³⁶ V. Odluka u predmetu *Galić* od 7. juna 2002., par. 13 (kurziv dodat).

²⁰³⁷ V. Odluka u predmetu *D. Milošević* od 26. juna 2007., par. 16.

²⁰³⁸ V. Odluka u predmetu *Galić* od 7. juna 2002., par. 16, 19; T. 25. avgust 2020., str. 28, 29.

²⁰³⁹ V. Odluka u predmetu *Galić* od 7. juna 2002., par. 14; T. 25. avgust 2020., str. 29.

²⁰⁴⁰ V. Odluka u predmetu *Galić* od 7. juna 2002., par. 19; T. 25. avgust 2020., str. 29.

²⁰⁴¹ V. Odluka u predmetu *Galić* od 7. juna 2002., par. 14; T. 25. avgust 2020., str. 29.

“bilo nepravедno prema optuženom” da se dopusti izvođenje tih dokaza u pismenom obliku zato što odbrana ne bi imala mogućnost da ih ospori.²⁰⁴²

610. Slično tome, ali konkretno u kontekstu činjenica o kojima je presuđeno, Žalbeno vijeće MKSJ-a je u Odluci u predmetu *D. Milošević* od 26. juna 2007. zauzelo stav da, “iako je moguće formalno primiti na znanje činjenice o kojima je presuđeno u vezi s postojanjem tih krivičnih djela, *actus reus* i *mens rea* kojima se potkrepljuje odgovornost optuženog za dotična krivična djela moraju se dokazati drugim sredstvima, a ne formalnim primanjem na znanje”.²⁰⁴³ Vijeće je napravilo razliku između tih činjenica i činjenica o kojima je presuđeno koje pružaju dokaze o postojanju krivičnih djela koja su počinili drugi a za koja se optuženi ne tereti.²⁰⁴⁴

611. Shodno tome, oba Žalbena vijeća MKSJ-a smatrala su da bi tužilaštvo, ukoliko je veza između optuženog i počinjenog krivičnog djela bila takva da se zaključak o odgovornosti optuženog može lako izvesti iz izjave svjedoka koja nije bila ispitana u sudnici ili iz činjenice o kojoj je presuđeno, moralo da to dokaže izvođenjem dokaza kojima bi odbrana mogla da se suprotstavi.²⁰⁴⁵ To je, kako tvrdi g. Mladić, konceptualna razlika koju je previdjelo Žalbeno vijeće MKSR-a u Odluci u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006. i stoga je oslanjanje Pretresnog vijeća na tu odluku dovelo do primjetne greške.²⁰⁴⁶

612. Primjera radi, upućujem na incident od 23. jula 1995., iz paragrafa 2210 Prvostepene presude.²⁰⁴⁷ Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje nekoliko činjenica o kojima je presuđeno u vezi s tim da je SRK posjedovao modifikovane avio-bombe u periodu od avgusta 1994. do novembra 1995. i u vezi s incidentom granatiranja koji se desio na pomenuti dan.²⁰⁴⁸ Pretresno vijeće je konkretno formalno primilo na znanje činjenicu da je “[m]odifikovana avio-bomba ispaljena [...] iz pravca sjeverozapada, s teritorije pod kontrolom SRK-a”.²⁰⁴⁹ Samo na osnovu te činjenice, i bez ijednog dokaza tužilaštva, Pretresno vijeće je zaključilo da je tog dana “jedan ili više pripadnika SRK-a lansirao modifikovanu avio-bombu” i da su tom prilikom poginula dva civila, a nekoliko ih je teško ranjeno.²⁰⁵⁰

²⁰⁴² V. Odluka u predmetu *Galić* od 7. juna 2002., par. 15; T. 25. avgust 2020., str. 29.

²⁰⁴³ V. Odluka u predmetu *D. Milošević* od 26. juna 2007., par. 16; T. 25. avgust 2020., str. 29, 30.

²⁰⁴⁴ V. Odluka u predmetu *D. Milošević* od 26. juna 2007., par. 16; T. 25. avgust 2020., str. 30.

²⁰⁴⁵ V. T. 25. avgust 2020., str. 30.

²⁰⁴⁶ V. T. 25. avgust 2020., str. 30.

²⁰⁴⁷ V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 32.

²⁰⁴⁸ V. Prvostepena presuda, par. 2209. V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 32.

²⁰⁴⁹ V. Prvostepena presuda, par. 2210, fn. 9385, činjenica o kojoj je presuđeno 2871; T. 25. avgust 2020., str. 32.

²⁰⁵⁰ V. Prvostepena presuda, par. 2212; T. 25. avgust 2020., str. 32.

613. Teza tužilaštva bila je da je g. Mladić bio najviši starješina VRS-a i da je u znatnoj mjeri doprinio ostvarenju ciljeva udruženih zločinačkih poduhvata prvenstveno putem korištenja snaga VRS-a.²⁰⁵¹ U sastavu tih snaga bio je konkretno SRK, za koji je tužilaštvo navelo da je “provodio” naređenja g. Mladića putem etničkog čišćenja opština i terorisanja sarajevskih civila kampanjom granatiranja i snajperskog djelovanja.²⁰⁵² S obzirom na to, pomenutom činjenicom o kojoj je presuđeno utvrđeno je da su zločine za koje se tereti u optužnici počinili navodni potčinjeni g. Mladića.²⁰⁵³ Budući da je teza tužilaštva bila da je SRK provodio naređenja g. Mladića i da je bio korišten kao sredstvo za ostvarenje ciljeva udruženih zločinačkih poduhvata, činjenica o kojoj je presuđeno u vezi s identitetom počinitelaca odnosila se na samu suštinu teze tužilaštva o odgovornosti g. Mladića.²⁰⁵⁴ Usprkos tome, Pretresno vijeće je formalno primilo na znanje tu činjenicu u odsustvu bilo kakvih dokaza tužilaštva koji bi mogli da dokažu odgovornost SRK-a za ovaj incident.²⁰⁵⁵

614. Ovaj primjer pokazuje kakvu je grešku Pretresno vijeće napravilo time što se oslonilo na pristup iz Odluke u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006.²⁰⁵⁶ Pretresno vijeće je smatralo da ne postoje ograničenja u vezi s tim koje se činjenice o kojima je presuđeno mogu formalno primiti na znanje u kontekstu ponašanja drugih učesnika udruženog zločinačkog poduhvata ili fizičkih počinitelaca.²⁰⁵⁷ Imam u vidu primjere izložene u paragrafima 107 i 108 Mladićevog žalbenog podneska, kao i primjere za to na koji način su druga pretresna vijeća primjenjivala svoja diskreciona ovlaštenja kako bih naglasila ovo razilaženje u praksi.²⁰⁵⁸

615. U širem smislu, postoje dva pristupa koja se mogu vidjeti iz sudske prakse: pristup iz predmeta *Karemera i drugi* i pristup iz predmeta *D. Milošević*.²⁰⁵⁹ Primjer ovog potonjeg je pristup koji je primijenilo Pretresno vijeće MKSJ-a u predmetu *Stanišić i Župljanin*. Sudije tog vijeća su zauzele sljedeći stav:

Kad se predložena činjenica odnosi na suštinu teze tužilaštva i na ponašanje drugih osoba, za čije se kažnjive radnje i propuste optuženi inkriminiše, Pretresno vijeće ipak iskorištava svoje diskreciono

²⁰⁵¹ V. Optužnica, par. 13; T. 25. avgust 2020., str. 32.

²⁰⁵² V. Završni podnesak tužilaštva, par. 102, 103; T. 25. avgust 2020., str. 32.

²⁰⁵³ V. T. 25. avgust 2020., str. 32.

²⁰⁵⁴ V. T. 25. avgust 2020., str. 33.

²⁰⁵⁵ V. T. 25. avgust 2020., str. 33.

²⁰⁵⁶ V. T. 25. avgust 2020., str. 33.

²⁰⁵⁷ V. T. 25. avgust 2020., str. 33.

²⁰⁵⁸ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 69, fn. 97, 98 i reference koje se tamo navode; T. 25. avgust 2020., str. 33.

²⁰⁵⁹ V. Odluka u predmetu *D. Milošević* od 26. juna 2007.; Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006.; T. 25. avgust 2020., str. 33.

pravo tako što će uskratiti formalno primanje na znanje ukoliko smatra da to ne bi bilo u interesu pravde.²⁰⁶⁰

616. U svjetlu teze tužilaštva protiv Miće Stanišića i Stojana Župljanina, naime, da su oni na svojim položajima ministra MUP-a Republike Srpske, odnosno načelnika Regionalnog centra Službi bezbjednosti u Banjaluci, počinili zločine posredstvom policije, Pretresno vijeće MKSJ-a u tom predmetu zaključilo je “da se predložena činjenica, ako se tiče kriminalnih aktivnosti policije unutar neke opštine [Autonomne regije Krajine], odnosi na suštinu teze”.²⁰⁶¹ Iz tog razloga, Vijeće je uskratilo formalno primanje na znanje takvih činjenica u interesu pravde.

617. Ono što je važno je to da Pretresno vijeće u tom predmetu nije ograničilo na koje se pripadnike policije to primjenjuje na osnovu, na primjer, čina. Ono je smatralo da svi pripadnici policije mogu da predstavljaju “osobe koje su bile neposredno i blisko potčinjene” optuženima.²⁰⁶² Da je Pretresno vijeće u predmetu *Mladić* primijenilo pristup Pretresnog vijeća u predmetu *Stanišić i Župljanin*, uzdržalo bi se od primjene svojih diskrecionih ovlaštenja i u interesu pravde odbilo da formalno primi na znanje činjenice koje se odnose na kriminalne aktivnosti koje su vodili oni za koje je tužilaštvo navelo da su bili potčinjeni g. Mladiću.²⁰⁶³

618. Činjenica da u sudskoj praksi postoji takvo razilaženje u pogledu primjenjenog pristupa daje dodatni impuls da se ponovo razmotri rješenje Žalbenog vijeća MKSR-a u Odluci u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006. i definiše ispravan pravni standard.²⁰⁶⁴

619. Pretresno vijeće je pogriješilo kada je prihvatilo jednu konkretnu kategoriju činjenica, to jest, one činjenice koje su se odnosile na kriminalne aktivnosti koje su vodili oni za koje je tužilaštvo navelo da su bili potčinjeni g. Mladiću i da su postupali po njegovim naređenjima. Te činjenice su bile u dovoljnoj mjeri ključne za tezu tužilaštva o odgovornosti g. Mladića za navodno ponašanje. Shodno tome, tužilaštvo je i samo trebalo da predoči dokaze s tim u vezi.²⁰⁶⁵

620. Žalbeno vijeće može da ponovo razmotri neku raniju interlokutornu odluku u okviru svojih inherentnih diskrecionih ovlaštenja da to učini ukoliko je pokazana jasna greška u rezonovanju ili ukoliko je to neophodno kako bi se spriječila nepravda. U Odluci u predmetu *Galić* od 7. juna 2002.

²⁰⁶⁰ V. *Tužilac protiv Miće Stanišića i Stojana Župljanina*, predmet br. IT-08-91-T, Odluka kojom se djelimično odobravaju zahtjevi tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno na osnovu pravila 94(B), 1. april 2010. (dalje u tekstu: Odluka u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 1. aprila 2010.), par. 41; T. 25. avgust 2020., str. 33, 34.

²⁰⁶¹ V. Odluka u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 1. aprila 2010., par. 46; T. 25. avgust 2020., str. 34.

²⁰⁶² V. T. 25. avgust 2020., str. 34.

²⁰⁶³ V. T. 25. avgust 2020., str. 34, 35.

²⁰⁶⁴ V. T. 25. avgust 2020., str. 35.

²⁰⁶⁵ V. T. 25. avgust 2020., str. 35.

uvažava se da je to pitanje koje potpada pod diskreciona ovlaštenja pretresnog vijeća, te se primjećuje da u takvim okolnostima pretresno vijeće “može odlučiti da ne bi bilo pravično prema optuženom” da se odobri takvo prihvatanje.²⁰⁶⁶ Kao što je formulirano u paragrafu 52 Odluke u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006., “na pretresnim vijećima, dok pažljivo vrše svoja diskreciona ovlaštenja, [je] da ocijene svaku konkretnu činjenicu kako bi utvrdila da li je formalno primanje na znanje te činjenice – što znači prebacivanje tereta dokazivanja na optuženog kako bi je opovrgnuo – u skladu s pravima optuženog u okolnostima datog predmeta”.²⁰⁶⁷ Bila bih sklona opreznom pristupu, kakav je opisan gore, zato što je on u skladu s pravima g. Mladića na pravično suđenje. Shodno tome, a suprotno odluci većine, neophodno je ponovo razmotriti Odluku po žalbi na formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno kako bi se spriječila nepravda. Nije dovoljno samo navesti da je Pretresno vijeće “u svom vijećanju” razmotrilo činjenice o kojima je presuđeno zajedno s “drugim dokazima”, ako se pritom ne ukaže konkretno na stvarne dokaze.²⁰⁶⁸

621. Nadalje, Pretresno vijeće je pogriješilo time što nije dalo obrazloženje za to što je odbilo dokaze u svrhu pobijanja činjenica o kojima je presuđeno i u više navrata u Prvostepenoj presudi propustilo da navede koje činjenice o kojima je presuđeno formalno prima na znanje i/ili na koje se oslonilo kada je donosilo činjenične zaključke, a pored toga se oslonilo na činjenice o kojima je presuđeno iz drugih predmeta u kojima su sudije Pretresnog vijeća ranije predsjedavale i u kojima su pominjani uloga i krivica g. Mladića, što je dovelo do utiska pristrasnosti.²⁰⁶⁹

622. Po mom mišljenju, Pretresno vijeće je pogriješilo u primjeni svojih diskrecionih ovlaštenja, što obesnažuje zaključke koji su ugroženi ovim pristupom, a koji su identifikovani, na primjer, u paragrafima 107 i 108 Mladićevog žalbenog podneska.²⁰⁷⁰

(b) Povišeni standard za izvođenje protivdokaza

623. Gospodin Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće pogriješilo time što je primijenilo povišeni standard za izvođenje protivdokaza.²⁰⁷¹ Iz razloga koji slijede, sklona sam tome da se složim s njegovim tvrdnjama i poništiti bih konstatacije Pretresnog vijeća u mjeri u kojoj sadrže grešku koju je identifikovala odbrana.

²⁰⁶⁶ V. Odluka u predmetu *Galić* od 7. juna 2002., par. 13 (kurziv dodat).

²⁰⁶⁷ Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006., par. 52.

²⁰⁶⁸ V. Drugostepena presuda, par. 48.

²⁰⁶⁹ V. Drugostepena presuda, par. 39.

²⁰⁷⁰ V. T. 25. avgust 2020., str. 35.

²⁰⁷¹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 96-114; Mladićeva replika, par. 20-37; T. 25. avgust 2020., str. 35-40; T. 26. avgust 2020., str. 63, 64.

624. Formalno primanje neke činjenice na znanje na osnovu pravila 94(B) Pravilnika MKSJ-a stvara pretpostavku da je ona tačna, a ta se pretpostavka može pobijati. Međutim, kao što je Pretresno vijeće priznalo u paragrafu 5272 Prvostepene presude, konačni teret uvjeravanja i dalje snosi tužilaštvo. Usprkos tome, standard koji je primjenjen na protivdokaze odbrane bio je povišen. Uslijed toga, odbrani je bila uskraćena mogućnost da oživi raspravu i da kroz nju pobije činjenicu o kojoj je presuđeno.²⁰⁷²

625. Sudska praksa kaže da odbrana snosi teret iznošenja vjerodostojnih i pouzdanih dokaza koji su dovoljni da dovedu u pitanje tačnost činjenice o kojoj je presuđeno. Prag za vjerodostojne i pouzdane protivdokaze je, kao što je navelo Žalbeno vijeće MKSR-a u Odluci u predmetu *Karemera i drugi* od 29. maja 2009., “relativno nizak: ono što se traži nije da se definitivno dokaže vjerodostojnost i pouzdanost dokaza, nego da se na osnovu dovoljno indicija pokaže *prima facie* pouzdanost i vjerodostojnost”.²⁰⁷³ Pretresno vijeće je i samo priznalo, u odluci koju je donijelo 2. maja 2012. u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno, da se tačnost činjenica može osporiti, na primjer, putem unakrsnog ispitivanja svjedoka tužilaštva ili izvođenjem dokaza odbrane kako bi se doseгнуo taj prag.²⁰⁷⁴

626. Shodno tome, suprotno tvrdnji tužilaštva u paragrafu 37 Odgovora tužilaštva, odbrana nije nužno bila dužna da u sklopu svog dokaznog postupka izvodi protivdokaze kako bi dovela u pitanje tačnost činjenice o kojoj je presuđeno. Ona je, kao što je Pretresno vijeće priznalo u pomenutoj odluci, mogla da to učini tako što bi se suprotstavila dokazima tužilaštva i iznijela na vidjelo protivrječnosti i slabosti sadržane u tim dokazima.²⁰⁷⁵ Usprkos tome, Pretresno vijeće je za dokaze koje je izvodila odbrana nametnulo pogrešan dodatni zahtjev. Pretresno vijeće je zahtijevalo da ti dokazi budu “nedvosmisleni”.²⁰⁷⁶

627. Pretresno vijeće je objasnilo, u paragrafu 5273 Prvostepene presude, kako odbrana može oživjeti raspravu o dokazima:

kada se izvedu dokazi o nekom konkretnom alternativnom scenariju umjesto puke naznake o tome da postoji jedan ili više alternativnih scenarija, ili kada se nedvosmisleno pokaže da se mora razumno isključiti da je scenario koji je naveden u činjenici o kojoj je presuđeno istinit.²⁰⁷⁷

²⁰⁷² V. T. 25. avgust 2020., str. 35, 36.

²⁰⁷³ V. Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 29. maja 2009., par. 15; T. 25. avgust 2020., str. 36.

²⁰⁷⁴ V. Četvrta odluka u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno, par. 19; T. 25. avgust 2020., str. 36.

²⁰⁷⁵ V. T. 25. avgust 2020., str. 36.

²⁰⁷⁶ V. T. 25. avgust 2020., str. 37.

²⁰⁷⁷ V. T. 25. avgust 2020., str. 37.

628. Kako bi dalje objasnilo šta podrazumijeva pod “konkretnim alternativnim scenarijem”, Pretresno vijeće je navelo primjer u jedinoj fusnoti u tom paragrafu.²⁰⁷⁸ On glasi: “[A]ko se u činjenici o kojoj je presuđeno kaže da je ‘B ubio C’, a Pretresnom vijeću su predočeni dokazi o tome da je ‘C možda/vjerovatno ubijen od strane A’”, Pretresno vijeće je reklo da bi se to smatralo nedovoljnim za doseganje praga “nedvosmislenog” dokaza.²⁰⁷⁹

629. Ako je nešto moguće ili vjerovatno, onda sumnja postoji. Kada sumnja postoji, onda je u krivičnom pravu uobičajeno da se ta sumnja mora riješiti u korist optuženog.²⁰⁸⁰ Očekivanje da odbrana izvede dokaze koji su nesumnjivi znači obrtanje tereta dokazivanja i nametanje povišenog standarda – standarda van razumne sumnje.²⁰⁸¹ Iz toga slijedi da iznošenje sumnje na vidjelo putem unakrsnog ispitivanja svjedoka tužilaštva, kako bi se ukazalo na protivrječnosti ili slabosti, ne bi bilo dovoljno.²⁰⁸²

630. Shodno tome, slijedeći primjer koji je dalo Pretresno vijeće, da bi na osnovu tog standarda osporila tačnost činjenice o kojoj je presuđeno, odbrana bi morala da dokaže van razumne sumnje da je C ubijen od strane A.²⁰⁸³ Odbrana bi to morala da učini izvođenjem dokaza s tim u vezi. Za ovaj standard ne postoji pravna osnova. Možda na to ukazuje činjenica da se za taj standard Pretresno vijeće u paragrafu 5273 Prvostepene presude ne poziva ni na jedan jedini pravni izvor.²⁰⁸⁴

631. U paragrafu 5274 Prvostepene presude, Pretresno vijeće je navelo da je “*imalo u vidu da dokazi koji su u protivrječnosti s činjenicama o kojima je presuđeno ne pobijaju automatski činjenicu o kojoj je presuđeno*”.²⁰⁸⁵ Odbrana je takođe morala da pokaže da su izvedeni dokazi pouzdani i vjerodostojni.²⁰⁸⁶ Test pouzdanosti i vjerodostojnosti bio je sekundarni faktor.²⁰⁸⁷ S obzirom na to, Pretresno vijeće je nametnulo dodatnu prepreku koju je odbrana morala da savlada prije nego što je mogla da dosegne prihvaćeni standard koji se u sudskoj praksi zahtijeva u cilju oživljavanja dokazne rasprave.²⁰⁸⁸

632. U svjetlu objašnjenja Pretresnog vijeća u vezi s njegovom metodologijom, uvjerala sam se da je Pretresno vijeće primijenilo povišeni standard. Odbrana je identifikovala posljedice te greške

²⁰⁷⁸ V. Prvostepena presuda, par. 5273, fn. 18018; T. 25. avgust 2020., str. 37.

²⁰⁷⁹ V. Prvostepena presuda, par. 5273, fn. 18018; T. 25. avgust 2020., str. 37.

²⁰⁸⁰ V. T. 25. avgust 2020., str. 37.

²⁰⁸¹ V. T. 25. avgust 2020., str. 37.

²⁰⁸² V. T. 25. avgust 2020., str. 37. 38.

²⁰⁸³ V. T. 25. avgust 2020., str. 38.

²⁰⁸⁴ V. T. 25. avgust 2020., str. 38.

²⁰⁸⁵ V. T. 25. avgust 2020., str. 38 (kurziv dodat).

²⁰⁸⁶ V. T. 25. avgust 2020., str. 38.

²⁰⁸⁷ V. T. 25. avgust 2020., str. 38.

u paragrafima 106 do 113 Mladićevog žalbenog podneska i paragrafima 22 do 37 Mladićeve replike.²⁰⁸⁹ S tim u vezi, uslijed primjene povišenog standarda, Pretresno vijeće je konstatovalo da dokazi koje je izvela odbrana nisu bili dovoljni da bi oživjeli dokaznu raspravu ili da bi pobili tačnost činjenice o kojoj je presuđeno. Ocjena dokaza od strane Pretresnog vijeća bila je pogrešna, budući da se ono oslonilo na nepobijene činjenice o kojima je presuđeno kako bi potkrijepilo dokaznu osnovu za odgovornost g. Mladića prema sveobuhvatnom UZP-u. Na primjer, Pretresno vijeće se oslonilo na činjenicu o kojoj je presuđeno 1476 kako bi utvrdilo krivičnu odgovornost g. Mladića za ubijanje svih 7.000-8.000 žrtava koje nisu aktivno učestvovala u neprijateljstvima u Srebrenici.²⁰⁹⁰ Čak i kada je tačnost činjenica o kojima je presuđeno bila osporena dokazima koje je izvelo tužilaštvo, pristup Pretresnog vijeća onemogućio je g. Mladiću da oživi dokaznu raspravu unakrsnim ispitivanjem. U svjetlu primijenjenog povišenog standarda, jedini način na koji je g. Mladić mogao da pobije činjenicu o kojoj je presuđeno bio je da je opovrgne van razumne sumnje. Nemogućnost g. Mladića da pobije činjenice o kojima je presuđeno olakšala je tužilaštvu da iznese svoj zakonski teret dokazivanja njegove krivice van razumne sumnje. Nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi primijenio povišeni standard koji je koristilo Pretresno vijeće. Da je bio primjenjen ispravan pravni standard, protivdokazi koji su izvedeni iz unakrsnog ispitivanja ili koje je predočila odbrana doveli bi do oživljavanja rasprave i činjenice o kojima je presuđeno bile bi pobijene. S obzirom na to da dokazi tužilaštva nisu bili dovoljno pouzdani da bi se utvrdila krivična odgovornost, Pretresno vijeće bi došlo do drugačijeg zaključka da je na činjenice o kojima je presuđeno bio primijenjen ispravan standard. Prema tome, to što se Pretresno vijeće oslonilo na činjenice koje su formalno primljene na znanje kako bi konstatovalo da je g. Mladić odgovoran za zločine predstavljalo je grešku koja je dovela do neostvarenja pravde.²⁰⁹¹

633. Drugi primjer pogrešnog pristupa Pretresnog vijeća odnosi se na incident od 24. oktobra 1994. u paragrafima 2001 do 2003 Prvostepene presude, koji se ne navodi u prilogima Optužnici.²⁰⁹²

634. Pretresno vijeće se oslonilo na činjenice o kojima je presuđeno, prema kojima su hici došli s jednog poznatog snajperskog položaja SRK-a i ispalio ih je pripadnik SRK-a.²⁰⁹³ Odbrana je iznijela argument da su dokazi svjedoka vještaka tužilaštva Patricka van der Weijdena, da je

²⁰⁸⁸ V. T. 25. avgust 2020., str. 38.

²⁰⁸⁹ V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 38.

²⁰⁹⁰ V. Mladićeva replika, par. 33-37.

²⁰⁹¹ Mladićev žalbeni podnesak, par. 106-113; Mladićeva replika, par. 22-37.

²⁰⁹² V. T. 25. avgust 2020., str. 39.

²⁰⁹³ V. Prvostepena presuda, par. 2001, fn. 8506, 8507, gdje se upućuje na činjenice o kojima je presuđeno 2752, 2753; T. 25. avgust 2020., str. 39.

postojala direktna linija nišanjenja između tog snajperskog položaja i žrtve, bili manjkavi zato što nije postojala neometana linija nišanjenja.²⁰⁹⁴ Odbrana je takođe izložila svjedočenje vještaka odbrane u kojem se navodi da je drveće vjerovatno ometalo direktan pogled.²⁰⁹⁵ Pretresno vijeće je smatralo da to vjerovatno nije dovoljno da bi osporilo relevantnu činjenicu o kojoj je presuđeno.²⁰⁹⁶ Nadalje, Pretresno vijeće nije moralo da razmatra argumente odbrane o manjkavostima dokaza tužilaštva “jer se” oslonilo na nepobijenu činjenicu o kojoj je presuđeno.²⁰⁹⁷ Shodno tome, čak i kad je odbrana mogla da unese sumnju posredstvom vještaka, kao i da ukaže na slabosti u dokazima tužilaštva, to nije bilo dovoljno da se dovede u pitanje tačnost činjenice o kojoj je presuđeno.²⁰⁹⁸ Da je rasprava bila oživljena, dokazi tužilaštva ne bi bili dovoljni da se potvrdi tačnost činjenice u vezi s neometanom linijom nišanjenja budući da tužilaštvo ne bi bilo u stanju da prevaziđe trajnu sumnju koju je stvorio vještak odbrane, ni slabosti u svojim sopstvenim dokazima.²⁰⁹⁹

635. Slažem se s argumentom g. Mladića da je greška koju je Pretresno vijeće napravilo time što je povisilo standard za protivdokaze dovela do toga da su njegovi dokazi smatrani “nedovoljnim” da bi oživjeli postupak pobijanja ili pobili tačnost činjenice o kojoj je presuđeno. Kao što je ustvrdila odbrana, standard koji je primijenilo Pretresno vijeće na protivdokaze bio je pogrešan.²¹⁰⁰ Uslijed toga, pristup Pretresnog vijeća dokazima koje je ponudila odbrana ili oslananje na nedosljednosti ili slabosti u tezi tužilaštva u cilju oživljavanja dokazne rasprave bio je pogrešan.²¹⁰¹ To je ozbiljno narušilo pristup Pretresnog vijeća činjenicama o kojima je presuđeno u cijeloj presudi.²¹⁰² Primjeri koji su dati u Mladićevom žalbenom podnesku pokazuju postojanje te sistematske greške, tako da to dovodi u pitanje pristup Pretresnog vijeća svakoj pojedinoj činjenici o kojoj je presuđeno.²¹⁰³ Kao što tvrdi g. Mladić, uvjerila sam se da je Pretresno vijeće napravilo primjetnu grešku i primijenilo standard koji nijedno razumno Pretresno vijeće ne bi, i zapravo nikad i nije primijenilo.²¹⁰⁴

636. U svjetlu gore navednog, konstatujem da je Pretresno vijeće pogriješilo time što je primijenilo povišeni standard u vezi s teretom izvođenja protivdokaza ili što je teret uvjeravanja prebacilo na g. Mladića. Zajedno s mojim zaključcima da je Pretresno vijeće pogriješilo zbog toga

²⁰⁹⁴ V. Prvostepena presuda, par. 2001; T. 25. avgust 2020., str. 39; Mladićev završni podnesak, par. 2234-2239.

²⁰⁹⁵ V. Prvostepena presuda, par. 2001; T. 25. avgust 2020., str. 39.

²⁰⁹⁶ V. Prvostepena presuda, par. 2002; T. 25. avgust 2020., str. 39.

²⁰⁹⁷ V. Prvostepena presuda, par. 2002; T. 25. avgust 2020., str. 39.

²⁰⁹⁸ V. T. 25. avgust 2020., str. 39.

²⁰⁹⁹ V. T. 25. avgust 2020., str. 39.

²¹⁰⁰ V. T. 25. avgust 2020., str. 39.

²¹⁰¹ V. T. 25. avgust 2020., str. 39, 40.

²¹⁰² V. T. 25. avgust 2020., str. 40.

²¹⁰³ V. T. 25. avgust 2020., str. 40.

²¹⁰⁴ V. T. 25. avgust 2020., str. 40.

što je koristilo činjenice o kojima je presuđeno u vezi s ponašanjem potčinjenih, to znači da bih ja prihvatila žalbenu osnovu 2.A.

2. Navodne greške zbog primjene pogrešnog standarda dokazivanja, propusta da se iznese obrazloženje i oslanjanja na neispitane dokaze (osnove 2.B, 2.C i 2.D)

637. Gospodin Mladić tvrdi da je Pretresno vijeće sistematski pravilo greške u primjeni prava i u utvrđivanju činjeničnog stanja u cijeloj Prvostepenoj presudi, i to na sljedeći način:

- i. primijenilo je pogrešan standard dokazivanja, čime je tužilaštvu olakšalo teret dokazivanja njegove krivice van razumne sumnje;
- ii. u svom rezonovanju je zanemarilo očigledno relevantne oslobađajuće dokaze, što ukazuje na to da te dokaze nije razmotrilo ili da im nije pridalo dovoljnu težinu; i
- iii. isključivo se ili u odlučujućoj mjeri oslonilo na neprovjerene dokaze.

638. Tužilaštvo te argumente nije dovelo u pitanje. Pretresno vijeće je tako postupajući napravilo primjetnu grešku koja je dovela do sistematskog nanošenja znatne štete g. Mladiću u cijeloj Prvostepenoj presudi. Te greške Pretresnog vijeća i njihov uticaj, o kojem g. Mladić detaljnije i konkretnije govori u osnovama 3 do 7 svog Žalbenog podneska, individualno ili kumulativno obesnažuju konstatacije na kojima počivaju njegove osuđujuće presude. Stoga bih ja prihvatila osnovu 2.B, 2.C i 2.D žalbe g. Mladića.

C. Osnova 3 – sveobuhvatni UZP

1. Vremenski i geografski obim sveobuhvatnog UZP-a

639. Sveobuhvatni UZP je definisan kao poduhvat koji je trajao od 1991. do 30. novembra 1995. godine, i u geografskom smislu ograničen je na područje Bosne i Hercegovine.²¹⁰⁵ Temeljno je načelo krivičnog prava da *actus reus* i *mens rea* propisanog ponašanja moraju postojati istovremeno.²¹⁰⁶ Kako se navodi u Drugostepenoj presudi u predmetu *Nahimana i drugi*:

[...] Međunarodni sud [može da] bude nadležan da optuženog osudi samo ako su svi elementi koje treba dokazati da bi se utvrdila njegova krivica bili prisutni [...] Činjenje ili nečinjenje optuženog koje dokazuje njegovu odgovornost po bilo kojem od vidova odgovornosti iz člana 6(1) i (3) Statuta

²¹⁰⁵ V. Prvostepena presuda, par. 4232, 4610; T. 25. avgust 2020., str. 41.

²¹⁰⁶ V. T. 25. avgust 2020., str. 41.

[MKSR-a] desilo se 1994. i optuženi je u vrijeme takvog činjenja ili nečinjenja imao namjeru koja se traži (*mens rea*) da bi bio osuđen po dotičnom vidu odgovornosti.²¹⁰⁷

640. Kako se navodi u Drugostepenoj presudi u predmetu *Simba*:

[p]redmet ispitivanja nije to da li je konkretna namjera formirana prije činjenja tih djela, nego da li su u trenutku činjenja počinioci posjedovali neophodnu namjeru.²¹⁰⁸

641. Žalbeno vijeće MKSJ-a je u Drugostepenoj presudi u predmetu *Naletilić i Martinović* slijedilo isti taj pristup:

Načelo individualne krivice nalaže da se optuženi može osuditi za krivično djelo samo ako njegova *mens rea* uključuje *actus reus* zločina. Osuditi ga ne dokazavši prethodno da su mu bile poznate činjenice na osnovu kojih se njegovi postupci mogu smatrati krivičnim djelom znači uskratiti mu pravo na presumpciju nevinosti. Konkretno stanje svijesti koje se mora dokazati, naravno, razlikovaće se od slučaja do slučaja, zavisno o krivičnom djelu i vidu odgovornosti. Međutim, načelo u srži stvari je isto: da bi određeno ponašanje pojedinca moglo podlijegati krivičnoj odgovornosti, taj pojedinac mora biti sposoban da *ex ante*, na osnovu njemu dostupnih činjenica, shvati da je to ponašanje kažnjivo. Ili, u najmanjem slučaju, da bi se optužena osoba mogla osuditi za neko krivično djelo, treba da su joj bile poznate činjenice koje njeno ponašanje čine kažnjivim.²¹⁰⁹

642. Sudija Tuzmukhamedov podržao je ovaj pristup u svom suprotnom mišljenju u Drugostepenoj presudi u predmetu *Šainović i drugi*, gdje je naveo da ni ponašanje optuženog prije perioda udruženog zločinačkog poduhvata ni bilo koji njegov kasniji postupak nisu mogli razumno predstavljati znatan doprinos udruženom zločinačkom poduhvatu.²¹¹⁰

643. Pretresno vijeće je pogriješilo u svom pristupu, posebno utoliko što je zaključak o *mens rea* g. Mladića izvelo iz izjava datih 1991. godine izvan okvira sveobuhvatnog UZP-a, i to u Hrvatskoj, a ne u Bosni i Hercegovini.²¹¹¹

644. Prema navodima u Optužnici, g. Mladić nije smatran učesnikom sveobuhvatnog UZP-a do 12. maja 1992., kada je imenovan za načelnika Glavnog štaba VRS-a.²¹¹² Prije maja 1992., on niti je bio na teritoriji Bosne i Hercegovine, niti je bio u komandnoj strukturi VRS-a, budući da se u to vrijeme nalazio u Hrvatskoj i bio je u sastavu JNA.²¹¹³ Po mom mišljenju, prva greška Pretresnog vijeća bila je to što je ono prekršilo gore navedenu sudsku praksu tako što je pokušalo da govore g. Mladića smjesti u Bosnu i Hercegovinu 1991. godine, iako on ni vremenski ni geografski nije bio

²¹⁰⁷ V. Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 313; T. 25. avgust 2020., str. 41, 42.

²¹⁰⁸ V. Drugostepena presuda u predmetu *Simba*, par. 266; T. 25. avgust 2020., str. 42.

²¹⁰⁹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 114; T. 25. avgust 2020., str. 42.

²¹¹⁰ V. Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, Suprotno mišljenje sudije Tuzmukhamedova, par. 8; T. 25. avgust 2020., str. 42, 43.

²¹¹¹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 304; T. 25. avgust 2020., str. 43.

²¹¹² V. Optužnica, par. 5; T. 25. avgust 2020., str. 43.

²¹¹³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 203; T. 25. avgust 2020., str. 43.

povezan s tim događajima.²¹¹⁴ U to vrijeme, g. Mladić nije bio u komandnom lancu da bi primao izvještaje o dešavanjima, te zacijelo nije mogao da osobama izvan svog komandnog lanca izdaje naređenja da počine te zločine ili da kazni počinioce.²¹¹⁵

645. Druga greška je to što se u Prvostepenoj presudi vrši analiza onoga što su drugi, kao što su političari, policija ili druge naoružane grupe, rekli ili učinili u tom istom vremenskom periodu prije nego što je g. Mladić došao u Bosnu i Hercegovinu.²¹¹⁶ Mnogi od zločina koji čine temelj sveobuhvatnog UZP-a potiču iz tog vremenskog perioda, prije nego što je g. Mladić bio u Bosni i Hercegovini i prije VRS-a.²¹¹⁷ Po mom mišljenju, time se krši gore navedena sudska praksa, zato što je Pretresno vijeće iskoristilo događaje koji su prethodili imenovanju i geografskoj lokaciji g. Mladića kako bi utvrdilo njegovu *mens rea* i doprinos udruženom zločinačkom poduhvatu, iako je *actus reus* ostvaren prije njegovog fizičkog i vremenskog prisustva.²¹¹⁸ Analiza u Prvostepenoj presudi u vezi sa sveobuhvatnim UZP-om oslanja se u velikoj mjeri na činjenice o kojima je presuđeno.²¹¹⁹ Zločini koji su se desili prije nego što su g. Mladić i njegov VRS imali hijerarhiju i vojno rukovođenje i komandovanje na svim područjima Bosne i Hercegovine ne mogu se koristiti da bi se utvrdila njegova *mens rea*, usprkos tome što je pokazano da su *actus reus* ostvarile druge osobe.²¹²⁰

2. Korištenje posrednih dokaza

646. Odbrana tvrdi, a ja se slažem s tim, da je Pretresno vijeće pogriješilo time što je svoju analizu navodnog doprinosa g. Mladića sveobuhvatnom UZP-u zasnovalo skoro isključivo na posrednim dokazima.²¹²¹ Kod ovakvog pristupa, ti zaključci su morali da budu jedini razumni zaključci do kojih se moglo doći. U Drugostepenoj presudi u predmetu *Lukić i Lukić*, Žalbeno vijeće MKSJ-a je podsjetilo da:

žalilac, da bi u žalbenom postupku uspješno osporio ocjenu posrednih dokaza koju je donijelo pretresno vijeće, mora da pokaže da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da smatra da je zaključak do kojeg je došlo pretresno vijeće jedini razuman zaključak.²¹²²

²¹¹⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 203; T. 25. avgust 2020., str. 43.

²¹¹⁵ V. T. 25. avgust 2020., str. 43.

²¹¹⁶ V. T. 25. avgust 2020., str. 43-45.

²¹¹⁷ V. T. 25. avgust 2020., str. 45.

²¹¹⁸ V. T. 25. avgust 2020., str. 45.

²¹¹⁹ V. T. 25. avgust 2020., str. 46.

²¹²⁰ V. T. 25. avgust 2020., str. 46.

²¹²¹ V. npr. T. 25. avgust 2020., str. 46.

²¹²² V. Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*, par. 149; T. 25. avgust 2020., str. 46.

647. Žalbeno vijeće MKSJ-a u Drugostepenoj presudi u predmetu *Boškoski i Tarčulovski* isto je tako primijetilo da, u slučaju kada je neka osuđujuća presuda zasnovana na posrednim dokazima, zaključak do kojeg se došlo mora da bude “jedini razuman zaključak”.²¹²³

648. Postojali su direktni dokazi o tome da g. Mladić nije dijelio zločinačku namjeru u skladu sa sveobuhvatnim UZP-om, to jest njegova naređenja VRS-u da se poštuju Ženevske konvencije i sporazumi o prekidu vatre, kao i njegove bilježnice,²¹²⁴ o čijem sadržaju će se govoriti detaljnije gdje to bude relevantno u analizi dolje u tekstu. Pretresno vijeće to nije prihvatilo jer je smatralo da ima više posrednih dokaza o suprotnom.²¹²⁵ Ovo zanemarivanje direktnih dokaza u korist posrednih dokaza predstavlja primjetnu grešku.²¹²⁶ Ono krši gore navednu sudsku praksu i načelo *in dubio pro reo*, koje glasi da, tamo gdje postoji ikakva sumnja, treba da se riješi u korist optuženog.²¹²⁷

649. S obzirom na to da je prihvaćeno da postoje direktni dokazi koji pokazuju odsustvo zločinačke namjere ili *mens rea* kod g. Mladića, te ako su ti direktni dokazi zaista potkrijepljeni drugim dokazima zasnovanim na indicijama, kao što se navodi u Mladićevom žalbenom podnesku,²¹²⁸ onda nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne može odlučiti da zanemari te direktne dokaze i osloni se na “više” dokaza zasnovanih na indicijama da bi konstatovao da “jedini” zaključak do kojeg se može doći jeste onaj koji ukazuje na krivicu.²¹²⁹ Dokazi zasnovani na indicijama ne mogu da prevagnu nad direktnim dokazima. Napominjem, nadalje, da su veliki dio neposrednih dokaza kojima je Pretresno vijeće raspolagalo i koje je zanemarilo činile bilježnice, za koje je Pretresno vijeće utvrdilo da ih je lično pisao g. Mladić. Imam u vidu primjere koji su izloženi u paragrafima 202, 234 i 309 Mladićevog žalbenog podneska.²¹³⁰ S tim u vezi, bilježnice g. Mladića sadržale su direktne dokaze o ograničenjima s kojima se suočavao kada je djelovao u opštinama i o tome kako je namjeravao da zaštiti bosanske Muslimane i bosanske Hrvate,²¹³¹ o

²¹²³ V. Drugostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 99; T. 25. avgust 2020., str. 46.

²¹²⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 202, 234, 309, 311, 312, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazne predmete P352, P354, P356, P358, P474, D451; T. 25. avgust 2020., str. 46, 47.

²¹²⁵ V. T. 25. avgust 2020., str. 46, 47.

²¹²⁶ V. T. 25. avgust 2020., str. 47.

²¹²⁷ V. T. 25. avgust 2020., str. 47; *Tužilac protiv Duška Tadića*, predmet br. IT-94-1-A, Odluka po zahtevu žalioaca za produženje roka i izvođenje dodatnih dokaza, 16. oktobar 1998. (dalje u tekstu: Odluka u predmetu *Tadić* od 16. oktobra 1998.), par. 73.

²¹²⁸ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 312, fn. 463; T. 25. avgust 2020., str. 47.

²¹²⁹ V. T. 25. avgust 2020., str. 47.

²¹³⁰ V. T. 25. avgust 2020., str. 47.

²¹³¹ V. dokazni predmeti P356, str. 179, 180, 218; D1514; D187.

slabljenju discipline u VRS-u i demontiranju MUP-a,²¹³² kao i o njegovim naporima da zaustavi činjenje zločina od strane neposlušnih vojnih formacija.²¹³³ Na primjer, g. Mladić je:

- i. u svojoj bilježnici pisao o problemima s paravojskom i zločinima koji su činjeni;²¹³⁴
- ii. izdao naređenje da se zaštiti muslimansko stanovništvo u određenim selima od mogućeg nasilja od strane pojedinaca, zato što je ono izrazilo lojalnost *Republici Srpskoj*;²¹³⁵ i
- iii. izdao naređenje kojim je, između ostalog, zabranio okrutno postupanje i zlostavljanje civila, ratnih zarobljenika i pripadnika međunarodnih organizacija, te naložio da se sa svim ratnim zarobljenicima postupa u skladu s međunarodnim ratnim pravom.²¹³⁶

650. Po mom mišljenju, Pretresno vijeće je napravilo grešku u primjeni prava time što je primijenilo ovu manjkavu metodu koja je dovela do toga da je, na osnovu dokaza zasnovanih na indicijama i zanemarivanjem direktnih dokaza, konstatovano da je *mens rea* g. Mladića dokazana van razumne sumnje, te konstatujem da je g. Mladić iznio svoj teret dokazivanja u žalbenom postupku s tim u vezi.²¹³⁷

651. Prva greška bila je to što je Pretresno vijeće donijelo zaključke o *mens rea* g. Mladića prije nego što je utvrđen *actus reus*.²¹³⁸ Da bi utvrdilo obilježje *actus reus* nekog udruženog zločinčkog poduhvata, Pretresno vijeće mora da odredi postojanje i obim zajedničkog zločinačkog cilja koji je dijelilo više osoba. To je neophodan preduslov prilikom određivanja da li su djela koja je izvršio žalilac bila povezana s učešćem u zajedničkom zločinačkom cilju i doprinijela tom cilju.²¹³⁹

652. Doktrina udruženog zločinačkog poduhvata zahtijeva da je g. Mladić pružio značajan doprinos zločinima za koje je osuđen.²¹⁴⁰ To iziskuje da presuditelj o činjenicama okarakterise doprinos g. Mladića zajedničkom zločinačkom cilju.²¹⁴¹

²¹³² V. dokazni predmet P358, str. 242.

²¹³³ V. dokazni predmeti P352, str. 331, 338; P354, str. 48.

²¹³⁴ V. dokazni predmet P356, str. 179, 180.

²¹³⁵ V. dokazni predmet D1514, str. 1.

²¹³⁶ V. dokazni predmet D187, str. 1.

²¹³⁷ V. T. 25. avgust 2020., str. 47.

²¹³⁸ V. T. 25. avgust 2020., str. 47.

²¹³⁹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Simatović*, par. 82; T. 25. avgust 2020., str. 48, gdje se, između ostalog, upućuje na Mladićev žalbeni podnesak, par. 271-285.

²¹⁴⁰ V. Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 215; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 430; T. 25. avgust 2020., str. 48.

²¹⁴¹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 430; T. 25. avgust 2020., str. 48.

653. Pretresno vijeće je iznijelo pretpostavke i izvelo zaključke koji posredno dovode g. Mladića u vezu sa zločinima na osnovu njegovog položaja u VRS-u i dokaza o ponašanju navodnih potčinjenih kako bi utvrdilo krivicu g. Mladića po ovom vidu odgovornosti.²¹⁴² Pretresno vijeće se takođe oslonilo na “veze” zasnovane na okolnostima, umjesto da izvede zaključke o tome da li je g. Mladić stvarno shvatao ili pristao na to da pruži podršku bilo kojem aspektu sveobuhvatnog UZP-a.²¹⁴³

654. Kako je naveo sudija Tuzmukhamedov u svom suprotnom mišljenju u Drugostepenoj presudi u predmetu *Šainović i drugi*:

[N]iko ne podleže krivičnoj odgovornosti samo zbog toga što je na položaju vlasti ili što može da izdaje uputstva. Odgovornost koja opravdava krivičnu osudu može se pripisati samo licima koja svoju nadležnost stvarno i upotrebe za činjenje krivičnih dela ili koja naprave kažnjivi propust i ne utiču na izvršioce. To je ono što je tužilaštvo moralo dokazati van razumne sumnje i što je presuditelj o činjenicama morao utvrditi, na osnovu obrazloženog mišljenja u presudi.²¹⁴⁴

655. Nakon što se utvrdi *actus reus*, Pretresno vijeće potom mora da ispita da li se iz znanja, djela, riječi i interakcija g. Mladića s drugim osobama može izvesti zaključak da je on dijelio namjeru za ostvarenje zajedničkog zločinačkog cilja.²¹⁴⁵ Pretresno vijeće je dužno da prvo odredi objektivna obilježja *actusa reusa* udruženog zločinačkog poduhvata prije nego što se može razmatrati subjektivno obilježje *mens rea*.²¹⁴⁶

656. Druga greška u analizi Pretresnog vijeća je to što je donijelo konstatacije o subjektivnom obilježju dok je bilo u procesu razmatranja objektivnih obilježja.²¹⁴⁷

657. Posljedica toga je da, ako se zaključci o *mens rea* izvedu prije nego što se utvrdi *actus reus*, to ne samo da se kosi s ustaljenom metodom koja je objašnjena u vezi s prvom greškom, nego se time dovodi u pitanje mogućnost Pretresnog vijeća da, kada se posveti razmatranju *mens rea*, ostane objektivno iako je već donijelo negativne konstatacije o stanju svijesti g. Mladića.²¹⁴⁸ Oslanjanje na već izvedene zaključke o krivici g. Mladića ne vodi ka objektivnoj ili uravnoteženoj analizi njegove

²¹⁴² V. T. 25. avgust 2020., str. 48, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 3561, 4218-4239.

²¹⁴³ V. T. 25. avgust 2020., str. 49.

²¹⁴⁴ V. Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*, Suprotno mišljenje sudije Tuzmukhamedova, par. 34; T. 25. avgust 2020., str. 49.

²¹⁴⁵ V. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Simatović*, par. 82; T. 25. avgust 2020., str. 49, 50.

²¹⁴⁶ V. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Simatović*, par. 82; T. 25. avgust 2020., str. 50.

²¹⁴⁷ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 262-290; T. 25. avgust 2020., str. 50.

²¹⁴⁸ V. T. 25. avgust 2020., str. 50, 51.

mens rea.²¹⁴⁹ Zapravo, Pretresno vijeće je te konstatacije automatski primijenilo kako bi zaključilo da je g. Mladić kriv, i time nepovratno dovelo u pitanje svoje konstatacije.²¹⁵⁰

658. U svjetlu gore navedenog, smatram da je metoda koju je Pretresno vijeće primijenilo kako bi utvrdilo različita obilježja sveobuhvatnog UZP-a manjkava, što obesnažuje konstatacije o ovom udruženom zločinačkom poduhvatu.²¹⁵¹ Ovakav nesistematski pristup lišio je g. Mladića njegovih prava zasnovanih na načelu *in dubio pro reo*, koje glasi da, tamo gdje postoji ikakva sumnja, treba da se riješi u korist optuženog²¹⁵² i prava na pravično suđenje.²¹⁵³ Nadalje, mišljenja sam da Pretresno vijeće nije bilo u stanju da artikuliše u kojoj je mjeri g. Mladić bio umiješan u zločine ili ostvarivao zajednički zločinački cilj.²¹⁵⁴ U Prvostepenoj presudi nije pravilno okarakterisano kojim je konkretnim ponašanjem g. Mladić doprinio sveobuhvatnom UZP-u tokom relevantnog vremenskog perioda u kojem je bio u Bosni i Hercegovini i u VRS-u.²¹⁵⁵ Primjenom takve neodređene i nejasne analize, u kojoj je analiza *actus reus* pomiješana s analizom *mens rea*, Pretresno vijeće je na kraju ostavilo otvoreno pitanje da li je g. Mladića smatralo odgovornim za aktivno ponašanje, nečinjenje, ili i jedno i drugo.²¹⁵⁶

3. Rukovođenje paravojnim snagama i MUP-om

(a) Paravojne snage

659. Pretresno vijeće je identifikovalo približno 60 paravojnih grupa na teritoriji Republike bosanskih Srba, koje su u julu 1992. u svom sastavu imale ukupno četiri do pet hiljada ljudi.²¹⁵⁷ Vijeće je takođe priznalo napore g. Mladića na razoružavanju i raspuštanju tih jedinica, navevši sljedeće:

Dana 28. jula 1992., Mladić je naredio da se do 15. avgusta 1992. izvrši razoružavanje svih paravojnih formacija, grupa i pojedinca na teritoriji republike bosanskih Srba kako bi se sve naoružane formacije i pojedinci stavili pod jedinstvenu komandu VRS-a.²¹⁵⁸

660. Nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi zanemario neprestane pokušaje g. Mladića i njegovog VRS-a da eliminišu paravojску i istovremeno uključio djela za koja se navodi da ih je

²¹⁴⁹ V. T. 25. avgust 2020., str. 51.

²¹⁵⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 291; Mladićeva replika, par. 55; T. 25. avgust 2020., str. 51.

²¹⁵¹ V. T. 25. avgust 2020., str. 51.

²¹⁵² V. Odluka u predmetu *Tadić* od 16. oktobra 1998., par. 73.

²¹⁵³ V. T. 25. avgust 2020., str. 51.

²¹⁵⁴ V. T. 25. avgust 2020., str. 51.

²¹⁵⁵ V. T. 25. avgust 2020., str. 51.

²¹⁵⁶ V. T. 25. avgust 2020., str. 51, 52.

²¹⁵⁷ V. Prvostepena presuda, par. 3855; T. 25. avgust 2020., str. 52.

²¹⁵⁸ V. Prvostepena presuda, par. 3855; T. 25. avgust 2020., str. 52.

počinila ista ta paravojska, nazvavši je učesnikom u sveobuhvatnom UZP-u.²¹⁵⁹ Gospodin Mladić nije mogao da se bori za eliminisanje srpske paravojske i da istovremeno doprinosi njenim postupcima i time značajno doprinese navodnom zajedničkom cilju posredstvom te paravojske.²¹⁶⁰ Slažem se s odbranom da Pretresno vijeće nije pridalo dovoljnu težinu mnogim naređenjima koja je g. Mladić izdao potčinjenima da razbiju, razoružaju i likvidiraju srpske paravojne grupe i uhapsu ih ukoliko su počinile zločine.²¹⁶¹ Na primjer:

i. u svom naređenju od 30. jula 1992., g. Mladić je naredio da se svim paravojnim formacijama koje imaju poštene namjere treba ponuditi da se uključe u VRS, a one koje to odbiju ili “su se bavile zlodjelima, pljačkom ili su počinile druga krivična djela”, treba “razoružati, uhapsiti i protiv njih pokrenuti krivični postupak”,²¹⁶²

ii. u svom naređenju od 17. avgusta 1992., g. Mladić je naredio raznim korpusima VRS-a da podnesu izvještaje o razoružavanju paravojnih formacija u svojim zonama odgovornosti,²¹⁶³

iii. u svom naređenju od 22. maja 1993., g. Mladić je naredio da se provode disciplinske mjere za kršenja propisa i da se paravojne grupe moraju “pohapsiti, eliminisati, a u slučaju otpora fizički likvidirati”.²¹⁶⁴

661. Mnogi sastanci o kojima je riječ u bilježnicama koje mu se pripisuju govore u prilog tome da je pristup g. Mladića bio da ne toleriše nikakve postupke paravojnih grupa ni njihovo postojanje.²¹⁶⁵ Protivljenje g. Mladića postojanju i aktivnostima paravojnih grupa dokazano je i dokumentovano za cijeli period od njegovog dolaska u Bosnu i Hercegovinu 1992. godine pa sve do kraja navodnog sveobuhvatnog UZP-a 1995. godine.²¹⁶⁶

662. Umjesto da je donijelo zaključke u korist g. Mladića u skladu s direktnim dokazima o njegovom protivljenju paravojsci, Pretresno vijeće je pokušalo da nepostojeće veze i utisak o združenom ostvarivanju zajedničkih ciljeva s VRS-om nekako oslika dvosmislenom terminologijom utemeljenom na dokazima zasnovanim na indicijama, koja nije prihvatljiva za

²¹⁵⁹ V. T. 25. avgust 2020., str. 52.

²¹⁶⁰ V. T. 25. avgust 2020., str. 52.

²¹⁶¹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 309, 310; Prvostepena presuda, par. 3840, 3847, 3852, 4419, gdje se upućuje na dokazne predmete P5112 (Mladićevo naređenje o razoružavanju svih paravojnih formacija, 28. juli 1992.), P5116 (Mladićevo naređenje o izvještajima o razoružavanju paravojnih formacija, 17. avgust 1992.), D1499 (Mladićevo naređenje komandama korpusa VRS-a u vezi s disciplinom, 22. maj 1993.); T. 25. avgust 2020., str. 52.

²¹⁶² V. dokazni predmet P5112, str. 3 (kurziv dodat).

²¹⁶³ V. dokazni predmet P5116.

²¹⁶⁴ V. dokazni predmet D1499, str. 2 (kurziv dodat).

²¹⁶⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 309, fn. 452 i reference koje se tamo navode; T. 25. avgust 2020., str. 52.

²¹⁶⁶ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 310; T. 25. avgust 2020., str. 52, 53.

pravilnu analizu na osnovu člana 7(3) Statuta MKSJ-a, koristeći izraze kao što su “djelovala u saradnji”, “u sadejstvu” i “u saradnji” s jedinicama VRS-a.²¹⁶⁷

663. Međutim, direktni dokazi pokazuju drugačiju sliku. Na primjer, g. Mladić je lično poslao 65. zaštitni puk, elitnu jedinicu VRS-a koja mu je bila neposredno potčinjena, na Ilidžu i angažovao je na rješavanju problema s jednom paravojnom grupom. Ovo se temelji na svjedočenju svjedoka Vladimira Radojčića, u kojem je izjavio da je ta paravojna grupa bila broјčano nadmoćnija od Vojne policije kojom je raspolagao tamošnji komandant brigade, koji je od g. Mladića zatražio pomoć kako bi se riješio problem s tom grupom.²¹⁶⁸

664. Izdato je mnogo naređenja da se te grupe razoružaju i uhapsu, uključujući i dokazne predmete P5112, P5116 i D1499, kao što je navedeno u Prvostepenoj presudi i opisano u paragrafu 660 gore.²¹⁶⁹ Samo onima koji nisu počinili zločine bilo je dozvoljeno da se povinuju zakonima ratovanja i potčine pod komandu u sastavu vojske, i ti su bili razdvojeni i raspoređeni u različite jedinice, kako ne bi mogli da sarađuju.²¹⁷⁰ Stav VRS-a i g. Mladića u vezi s pripadnicima paravojske bio je “*da su rodoljubivi motivi gore pomenutih pojedinaca bili od sporednog značaja i da je jedini razlog za njihovo prisustvo na tom području bilo protivpravno bogaćenje i pljačkanje*”.²¹⁷¹

(b) MUP

665. Manjkavi pristup Pretresnog vijeća najevidentiji je u tome što je koristilo činjenice o kojima je presuđeno i iskrivljenu logiku kako bi utvrdilo da je g. Mladić rukovodio i komandovao MUP-om.²¹⁷² Ova je greška najbolje ilustrovana u Prvostepenoj presudi, gdje je Pretresno vijeće priznalo da ne može da napravi razliku između postupaka i zločina koje su počinili VRS ili pripadnici MUP-a i drugi, nego ih je, zapravo, sve izmiješalo u svrhu sveobuhvatnog UZP-a.²¹⁷³ Na primjer, u paragrafu 4239 Prvostepene presude, Pretresno vijeće je izjavilo sljedeće:

Mnoge od zločina za koje se tereti počinili su pripadnici VRS-a, koji su bili pod operativnom komandom jednog od korpusa i, u krajnjoj instanci, Glavnog štaba VRS-a. Mnoge druge zločine počinili su pripadnici MUP-a, bilo pod operativnim nadzorom VRS-a bilo pod nadzorom MUP-a.

²¹⁶⁷ V. Prvostepena presuda, par. 3859, 3863, 3866, 3873; T. 25. avgust 2020., str. 53.

²¹⁶⁸ V. T. 26 juni 2014 str. 23055; T. 25. avgust 2020., str. 53.

²¹⁶⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 309, 310; Prvostepena presuda, par. 3840, 3847, 3852, 4419, gdje se upućuje na dokazne predmete P5112 (Mladićevo naređenje o razoružavanju svih paravojnih formacija, 28. juli 1992.), P5116 (Mladićevo naređenje o izvještajima o razoružavanju paravojnih formacija, 17. avgust 1992.), D1499 (Mladićevo naređenje komandama korpusa VRS-a u vezi s disciplinom, 22. maj 1993.); T. 25. avgust 2020., str. 53.

²¹⁷⁰ V. T. 25. avgust 2020., str. 53.

²¹⁷¹ V. T. 25. avgust 2020., str. 54 (kurziv dodat).

²¹⁷² Up. Mladićev žalbeni podnesak, par. 218-221 s Prvostepenom presudom, par. 3794. V. T. 25. avgust 2020., str. 54.

²¹⁷³ V. T. 25. avgust 2020., str. 54.

Neke zločine su počinili pripadnici TO-a, pod nadzorom Ministarstva odbrane bosanskih Srba. Zločine su počinile i paravojne grupe potčinjene VRS-u ili MUP-u.²¹⁷⁴

666. Pretresno vijeće je izmislilo potpuno novi vid odgovornosti u sudskoj praksi u vezi s rukovođenjem i komandovanjem – “operativni nadzor”.²¹⁷⁵ Na kojoj se ovo pravnoj osnovi i sudskoj praksi temelji? Pretresno vijeće je u vezi s tim ostalo nijemo.²¹⁷⁶ Dokazi o suprotnom nisu nijemi.²¹⁷⁷

667. Kao prvo, napominjem da su predočeni dokazi u svrhu pobijanja činjenica o kojima je presuđeno u vezi s rukovođenjem i komandovanjem.²¹⁷⁸ Kao drugo, spis predmeta obiluje pouzdanim i vjerodostojnim dokazima o tome da sadejstvo MUP-a i VRS-a nije dovelo do prepotčinjavanja pod komandu vojske.²¹⁷⁹ Među tim dokazima je i svjedočenje vještaka tužilaštva, svjedoka Theunensa.²¹⁸⁰ Svjedok Theunens je u svom svjedočenju izjavio da:

kad jedinica A i jedinica B izvode operacije u sadejstvu, između tih dviju jedinica ne postoji odnos potčinjavanja. Međutim, iznad tih dviju jedinica nalazi se, naravno, komandant koji izdaje naredjenja i instrukcije o tome kako te dvije jedinice treba da sadejstvuju u svojim operacijama.²¹⁸¹

668. Dokazi su pokazali da su komandant MUP-a i Ministarstvo unutrašnjih poslova sve vrijeme zadržavali efektivnu kontrolu i disciplinske nadležnosti, te da su morali biti izvještavani.²¹⁸²

669. Na osnovu ovih dokaza u vezi s MUP-om, te shodno zahtjevima vezanim za načelo *in dubio pro reo*, Pretresno vijeće je postupilo nerazumno, a time i pogrešno, kada je konstatovalo da je g. Mladić dijelio namjeru MUP-a ili da je doprinio zajedničkom zločinačkom cilju sveobuhvatnog UZP-a putem postupaka MUP-a.²¹⁸³

4. Legitimni vojni ciljevi VRS-a

670. Pretresno vijeće je pogriješilo u svojim zaključcima kojima je legitimne aktivnosti g. Mladića dovelo u vezu s političkim ciljevima političara.²¹⁸⁴ Pretresno vijeće je konstatovalo da je g. Mladić mogao da vrši uticaj na političko rukovodstvo.²¹⁸⁵ Međutim, istovremeno je uputilo na

²¹⁷⁴ V. takođe T. 25. avgust 2020., str. 54.

²¹⁷⁵ V. T. 25. avgust 2020., str. 55.

²¹⁷⁶ V. T. 25. avgust 2020., str. 55.

²¹⁷⁷ V. T. 25. avgust 2020., str. 55.

²¹⁷⁸ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 218; T. 25. avgust 2020., str. 55.

²¹⁷⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 221; T. 25. avgust 2020., str. 55.

²¹⁸⁰ V. T. 10. decembar 2013., str. 20615-20617; T. 25. avgust 2020., str. 55.

²¹⁸¹ T. 10. decembar 2013., str. 20616.

²¹⁸² V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 221, fn. 327 i reference koje se tamo navode; T. 25. avgust 2020., str. 55.

²¹⁸³ V. T. 25. avgust 2020., str. 55.

²¹⁸⁴ V. T. 25. avgust 2020., str. 55, 56.

²¹⁸⁵ V. Prvostepena presuda, par. 4474; Mladićev žalbeni podnesak, par. 204; T. 25. avgust 2020., str. 56.

dokaze o tome da je g. Mladić bio podređen političkom rukovodstvu.²¹⁸⁶ Pretresno vijeće je selektivno odabralo izjave neupućenih svjedoka iz UN-a u kojima se tumači ponašanje g. Mladića, a koje su često bile međusobno protivrječne.²¹⁸⁷

671. Na primjer, suprotno oslanjanju Pretresnog vijeća na svjedoka Wilsona²¹⁸⁸ i tome što je drugdje u Prvostepenoj presudi koristilo i odviše pojednostavilo pitanje postojanja Vrhovne komande za sve zadatke i ciljeve oružane borbe, u istom dokumentu koji je korišten u cijeloj Prvostepenoj presudi, dokaznom predmetu P338, jasno se izlaže da je Glavni štab VRS-a na čelu s g. Mladićem formulisao svoje sopstvene vojne zadatke, to jest, sedam jedinstvenih vojnih ciljeva, za razliku šest strateških ciljeva koje su formulisali političari.²¹⁸⁹ Sedam jedinstvenih vojnih ciljeva bili su:

- i. “odbrana srpskog naroda od genocida muslimansko-hrvatskih snaga”;
- ii. “zaštita imovine i kulturnog nasleđa srpskog naroda”;
- iii. “oslobođenje teritorija koje su naše i koje nam [srpskom narodu] po istorijskom pravu nasleđa pripadaju”;
- iv. “nanošenje što većih gubitaka muslimansko-hrvatskim snagama”, “neutralisanje i uništenje njihove žive sile i borbenih sredstava”;
- v. “onesposobljavanje objekata na neprijateljskoj teritoriji i njihovo uništenje”;
- vi. “razvlačenje snaga neprijatelja na širokom prostoru svih ratišta bivše Bosne i Hercegovine”;
- i
- vii. “postepeno slamanje neprijateljske napadne moći, odnosno razbijanje njegovih snaga i preotimanje inicijative i stvaranje uslova za preduzimanje odlučnih ofanzivnih dejstava radi poraza njegovih snaga i njihovo izbacivanje sa prostora koji su oduvijek pripadali [srpskom narodu], uz istovremeno očuvanje [srpskih] snaga od masovnih gubitaka”.²¹⁹⁰

²¹⁸⁶ V. Prvostepena presuda, par. 4466, 4472-4474; T. 25. avgust 2020., str. 56.

²¹⁸⁷ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 204; T. 25. avgust 2020., str. 56.

²¹⁸⁸ V. Prvostepena presuda, par. 4473; T. 25. avgust 2020., str. 56.

²¹⁸⁹ V. dokazni predmet P338 (Analiza borbene gotovosti i aktivnosti Vojske Republike Srpske u 1992. godini, 5. april 1993.), str. 159; T. 25. avgust 2020., str. 56.

²¹⁹⁰ V. dokazni predmet P338 (Analiza borbene gotovosti i aktivnosti Vojske Republike Srpske u 1992. godini, 5. april 1993.), str. 159.

672. Tim ciljevima nije pridato nikakvo zlonamjerno značenje.²¹⁹¹ Oni su jednostavno omogućavali formulisanje legitimnih vojnih zadataka.²¹⁹²

673. Prvostepena presuda, osim spekulativnih narativa, ne sadrži zaključke ni važnu analizu o tome da li su čak i politički strateški ciljevi, ili dokument o varijanti A i B, bili sami po sebi zločinački.²¹⁹³ Drugostepena presuda u predmetu *Perišić* pruža nam smjernice prema kojima ostvarenje strateških ciljeva Republike Srpske nije obuhvatalo sistematsko činjenje zločina.²¹⁹⁴

674. Puko pozivanje na ciljeve političke prirode i nagađanje u vezi s njima ne zadovoljava standard dokazivanja u mjeri koja je dovoljna da se utvrdi postojanje zajedničkog zločinačkog plana.²¹⁹⁵ Prema Drugostepenoj presudi u predmetu *Martić*, političke namjere nisu dovoljne da se utvrdi udruženi zločinački poduhvat.²¹⁹⁶

675. Odsustvo bilo kakve međusobne povezanosti ili programa rada, a nekmoli zajedničkog zločinačkog cilja, između g. Mladića i VRS-a na jednoj strani i političkih vlasti na drugoj, vidi se u paragrafu 3707 Prvostepene presude.²¹⁹⁷ Pretresno vijeće je navelo:

Na sastanku održanom 8. novembra 1992. sa, između ostalih, Karadžićem, Krajišnikom i komandantima korpusa, Mladić je zabilježio da je Krajišnik rekao sljedeće: "[I]mamo nesrazmerno angažovanje vojske prema strateškim ciljevima. Nismo ostvarili: Neretva, more i Podrinje. Ostvarili smo: koridor, razdvajanje sa Muslimanima".²¹⁹⁸

676. Umjesto analize jasnog razilaženja između političkih i vojnih ciljeva, Prvostepenoj presudi nedostaje pravilna analiza i primjena načela *in dubio pro reo*.²¹⁹⁹

677. Izvršavanje rutinskih zadataka u izolaciji nije dovoljno da se utvrdi indicija o krivici i ne može zamijeniti tražene *actus reus* ili *mens rea* u odnosu na sveobuhvatni UZP.²²⁰⁰ Pretresno vijeće nije objasnilo kako je izvršavanje rutinskih vojnih zadataka od strane g. Mladića imalo stvarni uticaj na aktivnosti počinitelja i pružilo im tokom činjenja zločina značajan doprinos u svrhu ostvarenja zajedničkog cilja.²²⁰¹ Bez takve analize, Pretresno vijeće nije bilo u stanju da artikuliše u kojoj je mjeri g. Mladić bio umiješan u zločine koji su počinjeni u svrhu ostvarenja navodnog zajedničkog

²¹⁹¹ V. T. 25. avgust 2020., str. 56.

²¹⁹² V. T. 25. avgust 2020., str. 56.

²¹⁹³ V. T. 25. avgust 2020., str. 56, 57.

²¹⁹⁴ V. Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*, par. 100-102; Mladićev žalbeni podnesak, par. 243; T. 25. avgust 2020., str. 57.

²¹⁹⁵ V. T. 25. avgust 2020., str. 57.

²¹⁹⁶ V. Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 123, 124; T. 25. avgust 2020., str. 57.

²¹⁹⁷ V. T. 25. avgust 2020., str. 57.

²¹⁹⁸ Prvostepena presuda, par. 3707.

²¹⁹⁹ V. T. 25. avgust 2020., str. 57.

²²⁰⁰ V. T. 25. avgust 2020., str. 57, 58.

cilja.²²⁰² Smatram da je to bila očigledna greška u rezonovanju u zaključku Pretresnog vijeća da je g. Mladić u znatnoj mjeri doprinio sveobuhvatnom UZP-u.²²⁰³ Nadalje, napominjem da je, prema Drugostepenoj presudi u predmetu *Perišić*, potvrđeno da je VRS bio organizacija koja nije sama po sebi bila zločinačka i koja je izvodila zakonita borbeno dejstva.²²⁰⁴ S tim u vezi, Žalbeno vijeće MKSJ-a u predmetu *Perišić* je “nagla[silo] da je VRS učestvovao u legitimnim borbenim aktivnostima i da nije bio samo zločinačka organizacija”.²²⁰⁵

678. Čak i prema veoma kontroverznoj doktrini udruženog zločinačkog poduhvata zahtijeva se da je g. Mladić pružio značajan doprinos zločinima, što iziskuje doprinos optuženog zajedničkom cilju.²²⁰⁶ Pitanje kako su djela i ponašanje g. Mladića u sklopu izvršavanja njegovih rutinskih zadataka kao vojnog komandanta imali ikakav opipljiv uticaj na zločine koji su počinjeni u svrhu ostvarenja zajedničkog cilja ostalo je u potpunosti bez odgovora.²²⁰⁷ To predstavlja grešku.²²⁰⁸

679. Pretresno vijeće je zanemarilo razuman zaključak koji se mogao izvesti iz komentara i govora g. Mladića na šesnaestoj sjednici skupštine, kada je on po prvi put stupio na funkciju u VRS-u, kojom prilikom je izjavio: “*Mi nećemo rat protiv Muslimana kao naroda, niti protiv Hrvata kao naroda*”.²²⁰⁹ To je rečeno nakon što je Karadžić proglasio šest strateških ciljeva i očito tumačenje te izjave je *da se borbeno dejstva izvode samo u odgovor na napad i protiv boraca, a ne civila*, što je zakonit stav.²²¹⁰

680. Naređenja Glavnog štaba VRS-a koja su uvrštena u spis, a posebno ona koja je izdao g. Mladić, bila su u potpunosti zakonita i legitimna.²²¹¹ Ona su bila u tolikoj mjeri konkretna da se mogu protumačiti kao naređenja vojne prirode.²²¹² Njihova se svrha ne može ni na koji način dovesti u vezu s bilo kakvim zločinačkim planom ili ciljem.²²¹³ Na primjer:

i. u Direktivi 6 Glavnog štaba VRS-a od 6. juna 1992., g. Mladić je pružio informacije o dešavanjima na vojnom i političkom planu, izdao uputstva za daljnja vojna dejstva koja je trebalo

²²⁰¹ V. T. 25. avgust 2020., str. 58.

²²⁰² V. T. 25. avgust 2020., str. 58.

²²⁰³ V. T. 25. avgust 2020., str. 58.

²²⁰⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 206, fn. 308, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Perišić*, par. 57-69; T. 25. avgust 2020., str. 58.

²²⁰⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*, par. 57.

²²⁰⁶ V. Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 430; T. 25. avgust 2020., str. 58.

²²⁰⁷ V. T. 25. avgust 2020., str. 58.

²²⁰⁸ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 235; T. 25. avgust 2020., str. 58.

²²⁰⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 325, fn. 475, gdje se upućuje na dokazni predmet P431, str. 33 (kurziv dodat); T. 25. avgust 2020., str. 58, 59.

²²¹⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 326; T. 25. avgust 2020., str. 59.

²²¹¹ V. npr. dokazni predmeti P474; P3673; P4145; D187; D726; D1514; T. 25. avgust 2020., str. 59.

²²¹² V. T. 25. avgust 2020., str. 59.

preduzeti, te ukazao, između ostalog, na cilj da se obezbijedi sigurnost vazduhoplova koji su donosili humanitarnu pomoć i normalno snabdijevanje civilnog stanovništva hranom i lijekovima;²²¹⁴

ii. dana 23. juna 1992., g. Mladić je izdao Direktivu Glavnog štaba VRS-a u vezi s proširenjem koridora između Romanije i Semberije i oslobađanjem putnih pravaca u srednjem toku rijeke Drine;²²¹⁵

iii. pismo Glavnog štaba VRS-a od 17. oktobra 1993., koje je potpisao g. Mladić, odnosilo se na nedostatak kontrole od strane srpskih snaga nad ilegalnim prelascima ljudi i robe, uključujući prelaske preko linije fronta izbjeglica koje su dolazile s teritorije pod kontrolom neprijatelja i omogućavanja njima i osobama iz mješovitih brakova da se kreću teritorijom *Republike Srpske*;²²¹⁶

iv. dana 16. aprila 1994., g. Mladić je, upozorivši na pažnju svjetskih medija, naredio da se s civilima i ratnim zarobljenicima u Goraždu postupa bolje, da “[n]ajstrožije zabranjuj[e] nehumane postupke, zlostavljanje i fizičku likvidaciju civilnog stanovništva, ratnih zarobljenika i pripadnika međunarodnih organizacija”, i da se “[s]a svim ratnim zarobljenicima postup[a] u skladu sa međunarodnim ratnim pravom”;²²¹⁷

v. u naređenju Glavnog štaba VRS-a od 14. maja 1993., g. Mladić je naredio, između ostalog, omogućavanje neometanog prolaza humanitarne pomoći i pridržavanje propisa međunarodnog humanitarnog prava, uključujući Ženevske konvencije;²²¹⁸

vi. u naređenju Glavnog štaba VRS-a od 16. juna 1993., g. Mladić je naredio da komande na svim nivoima obezbijede dostavljanje humanitarne pomoći i slobodu kretanja svim međunarodnim humanitarnim organizacijama;²²¹⁹ i

vii. u naređenju Glavnog štaba VRS-a od 28. novembra 1992., g. Mladić je naredio, između ostalog, da muslimansko stanovništvo u određenim selima treba zaštititi od nasilja zato što je izrazilo lojalnost Republici Srpskoj.²²²⁰

²²¹³ V. T. 25. avgust 2020., str. 59.

²²¹⁴ V. dokazni predmet P474.

²²¹⁵ V. dokazni predmet P3673.

²²¹⁶ V. dokazni predmet P4145.

²²¹⁷ V. dokazni predmet D187.

²²¹⁸ V. dokazni predmet D726.

²²¹⁹ V. dokazni predmet P5219.

²²²⁰ V. dokazni predmet D1514.

681. Počevši od direktive izdate 6. juna 1992., g. Mladić je, nakon što je preuzeo komandu nad VRS-om, dosljedno urgirao da se poštuju Ženevske konvencije i da se ispravno postupi s civilima i ratnim zarobljenicima.²²²¹ Ta naređenja ukazuju na to da je g. Mladić naređivao svojim potčinjenima da se pridržavaju međunarodnog prava, a da im nije naređivao da ostvaruju ciljeve bilo kojeg zajedničkog zločinačkog cilja.²²²²

682. S obzirom na to da je Pretresno vijeće potpuno zanemarilo te direktne dokaze o zakonitim naređenjima g. Mladića, obaveza je Žalbenog vijeća da interveniše u analizi *mens rea* od strane Pretresnog vijeća onda kada tim direktnim dokazima koji imaju dokaznu vrijednost nije bila pridana dovoljna težina.²²²³

5. Zaključak

683. Iz tih razloga, ja bih poništila osuđujuće presude koje je Pretresno vijeće izreklo na osnovu sveobuhvatnog UZP-a i prihvatila osnovu 3 žalbe g. Mladića.

D. Osnova 4 – UZP u vezi sa Sarajevom

684. Gospodin Mladić tvrdi, između ostalog, da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava time što je konstatovalo da je Međunarodni sud nadležan za krivično djelo terorisanja.²²²⁴ Napominjem da je, od samog početka, argument g. Mladića usredotočen na činjenicu da se ne može smatrati da je kriminalizacija terorisanja činila dio međunarodnog običajnog prava tokom perioda na koji se odnosi Optužnica. On ne osporava konstataciju da u običajnom pravu postoji zabrana terorisanja.²²²⁵

685. Pravna osnova na koju se Pretresno vijeće oslonilo u vezi s tim da ima nadležnost nad krivičnim djelom terorisanja nalazi se u paragrafu 3185 Prvostepene presude, gdje je Pretresno vijeće zauzelo stav da je “Žalbeno vijeće [MKSJ-a] [...] potvrdilo da Međunarodni sud jeste nadležan za to krivično djelo” i u prilog tom zaključku pozvalo se na dva predmeta – Drugostepenu presudu u predmetu *Galić* i Drugostepenu presudu u predmetu *D. Milošević*.²²²⁶

²²²¹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 311, 312, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet P474; T. 25. avgust 2020., str. 59.

²²²² V. T. 25. avgust 2020., str. 59.

²²²³ V. T. 25. avgust 2020., str. 59.

²²²⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 336-349; Mladićeva replika, par. 67-69; T. 25. avgust 2020., str. 60-64; T. 26. avgust 2020., str. 66-68.

²²²⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 341; T. 25. avgust 2020., str. 60.

²²²⁶ V. Prvostepena presuda, par. 3185, fn. 13183, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Galić*, par. 87-90, Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 30; T. 25. avgust 2020., str. 60.

686. Žalbeno vijeće u predmetu *Galić* je, prije svega, potvrdilo komentar generalnog sekretara UN-a “da će MKSJ primjenjivati ‘pravila međunarodnog humanitarnog prava koja su van svake sumnje postala dio običajnog prava’.”²²²⁷ Žalbeno vijeće MKSJ-a je zatim objasnilo značaj forenzičke analize sudske prakse kako bi se izbjeglo da se pravilo običajnog prava koje zabranjuje određeno ponašanje pomiješa s pravilom običajnog prava koje to ponašanje kriminalizuje.²²²⁸ To je zbog toga što “odredbe međunarodnih ugovora u većini slučajeva predviđaju samo zabranu određenog ponašanja, a ne i njegovu kriminalizaciju, ili je situacija takva da odredba međunarodnog ugovora sama za sebe ne definiše sasvim precizno elemente zabrane kojom se određeno ponašanje kriminalizuje”.²²²⁹

687. Nakon što je razmotrilo domaću praksu kako bi utvrdilo postoji li dovoljno primjera iz prakse država koji dokazuju da u međunarodnom običajnom pravu postoji norma za kriminalizaciju terorisanja, Žalbeno vijeće MKSJ-a u predmetu *Galić* je konstatovalo da se zaključak o individualnoj krivičnoj odgovornosti može izvesti iz prakse država.²²³⁰ Kako bi pokazalo praksu država, Žalbeno vijeće u tom predmetu ukazalo je na sljedećih šest država: Obalu Slonovače, Čehoslovačku, Etiopiju, Nizozemsku, Norvešku i Švajcarsku.²²³¹ Kad se pažljivije pogleda, druge države na koje je ukazalo – Irska, Bangladeš, Sjedinjene Države, Kina i bivša Jugoslavija – u stvari ne kriminalizuju terorisanje, tako da se ne može reći da predstavljaju dokaz o praksi država u ovom pogledu.²²³² Shodno tome, na osnovu šest, ili u najboljem slučaju 12 država, Žalbeno vijeće MKSJ-a u predmetu *Galić* zaključilo je van svake sumnje da kršenje zabrane terorisanja na način koji odgovara onom opisanom u Dopunskim protokolima Ženevskih konvencija povlači individualnu krivičnu odgovornost po međunarodnom običajnom pravu.²²³³ Sudija Schomburg je iznio suprotno mišljenje,²²³⁴ zaključivši da *zabrana* krivičnog djela terorisanja neosporno čini dio međunarodnog krivičnog prava,²²³⁵ ali da za *kaznjavanje* tog krivičnog djela nije bilo dovoljnog uporišta u praksi

²²²⁷ V. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 81 (kurziv dodat); T. 25. avgust 2020., str. 61.

²²²⁸ V. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 83; T. 25. avgust 2020., str. 61.

²²²⁹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 83; T. 25. avgust 2020., str. 61.

²²³⁰ V. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 92; T. 25. avgust 2020., str. 61.

²²³¹ V. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 94, 95; T. 25. avgust 2020., str. 61.

²²³² V. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 94-96; T. 25. avgust 2020., str. 61.

²²³³ V. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 96; T. 25. avgust 2020., str. 62.

²²³⁴ V. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, Izdvojeno i djelimično protivno mišljenje sudije Schomburga, par. 9-13; Mladićeva replika, par. 68; T. 25. avgust 2020., str. 61.

²²³⁵ V. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, Izdvojeno i djelimično protivno mišljenje sudije Schomburga, par. 7, 19.

država u vrijeme kad je Galić počinio zločine, tako da se Galiću ne može pripisati individualna krivična odgovornost na na toj osnovi.²²³⁶

688. Žalbeno vijeće MKSJ-a u predmetu *D. Milošević* oslonilo se na Drugostepenu presudu u predmetu *Galić* i zaključilo da je Međunarodni sud nadležan za krivično djelo terorisanja zato što je kriminalizacija tog krivičnog djela činila dio međunarodnog običajnog prava.²²³⁷ Sudija Liu je iznio suprotno mišljenje u Drugostepenoj presudi u predmetu *D. Milošević*.²²³⁸ On je podržao analizu koju je u svom suprotnom mišljenju u Drugostepenoj presudi u predmetu *Galić* iznio sudija Schomburg i zaključio da se ne može utvrditi da je kriminalizacija terorisanja dio običajnog prava zato što nema dovoljne prakse država s tim u vezi.²²³⁹ Ja podržavam analizu sudije Liua i sudije Schomburga i pridružujem im se u zaključku da se ne može utvrditi da je kriminalizacija terorisanja dio običajnog prava zato što u vrijeme koje je relevantno za Optužnicu nije bilo dovoljne relevantne prakse država.

689. Važno je i instruktivno razmotriti pristup koji je Žalbeno vijeće u predmetu *Galić* primijenilo u odnosu na praksu država u svjetlu presude u predmetu *North Sea Continental Shelf*.²²⁴⁰ U tom predmetu, Međunarodni sud pravde je konstatovao da praksa država može da bude dokaz o običajnoj prirodi u slučajevima kada je ta praksa “i obimna i praktično jednoobrazna”.²²⁴¹ S tim u skladu, tamo gdje je praksa država nedorečena, ne može se utvrditi običajna priroda.²²⁴²

690. Od šest država na koje je Žalbeno vijeće u predmetu *Galić* ukazalo kao na države u kojima je terorisanje zaista kriminalizovano, nijedna u to vrijeme nije bila jedna od pet stalnih država-članica Savjeta bezbjednosti UN-a, nijedna se ne nalazi u Aziji, sjevernoj ili južnoj Americi ili Okeaniji.²²⁴³ Među njima nije zastupljen sistem *common law* ni drugi pravni sistemi.²²⁴⁴ Praksa država koja je u Drugostepenoj presudi u predmetu *Galić* tobože utvrđena u tih šest država predstavlja nedovoljan dokaz o ustaljenoj praksi, obimnoj praksi ili praktično jednoobraznoj praksi

²²³⁶ V. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, Izdvojeno i djelimično protivno mišljenje sudije Schomburga, par. 2, 4-24.

²²³⁷ V. Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 30; T. 25. avgust 2020., str. 62.

²²³⁸ V. Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, Djelimično suprotno mišljenje sudije Liua Daquna, par. 1-13; T. 25. avgust 2020., str. 62.

²²³⁹ V. Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, Djelimično suprotno mišljenje sudije Liua Daquna, par. 1-13; T. 25. avgust 2020., str. 62.

²²⁴⁰ V. predmet *North Sea Continental Shelf*, Presuda, 20. februar 1969., ICJ Reports 1969., str. 3 (dalje u tekstu: Presuda u predmetu *North Sea Continental Shelf*); T. 25. avgust 2020., str. 62.

²²⁴¹ V. Presuda u predmetu *North Sea Continental Shelf*, par. 74; T. 25. avgust 2020., str. 62.

²²⁴² V. T. 25. avgust 2020., str. 62.

²²⁴³ V. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 94-97; T. 25. avgust 2020., str. 62.

²²⁴⁴ V. T. 25. avgust 2020., str. 62.

koja se zahtijeva u Presudi u predmetu *North Sea Continental Shelf*.²²⁴⁵ Po mom mišljenju, zaključak u Drugostepenoj presudi u predmetu *Galić* očigledno je manjkav u odnosu na ono što se traži da bi se van razumne sumnje pokazalo da je kriminalizacija terorisanja u predmetno vrijeme bila dio međunarodnog običajnog prava.²²⁴⁶

691. Četvrti uslov, kako ga je izložilo Žalbeno vijeće MKSJ-a u Odluci u predmetu *Tadić* od 2. oktobra 1995., glasi: “[P]ovreda pravila mora zahtevati, po običajnom pravu ili po pravu baziranom na sporazumima, individualnu krivičnu odgovornost osobe koja je prekršila to pravilo” – što je uslov na koji su sudija Schomburg i sudija Liu uputili u svojim suprotnim mišljenjima u Drugostepenoj presudi u predmetu *Galić* odnosno Drugostepenoj presudi u predmetu *D. Milošević*.²²⁴⁷ Gospodin Mladić tvrdi da u Drugostepenoj presudi u predmetu *Galić* nije utvrđeno postojanje takvog običajnog prava.²²⁴⁸ Ja se slažem s tim. To potkrepljuje i suprotno mišljenje sudije Schomburga u Drugostepenoj presudi u predmetu *Galić*, kao što sam rezimirala gore u paragrafu 687, kao i suprotno mišljenje sudije Liua u Drugostepenoj presudi u predmetu *D. Milošević*, gdje je on izjavio da, po njegovom mišljenju, “ne postoji osnov za zaključak da je to zabranjeno ponašanje [krivično djelo terorisanja] van svake sumnje bilo krivično djelo prema međunarodnom običajnom pravu u periodu na koji se odnosi Optužnica”.²²⁴⁹ Shodno tome, konstatujem da postoje uvjerljivi razlozi da se s tim u vezi odstupi od Drugostepene presude u predmetu *Galić*.

692. Sada ću se osvrnuti na učinak koji je priklanjanje Pretresnog vijeća Drugostepenoj presudi u predmetu *Galić* proizvelo u predmetu g. Mladića. Kao što pokazuje paragraf 3185 Prvostepene presude, Pretresno vijeće se oslonilo na pogrešne pravne osnove za kriminalizaciju terorisanja, koje su ponuđene u Drugostepenoj presudi u predmetu *Galić* i recikliralo ih.²²⁵⁰ Odbrana je na suđenju ukazala na tu grešku u Drugostepenoj presudi u predmetu *Galić*, ali Pretresno vijeće nije razmotrilo to pitanje i zaključilo da “u argumentima odbrane ne nalazi ništa što bi ga navelo da odstupi od ustaljene sudske prakse”.²²⁵¹ Da je Pretresno vijeće provelo bilo kakvu pravnu analizu, ne bi se

²²⁴⁵ V. T. 25. avgust 2020., str. 62, 63.

²²⁴⁶ V. T. 25. avgust 2020., str. 63.

²²⁴⁷ V. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 91; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, Izdvojeno i djelimično protivno mišljenje sudije Schomburga, par. 5; Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, Djelimično suprotno mišljenje sudije Liua Daquna, par. 2; Odluka u predmetu *Tadić* od 2. oktobra 1995., par. 94; T. 25. avgust 2020., str. 63.

²²⁴⁸ T. 25. avgust 2020., str. 63.

²²⁴⁹ V. Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, Djelimično suprotno mišljenje sudije Liua Daquna, par. 1.

²²⁵⁰ V. T. 25. avgust 2020., str. 63.

²²⁵¹ V. Prvostepena presuda, par. 3185; T. 25. avgust 2020., str. 63.

moglo van svake sumnje uvjeriti da je kriminalizacija terorisanja bila dio međunarodnog običajnog prava tokom perioda na koji se odnosi Optužnica protiv g. Mladića.²²⁵²

693. Generalni sekretar UN-a jasno je stavio do znanja da načelo *nullum crimen sine lege* zahtijeva od Međunarodnog suda da primijeni pravila koja su van svake sumnje činila dio običajnog prava u vrijeme kad je relevantno krivično djelo počinjeno.²²⁵³ Kriminalizacija terorisanja ne doseže taj prag.²²⁵⁴ Shodno tome, mišljenja sam da je Pretresno vijeće pogriješilo kada se oslonilo na zaključke iz Drugostepene presude u predmetu *Galić* da može da vrši nadležnost nad krivičnim djelom terorisanja, po članu 3 Statuta MKSJ-a.

694. Iz gore navedenih razloga, ja bih prihvatila žalbenu osnovu 4. Razmatranja o krivičnom djelu terorisanja nisu trebala da budu dio analize koja se odnosila na UZP u vezi sa Sarajevom.

E. Osnova 5 – UZP u vezi sa Srebrenicom

1. Prisilno premještanje

695. Što se tiče prisilnog premještanja, odbrana tvrdi da se Pretresno vijeće selektivno oslanjalo na dokaze, uključujući i svjedočenje svjedoka Frankena, oficira Nizozemskog bataljona, samo onda kada su oni išli u prilog pogrešnom zaključku do kojeg je došlo, ali da je zanemarilo svjedočenje tog svjedoka da je prisilno premještanje bila humanitarna evakuacija koju su naredili, i zapravo organizovali, najviši rukovodioci UN-a i da je UN zatražio od g. Mladića da pruži pomoć u toj humanitarnoj evakuaciji.²²⁵⁵ Samo u tim paragrafima, svjedok Franken se selektivno citira izvan konteksta najmanje 61 put, a na svjedoka Momira Nikolića se u istim paragrafima upućuje 35 puta.²²⁵⁶ Svjedoci iz Nizozemskog bataljona i drugi svjedoci su kao glavnog podstrekača zlostavljanja u vezi s autobusima identifikovali svjedoka Momira Nikolića, a ne g. Mladića.²²⁵⁷ Na primjer, odbrana je na suđenju iznijela argument da je svjedok Momir Nikolić umanjio svoju ulogu na sastancima u Hotelu "Fontana", ali da svjedočenje svjedoka Pietera Boeringa ukazuje na to da je svjedok Momir Nikolić "u tom trenutku bio nadležan za sve".²²⁵⁸ Pretresno vijeće se takođe oslonilo na druge, niže oficire Nizozemskog bataljona koji možda nisu znali za sporazum o

²²⁵² V. T. 25. avgust 2020., str. 63, 64.

²²⁵³ V. Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 81; T. 25. avgust 2020., str. 64.

²²⁵⁴ V. T. 25. avgust 2020., str. 64.

²²⁵⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 575-583; Mladićeva replika, par. 87, 88; T. 25. avgust 2020., str. 64-71; Prvostepena presuda, par. 2474-2478, 2480-2559.

²²⁵⁶ V. T. 25. avgust 2020., str. 65.

²²⁵⁷ V. T. 25. avgust 2020., str. 65.

²²⁵⁸ V. Prvostepena presuda, par. 2475; Mladićev završni podnesak, par. 2567; dokazni predmet P1139, str. 1878, 1879.

evakuaciji koji je UN predočio g. Mladiću na njegovom prvom sastanku s pukovnikom Thomom Karremansom.²²⁵⁹

696. U svom odgovoru u paragrafu 224, tužilaštvo podsjeća da se Pretresno vijeće takođe oslonilo na svjedočenje svjedoka Eelca Kostera, potčinjenog koji je imao još niži čin i koji se neposredno sreo s g. Mladićem, oslanjajući se na svjedočenje svjedoka Kostera, ali ne na video-snimak njihovog susreta.²²⁶⁰ Cijeli razgovor je snimljen video-kamerom. Svjedok Koster je te događaje zapamtio prema tadašnjem netačnom prijevodu koji je dobio na terenu i koji je tek mnogo godina kasnije ispravila prevodilačka služba MKSJ-a nakon što je pregledala taj video-snimak.²²⁶¹

697. Na video snimku:

Pripadnik UNPROFOR-a: Aha...U redu. Obavijestit ću svog komandanta.

Prevodilac: Kaže da će svi ljudi stići na autobuse –

Mladić: Svi koji žele biće prevezeni. Bilo da je malo, veliko, staro ili mlado. Ne boj'te se ništa, samo polako. Polako, neka prvo idu žene i djeca. Doć' će 30 autobusa, prebacit ćemo vas prema Kladnju. Odatle ćete preći na teritoriju koju kontrolišu Alijine snage. Samo bez panike i propustite malu djecu i žene. Nemojte da se neko dijete izgubi. Ne boj'te se ništa. Niko vam ništa neće uraditi.

Čovjek iz gomile: Živ bio!²²⁶²

698. Riječi na srpskom jeziku koje je izgovorio g. Mladić bile su pogrešno prevedene kao nešto što je značilo mnogo gore svjedoku Kosteru, koji je tokom svog svjedočenja na suđenju, kada mu je prikazan taj video-snimak, sebe identifikovao kao vojnika Nizozemskog bataljona s plavim šljemom koji je preko prevodioca razgovarao sa g. Mladićem.²²⁶³ Njegov komandant na radio-vezi bio je svjedok Franken.²²⁶⁴

699. Ono što pokazuje da je g. Mladić imao iskrenu namjeru da se angažuje na humanitarnoj i dobrovoljnoj evakuaciji jeste to da se na video-snimku vidi g. Mladić kako ponavlja civilima da će im autobusi biti stavljeni na raspolaganje ukoliko budu željeli da odu odatle.²²⁶⁵ Kao što se navodi na video-snimku na koji se gore upućuje, gomila civila, bosanskih Muslimana, zahvalila se g. Mladiću i pohvalila ga.²²⁶⁶ Kasnije na tom istom video-snimku, g. Mladić se obraća drugoj grupi

²²⁵⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 578; T. 25. avgust 2020., str. 65.

²²⁶⁰ V. Odgovor tužilaštva, par. 224, fn. 802, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 5118; T. 25. avgust 2020., str. 65.

²²⁶¹ V. Mladićeva replika, par. 88; T. 25. avgust 2020., str. 66; dokazni predmet P1147.

²²⁶² V. dokazni predmet P1147; T. 25. avgust 2020., str. 66.

²²⁶³ V. T. 20 juli 2012 str. 1229, 1230; T. 25. avgust 2020., str. 66, 67.

²²⁶⁴ V. T. 25. avgust 2020., str. 67.

²²⁶⁵ V. dokazni predmet P1147; T. 25. avgust 2020., str. 67.

²²⁶⁶ V. dokazni predmet P1147; T. 25. avgust 2020., str. 67.

civila i izričito im govori da oni koji žele da ostanu i vrata se svojim domovima mogu to učiniti.²²⁶⁷ Postupci i riječi g. Mladića u Potočarima, izgovorene na istom jeziku koji bosanski Muslimani razumiju, ne podudaraju se s onim kako je te riječi i postupke razumio niži oficir Nizozemskog bataljona.²²⁶⁸

700. Kao prvo, ono što se desilo prije pojavljivanja g. Mladića u Potočarima, što je prethodilo dolasku autobusa, jeste to da je najviše rukovodstvo UN-a utvrdilo da je evakuacija iz Potočara neophodna iz humanitarnih razloga.²²⁶⁹ Odbrana se pozvala na veliki broj dokaza s tim u vezi u paragrafu 578 Mladićevog žalbenog podneska, uključujući i svjedočenja svjedoka Cornelisa Nicolaia (načelnika štaba UNPROFOR-a u Bosni i Hercegovini od 28. februara do 2. septembra 1995.), Pietera Boeringa (majora u Nizozemskom bataljonu od 3. januara do jula 1995.) i Josepha Kingorija (vojnog posmatrača UN-a iz Kenije, koji je bio prisutan u Srebrenici od marta 1995. do približno 20. jula 1995.).²²⁷⁰

701. Kao drugo, svjedok Nicolai je iznio dokaze da je od ministra odbrane Nizozemske dobio saglasnost da pukovniku Karremansu (komandantu Nizozemskog bataljona u Srebrenici) izda naređenje da ishodi pomoć od g. Mladića, da zatraži njegovu pomoć, za hitnu humanitarnu evakuaciju iz Potočara.²²⁷¹ To se desilo prije ijednog od sastanaka s g. Mladićem u Hotelu "Fontana".²²⁷²

702. Kao treće, na prvom sastanku u Hotelu "Fontana", video-snimak prikazuje da je pukovnik Karremans rekao da je civilno rukovodstvo bosanskih Muslimana zatražilo odlazak i da je prenio g. Mladiću zahtjev UN-a za pomoć u humanitarnoj evakuaciji.²²⁷³ To je potvrdio vojni vještak tužilaštva, svjedok Richard Butler, koji je izjavio da su, prema njegovom istraživanju, "izbjeglice željele da odu" ali da su okolnosti u kojima su one to željele učiniti bile "predmet diskusije".²²⁷⁴ Nadalje, i sam zamjenik komandanta, pukovnika Karremansa, svjedok Boering, koji je tamo bio fizički prisutan, u svom svjedočenju na suđenju rekao je da UN nije imao dovoljno autobusa da sam provede tu evakuaciju.²²⁷⁵ Doista, prema svjedočenju svjedoka RM-253, muslimanski civilni

²²⁶⁷ V. dokazni predmet P1147; T. 25. avgust 2020., str. 67.

²²⁶⁸ V. T. 25. avgust 2020., str. 67.

²²⁶⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 578; T. 25. avgust 2020., str. 67.

²²⁷⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 578, fn. 659 i reference koje se tamo navode; Prvostepena presuda, par. 4548; T. 25. avgust 2020., str. 67.

²²⁷¹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 578, fn. 661 i reference koje se tamo navode; T. 25. avgust 2020., str. 67, 68.

²²⁷² V. T. 25. avgust 2020., str. 68.

²²⁷³ V. dokazni predmet P1147; Mladićev žalbeni podnesak, par. 578, fn. 663 i reference koje se tamo navode; T. 25. avgust 2020., str. 68.

²²⁷⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 578, fn. 662; T. 16. septembar 2013., str. 16825; T. 25. avgust 2020., str. 68.

²²⁷⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 578, fn. 663, 664 i reference koje se tamo navode; T. 25. avgust 2020., str. 68.

rukovodioci već su bili naredili svom narodu da ode odatle, i to ženama, djeci i starcima da se upute ka Potočarima, a borcima ka Šušnjarima.²²⁷⁶

703. Na tim sastancima i diskusijama u UN-u na visokom nivou učestvovali su komandant UNPROFOR-a general Rupert Smith, ambasador Yasushi Akashi i tadašnji podsekretar UN-a Kofi Annan.²²⁷⁷ Po mom mišljenju, konačni ishod svih tih sastanaka i diskusija bio je taj da je UN zatražio od g. Mladića pomoć za evakuaciju civila iz Potočara.

704. Na sva tri sastanka u Hotelu "Fontana", kao što pokazuje video-snimak, dokazni predmet P1147, g. Mladić se vidi kako izražava dobrodošlicu prisutnima i nudi im cigarete, pivo i sendviče za ručak.²²⁷⁸ Ovaj obrazac ponašanja ispoljen je na sličan način na trećem sastanku u Hotelu "Fontana" s prisutnim bosanskim Muslimanima, uključujući i to da je g. Mladić ponudio svoje sopstveno vozilo za bezbjednu pratnju jedne učesnice tog sastanka, Čamile Omanović, njene kćerke, unučeta i majke tokom evakuacije.²²⁷⁹ Svjedok tužilaštva Richard Butler nije mogao da u tim sastancima identifikuje nikakvo zločinačko postupanje od strane g. Mladića.²²⁸⁰ S tim u vezi, svjedok je u svom svjedočenju izjavio sljedeće:

U tehničkom smislu, to što je Srebrenica upravo bila zauzeta, general Mladić bi radije da se 28. divizija preda nego da se i dalje borbeno angažuje protiv nje, činjenica da je ponudio prekid vatre i činjenica da je stvorio neophodne preduslove kako bi omogućio tim osobama da dođu, u ovom slučaju u Hotel "Fontana", kako bi pregovarali o predaji, mislim, to je sve tehnički ispravno.²²⁸¹

705. Ono što jasno pokazuje da je Pretresno vijeće pogriješilo jeste to što je zanemarilo svoju sopstvenu konstataciju, u kojoj je prihvatilo da je g. Mladić na sastancima u Hotelu "Fontana" ponudio civilima izbor da odu u Jugoslaviju ili u Federaciju ili da ostanu u Republici Srpskoj.²²⁸² Svjedok Milovan Milutinović je u svom sjedočenju izjavio da je:

Mladić dao muslimanskoj delegaciji svoju riječ da svi oni koji su se okupili u Potočarima koji su predali oružje mogu da izaberu da li će otići u "u Jugoslaviju, u Federaciju" ili ostati u republici bosanskih Srba, te im je garantovao sva prava i slobode.²²⁸³

706. Što se tiče, ponovo, svjedoka Frankena, jednog od istaknutih oficira nižeg čina Nizozemskog bataljona na koje se Pretresno vijeće selektivno oslonilo da bi tu humanitarnu evakuaciju pretvorilo u krivično djelo prisilnog premještanja, Pretresno vijeće se usredotočilo na

²²⁷⁶ V. dokazni predmet P1547, par. 2; T. 11. juni 2013., str. 12516, 12517; T. 25. avgust 2020., str. 68.

²²⁷⁷ V. dokazni predmet D1479; T. 25. avgust 2020., str. 68.

²²⁷⁸ V. dokazni predmet P1147, str. 31; T. 25. avgust 2020., str. 69.

²²⁷⁹ V. dokazni predmet P1147, str. 50; T. 25. avgust 2020., str. 69.

²²⁸⁰ V. T. 25. avgust 2020., str. 69.

²²⁸¹ V. T. 16. septembar 2013., str. 16831; T. 25. avgust 2020., str. 72.

²²⁸² V. Prvostepena presuda, par. 2472; Mladićev žalbeni podnesak, par. 579, fn. 668 i reference koje se tamo navode; T. 25. avgust 2020., str. 69.

svjedočenje svjedoka Frankena da bi konstatovalo “da o prijevozu bosanskih Muslimana iz Potočara u Kladanj nisu odlučili članovi muslimanske delegacije, nego ga je naredio Mladić”.²²⁸⁴ Zbunjujuće je i očigledno pogrešno to što je Pretresno vijeće zanemarilo svjedočenje ovog svjedoka o suprotnom, te time prekršilo načelo *in dubio pro reo*.²²⁸⁵

707. S tim u vezi, svjedok Franken je potvrdio da mu je njegov komandant, pukovnik Karremans, naredio da pomogne VRS-u u humanitarnoj evakuaciji i da je Franken kasnije saznao da su general Rupert Smith i drugi visoki zvaničnici UN-a ranije zatražili evakuaciju od g. Mladića, te da je odvajanje muškaraca bilo ispravno prema zakonima ratovanja, kako bi se utvrdilo da li su bili borci.²²⁸⁶ Što je najvažnije, Pretresno vijeće je zanemarilo to da svjedok Franken nije ranije pregledao cijeli video-snimak iz Hotela "Fontana".²²⁸⁷ U tom kontekstu, Pretresno vijeće je napravilo grešku time što se selektivno oslonilo na druga svjedočenja svjedoka Frankena, Kostera i drugih nižih oficira Nizozemskog bataljona iako je postojao velik broj dokaza, čak i onih koje je iznio svjedok Franken, a posebno viši oficiri Nizozemskog bataljona i zvaničnici UN-a, koji pokazuju da je UN, a ne g. Mladić, naredio tu evakuaciju iz humanitarnih razloga, te da se g. Mladić dogovorio s UN-om da će pomoći u tome.²²⁸⁸ U prilog svom mišljenju pozivam se na argumentaciju koju je bivši komandant UNPROFOR-a, general sir Michael Rose, iznio 6. septembra 2017. pred Domom lordova parlamenta Ujedinjenog Kraljevstva, za koju je g. Mladić tražio da se prihvati kao dodatni dokaz u žalbenom postupku.²²⁸⁹ Kako je izjavio general sir Michael Rose, “UN je bio u značajnoj mjeri uspješan u [...] dostavljanju humanitarne pomoći [i] sukob u Bosni je i dalje jedan od rijetkih velikih sukoba našeg doba u kojima niko nije umro, ili je veoma mali broj ljudi umro, od hladnoće ili gladi”.²²⁹⁰ Ovdje želim da pomenem da je većina sudija ovog Žalbenog vijeća odbila da prihvati ovu izjavu.²²⁹¹ Ja sam iznijela suprotno mišljenje zato što konstatujem da je izjava generala sir Michaela Rosea relevantna, vjerodostojna, da je oslobađajućeg karaktera i da sadrži nove dokaze, koji bi, da su prihvaćeni, mogli biti odlučujući faktor prilikom donošenja odluke na suđenju, te da je morala biti prihvaćena u žalbenom postupku kao dodatni novi

²²⁸³ V. Prvostepena presuda, par. 2472.

²²⁸⁴ V. Prvostepena presuda, par. 5004; T. 25. avgust 2020., str. 69.

²²⁸⁵ V. T. 25. avgust 2020., str. 69.

²²⁸⁶ V. T. 8. maj 2013., str. 10804, 10807, 10817-10823, 10824, 10825; dokazni predmet D280, str. 6; T. 25. avgust 2020., str. 70.

²²⁸⁷ V. T. 8. maj 2013., str. 10803-10807; T. 25. avgust 2020., str. 70.

²²⁸⁸ V. T. 25. avgust 2020., str. 70.

²²⁸⁹ Prvi zahtjev Ratka Mladića za prihvatanje novih dokaza na osnovu pravila 142 – međunarodni svjedoci, 31. decembar 2018. (javno s povjerljivim Dodatkom A i javnim Dodatkom B) (dalje u tekstu: Zahtjev od 31. decembra 2018.).

²²⁹⁰ Zahtjev od 31. decembra 2018., Dodatak B, PS. 8772 (kurziv dodat).

²²⁹¹ Odluka po zahtjevima za prihvatanje dodatnih dokaza u žalbenom postupku, 11. mart 2020. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena istog datuma), par. 23, 117.

dokaz, posebno s obzirom na visoki položaj koji je general sir Rose imao u sistemu UN-a. On je učestvovao u pregovorima i stvarno je bio na terenu. Ta izjava je trebala biti prihvaćena na osnovu pravila 142(C) Pravidnika, koje glasi:

Ako Žalbeno vijeće konstatuje da dodatni dokazi nisu bili dostupni u vrijeme suđenja, a da su relevantni i vjerodostojni, donijeće sud o tome da li su oni mogli biti odlučujući faktor za donošenje odluke u prvostepenom postupku. Ako su ti dodatni dokazi mogli biti odlučujući, Žalbeno vijeće će ih razmotriti, kao i eventualne protivdokazne materijale, zajedno sa dokazima koji su već u spisu, i donijeti konačnu presudu u skladu sa pravilom 144. Ako Žalbeno vijeće konstatuje da su dodatni dokazi bili dostupni u vrijeme suđenja, ono ipak može odobriti njihovo prihvatanje pod uslovom da strana koja je podnijela zahtjev dokaže da bi njihovo izuzimanje predstavljalo neostvarenje pravde.²²⁹²

708. Ti dokazi imaju uticaja na ocjenu odgovornosti g. Mladića od strane Pretresnog vijeća i osuđujuće presude koje mu je izreklo.²²⁹³ Napominjem, nadalje, da je tužilaštvo, u svom odgovoru na zahtjev g. Mladića za prihvatanje tih dodatnih dokaza u žalbenom postupku, iznijelo, između ostalog, sljedeći argument:

Ukoliko Žalbeno vijeće bude sklono tome da razmotri [predložene dodatne dokaze], [general sir Michael Rose] bi trebao da se dođe na unakrsno ispitivanje kako bi se tužilaštvu omogućilo da ispita [njegovu] vjerodostojnost i pouzdanost [njegovog] svjedočenja.²²⁹⁴

709. S obzirom na gore navedeno, konstatujem da nije bilo prisilnog premještanja bosanskih Muslimana iz Srebrenice, niti je postojao zajednički cilj navodnog udruženog zločinačkog poduhvata kada se gore navedeni dokazi ispravno sagledaju u skladu s odgovarajućim standardom.²²⁹⁵ Tražena obilježja za utvrđivanje krivičnog djela prisilnog premještanja moraju da obuhvate protjerivanje ili druge oblike prisile kako bi se izvršilo prisilno raseljavanje osoba.²²⁹⁶ Prisilni karakter raseljavanja određen je time što žrtva nema stvarni izbor u vezi sa svojim raseljenjem.²²⁹⁷ Osim toga, to se mora utvrditi uz pravilnu primjenu načela *in dubio pro reo*.²²⁹⁸ Jasno je da se u Prvostepenoj presudi Pretresno vijeće nije pridržavalo ove sudske prakse niti ovog standarda i da je, shodno tome, napravilo primjetnu grešku time što je osudilo g. Mladića za prisilno premještanje.²²⁹⁹

²²⁹² Pravilo 142(C) Pravidnika.

²²⁹³ Suprotno mišljenje sudije Prisce Matimbe Nyambe uz Odluku po zahtjevima za prihvatanje dodatnih dokaza u žalbenom postupku, 11. mart 2020. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena istog datuma), par. 8-14.

²²⁹⁴ Odgovor tužilaštva na Mladićev prvi zahtjev za prihvatanje novih dokaza na osnovu pravila 142 – međunarodni svjedoci, 24. maj 2019. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena 6. juna 2019.), par. 32.

²²⁹⁵ V. T. 25. avgust 2020., str. 70.

²²⁹⁶ V. T. 25. avgust 2020., str. 70.

²²⁹⁷ V. Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 279; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 229, 233; T. 25. avgust 2020., str. 70, 71.

²²⁹⁸ V. T. 25. avgust 2020., str. 71.

²²⁹⁹ V. T. 25. avgust 2020., str. 71.

2. Genocid, istrebljivanje i ubistva

710. Nije osporeno da su, pored onih koji su nastradali u legitimnim borbenim dejstvima, neki pojedinci, među kojima su bile osobe s tog područja, iz MUP-a, pa čak i Momir Nikolić i drugi odmetnuti pripadnici VRS-a iz stručnog bezbjednosnog komandnog lanca, na svoju ruku izvršili djela osвете i ubijanja ratnih zarobljenika, ali oni su to učinili u periodu kada g. Mladić nije bio na tom području i suprotno svim naređenjima g. Mladića ili bez njegovog znanja u to vrijeme.²³⁰⁰ Služba bezbjednosti VRS-a imala je svoj paralelni komandni lanac, koji je bio odvojen i odijeljen od uobičajenog komandnog lanca, tako da je g. Mladić mogao da bude isključen iz njega.²³⁰¹

711. Vrijedi primijetiti da je prihvaćeno da je vojna operacija “Krivaja 95” bila legitimna vojna operacija koja je bila posljedica neuspješne demilitarizacije srebreničke “zaštićene zone”. Glavni zastupnik tužilaštva u tom dijelu predmeta, Peter McCloskey, izričito je izjavio *tokom suđenja da je “Krivaja 95” imala cilj da se izvrši napad na snage Bosne i Hercegovine, da se one odsijeku od enklave Žepa, da se te dvije enklave razdvoje jedna od druge kako jedna drugoj ne bi mogle pružati podršku, što je bio “legitiman vojni cilj” da se obustave aktivnosti ABiH.*²³⁰² Glavni vještak tužilaštva za Srebrenicu, svjedok Richard Butler, potvrdio je to u svom svjedočenju, izjavivši da je “VRS imao s vojnog aspekta legitimno pravo da napadne 28. diviziju” ABiH.²³⁰³ Nadalje, Direktiva br. 7.1, koju je izdao g. Mladić, zamijenila je Direktivu br. 7, koju je izdao predsjednik Karadžić, a i Direktivom br. 7.1 i naređenjem za operaciju “Krivaja 95” Drinskog korpusa, kako su formulisani, naloženo je da civili ne smiju biti cilj dejstava i da se moraju poštovati zakoni ratovanja, uključujući Ženevske konvencije.²³⁰⁴ U tom smislu, u naređenju “Krivaja 95” navodi se sljedeće: “U postupanju s ratnim zarobljenicima i stanovništvom u svemu se pridržavati Ženevske konvencije”.²³⁰⁵ U Direktivi br. 7.1 navodi se sljedeće: “Sve oblike neprilagođenog ponašanja [...] pravovremeno i adekvatno sankcionisati”.²³⁰⁶ Kolona muškaraca i dječaka krenula je iz Srebrenice u borbenoj formaciji i pod oružjem, i postavljala je zasjede, izvodila borbena dejstva, u njenim redovima bilo je samoubistava, unutrašnjih sukoba, nailazila je na minska polja i njeni pripadnici su

²³⁰⁰ V. T. 25. avgust 2020., str. 71. U vezi s naređenjima g. Mladića, v. Mladićev žalbeni podnesak, par. 620, gdje se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu, par. 2323, 2359, 4329-4371, dokazni predmeti D302, D303.

²³⁰¹ V. Prvostepena presuda, par. 4293; T. 25. avgust 2020., str. 71.

²³⁰² V. T. 17. maj 2012., str. 486 (kurziv dodat); T. 25. avgust 2020., str. 71, 72.

²³⁰³ V. T. 11. septembar 2013., str. 16498, 16499 (kurziv dodat); T. 25. avgust 2020., str. 72.

²³⁰⁴ V. dokazni predmeti P1470 (Direktiva 7.1); D302 (“Krivaja 95”); T. 25. avgust 2020., str. 72.

²³⁰⁵ Dokazni predmet D302, str. 5 (kurziv dodat).

²³⁰⁶ Dokazni predmet P1470, str. 6 (kurziv dodat).

ginuli u napadima u stilu “kamikaza”.²³⁰⁷ Na žalost, nikad nećemo znati pravi broj stvarnih legitimnih gubitaka i onih koji se dovode u vezu s krivičnim djelom ubistva.²³⁰⁸

712. Podsjetimo se da je svjedok Richard Butler tokom svog svjedočenja rekao da je način govorenja g. Mladića na sastancima u Hotelu "Fontana" bio legitiman vojni, a ne zločinački govor. Iako je gore već rezimirano, smatram da je važno da se ponovi svjedočenje svjedoka Butlera da bi:

general Mladić [...] radije da se 28. divizija [ABiH] preda nego da se i dalje borbeno angažuje protiv nje, činjenica da je ponudio prekid vatre i činjenica da je stvorio neophodne preduslove kako bi omogućio tim osobama da doputuju, u ovom slučaju u Hotel "Fontana", kako bi pregovarali o predaji, mislim, to je sve tehnički ispravno.²³⁰⁹

713. Shodno tome, zaključak Pretresnog vijeća da je operacijom “Krivaja 95” bilo namjeravano etničko čišćenje bosanskih Muslimana iz Srebrenice je nedopustiv zaključak koji nije potkrijepljen dokazima. O ovoj grešci već je bilo govora gore u vezi s prisilnim premještanjima.

714. Da bi se utvrdila odgovornost g. Mladića za genocid i ubijanje u Srebrenici na osnovu udruženog zločinačkog poduhvata, trebao je da bude postavljen visoki prag dokazivanja.²³¹⁰ Shodno sudskoj praksi, na primjer, u Prvostepenoj presudi u predmetu *Milutinović i drugi*, standard dokazivanja bio je standard van razumne sumnje, što predstavlja visoku preponu koju je tužilaštvo moralo da savlada.²³¹¹ Pretresno vijeće MKSJ-a navelo je sljedeće:

Da bi neki optuženi bio proglašen krivim za neki zločin za koji se tereti u optužnici, tužilaštvo mora van razumne sumnje da dokaže sledeće: (a) sve elemente zločina sankcionisanog Statutom (uključujući *mens rea* i *actus reus* krivičnih dela u osnovi i opšte uslove tog zločina sankcionisanog Statutom) i (b) fizičke elemente i elemente svesti bar jednog od oblika odgovornosti kojima se optuženi tereti.²³¹²

715. Kako je definisano u Drugostepenoj presudi u predmetu *Martić*, standard dokazivanja mora da bude viši od “visokog stepena verovatnoće”.²³¹³ Nadalje, kako se navodi u Drugostepenoj presudi u predmetu *Čelebići*, zaključak pretresnog vijeća mora da bude jedini zaključak koji se može izvesti na osnovu prava i činjenica, budući da postojanje bilo kojeg alternativnog zaključka nalaže izricanje oslobađajuće presude.²³¹⁴ Žalbeno vijeće MKSJ-a u tom predmetu navelo je, u vezi s donošenjem zaključka o krivici optuženog u predmetu zasnovanom na posrednim dokazima, da:

[t]akav zaključak mora biti utemeljen van razumne sumnje. Nije dovoljno da to bude razuman zaključak moguć na temelju tih dokaza. To mora da bude jedini mogući razumni zaključak. Ako

²³⁰⁷ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 674 i reference koje se tamo navode; T. 25. avgust 2020., str. 72.

²³⁰⁸ V. T. 25. avgust 2020., str. 72.

²³⁰⁹ V. T. 16. septembar 2013., str. 16831; T. 25. avgust 2020., str. 72.

²³¹⁰ V. T. 25. avgust 2020., str. 72.

²³¹¹ V. Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom 1, par. 62; T. 25. avgust 2020., str. 72, 73.

²³¹² Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*, tom 1, par. 62.

²³¹³ V. Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 57; T. 25. avgust 2020., str. 73.

²³¹⁴ V. Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 458; T. 25. avgust 2020., str. 73.

postoji još neki takođe razumno moguć zaključak na temelju istih dokaza, a koji je saglasan s nevinnošću optuženoga, optuženi mora biti oslobođen optužbi.²³¹⁵

716. Pored toga, budući da se radi o optužbi za genocid, dokazima mora da se utvrdi, u skladu s navedenim visokim standardima, posebna namjera, *dolus specialis*, za genocid.²³¹⁶ S obzirom na to da je oblik odgovornosti o kojem je riječ udruženi zločinački poduhvat, moralo se pokazati da je g. Mladić pristao na zajednički zločinački cilj i da mu je znatno doprinio.²³¹⁷

717. Brojni su slučajevi u kojima je Pretresno vijeće pogriješilo prilikom primjene sudske prakse na činjenice.²³¹⁸ Prema argumentaciji tužilaštva i Prvostepenoj presudi, udruženi zločinački poduhvat ubijanja i činjenja genocida u Srebrenici nije ni postojao prije noći s 11. na 12. juli 1995.²³¹⁹ Kao što je razmotreno gore u tekstu, prema sudskoj praksi, ponašanje i izjave iz perioda prije relevantnog udruženog zločinačkog poduhvata, koji izlaze iz njegovog vremenskog okvira, ne mogu se koristiti da bi se dokazalo da je g. Mladić bio dio tog udruženog zločinačkog poduhvata. Međutim, kad je u pitanju UZP u vezi sa Srebrenicom, Pretresno vijeće se pogrešno oslanja upravo na tu vrstu dokaza, a to čini i tužilaštvo.²³²⁰ Kao što se detaljnije izlaže dolje u tekstu, u vezi sa svjedočenjem svjedoka Momira Nikolića, Pretresno vijeće i tužilaštvo su se taklođe oslonili na posredne dokaze i na dokaze iz druge ruke, kako bi utvrdili da je g. Mladić pristao na zločinački plan koji je zahtijevao posebnu namjeru da se, pored ubistva, počini genocid.²³²¹ Vrijedi primijetiti da se tužilaštvo slaže s tim da g. Mladić nije bio u Srebrenici, nego daleko odatle, u Beogradu, kada su počela ubijanja.²³²²

718. Još jednom, što se tiče sastanaka u Hotelu "Fontana" koji su zabilježeni na video-snimku, i vojni vještaci tužilaštva i odbrane kažu da je način govora koji je na njima korišten bio primjeren jer je bio usmjeren na kontekst u kojem je naoružana 28. divizija ABiH još uvijek bila slobodna na području Srebrenice.²³²³ Bez ijednog direktnog naređenja, bez ijednog direktnog dokaza koji g. Mladića dovode u vezu s bilo kojim slučajem ubijanja, Pretresno vijeće je počinilo najtežu grešku.

²³¹⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 458.

²³¹⁶ V. Drugostepena presuda u predmetu *Munyakazi*, par. 141; T. 25. avgust 2020., str. 73.

²³¹⁷ V. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*, par. 110, 136, 917; T. 25. avgust 2020., str. 73.

²³¹⁸ V. T. 25. avgust 2020., str. 73.

²³¹⁹ V. Završni podnesak tužilaštva, par. 1063; Prvostepena presuda, par. 4926; Mladićev žalbeni podnesak, par. 586; T. 25. avgust 2020., str. 73.

²³²⁰ V. Odgovor tužilaštva, par. 270-278; Prvostepena presuda, par. 2358-2362; T. 25. avgust 2020., str. 73, 74.

²³²¹ V. T. 25. avgust 2020., str. 74.

²³²² V. T. 25. avgust 2020., str. 74.

²³²³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 595 i reference koje se tamo navode; T. 25. avgust 2020., str. 74.

719. Ključni svjedok insajder na kojeg se Vijeće oslonilo je svjedok Momir Nikolić.²³²⁴ U stvari, među osnovnim izvorima na koje se upućuje ne radi se lično o svjedoku Momiru Nikoliću, nego prvenstveno o dokazima iz druge ruke, uključujući dokazni predmet D1228, koji obuhvata bilješke iz druge ruke o razgovoru koji je za potrebe postupka obavio istražitelj tužilaštva Bruce Bursik.²³²⁵ Treba napomenuti da dokazni predmet D1228 nije predložen zbog istinitosti materije koja se u njemu navodi, već da ga je tužilaštvo samo predložilo svjedoku Momiru Nikoliću kako bi on potvrdio nekakav zamišljeni gest rukom s neke nejasne lokacije tokom navodnog susreta sa g. Mladićem.²³²⁶ Pretresno vijeće je to odbilo kao nepouzdan dokaz.²³²⁷ Dokazni predmet D1228 je upotrijebljen samo tokom unakrsnog ispitivanja svjedoka Bursika kako bi se utvrdilo da svjedok Momir Nikolić nije vjerodostojan i da izbjegava da jasno odgovori.²³²⁸ Svjedok Bursik nije mogao da potvrdi da se svjedok Momir Nikolić ikad sreo sa g. Mladićem.²³²⁹ U pogledu istinitosti komentara svjedoka Momira Nikolića iz druge ruke nije se moguće osloniti na dokazni predmet D1228 zato što bi to predstavljalo kršenje *lex specialis* iz tada važećih odredbi pravila 92bis i ter Pravilnika MKSJ-a.²³³⁰

720. Svjedok Momir Nikolić je neko ko se pojavljuje svugdje – svugdje gdje je vršeno ubijanje, bilo kao neko ko je upravljao tim ubijanjem ili kao saučesnik. On je priznao da je skrivao zločine od svojih nadređenih, uključujući Glavni štab VRS-a.²³³¹ S tim u vezi, imam u vidu i prihvatam argumentaciju odbrane da je svjedok Momir Nikolić potvrdio da je skrivao ubijanja od svojih komandanata i davao obmanjujuće informacije o “asanaciji” kako bi prikrio pokopavanja.²³³² Pretresno vijeće je, pored toga, pogriješilo time što se oslonilo na svjedočenje svjedoka Momira Nikolića uprkos tome što je jedan drugi svjedok insajder, svjedok RM-265, svjedočio o oportunističkim ubijanjima iz osвете kojima je bio očevidac u prisustvu svjedoka Momira Nikolića i o tome da su ratni zarobljenici koji su odvedeni u škole u Zvorniku bili preuzeti po naređenju svjedoka Momira Nikolića i njegovog pretpostavljenog u bezbjednosnom komandnom lancu

²³²⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 587, fn. 678 i reference koje se tamo navode; Prvostepena presuda, par. 4926, 4927, 4970, 5096, 5097, 5128; T. 25. avgust 2020., str. 79.

²³²⁵ V. dokazni predmet D1228; T. 25. avgust 2020., str. 79.

²³²⁶ V. Prvostepena presuda, par. 5127; T. 25. avgust 2020., str. 79.

²³²⁷ V. Prvostepena presuda, par. 5127; T. 25. avgust 2020., str. 79.

²³²⁸ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 588-592; T. 25. avgust 2020., str. 79.

²³²⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 588-592; T. 25. avgust 2020., str. 79, 80.

²³³⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 590, fn. 691 i reference koje se tamo navode; T. 25. avgust 2020., str. 80.

²³³¹ V. T. 3. juni 2013., str. 11965, 11966; dokazni predmet D301, str. 7; T. 25. avgust 2020., str. 80.

²³³² T. 3. juni 2013., str. 11965, 11966, 11969. V. takođe Mladićev žalbeni podnesak, par. 632; T. 25. avgust 2020., str. 80, 81. Kako navodi odbrana, izvještaj svjedoka Momira Nikolića Glavnom štabu VRS-a ide u prilog njegovoj izjavi da je skrivao zločine jer taj izvještaj sadrži samo informacije da se vrši evakuacija ranjenih zarobljenika Muslimana i Muslimana koji su radili za UN. V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 632, fn. 773, gdje se upućuje na dokazni predmet P1515.

brigade, potpukovnika Popovića.²³³³ Svjedok RM-265 nije upleo g. Mladića ni u jednu od protivzakonitih i zločinačkih aktivnosti svjedoka Momira Nikolića ili Popovića.²³³⁴

721. Vrijedi primijetiti da je Popović, pretpostavljeni svjedoka Momira Nikolića u bezbjednosnom komandnom lancu, bio upleten od strane jednog drugog svjedoka insajdera tužilaštva, svjedoka RM-376, koji je bio visoko rangirani oficir VRS-a i koji takođe nije upleo g. Mladića ni u jedan od događaja povezanih s ubijanjem iz osвете, ali jeste otkrio da je isti taj Popović iz bezbjednosnog komandnog lanca tražio dobrovoljce izvan sastava vojske, to jest civile, za pogubljenje zarobljenih bosanskih Muslimana, što je taj oficir VRS-a odbio.²³³⁵

722. To neizbježno navodi na pitanje – ako je g. Mladić, komandant Glavnog štaba VRS-a, hipotetički ili implicitno pristao na to da znatno doprinese zločinu genocida, zašto bi oficiri bezbjednosti bili saglasni s tim da svjedok Momir Nikolić, koji nije čak bio ni u direktnom komandnom lancu koji je vodio do g. Mladića, bude zadužen za ubijanja i zašto bi za ta ubijanja tražili dobrovoljce izvan sastava vojske, dok su stvarni oficiri VRS-a i potčinjeni g. Mladića odbijali takve zahtjeve i nikad ih nisu dobili od g. Mladića putem uobičajenog komandnog lanca?²³³⁶

723. Po mom mišljenju, to pokazuje grešku u rezonovanju koje je Pretresno vijeće primijenilo kada je g. Mladića dovelo u vezu s tim zločinima.

724. Svjedok Momir Nikolić izjasnio se da je kriv kako bi pokušao da za sebe postigne bolji ishod, usprkos tome što su mu ruke bile natopljene krvlju.²³³⁷ Nadalje, ovaj svjedok je potvrdio da je uništio dokumentarne dokaze koji bi mogli da ga kompromituju u vezi sa zločinima u Srebrenici.²³³⁸ U vezi s tim navodnim sastankom na nekoj nejasnoj lokaciji, Pretresno vijeće se nije moglo osloniti na svjedoka Momira Nikolića u pogledu tog sastanka zato što čak ni on o tome nije imao direktnih dokaza.²³³⁹

725. Najmanje pet svjedoka insajdera, i to tri svjedoka odbrane i dva svjedoka tužilaštva, iznijelo je direktne dokaze o tome da se jedini sastanak tokom tog kritičnog perioda odnosio na Žepu i da su

²³³³ V. dokazni predmet P2540, str. 40, 41; T. 25. avgust 2020., str. 80.

²³³⁴ V. T. 25. avgust 2020., str. 80.

²³³⁵ V. dokazni predmet P1594, str. 31-42; T. 25. avgust 2020., str. 80, 81.

²³³⁶ V. T. 25. avgust 2020., str. 81.

²³³⁷ V. T. 25. avgust 2020., str. 81.

²³³⁸ V. dokazni predmet D301, str. 7; T. 25. avgust 2020., str. 81.

²³³⁹ V. Prvostepena presuda, par. 4953; Mladićev žalbeni podnesak, par. 587; T. 25. avgust 2020., str. 81.

na njemu izdata samo legitimna vojna uputstva.²³⁴⁰ Time što je zanemarilo te dokaze u korist nedopustivih dokaza iz druge ruke koje je iznio svjedok Momir Nikolić, Pretresno vijeće je pogriješilo. To je posebno tačno kad se ima u vidu sudska praksa prema kojoj se s dokazima koje iznese saučesnik mora postupati oprezno.²³⁴¹ Žalbeno vijeće MKSR-a je u Drugostepenoj presudi u predmetu *Setako* istaklo važnost takvog opreza i ukazalo na to da svjedoci koji su bili saučesnici mogu imati motive ili pobude da inkriminišu osobu koja je optužena pred Međunarodnim sudom ili da lažu.²³⁴² Momir Nikolić je imao OGROMNU pobudu da laže, kako to pokazuje Sporazum o izjašnjanju o krivici između njega i tužilaštva, prema kojem je iz njegove optužnice odbačena optužba za genocid pod uslovom da svjedoči protiv drugih, uključujući g. Mladića.²³⁴³ To se isplatilo, što pokazuje činjenica da je Momiru Nikoliću na kraju izrečena kazna od samo 20 godina zatvora²³⁴⁴ za krivično djelo za koje je predviđena kazna doživotnog zatvora da optužba za genocid nije bila odbačena. Kako se navodi u Drugostepenoj presudi u predmetu *Setako*, “kada ocjenjuje dokaznu vrijednost [svjedočenja svjedoka saučesnika], pretresno vijeće je dužno da pažljivo razmotri cjelokupne okolnosti u kojima su ti dokazi ponuđeni”.²³⁴⁵

726. U ovom predmetu, Pretresno vijeće je pogriješilo u vezi sa svjedokom Mominom Nikolićem i time pokušalo da od tog svjedoka napravi zamišljenu kariku između g. Mladića i udruženog zločinačkog poduhvata koja se nije mogla dokazati u skladu s prevladavajućom sudskom praksom, te je, stoga, pribjegli pravnoj fikciji implicitne krivice.²³⁴⁶

727. Daljnja svjedočenja nekoliko svjedoka tužilaštva i odbrane potvrđuju činjenicu da je g. Mladić uputio slične izjave, koje se ne mogu okarakterisati kao zločinačke, pripadnicima 28. divizije iz kolone ABiH koji su bili zarobljeni ili su se predali, u kojima im je rekao da će dobiti hranu i da će biti prevezeni i razmijenjeni sa snagama druge strane.²³⁴⁷ Na primjer:

i. svjedok Zoran Malinić je u svom svjedočenju izjavio da se “zarobljenici ne trebaju plašiti, jer će se vratiti svojim kućama i biti razmijenjeni”,²³⁴⁸

²³⁴⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 594; T. 25. avgust 2020., str. 82.

²³⁴¹ V. T. 25. avgust 2020., str. 82.

²³⁴² V. Drugostepena presuda u predmetu *Setako*, par. 143; T. 25. avgust 2020., str. 82.

²³⁴³ V. Presuda o kazni u predmetu *M. Nikolić*, par. 13, 16-19.

²³⁴⁴ V. Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *M. Nikolić*, par. 135, str. 48.

²³⁴⁵ V. Drugostepena presuda u predmetu *Setako*, par. 143; T. 25. avgust 2020., str. 82.

²³⁴⁶ V. T. 25. avgust 2020., str. 82.

²³⁴⁷ Među njima su, pored ostalih, svjedoci RM-253, Zoran Malinić, Bojan Subotić. V. T. 13. juni 2013., str. 12659-12662; T. 11. juni 2013., str. 12532; T. 9. mart 2015., str. 32826, 32827; T. 25. avgust 2020., str. 82, 83.

²³⁴⁸ V. T. 13. juni 2013., str. 12659.

ii. svjedok RM-253 je u svom svjedočenju izjavio da je g. Mladić rekao zarobljenicima: “Nemojte da se brinete. Bićete razmijenjeni i sastaćete se sa svojim porodicama u Tuzli. Sada će vas kamionima odvesti u Bratunac ili Kravicu gdje ćete prenoćiti i dobiti hrane”,²³⁴⁹ i

iii. svjedok Bojan Subotić je u svom svjedočenju izjavio da je g. Mladić “ušao među [zarobljenike i] rukovao se sa nekim od njih. [...] Pričao je nešto s njima [...] oni su nešto ustali i aplaudirali mu. On je njima rekao da će biti razmenjeni [...], a nama se obratio i strogo nam naredio da vodimo računa o zarobljenicima, da će neki autobusi doći za sat vremena, da se ljudi popišu, da se svaki zarobljenik stavi u autobus i preda civilnoj policiji u Bratuncu”.²³⁵⁰

728. Ovi dokazi nam takođe pokazuju da su direktna naređenja g. Mladića potčinjenima bila u skladu sa zaštitom tih zarobljenika tokom transporta i na osnovu tih naređenja zarobljenicima je pružena medicinska pomoć i dobili su vodu.²³⁵¹ Kao što je navedeno ranije u paragrafima 680, 681 i 711, g. Mladić je izdao naređenja da se s ratnim zarobljenicima postupa dobro i u skladu s međunarodnim pravom.

729. S obzirom na gore navedeno, nisam uvjerena da se takvi postupci mogu smatrati znatnim doprinosom impliciranom udruženom zločinačkom poduhvatu vezanom za ubijanja u Srebrenici, kao što je zaključilo Pretresno vijeće.²³⁵² Konstatacije Pretresnog vijeća nisu u skladu s načelom *in dubio pro reo*.²³⁵³

3. Alibi

730. Dok se g. Mladić nalazio daleko od Srebrenice, tokom kojeg vremena je prisustvovao tajnom mirovnom sastanku s međunarodnom zajednicom, bio na vjenčanju u Beogradu i u bolnici, nije mogao da ima efektivnu kontrolu ni informacije iz Bosne i Hercegovine, a kamoli da vrši komandovanje.²³⁵⁴ Tužilaštvo na suđenju nije osporilo da je on bio odsutan.²³⁵⁵ Propust Pretresnog vijeća da iznese obrazloženje o četiri rutinska naređenja koja su u tom periodu, od 14. do 16. jula 1995. kada je g. Mladić bio odsutan, izdata od strane drugih osoba u ime g. Mladića, izložen je u paragrafima 610 do 612 Mladićevog žalbenog podneska, zajedno s greškama u vezi s izvedenim zaključkom da je g. Mladić lično potpisao ta naređenja iz druge zemlje i propustom da se analizira i

²³⁴⁹ V. T. 11. juni 2013., str. 12532.

²³⁵⁰ V. T. 9. mart 2015., str. 32826, 32827.

²³⁵¹ V. T. 9. mart 2015., str. 32826, 32827; dokazni predmet D926, par. 30-34; T. 25. avgust 2020., str. 83.

²³⁵² V. T. 25. avgust 2020., str. 83.

²³⁵³ V. T. 25. avgust 2020., str. 83.

²³⁵⁴ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 605; T. 25. avgust 2020., str. 83.

²³⁵⁵ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 605 i reference koje se tamo navode; T. 25. avgust 2020., str. 83.

ocijeni njihov sadržaj s obzirom na činjenicu da se nijedno od naređenja nije odnosilo na Srebrenicu, a sve bilješke u djelovodnicima pokazuju da ta naređenja nisu došla iz kabineta g. Mladića.²³⁵⁶

731. Zaključak Pretresnog vijeća da je g. Mladić izdao ta naređenja i da je vršio rukovođenje i komandovanje dok je fizički i geografski bio odsutan iz Srebrenice i nalazio se u drugoj zemlji protivan je dokazima i, shodno tome, predstavlja primjetnu grešku.²³⁵⁷ Pretresno vijeće je protivrječilo samom sebi i zanemarilo sopstveni navod u paragrafu 4299 Prvostepene presude, koji glasi: “U Mladićevom odsustvu bili su dužni da referišu Milovanoviću”.²³⁵⁸ Svjedok Milovanović, načelnik štaba VRS-a, i drugi svjedoci iz vojske potvrdili su da je tokom tog perioda u julu 1995., dok je g. Mladić bio odsutan, Milovanović bio na komandnoj dužnosti, kao zamjenik komandanta, g. Mladića.²³⁵⁹

732. Kao što se navodi u paragrafu 605 Mladićevog žalbenog podneska, g. Mladić je prisustvovao sastanku na kojem je potpisan plan da se Međunarodnom komitetu Crvenog krsta omogući pristup ratnim zarobljenicima iz Srebrenice i da se s drugom stranom izvrši njihova razmjena za zarobljene Srbe po principu “svi za sve”.²³⁶⁰ Na tim pregovorima takođe je dogovoren trajni prekid vatre u nastojanju da se okonča rat.²³⁶¹ Nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da zaključi da je g. Mladić mogao da učestvuje u složenim mirovnim pregovorima s visokim zvaničnicima u Dobanovcima, u Srbiji, sa zvaničnicima UN-a, i da vrši efektivnu kontrolu u Srebrenici.²³⁶² Takvo ponašanje, u okviru kojeg se on složio s tim da se Međunarodnom komitetu Crvenog krsta omogući pristup ratnim zarobljenicima iz Srebrenice prije njihove razmjene, ne može se koristiti kao potkrepa za zaključak da je on znao za bilo kakav udruženi zločinački poduhvat da se izvrši istrebljenje, a kamoli počini genocid nad istim tim osobama, ili da je navodno doprinio takvom poduhvatu.²³⁶³

²³⁵⁶ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 610-612 i reference koje se tamo navode; T. 25. avgust 2020., str. 83. Ta četiri naređenja Glavnog štaba VRS-a odnosila su se na (i) radno vrijeme centra veze; (ii) transport pripadnika Nizozemskog bataljona; (iii) prolazak jednog komandanta UNPROFOR-a; i (iv) održavanje neprekidnog dežurstva na vezi. V. dokazni predmeti P2122, P2123, P2124 i P2125.

²³⁵⁷ V. T. 25. avgust 2020., str. 83, 84.

²³⁵⁸ V. T. 25. avgust 2020., str. 84.

²³⁵⁹ To obuhvata dokaze koje su iznijeli svjedoci Milovanović i Stevanović. V. T. 18. septembar 2013., str. 16950, 16987; T. 7. maj 2015., str. 35265; T. 25. avgust 2020., str. 84.

²³⁶⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 605; Prvostepena presuda, par. 5016; T. 25. avgust 2020., str. 84.

²³⁶¹ V. T. 25. avgust 2020., str. 84.

²³⁶² V. T. 25. avgust 2020., str. 84.

²³⁶³ V. T. 25. avgust 2020., str. 84.

4. Status žrtava

733. Mora se naglasiti da je svako protivzakonito ubijanje u Srebrenici koje je bilo izvan borbe neprihvatljivo, ali da nije povezano sa g. Mladićem.²³⁶⁴ Pretresno vijeće je pogriješilo time što nije izvršilo nikakvu analizu kako bi utvrdilo koje su žrtve bile žrtve ubistva, a koje smrti su bile posljedica do koje je došlo iz alternativnih legitimnih razloga.²³⁶⁵ Pretresno vijeće se oslonilo na činjenice o kojima je presuđeno kako bi utvrdilo da su sve žrtve bile žrtve zločina i da su sve bile civili.²³⁶⁶ Time je Pretresno vijeće zanemarilo svoju sopstvenu konstataciju da je među oružanim elementima u koloni muškaraca u Srebrenici bilo gubitaka.²³⁶⁷

734. Pretresno vijeće je, nadalje, zanemarilo i samog vještaka tužilaštva za demografiju, svjedokinju Ewu Tabeau, čiji su dokazi ukazivali na to da je 70 posto žrtava bilo registrovano kao vojnici ABiH.²³⁶⁸ Vijeće je takođe zanemarilo dokaze koji pobijaju činjenicu o kojoj je presuđeno 1476 i pokazuju da su tijela u masovnim grobnicama poticala iz različitih događaja i različitih godina i da su među njima bile i legitimne žrtve borbenih dejstava, kao što su žrtve samoubistva, minskih polja, napada u stilu “kamikaza”, itd.²³⁶⁹ I forenzički eksperti odbrane i forenzički eksperti tužilaštva su u vezi s navodnim povezima za oči rekli da su oni mogli biti marame za glavu koje su pale preko očiju kako su se tijela raspadala, kakve se mogu vidjeti na snimcima boraca ABiH koji su došli u Tuzlu iz Srebrenice.²³⁷⁰

735. Shodno tome, uslijed izostanka analize od strane Pretresnog vijeća nije utvrđen tačan broj žrtava ni njihova povezanost s bilo kojim zločinom, a kamoli sa zločinom genocida.²³⁷¹

5. Zaključak

736. S obzirom na gore navedeno, konstatujem da je Pretresno vijeće pogriješilo time što je osudilo g. Mladića za zločine koji su povezani s UZP-om u vezi sa Srebrenicom, uključujući genocid. Ja bih, shodno tome, prihvatila osnovu 5 njegove žalbe u cijelosti.

²³⁶⁴ V. T. 25. avgust 2020., str. 84.

²³⁶⁵ V. T. 25. avgust 2020., str. 84, 85.

²³⁶⁶ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 669-672; Prvostepena presuda, par. 3062, 3546; T. 25. avgust 2020., str. 85.

²³⁶⁷ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 671; Prvostepena presuda, par. 2395, 2444, 2446, 2573-2586, 2615-2645; T. 25. avgust 2020., str. 85.

²³⁶⁸ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 671 i reference koje se tamo navode; T. 25. avgust 2020., str. 85.

²³⁶⁹ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 674 i reference koje se tamo navode; T. 25. avgust 2020., str. 85.

²³⁷⁰ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 674, fn. 829 i reference koje se tamo navode; T. 25. avgust 2020., str. 85.

²³⁷¹ V. T. 25. avgust 2020., str. 85.

F. Osnova 6 – UZP u vezi s uzimanjem talaca

737. Slažem se s dispozitivom većine u vezi s navodnim greškama koje se odnose na UZP u vezi s uzimanjem talaca.

G. Osnova 8.A – propust da se osigura ravnopravnost strana u postupku

738. Načelo ravnopravnosti predviđa da strana u postupku mora da ima razumnu mogućnost da brani svoje interese u uslovima koji je dovode u znatno nepovoljniji položaj u odnosu na protivničku stranu.

739. Pravilo 85 Pravilnika MKSJ-a predviđa da svaka strana u postupku ima pravo da poziva svjedoke i izvodi dokaze, a shodno pravilu 87(A) Pravilnika MKSJ-a, pretres se zatvara onda kada su “obje strane privele kraju svoje izvođenje dokaza”.

740. Kao što se navodi drugdje u ovom mišljenju, pretresna vijeća mogu da primijene svoja diskreciona ovlaštenja u interesu pravde. Prema pravilu 73ter(F) Pravilnika MKSJ-a, pretresno vijeće može odobriti zahtjev odbrane za dodatno vrijeme za izvođenje dokaza ako je to u interesu pravde. Kontekstualni faktori predmeta, uključujući potencijalni značaj svjedočenja nekog svjedoka, mogu biti relevantni prilikom određivanja da će se nekoj od strana odobriti dodatno vrijeme za izvođenje dokaza.

741. Gospodin Mladić tvrdi da [REDIGOVANO]. Konkretno, on tvrdi da [REDIGOVANO]. Odbivši te zahtjeve, Pretresno vijeće je propustilo da razmotri ili nije pridalo dovoljnu težinu relevantnosti, kontekstu i potencijalnom učinku svjedočenja [REDIGOVANO], kao ni interesima pravde. Ovo odbijanje dokaza po kratkom postupku od strane Pretresnog vijeća predstavljalo je nerazumnu primjenu njegovih diskrecionih ovlaštenja. “Upitna relevantnost” i “zanemariva dokazna vrijednost” mogu se utvrditi jedino ako su svjedoci bili saslušani i ako je ih je tužilaštvo unakrsno ispitalo.

742. Pretresno vijeće je navelo da bi [REDIGOVANO] svjedočio o svom iskustvu iz prve ruke [REDIGOVANO]²³⁷² i konstatovalo da je to relevantno, te zaključilo da očekivana svjedočenja [REDIGOVANO] nisu toliko značajna da bi prevagnula u prilog izmjene roka za izvođenje dokaza odbrane. To je bila primjetna greška i ta greška Pretresnog vijeća srazmjerno obesnažuje zaključke koje je donijelo u vezi sa Srebrenicom i Sarajevom.

²³⁷² V. Odluka od 15. avgusta 2016., par. 7, gdje se upućuje na Zahtjev od 13. jula 2016. u vezi sa [REDIGOVANO], par. 1, 2, 13-16.

743. Odbijanjem te dvojice svjedoka odbrane, Pretresno vijeće je prekršilo načelo ravnopravnosti, koje nalaže da svaka strana u postupku mora da ima razumnu mogućnost da brani svoje interese, kao i da svaka strana u postupku ima pravo da poziva svjedoke i izvodi dokaze, te da se pretres zatvara onda kada su obje strane privede kraju svoje izvođenje dokaza. Pretresno vijeće je napravilo primjetnu grešku time što je po kratkom postupku odbilo zahtjeve da se saslušaju svjedočenja tih svjedoka, čime je dokaznom postupku odbrane nanesena znatna šteta. Ta odluka je u tolikoj mjeri nepravična i nerazumna da predstavlja zloupotrebu diskrecionih ovlaštenja Pretresnog vijeća.

744. Upućujući na paragrafe 787 i 793 Mladićevog žalbenog podneska, primjećujem da Pretresno vijeće greškom nije dozvolilo odbrani da pozove jednog svjedoka koji je bio u koloni muškaraca, bosanskih Muslimana, iz Srebrenice.²³⁷³ Navodi se da je taj svjedok poslije suđenja preminuo, čime je težina tog odbijanja i te greške još veća.²³⁷⁴

H. Osnova 8.D – kršenja obaveze objelodanjivanja

745. Gospodin Mladić tvrdi da Pretresno vijeće nije obezbijedilo adekvatno pravno sredstvo za kršenja obaveze objelodanjivanja od strane tužilaštva. Slažem se s g. Mladićem da je on, uslijed zakašnjelih objelodanjivanja od strane tužilaštva i propusta tužilaštva da dostavi metapodatke prilikom objelodanjivanja putem elektronskog sistema za objelodanjivanje, nepravično stavljen u nepovoljan položaj i da je njegova sposobnost da pripremi odbranu bila umanjena. Propust Pretresnog vijeća da to ispravi predstavljao je grešku, tako da se žalbena osnova 8.D mora prihvatiti.

I. Osnova 9 – kazna

746. Kao što je zaključila većina, načelo *nulla poene sine lege* zabranjuje retroaktivno kažnjavanje. Nadalje, član 15 Međunarodnog pakta o građanskim i ljudskim pravima propisuje, između ostalog, da se ne smije izreći kazna koja je teža od one koja je bila propisana u vrijeme kad je krivično djelo bilo počinjeno. Pored toga, u vrijeme kad su zločini za koje se tereti bili počinjeni, u domaćoj praksi odmjerenja kazni u bivšoj Jugoslaviji maksimalna kazna je bila kazna od 20 godina zatvora.

747. Zdravstveno stanje žalioaca takođe je faktor. On je u vrijeme kad je pritvoren u Pritvorskoj jedinici Ujedinjenih nacija već bio slabog zdravlja. Brojni medicinski izvještaji ukazuju na to kako

²³⁷³ V. Mladićev žalbeni podnesak, par. 787, 793 i reference koje se tamo navode; T. 25. avgust 2020., str. 85, 86.

se njegovo zdravstveno stanje pogoršavalo dok je u pritvoru čekao na svoj žalbeni postupak. Bio je hospitalizovan i nakon toga operisan. Uzimajući sve gore navedene faktore u obzir i pridajući im dovoljnu težinu, ja bih izrekla kaznu od 20 godina zatvora.

J. Zaključak

748. Kao što se navodi gore, nakon što sam razmotrila Optužnicu, Prvostepenu presudu, sudsku praksu i pravne izvore na koje se u njoj poziva, kao i pismenu i usmenu argumentaciju strana u postupku, ponavljam svoje neslaganje s odlukom većine da odbije sve žalbene osnove g. Mladića. Mišljenja sam da je g. Mladić ispunio visoke standarde koji se primjenjuju u žalbenom postupku i stoga bih u cijelosti prihvatila osnove 1 do 5 i 7 do 9 njegove žalbe.

749. Greške Pretresnog vijeća i njihov uticaj, o čemu se detaljnije govori drugdje, ali konkretnije u osnovama 3 do 5 i 7 do 9 Žalbenog podneska g. Mladića, pojedinačno ili kumulativno obesnažuju konstatacije Pretresnog vijeća na kojima počivaju njegove osuđujuće presude.

750. S obzirom na sve gore navedeno, uzimajući u obzir prirodu i razmjere pravnih grešaka identifikovanih u ovom predmetu, na osnovu pravila 144(C) Pravilnika, ja bih naložila da se g. Mladiću ponovo sudi pred drugim pretresnim vijećem po svim tačkama izuzev osnove 6, koja se odnosi na UZP u vezi s uzimanjem talaca.

751. Kao što se navodi gore, s obzirom na složenost predmeta i obim spisa predmeta i žalbenog postupka i ograničenja vezana za potrebe da se postupa ekspeditivno i radi na daljinu, bavila sam se samo onim greškama Pretresnog vijeća koje smatram najflagrantnijim.

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu je mjerodavna verzija na engleskom.

Dana 8. juna 2021., u Haagu, Nizozemska

/potpis na originalu/

sudija Prisca Matimba Nyambe

[pečat Mehanizma]

²³⁷⁴ V. T. 25. avgust 2020., str. 86.

VII. ZAJEDNIČKO DJELIMIČNO SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE N'GUM I SUDIJE PANTONA

752. Pošto smo razmotrili Optužnicu, Prvostepenu presudu, kao i pismenu i usmenu argumentaciju strana iznesenu u žalbenom postupku, uz dužno poštovanje, ne slažemo se s odlukom većine u Žalbenom vijeću da odbije osnove 1 i 2 žalbe tužilaštva. Nakon pomnog razmatranja, smatramo da je tužilaštvo pokazalo da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je Mladića oslobodilo optužbi za genocid po tački 1 Optužnice. U ovom mišljenju, detaljno izlažemo svoje razloge za donošenje takve odluke.

753. U tački 1 Optužnice, tužilaštvo je iznijelo navod da je u periodu od 31. marta 1992. do 31. decembra 1992. Mladić, u dogovoru s drugima, počinio, planirao, podsticao, naredio i/ili pomagao i podržavao genocid nad dijelom grupa bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata kao takvih, u nekim opštinama u Bosni i Hercegovini, konkretno, u Foči, Ključu, Kotor-Varošu, Prijedoru, Sanskom Mostu i Vlasenici.²³⁷⁵

754. Pretresno vijeće je konstatovalo da je u periodu od 1991. do 30. novembra 1995. postojao sveobuhvatni UZP s ciljem trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja u Bosni i Hercegovini na koja su bosanski Srbi polagali pravo, putem krivičnih djela progona, istrebljivanja, ubistva, nehumanih djela (prisilno premještanje) i deportacije.²³⁷⁶ Međutim, Pretresno vijeće se nije uvjerilo da je krivično djelo genocida činilo dio cilja sveobuhvatnog UZP-a.²³⁷⁷ S tim u vezi, Pretresno vijeće je konstatovalo da su bosanski Muslimani i bosanski Hrvati zaštićene grupe u smislu člana 4 Statuta MKSJ-a²³⁷⁸ i da su nad velikim brojem bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata u opštinama Foča, Ključ, Kotor-Varoš, Prijedor, Sanski Most i Vlasenica izvršena zabranjena genocidna djela, kao što su ubijanje i djela nanošenja teške tjelesne ili duševne povrede, što je doprinijelo uništenju njihovih grupa.²³⁷⁹ Većina u Pretresnom vijeću je dalje konstatovala, u vezi s opštinama Sanski Most, Foča, Kotor-Varoš, Prijedor i Vlasenica, to jest "opštinama iz tačke 1 Optužnice", da su određeni fizički počinioci zabranjenih djela, kada su vršili ta djela, imali namjeru da unište dio grupe bosanskih Muslimana.²³⁸⁰ Međutim, Pretresno vijeće se nije van razumne sumnje uvjerilo da su ti počinioci namjeravali da unište bosanske Muslimane u tim opštinama "kao

²³⁷⁵ V. Optužnica, par. 35-39.

²³⁷⁶ Prvostepena presuda, par. 4232, 4610. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4218-4231.

²³⁷⁷ Prvostepena presuda, par. 4237. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4234-4236.

²³⁷⁸ Prvostepena presuda, par. 3442.

²³⁷⁹ Prvostepena presuda, par. 3446, 3451.

²³⁸⁰ Prvostepena presuda, par. 3511, 3513, 3515, 3519, 3524, 3526, 4236.

znatan dio zaštićene grupe".²³⁸¹ Pretresno vijeće se takođe nije van razumne sumnje uvjerilo da je rukovodstvo bosanskih Srba posjedovalo genocidnu namjeru.²³⁸² Shodno tome, Pretresno vijeće je Mladića oslobodilo optužbi za genocid po tački 1 Optužnice.²³⁸³

755. Iz razloga objašnjenih u nastavku, slažemo se s tvrdnjom tužilaštva da je Pretresno vijeće napravilo grešku kada je konstatovalo: (i) da zajednice bosanskih Muslimana u opštinama iz tačke 1 Optužnice, to jest "zajednice iz tačke 1 Optužnice", nisu svaka za sebe predstavljale znatan dio grupe bosanskih Muslimana u Bosni i Hercegovini (osnova 1 žalbe tužilaštva);²³⁸⁴ i (ii) da Mladić i drugi učesnici sveobuhvatnog UZP-a nisu posjedovali "namjeru uništenja" (osnova 2 žalbe tužilaštva).²³⁸⁵ Uz dužno poštovanje, ne slažemo se s odlukom većine u Žalbenom vijeću da odbaci žalbu tužilaštva i konstatujemo da je Žalbeno vijeće trebalo odobriti zahtjev tužilaštva da se Mladiću izrekne osuđujuća presuda za genocid po tački 1 Optužnice na osnovu prve kategorije udruženog zločinačkog poduhvata.²³⁸⁶

A. Osnova 1 Žalbe tužilaštva: greške Pretresnog vijeća u konstataciji da zajednice bosanskih Muslimana u opštinama iz tačke 1 Optužnice nisu činile znatan dio grupe bosanskih Muslimana u Bosni i Hercegovini

756. Kada je zaključilo da ne može konstatovati da su fizički počinioci zabranjenih genocidnih djela namjeravali da unište zajednice iz tačke 1 Optužnice "kao znatan dio zaštićene grupe", Pretresno vijeće je konstatovalo: (i) da su fizički počinioci imali ograničenu geografsku kontrolu ili nadležnost za vršenje aktivnosti; (ii) da su bosanski Muslimani koji su uzeti za cilj u svakoj od opština iz tačke 1 Optužnice činili relativno mali dio muslimanskog stanovništva na teritoriji na koju su bosanski Srbi polagali pravo ili u Bosni i Hercegovini kao cjelini; i (iii) da su predloženi nedovoljni dokazi koji ukazuju na razlog iz kojeg su opštine iz tačke 1 Optužnice ili zajednice iz tačke 1 Optužnice imale poseban ili simboličan značaj u odnosu na grupu bosanskih Muslimana kao cjelinu.²³⁸⁷

757. Imamo u vidu tvrdnju tužilaštva da je Pretresno vijeće pogrešno zaključilo da zajednice iz tačke 1 Optužnice nisu predstavljale znatan dio grupe bosanskih Muslimana zato: (i) što su se zajednice iz tačke 1 Optužnice sastojale od mnogo hiljada bosanskih Muslimana, što su zahvaljujući

²³⁸¹ Prvostepena presuda, par. 3535, 3536 (kurziv dodat).

²³⁸² V. Prvostepena presuda, par. 4236, 4237.

²³⁸³ Prvostepena presuda, par. 5214.

²³⁸⁴ V. Najava žalbe tužilaštva, par. 3; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 2, 5-16, 45, 46; Replika tužilaštva, par. 1, 3-18.

²³⁸⁵ V. Najava žalbe tužilaštva, par. 5-8; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 1, 3, 19-41; Replika tužilaštva, par. 1, 19-38.

²³⁸⁶ V. Najava žalbe tužilaštva, par. 4, 9; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 1, 4, 17, 18, 42-47.

²³⁸⁷ Prvostepena presuda, par. 3535, 3536 (kurziv dodat). V. takođe Prvostepena presuda, par. 3530-3534.

svom jedinstvenom istorijskom i kulturnom identitetu bile istaknute i predstavljale grupu bosanskih Muslimana kao cjelinu i što su imale ogromnu stratešku važnost za rukovodstvo bosanskih Srba; i (ii) što su teritorije opština iz tačke 1 Optužnice predstavljale područje aktivnosti i kontrole relevantnih počinitelja u svom punom doseg.²³⁸⁸

758. Podsjećamo da, prema definiciji iz člana 4(2) Statuta MKSJ-a, genocid obuhvata određena zabranjena djela, počinjena s namjerom da se u cijelosti ili djelimično uništi neka nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa kao takva, uključujući: (i) ubijanje pripadnika te grupe; (ii) nanošenje teške tjelesne ili duševne povrede pripadnicima te grupe; i (iii) smišljeno nametanje pripadnicima te grupe životnih uslova koji su sračunati da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja. Kao što je Pretresno vijeće ispravno podsjetilo, *mens rea* koja se traži za genocid je posebna namjera da se u cijelosti ili djelimično uništi neka zaštićena grupa.²³⁸⁹ Žalbeno vijeće MKSJ-a u predmetu *Krstić* zauzelo je stav da, kada se za cilj uzima samo dio neke zaštićene grupe, taj dio mora predstavljati znatan dio te grupe, u smislu da je on dovoljno značajan da utiče na grupu kao cjelinu.²³⁹⁰ Nadalje, Žalbeno vijeće je zauzelo stav da se, da bi se utvrdilo kada je ciljani dio dovoljno znatan da ispunji taj uslov, u obzir može uzeti nekoliko sljedećih faktora, pri čemu je napomenulo da to "nisu svi faktori, niti [...] navedeni faktori predstavljaju definitivno rješenje": (i) brojčana veličina ciljanog dijela grupe, kako u apsolutnom smislu, tako i u odnosu na ukupnu veličinu cijele grupe; (ii) značaj tog dijela u okviru grupe i pitanje da li on na ovaj ili onaj način predstavlja cijelu grupu ili je ključan za njen opstanak; i (iii) područje aktivnosti i kontrole počinitelja, te njihov mogući doseg.²³⁹¹ Na osnovu pregleda zaključaka Pretresnog vijeća u vezi s tim faktorima, nakon pomnog razmatranja, smatramo da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti na osnovu dokaza taj da su počinioci namjeravali da unište bosanske Muslimane u opštinama iz tačke 1 Optužnice kao znatan dio bosanskih Muslimana u Bosni i Hercegovini.

759. Kao prvo, što se tiče brojčane veličine ciljane grupe, Pretresno vijeće je napomenulo da je u aprilu 1991. bilo približno 1,9 miliona bosanskih Muslimana, koji su činili 43,7 posto stanovništva Bosne i Hercegovine.²³⁹² U vezi sa zajednicama iz tačke 1 Optužnice, Pretresno vijeće je napomenulo da su bosanski Muslimani činili 47 posto stanovništva Sanskog Mosta (ukupno 28.136

²³⁸⁸ V. Najava žalbe tužilaštva, par. 3; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 2, 5-16, 45, 46; T. 26. avgust 2020. str. 74, 82-85, 99-101.

²³⁸⁹ V. Prvostepena presuda, par. 3433, 3435; član 4(2) Statuta MKSJ-a.

²³⁹⁰ V. Prvostepena presuda, par. 3437, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Krstić*, par. 8. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 419.

²³⁹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 12-14. V. Prvostepena presuda, par. 3437, 3528. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 727; Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 261; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 422.

²³⁹² V. Prvostepena presuda, par. 3529.

ljudi), 51 posto stanovništva Foče (ukupno 20.790 ljudi), 30 posto stanovništva Kotor-Varoša (ukupno 11.090 ljudi), 55 posto stanovništva Vlasenice (ukupno 18.727 ljudi) i 44 posto stanovništva Prijedora (ukupno 49.700 ljudi).²³⁹³ Pretresno vijeće je konstatovalo da bi bosanski Muslimani iz svake od opština iz tačke 1 Optužnice imali veći udio u muslimanskom stanovništvu na teritoriji na koju su bosanski Srbi polagali pravo od njihovog udjela u ukupnom stanovništvu Bosne i Hercegovine, ali je zaključilo da su oni ipak predstavljali relativno mali dio stanovništva na područjima aktivnosti i kontrole bosanskih Srba.²³⁹⁴ Nakon pomnog razmatranja, smatramo da je, iako se udio grupe bosanskih Muslimana iz svake od opština iz tačke 1 Optužnice u cijeloj grupi bosanskih Muslimana u Bosni i Hercegovini kretao u rasponu od približno 0,57 do 2,6 posto, veličina te grupe ipak znatna jer to znači da su za cilj bile uzete desetine hiljada bosanskih Muslimana u tim opštinama. Značajno je da je grupa bosanskih Muslimana u opštini Prijedor činila približno 2,6 posto muslimanskog stanovništva u Bosni i Hercegovini. Grupa bosanskih Muslimana koju je za cilj uzela 6. krajiška brigada VRS-a pod komandom Basare, zadužena za preuzimanje vlasti u opštinama Sanski Most i Prijedor, činila je približno 4,1 posto muslimanskog stanovništva u Bosni i Hercegovini.²³⁹⁵ Shodno tome, smatramo da je masovno uzimanje za cilj 49.700 bosanskih Muslimana u jednoj opštini i 77.836 bosanskih Muslimana u dvije opštine, samo za sebe i u kontekstu ukupne ograničene veličine muslimanskog stanovništva od 1,9 miliona, znatno po veličini. Poređenja radi, grupa bosanskih Muslimana u Srebrenici, za koju je Pretresno vijeće konstatovalo da predstavlja znatan dio muslimanskog stanovništva, činila je manje od dva posto cjelokupne grupe bosanskih Muslimana.²³⁹⁶ Brojčana veličina grupe bosanskih Muslimana u opštinama iz tačke 1 Optužnice još je značajnija kada se posmatra kumulativno u odnosu na ukupnu veličinu grupe bosanskih Muslimana kao cjeline. S tim u vezi, konstatujemo da je nerazumno to što je Pretresno vijeće zaključilo da je 6,7 posto grupe bosanskih Muslimana, znači ukupno 128.443 bosanska Muslimana u svim opštinama iz tačke 1 Optužnice, činilo "relativno mali dio" ukupne veličine grupe bosanskih Muslimana, koja se sastojala od približno 1,9 miliona ljudi.²³⁹⁷

²³⁹³ V. Prvostepena presuda, par. 3530-3534.

²³⁹⁴ V. Prvostepena presuda, par. 3530-3534. Pretresno vijeće je napomenulo da su bosanski Muslimani u Sanskom Mostu činili približno 1,5 posto; u Foči približno 1,08 posto; u Kotor-Varošu približno 0,57 posto; i u Vlasenici približno 0,97 posto muslimanskog stanovništva u Bosni i Hercegovini. V. Prvostepena presuda, par. 3530-3533. U vezi s Prijedorom, Pretresno vijeće je pogrešno konstatovalo da su tamošnji bosanski Muslimani činili 2,2 posto, umjesto približno 2,6 posto, cjelokupne grupe bosanskih Muslimana u Bosni i Hercegovini. V. Prvostepena presuda, par. 3529, 3534; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 9, fn. 14.

²³⁹⁵ V. Prvostepena presuda, par. 3530, 3534.

²³⁹⁶ Prvostepena presuda, par. 3551.

²³⁹⁷ V. Prvostepena presuda, par. 3529-3535. Up. Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 967, fn. 2440 (gdje je Pretresno vijeće konstatovalo da je 10,78 posto bosanskih Muslimana – njih 233.128 od 2.162.426 – i 7,96 posto bosanskih Hrvata – njih 63.314 od 795.745 – koji su živjeli u određenim opštinama predstavljalo znatan dio zaštićenih grupa, i u apsolutnom i u relativnom smislu, u odnosu na ukupan broj bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata kao

760. Kao drugo, kao što je Pretresno vijeće ispravno podsjetilo, prilikom utvrđivanja da li je ciljani dio zaštićene grupe znatan, u obzir se moraju uzeti, između ostalog, aktivnost, kontrola i doseg fizičkih počinitelja.²³⁹⁸ S tim u vezi, Pretresno vijeće je konstatovalo da se od početka ili sredine 1992. pa nadalje nadležnost sljedećih snaga bosanskih Srba koje su bile zadužene za preuzimanje vlasti u svakoj od opština iz tačke 1 Optužnice nije protezala van granica tih opština: (i) 6. krajiške brigade VRS-a, pod komandom Basare, koja je bila zadužena za preuzimanje vlasti u opštinama Sanski Most i Prijedor; (ii) Taktičke brigade Foča VRS-a, pod komandom Marka Kovača, koja je bila zadužena za preuzimanje vlasti u opštini Foča; (iii) 1. kotorvaroške brigade VRS-a i 22. brigade VRS-a, pod komandom Janka Trivića, koje su bile zadužene za preuzimanje vlasti u opštini Kotor-Varoš; (iv) SJB-a Vlasenica, pod komandom Maneta Đurića, koji je bio zadužen za preuzimanje vlasti u opštini Vlasenica; i (v) 43. motorizovane brigade, koja je bila zadužena za preuzimanje vlasti u opštini Prijedor.²³⁹⁹ Pretresno vijeće je dalje konstatovalo da su, iz perspektive fizičkih počinitelja iz sastava tih snaga, bosanski Muslimani iz svake od opština bili samo dio grupe bosanskih Muslimana na području pod njihovom kontrolom.²⁴⁰⁰ Kao što je Pretresno vijeće napomenulo, počinioci su počinili zabranjena genocidna djela i druga kažnjiva djela u svakoj od opština iz tačke 1 Optužnice u granicama svoje geografske kontrole, ta djela su bila velikih razmjera i počinjena su tokom kratkog perioda.²⁴⁰¹ U roku od samo nekoliko mjeseci, u opštinama iz tačke 1 Optužnice ostalo je vrlo malo bosanskih Muslimana.²⁴⁰² Pored toga, s obzirom na to da je namjera počinioca genocida da uništi uvijek ograničena prilikama koje mu se pružaju,²⁴⁰³ počinioci u ovom predmetu išli su za uništenjem grupe bosanskih Muslimana u svojim opštinama do granica svog mogućeg dosega i prilika koje su im se pružale, u okviru svoje "ograničen[e] geografsk[e] kontrol[e] ili nadležnost[i] za vršenje svojih djelovanja".²⁴⁰⁴ Ti faktori, po našem mišljenju, ne onemogućavaju zaključak da su počinioci namjeravali da unište znatan dio grupe bosanskih Muslimana, nego ga podupiru.

grupa u Bosni i Hercegovini, te je smatralo da za utvrđivanje znatnosti nije potrebno da dalje razmatra druge relevantne faktore). V. takođe T. 26. avgust 2020. str. 84, 85, 100-102.

²³⁹⁸ Prvostepena presuda, par. 3528, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Krstić*, par. 13, 14.

²³⁹⁹ V. Prvostepena presuda, par. 3530-3534.

²⁴⁰⁰ V. Prvostepena presuda, par. 3530-3535.

²⁴⁰¹ V. Prvostepena presuda, par. 3464, 3473, 3479, 3496, 3502, 3510, 3513-3516, 3519, 3520, 3524, 3535.

²⁴⁰² V. Prvostepena presuda, par. 3513, 3514, 3516, 3520, 3530-3534.

²⁴⁰³ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 13 ("Istorijski primjeri genocida takođe upućuju na to da bi u obzir trebalo uzeti i područje aktivnosti i kontrole počinitelja, kao i njihov mogući doseg. Nacistička Njemačka možda je imala namjeru da eliminiira Židove samo u Evropi; ta ambicija vjerovatno se nije protezala, čak ni na vrhuncu njene moći, na preduzimanje takvog poduhvata na globalnoj razini. Isto tako, počinioci genocida u Ruandi nisu stvarno namjeravali da eliminiraju pripadnike etničke grupe Tutsi izvan državnih granica. Namjera počinioca genocida da uništi uvijek je ograničena prilikama koje mu se pružaju. Mada ovaj faktor ne može sam za sebe biti pokazatelj toga da li je ciljana grupa znatna, on može - u kombinaciji s drugim faktorima - biti od pomoći prilikom analize."). V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 727.

²⁴⁰⁴ V. Prvostepena presuda, par. 3535.

761. Kao treće, zaključci Pretresnog vijeća o važnosti opština iz tačke 1 Optužnice i zajednica iz tačke 1 Optužnice dodatno govore u prilog zaključku da je uzimanje za cilj bosanskih Muslimana u tim opštinama dovoljno značajno da bi uticalo na grupu bosanskih Muslimana kao cjelinu. Primjera radi, prilikom ocjenjivanja važnosti Sanskog Mosta, Pretresno vijeće je uzelo u obzir da su Karadžić i Krajišnik isticali strateški značaj te opštine i potrebu da se ona zadrži.²⁴⁰⁵ Pretresno vijeće je dalje uzelo u obzir Krajišnikovu izjavu s pedesete sjednice Skupštine bosanskih Srba da je "[s]imbolika [...] što smo ovo jubilarno zasjedanje danas organizovali u Sanskom Mostu, ovom lijepom krajiškom gradu. Naše prisustvo ovdje garancija je da je Sanski Most bio srpski i da će i biti neovisno od crtača mapa i onih koji taj posao jalovo rade".²⁴⁰⁶

762. Pored toga, prilikom ocjenjivanja važnosti opštine Foča, Pretresno vijeće je uzelo u obzir da je u septembru 1992. predsjednik Kriznog štaba i Ratnog povjereništva Miroslav Stanić obavijestio Mladića da je Foča "trebala biti drugi islamski centar Muslimana u Evropi", ali da je sada 99 posto srpska.²⁴⁰⁷ Nadalje, Pretresno vijeće je napomenulo da su tokom rata vlasti bosanskih Srba Foču preimenovala u "Srbinje" ili "grad Srba" i da je u januaru 1994. Karadžić objasnio da je Foča "očinji vid" za Muslimane, ali da "više nikad neće biti njihova".²⁴⁰⁸ Pretresno vijeće je napomenulo da se Vojislav Maksimović, povjerenik republike bosanskih Srba za Foču, zalagao za to da se "utvrdi da Muslimani i Hrvati ne mogu da se vraćaju na prostore gdje ćemo imati vlast" i za to da "treba da otpadne bilo kakva pomisao da ćemo mi dobiti 500 Muslimana i više koji će biti u okviru naše buduće države".²⁴⁰⁹ Pretresno vijeće je takođe napomenulo da je u avgustu 1994. Krajišnik pohvalio bosanske Srbe u Foči zato što su stvorili "pravi srpski grad" i spriječili da Foča postane "druga Meka".²⁴¹⁰

763. K tome, u vezi s opštinom Kotor-Varoš, Pretresno vijeće je uzelo u obzir da je ona bila, u marginalnoj mjeri, opština s većinskim srpskim stanovništvom i da je za takve opštine, u kojima su Srbi činili većinu, bilo predviđeno da postanu dio Republike Srpske.²⁴¹¹ Pretresno vijeće je konstatovalo da je Kotor-Varoš bio od strateškog značaja, budući da se nalazi gotovo na samoj granici između Federacije i Republike Srpske.²⁴¹²

²⁴⁰⁵ Prvostepena presuda, par. 3530.

²⁴⁰⁶ Prvostepena presuda, par. 3530.

²⁴⁰⁷ Prvostepena presuda, par. 3531.

²⁴⁰⁸ Prvostepena presuda, par. 3531.

²⁴⁰⁹ Prvostepena presuda, par. 3531.

²⁴¹⁰ Prvostepena presuda, par. 3531.

²⁴¹¹ Prvostepena presuda, par. 3532.

²⁴¹² Prvostepena presuda, par. 3532.

764. Nadalje, prilikom ocjenjivanja važnosti opštine Vlasenica, Pretresno vijeće je konstatovalo da se smatralo da bi uspostavljanje kontrole nad Vlasenicom omogućilo ostvarenje prvog i trećeg strateškog cilja i da bi se prisiljavanjem muslimanskog stanovništva da napusti Vlasenicu otvorio pristup istočnoj Hercegovini.²⁴¹³ S tim u vezi, Pretresno vijeće je imalo u vidu Mladićevu izjavu da "[k]o drži Vlasenicu, drži istočnu Bosnu".²⁴¹⁴

765. Pored toga, u vezi s opštinom Prijedor, Pretresno vijeće je konstatovalo da je ona za bosanske Srbe bila od značaja zbog svoje lokacije, kao dio koridora koji je povezivao područje pod srpskom dominacijom u hrvatskoj Krajini na zapadu sa Srbijom i Crnom Gorom na istoku i jugu, a za koji se govorilo da je od suštinske važnosti za snabdijevanje jedinica VRS-a, budući da se radilo o jedinoj kopненоj vezi između zapadne Bosne i Hercegovine i Srbije.²⁴¹⁵ Pretresno vijeće je uzelo u obzir da su istaknute ličnosti na teritoriji na koju su bosanski Srbi polagali pravo isticale da Prijedor i tamošnje zajednice bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata predstavljaju simbol Drugog svjetskog rata u cijeloj toj regiji.²⁴¹⁶ Pretresno vijeće je dalje uzelo u obzir da je predsjednik Vlade Republike Srpske Vladimir Lukić u jednom govoru rekao da Prijedor mora biti srpski zato što su Srbi u njemu činili većinu prije "klanja", misleći pritom na Drugi svjetski rat.²⁴¹⁷ Pretresno vijeće je napomenulo da je 1994. Karadžić i dalje naglašavao potrebu da Srbi i dalje imaju kontrolu nad Prijedorom.²⁴¹⁸ Vijeće je konstatovalo da je Prijedor, kao višenacionalno područje, širom područja Jugoslavije bio simbol "bratstva i jedinstva", u tolikoj mjeri da su bosanski Muslimani smatrali da je to "posljednje mjesto u kojem može doći do nacionalnog sukoba".²⁴¹⁹ Pretresno vijeće je podsjetilo na svoje zaključke da je, nakon što je Srpska demokratska stranka, uz pomoć vojnih i policijskih snaga, 30. aprila 1992. preuzela vlast u gradu Prijedoru, na zgradi Skupštine opštine izvješena srpska zastava, a vojnici VRS-a su promijenili naziv grada u "Srpski Prijedor" i zauzeli sve važne ustanove, kao što su radio-stanica, Dom zdravlja i banka.²⁴²⁰ Vijeće je dalje podsjetilo na svoj zaključak da je nešto prije napada na Prijedor predsjednik Kriznog štaba Autonomne Regije

²⁴¹³ Prvostepena presuda, par. 3533. Pretresno vijeće je konstatovalo da je 12. maja 1992. Skupština bosanskih Srba usvojila šest strateških ciljeva koje je predstavio Karadžić, među kojima je bilo i razgraničenje srpske države, odvojene od svake hrvatske i muslimanske države, koje je uključivalo razdvajanje naroda na nacionalnoj osnovi. V. Prvostepena presuda, par. 3694-3702, 3708, 4222, 4460, 4625, gdje se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet P431.

²⁴¹⁴ Prvostepena presuda, par. 3533.

²⁴¹⁵ Prvostepena presuda, par. 3534.

²⁴¹⁶ Prvostepena presuda, par. 3534.

²⁴¹⁷ Prvostepena presuda, par. 3534.

²⁴¹⁸ Prvostepena presuda, par. 3534.

²⁴¹⁹ Prvostepena presuda, par. 3534.

²⁴²⁰ Prvostepena presuda, par. 3534.

Krajine, Radoslav Brđanin, na televiziji rekao da "nesrbima ne trebaju drva za zimu", što je među nesrpskim stanovništvom shvaćeno kao prikrivena prijetnja i izazvalo je strah i paniku.²⁴²¹

766. Shodno tome, nakon što smo uzeli u obzir gore navedene zaključke Pretresnog vijeća i obilje dokaza koji govore o važnosti opština iz tačke 1 Optužnice i zajednica iz tačke 1 Optužnice, konstatujemo da je nerazumno to što je Pretresno vijeće zaključilo da su mu "predočeni nedovoljni dokazi koji ukazuju na razlog iz kojeg su bosanski Muslimani [u tim opštinama] imali neki poseban ili simboličan značaj u odnosu na zaštićenu grupu kao cjelinu".²⁴²² Naprotiv, ti zaključci, po našem mišljenju, jasno ukazuju na istaknuto mjesto i simbolični karakter grupe bosanskih Muslimana u svakoj od opština iz tačke 1 Optužnice u odnosu na zaštićenu grupu u Bosni i Hercegovini. Poređenja radi, Pretresno vijeće i druga vijeća MKSJ-a smatrali su da slični faktori govore u prilog zaključcima da su bosanski Muslimani iz Srebrenice predstavljali znatan dio grupe bosanskih Muslimana.²⁴²³ Na primjer, Pretresno vijeće je uzelo u obzir Mladićevu izjavu da je do početka rata Srebrenica bila veliko "islamsko i tursko" uporište, da, "iako su oni tamo bili većinsko stanovništvo, naslijeđe ne pripada "Turcima" i da je Drina bila sinonim za dominaciju nad Srbima, još od vremena moćnog turskog carstva.²⁴²⁴ Pretresno vijeće je konstatovalo da je srebrenička enklava bila od velikog strateškog značaja za rukovodstvo bosanskih Srba tokom sukoba zato što je to rukovodstvo teško moglo da tvrdi da je ta zemlja po prirodi srpska dok su većinsko stanovništvo tog područja činili bosanski Muslimani, da se Srebrenica nalazila u neposrednoj geografskoj blizini Srbije i stoga je bila potrebna kako bi se obezbijedilo da granično područje povezano sa Srbijom bude nastanjeno Srbima i da je Srebrenica tokom rata takođe postala utočište bosanskim Muslimanima iz regije, posebno nakon što je proglašena zaštićenom zonom UN-a.²⁴²⁵

767. Nadalje, ne slažemo se sa zaključkom većine u Žalbenom vijeću da zaključci Pretresnog vijeća, i dokazi na koje je uputilo tužilaštvo koji se odnose na zajednice iz tačke 1 Optužnice ne pokazuju sličnu prijetnju održivosti ili opstanku grupe bosanskih Muslimana kao u slučaju

²⁴²¹ Prvostepena presuda, par. 3534.

²⁴²² V. Prvostepena presuda, par. 3535.

²⁴²³ V. Prvostepena presuda, par. 3552, 3554. V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 422 (gdje se potvrđuje da je strateška važnost Srebrenice relevantan faktor prilikom utvrđivanja da li je ispunjen uslov znatnosti); Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 15 ("Srebrenica (i okolno područje srednjeg Podrinja) bili su od ogromne strateške važnosti za vođstvo bosanskih Srba. Bez Srebrenice, etnički srpska država Republika Srpska koju su željeli stvoriti ostala bi podijeljena u dva nepovezana dijela, i bila bi odvojena od same Srbije."), 16 ("Osim toga, Srebrenica je bila važna jer je imala poseban značaj, kako za bosanske Muslimane, tako i za međunarodnu zajednicu. [...] U rezoluciji Savjeta bezbjednosti kojom je Srebrenica proglašena zaštićenom zonom stoji da je to zona 'koja se ne smije oružano napadati niti izlagati nekom drugom neprijateljskom činu.'"). V. takođe Prvostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 5672; Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 186-188; Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 420-426; Prvostepena presuda u predmetu *Tolimir*, par. 774; Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*, par. 865.

²⁴²⁴ Prvostepena presuda, par. 3552.

Srebrenice.²⁴²⁶ Po našem mišljenju, iako su se događaji u Srebrenici desili tri godine poslije događaja u opštinama iz tačke 1 Optužnice, uklanjanje bosanskih Muslimana u Srebrenici nije potpuno nezavisno od uništavanja zajednica iz tačke 1 Optužnice. Kao što je priznala većina u Žalbenom vijeću, uništavanje usmjereno protiv svake od zajednica iz tačke 1 Optužnice moglo je "predstavljati moćne, rane korake u kampanji bosanskih Srba ka etnički homogenoj državi".²⁴²⁷ Shodno tome, nakon pamnog razmatranja, smatramo da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti na osnovu dokaza taj da je uništavanje bosanskih Muslimana u Bosni i Hercegovini započelo uništavanjem bosanskih Muslimana u određenim opštinama, uključujući zajednice iz tačke 1 Optužnice, a kulminiralo je uništavanjem bosanskih Muslimana u Srebrenici. S tim u vezi, ubijanje i okrutno i nečovječno postupanje koje je počinjeno nad hiljadama bosanskih Muslimana u opštinama iz tačke 1 Optužnice 1992. godine, u kontekstu drugih krivičnih djela, kao što su progon, istrebljivanje, ubistvo, nehumana djela (prisilno premještanje) i deportacija, počinjenih širom Bosne i Hercegovine u periodu od 1991. do 30. novembra 1995., nisu mogli *a da ne* ugroze konačni opstanak grupe bosanskih Muslimana u Bosni i Hercegovini.²⁴²⁸

768. Primjera radi, Pretresno vijeće je konstatovalo da su, samo u Prijedoru, ubijena najmanje 993 bosanska Muslimana i da su ljudi tamo ubijani na stotine.²⁴²⁹ S tim u vezi, kad je riječ o incidentu 6.1 iz Priloga A Optužnici, u periodu od 24. do približno 26. maja 1992. više od 800 stanovnika Kozarca, naseljenog pretežno bosanskim Muslimanima, ubijeno je u granatiranju tog mjesta i sela u njegovoj okolini. Poslije tog granatiranja uslijedio je prodor tenkova i pješadije, tokom kojeg su paljene kuće i ubijani civili i policajci. Kada je jedan ljekar pokušao da pregovara kako bi obezbijedio evakuaciju jednog teško ranjenog dječaka u bolnicu, počiniooci su mu odgovorili da će Muslimane ionako pobiti.²⁴³⁰ Što se tiče incidenta 13.1 iz Priloga B Optužnici, 25. jula 1992. ili približno tog datuma, između 190 i 220 bosanskih Muslimana i/ili bosanskih Hrvata

²⁴²⁵ Prvostepena presuda, par. 3554.

²⁴²⁶ V. gore, par. 581.

²⁴²⁷ V. gore, par. 581.

²⁴²⁸ V. Prvostepena presuda, par. 3446, 3451, 4224-4232, 4610. Pretresno vijeće je konstatovalo, u vezi s opštinom Foča, da je ubijeno 46 bosanskih Muslimana, kao i da su ubijene stotine zatočenika u KP Domu Foča, pretežno bosanskih Muslimana. V. Prvostepena presuda, par. 3446, gdje se upućuje na incident 2.1 iz Priloga A i incident 5.1 iz Priloga B Optužnici. U vezi s opštinom Kotor-Varoš, Pretresno vijeće je konstatovalo da je ubijeno najmanje 185 bosanskih Muslimana. V. Prvostepena presuda, par. 3446, gdje se upućuje na incident 4.4 iz Priloga A Optužnici, te incidente od 13. juna 1992. i 2. jula 1992. koji se ne navode u prilogima Optužnici. U vezi s opštinom Prijedor, Pretresno vijeće je konstatovalo da su ubijena najmanje 993 bosanska Muslimana. V. Prvostepena presuda, par. 3446, gdje se upućuje na incidente 6.1, 6.2, 6.3, 6.4, 6.5, 6.6, 6.7, 6.8 i 6.9 iz Priloga A, incidente 13.1, 13.2, 13.3, 13.4 i 13.5 iz Priloga B, te incidente 15.3 i 15.5 iz Priloga C Optužnici. U vezi s opštinom Sanski Most, Pretresno vijeće je konstatovalo da su ubijena najmanje 94 bosanska Muslimana. V. Prvostepena presuda, par. 3446, gdje se upućuje na incidente 7.1, 7.2, 7.3, 7.4 i 7.5 iz Priloga A Optužnici. U vezi s opštinom Vlasenica, Pretresno vijeće je konstatovalo da je ubijeno najmanje 169 bosanskih Muslimana. V. Prvostepena presuda, par. 3446, gdje se upućuje na incident 9.1 iz Priloga A i incidente 16.1 i 16.2 iz Priloga B Optužnici.

²⁴²⁹ V. Prvostepena presuda, par. 3446.

zatočenih u logoru Keraterm ubijeno je tako što su stjerani u jednu prostoriju, zatim je upotrijebljena neka vrsta hemijskog gasa kako bi se među zatočenicima izazvala panika, a onda je iz mitraljeza uperenog ka ulazu u prostoriju otvorena vatra na zatočnike dok su izlazili. Vojnici i stražari su zatim otvorili vatru po zatočenicima koji su se nalazili u prostoriji, uključujući i neke koji su pokušali da se sklone u zahodima. Dok je trajala pucnjava, srpski stražari su povremeno pjevali, a poslije ubijanja pjevali su još dugo u noć.²⁴³¹

769. Pretresno vijeće je takođe konstatovalo da je hiljadama bosanskih Muslimana zatočenih u opštinama Foča, Prijedor i Vlasenica nanesena teška tjelesna ili duševna povreda i da je ta povreda doprinijela uništenju zaštićene grupe. Pretresno vijeće je smatralo da je brutalnost te povrede ostavila trajne i razorne fizičke i duševne posljedice na preživjele žrtve, što je ozbiljno uticalo na njihovu sposobnost da vode normalan i konstruktivan život. Druge žrtve, koje su kasnije ubijene, patile su prije smrti.²⁴³² S tim u vezi, zatočeni bosanski Muslimani, uključujući muškarce civile, žene i djecu, bili su izloženi teškom zlostavljanju, kao što je premlaćivanje, mučenje, silovanje, seksualno zlostavljanje, izgladnjivanje i uskraćivanje medicinske njege na diskriminatoran način.²⁴³³

770. Na primjer, kad je riječ o incidentu 6.1 iz Priloga C Optužnici, u periodu od 12. maja 1992. do oktobra 1994. muškarci civili, nesrbi, uglavnom muslimanske nacionalnosti, stari između 15 i 80 godina, držani su zatočeni od četiri mjeseca pa do više od dvije i po godine u KP Domu, gdje su ih nazivali pogrdnim izrazom "balija". U ljeto 1992. tamo je bilo približno 500-600 zatočenika, stiješnjenih u malom broju prostorija. Mnoge od njih boli su nožem, stavljali im povez preko očiju, prisiljavali ih da stoje raširenih nogu i ruku uza zid, vezivali ih za zid lancima i redovno tukli policijskim palicama, kablovima ili štapovima.²⁴³⁴

771. Što se tiče incidenata 6.2, 6.3, 6.4 i 6.5 iz Priloga C Optužnici, zatočeni bosanski Muslimani, civili, živjeli su u atmosferi zastrašivanja i držani su u nehigijenskim uslovima, bez dovoljno hrane, tople vode ili medicinske njege. U julu i avgustu 1992., nekoliko grupa žena i djevojaka bosanskih Muslimanki, od kojih je najmlađima bilo samo 12 godina, "držano" je i višekratno silovano od strane mnogih vojnika, istovremeno i uzastopno, te primoravano na seksualni odnos s muškarcima kojima su bile "dodijeljene". Žene i djevojke su držane u kući i morale su kuhati, spremati i prati

²⁴³⁰ V. Prvostepena presuda, par. 1036-1041, 3051, 3053, 3073, str. 1602.

²⁴³¹ V. Prvostepena presuda, par. 1121, 1122, 3051, 3092, str. 1605, 1606.

²⁴³² Prvostepena presuda, par. 3451.

²⁴³³ V. Prvostepena presuda, par. 3451, gdje se, između ostalog, upućuje na incidente 6.1, 6.2, 6.3, 6.4, 6.5, 15.2, 15.3, 15.4, 15.5 i 19.3 iz Priloga C Optužnici i na incident u Srednjoj školi u Vlasenici koji se ne navodi u prilogima Optužnici.

uniforme vojnika. Ako bi odbile poslušati naređenja, surovo bi ih tukli. Nekim ženama su na tijelu gasili cigarete.²⁴³⁵

772. U vezi s incidentom 15.2 iz Priloga C Optužnici, Pretresno vijeće je konstatovalo da je u periodu od 27. maja do 16. avgusta 1992. u logoru Omarska bilo zatočeno približno 3.300 bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata. Među zatočenicima je bilo starijih ljudi, žena i djece, uključujući hendikepirane i bolesne. Među zatočenicima je bilo i političara i vjerskih vođa koji su bili predviđeni za likvidaciju, kao i lica koja su se dovodila u vezu s tim vođama. Zatočnici su dobijali hranu koja je jedva bila dovoljna da se preživi i obično je bila pokvarena. Zatočnicima je često na duge periode uskraćivana pitka voda, a kada bi im ista bila obezbijeđena, radilo se o vodi koja nije bila za ljudsku upotrebu, tako da je izazivala crijevne tegobe. Bilo je akutnih slučajeva proliva i dizenterije. Neki zatočnici izgubili su 20 ili 30 kilograma na težini, a neki i znatno više. Bilo je veoma malo zahoda i zatočnici su satima morali čekati da bi ih koristili, pa su često bili prisiljeni da veliku i malu nuždu obavljaju u prostorijama u kojima su boravili. Pošto nije bilo mogućnosti za pranje, zatočnici i njihova odjeća su se na ljetnoj vrućini brzo prljali i kožna oboljenja bila su česta. Stražari često nisu dozvoljavali da se otvore prozori u pretrpanim prostorijama ili su tražili da im zatvorenici daju nešto od svojih stvari kao cijenu za otvaranje prozora ili za plastični bokal vode. Na pisti je, na otvorenom, bez obzira na vremenske prilike, moralo da sjedi ili leži potruške i do 600 zatvorenika, i to mnogo dana i noći bez prekida, dok su u njih bili upereni mitraljezi. Zatočnicima nije pružana nikakva medicinska njega i često su ih i teško tukli. Tokom isljeđivanja, zatočnike su obarali sa stolica, udarali, šutirali, gazili i skakali po njima, i to pred očima isljednika. Nakon isljeđivanja, zatočnici su u nekim slučajevima bili prisiljeni da potpišu lažne izjave o svom učešću u djelima protiv Srba. Zatočnike su prozivali iz njihovih prostorija i napadali raznim palicama, željeznim šipkama ili komadima teških električnih kablova. Drugi vidovi premlaćivanja kojem su zatočnici bili podvrgavani obuhvatali su bacanje zatočenika na zapaljene gume vozila, udaranje zatočenika u usta od čega bi im se polomili zubi, udaranje zatočenika metalnim i drugim predmetima koje je ponekad za posljedicu imalo polomljene kosti, stavljanje noža pod grlo zatočenika u cilju pribavljanja novca od njega, prisiljavanje jednog čovjeka da pije motorno ulje i prisiljavanje zatočenika da hodaju po krhotinama stakla. Zatočnici su bili ponižavani: redovno su ih tjerali da pjevaju srpske pjesme, jednog zatočenika su natjerali da udara glavom o zid, jednog zatočenika su natjerali da udara drugog, najmanje jednog zatočenika su natjerali da liže sopstvenu krv, jednog drugog su natjerali da pređe go preko piste dok ga je tjerao

²⁴³⁴ V. Prvostepena presuda, par. 652-655.

²⁴³⁵ V. Prvostepena presuda, par. 664-666, 673, 683, 684, 689, 690.

jedan stražar s bičem. I zatočenicima i zatočenicama redovno su prijeli smrcu i vrijeđali ih na nacionalnoj osnovi, te im upućivali psovke kao što su: "Jebem vam majku balijsku, ustašku. Sve vas treba pobiti." Premlaćivanja bi bila intenzivirana u dane vjerskih praznika ili ako bi rođak nekog stražara poginuo na ratištu. Zatočenice su silovane i seksualno zlostavljane. Srpski stražari su jednom zatočeniku naredili da, zajedno s jednom zatočenicom, svuče svu odjeću i zatim su ga natjerali da je siluje. Drugi zatočenici su mogli da čuju kako silovane zatočenice vrište i dozivaju upomoć i da vide modrice i masnice na njihovim licima i rukama, kao i druge tragove zlostavljanja i premlaćivanja.²⁴³⁶

773. U vezi s incidentom 15.3 iz Priloga C Optužnici, Pretresno vijeće je konstatovalo da je u logoru Keraterm držano približno 4.000 zatočenika i zatočenica, uključujući civile, s tim da su zatočenici u najvećem broju slučajeva bili muškarci bosanski Muslimani i bosanski Hrvati. Zatočenici su danima bili zaključani u nekoliko prostorija bez rasvjete u kojima je bilo užasno vruće i koje nisu bile dovoljno prozračene. Jedva da je bilo dovoljno mjesta da zatočenici legnu na betonski pod. Uslovi u logoru bili su nehigijenski. Zatočenici su imali pristup samo jednom zahodu, koji su mogli da koriste jednom dnevno. Kad se taj zahod zapušio, dobili su burad koja su curila. Pojavile su se vaške i dizenterija. Zatočenici nisu dobijali dovoljno hrane i vode i patili su od neuhranjenosti i izgladnelosti. U logoru bolesnima nije pružana nikakva medicinska njega. Stražari su svake noći prozivali zatočenike iz ćelija i premlaćivali ih, pri čemu su u nekim slučajevima koristili kundake pušaka, boksere od mesinga, željezne šipke i druge predmete. Jednom prilikom, zatočenike su tukli dva ili tri sata. Jednom drugom prilikom, stražari su naredili zatočenicima koji su upravo došli u logor da legnu potrbuške na vrelo asfalt i stave ruke na potiljak, a kada je jedan zatočenik pokušao da izbjegne dodir s asfaltom, jedan stražar ga je šutnuo u glavu. Jednom zatočeniku je pucano u dlan i jedan stražar ga je nazvao "ustašom" ili "balijom" zato što je zatražio dozvolu da ode u zahod. Jednom drugom prilikom, dvojicu zatočenika su ustrijelili zato što su se vrpeljili i psovali su im hrvatsku i muslimansku majku. Zatočenike su takođe tukli ukoliko svoje porcije kruha ne bi pojeli dovoljno brzo i tjerali su ih da se s tri prsta oslone o zid i pjevaju "četničke" pjesme. Stražari, pripadnici paravojnih jedinica ili civili silovali su zatočenice u logoru. U jednom slučaju, sredinom jula 1992., nekoliko stražara silovalo je jednu zatočenicu sve dok se nije onesvijestila i ona se probudila sutradan ujutro u lokvi krvi. Jedan stražar joj je zatim naredio da se očisti, izveo ju je u dvorište i natjerao da nekoliko sati sjedi na nekom kamenu.²⁴³⁷

²⁴³⁶ V. Prvostepena presuda, par. 1231-1236.

²⁴³⁷ V. Prvostepena presuda, par. 1265-1269.

774. U vezi s incidentom 15.4 iz Priloga C Optužnici, Pretresno vijeće je konstatovalo da je logor Trnopolje funkcionisao najmanje od 26. maja 1992. do kraja septembra 1992. Od kraja maja do početka juna 1992. u logoru je bilo približno 8.000 zatočenika, a krajem avgusta 1992. tamo je bilo zatočeno do 4.000 ljudi. Zatočenici su bili civili, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, uključujući žene i djecu. Zgrade u Trnopolju nisu bile dovoljno velike da se u njih smjeste svi zatočenici, uslijed čega su mnogi od njih morali da borave na otvorenom, pri čemu je mogućnost da se zaklone bila vrlo mala ili nikakva. U logoru nije bilo struje, niti je bilo kreveta, ćebadi i kupatila. Nije bilo tekuće vode, a ono malo vode za piće koju su zatočenici dobijali bilo je prljavo i zagađeno. U logoru je bilo veoma malo zahoda, a uprava logora je zatočenicima davala nedovoljne količine hrane. U nekim slučajevima, hrana je dijeljena samo onima koji su je mogli platiti. Zbog toga što nije bilo dovoljno hrane, kao i zbog nehigijenskih uslova i pretrpanosti, vaške i šuga su bili raširene pojave, a većina zatočenika imala je i dizenteriju. Zatočenici su takođe imali razna oboljenja, uključujući hepatitis, hronični proliv i groznicu. Nekolicini zatočenika su zubi izvađeni kliještima, bez korištenja anestetika. Nekim ranjenim zatočenicima su se rane ucvale. Logorski stražari su često i surovo tukli zatočenike palicama za bejzbol, željeznim šipkama, kundacima pušaka, šakama i nogama i svim drugim predmetima koji su im bili pri ruci. U avgustu 1992. jedan srpski stražar koji je došao iz logora Keraterm pozdravio je novopridošle zatočenike rekavši "[p]omoz' bog, Turci", i surovo je pretukao jednog zatočenika a, nakon što je taj zatočenik pao na zemlju, počeo je da ga šutira i da skače po njemu. Stražari su neke zatočenike pretukli nasmrtno. Jednu Bosanku, koja je bila zatočena zajedno sa svojom djecom i po dolasku evidentirana kao "ekstremist iz Hambarina", logorski stražari su optužili da je nabavljala i spremala oružje. Stražari su je nazivali "balijom" i tukli je pred njenom djecom, kojoj su stražari takođe prijetili. Logorski stražari i drugi, uključujući vojnike VRS-a koji su dolazili u logor izvana, silovali su mnoge žene i djevojke u logoru i njegovoj okolini. Tim stražarima i vojnicima bilo je dozvoljeno da ulaze u logor i biraju žrtve, od kojih je najmlađa imala 12 godina. Jedna bosanska Muslimanka silovana je skoro svake noći tokom približno mjesec dana. Toj ženi su takođe u više navrata prijetili, tukli je i ubadali je nožem kada je pružala otpor i prijetili su joj da će dovesti druge vojnike da je siluju. Tokom tih silovanja govorili su joj "[p]a, da vidimo kako se Muslimanke jebu", "[v]aši Muslimani siluju naše srpske sestre, sad je na vama red da vidite kako je to", i "Muslimanke moraju da rađaju srpsku djecu".²⁴³⁸

775. U vezi s incidentom 15.5 iz Priloga C Optužnici, Pretresno vijeće je konstatovalo da je, približno od 21. jula 1992., 114 nenaoružanih muškaraca, pretežno bosanskih Muslimana i

²⁴³⁸ V. Prvostepena presuda, par. 1322-1325.

bosanskih Hrvata, nekoliko dana bilo zatočeno u Domu Miska Glava, u malom kafiću u kojem je bilo veoma vruće. Jedan od muškaraca izdvojen je iz grupe kada je rekao da mu je majka Srpkinja, a ostali su bili zlostavljani i prisiljavani da pjevaju pjesme o Velikoj Srbiji. Zatočenici su tokom tri dana dobili jednu veknu kruha i kesicu bombona koje su morali da podijele među sobom i morali su da pjevaju pjesme o Velikoj Srbiji da bi dobili vode. Zatočenike su redovno tukli pesnicama i kundacima.²⁴³⁹

776. U vezi s incidentom 19.3 iz Priloga C Optužnici, Pretresno vijeće je konstatovalo da je u logoru Sušica bilo zatočeno 2.000 do 2.500 bosanskih Muslimana, uključujući civile oba pola i svih životnih dobi. U junu i julu 1992., približno polovinu zatočenih činile su žene. Zatočenici su držani u nehigijenskim uslovima i nisu dobijali dovoljno hrane i vode, kao ni medicinsku njegu. Zatočenike su često i surovo tukli i psovali im "balijsku majku". Stražari su ih takođe podvrgavali zlostavljanju, na primjer tako što su ih zastrašivali stavljajući im nož u usta ako su postavljali pitanja, vezivali im palčeve iza leđa žicom, a zatim ih vezivali za oluke na ulazu u skladište, tjerali ih da kleče cijeli dan i ubadali ih nožem u usta. Stražari i ljudi koji su dolazili u logor izvana takođe su silovali zatočenice.²⁴⁴⁰

777. U vezi s incidentom u Srednjoj školi u Vlasenici koji se ne navodi u prilogima Optužnici, Pretresno vijeće je konstatovalo da je u periodu od 31. maja 1992. do 8. juna 1992. u srednjoj školi u Vlasenici bilo zatočeno približno 160 muškaraca, uključujući muškarce bosanske Muslimane u dobi od 13 do 87 godina. Tokom zatočeništva, zatočenicima nije bilo dozvoljeno da održavaju ličnu higijenu, a u zgradi nije bilo ispravnih zahoda. Dnevno su dobijali po jednu malu krišku hljeba i malu porciju jaja. Na 160 ljudi, dnevno su dolazile ukupno dvije litre vode. Zatočenike su surovo tukli, između ostalog, kada bi odbili da pjevaju pjesme identifikovane kao "četničke". Stražari su gasili cigarete na šakama jednog zatočenika, a jednom drugom zatočeniku je rečeno: "Ako ne poližeš ovu krv dok se ne vratim, zaklaću vas."²⁴⁴¹

778. Nadalje, kao što je gore rečeno, ta zabranjena genocidna djela, zajedno s drugim kažnjivim djelima, kao što su progon, istrebljivanje, ubistvo, nehumana djela (prisilno premještanje) i deportacija, počinjena su u okviru sveobuhvatnog UZP-a i bila su velikih razmjera i sistematskog, organizovanog i diskriminatornog karaktera.²⁴⁴² U roku od samo nekoliko mjeseci, u opštinama iz

²⁴³⁹ V. Prvostepena presuda, par. 1329.

²⁴⁴⁰ V. Prvostepena presuda, par. 1794-1796.

²⁴⁴¹ V. Prvostepena presuda, par. 1802.

²⁴⁴² V. npr. Prvostepena presuda, par. 3446, 3451, 3464, 3473, 3479, 3496, 3502, 3510, 3513-3516, 3519, 3520, 3524, 3535, 4224-4232, 4610.

tačke 1 Optužnice ostalo je tek vrlo malo bosanskih Muslimana.²⁴⁴³ Na primjer, prilikom razmatranja prisilnog raseljavanja u opštini Kotor-Varoš, Pretresno vijeće je imalo u vidu svjedočenje svjedoka Pašića: (i) da je u Hrvaćanima, nakon što je njegova porodica sredinom 1992. pobjegla odatle, ostalo šest porodica bosanskih Muslimana; (ii) da su se, nakon što su otišli iz Hrvaćana, svjedok i njegova porodica, zajedno s još 50-70 ljudi, uglavnom civila, vratili tamo, na putu za jednu drugu lokaciju, i naišli na srpske vojnike koji su ih nazivali "balijama" i rekli grupi da za njih više nema ništa u Hrvaćanima i da idu u Tursku; i (iii) da je, dok su prolazili kroz Hrvaćane, "selo [...] bilo razoreno, kuće opljačkane, životinje pobijene, a stari ljudi koji su ostali bili su ili ubijeni vatrenim oružjem ili spaljeni".²⁴⁴⁴

779. Nakon kontinuiranih napada na bosanske Muslimane u opštinama u Bosni i Hercegovini, uključujući opštine iz tačke 1 Optužnice, proces uništavanja grupe bosanskih Muslimana kulminirao je 1995. u Srebrenici, koja je postala jedna od rijetkih preostalih teritorija nastanjenih pretežno bosanskim Muslimanima na području koje je proglašeno Republikom Srpskom. Stoga smo se, na osnovu zaključaka Pretresnog vijeća i dokaza o kojima je bilo riječi gore u tekstu, uvjerali da je uništavanje zajednica iz tačke 1 Optužnice, kao i u slučaju bosanskih Muslimana u Srebrenici, isto tako ugrozilo održivost ili opstanak grupe bosanskih Muslimana kao cjeline.

780. Kao što je ispravno istaklo tužilaštvo, "jedini faktor koji je stajao na putu zaključku [Pretresnog] [v]ijeća da su lokalni počinioci počinili genocid [bila je 'znatnost']".²⁴⁴⁵ Imamo u vidu tvrdnju tužilaštva da je razlog za izjavu da, "[a]ko je samo dio grupe određen za uništenje, on mora biti znatan da bi se to smatralo genocidom", bio da se obezbijedi da se naziv genocid ne koristi "olako" ili ne primjenjuje na zločine koji su suviše mali.²⁴⁴⁶ Međutim, s obzirom na razmatranja gore u tekstu u vezi s veličinom ciljane grupe, područjem aktivnosti i kontrole počinilaca, istaknutim mjestom i simboličnim karakterom opština iz tačke 1 Optužnice i zajednica iz tačke 1 Optužnice, obrascima gnusnih zločina, kao i u vezi s prijetnjom ili ugrožavanjem održivosti i opstanka grupe bosanskih Muslimana u Bosni i Hercegovini, zaključak da su zajednice iz tačke 1 Optužnice predstavljale znatan dio grupe nipošto ne bi značio da se pojam genocida primjenjuje "olako". Isto tako, na osnovu tih razmatranja, mišljenja smo da je tužilaštvo pokazalo da je uklonjena svaka razumna sumnja u pogledu krivice i da nijedno razumno pretresno vijeće nije

²⁴⁴³ V. Prvostepena presuda, par. 3513, 3514, 3516, 3520, 3530-3534.

²⁴⁴⁴ Prvostepena presuda, par. 949, 952, gdje se upućuje na T. 9. juli 2012. str. 550, 551, 553, 555, 556.

²⁴⁴⁵ T. 26. avgust 2020. str. 82.

²⁴⁴⁶ T. 26. avgust 2020. str. 83, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Krstić*, par. 37 ("[U]slov postojanja dokaza posebne namjere i pokazatelja da je cijela grupa, ili njen znatan dio, bila određena za uništenje – čuvaju od opasnosti da se osuda za to krivično djelo izrekne olako. Kada se, međutim, zadovolje ovi uslovi, pravda se ne smije skanjivati da počinjeni zločin nazove njegovim praviim imenom.").

moglo konstatovati da počinioци nisu namjeravali da unište bosanske Muslimane u opštinama iz tačke 1 Optužnice kao *znatan* dio zaštićene grupe u Bosni i Hercegovini. Stoga se, uz dužno poštovanje, ne slažemo sa zaključkom većine u Žalbenom vijeću da tužilaštvo nije pokazalo da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je zaključilo da zajednice iz tačke 1 Optužnice nisu svaka za sebe predstavljale znatan dio grupe bosanskih Muslimana u Bosni i Hercegovini. Konstatujemo da je Žalbeno vijeće trebalo prihvatiti osnovu 1 žalbe tužilaštva.

B. Osnova 2 Žalbe tužilaštva: greške Pretresnog vijeća u zaključku da učesnici sveobuhvatnog UZP-a nisu imali "namjeru da unište"

781. Kao što smo podsjetili gore u tekstu, Pretresno vijeće je konstatovalo da je u periodu od 1991. do 30. novembra 1995. postojao sveobuhvatni UZP s ciljem trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja u Bosni i Hercegovini na koja su bosanski Srbi polagali pravo, putem krivičnih djela progona, istrebljivanja, ubistva, nehumanih djela (prisilno premještanje) i deportacije.²⁴⁴⁷ Pretresno vijeće je konstatovalo da su zločini povezani sa sveobuhvatnim UZP-om činjeni širom sljedećih "Opština" u Bosni i Hercegovini, između ostalog, i u opštinama iz tačke 1 Optužnice: Banja Luka, Bijeljina, Foča, Ilidža, Kalinovik, Ključ, Kotor-Varoš, Novi Grad, Pale, Prijedor, Rogatica, Sanski Most, Sokolac i Vlasenica.²⁴⁴⁸ Pretresno vijeće je zaključilo da su među učesnicima sveobuhvatnog UZP-a bili Karadžić, Krajišnik, Plavšić, Koljević, Subotić, Mandić, Stanišić i Mladić,²⁴⁴⁹ koji su za činjenje tih zločina kao "sredstvo" koristili, između ostalih, pripadnike VRS-a i MUP-a.²⁴⁵⁰

782. U vezi s opštinama iz tačke 1 Optužnice, Pretresno vijeće je konstatovalo da su nad velikim brojem bosanskih Muslimana u tim opštinama izvršena zabranjena genocidna djela, kao što su ubijanje i djela nanošenja teške tjelesne ili duševne povrede, što je doprinijelo uništenju njihovih grupa.²⁴⁵¹ Konkretno, Pretresno vijeće je utvrdilo da je velik broj bosanskih Muslimana u Foči, Ključu, Kotor-Varošu, Prijedoru, Sanskom Mostu i Vlasenici ubijen i da je bosanskim Muslimanima u Foči, Prijedoru i Vlasenici nanesena teška tjelesna ili duševna povreda, što je doprinijelo uništenju njihovih grupa.²⁴⁵² Većina u Pretresnom vijeću je dalje konstatovala da su određeni fizički počinioци imali namjeru da unište dio grupe bosanskih Muslimana kada su vršili

²⁴⁴⁷ Prvostepena presuda, par. 4232, 4610. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4218-4231.

²⁴⁴⁸ V. Prvostepena presuda, par. 4218, 4225, 4227, 4229-4231. V. takođe Prvostepena presuda, str. 176-948.

²⁴⁴⁹ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4238, 4610, 4612, 4688, 5188, 5189. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 3578-3741, 3784-3827.

²⁴⁵⁰ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4225-4231, 4239. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 108-271, 3784-3985.

²⁴⁵¹ Prvostepena presuda, par. 3446, 3451.

²⁴⁵² Prvostepena presuda, par. 3446, 3451. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3458, 3464, 3469, 3473, 3479, 3496, 3502, 3503.

zabranjena djela.²⁴⁵³ Pretresno vijeće je takođe proučilo "huškačke" izjave koje su dali Mladić i drugi učesnici sveobuhvatnog UZP-a.²⁴⁵⁴ Međutim, Pretresno vijeće je zaključilo da se nije uvjerilo da je genocid činio dio cilja sveobuhvatnog UZP-a ili da su učesnici sveobuhvatnog UZP-a posjedovali genocidnu namjeru.²⁴⁵⁵

783. Imamo u vidu tvrdnju tužilaštva da je Pretresno vijeće pogriješilo kada je zaključilo da genocid nije činio dio zajedničkog cilja sveobuhvatnog UZP-a time: (i) što je prilikom utvrđivanja da li su Mladić i drugi učesnici sveobuhvatnog UZP-a imali "namjeru uništenja" primijenilo viši prag u vezi s dokazima; (ii) što je nerazumno konstatovalo da Mladić i drugi učesnici sveobuhvatnog UZP-a, koji su orkestrirali i kontrolisali cjelokupnu kriminalnu kampanju i vršili veću nadležnost od bilo kojeg počinioca kojeg su koristili kao sredstvo, nisu namjeravali da unište grupu bosanskih Muslimana, dok počinioci jesu; i (iii) što je nerazumno zaključilo da izjave koje su davali Mladić i drugi učesnici sveobuhvatnog UZP-a nisu pokazivale namjeru da se uništi grupa bosanskih Muslimana.²⁴⁵⁶

784. Iz razloga o kojima se govori u nastavku, konstatujemo da je zaključak Pretresnog vijeća da genocid nije činio dio cilja sveobuhvatnog UZP-a i da učesnici sveobuhvatnog UZP-a nisu posjedovali genocidnu namjeru pogrešan i nerazuman. Prilikom donošenja tog zaključka, Pretresno vijeće je podsjetilo, između ostalog, na svoj zaključak da fizički počinioci u opštinama iz tačke 1 Optužnice nisu imali namjeru da unište *znatan* dio grupe bosanskih Muslimana.²⁴⁵⁷ Kao što je rečeno gore u tekstu u vezi s osnovom 1 žalbe tužilaštva, konstatovali smo da je zaključak Pretresnog vijeća s tim u vezi nerazuman.

785. Nadalje, Pretresno vijeće je podsjetilo na zaključak većine u Pretresnom vijeću da su određeni fizički počinioci imali namjeru da unište dio grupe bosanskih Muslimana, ali je smatralo da je:

[z]a zaključak da je rukovodstvo bosanskih Srba nastojalo uništiti zaštićene grupe u opštinama navedenim u tački 1 Optužnice korištenjem određenog broja fizičkih počinitelja kao sredstva potrebno [...] više. U nedostatku drugih dokaza koji bi nedvosmisleno išli u prilog zaključku o genocidnoj namjeri, izvođenje zaključka samo na osnovu zabranjenih djela fizičkih počinitelja nije dovoljno.²⁴⁵⁸

²⁴⁵³ Prvostepena presuda, par. 3504, 3511, 3513, 3515, 3519, 3524, 3526, 4236.

²⁴⁵⁴ Prvostepena presuda, par. 4235.

²⁴⁵⁵ Prvostepena presuda, par. 4236, 4237.

²⁴⁵⁶ V. Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 19-41. V. takođe Replika tužilaštva, par. 19-38; T. 26. avgust 2020. str. 74-82, 101-103.

²⁴⁵⁷ Prvostepena presuda, par. 4234 (kurziv dodat).

²⁴⁵⁸ Prvostepena presuda, par. 4236.

Konstatujemo da je citirana izjava Pretresnog vijeća nepotkrijepljena i da predstavlja grešku u primjeni prava. Podsjećamo da se zaključak o postojanju posebne "namjere da se u cijelosti ili djelimično uništi neka nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa kao takva" može izvesti, između ostalog, iz opšteg konteksta, činjenja drugih kažnjivih djela koja su sistematski usmjerena protiv iste grupe, razmjera počinjenih zločina, sistematskog uzimanja žrtava na metu na osnovu njihove pripadnosti određenoj grupi, ponavljanja destruktivnih i diskriminatornih djela, kao i iz postojanja plana ili politike.²⁴⁵⁹ Po našem mišljenju, pravno gledano, jurisprudencija ne sprečava pretresno vijeće da zaključak o genocidnoj namjeri učesnika udruženog zločinačkog poduhvata izvede isključivo na osnovu zabranjenih djela fizičkih počinitelja kojima su se poslužili kao sredstvom. Podsjećamo da su eksplicitne manifestacije zločinačke namjere obično rijetke u kontekstu suđenja u krivičnim postupcima i da se, u nedostatku eksplicitnih direktnih dokaza, zaključak o postojanju posebne namjere može izvesti iz relevantnih činjenica i okolnosti, kako bi se spriječilo da počinioci izbjegnu osude samo zato što takvih manifestacija nema.²⁴⁶⁰ S tim u vezi, imamo u vidu tvrdnju tužilaštva da je "učinak pravne greške [Pretresnog] [v]ijeća taj da će osuda optuženog rukovodstva biti moguća samo u onim rijetkim slučajevima kada je rukovodstvo nedvosmisleno izrazilo svoju genocidnu namjeru budući da, po mišljenju Pretresnog vijeća, bez [...] drugih nedvosmislenih dokaza, cijeli obrazac zločina koji neki vođa pokrene protiv datog stanovništva u pravnom smislu nije dovoljan za dokazivanje genocidne namjere".²⁴⁶¹

786. Što se tiče činjenične ocjene Pretresnog vijeća, smatramo, na osnovu zaključaka Pretresnog vijeća o zabranjenim djelima koja su počinili počinioci, izjavama i ponašanju Mladića i drugih učesnika sveobuhvatnog UZP-a i o Mladićevom znanju o zločinima počinjenim na terenu, da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je genocid činio dio sveobuhvatnog UZP-a i da su Mladić i drugi učesnici udruženog zločinačkog poduhvata dijelili namjeru da unište znatan dio grupe bosanskih Muslimana.

787. S tim u vezi, podsjećamo na zaključke Pretresnog vijeća da su zabranjena djela ubistva i nanošenja teške tjelesne ili duševne povrede, kao i druga kažnjiva djela počinitelja, bila velikih

²⁴⁵⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Rutaganda*, par. 525, 528 (gdje se navodi da izvođenje zaključka o postojanju posebne namjere iz drugih činjenica, kao što su opšti kontekst i činjenje drugih djela koja su sistematski usmjerena protiv date grupe, ne znači da se zaključak o krivici optuženog može izvesti samo iz njegove povezanosti s "organizacijom koja snosi krivicu"); Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 47. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*, par. 727, gdje se, između ostalog, upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Tolimir*, par. 246, *Tužilac protiv Radovana Karadžića*, predmet br. IT-95-5/18-AR98bis.1, Presuda, 11. juli 2013., par. 80, Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 42.

²⁴⁶⁰ V. Drugostepena presuda u predmetu *Rutaganda*, par. 525, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 159.

²⁴⁶¹ T. 26. avgust 2020. str. 78.

razmjera i da su počinjena na sistematski, organizovan i diskriminatoran način.²⁴⁶² Značajno je, kao što je rečeno gore u tekstu u vezi s našim mišljenjem vezanim za osnovu 1 žalbe tužilaštva, da su, kako je konstatovalo Pretresno vijeće, u opštini Prijedor, na primjer, ubijena najmanje 993 bosanska Muslimana.²⁴⁶³ Pretresno vijeće je takođe konstatovalo da je brutalnost povrede nanesene hiljadama bosanskih Muslimana zatočenih u opštinama Foča, Prijedor i Vlasenica ostavila trajne i razorne fizičke i duševne posljedice na preživjele žrtve, što je ozbiljno uticalo na njihovu sposobnost da vode normalan i konstruktivan život, te da je to doprinijelo uništenju zaštićenih grupa. Pretresno vijeće je dalje konstatovalo da su druge žrtve, koje su kasnije ubijene, patile prije smrti.²⁴⁶⁴ U roku od samo nekoliko mjeseci, u opštinama iz tačke 1 Optužnice ostalo je tek vrlo malo bosanskih Muslimana.²⁴⁶⁵ Pretresno vijeće je takođe konstatovalo da su određeni fizički počinioci – pripadnici snaga bosanskih Srba kojima su se učesnici sveobuhvatnog UZP-a poslužili kao sredstvom – imali namjeru da unište dio grupe bosanskih Muslimana.²⁴⁶⁶ S obzirom na te zaključke, uvjerali smo se da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti na osnovu djela fizičkih počinilaca taj da je genocid činio dio sveobuhvatnog UZP-a.

788. Pored toga, suprotno mišljenju Pretresnog vijeća da postoji "nedostat[ak] drugih dokaza koji bi nedvosmisleno išli u prilog zaključku o genocidnoj namjeri" učesnika sveobuhvatnog UZP-a,²⁴⁶⁷ konstatujemo da postoji obilje dokaza koji idu u prilog zaključku o takvoj namjeri, kao što su izjave i ponašanje Mladića i drugih učesnika sveobuhvatnog UZP-a tokom pripreme i provođenja zločinačke kampanje počinjene u opštinama širom Bosne i Hercegovine, uključujući opštine iz tačke 1 Optužnice. Kao što će biti riječi u nastavku, takvi dokazi ukazuju na zaključak, kao jedini razuman, da su učesnici sveobuhvatnog UZP-a nastojali da unište grupu bosanskih Muslimana u opštinama iz tačke 1 Optužnice.

789. S tim u vezi, podsjećamo na zaključak Pretresnog vijeća da je, barem od jula 1991. pa do maja 1992., rukovodstvo bosanskih Srba, u okviru priprema za preuzimanje vlasti na teritoriji na koju su Srbi polagali pravo, iznosilo prijetnje nasiljem i istrebljenjem i zalagalo se za premještanje stanovništva.²⁴⁶⁸ Rukovodstvo bosanskih Srba takođe je usvojilo politike i strategije, kao što je

²⁴⁶² V. npr. Prvostepena presuda, par. 3446, 3451, 3464, 3473, 3479, 3496, 3502, 3510, 3513-3516, 3519, 3520, 3524, 3535, 4224-4232, 4610.

²⁴⁶³ V. Prvostepena presuda, par. 3446.

²⁴⁶⁴ V. Prvostepena presuda, par. 3451, gdje se upućuje na incidente 6.1, 6.2, 6.3, 6.4, 6.5, 15.2, 15.3, 15.4, 15.5 i 19.3 iz Priloga C Optužnici, na incident u Srednjoj školi u Vlasenici koji se ne navodi u prilogima Optužnici i na incident u školi u Sitnici koji se ne navodi u prilogima Optužnici. V. takođe gore, par. 738-746.

²⁴⁶⁵ V. Prvostepena presuda, par. 3513, 3514, 3516, 3520, 3530-3534.

²⁴⁶⁶ Prvostepena presuda, par. 3504, 3511, 3513, 3515, 3519, 3524, 3526, 4236. V. npr. Prvostepena presuda, par. 4225-4231, 4239.

²⁴⁶⁷ Prvostepena presuda, par. 4236.

²⁴⁶⁸ V. Prvostepena presuda, par. 3669, 4220.

Uputstvo s varijantom A i B, i formiralo političke, vojne i policijske strukture bosanskih Srba širom opština u svrhu ostvarenja svog cilja podjele na nacionalnoj osnovi.²⁴⁶⁹ Dana 12. maja 1992., rukovodstvo bosanskih Srba usvojilo je Karadžićevih "šest strateških ciljeva", među kojima je bilo i razgraničenje srpske države koje je uključivalo razdvajanje naroda na nacionalnoj osnovi, i naglasilo je da to razdvajanje treba postići "svim sredstvima".²⁴⁷⁰ Počev od maja 1992., srpske snage, uključujući snage VRS-a, jedinice MUP-a i regionalne i opštinske vlasti, tokom nekoliko mjeseci izvršile su, po sličnom obrascu, rasprostranjene i sistematske napade na bosanske Muslimane u određenim opštinama širom Bosne i Hercegovine, uključujući opštine iz tačke 1 Optužnice.²⁴⁷¹

790. Nadalje, podsjećamo da je Pretresno vijeće, između ostalog, konstatovalo: (i) da su učesnici sveobuhvatnog UZP-a imali kontrolu nad snagama bosanskih Srba, uključujući i to da je Mladić imao "veoma visok stepen rukovođenja i komandovanja nad svojim podređenima [u VRS-u]", bio cijenjen kao vođa od strane njegovih podređenih, zahtijevao "apsolutn[u] poslušno[st]" u VRS-u, budno pratio provođenje svojih naređenja i redovno komunicirao sa svojim podređenima;²⁴⁷² da je Karadžić imao kontrolu nad vojnom i političkom strukturom Republike Srpske;²⁴⁷³ i da su operativne djelatnosti MUP-a u vezi s bezbjednošću bile "isključivo u nadležnosti" Miće Stanišića;²⁴⁷⁴ (ii) da su Mladićeva djela i propusti tokom postojanja sveobuhvatnog UZP-a bili toliko ključni za činjenje zločina da bez njih zločini ne bi mogli biti počinjeni;²⁴⁷⁵ (iii) da je Mladić znao da su nad nesrbima u Opštinama počinjeni zločini;²⁴⁷⁶ i (iv) da Mladić nije proveo istragu o zločinima koje su počinile snage bosanskih Srba i kaznio počiniocima.²⁴⁷⁷

791. Takođe podsjećamo na brojne izjave Mladića i drugih učesnika sveobuhvatnog UZP-a u kojima se poziva na nestanak i uništenje bosanskih Muslimana. Pošto smo pregledali te izjave, konstatujemo da je zaključak Pretresnog vijeća da one ne upućuju na genocidnu namjeru učesnika sveobuhvatnog UZP-a nerazuman. Konkretno, Pretresno vijeće je konstatovalo da su, najkasnije od jula 1991. pa do maja 1992., članovi političkog rukovodstva bosanskih Srba, a posebno Karadžić, u razgovorima, na sastancima i u govorima prijetili nasiljem i istrebljenjem ukoliko bosanski

²⁴⁶⁹ V. Prvostepena presuda, par. 87-89, 3668, 3674, 3675, 3689, 3690, 3708, 3979, 4219, 4221.

²⁴⁷⁰ V. Prvostepena presuda, par. 3708.

²⁴⁷¹ V. Prvostepena presuda, par. 3464, 3473, 3479, 3496, 3502, 3510, 3511, 3513-3524. V. takođe Prvostepena presuda, par. 3036-3039, 3041, 3045, 3459-3463, 3470-3472, 3474-3478, 3480-3495, 3497-3501, 3819, 3824, 3982, 3983.

²⁴⁷² Prvostepena presuda, par. 4390-4393.

²⁴⁷³ V. Prvostepena presuda, par. 18-31, 104, 265, 341.

²⁴⁷⁴ Prvostepena presuda, par. 338, 341.

²⁴⁷⁵ Prvostepena presuda, par. 4611, 4612. V. takođe npr. Prvostepena presuda, par. 4241-4610, 4615, 4685, 4686, 5189.

²⁴⁷⁶ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4546, 4630-4643, 4685.

²⁴⁷⁷ Prvostepena presuda, par. 4546, 4611. V. takođe Prvostepena presuda, par. 4529-4545.

Muslimani pokušaju da stvore nezavisnu državu, govorili za Muslimane i Hrvate da su neprijatelji s kojima bosanski Srbi ne mogu zajedno živjeti i prijetili tim grupama nasiljem, te se zalagali za premještanje stanovništva.²⁴⁷⁸ Pretresno vijeće je konstatovalo da je Karadžić pritom u više navrata pomenuo, između ostalog, "protjerivanje", "nestanak" i "istrebljenje" bosanskih Muslimana.²⁴⁷⁹ Pretresno vijeće je takođe uzelo u obzir dokaze da je 12. maja 1992. na šesnaestoj sjednici skupštine Mladić izjavio: "Preko toga trebamo i igrati i eliminisati ga za određeno vrijeme ili trajno da nam ne bude u rovovima."²⁴⁸⁰ Nadalje, na sedamnaestoj sjednici Skupštine bosanskih Srba, održanoj od 24. do 26. jula 1992., Karadžić je izjavio da je "ovaj sukob podjaren da bi nestali Muslimani" i da "[o]ni kao biće nacionalno misle da se uspostavljaju ali već nestaju".²⁴⁸¹ Pretresno vijeće je takođe uzelo u obzir da je na sjednici Skupštine bosanskih Srba održanoj 10. januara 1994. Mladić izjavio: "[P]red nama je neprijatelj svakim danom jači [...] rešen je da se bori dok nas ima [...] briga mi je [...] da oni [...] nestanu potpuno".²⁴⁸²

792. Kada se te izjave sagledaju u kontekstu zabranjenih genocidnih djela koja su počinioci kojima su se učesnici udruženog zločinačkog poduhvata poslužili kao sredstvom počinili u velikim razmjerima, zajedno s drugim izjavama koje sadrže propagandu protiv bosanskih Muslimana i u kojima se o njima pogrdno govori,²⁴⁸³ u kojima se bosanski Muslimani prikazuju kao genocidni neprijatelji²⁴⁸⁴ i u kojima se poziva na "istrebljivanje, uništenje, nestanak i istrebljenje" bosanskih Muslimana u kontekstu njihovih pokušaja da stvore nezavisnu državu,²⁴⁸⁵ mišljenja smo da je bilo nerazumno to što je Pretresno vijeće smatralo da su te izjave samo "retorički govori" u službi razdvajanja i podjele na nacionalnoj osnovi ili propaganda usmjerena protiv vojnog neprijatelja, a ne da pokazuju genocidnu namjeru.²⁴⁸⁶

793. S tim u vezi, što se tiče izjava koje sadrže propagandu protiv bosanskih Muslimana i u kojima se o njima pogrdno govori, imamo u vidu da je Pretresno vijeće konstatovalo da je Mladić, od septembra 1992. pa barem do marta 1995., učestvovao u stvaranju i korištenju mašinerije za širenje antimuslimanske propagande, bilo preko svojih podređenih bilo lično, kako bi u bosanske Srbe usadio strah od bosanskih Muslimana, kao i mržnju prema njima.²⁴⁸⁷ Pretresno vijeće je

²⁴⁷⁸ Prvostepena presuda, par. 3669.

²⁴⁷⁹ Prvostepena presuda, par. 3669.

²⁴⁸⁰ Prvostepena presuda, par. 4460, 4625, gdje se upućuje na dokazni predmet P341, str. 33.

²⁴⁸¹ Dokazni predmet P4581, str. 86.

²⁴⁸² V. Prvostepena presuda, par. 4468, 4629, gdje se upućuje na dokazni predmet P3076, str. 20.

²⁴⁸³ V. Prvostepena presuda, par. 4499, 4500.

²⁴⁸⁴ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4482-4484, 4486, 4499, 4648, 4649.

²⁴⁸⁵ V. npr. Prvostepena presuda, par. 3603, 3609, 3610, 3670.

²⁴⁸⁶ V. Prvostepena presuda, par. 4235.

²⁴⁸⁷ V. Prvostepena presuda, par. 4500.

konstatovalo da se Mladić u intervjuima za medije pogrdno izražavao o bosanskim Muslimanima, rekavši, na primjer, "Muslimani su najgori ološ", te da je insistirao na istorijskom pravu Srba na određene teritorije i podsjećao na priče o genocidu i zločinima bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana počinjenim nad Srbima.²⁴⁸⁸

794. Što se tiče izjava u kojima se bosanski Muslimani prikazuju kao genocidni neprijatelji, imamo u vidu sljedeće zaključke Pretresnog vijeća: (i) u intervjuu za časopis VRS-a "Srpska vojska" od 18. novembra 1992., Mladić je primijetio da su Muslimani mislili da će lako "očistiti BiH od srpskog naroda";²⁴⁸⁹ (ii) kako se navodi u časopisu "Srpska vojska", na sastanku održanom početkom aprila 1993. kojem su prisustvovali, između ostalih, Mladić, Karadžić, Krajišnik i predstavnici državnih i političkih organa republike bosanskih Srba, Mladić je izjavio da su "stvorenii operativno-strategijski uslovi za sprečavanje najvećeg genocida i totalnog uništenja srpskog naroda" zapadno od rijeke Drine;²⁴⁹⁰ i (iii) u intervjuu objavljenom 25. juna 1993., Mladić je izjavio da su "Muslimani [...] izdali srpski narod i davili ga 500 godina".²⁴⁹¹ Pretresnom vijeću su takođe predočeni dokazi da je Mladić izjavio: (i) u izdanju lista "Oslobođenje" od 8. novembra 1994., da će Srbi "vratiti teritorije koje su uzeli Muslimani" u Drugom svjetskom ratu, "i za kaznu i više od toga";²⁴⁹² i (ii) na video-snimku od 26. juna 1995., da se srpski narod organizovao za odbranu, zaštitio najveći dio istorijski srpskih teritorija i spriječio "planirani i pripremani [...] genocid".²⁴⁹³ Nadalje, napominjemo da se u izvještaju Glavnog štaba VRS-a iz septembra 1992., koji je potpisao Mladić, kaže: "[M]orali [smo] preduzeti sve mere da se odbranimo od genocidne namere i postupaka naših neprijatelja."²⁴⁹⁴

795. Konkretno, što se tiče izjava u kojima se poziva na istrebljivanje bosanskih Muslimana u kontekstu njihovih pokušaja da stvore nezavisnu državu, Pretresno vijeće je konstatovalo da je Karadžić: (i) dana 12. oktobra 1991., u jednom telefonskom razgovoru, izjavio da će takav pokušaj završiti "krvoprolieem", da će bosanski Muslimani, ako se "dig[nu] protiv Srba da se bore", "nestati", da će u Sarajevu "izginuti 300.000 Muslimana" i da će "sa lica zemlje nestati [taj] narod";²⁴⁹⁵ i (ii) dana 15. oktobra 1991., u govoru na osmoj zajedničkoj sjednici Skupštine Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, rekao da je nastojanje bosanskih Muslimana da ostvare nezavisnu državu "autostrada pakla i nasilja" i, u jednom telefonskom razgovoru, pojasnio

²⁴⁸⁸ V. Prvostepena presuda, par. 4499.

²⁴⁸⁹ V. Prvostepena presuda, par. 4482, 4499, gdje se upućuje na dokazni predmet P7391, str. 4.

²⁴⁹⁰ V. Prvostepena presuda, par. 4483, 4499, gdje se upućuje na dokazni predmet P3918, str. 2.

²⁴⁹¹ V. Prvostepena presuda, par. 4484, 4499, gdje se upućuje na dokazni predmet P7719, str. 4.

²⁴⁹² V. Prvostepena presuda, par. 4486, 4648, gdje se upućuje na dokazni predmet P1975, str. 1.

²⁴⁹³ V. Prvostepena presuda, par. 4486, 4649, gdje se upućuje na dokazni predmet P1976, str. 1.

²⁴⁹⁴ V. dokazni predmet P1966, str. 3.

da će ih Srbi "uništ[iti] potpuno" u "rat[u] do istrebljenja njihovog".²⁴⁹⁶ Takođe imamo u vidu Karadžićevu izjavu da "Muslimani znaju [...] [da] je to [...] pakao u kome će njih nestati pet-šest stotina hiljada".²⁴⁹⁷

796. Nakon pomnog razmatranja, smatramo da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti na osnovu ukupnih dokaza taj da te izjave upućuju na namjeru da se fizički uništi grupa bosanskih Muslimana.

797. Iz razloga navedenih gore u tekstu, uzimajući u obzir: (i) kontrolu koju su učesnici sveobuhvatnog UZP-a imali nad snagama bosanskih Srba; (ii) njihovo učešće u planiranju i izvršenju zločina počinjenih u Opštinama; (iii) njihove brojne izjave u kojima se poziva na nestanak i uništenje bosanskih Muslimana; (iv) Mladićevo znanje o zločinima počinjenim na terenu; (v) zaključak Pretresnog vijeća da su određeni pripadnici srpskih snaga, kojima su se učesnici sveobuhvatnog UZP-a poslužili kao sredstvom, počinili zabranjena genocidna djela s namjerom da unište dio grupe bosanskih Muslimana; i (vi) zaključak Pretresnog vijeća da je, u roku od samo nekoliko mjeseci, u opštinama iz tačke 1 Optužnice ostalo tek vrlo malo bosanskih Muslimana, konstatujemo da je nerazumno to što je Pretresno vijeće konstatovalo da genocid nije činio dio cilja sveobuhvatnog UZP-a. U tom kontekstu, konstatujemo da je apsurdno to što je Pretresno vijeće konstatovalo da su određeni počiniooci posjedovali namjeru da unište dio grupe bosanskih Muslimana, dok Mladić i drugi učesnici sveobuhvatnog UZP-a, koji su se tim počinioocima poslužili kao sredstvom za počinjenje zločina u Opštinama u cilju realizacije sveobuhvatnog UZP-a, nisu i sami posjedovali takvu namjeru.

798. S obzirom na te faktore, konstatujemo da je Pretresno vijeće napravilo grešku u primjeni prava i grešku u utvrđivanju činjeničnog stanja zbog propusta da konstatuje da je genocid činio dio cilja sveobuhvatnog UZP-a, odnosno da su učesnici sveobuhvatnog UZP-a posjedovali genocidnu namjeru. Konstatujemo da je tužilaštvo pokazalo da je uklonjena svaka razumna sumnja u pogledu krivice. Uz dužno poštovanje, ne slažemo se s odlukom većine u Žalbenom vijeću da odbaci argumente tužilaštva s tim u vezi i konstatujemo da je Žalbeno vijeće trebalo odobriti osnovu 2 žalbe tužilaštva.

²⁴⁹⁵ V. Prvostepena presuda, par. 3603, 3670, gdje se upućuje na dokazni predmet P4109, str. 7-9, 16, 18, 21-23.

²⁴⁹⁶ V. Prvostepena presuda, par. 3609, 3610, 3670, gdje se upućuje na dokazni predmet P108, str. 5, 6, dokazni predmet P2004, str. 2-4, dokazni predmet P2654, str. 6.

²⁴⁹⁷ V. dokazni predmet P4110, str. 3.

C. Mladića treba osuditi za počinjenje genocida u opštinama iz tačke 1 Optužnice

799. Pošto smo konstatovali da je Pretresno vijeće pogriješilo u zaključku: (i) da bosanski Muslimani u opštinama iz tačke 1 Optužnice nisu predstavljali znatan dio zaštićene grupe u Bosni i Hercegovini; i (ii) da genocid nije činio dio cilja sveobuhvatnog UZP-a, odnosno da učesnici sveobuhvatnog UZP-a nisu posjedovali genocidnu namjeru, u skladu s tim konstatujemo da Mladića treba osuditi za genocid na osnovu prve kategorije udruženog zločinačkog poduhvata.

800. Podsjećamo da su elementi odgovornosti na osnovu prve kategorije udruženog zločinačkog poduhvata: (i) pluralitet osoba; (ii) postojanje zajedničkog cilja koji predstavlja ili uključuje počinjenje nekog krivičnog djela; i (iii) učešće optuženog u zajedničkom cilju i namjera koju dijeli s tim u vezi.²⁴⁹⁸ S obzirom na: (i) zaključak Pretresnog vijeća da je u periodu od 12. maja 1992. do 30. novembra 1995. Mladić učestvovao u sveobuhvatnom UZP-u, u vezi s kojim je postojao pluralitet osoba, uključujući članove rukovodstva bosanskih Srba, i čiji je cilj bio trajno uklanjanje bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s područja u Bosni i Hercegovini na koja su bosanski Srbi polagali pravo, putem progona, istrebljivanja, ubistva, nehumanih djela (prisilno premještanje) i deportacije;²⁴⁹⁹ i (ii) naš zaključak da je genocid činio dio cilja sveobuhvatnog UZP-a i da su Mladić i drugi učesnici sveobuhvatnog UZP-a dijelili genocidnu namjeru počinilaca zločina kojima su se poslužili kao sredstvom, uz dužno poštovanje, ne slažemo se s odlukom većine u Žalbenom vijeću da potvrdi oslobađajuću presudu koja je Mladiću izrečena za genocid po tački 1 Optužnice. Konstatujemo da je Žalbeno vijeće trebalo odobriti zahtjev tužilaštva da se Mladiću u vezi sa zločinima počinjenim u opštinama iz tačke 1 Optužnice izrekne osuđujuća presuda za genocid na osnovu prve kategorije udruženog zločinačkog poduhvata.

²⁴⁹⁸ V. npr. Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Simatović*, par. 77; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 364, 365, 430; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 64, 65; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 200-208, 707; Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 227, 228. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Nizeyimana*, par. 325; Drugostepena presuda u predmetu *Gotovina i Markač*, par. 89.

²⁴⁹⁹ V. npr. Prvostepena presuda, par. 4232, 4238, 4610-4612, 4685, 4686, 4688, 5189.

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu je mjerodavna verzija na engleskom.

Dana 8. juna 2021. u Haagu, Nizozemska

/potpis na originalu/
sudija Aminatta Lois Runeni N'gum

/potpis na originalu/
sudija Seymour Panton

[pečat Mehanizma]

VIII. DODATAK A: ISTORIJAT POSTUPKA

801. Glavni aspekti žalbenog postupka rezimirani su u nastavku.

A. Sastav Žalbenog vijeća

802. Dana 19. decembra 2017., predsjednik Mehanizma je naložio da Vijeće u ovom predmetu postupa u sljedećem sastavu: sudija Theodor Meron (predsjedavajući), sudija Carmel Agius, sudija Liu Daqun, sudija Prisca Matimba Nyambe i sudija Seymour Panton.²⁵⁰⁰ Dana 20. decembra 2017., sudija Meron odredio je sebe za predžalbenog sudiju u ovom predmetu.²⁵⁰¹ Dana 3. septembra 2018., sudija Jean-Claude Antonetti odobrio je Mladićeve zahtjeve za izuzeće sudija Merona, Agiusa i Liua zbog utiska pristrasnosti.²⁵⁰² Dana 4. septembra 2018., sudija Antonetti imenovao je sudije Mparanyja Mamyja Richarda Rajohnsona, Gberdaoa Gustavea Kama i Elizabeth Ibanda-Nahamyju u Vijeće.²⁵⁰³ Sudija Nyambe je izabrana za predsjedavajućeg sudiju u ovom predmetu i 12. septembra 2018. je sebe imenovala za predžalbenog sudiju.²⁵⁰⁴ Sudiju Rajohnsona je 14. septembra 2018. zamijenila sudija Aminatta Lois Runeni N'gum.²⁵⁰⁵ Sudiju Kama je 18. februara 2021. zamijenio sudija Mustapha El Baaj.²⁵⁰⁶

B. Žalbe

803. Nakon odluka predžalbenog sudije kojima je Mladiću i tužilaštvu odobreno produženje roka za podnošenje najave žalbe od 90 dana,²⁵⁰⁷ obje strane u postupku podnijele su svoje najave žalbe 22. marta 2018.²⁵⁰⁸

²⁵⁰⁰ Nalog o imenovanju sudija u predmetu pred Žalbenim vijećem, 19. decembar 2017., str. 1.

²⁵⁰¹ Nalog o imenovanju predžalbenog sudije, 20. decembar 2017., str. 1.

²⁵⁰² Odluka po zahtjevima odbrane za izuzeće sudija Theodora Merona, Carmela Agiusa i Liua Daquna, 3. septembar 2018. (prvobitno zavedena na francuskom, prijevod na engleski zaveden 20. septembra 2018.), par. 81-87. V. takođe Zahtjev odbrane kojim s poštovanjem traži izuzeće sudije Theodora Merona zbog stvarne pristrasnosti ili utiska pristrasnosti, 18. juni 2018., par. 1, 21-23, str. 9; Zahtjev odbrane kojim se s poštovanjem traži izuzeće sudije Carmela Agiusa zbog stvarne pristrasnosti ili utiska pristrasnosti, 18. juni 2018., par. 1, 22-24, str. 10; Zahtjev odbrane kojim s poštovanjem traži izuzeće sudije Liu Daquna zbog stvarne pristrasnosti ili utiska pristrasnosti, 18. juni 2018., par. 1, 18-20, str. 8.

²⁵⁰³ Nalog o imenovanju troje sudija na osnovu pravila 18 Pravilnika, 4. septembar 2018. (prvobitno zaveden na francuskom, prijevod na engleski zaveden 5. septembra 2018.), str. 1.

²⁵⁰⁴ Nalog o imenovanju predžalbenog sudije, 12. septembar 2018., str. 1.

²⁵⁰⁵ Nalog o zamjeni sudije, 14. septembar 2018. (prvobitno zaveden na francuskom, prijevod na engleski zaveden 27. februara 2019.), str. 1.

²⁵⁰⁶ Nalog o zamjeni sudije u predmetu pred Žalbenim vijećem, 18. februar 2021., str. 1.

²⁵⁰⁷ Odluka po zahtjevu za produženje roka za podnošenje najave žalbe, 21. decembar 2017., str. 2. V. takođe Odluka po daljem zahtjevu za produženje roka za podnošenje najave žalbe, 9. mart 2018., str. 2; Odluka po zahtjevima Ratka Mladića za ponovno razmatranje, 16. mart 2018., str. 3, 4.

²⁵⁰⁸ Najava žalbe Ratka Mladića, 22. mart 2018. (javno s javnim i povjerljivim dodacima); Najava žalbe tužilaštva, 22. mart 2018.

804. Dana 22. maja 2018., predžalbeni sudija odobrio je Mladiću i tužilaštvu produženje roka za podnošenje žalbenih podnesaka i podnesaka respondentata od 60 dana.²⁵⁰⁹ U istoj odluci, predžalbeni sudija je Mladiću takođe odobrio prekoračenje ograničenja broja riječi za njegov žalbeni podnesak i dozvolio mu da dostavi podnesak od najviše 75.000 riječi, te je ekvivalentno prekoračenje ograničenja broja riječi odobrio i tužilaštvu za njegov podnesak respondentata.²⁵¹⁰

805. Dana 6. avgusta 2018., Mladić i tužilaštvo podnijeli su svoje žalbene podneske.²⁵¹¹ Obje strane u postupku podnijele su zatim 14. novembra 2018. podneske respondentata,²⁵¹² a 29. novembra 2018. replike na podnesak respondentata.²⁵¹³

C. Odluka po Zahtjevu za poništenje Prvostepene presude i za obustavu postupka

806. Dana 30. aprila 2018., Žalbeno vijeće je odbilo Mladićev zahtjev u kojem je zatražena obustava žalbenog postupka i poništenje Prvostepene presude na osnovu njegove navodno [REDIGOVANO] sposobnosti.²⁵¹⁴

D. Odluke na osnovu pravila 142 Pravilnika

807. Dana 31. decembra 2018., Mladić je podnio pet zahtjeva u kojima je zatražio prihvatanje dodatnih dokaza u žalbenom postupku.²⁵¹⁵ Dana 11. marta 2020., većina u Žalbenom vijeću odbila je svih pet Mladićevih zahtjeva za prihvatanje dodatnih dokaza u žalbenom postupku.²⁵¹⁶

²⁵⁰⁹ Odluka po zahtjevu Ratka Mladića za produženje roka i prekoračenje ograničenja broja riječi, 22. maj 2018. (dalje u tekstu: Odluka u vezi s produženjem roka od 22. maja 2018.), str. 3, 4.

²⁵¹⁰ Odluka u vezi s produženjem roka od 22. maja 2018., str. 4.

²⁵¹¹ Žalbeni podnesak u ime Ratka Mladića, 6. avgust 2018. (povjerljivo); Obavijest o podnošenju *corrigenduma* uz žalbeni podnesak u ime Ratka Mladića, 16. avgust 2018. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena 11. septembra 2018.); Žalbeni podnesak tužilaštva, 6. avgust 2018. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena 7. avgusta 2018.).

²⁵¹² Odgovor tužilaštva, 14. novembar 2018. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena 1. februara 2019.); Odgovor u ime Ratka Mladića na žalbeni podnesak tužioca, 14. novembar 2018.

²⁵¹³ Replika u ime Ratka Mladića na odgovor tužioca, 29. novembar 2018. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena istog datuma); Replika tužilaštva, 29. novembar 2018. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena 21. januara 2019.).

²⁵¹⁴ Odluka po zahtjevu za poništenje prvostepene presude i za obustavu postupka, 30. april 2018. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena 8. juna 2018.), str. 1, 4, 5; Odluka po zahtjevu za ponovno razmatranje i odobrenje radi ulaganja žalbe na Odluku po zahtjevu za poništenje prvostepene presude i odgađanje postupka, 26. juni 2018. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena istog datuma), str. 1, 3, 4. V. takođe Zahtjev odbrane za poništenje presude i za obustavu postupka, 31. januar 2018. (povjerljivo s javnim i povjerljivim dodacima; javna redigovana verzija zavedena istog datuma).

²⁵¹⁵ Prvi zahtjev Ratka Mladića za prihvatanje novih dokaza na osnovu pravila 142 – međunarodni svjedoci, 31. decembar 2018. (javno s povjerljivim Dodatkom A i javnim Dodatkom B); Obavještenje o podnošenju podneska u vezi sa: Prvim zahtjevom Ratka Mladića za prihvatanje novih dokaza na osnovu pravila 142 – međunarodni svjedoci, 1. februar 2019. (javno s povjerljivim Dodatkom A3 i javnim Dodatkom B); Drugo obavještenje o podnošenju prijevoda koji se odnose na: Prvi zahtjev Ratka Mladića za prihvatanje novih dokaza na osnovu pravila 142 – međunarodni svjedoci, 8. mart 2019. (povjerljivo); Drugi zahtjev Ratka Mladića za prihvatanje novih dokaza na osnovu pravila 142, 31. decembar 2018. (javno s povjerljivim dodacima); *Corrigendum* Drugog zahtjeva Ratka Mladića za prihvatanje

E. Statusne konferencije

808. U skladu s pravilom 69 Pravilnika, statusne konferencije su održane 10. jula 2018.,²⁵¹⁷ 6. novembra 2018.,²⁵¹⁸ 18. februara 2019.,²⁵¹⁹ 13. juna 2019.,²⁵²⁰ 3. oktobra 2019.,²⁵²¹ 30. januara 2020.,²⁵²² i 24. jula 2020.²⁵²³ Statusna konferencija bila je zakazana za 19. novembar 2020., ali je, na Mladićev zahtjev, odgođena do trenutka kada njegovi branioci budu u mogućnosti da se pojave s njim u sudnici.²⁵²⁴

F. Žalbeni pretres

809. Dana 16. decembra 2019., Žalbeno vijeće je zakazalo žalbeni pretres za 17. i 18. mart 2020.²⁵²⁵ Dana 6. marta 2020., Žalbeno vijeće je odgodilo pretres zbog Mladićeve predstojeće operacije i zatražilo od sekretara da podnosi sedmične izvještaje o zakazivanju Mladićeve operacije i njegovom postoperativnom oporavku kako bi se omogućilo ekspeditivno ponovno zakazivanje pretresa.²⁵²⁶ Dana 1. maja 2020., imajući u vidu da je Mladićev oporavak od operacije dobro napreduje, Žalbeno vijeće je ponovo zakazalo žalbeni pretres, za 16. i 17. juni 2020., uz napomenu da to "podliježe izmjeni ukoliko ograničenja u vezi s pandemijom korona virusa budu sprečavala

novih dokaza na osnovu pravila 142, 10. januar 2019. (javno s povjerljivim dodacima); Treći zahtjev Ratka Mladića za prihvatanje novih dokaza na osnovu pravila 142 – Dokumenti koje je na uvid stavila Centralna obavještajna agencija /CIA/ Sjedinjenih Američkih Država, 31. decembar 2018.; Četvrti zahtjev Ratka Mladića za prihvatanje novih dokaza na osnovu pravila 142 - Dio predmeta koji se odnosi na Sarajevo, 31. decembar 2018.; Obavještenje o podnošenju podneska u vezi sa: Četvrtim zahtjevom Ratka Mladića za prihvatanje novih dokaza na osnovu pravila 142 – Dio predmeta koji se odnosi na Sarajevo, 1. februar 2019.; Peti zahtjev Ratka Mladića za prihvatanje novih dokaza na osnovu pravila 142 - Dokumenti Armije BiH, 31. decembar 2018.; Obavještenje o podnošenju prijevoda koji se odnose na: Peti zahtjev Ratka Mladića za prihvatanje novih dokaza na osnovu pravila 142 – Dokumenti Armije BiH, 1. februar 2019. V. takođe Odluka po zahtjevu tužilaštva za odbacivanje Mladićevih zahtjeva za prihvatanje dodatnih dokaza, 22. januar 2019.

²⁵¹⁶ Odluka po zahtjevima za prihvatanje dodatnih dokaza u žalbenom postupku, 11. mart 2020. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena istog datuma), par. 117. V. takođe Suprotno mišljenje sudije Prisce Matimbe Nyambe uz Odluku po zahtjevima za prihvatanje dodatnih dokaza u žalbenom postupku, 11. mart 2020. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena istog datuma).

²⁵¹⁷ T. 10. juli 2018. str. 1-20. V. takođe Nalog o rasporedu za statusnu konferenciju, 19. juni 2018., str. 1.

²⁵¹⁸ T. 6. novembar 2018. str. 1-6. V. takođe Nalog o rasporedu za statusnu konferenciju, 5. oktobar 2018., str. 1.

²⁵¹⁹ T. 18. februar 2019. str. 1-10. V. takođe Nalog o rasporedu za statusnu konferenciju, 3. januar 2019., str. 1.

²⁵²⁰ T. 13. juni 2019. str. 1-6. V. takođe Nalog o rasporedu za statusnu konferenciju, 5. april 2019., str. 2.

²⁵²¹ T. 3. oktobar 2019. str. 1-8. V. takođe Nalog o rasporedu za statusnu konferenciju, 29. avgust 2019., str. 2.

²⁵²² T. 30. januar 2020. str. 1-11. V. takođe Nalog o rasporedu za statusnu konferenciju, 17. oktobar 2019., str. 2.

²⁵²³ T. 24. juli 2020. str. 1-26. V. takođe Odluka o rasporedu za žalbeni pretres i statusnu konferenciju, 17. juli 2020. (dalje u tekstu: Odluka od 17. jula 2020.), str. 10; Nalog u vezi sa statusnom konferencijom i podnošenjem medicinskih izvještaja od strane sekretara, 22. maj 2020.; Nalog u vezi sa statusnom konferencijom, 20. maj 2020.; Nalog o zakazivanju statusne konferencije, 11. maj 2020.

²⁵²⁴ V. Nalog o rasporedu za statusnu konferenciju, 10. novembar 2020., str. 1, 2. V. takođe Nalog o rasporedu za statusnu konferenciju, 28. oktobar 2020., str. 2.

²⁵²⁵ Nalog o rasporedu za žalbeni pretres, 16. decembar 2019., str. 1.

²⁵²⁶ Odluka po zahtjevu za odgađanje žalbenog pretresa, 6. mart 2020. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena 11. marta 2020.), str. 4. V. takođe Odluka po zahtjevu za ponovno razmatranje Odluke o odgađanju žalbenog pretresa, 11. mart 2020. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena istog datuma).

potrebna putovanja ili održavanje pretresa iz drugih razloga".²⁵²⁷ Dana 28. maja 2020., na osnovu argumentacije sekretara i odbrane, Žalbeno vijeće je, između ostalog, konstatovalo da nije izvodljivo da se žalbeni pretres održi 16. i 17. juna 2020. i odgodilo je pretres do daljnjeg.²⁵²⁸ Dana 17. jula 2020., Žalbeno vijeće je ponovo zakazalo žalbeni pretres, za 25. i 26. avgust 2020., u Haagu, Nizozemska, i, s obzirom na okolnosti proizišle iz ograničenja u vezi s pandemijom korona virusa, omogućilo je sudijama i stranama u postupku da, ako to žele, u pretresu učestvuju na daljinu.²⁵²⁹ Dana 14. avgusta 2020., Žalbeno vijeće je odbilo zahtjeve odbrane da, između ostalog, poništi datume za ponovo zakazani žalbeni pretres, odgodi postupak do popuštanja ograničenja u vezi s pandemijom korona virusa kako bi se omogućilo da Mladića pregledaju medicinski stručnjaci i naloži da se izvrši procjena sposobnosti kako bi se utvrdilo da li je Mladić procesno sposoban.²⁵³⁰

810. Žalbeno vijeće je saslušalo usmenu argumentaciju strana u postupku na žalbenom pretresu održanom u Haagu, Nizozemska, 25. i 26. avgusta 2020.²⁵³¹ Tokom pretresa, sudija Ibanda-Nahamya bila je lično prisutna u sudnici, a sudija Nyambe (predsjedavajući sudija), sudija N'gum, sudija Kam i sudija Panton u pretresu su učestvovali putem video-konferencijske veze.

²⁵²⁷ Drugi nalog o rasporedu za žalbeni pretres, 1. maj 2020., str. 2.

²⁵²⁸ Nalog u vezi sa žalbenim pretresom, 28. maj 2020., str. 3-5.

²⁵²⁹ V. Odluka od 17. jula 2020., par. 3-5, 14, 19, 20, str. 10, 11.

²⁵³⁰ Odluka po podnescima odbrane, 14. avgust 2020. (dalje u tekstu: Odluka od 14. avgusta 2020.), str. 2, 6; Suprotno mišljenje sudije Prisce Matimba Nyambe uz "Odluku po podnescima odbrane" od 14. avgusta 2020., 14. avgust 2020. Dana 20. avgusta 2020. Žalbeno vijeće je odbilo zahtjev odbrane za ponovno razmatranje Odluke od 14. avgusta 2020. V. Odluka po zahtjevu odbrane za ponovno razmatranje "Odluke po podnescima odbrane", 20. avgust 2020.

IX. DODATAK B - CITIRANI MATERIJALI I DEFINISANI POJMOVI**A. Sudska praksa****1. Mehanizam****MLADIĆ, Ratko**

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-13-56-A, Nalog o zamjeni sudije u predmetu pred Žalbenim vijećem, 18. februar 2021.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Nalog o rasporedu za statusnu konferenciju, 10. novembar 2020.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Nalog o rasporedu za statusnu konferenciju, 28. oktobar 2020.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-13-56-A, Odluka po zahtjevu odbrane za ponovno razmatranje "Odluke po podnescima odbrane", 20. avgust 2020.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Odluka po podnescima odbrane, 14. avgust 2020. (u tekstu Odluka od 14. avgusta 2020.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Suprotno mišljenje sudije Prisce Matimba Nyambe uz "Odluku po podnescima odbrane" od 14. avgusta 2020., 14. avgust 2020.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Odluka o rasporedu za žalbeni pretres i statusnu konferenciju, 17. juli 2020. (u tekstu: Odluka od 17. jula 2020.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Nalog u vezi sa žalbenim pretresom, 28. maj 2020.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Nalog u vezi sa statusnom konferencijom i podnošenjem medicinskih izvještaja od strane sekretara, 22. maj 2020.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Nalog u vezi sa statusnom konferencijom, 20. maj 2020.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Nalog o zakazivanju statusne konferencije, 11. maj 2020.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Drugi nalog o rasporedu za žalbeni pretres, 1. maj 2020.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Odluka po zahtjevima za prihvatanje dodatnih dokaza u žalbenom postupku, 11. mart 2020. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena istog datuma)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Suprotno mišljenje sudije Prisce Matimbe Nyambe uz Odluku po zahtjevima za prihvatanje dodatnih dokaza u žalbenom postupku, 11. mart 2020. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena istog datuma)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Odluka po zahtjevu za ponovno razmatranje Odluke o odgađanju žalbenog pretresa, 11. mart 2020. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena istog datuma)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Odluka po zahtjevu za odgađanje žalbenog pretresa, 6. mart 2020. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena 11. marta 2020.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Nalog o rasporedu za žalbeni pretres, 16. decembar 2019.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Nalog kojim se zakazuje statusna konferencija, 17. oktobar 2019.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Nalog kojim se zakazuje statusna konferencija, 29. avgust 2019.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Nalog o rasporedu za statusnu konferenciju, 5. april 2019.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-13-56-A, Odluka po zahtjevu tužilaštva za odbacivanje Mladićevih zahtjeva za prihvatanje dodatnih dokaza, 22. januar 2019.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Nalog o rasporedu za statusnu konferenciju, 3. januar 2019.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Nalog kojim se zakazuje statusna konferencija, 5. oktobar 2018.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Nalog o zamjeni sudije, 14. septembar 2018. (prvobitno zaveden na francuskom, prijevod na engleski zaveden 27. februara 2019.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Nalog o imenovanju predžalbenog sudije, 12. septembar 2018.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Nalog o imenovanju troje sudija na osnovu pravila 18 Pravilnika, 4. septembar 2018. (prvobitno zaveden na francuskom, prijevod na engleski zaveden 5. septembra 2018.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Odluka po zahtjevima odbrane za izuzeće sudija Theodora Merona, Carmela Agiusa i Liua Daquna, 3. septembar 2018. (prvobitno zavedena na francuskom, prijevod na engleski zaveden 20. septembra 2018.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Odluka po zahtjevu za ponovno razmatranje i odobrenje radi ulaganja žalbe na Odluku po zahtjevu za poništenje prvostepene presude i odgađanje postupka, 26. juni 2018. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena istog datuma)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Nalog o rasporedu za statusnu konferenciju, 19. juni 2018.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Javna redigovana verzija “Odluke po zahtjevu za ponovno razmatranje i odobrenje radi ulaganja žalbe na Odluku po zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu” od 22. maja 2018., 8. juni 2018. (u tekstu: Odluka od 22. maja 2018.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Odluka po zahtjevu Ratka Mladića za produženje roka i prekoračenje ograničenja broja riječi, 22. maj 2018. (u tekstu: Odluka u vezi s produženjem roka od 22. maja 2018.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Odluka po zahtjevu za poništenje prvostepene presude i za obustavu postupka, 30. april 2018. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena 8. juna 2018.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-13-56-A, Odluka po zahtjevima Ratka Mladića za ponovno razmatranje, 16. mart 2018.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-13-56-A, Odluka po daljem zahtjevu za produženje roka za podnošenje najave žalbe, 9. mart 2018.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-13-56-A, Odluka po zahtjevu za produženje roka za podnošenje najave žalbe, 21. decembar 2017.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Nalog o imenovanju predžalbenog sudije, 20. decembar 2017.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Nalog o imenovanju sudija u predmetu pred Žalbenim vijećem, 19. decembar 2017.

KARADŽIĆ, Radovan

Tužilac protiv Radovana Karadžića, predmet br. IT-13-55-A, Presuda, 20. mart 2018. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Karadžić*)

MUNYARUGARAMA, Phénéas

Phénéas Munyarugarama protiv Tužioca, predmet br. MICT-12-09-AR14, Odluka po žalbi na prosljeđivanje predmeta Phénéasa Munyarugarama Ruandi i po zahtjevu tužilaštva za odbacivanje, 5. oktobar 2012. (u tekstu: Odluka u predmetu *Munyarugarama* od 5. oktobra 2012.).

NGIRABATWARE, Augustin

Augustin Ngirabatware protiv Tužioca, predmet br. MICT-12-29-A, Presuda, 18. decembar 2014. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Ngirabatware*)

ŠEŠELJ, Vojislav

Tužilac protiv Vojislava Šešelja, predmet br. IT-16-99-A, Presuda, 11. april 2018. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Šešelji*)

2. MKSR

BAGOSORA, Théoneste, i drugi

Théoneste Bagosora, Aloys Ntabakuze i Anatole Nsengiyumva protiv Tužioca, predmet br. ICTR-98-41-A, Odluka po zahtjevu Anatolea Nsengiyumve za formalno primanje na znanje, 29. oktobar 2010.

BIKINDI, Simon

Simon Bikindi protiv Tužioca, predmet br. ICTR-01-72-A, Presuda, 18. mart 2010. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Bikindi*)

BIZIMUNGU, Augustin

Augustin Bizimungu protiv Tužioca, predmet br. ICTR-00-56B-A, Presuda, 30. juni 2014. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Bizimungu*)

KAJELIJELI, Juvénal

Juvénal Kajelijeli protiv Tužioca, predmet br. ICTR-98-44A-A, Presuda, 23. maj 2005. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kajelijeli*)

KALIMANZIRA, Callixte

Callixte Kalimanzira protiv Tužioca, predmet br. ICTR-05-88-A, Presuda, 20. oktobar 2010. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kalimanzira*)

KAMUHANDA, Jean de Dieu

Jean de Dieu Kamuhanda protiv Tužioca, predmet br. ICTR-99-54A-A, Presuda, 19. septembar 2005. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kamuhanda*)

KANYARUKIGA, Gaspard

Gaspard Kanyarukiga protiv Tužioca, predmet br. ICTR-02-78-A, Presuda, 8. maj 2012. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kanyarukiga*)

KAREMERA, Édouard, i drugi

Édouard Karemera i Matthieu Ndirumapatse protiv Tužioca, predmet br. ICTR-98-44-A, Presuda, 29. septembar 2014. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Karemera i Ndirumapatse*)

Édouard Karemera, Matthieu Ndirumapatse i Joseph Nzirorera protiv Tužioca, predmet br. ICTR-98-44-AR73.17, Odluka po žalbi Josepha Nzirorere na odluku o prihvatanju dokaza kojima se

pobijaju činjenice o kojima je presuđeno, 29. maj 2009. (u tekstu: Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 29. maja 2009.)

Tužilac protiv Édouarda Karemere, Matthieua Ngirumpatsea i Josepha Nzirorere, predmet br. ICTR-98-44-AR73(C), Odluka po interlokutornoj žalbi tužioca na odluku u vezi s formalnim primanjem na znanje, 16. juni 2006. (u tekstu: Odluka u predmetu *Karemera i drugi* od 16. juna 2006.)

KAYISHEMA, Clément i RUZINDANA, Obed

Tužilac protiv Clémenta Kayisheme i Obeda Ruzindane, predmet br. ICTR-95-1-A, Presuda (Obrazloženje), 1. juni 2001. (prvobitno zavedena na francuskom 19. jula 2001., prijevod na engleski zaveden 4. decembra 2001.) (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*)

MUGENZI, Justin i MUGIRANEZA, Prosper

Justin Mugenzi i Prosper Mugiraneza protiv Tužioca, predmet br. ICTR-99-50-A, Presuda, 4. februar 2013. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Mugenzi i Mugiraneza*)

MUNYAKAZI, Yussuf

Tužilac protiv Yussufa Munyakazija, predmet br. ICTR-97-36A-A, Presuda, 28. septembar 2011. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Munyakazi*)

MUSEMA, Alfred

Alfred Musema protiv Tužioca, predmet br. ICTR-96-13-A, Presuda, 16. novembar 2001. (prvobitno zavedena na francuskom, prijevod na engleski zaveden 25. oktobra 2002.) (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Musema*)

NAHIMANA, Ferdinand, i drugi

Ferdinand Nahimana, Jean-Bosco Barayagwiza i Hassan Ngeze protiv Tužioca, predmet br. ICTR-99-52-A, Presuda, 28. novembar 2007. (prvobitno zavedena na francuskom, prijevod na engleski zaveden 16. maja 2008.) (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*)

NDAHIMANA, Grégoire

Grégoire Ndahimana protiv Tužioca, predmet br. ICTR-01-68-A, Presuda, 16. decembar 2013. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Ndahimana*)

NDINDILYIMANA, Augustin, i drugi

Augustin Ndindilyimana, François-Xavier Nzuwonemeye i Innocent Sagahutu protiv Tužioca, predmet br. ICTR-00-56-A, Presuda, 11. februar 2014. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Ndindilyimana*)

NGIRABATWARE, Augustin

Augustin Ngirabatware protiv Tužioca, predmet br. ICTR-99-54-AR73(C), Odluka po žalbi Ngirabatwarea na Odluku kojom se smanjuje broj svjedoka odbrane, 20. februar 2012. (u tekstu: Odluka u predmetu *Ngirabatware* od 20. februara 2012.)

NIYITEGEKA, Eliézer

Eliézer Niyitegeka protiv Tužioca, predmet br. ICTR-96-14-A, Presuda, 9. juli 2004. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*)

NIZEYIMANA, Ildéphonse

Ildéphonse Nizeyimana protiv Tužioca, predmet br. ICTR-00-55C-A, Presuda, 29. septembar 2014. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Nizeyimana*)

NTABAKUZE, Aloys

Aloys Ntabakuze protiv Tužioca, predmet br. ICTR-98-41A-A, Presuda, 8. maj 2012. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Ntabakuze*)

NTAWUKULILYAYO, Dominique

Dominique Ntawukulilyayo protiv Tužioca, predmet br. ICTR-05-82-A, Presuda, 14. decembar 2011. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Ntawukulilyayo*)

NYIRAMASUHUKO, Pauline, i drugi

Tužilac protiv Pauline Nyiramasuhuko, Arsènea Shaloma Ntahobalija, Sylvaina Nsabimane, Alphonse Nteziryayoa, Josepha Kanyabashija i Élieja Ndayambajea, predmet br. ICTR-98-42-A, Presuda, 14. decembar 2015. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Nyiramasuhuko i drugi*)

NZABONIMANA, Callixte

Callixte Nzabonimana protiv Tužioca, predmet br. ICTR-98-44D-A, Presuda, 29. septembar 2014. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Nzabonimana*)

RENZAHO, Tharcisse

Tharcisse Renzaho protiv Tužioca, predmet br. ICTR-97-31-A, Presuda, 1. april 2011. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Renzaho*)

RUKUNDO, Emmanuel

Emmanuel Rukundo protiv Tužioca, predmet br. ICTR-01-70-A, Presuda, 20. oktobar 2010. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Rukundo*)

RUTAGANDA, Georges Anderson Nderubumwe

Georges Anderson Nderubumwe Rutaganda protiv Tužioca, predmet br. ICTR-96-3-A, Presuda, 26. maj 2003. (prvobitno zavedeno na francuskom, prijevod na engleski zaveden 9. februara 2004.) (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Rutaganda*)

SEMANZA, Laurent

Laurent Semanza protiv Tužioca, predmet br. ICTR-97-20-A, Presuda, 20. maj 2005. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*)

SETAKO, Ephrem

Ephrem Setako protiv Tužioca, predmet br. ICTR-04-81-A, Presuda, 28. septembar 2011. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Setako*)

SIMBA, Aloys

Aloys Simba protiv Tužioca, predmet br. ICTR-01-76-A, Presuda, 27. novembar 2007. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Simba*)

3. MKSJ**ALEKSOVSKI, Zlatko**

Tužilac protiv Zlatka Aleksovskog, predmet br. IT-95-14/1-AR77, Presuda po žalbi Ante Nobila na Odluku o nepoštovanju suda, 30. maj 2001. (u tekstu: Drugostepena presuda zbog nepoštovanja suda u predmetu *Aleksovski*)

Tužilac protiv Zlatka Aleksovskog, predmet br. IT-95-14/1-A, Presuda, 24. mart 2000. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*)

BABIĆ, Milan

Tužilac protiv Milana Babića, predmet br. IT-03-72-A, Presuda po žalbi na kaznu, 18. juli 2005. (u tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*)

BLAGOJEVIĆ, Vidoje, i drugi

Tužilac protiv Vidoja Blagojevića i Dragana Jokića, predmet br. IT-02-60-T, Presuda, 17. januar 2005. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*)

Tužilac protiv Vidoja Blagojevića, Dragana Jokića i Momira Nikolića, predmeti br. IT-02-60-AR73, IT-02-60-AR73.2 i IT-02-60-AR73.3, Odluka, 8. april 2003.

BLAŠKIĆ, Tihomir

Tužilac protiv Tihomira Blaškića, predmet br. IT-95-14-A, Presuda, 29. juli 2004. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*)

BOŠKOSKI, Ljube i TARČULOVSKI, Johan

Tužilac protiv Ljube Boškskog i Johana Tarčulovskog, predmet br. IT-04-82-A, Presuda, 19. maj 2010. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Boškovski i Tarčulovski*)

BRĐANIN, Radoslav

Tužilac protiv Radoslava Brđanina, predmet br. IT-99-36-A, Presuda, 3. april 2007. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*)

DELALIĆ, Zejnil, i drugi (predmet ČELEBIĆI)

Tužilac protiv Zejnila Delalića, Zdravka Mucića (zvanog Pavo), Hazima Delića i Esada Landže (zvanog Zenga) (u tekstu: predmet *Čelebići*), predmet br. IT-96-21-A, Presuda, 20. februar 2001. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*)

DERONJIĆ, Miroslav

Tužilac protiv Miroslava Deronjića, predmet br. IT-02-61-A, Presuda po žalbi na kaznu, 20. juli 2005. (u tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Deronjić*)

DORĐEVIĆ, Vlastimir

Tužilac protiv Vlastimira Dorđevića, predmet br. IT-05-87/1-A, Presuda, 27. januar 2014. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Dorđević*)

GALIĆ, Stanislav

Tužilac protiv Stanislava Galića, predmet br. IT-98-29-A, Presuda, 30. novembar 2006. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Galić*)

Tužilac protiv Stanislava Galića, predmet br. IT-98-29-T, Presuda i mišljenje, 5. decembar 2003. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Galić*)

Tužilac protiv Stanislava Galića, predmet br. IT-98-29-AR73.2, Odluka po interlokutornoj žalbi na osnovu pravila 92bisC Pravilnika, 7. juni 2002. (u tekstu: Odluka u predmetu *Galić* od 7. juna 2002.)

GOTOVINA, Ante, i drugi

Tužilac protiv Ante Gotovine i Mladena Markača, predmet br. IT-06-90-A, Presuda, 16. novembar 2012. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Gotovina i Markač*)

Tužilac protiv Ante Gotovine, Ivana Čermaka i Mladena Markača, predmet br. IT-06-90-AR73.6, Odluka po interlokutornim žalbama Ivana Čermaka i Mladena Markača na Odluku Raspravnog vijeća o ponovnom otvaranju dokaznog postupka tužiteljstva, 1. juli 2010. (u tekstu: Odluka u predmetu *Gotovina i drugi* od 1. jula 2010.)

HADŽIHASANOVIĆ, Enver, i drugi

Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure, predmet br. IT-01-47-A, Presuda, 22. april 2008. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*)

Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića, Mehmeda Alagića i Amira Kubure, predmet br. IT-01-47-AR72, Odluka po interlokutornoj žalbi kojom se osporava nadležnost s obzirom na komandnu

odgovornost, 16. juli 2003. (u tekstu: Odluka po interlokutornoj žalbi u predmetu *Hadžihasanović i drugi* od 16. jula 2003.)

HARADINAJ, Ramush, i drugi

Tužilac protiv Ramusha Haradinaja, Idriza Balaja i Lahija Brahimaja, predmet br. IT-04-84-A, Presuda, 21. juli 2010. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*)

JELISIĆ, Goran

Tužilac protiv Gorana Jelisića, predmet br. IT-95-10-A, Presuda, 5. juli 2001. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*)

JOKIĆ, Miodrag

Tužilac protiv Miodraga Jokića, predmet br. IT-01-42/1-A, Presuda po žalbi na kaznu, 30. avgust 2005. (u tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Jokić*)

KARADŽIĆ, Radovan

Tužilac protiv Radovana Karadžića, predmet br. IT-95-5/18-T, Presuda, 24. mart 2016. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena istog datuma) (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Karadžić*)

Tužilac protiv Radovana Karadžića, predmet br. IT-95-5/18-AR73.10, Odluka po žalbi na odluku o trajanju dokaznog postupka odbrane, 29. januar 2013. (u tekstu: Odluka u predmetu *Karadžić* od 29. januara 2013.)

Tužilac protiv Radovana Karadžića, predmet br. IT-95-5/18-AR73.9, Odluka po žalbi zbog uskraćivanja oslobađajuće presude u vezi s navodima o uzimanju talaca, 11. decembar 2012. (u tekstu: Odluka u predmetu *Karadžić* od 11. decembra 2012.)

Tužilac protiv Radovana Karadžića, predmet br. IT-95-5/18-AR73.5, Odluka po žalbi Radovana Karadžića na odluku o početku suđenja, 13. oktobar 2009.

Tužilac protiv Radovana Karadžića, predmet br. IT-95-5/18-AR72.5, Odluka po Žalbi na Odluku Pretresnog vijeća po preliminarnom podnesku za odbacivanje tačke 11 Optužnice, 9. juli 2009. (u tekstu: Odluka u predmetu *Karadžić* od 9. jula 2009.)

KORDIĆ, Dario i ČERKEZ, Mario

Tužilac protiv Darija Kordića i Marija Čerkeza, predmet br. IT-95-14/2-A, Presuda, 17. decembar 2004. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*)

KRAJIŠNIK, Momčilo

Tužilac protiv Momčila Krajišnika, predmet br. IT-00-39-A, Presuda, 17. mart 2009. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*)

KRSTIĆ, Radislav

Tužilac protiv Radislava Krstića, predmet br. IT-98-33-A, Presuda, 19. april 2004. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*)

KUNARAC, Dragoljub, i drugi

Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca, Radomira Kovača i Zorana Vukovića, predmeti br. IT-96-23 i IT-96-23/1-A, Presuda, 12. juni 2002. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*)

KUPREŠKIĆ, Zoran, i drugi

Tužilac protiv Zorana Kupreškića, Mirjana Kupreškića, Vlatka Kupreškića, Drage Josipovića i Vladimira Šantića, predmet br. IT-95-16-A, Drugostepena presuda, 23. oktobar 2001. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*)

Tužilac protiv Zoran Kupreškića, Mirjana Kupreškića, Vlatka Kupreškića, Drage Josipovića, Dragana Papića i Vladimira Šantića zvanog Vlado, predmet br. IT-95-16-T, Presuda, 14. januar 2000. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*)

KVOČKA, Miroslav, i drugi

Tužilac protiv Miroslava Kvočke, Mlade Radića, Zorana Žigića i Dragoljuba Prcaća, predmet br. IT-98-30/1-A, Presuda, 28. februar 2005. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*)

LUKIĆ, Milan i Sredoje

Tužilac protiv Milana Lukića i Sredoja Lukića, predmet br. IT-98-32/1-A, Presuda, 4. decembar 2012. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Lukić i Lukić*)

MARTIĆ, Milan

Tužilac protiv Milana Martića, predmet br. IT-95-11-A, Presuda, 8. oktobar 2008. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Martić*)

MILOŠEVIĆ, Dragomir

Tužilac protiv Dragomira Miloševića, predmet br. IT-98-29/1-A, Presuda, 12. novembar 2009. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*)

Tužilac protiv Dragomira Miloševića, predmet br. IT-98-29/1-AR73.1, Odluka po interlokutornim žalbama na odluku Pretresnog vijeća po Zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno i tužiočevom katalogu činjenica o kojima su se strane složile, 26. juni 2007. (u tekstu: Odluka u predmetu *D. Milošević* od 26. juna 2007.)

MILOŠEVIĆ, Slobodan

Tužilac protiv Slobodana Miloševića, predmeti br. IT-99-37-AR73, IT-01-50-AR73 i IT-01-51-AR73, Obrazloženje Odluke po interlokutornoj žalbi tužioca na odbijanje Zahteva za spajanje postupka, 18. april 2002.

MILUTINOVIĆ, Milan, i drugi

Tužilac protiv Milana Milutinovića, Nikole Šainovića, Dragoljuba Ojdanića, Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića i Sretena Lukića, predmet br. IT-05-87-T, Presuda, 26. februar 2009. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović i drugi*)

Tužilac protiv Milana Milutinovića, Nikole Šainovića i Dragoljuba Ojdanića, predmet br. IT-99-37-AR72, Odluka po prigovoru Dragoljuba Ojdanića na nenadležnost – *Udruženi zločinački poduhvat*, 21. maj 2003. (u tekstu: Odluka u predmetu *Milutinović i drugi* od 21. maja 2003.)

MLADIĆ, Ratko

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po zahtjevu odbrane za ponovno razmatranje ili, alternativno, za odobrenje za ulaganje žalbe na Odluku po podnesku odbrane u kojem se navode nedostaci u formi Optužnice, 24. februar 2017. (u tekstu: Odluka od 24. februara 2017.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po Podnesku odbrane u kojem se navode nedostaci u formi optužnice, 30. novembar 2016. (u tekstu: Odluka od 30. novembra 2016.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po zahtjevu odbrane za ponovno razmatranje ili, alternativno, za odobrenje za ulaganje žalbe na Odluku po Zahtjevu odbrane za izmjenu roka za dovođenje svjedoka, 26. oktobar 2016. (povjerljivo) (u tekstu: Odluka od 26. oktobra 2016.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po zahtjevu odbrane za obrazloženje Odluke u vezi sa zaključenjem dokaznog postupka odbrane, 23. avgust 2016.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po Zahtjevu odbrane za izmjenu roka za dovođenje svjedoka, 15. avgust 2016. (povjerljivo) (u tekstu: Odluka od 15. avgusta 2016.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po Zahtjevu odbrane za djelimično ponovno razmatranje Odluke po Drugom zahtjevu odbrane za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka ili za odobrenje da uloži žalbu na tu odluku, 7. juli 2016.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po petom zahtjevu odbrane za prihvatanje dokumenata bez posredstva svjedoka, 30. maj 2016.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po drugom zahtjevu odbrane za prihvatanje dokumenata bez posredstva svjedoka, 23. maj 2016.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-AR73.5, Odluka po interlokutornoj žalbi na Odluku Pretresnog vijeća od 27. marta 2015. u vezi s modalitetima ponovnog otvaranja dokaznog postupka tužilaštva, 22. maj 2015.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Obrazloženje odluke o rasporedu pretresa tokom suđenja, 17. septembar 2014. (u tekstu: Obrazloženje od 17. septembra 2014.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odluka o rasporedu pretresa tokom suđenja, 14. mart 2014. (povjerljivo; javno zavedena 28. marta 2014.) (u tekstu: Odluka od 14. marta 2014.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odluka u vezi sa Zahtjevom odbrane za prekoračenje ograničenja broja riječi i Zahtjevom odbrane na osnovu pravila 15(B) kojim se traži izuzeće predsjedavajućeg sudije Alphonsa Oriea, 22. januar 2014.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje svjedočenja Ljubomira Bojanovića i Miroslava Deronjića na osnovu pravila 92*quater*, 13. januar 2014. (u tekstu: Odluka od 13. januara 2014.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po dvadeset i petom zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza na osnovu pravila 92*bis*, 20. decembar 2013. (u tekstu: Odluka od 20. decembra 2013.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po dvadeset i osmom zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza na osnovu pravila 92*bis*, 2. decembar 2013.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-AR73.2, Odluka po intelokutornoj žalbi odbrane na odluku Pretresnog vijeća u vezi s "EDS" metodama objelodanjivanja, 28. novembar 2013. (u tekstu: Odluka od 28. novembra 2013.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Nalog za ljekarski pregled optuženog na osnovu pravila 74*bis*, 15. novembar 2013. (u tekstu: Nalog od 15. novembra 2013.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-AR73.1, Odluka po Žalbi Ratka Mladića na odluke Pretresnog vijeća po zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, 12. novembar 2013. (u tekstu: Odluka po žalbi na formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-AR73.3, Odluka po Mladićevoj interlokutornoj žalbi u vezi s izmjenom rasporeda zasjedanja zbog zdravstvenog stanja, 22. oktobar 2013. (u tekstu: Odluka od 22. oktobra 2013.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po zahtjevu odbrane za odobrenje da uloži žalbu na usmenu odluku od 12. septembra 2013., 21. oktobar 2013. (u tekstu: Odluka od 21. oktobra 2013.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Usmena odluka po prigovorima da se sasluša svjedokinja Karall, T. 12. septembar 2013. str. 16589, 16590, 12. septembar 2013. (u tekstu: Usmena odluka od 12. septembra 2013.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po zahtjevima odbrane za ponovno razmatranje i za odobrenje za ulaganje žalbe na Odluku po zahtjevu odbrane kojim se traži prilagođavanje rasporeda suđenja, 22. avgust 2013.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po zahtjevu tužilaštva za odobrenje da izmijeni spisak svjedoka na osnovu pravila 65ter, 22. avgust 2013. (u tekstu: Odluka od 22. avgusta 2013.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po drugom zahtjevu odbrane za prilagođavanje rasporeda suđenja zdravstvenom stanju optuženog, 12. juli 2013. (u tekstu: Odluka od 12. jula 2013.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza Mevludina Orića na osnovu pravila 92bis, 8. juli 2013. (u tekstu: Odluka od 8. jula 2013.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po zahtjevu tužilaštva za uvrštavanje u spis izjava optuženog, 4. juni 2013. (u tekstu: Odluka od 4. juna 2013.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po zahtjevu odbrane za izmjenu modaliteta suđenja, 13. mart 2013.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po zahtjevu odbrane za odobrenje da uloži žalbu na odluku u vezi s podnescima koji se odnose na predloženi "EDS" metod objelodanjivanja, 13. avgust 2012.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Obrazloženje odluke po zahtjevu odbrane za ponovno razmatranje, 29. juni 2012. (u tekstu: Odluka od 29. juna 2012.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odluka u vezi s podnescima koji se odnose na predloženi "EDS" metod objelodanjivanja, 26. juni 2012. (u tekstu: Odluka od 26. juna 2012.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po zahtjevu odbrane za ponovno razmatranje, 22. juni 2012. (u tekstu: Odluka od 22. juna 2012.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odluka o *proprio motu* formalnom primanju na znanje dvije činjenice o kojima je presuđeno, 5. juni 2012.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odluka po hitnom zahtjevu odbrane od 14. maja 2012. godine i Obrazloženje odluke po dva zahtjeva odbrane za odgodu početka suđenja od 3. maja 2012., 24. maj 2012. (u tekstu: Odluka od 24. maja 2012.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-PT, Odluka po dva zahtjeva odbrane za odgodu početka suđenja, 3. maj 2012.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-PT, Četvrta odluka po zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno u vezi s procedurom vezanom za dokaze u postupku pobijanja, 2. maj 2012. (u tekstu: Četvrta odluka u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-PT, Treća odluka po zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, 13. april 2012. (u tekstu: Treća odluka u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-PT, Druga odluka po zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, 21. mart 2012. (u tekstu: Druga odluka u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-PT, Prva odluka po zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, 28. februar 2012. (u tekstu: Prva odluka u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-PT, Nalog o rasporedu, 15. februar 2012. (javno s povjerljivim dodatkom)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-PT, Odluka na osnovu pravila 73bis(D), 2. decembar 2011. (u tekstu: Odluka od 2. decembra 2011.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-PT, Odluka po preliminarnom prigovoru odbrane na formu Druge izmijenjene optužnice, 13. oktobar 2011. (u tekstu: Odluka od 13. oktobra 2011.)

MRKŠIĆ, Mile i ŠLJIVANČANIN, Veselin

Tužilac protiv Mileta Mrkšića i Veselina Šljivančanina, predmet br. IT-95-13/1-A, Presuda, 5. maj 2009. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*)

NALETILIĆ, Mladen i MARTINOVIĆ, Vinko

Tužilac protiv Mladena Naletilića, zvanog Tuta i Vinka Martinovića, zvanog Štela, predmet br. IT-98-34-A, Presuda, 3. maj 2006. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*)

Tužilac protiv Mladena Naletilića, zvanog Tuta i Vinka Martinovića, zvanog Štela, predmet br. IT-98-34-A, Odluka po Naletilićevom izmijenjenom drugom zahtjevu na osnovu pravila 115 i trećem zahtjevu na osnovu pravila 115 za izvođenje dodatnih dokaza, 7. juli 2005. (u tekstu: Odluka u predmetu *Naletilić i Martinović* od 7. jula 2005.)

NIKOLIĆ, Dragan

Tužilac protiv Dragana Nikolića, predmet br. IT-94-2-A, Presuda po žalbi na kaznu, 4. februar 2005. (u tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *D. Nikolić*)

NIKOLIĆ, Momir

Tužilac protiv Dragana Nikolića, predmet br. IT-02-60/1-A, Presuda po žalbi na kaznu, 8. mart 2006. (u tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *M. Nikolić*)

Tužilac protiv Dragana Nikolića, predmet br. IT-02-60/1-S, Presuda o kazni, 2. decembar 2003. (u tekstu: Presuda o kazni u predmetu *M. Nikolić*)

ORIĆ, Naser

Tužilac protiv Nasera Orića, predmet br. IT-03-68-A, Presuda, 3. juli 2008. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Orić*)

PERIŠIĆ, Momčilo

Tužilac protiv Momčila Perišića, predmet br. IT-04-81-A, Presuda, 28. februar 2013. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Perišić*)

POPOVIĆ, Vujadin, i drugi

Tužilac protiv Vujadina Popovića, Ljubiše Beare, Drage Nikolića, Radivoja Miletića i Vinka Pandurevića, predmet br. IT-05-88-A, Presuda, 30. januar 2015. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*)

Tužilac protiv Vujadina Popovića, Ljubiše Beare, Drage Nikolića, Radivoja Miletića, Milana Gvere i Vinka Pandurevića, predmet br. IT 05-88-A, Odluka po zahtjevu tužilaštva za imenovanje nezavisnog advokata da pregleda materijal koji potencijalno podliježe privilegovanom odnosu između klijenta i advokata, 16. juli 2012. (javna redigovana verzija) (u tekstu: Odluka u predmetu *Popović i drugi* od 16. jula 2012.)

Tužilac protiv Vujadina Popovića, Ljubiše Beare, Drage Nikolića, Ljubomira Borovčanina, Radivoja Miletića, Milana Gvere i Vinka Pandurevića, predmet br. IT-05-88-T, Presuda, 10. juni 2010. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Popović i drugi*)

Tužilac protiv Vujadina Popovića, Ljubiše Beare, Drage Nikolića, Ljubomira Borovčanina, Radivoja Miletića, Milana Gvere i Vinka Pandurevića, predmet br. IT-05-88-AR73.5, Odluka po interlokutornoj žalbi Vujadina Popovića na Odluku po zahtjevu tužilaštva za ponovno otvaranje dokaznog postupka tužilaštva, 24. septembar 2008. (u tekstu Odluka u predmetu *Popović i drugi* od 24. septembra 2008.)

PRLIĆ, Jadranko, i drugi

Tužilac protiv Jadranka Prlića, Bruna Stojića, Slobodana Praljka, Milivoja Petkovića, Valentina Ćorića i Berislava Pušića, predmet br. IT-04-74-A, Presuda, 29. novembar 2017. (javno s povjerljivim Dodatkom C) (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*)

Tužilac protiv Jadranka Prlića, Bruna Stojića, Slobodana Praljka, Milivoja Petkovića, Valentina Ćorića i Berislava Pušića, predmet br. IT-04-74-T, Presuda, 29. maj 2013. (prvobitno zavedena na francuskom, prijevod na engleski zaveden 6. juna 2014.) (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Prlić i drugi*)

Tužilac protiv Jadranka Prlića, Bruna Stojića, Slobodana Praljka, Milivoja Petkovića, Valentina Ćorića i Berislava Pušića, predmet br. IT-04-74-AR73.17, Odluka po žalbi Slobodana Praljka zbog odbijanja Pretresnog vijeća da donese odluku o dokazima ponuđenim na osnovu pravila 92bis, 1. juli 2010. (u tekstu: Odluka u predmetu *Prlić i drugi* od 1. jula 2010.)

Tužilac protiv Jadranka Prlića, Bruna Stojića, Slobodana Praljka, Milivoja Petkovića, Valentina Ćorića i Berislava Pušića, predmet br. IT-04-74-AR73.9, Odluka po žalbi Slobodana Praljka protiv odluke Pretresnog vijeća u vezi s prijevodom dokumenata od 16. maja 2008., 4. septembar 2008.

Tužilac protiv Jadranka Prlića, Bruna Stojića, Slobodana Praljka, Milivoja Petkovića, Valentina Čorića i Berislava Pušića, predmet br. IT-04-74-AR73.7, Odluka po žalbi okrivljenih na “Odluku o dodjeljivanju vremena za izvođenje dokaza odbrane”, 1. juli 2008.

ŠAINOVIĆ, Nikola, i drugi

Tužilac protiv Nikole Šainovića, Nebojše Pavkovića, Vladimira Lazarevića i Sretena Lukića, predmet br. IT-05-87-A, Presuda, 23. januar 2014. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Šainović i drugi*)

ŠEŠELJ, Vojislav

Tužilac protiv Vojislava Šešelja, predmet br. IT-03-67-AR73.5, Odluka po interlokutornoj žalbi Vojislava Šešelja na odluku Pretresnog veća o formi obelodanjivanja, 17. april 2007.

SIMIĆ, Blagoje

Tužilac protiv Blagoja Simića, predmet br. IT-95-9-A, Presuda, 28. novembar 2006. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Simić*)

STAKIĆ, Milomir

Tužilac protiv Milomira Stakića, predmet br. IT-97-24-A, Presuda, 22. mart 2006. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*)

STANIŠIĆ, Jovica i SIMATOVIĆ, Franko

Tužilac protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića, predmet br. IT-03-69-A, Presuda, 9. decembar 2015. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Simatović*)

STANIŠIĆ, Mićo i ŽUPLJANIN, Stojan

Tužilac protiv Miće Stanišića i Stojana Župljanina, predmet br. IT-08-91-A, Presuda, 30. juni 2016. (javno s povjerljivim Dodatkom C) (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin*)

Tužilac protiv Miće Stanišića i Stojana Župljanina, predmeti br. IT-08-91-A & MICT-13-55, Odluka po Karadžićevom zahtjevu za pristup šestom zahtjevu tužilaštva za zaštitne mjere, 28. juni 2016.

Tužilac protiv Miće Stanišića i Stojana Župljanina, predmet br. IT-08-91-T, Odluka kojom se djelimično odobravaju zahtjevi tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno na osnovu pravila 94(B), 1. april 2010. (u tekstu: Odluka u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 1. aprila 2010.)

STRUGAR, Pavle

Tužilac protiv Pavla Strugara, predmet br. IT-01-42-A, Presuda, 17. juli 2008. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*)

TADIĆ, Duško

Tužilac protiv Duška Tadića, predmet br. IT-94-1-A, Presuda, 15. juli 1999. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*).

Tužilac protiv Duška Tadića, predmet IT-94-1-A, Odluka po zahtevu žalioaca za produženje roka i izvođenje dodatnih dokaza, 16. oktobar 1998. (u tekstu: Odluka u predmetu *Tadić* od 16. oktobra 1998.)

Tužilac protiv Duška Tadića zvanog "Dule", predmet br. IT-94-1-AR72, Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost Suda, 2. oktobar 1995. (u tekstu: Odluka u predmetu *Tadić* od 2. oktobra 1995.)

TOLIMIR, Zdravko

Tužilac protiv Zdravka Tolimira, predmet br. IT-05-88/2-A, Presuda, 8. april 2015. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Tolimir*)

VASILJEVIĆ, Mitar

Tužilac protiv Mitra Vasiljevića, predmet br. IT-98-32-A, Presuda, 25. februar 2004. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*)

4. Praksa drugih sudova

Predmet Maktouf i Damjanović protiv Bosne i Hercegovine, Predstavke br. 2312/08 i 34179/08, Presuda, 18. juli 2013. (u tekstu: Presuda u predmetu *Maktouf i Damjanović*)

Predmet North Sea Continental Shelf, Presuda, 20. februar 1969., *ICJ Reports* 1969, str. 3 (u tekstu: Presuda u predmetu *North Sea Continental Shelf*)

S.W. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, Predstavka br. 20166/92, Presuda, 22. novembar 1995.

Tužilac protiv Jean-Pierrea Bembe Gomboa, predmet br. ICC-01/05-01/08 A, Presuda po Žalbi g. Jean-Pierrea Bembe Gomboa na Presudu Pretresnog vijeća III na osnovu člana 74 Statuta, 8. juni 2018. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Bemba*)

B. Odabrani citirani podnesci

Odgovor tužilaštva na Mladićev prvi zahtjev za prihvatanje novih dokaza na osnovu pravila 142 – međunarodni svjedoci, 24. maj 2019. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena 6. juna 2019.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Drugo obavještenje o podnošenju prijevoda koji se odnose na: Prvi zahtjev Ratka Mladića za prihvatanje novih dokaza na osnovu pravila 142 – međunarodni svjedoci, 8. mart 2019. (povjerljivo)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Obavještenje o podnošenju podneska u vezi sa: Prvim zahtjevom Ratka Mladića za prihvatanje novih dokaza na osnovu pravila 142 – međunarodni svjedoci, 1. februar 2019. (javno s povjerljivim Dodatkom A3 i javnim Dodatkom B)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Obavještenje o podnošenju podneska u vezi sa: Četvrtim zahtjevom Ratka Mladića za prihvatanje novih dokaza na osnovu pravila 142 – Dio predmeta koji se odnosi na Sarajevo, 1. februar 2019.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Obavještenje o podnošenju prijevoda koji se odnose na: Peti zahtjev Ratka Mladića za prihvatanje novih dokaza na osnovu pravila 142 – Dokumenti Armije BiH, 1. februar 2019.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, *Corrigendum* Drugog zahtjeva Ratka Mladića za prihvatanje novih dokaza na osnovu pravila 142, 10. januar 2019. (javno s povjerljivim dodacima)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Prvi zahtjev Ratka Mladića za prihvatanje novih dokaza na osnovu pravila 142 – međunarodni svjedoci, 31. decembar 2018. (javno s povjerljivim Dodatkom A i javnim Dodatkom B) (u tekstu: Zahtjev od 31. decembra 2018.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Drugi zahtjev Ratka Mladića za prihvatanje novih dokaza na osnovu pravila 142, 31. decembar 2018. (javno s povjerljivim dodacima)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Treći zahtjev Ratka Mladića za prihvatanje novih dokaza na osnovu pravila 142 – Dokumenti koje je na uvid stavila Centralna obavještajna agencija /CIA/ Sjedinjenih Američkih Država, 31. decembar 2018.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Četvrti zahtjev Ratka Mladića za prihvatanje novih dokaza na osnovu pravila 142 - Dio predmeta koji se odnosi na Sarajevo, 31. decembar 2018.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Peti zahtjev Ratka Mladića za prihvatanje novih dokaza na osnovu pravila 142 - Dokumenti Armije BiH, 31. decembar 2018.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Zahtjev odbrane kojim se s poštovanjem traži izuzeće sudije Carmela Agiusa zbog stvarne pristrasnosti ili utiska pristrasnosti, 18. juni 2018.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Zahtjev odbrane kojim s poštovanjem traži izuzeće sudije Liu Daquna zbog stvarne pristrasnosti ili utiska pristrasnosti, 18. juni 2018.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Zahtjev odbrane kojim s poštovanjem traži izuzeće sudije Theodora Merona zbog stvarne pristrasnosti ili utiska pristrasnosti, 18. juni 2018.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Obavještenje o podnošenju javnog redigovanog završnog pretresnog podneska, 8. mart 2018.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. MICT-13-56-A, Zahtjev odbrane za poništenje presude i za obustavu postupka, 31. januar 2018. (povjerljivo s javnim i povjerljivim dodacima; javna redigovana verzija zavedena istog datuma)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Drugi podnesak Sekretarijata u vezi sa Zahtjevom odbrane za dostavljanje medicinske dokumentacije, 3. novembar 2017. (javno s povjerljivim dodatkom)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Podnesak zamjenika sekretara s medicinskim izvještajem, 12. oktobar 2017. godine (poverljivo).

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Podnesak zamjenika sekretara s medicinskim izvještajem nezavisnog eksperta, 10. oktobar 2017. godine (poverljivo).

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Podnesak zamjenika sekretara s medicinskim izvještajem, 13. april 2017. (poverljivo).

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Podnesak zamjenika sekretara s medicinskim izvještajem nezavisnog eksperta, 7. april 2017. (poverljivo).

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Podnesak u kojem se navode nedostaci u formi optužnice, 25. oktobar 2016.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Zahtjev odbrane za ponovno razmatranje ili, alternativno, za odobrenje da uloži žalbu na Odluku po zahtjevu odbrane za izmjenu roka za pozivanje svjedoka, 22. avgust 2016. (povjerljivo) (u tekstu: Zahtjev za ponovno razmatranje od 22. avgusta 2016.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Obavještenje odbrane o prigovoru na zaključenje njenog dokaznog postupka od strane Vijeća, 18. avgust 2016.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Zahtjev odbrane kojim se traži odbacivanje tabela Amora Mašovića zbog očite greške i novih konkretnih okolnosti, ili alternativno, da ovo Pretresno vijeće zatraži svjedočenje Amora Mašovića ili da primijeni svoje ovlaštenje na osnovu pravila 98 i pozove Amora Mašovića da objasni pouzdanost svojih opsežnih forenzičkih tvrdnji, 9. avgust 2016. (javno s povjerljivim i javnim dodacima) (u tekstu: Zahtjev od 9. avgusta 2016.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Zahtjev odbrane za izmjenu rokova u vezi sa svjedocima pošto su odbijena tri dokazna predmeta bez posredstva svjedoka i, ako isti bude odobren, obavještenje odbrane o namjeri da pozove [REDIGOVANO] *viva voce*, 13. juli 2016. (povjerljivo) (u tekstu: Zahtjev od 13. jula 2016. u vezi s [REDIGOVANO])

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Zavisno od ishoda zahtjeva za odobrenje za ulaganje žalbe u vezi sa dokumentom br. 1D07014 na osnovu pravila 65ter, preliminarno obavještenje odbrane o namjeri da zatraži izmjenu rokova u vezi sa svjedocima i, ako to bude odobreno, o namjeri da pozove [REDIGOVANO] *viva voce*, 13. juli 2016. (povjerljivo) (u tekstu: Zahtjev od 13. jula 2016. u vezi sa [REDIGOVANO])

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Drugi zahtjev odbrane za prihvatanje dokumenata bez posredstva svjedoka - Srebrenica, 18. januar 2016. (povjerljivo)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Peti zahtjev odbrane za prihvatanje dokumenata bez posredstva svjedoka - Neprijateljske akcije, 18. januar 2016.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Zahtjev odbrane za izmjenu spiska svjedoka na osnovu pravila 65ter kako bi se dodali svjedoci koji ranije nisu bili na spisku i obavještenje o namjeri da se ne izvode dokazi nekih svjedoka i da se izmijeni modalitet drugih, 25. mart 2015. (povjerljivo)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Novi podnesci odbrane u vezi s budućim rasporedom pretresa tokom suđenja, 7. avgust 2014. (povjerljivo) (u tekstu: Podnesci odbrane od 7. avgusta 2014. u vezi s rasporedom pretresa)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Zahtjev odbrane da izmijeni spisak svjedoka, 10. juli 2014. (povjerljivo s povjerljivim Dodacima A i B i C)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Podnesak sekretara s medicinskim izvještajem, 24. juli 2014. (povjerljivo), Dodatak B ([REDIGOVANO] od 7. jula 2014.) (u tekstu: Medicinski izvještaj od 7. jula 2014.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Podnesak zamjenika sekretara s medicinskim izvještajem, 9. juli 2014. (povjerljivo), Dodatak A ([REDIGOVANO] od 28. juna 2014.) (u tekstu: Medicinski izvještaj od 28. juna 2014.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Dopunski podnesak odbrane s preliminarnim spiskovima svjedoka i dokaznih predmeta na osnovu pravila 65ter(G), 19. maj 2014. (povjerljivo)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Podnesak zamjenika sekretara s medicinskim izvještajima, 24. januar 2014. (povjerljivo) (u tekstu: Podnesak od 24. januara 2014.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odgovor odbrane kojim se protivi "Zahtjevu tužilaštva za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka", 30. decembar 2013.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Zahtjev tužilaštva za prihvatanje dokaza bez posredstva svjedoka, 31. oktobar 2013. (javno s povjerljivim dodacima)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odgovor odbrane na zahtjev tužilaštva za odobrenje da izmijeni spisak svjedoka na osnovu pravila 65ter, 4. juli 2013.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Zahtjev tužilaštva za odobrenje da izmijeni spisak svjedoka na osnovu pravila 65ter, 20. juni 2013.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Drugi zahtjev odbrane za izmjenu rasporeda pretresa zbog zdravstvenih problema optuženog, 16. april 2013. (povjerljivo)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Dvadeset i peti zahtjev tužilaštva za prihvatanje dokaza na osnovu pravila 92bis. Srebrenica (razno), 3. april 2013. (povjerljivo) (u tekstu: Zahtjev od 3. aprila 2013.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Odgovor odbrane na zahtjev tužilaštva za uvrštavanje u spis izjava optuženog, 2. april 2013. (povjerljivo)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Zahtjev za uvrštavanje u spis izjava optuženog, 18. mart 2013. (povjerljivo) (u tekstu: Zahtjev od 18. marta 2013.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Zahtjev odbrane za izmjenu rasporeda pretresa zbog zdravstvenih problema optuženog, 15. januar 2013. (povjerljivo)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-AR73.2, Interlokutorna žalba odbrane na odluku Pretresnog vijeća u vezi s podnescima koji se odnose na predloženi “EDS” metod objelodanjivanja, 21. avgust 2012.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-AR73.1, Interlokutorna žalba odbrane na odluke Pretresnog vijeća po zahtjevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, 4. juli 2012. (u tekstu: Interlokutorna žalba odbrane od 4. jula 2012.)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Zahtjev odbrane za odobrenje da uloži žalbu na odluku u vezi s podnescima koji se odnose na predloženi “EDS” metod objelodanjivanja, 3. juli 2012.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Dopuna Zahtjeva za ponovno razmatranje Odluke od 24. maja 2012, 5. juni 2012.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Zahtjev za ponovno razmatranje Odluke od 24. maja 2012, 31. maj 2012.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Podnesak kojim tužilaštvo dostavlja neformalnu prepisku, 16. maj 2012.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-PT, Hitni zahtjev odbrane za odgodu i nastavak suđenja i, alternativno, za zabranu tužilaštva da pozove bilo kog svjedoka ili predoči bilo koji dokazni predmet koji su neblagovremeno objelodanjeni, 14. maj 2012.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-PT, Osmi izvještaj tužilaštva u vezi s pripremama za suđenje, 1. maj 2012. (povjerljivo) (u tekstu: Osmi pretpretresni izvještaj tužilaštva)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-PT, Izvještaj o objelodanjivanju i Zahtjev za nastavak suđenja, 1. maj 2012. (povjerljivo)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-PT, Odgovor odbrane na “*Corrigendum*” tužilaštva kojim se traži dodavanje dokumenata na spisak dokaznih predmeta na osnovu pravila 65ter, 12. april 2012.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-PT, Obavještenje na osnovu upute Vijeća od 29. marta 2012. godine i hitni zahtjev za izdavanje obavezujućeg naloga, 10. april 2012. (povjerljivo)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-PT, Pretpretresni podnesak tužilaštva, 24. februar 2012.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-PT, Izmijenjeni i dopunjeni podnesak odbrane u skladu s uputstvom Vijeća i Podnesak u vezi s problemima u pogledu objelodanjivanja koji sprečavaju pripreme za suđenje, 9. februar 2012. (javno s povjerljivim dodacima)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-PT, Podnesak tužilaštva sa Četvrtom izmijenjenom optužnicom i Prilozima s incidentima, 16. decembar 2011.

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-PT, Zahtjev tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno, 9. decembar 2011. (u tekstu: Zahtjev tužilaštva u vezi s činjenicama o kojima je presuđeno)

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-PT, Preliminarni podnesak odbrane s prigovorom na formu Druge izmijenjene optužnice, 12. septembar 2011.

Tužilac protiv Radovana Karadžića, predmet br. IT-95-05/18-PT, Karadžićev pretpretresni podnesak, 29. juni 2009.

C. Drugi materijali

Belgija, *Loi du 16 juin 1993 relative à la répression des infractions graves aux Conventions internationales de Genève du 12 août 1949 et aux Protocoles I et II du 8 juin 1977 additionnels à ces Conventions /Zakon Belgije od 16. juna 1993. o suzbijanju teških kršenja međunarodnog humanitarnog prava/*, 5. avgust 1993.

Statut Međunarodnog vojnog tribunala - Dodatak Sporazuma o krivičnom gonjenju i kažnjavanju glavnih ratnih zločinaca iz evropskih sila Osovine), 8. avgust 1945., 82 U.N.T.S. 279

Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, usvojen 28. septembra 1976, stupio na snagu 1. jula 1977., ukinut Krivičnim zakonom Republike Srbije 1. januara 2006.

Zakon br. 10 Kontrolnog savjeta o kažnjavanju osoba krivih za ratne zločine, zločine protiv mira i protiv čovječnosti, 20. decembar 1945., Službeni glasnik Kontrolnog savjeta za Njemačku, 50-55.

Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, 4. novembar 1950., 221 U.N.T.S. 221

Francuska, *Décret n°75-675 du 28 juillet 1975 portant règlement de discipline générale dans les armées (1975)*, izmijenjen i dopunjen 1982.

Njemačka, Humanitarno pravo u oružanim sukobima – Priručnik, Savezno ministarstvo odbrane, Savezna Republika Njemačka, 1992.

Međunarodni komitet Crvenog krsta, Komentar iz 1958. člana 146(3) Ženevske konvencije IV o zaštiti građanskih lica u vrijeme rata, 12. avgust 1949.

Međunarodni komitet Crvenog krsta, Komentar Dopunskog protokola Ženevskim konvencijama od 12. avgusta 1949. o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba iz 1987. (Protokol II), 8. juni 1977.

Irska, Zakon br. 11 o Ženevskim konvencijama od 21. aprila 1962.

Propisi o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ, usvojeni 13. aprila 1988. (u tekstu: Vojni propisi SFRJ)

Revised and Updated Report on the Question of the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide /Revidirani i ažurirani izvještaj o pitanju sprečavanja i kažnjavanja zločina genocida/, sastavio g. B. Whitaker U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/1985/6, 2. juli 1985.

Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Beograd, 1974.

Nizozemska, Vojni priručnik, 1993.

Zakon SFRJ o ratifikaciji Dopunskog protokola uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I) i Dopunskog protokola uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol II), 26. decembar 1978.

Ujedinjeno Kraljevstvo, Zakon o kopnenom ratovanju koji je 3. dio Priručnika o zakonima kopnenog ratovanja, *The War Office, HMSO*, 1958. (u tekstu: Vojni priručnik Ujedinjenog Kraljevstva)

Sjedinjene Američke Države, Terenski priručnik, Ministarstvo vojske Sjedinjenih Država, 18. juli 1956., izmjene i dopune br. 1, 1976. (u tekstu: Vojni priručnik Sjedinjenih Država)

Sjedinjene Države, Zbirka saveznih zakona SAD, *edicija 2006, Dopuna 5, Naslov 18, Crimes and Criminal Procedure* /Zločini i krivični postupak/ (u tekstu: 18 U.S.C. § 1093(8) (2006.))

D. Definisani termini i skraćenice

16. sjednica skupštine

šesnaesta sjednica skupštine bosanskih Srba, održana 12. maja 1992.

24. sjednica skupštine

dvadeset i četvrta sjednica skupštine bosanskih Srba, održana 8. januara 1993.

Dopunski protokol I

Dopunski protokol I uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I), 8. juni 1977., 1125 U.N.T.S. 3

Dopunski protokol II

Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II), 8. juni 1977., 1125 U.N.T.S. 609

Dopunski protokoli

Dopunski protokoli I i II, zajedno

ABiH

Armija Republike Bosne i Hercegovine

navodne riječi

riječi koje je izgovorio Ratko Mladić tokom pauze na zasjedanju 18. februara 2013.

Žalbeno vijeće

Žalbeno vijeće Mehanizma

Arkan

Željko Ražnatović

serija 4-c

dijelovi dokumentacije koju je tužilaštvo odbrani objelodanilo 3. oktobra 2011., a koji iz tehničkih razloga nisu objelodanjeni na ispravan način

serija 5

dijelovi dokumentacije koju je tužilaštvo odbrani objelodanilo 11. novembra 2011., a koji iz tehničkih razloga nisu objelodanjeni na ispravan način

razgovori u Beogradu

razgovori u Beogradu koji su se 14. i 15. jula 1995. vodili, između ostalih, s Mladićem, UN-om, Evropskom unijom i UNPROFOR-om

zajednički član 3

zajednički član 3 Ženevskih konvencija iz 1949.

zajednice iz tačke 1 Optužnice

zajednice bosanskih Muslimana u opštinama iz tačke 1 Optužnice

opštine iz tačke 1 Optužnice

opštine u Bosni i Hercegovini iz paragrafa 37 Optužnice, koje obuhvataju opštine: Foča, Kotor-Varoš, Prijedor, Sanski Most i Vlasenica

krivično djelo napada na nebranjene lokalitete

napadanje, ili bombardovanje, bilo kojim sredstvima, nebranijenih gradova, sela, stambenih ili drugih objekata, kao kršenje zakona ili običaja ratovanja na osnovu člana 3(c) Statuta MKSJ-a

krivično djelo terorisanja

radnje nasilja izvršene s primarnim ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom, kao kršenje zakona ili običaja ratovanja, kažnjive na osnovu člana 3 Statuta MKSJ-a

CSB

Centar službi bezbjednosti

Nizozemski bataljon

Nizozemski bataljon UNPROFOR-a

Direktiva br. 4

direktiva koju je 19. novembra 1992. VRS-u izdao Ratko Mladić, a koja se, između ostalog, tiče postupanja s muslimanskim i hrvatskim snagama

Direktiva br. 7

Direktiva koju je 8. marta 1995. potpisao Radovan Karadžić, a u kojoj se iznose prioriteti VRS-a: (i) odlučnim ofanzivnim i odbrambenim vojnim operacijama nametnuti vojnu situaciju koju će međunarodna zajednica biti prinuđena da prihvati; (ii) popraviti operativno-strategijski položaj VRS-a; (iii) skratiti liniju fronta i stvoriti uslove za oživljavanje privrede Republike Srpske vraćanjem dijela vojnih obveznika kući; i (iv) stvoriti uslove državnom političkom rukovodstvu za vođenje mirovnih pregovora i ostvarenje strategijskih ciljeva rata

Direktiva br. 7/1

direktiva koju je 31. marta 1995. potpisao Ratko Mladić, u kojoj se ponavlja većina zadataka izdatih VRS-u u Direktivi br. 7, a kojom se Direktiva br. 7 prevodi u operativne vojne zadatke

ESLJP

Evropski sud za ljudska prava

EDS

Sistem za elektronsko objelodanjivanje

četiri naređenja

četiri naređenja koja su izdali Mladić ili Glavni štab VRS-a u periodu od 14. do 16. jula 1995.

četvrti uslov

posljednji od četiri uslova, koje je iznijelo Žalbeno vijeće MKSJ-a u Odluci u predmetu *Tadić* od 2. oktobra 1995., potrebnih za ostvarenje rezidualne nadležnosti u odnosu na član 3 Statuta MKSJ-a, odnosno uslov prema kojem povreda pravila, po običajnom međunarodnom pravu, mora da podrazumijeva individualnu krivičnu odgovornost osobe koja je pravilo prekršila

Ženevska konvencija I

Ženevska konvencija (I) za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu, 12. avgust 1949., 75 U.N.T.S. 31

Ženevska konvencija II

Ženevska konvencija (II) za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomaca oružanih snaga na moru, 12. avgust 1949., 75 U.N.T.S. 85

Ženevska konvencija III

Ženevska konvencija (III) o postupanju s ratnim zarobljenicima, 12. avgust 1949., 75 U.N.T.S. 135

Ženevska konvencija IV

Ženevska konvencija (IV) o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata, 12. avgust 1949., 75 U.N.T.S. 287

Ženevske konvencije

Ženevska konvencija I, Ženevska konvencija II, Ženevska konvencija III i Ženevska konvencija IV, zajedno **UZP u vezi s uzimanjem talaca**

Udruženi zločinački poduhvat koji je postojao od otprilike 25. maja 1995. do otprilike 24. juna 1995. s ciljem da se zarobe pripadnici UN-a razmješteni u Bosni i Hercegovini i da se oni zatoče na strateškim lokacijama kako bi se spriječili vazdušni udari NATO-a na vojne ciljeve bosanskih Srba

MKS

Međunarodni krivični sud

Statut MKS-a

Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda, 17. juli 1998., 2187 U.N.T.S. 3

Međunarodni pakt

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Rezolucija Generalne skupštine 2200 A (XXI), UN Doc. A/RES/21/2200, 16. decembar 1966., 999 U.N.T.S. 171

MKCK

Međunarodni komitet Crvenog krsta

MKSR

Međunarodni krivični sud za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji Ruande i građana Ruande odgovornih za genocid i druga takva kršenja počinjena na teritoriji susjednih država između 1. januara 1994. godine i 31. decembra 1994. godine

Pravilnik MKSR-a

Pravilnik o postupku i dokazima MKSR-a

MKSJ

Međunarodni krivični sud za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine

Pravilnik MKSJ-a

Pravilnik o postupku i dokazima MKSJ-a

Statut MKSJ-a**Optužnica**

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-PT, Četvrta izmijenjena optužnica i Prilozi s incidentima, 16. decembar 2011., Dodatak A

presretnuti razgovori

dokazni predmeti P1235, P1297, P1320, P1321, P1322, P1338, P1655, P1657, P1658, P2126, P4222, P4223 i P7397 u vezi s presretnutim razgovorima, s datumima od 12. jula 1995. do 22. septembra 1995.

JNA

Jugoslovenska narodna armija

“Krivaja 95”

šifrovani naziv za operaciju na osnovu dva naređenja koja je 2. jula 1995. potpisao komandant Drinskog korpusa, general-major Milenko Živanović, a u kojima se iznosi plan za napad na srebreničku enklavu i raznim se jedinicama Drinskog korpusa izdaje naređenje da pređu u stanje borbene gotovosti

Mehanizam

Međunarodni rezidualni mehanizam za krivične sudove

Mladićev žalbeni podnesak

Žalbeni podnesak u ime Ratka Mladića, 6. august 2018. (povjerljivo); Obavijest o podnošenju *corrigenduma* uz žalbeni podnesak u ime Ratka Mladića, 16. august 2018., dodatak C (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena 11. septembra 2018.)

Mladićev završni podnesak

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Obavještenje o podnesku s prigovorom i pridržavanjem prava, 25. oktobar 2016., Dodatak A; *Corrigendum* Dodatka A Obavještenju o podnesku s prigovorom i pridržavanjem prava od 25. oktobra 2016., 2. novembar 2016., Dodatak A (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena 8. marta 2018.)

Mladićeva najava žalbe

Najava žalbe Ratka Mladića, 22. mart 2018. (javno, s povjerljivim dodacima)

Mladićev pretpretresni podnesak

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Pretpretresni podnesak odbrane, 3. april 2012.

Mladićeva replika

Replika u ime Ratka Mladića na odgovor tužioca, 29. novembar 2018. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena istog datuma)

Mladićev odgovor

Odgovor u ime Ratka Mladića na žalbeni podnesak tužioca, 14. novembar 2018.

Opštine

opštine u Bosni i Hercegovini u kojima su počinjeni zločini u vezi sa sveobuhvatnim UZP-om, koje obuhvataju opštine: Banja Luka, Bijeljina, Foča, Ilidža, Kalinovik, Ključ, Kotor Varoš, Novi Grad, Pale, Prijedor, Rogatica, Sanski Most, Sokolac i Vlasenica

MUP

Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske

fn.

fusnota (fusnote)

NATO

Organizacija Sjeverno-atlanskog ugovora

naređenje od 27. maja 1995.

naređenje koje je Glavni štab VRS-a 27. maja 1995. izdao raznim korpusima i jedinicama VRS-a da izvrše razmještaj zarobljenih i razoružanih snaga UNPROFOR-a na potencijalne ciljeve vazdušnih udara

naređenje od 30. maja 1995.

naređenje koje je 30. maja 1995. izdao Mladić kako bi obavijestio razne komande korpusa i jedinice VRS-a da NATO priprema operaciju oslobađanja zarobljenih pripadnika UN-a i kojim naređuje: (i) svim jedinicama da, u slučaju da NATO pokrene jednu takvu operaciju, otvore vatru po rejonima vazdušnog desanta i razmještaja snaga UNPROFOR-a, a (ii) komandi SRK-a da završi sa razoružavanjem zarobljenika i njihovim rasporedom na potencijalne ciljeve dejstva avijacije NATO-a

sveobuhvatni UZP

udruženi zločinački poduhvat koji je postojao od 12. maja 1992. do 30. novembra 1995. s ciljem trajnog uklanjanja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata s teritorija u Bosni i Hercegovini na koje su pravo polagali bosanski Srbi

str.

stranica

par.

paragraf

sastanci na Palama

dva sastanka u opštini Pale u maju 1992. i januaru 1993.

tužilaštvo

Tužilaštvo MKSJ-a ili Mehanizma

Žalbeni podnesak tužilaštva

Žalbeni podnesak tužilaštva, 6. avgust 2018. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena 7. avgusta 2018.)

Završni podnesak tužilaštva

Tužilaštvo protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Podnesak kojim tužilaštvo dostavlja Završni pretresni podnesak, 25. oktobar 2016. (povjerljivo)

Najava žalbe tužilaštva

Najava žalbe tužilaštva, 22. mart 2018.

Replika tužilaštva

Replika tužilaštva, 29. novembar 2018. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena 21. januara 2019.)

Odgovor tužilaštva

Odgovor tužilaštva, 14. novembar 2018. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena 1. februara 2019.)

Sekretarijat

Sekretarijat MKSJ-a ili Mehanizma

PS.

paginacija Sekretarijata

podnesci na osnovu pravila 65ter

podnesci na osnovu pravila 65ter Pravilnika MKSJ-a

dokazi na osnovu pravila 92bis

dokazi uvršteni u spis na osnovu pravila 92bis Pravilnika MKSJ-a

Pravilnik

Pravilnik o postupku i dokazima Mehanizma

UZP u vezi sa Sarajevom

udruženi zločinački poduhvat koji je postojao od 12. maja 1992. do novembra 1995. s ciljem širenja terora među civilnim stanovništvom Sarajeva provođenjem kampanje snajperskog djelovanja i granatiranja, što je uključivalo i počinjenje ubistva, terorisanje i protivpravne napade na civile

incidenti iz priloga Optužnici

106 incidenata iz priloga A do G Optužnici

Druga izmijenjena optužnica

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-I, Tužiočeva druga izmijenjena optužnica, 1. juni 2011.

rezolucija Savjeta bezbjednosti br. 1966

rezolucija Savjeta bezbjednosti UN-a br. 1966, U.N. Doc. S/RES/1966, 22. decembar 2010.

SFRJ

Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija

SJB

stanica javne bezbjednosti

UZP u vezi sa Srebrenicom

udruženi zločinački poduhvat da se bosanski Muslimani u Srebrenici uklone ubijanjem muškaraca i dječaka, kao i prisilnim odvođenjem žena, djece i dijela starijih muškaraca, a koji je trajao od vremena neposredno prije 11. jula 1995. do barem oktobra 1995.

SRK

Sarajevsko-romanijski korpus

Statut

Statut Mehanizma

Vrhovna komanda

Vrhovna komanda VRS-a

Treća izmijenjena optužnica

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-PT, Treća izmijenjena optužnica, 20. oktobar 2011.

Pretresno vijeće

pretresno vijeće MKSJ-a koje je zasjedalo u predmetu *Tužilac protiv Ratka Mladića*, predmet br. IT-09-92-T

Prvostepena presuda

Tužilac protiv Ratka Mladića, predmet br. IT-09-92-T, Presuda, 22. novembra 2017. (povjerljivo; javna redigovana verzija zavedena istog dana)

UN

Ujedinjene nacije

UNMO

vojnih posmatrači UN-a

pripadnici UN-a

pripadnici UNPROFOR-a i vojnih posmatrača koje su vojnici i oficiri VRS-a držali zatočene od 25. maja do 24. juna 1995. u sklopu UZP-a u vezi s uzimanjem talaca

UNPROFOR

Zaštitne snage Ujedinjenih nacija

Incidenti koji nisu navedeni u prilogima Optužnici

incidenti koje je Pretresno vijeće razmotrilo i o kojima je izvelo konstatacije, no koji nisu navedeni u prilogima A do G Optužnici

VRS

Vojska Republike Srpske

VJ

Vojska Jugoslavije

upozorenje od 23. avgusta 2012.

Pretresno vijeće je 23. avgusta 2012. Mladića upozorilo da će se glasne izjave "koje on dovikuje preko sudnice" smatrati njegovim odricanjem od privilegovane komunikacije s advokatima odbrane

izvještaj Zvorničke brigade

dnevni borbeni izvještaj koji je 14. jula 1995. Zvornička brigada uputila komandi Drinskog koprusa